BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE
68
6 C
11

4

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
IV. 9. h

32.2.9.

5. 9. D. 15

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Esemplare integro

M. TVLLII CICERONIS
ORATIONVM
PARS III.

Cum correctionibus Pauli Manutii.

Adulescens tali est ut epistula. Μυρέτου.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, M. D. LIIII.

Quas M. Ant. Muretus lectiones et adnotationes in hunc impressum librum manu sua conjecit, eas ego diligenter transcripsi, et in adversaria mea contuli, Romae, an. 1768. Hier. Lag. Cujus quidem libri sectionum tam majorum, quam minorum series, non a Mureto, sed a me;

me [illegible] [illegible]=

[illegible] emendationes quaedam in ora=

[illegible] Pisonem, ex eodem illo antiquo

J. [illegible] codice, quo Muretus usus est, quae-

que ego quoque olim inspexi, depromtae, [illegible]

[illegible] tamen praetermissae: quibus notam

aut [illegible] aut [illegible] aut [illegible], ut internosce-

[illegible], inscripsi.

AMPLISSIMO S. R. E. CARDINA=
LI, ALEXANDRO CAESARINO,
PAVLVS MANVTIVS, AL=
DI FILIVS S. D.

BENE *mereri de literis, etiam ſi utilitas præterea conſequatur nulla, tamen præclarum in primis, atque egregium eſſe ſemper duxi. quanquam utilitatem ſpectare ſi uolumus, ea demum ſumma eſt, quæ ex hoc genere percipitur: fructus enim in poſteritatis memoria & prædicatione poſitus eſt, quem nemo unquam ſapiens non præſtantiſſimum eſſe iudicauit. ſed hæc bene merendi ratio duplex uidetur eſſe: nam & qui aliquid ipſi ſcripſerunt, & qui alios uel cohortatione, uel præmio, ut ſcriberent, impulerunt, literis opem tuliſſe exiſtimantur. quæ duæ res eiuſmodi ſunt, ut, qui alterutram commode faciat, ei ſcilicet à ſtudioſis omnibus gratiæ ſint agendæ; qui utranque, ne haberi quidem ſatis poſſint. atque hanc laudem, ne apud ueteres quidem ſæpe accidit, ut unus conſequeretur: propterea quòd qui ea uirtute, atque fortuna fuerunt, ut et ingenio poſteris prodeſſe poſſent, & opibus, qui idem facerent, multos adducere; alterum facile fecerunt, ut eos, qui doctrina & eloquentia ualerent, ad iuuanda literarum ſtudia excitarent; alterum facere, ut ipſi monumentum aliquod induſtriæ ſuæ relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item noſtris temporibus uſu uidemus euenire. nam neque multi ſunt, qui præ=*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ſtare utrunque poſſint, & qui poſſunt, ijs fere, cum uelint, non conceditur. cuius generis exemplum; ne id, quod adeſt, aliunde quæramus; concede quæſo Cæſarine præſtantiſſime ut à te ſumam, & ſine me hoc impetrare à modeſtia tua, ut ea, quæ ſentio, de te dicam. certe enim, qui maiorem aut iuris ciuilis, aut ſacrarum literarum cognitionem ſit conſecutus, neminem eſſe conſtat. neque hæc ſtudia, quæ humaniora appellantur, quæ nos hactenus ſecuti ſumus, contempſiſti; in quibus etiam diligenter uerſatus es, ut illa ſuperiora, quæ quibuſdam ipſa per ſe nimis horrida uidentur, eloquentiæ pigmentis, cum uelles, atque etiam quantum uelles, illuſtrare poſſes. eſt igitur in te ipſo, unde poſteritas adiuuetur: nec, ut arbitror, uoluntas deeſt: ſed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua uirtus non humili, neque obſcuro loco latet, ſed quaſi in ſpecula quadam excelſa, atque illuſtri poſita eſt, unde opem oſtentare bonis omnibus uidetur; iccirco homines accurrunt ad te, uel ut conſilium, uel etiam ut auxilium petant. itaque negotijs à literarum tractatione diſtractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari poſſe dixi, alteram inuitus omittis, cum ipſe nihil ſcribas; alteram ſtudioſe amplecteris, cum ijs, quos induſtria uides excellere, nulla re deſis. quamobrem Hieronymus Ferrarius Corrigienſis, *qui ſe iampridem tibi addixit, homo & ingenij & iudicij laude præſtantiſſimus, cum alia, quæ à te habet, prædicare ſolitus eſt, tum illud uel maxime, quòd domi tuæ uiuens, te permittente, atque adeo libente totum diem in literis ponit, & otio fruitur tanto, quan=*

tum deſerta in regione uix eſſet. cuius ex ingenio, qui fructus percipiuntur, qui certe maximi ſunt, ij ſane tuæ liberalitati referuntur accepti. à te habemus; quæ Ferrarius in ueterum ſcriptis uel correctione reſtituit, uel explicatione illuſtrat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas, atque optimas ad me miſit, quæ iam iamq; edentur, à te inquã omnes ſunt. itaque etiam eas ipſas orationes, ut à Ferrario, id eſt à te, reſtitutas, & quæ præterea in hoc tertio uolumine continentur, in quibus ipſi, quæ male affecta erant, multa ſanauimus, tibi inſcriptas, atque dicatas emittimus; ut, quod beneficium habemus maximum, eius beneficij auctorem agnoſcamus, & huic libro ſummum ornamẽtum, Cæſarini nomen, apponatur. qua re etiam id, quod iampridem optaui fortaſſe conſequar, ut, quàm præclare ego de te ſentiam, cum intelligas, tu me eum exiſtimes, quo in amicitiam, uel potius in clientelam tuam accepto, non peſſime ſenſiſſe uidearis. Vale.

Pro P. Sextio, Oratio XXXIII. 1
In Vatinium, Oratio XXXIIII. 37
Pro M. Cœlio, Oratio XXXV. 47
Pro L. Cornelio Balbo, Oratio XXXVI. 65
De prouincijs conſularibus, Oratio XXXVII. 82
In L. Piſonem, Oratio XXXVIII. 91
Pro T. Annio Milone, Oratio XXXIX. 115
Pro C. Rabirio Poſtumo, Oratio XL. 137
Pro M. Marcello, Oratio XLI. 146
Pro Q. Ligario, Oratio XLII. 152
Pro rege Deiotaro, Oratio XLIII. 159
n M. Antonium Philippica I. Oratio XLIIII. 167
In M. Antonium Philippica II. Oratio XLV. 175
In M. Antonium Philippica III. Oratio XLVI. 199
In M. Antonium Philippica IIII. Oratio XLVII. 208
In M. Antonium Philippica V. Oratio XLVIII. 211
In M. Antonium Philippica VI. Oratio XLIX. 223
In M. Antonium Philippica VI. Oratio L. 227
In M. Antonium Philippica VIII. Oratio LI. 232
In M. Antonium Philippica IX. Oratio LII. 238
In M. Antonium Philippica X. Oratio LIII. 242
In M. Antoniū Philippica XI. Oratio LIIII. 248
In M. Antonium Philippica XII. Oratio LV. 257
In M. Antonium Philippica XIII. Oratio LVI. 264
In M. Antoniū Philippica XIIII. Oratio LVII. 277
C. Salluſtij Criſpi in M. Ciceronem Oratio. 285
M. Tullij Ciceronis in Salluſtium reſponſio. 287

PRO P. SEXTIO,

ORATIO XXXIII.

SI quis antea iudices mirabatur, quid eſſet, quòd pro tantis opibus reip. tantaq́; dignitate imperij nequaquam ſatis multi ciues forti, & magno animo inuenirentur, qui auderent ſe, et ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius; ſi quem bonum et fortem ciuem uiderit, quàm ſi quem aut timidum, aut ſibi potius, quàm reip. conſulentem. nam ut omittatis de uniuſcuiuſque caſu cogitando recordari, uno aſpectu intueri poteſtis eos, qui cum ſenatu, cum bonis omnibus remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarint, mœſtos, ſordidatos, reos de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non ſolum alacres lætosq́; uolitare, ſed etiam uoluntarios fortiſſimis, atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere. in quo cum multa ſunt indigna, tum nihil minus eſt ferendum, quàm quòd iam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate, & ſcelere perditos, ſed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos ueſtra auctoritate, ueſtra religione, ueſtris ſententijs ſe oppreſſ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

ſuros arbitrantur. ego autem iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs, commemorandoq; eorum, qui de me optime ſunt meriti, beneficio eſſe utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis. ijs potiſſimum uox hæc ſeruit, quorum opera & mihi, & uobis, & populo R. *reſtituta eſt. & quanquã à* Q. *Hortenſio, clariſſimo uiro, atque eloquentiſſimo, cauſa eſt* P. *Sextij perorata; nihilq; ab eo prætermiſſum eſt, quod aut pro rep. conquerendum fuit, aut pro reo diſputandum: tamen aggrediar ad dicendum; ne mea propugnatio ei potiſſimum defuiſſe uideatur, per quem eſt perfectum, ne cæteris ciuibus deeſſet. atque ego ſic ſtatuo iudices, à me in hac cauſa, atque hoc extremo dicendi loco pietatis potius quàm defenſionis, querelæ quàm eloquentiæ, doloris quàm ingenij partes eſſe ſuſceptas. itaque, ſi aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt; peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iuſtæ iracundiæ concedendum putetis: neque enim officio coniunctior dolor ullius eſſe poteſt, quàm hic meus, ſuſceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neque iracundia magis ulla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorum ſcelere, qui cum omnibus ſalutis meæ defenſoribus bellum eſſe ſibi gerendum iudicauerunt. ſed quoniam ſingulis criminibus cæteri reſponderunt, dicam ego de omni ſtatu* P. *Sextij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſeruandæ ſalutis communis, atque otij; contendamq;, ſi modo id conſequi potero, ut in hac confuſa, atque uniuerſa*

defenſione nihil à me, quod ad ueſtram quæſtionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad remp. pertineat, prætermiſſum eſſe uideatur. & quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſæ atque afflictæ reip. P. Sextij tribunatus eſt à fortuna ipſa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque ampliſſima prius, quàm docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ ſummis in rebus laudes excitatæ ſint.

Parente P. Sextius natus eſt iudices, homine, ut plerique meminiſtis, & ſapiente, & ſancto, & ſeuero: qui cum tribunus pl. primus inter homines nobiliſſimos temporibus optimis factus eſſet, reliquis honoribus non tam uti uoluit, quàm dignus uideri. eo auctore duxit honeſtiſſimi & ſpectatiſſimi uiri C. Albini filiam: ex qua hic eſt puer, & nupta iam filia. duobus his grauiſſimis antiquitatis uiris ſic probatus fuit, ut utrique eorum & carus maxime, & iucundus eſſet. ademit Albino ſoceri nomen mors filiæ, ſed caritatem illius neceſſitudinis, & beneuolentiam non ademit. hodie ſic hunc diligit, ut uos facillime poteſtis ex hac uel aſſiduitate eius, uel ſolicitudine, & moleſtia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitoſiſſimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sextij pietas extitit, & omnibus grata, quòd & Maſſiliam ſtatim profectus eſt, ut ſocerum uidere, conſolariq; poſſet fluctibus reip. expulſum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum ſuorum ueſtigijs ſtare oportebat: et ad eum filiam eius adduxit, ut illo inſperato aſpectu, complexuq; ſi nõ omnem, at aliquam partem mœroris ſui deponeret: & maximis officijs & illius ærumnam, quoad uixit, &

filiæ ſolitudinem ſuſtentauit. poſſum multa dicere de liberalitate, de domeſticis officijs, de tribunatu mil. de prouinciali in eo magiſtratu abſtinentia: ſed mihi ante oculos obuerſatur reip. dignitas, quæ me ad ſeſe rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæſtor hic C. Antonij, collegæ mei, iudices fuit ſorte, ſed ſocietate conſiliorũ meus. impedior non nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam quàm multa ad me detulerit, quanto ante prouiderit. atque ego de Antonio nihil dico, præter unum, nunquam illum in illo ſummo timore ac periculo ciuitatis neque cõmunem metum omnium, neque propriam non nullorum de ipſo ſuſpicionem aut inficiando tollere, aut diſſimulando ſedare uoluiſſe. in quo collega ſuſtinendo atque moderando ſi meam in illum indulgentiam coniunctam cum ſumma cuſtodia reip. laudare uere ſolebatis: par prope laus P. Sextij eſſe debet, qui ſuum ita conſulem obſeruauit, ut & illi quæſtor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. idem, cum illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palamq́; armata uolitaret, uenit cum exercitu Capuam; quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur; & inde M. Aulianum, tribunum militum Antonij, præcipitem eiecit, hominem perditum, & non obſcure Piſauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa coniuratione uerſatum. idemq́; C. Marcellum, cum is non ſolum Capuam ueniſſet, uerum etiam ſe, quaſi armorum ſtudio, in maximam familiam conieciſſet, exterminandum ex illa urbe curauit. qua de cauſa & tum conuentus ille Ca-

puæ, qui propter ſalutem illius urbis conſulatu conſeruatam meo, me unum patronum adoptauit, huic apud me P. Sextio *maximas gratias egit: & hoc tempore ijdem homines, nomine commutato coloni decurionesq́;, fortiſſimi atque optimi uiri, beneficium* P. Sextij *teſtimonio declarant, periculumq́; decreto ſuo deprecantur. Recita quæſo* P. Sexti, *quid decreuerint* Capuæ *decuriones; ut iam uirilis tua uox poſſit aliquid ſignificare inimicis noſtris, quidnam, cum ſe corroborarit, effectura eſſe uideatur.* DECRETVM DECVRIONVM. *non recito decretum officio aliquo expreſſum, uicinitatis, aut clientelæ, aut hoſpitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: ſed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem ampliſſimi beneficij, uicem officij præſentis, teſtimonium præteriti temporis. Atque illis temporibus iiſdem cum iam* Capuam *metu* Sextius *liberaſſet; urbem ſenatus atque omnes boni, deprehenſis atque oppreſſis domeſticis hoſtibus, me duce, ex periculis maximis extraxiſſent: ego literis eum* Capua *accerſiui cum illo exercitu, quem tum ſecum habebat: quibus hic literis lectis, ad urbem confeſtim incredibili celeritate aduolauit. atque ut illius temporis atrocitatem recordari poſſitis, audite literas, & ueſtram memoriam ad timoris præteriti cogitationem excitate.* LITERAE CICERONIS CONS. *hoc aduentu* P. Sextij *tribunorum pl. nouorum, qui tum extremis diebus conſulatus mei res eas, quas geſſeram, uexare cupiebant, reliquiq́; coniurationis impetus, & conatus ſunt retardati. ac poſteaquam eſt intellectum;* Catone *tribuno pl. fortiſſimo atque optimo*

ciue remp. defendente, per ſe ipſum ſenatũ populumq́; R. ſine militum præſidio tueri facile maieſtatem ſuam, & dignitatem eorum, qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Sextius cum illo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus. hic ego quid prædicem, quibus hic rebus conſulem ad rem gerendam excitarit? quot ſtimulos admouerit homini ſtudioſo fortaſſis uictoriæ, ſed tamen nimium communem Martem belliq́; caſum metuenti? longum eſt ea dicere; ſed hoc breue dicam. ſi M. Petreij non excellens animo & amore reip. uirtus, non ſumma auctoritas apud milites, non mirificus uſus in re militari extitiſſet; neque adiutor ei P. Sextius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuiſſet datus: illo in bello eſſet hiemi locus; neque unquã Catilina, cum è pruina Appennini, atque è niuibus illis emerſiſſet, atque æſtatem integram nactus, Italiæ calles, & paſtorum ſtabula præclara cepiſſet, ſine multo ſanguine, ac ſine totius Italiæ uaſtitate miſerrima concidiſſet. Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius: ut quæſturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora ueniã. quanquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis; cuius ego nuper in Macedonia uidi ueſtigia, non preſſa leuiter ad exigui prædicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciæ ſempiternã. uerum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & reſpectantes relinquamus. ad tribunatum, quia ipſe ad ſeſe iam dudum uocat, & quodam modo abſorbet orationem meam, contento ſtudio, curſuq́; ueniamus. de quo quidem tribunatu ita dictum à Q. Hortenſio, ut

eius oratio non defenſionem modo criminum uideretur continere, ſed etiam memoria dignam reip. capeſſendæ auctoritatem, diſciplinamq; præſcribere. ſed tamen, quoniam tribunatus quidem totus P. Sextij nihil aliud niſi meum nomen cauſamq; ſuſtinuit; neceſſario mihi de ijſdem rebus eſſe arbitror, ſi non ſubtilius diſputandum, at certe iudices dolentius deplorandum. qua in oratione ſi aſperius in quoſdam homines inuehi uellem; quis non concederet, ut eos, quorum ſceleris furore uiolatus eſſem, uocis libertate perſtringerem? ſed ut agam moderate, & huic potius tempori ſeruiam, quàm dolori meo: ſi qui occulte à ſalute noſtra diſſentiunt, lateant: ſi qui fecerunt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent & quieſcunt, nos quoque ſimus obliti: ſi qui ſe offerunt inſolenter, & inſectantur; quoad ferri poterunt, perferemus: neque quenquam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, ut in eum non inuaſiſſe, ſed incurriſſe uideamur. ſed neceſſe eſt, antequam de tribunatu P. Sextij dicere incipiam, me totum ſuperioris anni reip. naufragium exponere. in quo colligendo, ac reficienda ſalute communi omnia reperientur P. Sextij dicta, facta, conſilia uerſata. Fuerat ille annus in reip. magno motu, & multorum timore tanquam intentus arcus in me unum, ſicut uulgo ignari rerum loquebantur; re quidem uera, in uniuerſam remp. traductione ad plebem furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, ſed multo acrius otij, & communis ſalutis inimici. hunc uir clariſſimus, mihiq; multis repugnantibus amiciſſimus, Cn. Pompeius omni cautione, fœdere, execratione de-

uinxerat, nihil in tribunatu contra me eſſe facturum. at ille nefarius, ex omnium ſcelerum colluuione natus, parum ſe fœdus uiolaturum arbitratus, niſi ipſum cautorem alieni periculi ſuis proprijs periculis terruiſſet; hanc tetram immanemq́; belluam, uinctam auſpicijs, alligatam more maiorum, conſtrictam legum ſacratarum cathenis, ſoluit ſubito legum conſul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorum ſcelerum ac malorum. qui tribunus pl. felix in euertenda rep. fuit, nullis ſuis neruis: qui enim in eiuſmodi uita nerui eſſe potuerunt, hominis fraternis flagitijs, ſororis ſtupris, omni inaudita libidine infamis? ſed fuit profecto quædam illa reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus atque amens tribunus pl. nanciſceretur, quid dicam conſules? hoccine ut ego appellem nomine euerſores huius imperij? proditores ueſtræ dignitatis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum ſenatum, affligendum equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura, atque inſtituta maiorum ſe illis faſcibus, cæteriſq́; inſignibus ſummi honoris atque imperij ornatos eſſe arbitrabantur. quorum, per deos immortales, ſi nondum ſcelera uulneraq́; inuſta reip. uultis recordari, uultum, atque inceſſum animis intueamini. facilius facta eorum occurrent mentibus ueſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. alter unguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac ueteres uexatores ætatulæ ſuæ, puteali & fœneratorum gregibus inflatus, atque perculſus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in fre-

to ad columnam adhæreſceret, in tribunatus portum perfugerat, contemnebat equites R. minitabatur ſenatui: uenditabat ſe operis, atque ab ijs ſe ereptum, ne de ambitu cauſam diceret, prædicabat; ab iiſdemq́; ſe, etiam inuito ſenatu, prouinciam ſperare dicebat; eamq́; niſi adeptus eſſet, ſe incolumem nullo modo fore arbitrabatur. alter, ò dij boni, quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribili aſpectu. unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen reip. diceres intueri. ueſtitus aſper, noſtra hac purpura plebeia ac pene fuſca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipſe tum imaginis formandæ cauſa duumuiratū gerebat, Seplaſiam ſublaturus uideretur. nam quid ego de ſupercilio dicam, quod tum hominibus non ſupercilium, ſed pignus reip. uidebatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio reſp. tanquam Atlante cœlum, niti uideretur. erat denique hic omnium ſermo. Eſt tamen reip. magnum firmumq́; ſubſidium. habeo, quem opponam labi illi, atque cœno. uultu mediusfidius collegæ ſui libidinem, leuitatemq́; franget. habebit ſenatus, in hunc annum quem ſequatur: non deerit auctor, & dux bonis. mihi denique homines præcipue gratulabantur, quòd habiturus eſſem contra tribunum pl. furioſum, & audacem cum amicum, & affinem, tum etiam fortem & grauem conſulem. atque eorum alter fefellit neminem. quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula reip. tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diu-

turnis tenebris luſtrorum, ac ſtuprorum, uino, ga-
neis, lenocinijs, adulterijsq; confectum, cum is præ-
ter ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet,
qui non modo tempeſtatem intueri impendentem temu
lentus, ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet?
alter multos plane in omnes partes fefellit: erat enim 21
hominum opinioni nobilitate ipſa, blanda conciliatri-
cula, commendatus. omnes boni ſemper nobilitati fa-
uemus, & quia utile eſt reip. nobiles homines eſſe di-
gnos maioribus ſuis, & quia ualet apud nos clarorum
hominum & bene de rep. meritorum memoria etiam
mortuorum. quia triſtem ſemper, quia taciturnum,
quia ſubhorridum atque incultum uidebant; & quòd
erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uide-
retur; fauebant, gaudebant, & ad integritatem ma-
iorum ſpe ſua hominem uocabant, materni generis obli-
ti. ego autem (uere hoc dicam iudices) tantum eſſe in 22
homine ſceleris, audaciæ, crudelitatis, quantum ipſe
cum rep. ſenſi, nunquam putaui: nequam eſſe homi-
nem, & leuem, & falſa opinione, errore hominum, ab
adoleſcentia commendatum ſciebam. etenim animus
eius uultu, flagitia parietibus tegebantur. ſed hæc
obſtructio nec diuturna eſt, nec obducta ita, ut curio-
ſis oculis perſpici non poſſit. uidebamus genus uitæ, de-
ſidiam, inertiam: incluſas eius libidines, qui paulo
propius acceſſerant, intuebantur. denique etiam ſermo-
nis anſas dabat, quibus reconditos eius ſenſus tenere
poſſemus. laudabat homo doctus philoſophos neſcio 23
quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: ſed
eos tamen laudabat maxime, qui dicuntur præter

cæteros

*cæteros eſſe auctores, & laudatores uoluptatis: cuius,
& quo tempore, & quo modo, non quærebat: uer-
bum ipſum omnibus modis animi, & corporis deuora-
bat; eoſdemq; præclare dicere aiebat, ſapientes omnia
ſua cauſa facere, remp. capeſſere hominem bene ſanum
non oportere, nihil eſſe præſtabilius otioſa uita, & ple-
na, & conferta uoluptatibus: eos autem, qui dice-
rent dignitati eſſe ſeruiendum, reip. conſulendum,
officij rationem in omni uita, non commodi eſſe du-
cendam, ſubeunda pro patria pericula, uulnera exci-
pienda, mortem oppetendam, uaticinari atque inſa-*
24 *nire dicebat. ex his aſſiduis eius quotidianiſq; ſermoni-
bus, et quòd uidebam, quibus cum hominibus in interio-
re ædium parte uiueret, et quòd ita domus ipſa fuma-
bat, ut multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatue-
bam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali
quidem certe nihil pertimeſcendum. ſed ita eſt iudices.
ut, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni, aut
debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat; ſin ad
nudum uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit, poſſit acie
ipſa & ferri uiribus uulnerari: ita, cum hominibus e-
neruatis, atque exanguibus conſulatus tanquam gla-
dius eſſet datus; qui per ſe pungere neminem unquam
potuiſſent, hi, ſummi imperij nomine armati, remp.
contrucidauerunt: fœdus fecerunt cum tribuno pl. pa-
lam, ut ab eo prouincias acciperent, quas ipſi uellent;
exercitum, & pecuniam, quantam uellent, ea lege, ſi
ipſi prius tribuno pl. afflictam remp. tradidiſſent: id
autem fœdus meo ſanguine ictum ſanciri poſſe dice-*
25 *bant. qua re patefacta, (neque enim diſſimulari tan-*

tum ſcelus poterat, nec latere) promulgantur uno eo-demq; tempore rogationes ab eodẽ tribuno de mea per-nicie, & de prouincijs conſulum nominatim. hic tum XI *ſenatus ſolicitus, uos equites excitati, Italia cuncta per-mota, omnes denique omnium generum, atque ordi-num ciues ſummæ reip. à conſulibus, atque à ſummo imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur, cum illi ſoli eſſent, præter furioſum illum tribunum, duo reip. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ non ſubuenirent, ſed etiam nimium tarde concidere mœ-rerent. flagitabatur ab his quotidie cum querelis bo-norum omnium, tum etiam precibus ſenatus, ut meam cauſam ſuſciperent, agerent aliquid, denique ad ſe-natum referrent. hi non modo negando, ſed etiam ir-ridendo, ampliſſimum quenque illius ordinis inſeque-bantur. hic ſubito, cum incredibilis in Capitolium mul* 26
titudo ex tota urbe cunctaq; Italia conueniſſet, ueſtem mutandam omnes, meq; etiam omni ratione priuato conſilio (quoniam publicis ducibus reſp. careret) defen-dendum putarunt. erat eodem tempore ſenatus in æde Concordiæ, quod ipſum templum repræſentabat memo-riam conſulatus mei, cum flens uniuerſus ordo cincin-natum conſulem orabat: nã alter ille horridus, et ſeue-rus conſulto ſe domi continebat. qua tum ſuperbia cœ-num illud ac labes, ampliſſimi ordinis preces, & cla-riſſimorum ciuium lacrymas repudiauit? me ipſum ut contempſit helluo patriæ? nam quid ego, patrimonij, dicam? quod ille, cum quaſi quæſtũ faceret, amiſit. cum ueniſſet ad ſenatum, uos inquam equites R. & omnes boni ueſte mutata, uos inquam pro meo capite ad pe-

des lenonis impuriſſimi proieciſtis, cum, ueſtris preci-bus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, ma-
XI *gnitudine animi, conſtantia, L. Mummius ad ſena-tum de rep. retulit, ſenatusq́ frequens ueſtem pro mea*
XII *ſalute mutandam cenſuit: ò diem illum indices fune-*
27 *ſtum ſenatui boniſq́; omnibus, reip. luctuoſum, mihi ad domeſticum mœrorem grauem, ad poſteritatis memo-riam glorioſum: quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quàm pro uno ciue & bonos omnes priuato conſenſu, & uniuerſum ſena-tum publico conſilio mutaſſe ueſtem? quæ quidem tum mutatio non deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus: quem enim deprecarentur, cum omnes eſſent ſordida-ti? cumq́; hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbum, qui mu-tata ueſte non eſſet? hac mutatione ueſtis facta, tan-*
26 *to in luctu ciuitatis, omitto, quid ille tribunus, omnium rerum diuinarum humanarumq́; prædo, fecerit, qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos equites R. deprecatores ſalutis meæ iuſſerit, eoſq́; operarum ſuarum gladijs, & lapidibus obiecerit: de conſuli-*
28 *bus loquor, quorum fide reſp. niti debuit. exanima-tus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo, atque uultu, quàm ſi ante annis paucis in credito-rum conuentum incidiſſet: aduocat concionem: ha-bet orationem talem conſul, qualem nunquam Cati-lina uictor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in rep. poſſe arbitrarentur: equites uero R. daturos illius diei pœnas, quo me conſule cum gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent: ueniſſe tempus ijs, qui in timore fuiſſent, (coniuratos uidelicet dicebat) ul-*

ciſcendi ſe. ſi dixiſſet hoc ſolum, omni ſupplicio eſſet dignus; nam oratio ipſa conſulis pernicioſa poteſt remp. labefactare: quid fecerit, uidete. L. Lamiam, 29
qui cum me ipſum pro ſumma familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, unice diligebat, tum pro rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq́;, ut ab urbe abeſſet millia paſſuum ducenta, quòd eſſet auſus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro rep. deprecari. quid hoc homine XIII
facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hoſtem tam ſceleratum reſerues? qui, ut omittam cætera, quæ ſunt ei cum collega immani impuroq́; coniuncta atque communia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex urbe, relegarit, non dico equitem R. non ornatiſſimum, atque optimum uirum, non amiciſſimum reip. ciuem, non illo ipſo tempore unà cum ſenatu, & cum bonis omnibus caſum amici reiq́; pub. lugentem, ſed ciuem R. ſine ullo iudicio aut edicto ex patria conſul eiecerit. nihil acerbius ſocij Latini ferre ſo- 30
liti ſunt, quàm, id quod perraro accidit, ex urbe exire à conſulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares, et in illo communi incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc uero quid eſt? exterminabit ciues R. edicto conſul à ſuis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, ſi unquam uos eos, qui nunc eſtis in rep. fore putaſſet, ſi denique imaginem iudiciorum, aut ſimulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidiſſet, unquam auſus eſſet ſenatum de

rep. tollere, equitum R. preces aſpernari, ciuium deni-que omnium, nouis, & inauditis edictis, ius, liberta-
31 *temq; peruertere? Etſi me attentiſſimis animis ſumma cum benignitate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte ueſtrum miretur, quid hæc mea oratio tam lon-ga, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sextij cauſam, eorum, qui ante huius tribunatum remp. ue-xarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propoſi-tum eſt oſtendere, omnia conſilia P. Sextij, mentemq; totius tribunatus hanc fuiſſe, ut afflictæ, & perditæ reip. quantum poſſet, mederetur. ac ſi in exponendis uulneribus illis de me ipſo plura dicere uidebor, ignoſci-tote: nam & illam meam cladem uos, & omnes boni maximum eſſe reip. uulnus iudicaſtis; & P. Sextius eſt reus non ſuo, ſed meo nomine: qui cum omnem uim ſui tribunatus in mea ſalute conſumpſerit, neceſſe eſt meam cauſam præteriti temporis cum huius præſenti*
XIV *defenſione eſſe coniunctam.* Erat igitur in luctu ſe-
32 *natus: ſqualebat ciuitas publico conſilio mutata ueſte: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ ſocietas uectigalium, nul-lum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune conſilium, quod tum non honorificentiſſime decreuiſſet de mea ſalute: cum ſubito edicunt duo con-ſules, ut ad ſuum ueſtitum ſenatores redirent. quis un-quam conſul ſenatum ipſius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miſeros lugere uetuit? parum ne eſt Piſo, ut omittam Gabinium, quòd tantum homines fefelli-ſti, ut negligeres auctoritatem ſenatus? optimi cuiuſque conſilia contemneres? remp. proderes? conſulare nomen*

affligeres? etiam'ne edicere audeas, ne mœrerent homines meam, ſuam, reip. calamitatem? ne'ue hunc ſuum dolorem ueſte mutata ſignificarent? ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum ualebat, quis unquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut ſibi mœrere, aut cæteris ſupplicare? quid? ſua ſponte homines in amicorum periculis ueſtitum mutare non ſolent? pro te ipſo Piſo nemo'ne mutauit? ne iſti quidem, quos legatos, non modo nullo S.C. ſed etiam repugnante ſenatu, tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati et proditoris reip. caſum lugebunt fortaſſe, qui uolent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bonorum, & optime de ſalute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere ſenatui non licebit? iidem conſules, ſi appellandi ſunt conſules, quos nemo eſt, qui non modo ex memoria, ſed ex faſtis euellendos non putet; pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia, ac peſte patriæ maximo cum gemitu ueſtro, omnia, quæ tum contra me, contraq; remp. dixerant, uoce ac ſententia ſua comprobauerunt. iiſdem conſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus, lata lex eſt, ne auſpicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus feſtis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fuſia ne ualeret. qua una rogatione, quis eſt, qui non intelligat, uniuerſam remp. eſſe deletam? iiſdem conſulibus inſpectantibus ſeruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cum uicatim homines conſcriberentur, decuriarentur, ad uim, ad ma-

nus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. iiſdem conſulibus arma in templum Caſtoris palam comportabantur; gradus eiuſdem templi tollebantur, armati homines forum, & conciones tenebant, cædes, lapidationes fiebant; nullus erat ſenatus, nihil reliqui magiſtratus, unus omnem omnium poteſtatem armis, & latrocinijs poſſidebat, non aliqua ui ſua, ſed cum duos conſules à rep. prouinciarum fœdere retraxiſſet: inſultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore, ac metu multos, plures etiam ſpe, & promiſſis tenebat. quæ cum eſſent eiuſmodi iudices, cum ſenatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hoſtes haberet; equeſter ordo reus à conſulibus citaretur; Italiæ totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarentur, alij metu, ac periculo terrerentur; arma eſſent in templis, armati in foro; eáq; non ſilentio conſulum diſſimularentur, ſed & uoce, & ſententia comprobarentur; cum omnes urbem nondum exciſam, & euerſam, ſed iam captam, atque oppreſſam uideremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum ſtudio iudices reſtitiſſemus: ſed me alij metus, atque aliæ curæ, ſuſpicionesq; mouerunt: exponam enim hodierno die iudices omnem rationem facti, et conſilij mei, neque huic ueſtro tanto ſtudio audiendi, neque uero huic tantæ multitudini, quanta mea memoria nunquã ullo in iudicio fuit, deero. Nã ſi ego in cauſa tam bona, tanto ſtudio ſenatus, conſenſu tam incredibili bonorum omniũ, tam parato, tota denique Italia ad omnẽ contentionẽ expedita, ceſſi tribuni pl. deſpicatiſſimi hominis, furori, contẽptiſſimorũ conſulũ leuitatẽ, au-

Pro P. Sextio, Oratio XXXIII. 1
In Vatinium, Oratio XXXIIII. 37
Pro M. Cœlio, Oratio XXXV. 47
Pro L. Cornelio Balbo, Oratio XXXVI. 65
De prouincijs conſularibus, Oratio XXXVII. 82
In L. Piſonem, Oratio XXXVIII. 91
Pro T. Annio Milone, Oratio XXXIX. 115
Pro C. Rabirio Poſtumo, Oratio XL. 137
Pro M. Marcello, Oratio XLI. 146
Pro Q. Ligario, Oratio XLII. 152
Pro rege Deiotaro, Oratio XLIII. 159
n M. Antonium Philippica I. Oratio XLIIII. 167
In M. Antonium Philippica II. Oratio XLV. 175
In M. Antonium Philippica III. Oratio XLVI. 199
In M. Antonium Philippica IIII. Oratio XLVII. 208
In M. Antonium Philippica V. Oratio XLVIII. 211
In M. Antonium Philippica VI. Oratio XLIX. 223
In M. Antonium Philippica VI. Oratio L. 227
In M. Antonium Philippica VIII. Oratio LI. 232
In M. Antonium Philippica IX. Oratio LII. 238
In M. Antonium Philippica X. Oratio LIII. 242
In M. Antoniū Philippica XI. Oratio LIIII. 248
In M. Antonium Philippica XII. Oratio LV. 257
In M. Antonium Philippica XIII. Oratio LVI. 264
In M. Antoniū Philippica XIIII. Oratio LVII. 277
C. Sallustij Criſpi in M. Ciceronem Oratio. 285
M. Tullij Ciceronis in Sallustium reſponſio. 287

PRO P. SEXTIO,

ORATIO XXXIII.

I *I quis antea iudices mirabatur, quid eſſet, quòd pro tantis opibus reip. tantaq; dignitate imperij nequaquam ſatis multi ciues forti, & magno animo inuenirentur, qui auderent ſe, et ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, ſi quem bonum et fortem ciuem uiderit, quàm ſi quem aut timidum, aut ſibi potius, quàm reip. conſulentem. nam ut omittatis de uniuſcuiuſque caſu cogitando recordari, uno aſpectu intueri poteſtis eos, qui cum ſenatu, cum bonis omnibus remp. afflictam excitarint, & latrocinio domeſtico liberarint, mœſtos, ſordidatos, reos de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non ſolum alacres lætoſq; uolitare, ſed etiam uoluntarios fortiſſimis, atque optimis ciuibus periculum moliri, de ſe nihil timere. in quo cum multa ſunt indigna, tum nihil minus eſt ferendum, quàm quòd iam non per latrones ſuos, non per homines egeſtate, & ſcelere perditos, ſed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos ueſtra auctoritate, ueſtra religione, ueſtris ſententijs ſe oppreſſ-*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

ſuros arbitrantur. ego autem iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs, commemorandoq́; eorum, qui de me optime ſunt meriti, beneficio eſſe utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis. ijs potiſſimum uox hæc ſeruit, quorum opera & mihi, & uobis, & populo R. reſtituta eſt. & quanquā à Q. Hortenſio, clariſſimo uiro, atque eloquentiſſimo, cauſa eſt P. Sextij perorata; nihilq́; ab eo prætermiſſum eſt, quod aut pro rep. conquerendum fuit, aut pro reo diſputandum: tamen aggrediar ad dicendum; ne mea propugnatio ei potiſſimum defuiſſe uideatur, per quem eſt perfectum, ne cæteris ciuibus deeſſet. atque ego ſic ſtatuo iudices, à me in hac cauſa, atque hoc extremo dicendi loco pietatis potius quàm defenſionis, querelæ quàm eloquentiæ, doloris quàm ingenij partes eſſe ſuſceptas. itaque, ſi aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt; peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori, & iuſtæ iracundiæ concedendum putetis: neque enim officio coniunctior dolor ullius eſſe poteſt, quàm hic meus, ſuſceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neque iracundia magis ulla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorum ſcelere, qui cum omnibus ſalutis meæ defenſoribus bellum eſſe ſibi gerendum iudicauerunt. ſed quoniam ſingulis criminibus cæteri reſponderunt, dicam ego de omni ſtatu P. Sextij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſeruandæ ſalutis communis, atque otij; contendamq́;, ſi modo id conſequi potero, ut in hac confuſa, atque uniuerſa

defenſione nihil à me, quod ad ueſtram quæſtionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad remp. pertineat, prætermiſſum eſſe uideatur. & quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſæ atque afflictæ reip. P. Sextij tribunatus eſt à fortuna ipſa collocatus: non aggrediar ad illa maxima atque ampliſſima prius, quàm docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ ſummis in rebus laudes excitatæ ſint.

Parente P. Sextius natus eſt iudices, homine, ut plerique meminiſtis, & ſapiente, & ſancto, & ſeuero: qui cum tribunus pl. primus inter homines nobiliſſimos temporibus optimis factus eſſet, reliquis honoribus non tam uti uoluit, quàm dignus uideri. eo auctore duxit honeſtiſſimi & ſpectatiſſimi uiri C. Albini filiam: ex qua hic eſt puer, & nupta iam filia. duobus his grauiſſimis antiquitatis uiris ſic probatus fuit, ut utrique eorum & carus maxime, & iucundus eſſet. ademit Albino ſoceri nomen mors filiæ, ſed caritatem illius neceſſitudinis, & beneuolentiam non ademit. hodie ſic hunc diligit, ut uos facillime poteſtis ex hac uel aſſiduitate eius, uel ſolicitudine, & moleſtia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitoſiſſimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sextij pietas extitit, & omnibus grata, quòd & Maſſiliam ſtatim profectus eſt, ut ſocerum uidere, conſolariq; poſſet fluctibus reip. expulſum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum ſuorum ueſtigijs ſtare oportebat: et ad eum filiam eius adduxit, ut illo inſperato aſpectu, complexuq; ſi nō omnem, at aliquam partem mœroris ſui deponeret: & maximis officijs & illius ærumnam, quoad uixit, &

filiæ ſolitudinem ſuſtentauit. poſſum multa dicere de liberalitate, de domeſticis officijs, de tribunatu mil. de prouinciali in eo magiſtratu abſtinentia: ſed mihi ante oculos obuerſatur reip. dignitas, quæ me ad ſeſe rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæſtor hic C. Antonij, collegæ mei, iudices fuit ſorte, ſed ſocietate conſiliorũ meus. impedior non nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam quàm multa ad me detulerit, quanto ante prouiderit. atque ego de Antonio nihil dico, præter unum, nunquam illum in illo ſummo timore ac periculo ciuitatis neque cõmunem metum omnium, neque propriam non nullorum de ipſo ſuſpicionem aut inficiando tollere, aut diſſimulando ſedare uoluiſſe. in quo collega ſuſtinendo atque moderando ſi meam in illum indulgentiam coniunctam cum ſumma cuſtodia reip. laudare uere ſolebatis: par prope laus P. Sextij eſſe debet, qui ſuum ita conſulem obſeruauit, ut & illi quæſtor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. idem, cum illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet, palamq; armata uolitaret, uenit cum exercitu Capuam; quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur; & inde M. Aulianum, tribunum militum Antonij, præcipitem eiecit, hominem perditum, & non obſcure Piſauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa coniuratione uerſatum. idemq; C. Marcellum, cum is non ſolum Capuam ueniſſet, uerum etiam ſe, quaſi armorum ſtudio, in maximam familiam conieciſſet, exterminandum ex illa urbe curauit. qua de cauſa & tum conuentus ille Ca=

puæ, qui propter ſalutem illius urbis conſulatu conſer-
uatam meo me unum patronum adoptauit, huic apud
me P. Sextio *maximas gratias egit: & hoc tempore ij-*
dem homines, nomine commutato coloni decurionesq́;,
fortiſſimi atque optimi uiri, beneficium P. Sextij *teſti-*
monio declarant, periculumq́; decreto ſuo deprecantur.
10 Recita *quæſo* P. Sexti, *quid decreuerint* Capuæ *decurio-*
nes; ut iam uirilis tua uox poſſit aliquid ſignificare ini
micis noſtris, quidnam, cum ſe corroborarit, effectu-
ra eſſe uideatur. DECRETVM DECVRIO-
NVM. *non recito decretum officio aliquo expreſſum,*
uicinitatis, aut clientelæ, aut hoſpitij publici, aut am-
bitionis, aut commendationis gratia: ſed recito memo-
riam perfuncti periculi, prædicationem ampliſſimi be-
neficij, uicem officij præſentis, teſtimonium præteriti
11 *temporis.* Atque *illis temporibus ijſdem cum iam* Ca-
puam metu Sextius *liberaſſet; urbem ſenatus atque*
omnes boni, deprehenſis atque oppreſſis domeſticis hoſti-
bus, me duce, ex periculis maximis extraxiſſent: ego li-
teris eum Capua *accerſiui cum illo exercitu, quem tum*
ſecum habebat: quibus hic literis lectis, ad urbem confe
ſtim incredibili celeritate aduolauit. atque ut illius tem
poris atrocitatem recordari poſſitis, audite literas, &
ueſtram memoriam ad timoris præteriti cogitationem
excitate. LITERAE CICERONIS CONS.
V. *hoc aduentu* P. Sextij *tribunorum pl. nouorum, qui*
tum extremis diebus conſulatus mei res eas, quas geſ-
ſeram, uexare cupiebant, reliquiq́; coniurationis impe
12 *tus, & conatus ſunt retardati. ac poſteaquam eſt in-*
tellectum; Catone *tribuno pl. fortiſſimo atque optimo*

ciue remp. defendente, per ſe ipſum ſenatũ populumq; R. ſine militum præſidio tueri facile maieſtatem ſuam, & dignitatem eorum, qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Sextius cum illo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus. hic ego quid prædicem, quibus hic rebus conſulem ad rem gerendam excitarit? quot ſtimulos admouerit homini ſtudioſo fortaſſis uictoriæ, ſed tamen nimium communem Martem belliq; caſum metuenti? longum eſt ea dicere; ſed hoc breue dicam. ſi M. Petreij non excellens animo & amore reip. uirtus, non ſumma auctoritas apud milites, non mirificus uſus in re militari extitiſſet; neque adiutor ei P. Sextius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuiſſet datus: illo in bello eſſet hiemi locus; neque unquã Catilina, cum è pruina Appennini, atque è niuibus illis emerſiſſet, atque æſtatem integram nactus, Italiæ calles, & paſtorum ſtabula præclara cepiſſet, ſine multo ſanguine, ac ſine totius Italiæ uaſtitate miſerrima concidiſſet. Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sextius: ut quæſturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora ueniã. quanquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis; cuius ego nuper in Macedonia uidi ueſtigia, non preſſa leuiter ad exigui prædicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciæ ſempiternã. uerum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & reſpectantes relinquamus. ad tribunatum, quia ipſe ad ſeſe iam dudum uocat, & quodam modo abſorbet orationem meam, contento ſtudio, curſuq; ueniamus. de quo quidem tribunatu ita dictum à Q. Hortenſio, ut

eius oratio non defenſionem modo criminum uideretur continere, ſed etiam memoria dignam reip. capeſſendæ auctoritatem, diſciplinamq́; præſcribere. ſed tamen, quoniam tribunatus quidem totus P. Sextij nihil aliud niſi meum nomen cauſamq́; ſuſtinuit; neceſſario mihi de ijſdem rebus eſſe arbitror, ſi non ſubtilius diſputandum, at certe iudices dolentius deplorandum. quæ in oratione ſi aſperius in quoſdam homines inuehi uellem; quis non concederet, ut eos, quorum ſceleris furore uiolatus eſſem, uocis libertate perſtringerem? ſed ut agam moderate, & huic potius tempori ſeruiam, quàm dolori meo: ſi qui occulte à ſalute noſtra diſſentiunt, lateant: ſi qui fecerunt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent & quieſcunt, nos quoque ſimus obliti: ſi qui ſe offerunt inſolenter, & inſectantur; quoad ferri poterunt, perferemus: neque quenquam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit, ut in eum non inuaſiſſe, ſed incurriſſe uideamur. ſed neceſſe eſt, antequam de tribunatu P. Sextij dicere incipiam, me totum ſuperioris anni reip. naufragium exponere. in quo colligendo, ac reficienda ſalute communi omnia reperientur P. Sextij dicta, facta, conſilia
VII *uerſata. Fuerat ille annus in reip. magno motu, & multorum timore tanquam intentus arcus in me unum, ſicut uulgo ignari rerum loquebantur; re quidem uera, in uniuerſam remp. traductione ad plebem furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, ſed multo acrius otij, & communis ſalutis inimici. hunc uir clariſſimus, mihiq́; multis repugnantibus amiciſſimus, Cn. Pompeius omni cautione, fœdere, execratione de-*

uinxerat, nihil in tribunatu contra me eſſe facturum. at ille nefarius, ex omnium ſcelerum colluuione natus, parum ſe fœdus uiolaturum arbitratus, niſi ipſum cautorem alieni periculi ſuis proprijs periculis terruiſſet; hanc tetram immanemq́; belluam, uinctam auſpicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum ſacratarum cathenis, ſoluit ſubito legum conſul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorum ſcelerum ac malorum. qui tribunus pl. felix in euertenda rep. fuit, nullis ſuis neruis: qui enim in eiuſmodi uita nerui eſſe potuerunt, hominis fraternis flagitijs, ſororis ſtupris, omni inaudita libidine infamis? ſed fuit profecto quædam illa reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus atque amens tribunus pl. nanciſceretur, quid dicam conſules? hoccine ut ego appellem nomine euerſores huius imperij? proditores ueſtræ dignitatis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum ſenatum, affligendum equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura, atque inſtituta maiorum ſe illis faſcibus, cæterisq́; inſignibus ſummi honoris atque imperij ornatos eſſe arbitrabantur. quorum, per deos immortales, ſi nondum ſcelera uulneraq́; inuſta reip. uultis recordari, uultum, atque inceſſum animis intueamini. facilius facta eorum occurrent mentibus ueſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. alter unguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac ueteres uexatores ætatulæ ſuæ, puteali & fœneratorum gregibus inflatus, atque perculſus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in fre-

to ad columnam adhæreſceret, in tribunatus portum perfugerat, contemnebat equites R. *minitabatur ſenatui: uenditabat ſe operis, atque ab ijs ſe ereptum, ne de ambitu cauſam diceret, prædicabat; ab ijſdemq́; ſe, etiam inuito ſenatu, prouinciam ſperare dicebat; eamq́; niſi adeptus eſſet, ſe incolumem nullo modo fore arbitrabatur. alter, ô dij boni, quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribili aſpectu. unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen reip. diceres intueri. ueſtitus aſper, noſtra hac purpura plebeia ac pene fuſca, capillo ita horrido, ut* Capua, *in qua ipſe tum imaginis formandæ cauſa duumuiratũ gerebat,* Seplaſiam *ſublaturus uideretur. nam quid ego de ſupercilio dicam, quod tum hominibus non ſupercilium, ſed pignus reip. uidebatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio reſp. tanquam* Atlante *cœlum, niti uideretur. erat denique hic omnium ſermo.* Eſt *tamen reip. magnum firmumq́; ſubſidium. habeo, quem opponam labi illi, atque cœno. uultu mediusfidius collegæ ſui libidinem, leuitatemq́; franget. habebit ſenatus, in hunc annum quem ſequatur: non deerit auctor, & dux bonis. mihi denique homines præcipue gratulabantur, quòd habiturus eſſem contra tribunum pl. furioſum, & audacem cum amicum, & affinem, tum etiam fortem & grauem conſulem. atque eorum alter fefellit neminem. quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula reip. tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diu=*

turnis tenebris luſtrorum, ac ſtuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum, cum is præter ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet, qui non modo tempeſtatem intueri impendentem temulentus, ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet? alter multos plane in omnes partes fefellit: erat enim 21
hominum opinioni nobilitate ipſa, blanda conciliatricula, commendatus. omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia utile eſt reip. nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis, & quia ualet apud nos clarorum hominum & bene de rep. meritorum memoria etiam mortuorum. quia triſtem ſemper, quia taciturnum, quia ſubhorridum atque incultum uidebant; & quòd erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur; fauebant, gaudebant, & ad integritatem maiorum ſpe ſua hominem uocabant, materni generis obliti. ego autem (uere hoc dicam iudices) tantum eſſe in 22
homine ſceleris, audaciæ, crudelitatis, quantum ipſe cum rep. ſenſi, nunquam putaui: nequam eſſe hominem, & leuem, & falſa opinione, errore hominum, ab adoleſcentia commendatum ſciebam. etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur. ſed hæc obſtructio nec diuturna eſt, nec obducta ita, ut curioſis oculis perſpici non poſſit. uidebamus genus uitæ, deſidiam, inertiam: incluſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant, intuebantur. denique etiam ſermonis anſas dabat, quibus reconditos eius ſenſus tenere poſſemus. laudabat homo doctus philoſophos neſcio 23
quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: ſed eos tamen laudabat maxime, qui dicuntur præter

cæteros

cæteros eſſe auctores, & laudatores uoluptatis: cuius, & quo tempore, & quo modo, non quærebat: uerbum ipſum omnibus modis animi, & corporis deuorabat: eoſdemq́; præclare dicere aiebat, ſapientes omnia ſua cauſa facere, remp. capeſſere hominem bene ſanum non oportere, nihil eſſe præſtabilius otioſa uita, & plena, & conferta uoluptatibus: eos autem, qui dicerent dignitati eſſe ſeruiendum, reip. conſulendum, officij rationem in omni uita, non commodi eſſe ducendam, ſubeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari atque inſanire dicebat. ex his aſſiduis eius quotidianisq́; ſermonibus, et quòd uidebam, quibus cum hominibus in interiore ædium parte uiueret, et quòd ita domus ipſa fumabat, ut multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatuebam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certe nihil pertimeſcendum. ſed ita eſt iudices. ut, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni, aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat; ſin ad nudum uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa & ferri uiribus uulnerari: ita, cùm hominibus eneruatis, atque exanguibus conſulatus tanquam gladius eſſet datus; qui per ſe pungere neminem unquam potuiſſent, hi, ſummi imperij nomine armati, remp. contrucidauerunt: fœdus fecerunt cum tribuno pl. palam, ut ab eo prouincias acciperent, quas ipſi uellent; exercitum, & pecuniam, quantam uellent, ea lege, ſi ipſi prius tribuno pl. afflictam remp. tradidiſſent: id autem fœdus meo ſanguine ictum ſanciri poſſe dicebant. qua re patefacta, (neque enim diſſimulari tan-

tum ſcelus poterat, nec latere) promulgantur uno eo-
demq; tempore rogationes ab eodē tribuno de mea per-
nicie, & de prouincijs conſulum nominatim. hic tum XI
ſenatus ſolicitus, uos equites excitati, Italia cuncta per-
mota, omnes denique omnium generum, atque ordi-
num ciues ſummæ reip. à conſulibus, atque à ſummo
imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur, cum
illi ſoli eſſent, præter furioſum illum tribunum, duo
reip. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ non
ſubuenirent, ſed etiam nimium tarde concidere mœ-
rerent. flagitabatur ab his quotidie cum querelis bo-
norum omnium, tum etiam precibus ſenatus, ut meam
cauſam ſuſciperent, agerent aliquid, denique ad ſe-
natum referrent. hi non modo negando, ſed etiam ir-
ridendo, ampliſſimum quenque illius ordinis inſeque-
bantur. hic ſubito, cum incredibilis in Capitolium mul 26
titudo ex tota urbe cunctáq; Italia conueniſſet, ueſtem
mutandam omnes, meq; etiam omni ratione priuato
conſilio (quoniam publicis ducibus reſp. careret) defen
dendum putarunt. erat eodem tempore ſenatus in æde
Concordiæ, quod ipſum templum repræſentabat memo-
riam conſulatus mei, cum flens uniuerſus ordo cincin-
natum conſulem orabat: nā alter ille horridus, et ſeue-
rus conſulto ſe domi continebat. qua tum ſuperbia cœ-
num illud ac labes, ampliſſimi ordinis preces, & cla-
riſſimorum ciuium lacrymas repudiauit? me ipſum ut
contempſit helluo patriæ? nam quid ego, patrimonij,
dicam? quod ille, cum quaſi quæſtū faceret, amiſit. cum
ueniſſet ad ſenatum, uos inquam equites R. & omnes
boni ueſte mutata, uos inquam pro meo capite ad pe-

des lenonis impuriſſimi proieciſtis, cum, ueſtris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, conſtantia, L. Mummius *ad ſenatum de rep. retulit, ſenatusq; frequens ueſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit: ò diem illum iudices funeſtum ſenatui boniſq; omnibus, reip. luctuoſum, mihi ad domeſticum mœrorem grauem, ad poſteritatis memoriam glorioſum: quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius, quàm pro uno ciue & bonos omnes priuato conſenſu, & uniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe ueſtem? quæ quidem tum mutatio non deprecationis cauſa eſt facta, ſed luctus: quem enim deprecarentur, cum omnes eſſent ſordidati? cumq; hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbum, qui mutata ueſte non eſſet? hac mutatione ueſtis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto, quid ille tribunus, omnium rerum diuinarum humanarumq; prædo, fecerit, qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos equites* R. *deprecatores ſalutis meæ iuſſerit, eosq; operarum ſuarum gladijs, & lapidibus obiecerit: de conſulibus loquor, quorum fide reſp. niti debuit. exanimatus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo, atque uultu, quàm ſi ante annis paucis in creditorum conuentum incidiſſet: aduocat concionem: habet orationem talem conſul, qualem nunquam* Cati*lina uictor habuiſſet: errare homines, ſi etiam tum ſenatum aliquid in rep. poſſe arbitrarentur: equites uero* R. *daturos illius diei pœnas, quo me conſule cum gladijs in cliuo* Capitolino *fuiſſent: ueniſſe tempus ijs, qui in timore fuiſſent, (coniuratos uidelicet dicebat) ul-*

ciſcendi ſe. ſi dixiſſet hoc ſolum, omni ſupplicio eſſet dignus; nam oratio ipſa conſulis pernicioſa poteſt remp. labefactare: quid fecerit, uidete. L. *Lamiam, qui cum me ipſum pro ſumma familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, unice diligebat, tum pro rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq́; ut ab urbe abeſſet millia paſſuum ducenta, quòd eſſet auſus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro rep. deprecari. quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hoſtem tam ſceleratum reſerues? qui, ut omittam cætera, quæ ſunt ei cum collega immani impuroq; coniuncta atque communia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex urbe, relegarit, non dico equitem* R. *non ornatiſſimum, atque optimum uirum, non amiciſſimum reip. ciuem, non illo ipſo tempore unà cum ſenatu, & cum bonis omnibus caſum amici reiq; pub. lugentem, ſed ciuem* R. *ſine ullo iudicio aut edicto ex patria conſul eiecerit. nihil acerbius ſocij* Latini *ferre ſoliti ſunt, quàm, id quod perraro accidit, ex urbe exire à conſulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in ſuas ciuitates, ad ſuos lares familiares, et in illo communi incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc uero quid eſt? exterminabit ciues* R. *edicto conſul à ſuis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, ſi unquam uos eos, qui nunc eſtis in rep. fore putaſſet, ſi denique imaginem iudiciorum, aut ſimulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidiſſet, unquam auſus eſſet ſenatum de*

rep. tollere, equitum R. preces aſpernari, ciuium deni=que omnium, nouis, & inauditis edictis, ius, liberta=temq; peruertere? Etſi me attentiſſimis animis ſumma cum benignitate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte ueſtrum miretur, quid hæc mea oratio tam lon=ga, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sextij cauſam, eorum, qui ante huius tribunatum remp. ue=xarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propoſi=tum eſt oſtendere, omnia conſilia P. Sextij, mentemq; totius tribunatus hanc fuiſſe, ut afflictæ, & perditæ reip. quantum poſſet, mederetur. ac ſi in exponendis uulneribus illis de meipſo plura dicere uidebor, ignoſci=tote: nam & illam meam cladem uos, & omnes boni maximum eſſe reip. uulnus iudicaſtis; & P. Sextius eſt reus non ſuo, ſed meo nomine: qui cum omnem uim ſui tribunatus in mea ſalute conſumpſerit, neceſſe eſt meam cauſam præteriti temporis cum huius præſenti defenſione eſſe coniunctam. Erat igitur in luctu ſe=natus: ſqualebat ciuitas publico conſilio mutata ueſte: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ ſocietas uectigalium, nul=lum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune conſilium, quod tum non honorificentiſſime decreuiſſet de mea ſalute: cum ſubito edicunt duo con=ſules, ut ad ſuum ueſtitum ſenatores redirent. quis un=quam conſul ſenatum ipſius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miſeros lugere uetuit? parum ne eſt Piſo, ut omittam Gabinium, quòd tantum homines fefelli=ſti, ut negligeres auctoritatem ſenatus? optimi cuiuſque conſilia contemneres? remp. proderes? conſulare nomen

affligeres? etiam'ne edicere audeas, ne mœrerent homines meam, ſuam, reip. calamitatem? ne'ue hunc ſuum dolorem ueſte mutata ſignificarent? ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum ualebat, quis unquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut ſibi mœrere, aut cæteris ſupplicare? quid? ſua ſponte homines in amicorum periculis ueſtitum mutare non ſolent? pro te ipſo Piſo *nemo'ne mutauit? ne iſti quidem, quos legatos, non modo nullo* S. C. *ſed etiam repugnante ſenatu, tute tibi legaſti? ergo hominis deſperati et proditoris reip. caſum lugebunt fortaſſe, qui uolent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bonorum, & optime de ſalute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere ſenatui non licebit? iidem conſules, ſi appellandi ſunt conſules, quos nemo eſt, qui non modo ex memoria, ſed ex faſtis euellendos non putet; pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo* Flaminio *in concionem ab illa furia, ac peſte patriæ maximo cum gemitu ueſtro, omnia, quæ tum contra me, contraq; remp. dixerant, uoce ac ſententia ſua comprobauerunt. iiſdem conſulibus ſedentibus, atque inſpectantibus, lata lex eſt, ne auſpicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus feſtis diebus legem ferri liceret, ut lex* Aelia, *lex* Fuſia *ne ualeret. qua una rogatione, quis eſt, qui non intelligat, uniuerſam remp. eſſe deletam? iiſdem conſulibus inſpectantibus ſeruorum delectus habebatur pro tribunali* Aurelio, *nomine collegiorum, cum uicatim homines conſcriberentur, decuriarentur, ad uim, ad ma-*

nus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. iiſdem conſulibus arma in templum Caſtoris palam comportabantur; gradus eiuſdem templi tollebantur, armati homines forum, & conciones tenebant, cædes, lapidationes fiebant; nullus erat ſenatus, nihil reliqui magiſtratus, unus omnem omnium poteſtatem armis, & latrocinijs poſſidebat, non aliqua ui ſua, ſed cum duos conſules à rep. prouinciarum fœdere retraxiſſet; inſultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore, ac metu multos, plures etiam ſpe, & promiſſis tenebat. quæ cum eſſent eiuſmodi iudices; cùm ſenatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hoſtes haberet; equeſter ordo reus à conſulibus citaretur; Italiæ totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarentur, alij metu, ac periculo terrerentur; arma eſſent in templis, armati in foro; eaq; non ſilentio conſulum diſſimularentur, ſed & uoce, & ſententia comprobarentur; cum omnes urbem nondum exciſam, & euerſam, ſed iam captam, atque oppreſſam uideremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum ſtudio iudices reſtitiſſemus: ſed me alij metus, atque aliæ curæ, ſuſpicioneſq; mouerunt: exponam enim hodierno die iudices omnem rationem facti, et conſilij mei, neque huic ueſtro tanto ſtudio audiendi, neque uero huic tantæ multitudini, quanta mea memoria nunquã ullo in iudicio fuit, deero. Nã ſi ego in cauſa tam bona, tanto ſtudio ſenatus, conſenſu tam incredibili bonorum omniũ, tam parato, tota denique Italia ad omnẽ contentionẽ expedita, ceſſi tribuni pl. deſpicatiſſimi hominis, furori, contẽptiſſimorũ conſulũ leuitatẽ, au-

daciamq́; pertimui: nimium me timidum, nullius ani mi, nullius conſilij fuiſſe confiteor. quid enim ſimile 37
fuit in Q. *Metello? cuius cauſam, etſi omnes boni probabant, tamen neque ſenatus publice, neque ullus ordo proprie, neque ſuis decretis* Italia *tota ſuſce=perat. ad ſuam enim magis quandam ille gloriam quàm ad perſpicuam ſalutem reip. ſpectarat, cum unus in legem per uim latam iurare noluerat: denique uidebatur ea conditione tam fortis fuiſſe, ut cum pa=triæ caritate conſtantiæ gloriam commutaret. erat autem ei res cum exercitu* C. Marij *inuicto: habebat inimicum* C. Marium, *conſeruatorem patriæ, ſextum iam illum conſulatum gerentem: res erat cum* L. Sa=*turnino iterum tribuno pl. uigilante homine, & in cauſa populari ſi non moderate, at certe populariter ab ſtinenterq́; uerſato. ceſſit, ne aut uictus à fortibus ui=ris cum dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus remp. orbaret. meam cauſam ſenatus palam,* 38
equeſter ordo acerrime, cuncta Italia *publice, omnes bo ni proprie enixeq́; ſuſceperant. eas res geſſeram, qua=rum non unus auctor, ſed dux omnium uoluntatis fuiſ ſem, quæq́; non modo ad ſingularem meam gloriam, ſed ad ſalutem communem omnium ciuium, & prope gentium pertinerent: ea conditione geſſeram, ut me=um factum ſemper omnes præſtare tueriq́; deberent. erat autem mihi contentio non cum uictore exercitu,* XVII
ſed cum operis conductis, & ad diripiendam urbem con citatis. habebam inimicum non C. Marium, *terrorem hoſtium, ſpem, ſubſidiumq́; patriæ, ſed duo importu=na prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo,*

quos leuitas, quos improbitas tribuno pl. conſtrictos
39 *addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, quòd à ſe quæſtore Oſtienſi per ignominiam ad principem et ſenatus & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam tranſlatam ſciebat, dolorem ſuum magna contentione animi perſequebatur; ſed cum ſcurrarum locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum uenefico, cum teſtamentario, cum ſicario, cum latrone. quos homines ſi, id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit, quodq́; à me optimi & fortiſſimi ciues flagitabant, ui armisq́; ſuperaſſem: non uerebar, ne quis aut uim ui repulſam reprehenderet, aut perditorum ciuium, uel potius domeſticorum hoſtium morte mœreret. ſed me illa mouerunt. omnibus in concionibus illa furia clamabat, ſe, quæ faceret contra ſalutem meam, facere auctore Cn. Pompeio, clariſſimo uiro, mihiq́; et nunc, et quoad licuit, amiciſſimo. M. Craſ-*
38 *ſus, quocum mihi erant omnes amicitiæ neceſſitudines, uir fortiſſimus, ab eadem illa peſte infeſtiſſimus eſſe meis fortunis prædicabatur. C. Cæſar, qui à me nullo meo merito alienus eſſe debebat, inimiciſſimus eſſe meæ*
40 *ſaluti ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. his ſe tribus auctoribus in conſilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda eſſe uſurum dicebat. ex quibus unum habere exercitum maximum in Italia, duos qui priuati*
XVII *tum eſſent, et præeſſe, et parare, ſi uellent, exercitum poſſe, idq́; facturos, eſſe dicebat. nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contentionem, nec diſceptationem, aut cauſæ dictionem, ſed uim, arma,*
XVIII *exercitus, imperatores, caſtra denunciabat. quid ergo?*

inimici oratio, uana præſertim, tam improbe in clariſſimos uiros coniecta me mouit? me uero non mouit illius oratio, ſed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur. qui quáquam ob aliam cauſam tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiando confiteri uidebantur. illi autem aliquo tum timore perterriti, quòd acta illa, atque omneis res ſuperioris anni labefactari à prætoribus, infirmari à ſenatu atque principibus ciuitatis putabant, tribunū popularem à ſe alienare nolebant, ſuaq́; ſibi propiora pericula eſſe, quàm mea, loquebantur. ſed tamen et Craſ- 41 ſus à conſulibus meam cauſam ſuſcipiendam eſſe dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neque ſe priuatum cauſæ publicæ ſuſceptæ defuturum eſſe dicebat. quem uirum, ſtudioſum mei, cupidiſſimum reip. conſeruandæ, domi meæ certi homines ad eam rem compoſiti monuerunt, ut eſſet cautior; eiuſq́; uitæ à me inſidias apud me domi poſitas eſſe dixerunt; atque hanc ei ſuſpicionem alij literis mittendis, alij nuncijs, alij coram ipſi excitauerunt; ut ille, cum à me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, ſibi cauendū putaret. ipſe autem Cæſar, quem maxime ignari homines ueritatis mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inq́; eo exercitu ipſius tribuni pl. inimici mei fratrem præfecerat. hæc ego cum uiderem, neque enim erant oc- xix culta, ſenatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet, omni- 42 no de ciuitate eſſe ſublatum; conſules, qui publici conſilij duces eſſe deberent, perfeciſſe, ut per ipſos publicum conſiliū funditus tolleretur; eos, qui plurimum poſſent,

opponi omnibus cõcionibus falſo, ſed formidoloſe tamen, auctores ad perniciem meam; conciones haberi quotidie contra me; uocem pro me, ac pro rep. neminem mittere; intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus ac bonis ueſtris, falſo, ſed putari tamen; coniuratorum ueteres copias, & effuſam illam ac ſuperatam Catilinæ manum importunam, nouo duce, & inſperata commutatione rerum eſſe renouatam: hæc cùm uiderem, quid agerem iudices? ſcio enim, tum non mihi ueſtrum ſtudium, ſed meum prope ueſtro defuiſſe. contenderem contra tribunum pl. priuatis armis? uiciſſent improbos boni, fortes inertes: interfectus eſſet is, qui hac una medicina ſola potuit à reip. peſte depelli. quid deinde? quid reliquiarum reſtaret? quid denique? erat dubium, quin ille ſanguis tribunicius, nullo præſertim publico conſilio profuſus, conſules ultores, & defenſores eſſet habiturus? cum quidem in concione dixiſſet, aut mihi ſemel pereundum, aut bis eſſe uincendum. quid erat, bis uincere? id profectò, ut, cum amentiſſimo tribuno pl. cum decertaſſem, cum conſulibus, cæteriſq; eius ultoribus dimicarem. ego uero, ſi mihi uni pereundum fuiſſet, ac non accipienda plaga mihi inſanabilis, illi mortifera, quam reip. impoſuiſſem: ſemel perire tamen iudices maluiſſem, quàm bis uincere. erat enim illa altera eiuſmodi contentio, ut neque uicti, neque uictores remp. tenere poſſemus. quid, ſi in prima contentione ui tribunicia uictus, in foro cum multis bonis uiris concidiſſem? ſenatum conſules, credo, uocaſſent, quem totum de ciuitate delerant: ad arma uocarent, qui ne ueſtitu quidem defendi remp.

ſuiſſent: à tribuno pl. poſt interitum meum diſſidiſſent, qui eandem horam meæ peſtis & ſuorum præmiorum eſſe uoluiſſent. unum enim mihi reſtabat illud, quod forſitan non nemo uir fortis, & acris animi magniq; dixerit: reſtitiſſes: repugnaſſes: mortem pugnans oppetiſſes. de quo te, te, inquam, patria obteſtor, & uos penates patrijq; dij, me ueſtrarum ſedium templorumq; cauſa, me propter ſalutem meorum ciuium, quæ mihi ſemper fuit mea carior uita, dimicationem cædemq; fugiſſe. etenim ſi mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc iudices accidiſſet, ut multi ex multis locis prædones claſſibus eam nauem ſe oppreſſuros minitarentur, niſi me unum ſibi dedidiſſent; ſi id uectores negarent, ac mecum ſimul interire, quàm me tradere hoſtibus mallent: ieciſſem me ipſe potius in profundum, ut cæteros conſeruarem, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, ſed in magnum uitæ diſcrimen adducerem. cum uero in hanc reip. nauem, ereptis ſenatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum ac diſcordiarum, armatæ tot claſſes, niſi ego unus deditus eſſem, incurſuræ uiderentur; cum proſcriptio, cædes, direptio denunciarentur; cum alij me ſuſpicione periculi ſui non defenderent, alij uetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obſtare ſibi me arbitrarentur, alij ulciſci dolorem ſuum aliquem uellent, alij rem ipſam publicam, atque hunc bonorum, ſtatum otiumq; odiſſent, & ob haſce cauſas tot tamq; uarias me unum depoſcerent: depugnarem potius tum ſummo, non dicam exitio, ſed periculo certe ueſtro, liberorumq; ueſtrorum, quàm non id, quod omni-

bus impendebat, unus pro omnibus ſuſciperem ac ſubi-rem? uicti eſſent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui ſine armis etiam remp. conſul conſeruarat. ſin uicti eſſent boni, qui ſupereſſent? non ad ſeruos uidetis rem uenturam fuiſſe? an mihi ipſi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda. quid? tum mortem ne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exiliũ ob oculos uerſabantur? non hæc denique à me tum, tã quam fata, in ipſa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, uita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers conſilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil uideram? nihil ipſe legendo quærendoq; cognoueram? neſciebam uitæ breuem eſſe curſum, gloriæ ſempiternum? cum eſſet omnibus definita mors, optandum eſſe, ut uita, quæ neceſſitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reſeruata naturæ uideretur? neſciebam inter ſapientiſſimos homines hanc contentionem fuiſſe, ut alij dicerent animos hominum ſenſuſq; morte reſtingui, alij autem tum maxime mentes ſapientum ac fortium uirorum, cum è corpore exceſſiſſent, ſentire ac uigere? quorum alterum fugiendum non eſſe, carere ſenſu; alterum etiam optandum, meliore eſſe ſenſu. denique cum omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem, nec ſine ea quicquam expetendum eſſe homini in uita putaſſem: mortem, quam etiam uirgines Athenis, regis opinor Erechthei filiæ, pro

patria contempſiſſe dicuntur, ego, uir conſularis, tantis rebus geſtis, timerem? præſertim cum eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mucius ſolus in caſtra Porſenæ ueniſſet, eumq́; interficere propoſita ſibi morte conatus eſſet: ex qua P. Decius primum pater, poſt aliquot annos patria uirtute præditus filius ſe ac uitam ſuam inſtructa acie pro ſalute populi R. uictoriaq́; deuouiſſet: ex qua innumerabiles alij, partim adipiſcendæ laudis, partim uitãdæ turpitudinis cauſa, mortem in uarijs bellis æquiſſimis animis oppetiſſent: in qua ciuitate ipſe meminiſſem patrem huius M. Craſſi, fortiſſimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadem ſibi manu uitam exhauſiſſe, qua mortem ſæpe hoſtibus obtuliſſet. hæc ego & multa alia cogitans, hoc uidebam; ſi cauſam publicam mea mors peremiſſet, neminem unquam fore, qui auderet ſuſcipere contra improbos ciues reip. ſalutem: itaque non ſolum ſi ui interiſſem, ſed etiam ſi morbo extinctus eſſem, fore putabam, ut exemplum reip. conſeruandæ mecum ſimul interiret. quis enim unquam, me à ſenatu populoq́; R. tanto bonorum omnium ſtudio non reſtituto, quod certe, ſi eſſem interfectus, accidere non potuiſſet, ullam reip. partem cum ſua minima inuidia auderet attingere? ſeruaui igitur remp. diſceſſu meo iudices: cædem à uobis liberisq́; ueſtris, uaſtitatem, incendia, rapinas meo dolore luctuq́; depuli, & unus remp. bis ſeruaui, ſemel gloria, iterum ærumna mea. neque enim in hoc me hominem eſſe inficiabor unquam, ut me optimo fratre, cariſſimis liberis, fidiſſima coniuge, ueſtro conſpectu, patria, hoc honoris gradu ſine dolore caruiſſe glorier. quod ſi ſe

C. Marius.

ciſſem, quod à me beneficium haberetis, cum pro uobis ea, quæ mihi eſſent utilia, reliquiſſem? hoc, meo quidem animo, ſummi in patriam amoris mei ſignum eſſe debet certiſſimum, quòd, cum abeſſe ab ea non poſſem ſine ſummo dolore, hunc me perpeti, quàm illam labe-
50 *factari ab improbis, malui. memineram iudices diuinum illum uirum, atque ex ijſdem, quibus nos, radicibus natum ad ſalutem imperij huius,* C. Marium, *ſumma ſenectute, cum prope uim iuſtorum armorum profugiſſet, primo ſenile corpus paludibus occultaſſe demerſum, deinde ad infimorum ac tenuiſſimorum hominum* Minturnis *miſericordiam confugiſſe, inde nauigio perparuo, cum omneis portus terraſq; fugeret, in*
XXII 49 *oras* Africæ *deſertiſſimas perueniſſe. atque ille uitam ſuam, ne inultus eſſet, ad incertiſſimam ſpem, & ad reip. ſtatum reſeruauit: ego, qui, (quemadmodum multi in ſenatu me abſente dixerunt) periculo reip. uiuebam, quiq; ob eam cauſam conſularibus literis de ſenatus ſententia exteris nationibus commendabar, non ne, ſi meam uitam deſeruiſſem, remp. prodidiſſem? in quo quidem nunc, me reſtituto, uiuit mecum ſimul exemplum fidei publicæ, exemplum reip. defendendæ. quod ſi immortale retinetur, quis non intelligit immorta-*
XXIII *lem hanc ciuitatem futuram? nam externa bella re-*
51 *gum, gentium, nationum iampridem ita extincta ſunt, ut præclare cum ijs agatur, quos pacatos eſſe patiamur. denique ex bellica uictoria non fere quenquam eſt inuidia ciuium conſecuta: domeſticis malis, & audacium ciuium conſilijs ſæpe eſt reſiſtendum, eorumq; periculorum eſt in rep. retinendæ*

medicina: quam omnem iudices perdidiſſetis, ſi meo interitu ſenatui populoq; R. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta. quare moneo uos adoleſcentes, atque hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui remp. qui gloriam ſpectatis, ne, ſi qua uos aliquando neceſſitas ad remp. contra improbos ciues defendendam uocabit, ſegniores ſitis, & recordatione mei caſus à conſilijs fortibus refugiatis. primum non eſt periculum, ne qui unquam ſint in ciuitate eiuſmodi conſules, præſertim ſi erit his, id quod debetur, perſolutum: deinde nũquam iam, ut ſpero, quiſquam improbus conſilio & auxilio bonorum ſe oppugnare remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorem opponet togatis; neque erit iuſta cauſa ad portas ſedenti imperatori, quare terrorem ſuum falſo iactari opponiq; patiatur: nunquam enim erit tam oppreſſus ſenatus, ut ei ne ſupplicandi quidem ac lugendi ſit poteſtas; tam captus equeſter ordo, ut equites R. à conſule relegentur. quæ cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ conſulto prætereo, accidiſſent, uidetis me tamen in priſtinam meam dignitatem, breui temporis dolore interiecto, reip. uoce eſſe reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni eſt oratione propoſitum, omnibus malis illo anno ſcelere conſulum remp. eſſe confectam: primum illo ipſo die, qui mihi funeſtus fuit, omnibus bonis luctuoſus, cum ego me è complexu patriæ, conſpectuq; ueſtro eripuiſſem, & metu periculi ueſtri, non mei, furori hominis, ſceleri, perfidiæ, telis, minisq; ceſſiſſem, patriamq; quæ mihi erat cariſſima, propter ipſius patriæ caritatem reliquiſſem, cum meum illum caſum

tam

tam horribilem, tam grauem, tam repentinum non ſolum homines, ſed tecta urbis ac templa lugerent, nemo ueſtrum forum, nemo curiam, nemo lucem aſpicere uellet; illo, inquam, ipſo die, die dico? immo hora, atque etiam puncto temporis eodem mihi reiq; pub. pernicies, Gabinio & Piſoni prouincia rogata eſt. pro dij immortales, cuſtodes & conſeruatores huius urbis atque imperij, quænam illa in rep. monſtra, quæ ſcelera uidiſtis? ciuis erat expulſus is, qui remp. ex ſenatus auctoritate cum omnibus bonis defenderat, & expulſus non alio aliquo, ſed eo ipſo crimine: erat autem expulſus ſine iudicio, ui, lapidibus, ferro, ſeruitio denique concitato: lex erat lata uaſto ac relicto foro, & ſicarijs ſeruisq; tradito, & ea lex, quæ ut ne ferretur, ſenatus fuerat ueſte mutata. hac tanta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem conſules inter meum diſcrimen & eorum prædam intereſſe paſſi ſunt: ſtatim, me perculſo, ad meum ſanguinem hauriendum, & ſpirante etiam rep. ad eius ſpolia detrahenda aduolauerunt. omitto gratulationes, epulas, partitionem ærarij, beneficia, ſpem, promiſſa, prædam, lætitiam paucorum in luctu omnium. uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener, & Piſo gener, à Piſonis conſulis pedibus ſupplex reijciebatur: bona diripiebantur, eaq; ad conſules deferebantur: domus ardebat in Palatio: conſules epulabantur. quòd ſi meis incommodis lætabantur, urbis tamen periculo commouerentur. ſed ut à mea cauſa iam recedā, reliquas illius anni peſtes recordemini: ſic enim facillime perſpicietis, quantam uim omnium remediorum à magiſtratibus proximis reſp. deſiderarit. legum

multitudinem, cum earum, quæ latæ ſunt, tum uero quæ promulgatæ fuerunt, dicam? nam latæ quidem ſunt conſulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam: ut cenſoria notatio, & grauiſſimum iudicium ſanctiſſimi magiſtratus de rep. tolleretur: ut collegia non modo illa uetera contra S.C. reſtituerentur, ſed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conſcriberentur: ut remiſſis ſemiſſibus et trientibus, quinta prope pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa ſua Cilicia, quam ſibi, ſi remp. prodidiſſet, pactus erat, Syria daretur: ut uni helluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege, poteſtas fieret prouinciæ commutandæ. mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auſpiciorum, poteſtatum, omnes leges, quæ ſunt de iure & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit. mitto omnem domeſticam labem: etiam exteras nationes illius anni furore conquaſſatas uidebamus. lege tribunicia Matris Magnæ Peſſinuntius ille ſacerdos expulſus, & ſpoliatus ſacerdotio eſt, fanumq́; ſanctiſſimarum atque antiquiſſimarum religionum uēditum pecunia grandi Brogitaro, impuro homini, atque indigno illa religione, præſertim cum ea ſibi ille non colendi, ſed uiolandi cauſa appetiſſet. appellati reges à populo, qui id nunquam ne à ſenatu quidem poſtulaſſent. reducti exules Byzantium, condemnati tum, cum indemnati ciues è ciuitate eijciebantur. Rex Ptolemæus, qui ſi non dum erat ipſe à ſenatu ſocius appellatus, erat tamen frater eius regis, qui, cum eſſet in eadem cauſa, iam erat à ſenatu honorem iſtum conſecutus; erat eodem genere, iiſdemq́; maioribus, eadem uetuſtate ſocie-

tatis; denique erat rex, ſi nondum ſocius, at non hoſtis;
pacatus, quietus, fretus imperio populi R. regno pater
no atque auito, regali otio perfruebatur. de hoc nihil
cogitante, nihil ſuſpicante, eiſdem operis ſuffragium fe
rentibus, eſt rogatum, ut ſedens cum purpura, & ſce
ptro, & illis inſignibus regijs præconi publicè ſubijcere
tur; & imperante populo R. qui etiam bello uictis regi
bus regna reddere conſueuit, rex amicus, nulla iniuria
commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omni
XXVII *bus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa*
58 *turbulenta habuit ille annus: tamen illi ſceleri, quod*
in me illorum immanitas edidit, haud ſcio an rectè hoc
proximum eſſe dicam. Antiochum illum magnum ma
iores noſtri magna belli contentione terra mariq; ſupe
rarum, intra montem Taurum regnare iuſſerunt: A
ſiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is regnaret in
ea, condonauerunt. cum Armeniorum rege Tigrane
graue bellum perdiuturnumq; geſſimus, cum ille iniu
rijs in ſocios noſtros inferendis bello prope nos laceſſiſſet.
hic & ipſe per ſe uehemens fuit; & acerrimum ho
ſtem huius imperij Mithridatem, pulſum Ponto opi
bus ſuis regnoq; defendit: & à Lucullo, ſummo uiro
atque imperatore pulſus, animo tamen hoſtili cum re
liquis copijs ſuis in priſtina mente manſit. hunc Cn.
Pompeius, cum in ſuis caſtris ſupplicem abiectumq; ui
diſſet, erexit; atque inſigne regium, quod ille de ſuo ca
pite abiecerat, repoſuit, et, imperatis certis rebus, regnare
iuſſit; nec minus et ſibi, et huic imperio glorioſum puta
uit, conſtitutum à ſe regem, quàm conſtrictum uideri.
57 * *Tulit geſſit, qui et ipſe hoſtis fuit populi R. et acerrimũ*

hoſtem in regnum recepit, qui conflixit, qui ſigna contulit, qui de imperio pene certauit, regnat hodie, et amicitiæ nomen ac ſocietatis, quod armis uiolarat, id precibus eſt cóſecutus. ille Cyprius *miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, de quo nulla unquam ſuſpicio durior aut ad ſenatum, aut ad imperatores noſtros allata eſt, uiuus (ut aiũt) eſt, et uidens, cum uictu ac ueſtitu ſuo publicatus. en, cur cæteri reges ſtabilem eſſe ſuá fortunam arbitrentur; cum hoc illius funeſti anni perdito exemplo uideant per tribunum aliquem, & ſexcentas operas ſe fortunis ſpoliari, & regno omni poſſe nudari. at etiam eo negotio* M. Catonis *ſplendorem maculare uoluerunt, ignari, quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret: quæ in tempeſtate ſæua quieta eſt, et lucet in tenebris, & pulſa loco manet tamen, atque hæret in patria; ſplendetq́; per ſe ſemper, neque alienis unquam ſordibus obſoleſcit. nó illi ornandum* M. Catonem, *ſed relegandum; nec illi cómittendum illud negotium, ſed imponendum putauerunt; qui in concione palam dixerint, linguam ſe euelliſſe* M. Catoni, *quæ ſemper contra extraordinarias poteſtates libera fuiſſet. ſentient, ut ſpero, breui tempore, manere libertatem illam, atque hoc etiam, ſi fieri poterit, eſſe maiorem, quòd cum conſulibus illis* M. Cato, *etiam cum iam deſperaſſet aliquid auctoritate ſua proficere poſſe, tamen uoce ipſa ac dolore pugnauit, & poſt meum diſceſſum ijs* Piſonem *uerbis, flens meum et reip. caſum, uexauit, ut illum, hominem perditiſſimum atque impudentiſſimum, pene iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quaſi uero ille non in alias*

*quoque leges, quas iniuſte rogatas putaret, iam ante iu-
rarit. non offert ſe ille iſtis temeritatibus, ut, cum reip.
nihil proſit, ſe ciue remp. priuet. conſule me, cum eſſet
deſignatus tribunus pl. obtulit in diſcrimen uitam ſuá:
dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo
ſibi præſtandam uidebat: dixit uehementer: egit acri-
ter: ea, quæ ſenſit, præ ſe tulit: dux, auctor, actor re-
rum illarum fuit: non quo periculum ſuum non uide-
ret: ſed in tanta reip. tempeſtate nihil ſibi, niſi de pa-
triæ periculis, cogitandum putabat. conſecutus eſt ip-
XXIX ſius tribunatus. quid ego de ſingulari magnitudine ani
62 mi eius, ac de incredibili uirtute dicam? meminiſtis il-
lum diem, cum, templo à collega occupato, nobis omni-
bus de uita eius uiri & ciuis timentibus, ipſe animo for
tiſſimo uenit in templum, & clamorem hominum au-
ctoritate, impetum improborum uirtute ſedauit. adijt
tum periculum, ſed adijt ob cauſam, quæ quanta fue-
rit, iam mihi dicere non eſt neceſſe. at ſi iſti Cypriæ ro-
gationi ſceleratiſſimæ non paruiſſet, hæreret illa nihilo
minus in rep. turpitudo: regno enim iam publicato, de
ipſo Catone erat nominatim rogatum. quod ille ſi repu-
diaſſet, dubitatis quin ei uis eſſet allata, cum omnia acta
63. illius anni per illum unum labefactari uiderentur? at-
que etiam hoc uidebat; quoniam illa in rep. macula re-
gni publicati maneret, quam nemo iam poſſet eluere,
quod ex malis boni poſſet in rep. prouenire, id utilius
eſſe per ſe conſeruari, quàm per alios. atque ille etiam
ſi alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex hac
urbe, facile pateretur. etenim qui ſuperiore anno ſena-
tu caruiſſet; quò ſi tum ueniret, me tamen ſocium ſuo-*

rum in rep. conſiliorum uidere poſſet: is æquo animo tum me expulſo, & meo nomine cum uniuerſo ſenatu, tum ſententia ſua condemnata, in hac urbe eſſe poſſet? ille uero eidem tempori, cui nos, eidem furori, eiſdem conſulibus, eiſdem minis, inſidijs, periculis ceſſit. luctum nos hauſimus maiorem; dolorem ille animi non minorem. his de tot, tantiſq; iniurijs in ſocios, in reges, in liberas ciuitates conſulum querela eſſe debuit: in eius magiſtratus tutela reges, atque exteræ nationes ſemper fuerunt. ecquæ uox unquam eſt audita conſulum? quanquam quis auderet, ſi maxime queri uellet? de Cyprio rege quererentur, qui me ciuem, nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, non modo ſtantem non defenderunt, ſed ne iacentem quidem protexerunt? ceſſeram, ſi alienam à me plebem fuiſſe uultis, quæ non fuit, inuidiæ; ſi commoueri omnia uidebantur, tempori; ſi uis ſuberat, armis; ſi ſocietas magiſtratuum, pactioni; ſi periculum ciuium, reip. cur, cum de capite ciuis, (non diſputo, cuiuſmodi ciuis) & de bonis proſcriptio ferretur, cum & ſacratis legibus, & XII tabulis ſancitum eſſet, ut neque priuilegium irrogari liceret, neque de capite, niſi comitijs centuriatis, rogari, nulla uox eſt audita conſulum? conſtitutumq; illo anno eſt, quantum in illis duabus huius imperij peſtibus fuit, iure poſſe per operas concitatas quemuis ciuem nominatim tribuni pl. conſilio ex ciuitate exturbari? quæ uero promulgata illo anno fuerũt, quæ promiſſa multis, quæ conſcripta, quæ ſperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam non erat alicui deſtinatus? cuius negotij publici cogitari, XXX. 66

optari, fingiq; procuratio potuit, quæ non eſſet attribu-ta atque deſcripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut conflandæ pecuniæ non reperiebatur? quæ regio, orá ue terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod ſtatueretur? quis autem rex, qui illo anno non aut emendum ſibi, quod non habebat; aut redimendum, quod habebat, arbitrare-tur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab ſenatu petebat? damnatis de ui, reſtitutio; conſula-tus petitio ipſi illi populari ſacerdoti comparabatur. hæc gemebant boni, ſperabant improbi, agebat tribunus
XXXI pl. conſules adiuuabant. hic aliquando, ſerius quàm ip
67 ſe uellet, Cn. Pompeius, inuitiſſimis ijs, qui mentem op-timi ac fortiſſimi uiri ſuis conſilijs ac fictis terroribus à defenſione meæ ſalutis auerterant, excitauit illam ſuam non ſopitam, ſed ſuſpicione aliqua retardatam conſue-tudinem reip. bene gerendæ. non eſt paſſus ille uir, qui ſceleratiſſimos ciues, qui acerrimos hoſtes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras atque inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui etiam ſeruitia uirtute uictoriáq; domuiſſet, qui, omnibus bellis terra mariq; compreſſis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definiſſet, remp. euerti ſcelere paucorum, quam ipſe non ſolum conſilijs, ſed etiam ſanguine ſuo ſæpe ſeruaſſet: acceſſit ad cauſam publicam: reſtitit auctoritate ſua reliquis rebus: de præteritis queſtus eſt. fieri quædam ad meliorem ſpem inclinatio uiſa eſt. decreuit ſenatus frequens de meo reditu calend. Iun. diſ-ſentiente nullo, referẽte L. Mummio, cuius in mea cau ſa nunquam fides uirtusq; contremuit. interceſſit Ligus

iſte neſcio qui, additamentum inimicorum meorum. res erat & cauſa noſtra eo iam loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quiſquis erat, qui aliquam partem in meo luctu ſceleris Clodiani attigiſſet, quocunque uenerat, quod iudicium cunque ſubierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui ſe ſuffragium de me tuliſſe confiteretur. deceſſerat ex Aſia frater meus magno ſqualore, ſed multo etiam maiore mœrore. huic ad urbem uenienti tota obuiam ciuitas cum lacrymis gemituq́; proceſſerat: loquebatur liberius ſenatus: cócurrebant equites R. Piſo, ille gener meus, cui fructum pietatis ſuæ neque ex me, neque á populo R. ferre licuit, á propinquo ſuo ſocerum ſuum flagitabat: omnia ſenatus reijciebat, niſi de me primum conſules retuliſſent. quæ cũ res iam manibus teneretur; & cum conſules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidiſſent; qui cum in ſenatu priuatim, ut de me ſententias dicerent, flagitabantur, legem illi ſe Clodiam timere dicebant: cum hæc non poſſent iam diutius ſuſtineri, initur conſilium de interitu Cn. Pompeij. quo patefacto, ferroq́; deprehenſo, ille incluſus domi tam diu fuit, quàm diu inimicus meus in tribunatu. de meo reditu octo tribuni promulgarunt. ex quo intellectum eſt, non mihi abſenti creuiſſe amicos, in ea præſertim fortuna, in qua non nulli etiam, quos eſſe putaueram, non erant, ſed eos uoluntatem ſemper eandem, libertatem non eandé ſemper habuiſſe. nam ex nouem tribunis, quos tũc habueram, unus me abſente defluxit, qui cognomen ſibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, quàm generis uideretur. hoc igitur anno magiſtratibus nouis 70

deſignatis, cum omnes boni omnem ſpem melioris ſtatus
in eorum fidem conuertiſſent, princeps P. *Lentulus au=*
ctoritate ac ſententia ſua, Piſone *&* Gabinio *repu=*
gnantibus, cauſam ſuſcepit, tribuniſq; pl. octo referen
tibus, præſtantiſſimam de me ſententiam dixit. qui
cum ad gloriam ſuam, atque ad ampliſſimi beneficij
gratiam magis pertinere uideret, cauſam illam inte=
gram ad ſuum conſulatum reſeruari, tamen rem ta=
lem per alios citius, quàm per ſe tardius, cõfici malebat.
hoc interim tempore P. Sextius *iudices deſignatus iter*
71 *ad* C. Cæſarem *pro mea ſalute ſuſcepit. quid egerit,*
quantum profecerit, nihil ad cauſam. equidem exiſti=
mo, ſi ille, ut arbitror, æquus nobis fuerit, nihil ab
hoc profectum; ſin iratior, non multum. ſed tamen
ſedulitatem, atque integritatem hominis uidetis. Ingre
dior iam in Sextij *tribunatum: nam hoc primum iter*
deſignatus reip. cauſa ſuſcepit. pertinere & ad con=
cordiam ciuium putauit, & ad perficiendi faculta=
tem, animum Cæſaris *à cauſa non abhorrere. abijt*
ille annus. reſpiraſſe homines uidebantur, nondum re,
ſed ſpe reip. recuperandæ. exierunt malis ominibus,
atque execrationibus duo uulturij paludati: quibus
utinam ipſis eueniſſent ea, quæ tum homines precaban
tur; neque nos prouinciam Macedoniam *cum exerci=*
tu, neque equitatum in Syria, *& cohortes optimas*
72 *perdidiſſemus. ineunt magiſtratum tribuni pl. qui o=*
mnes de me promulgaturos confirmarant. ex his prin=
ceps emitur ab inimicis meis is, quem homines in luctu
irridentes Gracchum *uocabant: quoniam id etiam fa=*
tũ ciuitatis fuit, ut illa ex uepretulis extracta nitedula

remp. conaretur arrodere. alter uero, non ille Serſanus ab aratro, ſed ex deſerto Gaui Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Velios inſitus, ſubito, nominibus in tabulas relatis, nomen ſuum de tabula ſuſtulit. ueniunt calendæ Ian. uos hæc melius ſcire poteſtis: equidem audita dico. quæ tum frequentia ſenatus, quæ expectatio populi, qui concurſus legatorum ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli conſulis fuerit, quæ etiam collegæ eius moderatio de me: qui cum inimicitias ſibi mecum ex reip. diſſenſione ſuſceptas eſſe dixiſſet, eas ſe patribus conſcriptis dixit, & temporibus, et reip. permiſſurum. tum princeps rogatus ſententiam L. Cotta, dixit id, quod digniſſimum rep. fuit; nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorum, nihil de legibus: non poſſe quenquam de ciuitate tolli ſine iudicio: de capite non modo ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi comitijs centuriatis: uim fuiſſe illam, flammam quaſſatæ reip. perturbatorumq; temporum, iure, iudicijsq; ſublatis: magna rerum permutatione impendente, declinaſſe me paululum, & ſpe reliquæ tranquillitatis præſentes fluctus, tempeſtatemq; fugiſſe: quare, cum abſens remp. non minus magnis periculis, quàm quodam tempore præſens liberaſſem, non reſtitui me ſolum, ſed etiam ornari à ſenatu decere. diſputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentiſſimum, & profligatiſſimum hoſtem pudoris, & pudicitiæ ſcripſiſſe quæ ſcripſerat, ijs uerbis, rebus, ſententijs, ut, etiam ſi iure eſſet rogatum, tamen uim habere non poſſet: quare me, qui nulla lege abeſſem, non reſtitui lege, ſed reuocari ſenatus aucto-

ritate oportere. hunc, nemo erat, quin ueriſſime ſentire diceret. ſed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataq; Cottæ ſententia, dixit, ſeſe otij mei cauſa, ut omni populari concitatione defungerer, cenſere, ut ad ſenatus auctoritatem, populi quoque R. beneficium erga me adiungeretur. cum omnes certatim, aliusq; alio grauius, atque ornatius de mea ſalute dixiſſet, fieretq; ſine ulla uarietate diſceſſio: ſurrexit, ut ſcitis, Atilius hic Gauianus: nec auſus eſt, cum eſſet emptus, intercedere: noctem ſibi ad deliberandum poſtulauit. clamor ſenatus, querelæ, preces, ſocer ad pedes abiectus. ille ſe affirmare poſtero die moram nullam eſſe facturum. creditum eſt: diſceſſum eſt. illi interea deliberatori merces, longa interpoſita nocte, duplicata eſt. conſecuti dies pauci omnino Ianuario menſe, per quos ſenatum haberi liceret: ſed tamen actum nihil, niſi de me. cum omni mora, ludificatione, calumnia, ſenatus auctoritas impediretur, uenit conſilij de me agendi dies, VIII Cal. Feb. princeps rogationis, uir mihi amiciſſimus, Q. Fabricius templum aliquanto ante lucem occupauit. quietus eo die Sextius, is qui eſt de ui reus. actor hic defenſorq; cauſæ meæ nihil progreditur: conſilia expectat inimicorum meorum. quid illi, quorum conſilio P. Sextius in iudicium uocatur, quo ſe pacto gerunt? cum forum, Comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac ſeruis pleriſque occupauiſſent, impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt, occidunt nonnullos, uulnerant multos, uenientem in forum uirum optimum, & conſtantiſſimum, M. Ciſpium tribunum pl. ui depellunt,

cædem in foro maximam faciunt, uniuerſiq; diſtrictis gladijs, & cruentis, in omnibus fori partibus fratrem meum, uirum optimum, fortiſſimum, meiq; amantiſſimum, oculis quærebant, uoce poſcebant. quorum ille telis libenter in tanto luctu, ac deſiderio mei non repugnandi, ſed moriendi cauſa corpus obtuliſſet ſuum, niſi ſuam uitam ad ſpem mei reditus reſeruaſſet. ſubijt tamen uim illam nefariam conſceleratorum latronum: & cum ad fratris ſalutem à populo R. petendá, deprecandamq; ueniſſet, pulſus è Roſtris, in Comitio iacuit, ſeq; ſeruorum & libertorum corporibus obtexit, uitamq; tum ſuam noctis, & fugæ præſidio, non iuris, iudiciorumq; defendit. meminiſtis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, è foro ſpongijs effundi ſanguinem: ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum, aut plebeium, ſed patricium & prætorium eſſe arbitrarentur: nihilq; neque ante hoc tempus, neque hoc ipſo turbulentiſſimo die criminationis eſſe in Sextiū. atqui uis in foro uerſata eſt. certe: quando enim maior? lapidationes perſæpe uidimus; non ita ſæpe, ſed nimium tamen ſæpe gladios; cædem uero tantam, tantos aceruos corporum extructos, niſi forte illo Cinnano, atque Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris oritur ſæpe ſeditio, culpa, atque improbitate latoris, commodo aliquo imperitis, aut largitione propoſita; oritur ex concertatione magiſtratuum; oritur ſenſim ex clamore primum, deinde aliqua diſceſſione concionis; uix, ſero, & raro ad manus per-

uenitur: nullo uero uerbo facto, nulla concione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnam ſeditionem, quis audiuit? an uериſimile eſt, ut ciuis R. aut homo liber quiſquam cum gladio in forum deſcenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo peſtifero, ac perdito ciue iampridem reip. ſanguine ſaginantur? Hic iam de ipſo accuſatore quæro, qui P. Sextium queritur cum multitudine in tribunatu, & cum præſidio magno fuiſſe, num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur eſt cauſa reip. & uicta non auſpicijs, non interceſſione, non ſuffragijs, ſed ui, manu, ferro. nam ſi obnunciaſſet Fabricio is tribunus pl. qui ſeruaſſe de cœlo dixerat; accepiſſet reſp. plagam, ſed eam, quam acceptam gemere poſſet. ſi interceſſiſſet collega Fabricio, læſiſſet remp. ſed remp. iure læſiſſet. gladiatores tu nouitios, pro expectata ædilitate ſuppoſitos, cum ſicarijs è carcere emiſſis ante lucem in forum immittas? magiſtratus templo deijcias? cædem maximam facias? forum purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuſes eum, qui ſe præſidio munierit, non ut te oppugnaret, ſed ut uitam ſuam poſſet defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sextius, ut à ſuis munitus, tuto in foro tum magiſtratum gereret, remp. adminiſtraret. itaque fretus ſanctitate tribunatus, cum ſe non modo contra uim, & ferrum, ſed etiam contra uerba, atque interceſſionem legibus ſacratis eſſe armatum putaret: uenit in templum Caſtoris, obnunciauit conſuli: cum ſubito manus illa Clodiana, in cæde ciuium ſæpe iam uictrix, exclamat, incitatur, inuadit: inermem atque imparatum tribunum alij gladijs adoriun

tur, alij fragmentis ſeptorum, & fuſtibus: à quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato ſe abiecit exanimatus, neque ulla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis, depulit: quem cum iacentem, & conciſum plurimis uulneribus, extremo ſpiritu, exanguem, & confectum uiderent: defatigatione magis, & errore, quàm miſericordia, & modo, aliquando cædere deſtiterunt: & cauſam dicit Sextius de ui? quid ita? quia uiuit. at id non ſua culpa. plaga una illa extrema defuit. quæ ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritum exhauſiſſet. accuſa Lentidium: non percuſſit locum. male dicito Sabino homini Reatino, cur tam temere exclamarit occiſum. ipſum uero quid accuſas? num defuit gladijs? num repugnauit? num, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit? an hæc ipſa uis eſt, non poſſe emori? an illa, quòd tribunus pl. templum cruentauit? an quòd, cum eſſet ablatus, primumq; reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? ubi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quæro iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere uoluit, effeciſſet, ſi P. Sextius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet; fuiſtiſ'ne ad arma ituri? fuiſtiſ'ne uos ad patrium illum animum, maiorumq; uirtutem excitaturi? fuiſtiſ'ne aliquando remp. à funeſto latrone repetituri? an etiam tunc quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cum remp. à facinoroſiſſimis ſicarijs, & à ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatam uideretis? cuius igitur mortem ulciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, & habere remp. cogitaretis; de eius uirtute uiui quid uos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat,

dubitandum putatis? at uero ipſi parricidæ, quorum effrænatus furor alitur impunitate diuturna, adeo uim facinoris ſui perhorruerant, ut, ſi paulo longior opinio mortis Sextij fuiſſet, Gracchum illum ſuum transferẽdi in nos criminis cauſa occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus (neque enim homines nequã tacere potuerunt) ſuum ſanguinẽ quæri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulam arripuit, cum qua primum Romam ad comitia uenerat: meſſoria ſe corbe contexit. cum quærerent alij Numerium, alij Quintium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. atque hoc ſcitis omnes, uſque adeo hominem in periculo fuiſſe, quoad ſcitum ſit Sextiũ uiuere. quod niſi eſſet patefactum paulo citius, quàm uellem, non illi quidem morte mercenarij ſui transferre potuiſſent inuidiam in quos putabant, ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent. ac ſi tunc P. Sextius iudices in templo Caſtoris animam, quã uix retinuit, edidiſſet: non dubito, quin, ſi modo eſſet in rep. ſenatus, ſi maieſtas populi R. reuixiſſet, aliquando ſtatua huic ob remp. interfecto in foro ſtatueretur. nec uero illorum quiſquam, quos à maioribus noſtris morte obita poſitos in illo loco, atque in roſtris collocatos uidetis, eſſet P. Sextio, aut acerbitate mortis, aut in remp. animo præponendus, qui, cum cauſam ciuis calamitoſi, cauſam amici, cauſam bene de rep. meriti, cauſam ſenatus, cauſam Italiæ, cauſam reip. ſuſcepiſſet, cumq; auſpicijs, religioniq; parens obnunciaret, quod ſenſerat; luce palam à nefarijs peſtibus in deorum hominumq; conſpectu eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſanctiſſima in cauſa, ſanctiſſimo in magiſtratu. eius igitur uitam quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet, cuius mortem ornandam monimento ſempiterno putaretis? homines, inquit, emiſti, coegiſti, paraſti. quid uti faceret? ſenatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? tecta diſturbaret? templa deorum immortalium inflãmaret? tribunos pl. ferro è roſtris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uenderet? reges appellaret? rerũ capitalium condemnatos in liberas ciuitates per legatos noſtros reduceret? principẽ ciuitatis ferro obſeſſum teneret? hæc ut efficere poſſet, quæ fieri niſi armis oppreſſa rep. nullo modo poterant, iccirco, credo, manum ſibi P. Sextius, & copias comparauit. at nondum erat maturũ: nondum res ipſa ad eiuſmodi præſidia uiros bonos compellebat: pulſi nos eramus, non omnino iſta manu ſola, ſed tamen non ſine iſta: uos taciti mœrebamini. captum erat forum anno ſuperiore, æde Caſtoris, tanquã arce aliqua à fugitiuis, occupata: ferebatis. omnia hominum cum egeſtate, tum audacia perditorum clamore, concurſu, ui, manu gerebantur: perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo reſiſtebat. gladiatores ex prætoris comitatu comprehenſi, in ſenatum introducti, confeſſi, in uincula coniecti à Milone, miſſi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. conſtratum cæde nocturna: non modo nulla noua quæſtio, ſed etiam uetera iudicia ſublata. tribunum pl. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundumq; uidiſtis: alterius tribuni pl. diuini hominis (dicam enim, quod

AMC

ſentio, & quod mecum ſentiunt omnes) diuini; inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus eſt oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano. et tu hoc loco laudas Milonem, et iure laudas: quem enim unquam uirum tam immortali uirtute præditum uidimus, qui, nullo præmio propoſito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas contentiones, inimicitiasq; ſuſcepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuiſſe, non uerbis, quid oporteret à præſtantiſſimis uiris in rep. fieri, et quid neceſſe eſſet: oportere hominum audacium, euerſorum reip. ſceleri legibus & iudicijs reſiſtere: ſi leges non ualerent, iudicia non eſſent, ſi reſp. ui conſenſuq; audacium armis oppreſſa teneretur, præſidio & copijs defendi uitam & libertatem neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiæ eſt; facere, fortitudinis; & ſentire uero, & facere, perfectæ cumulatæq; uirtutis. adijt ad remp. tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quo aut ipſe hæc dici, quàm exiſtimari malit; aut ego hunc laudis fructum præſenti libenter impertiam, præſertim cum uerbis conſequi non poſſim: ſed quòd exiſtimo, ſi Milonis cauſam accuſatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc crimine parem Sextij cauſam exiſtimaturos. adijt igitur T. Annius ad cauſam reip. ſic, ut ciuem patriæ recuperare uellet, reip. tum ſimplex cauſa, conſtans ratio, plena conſenſionis omnium, plena concordiæ. collegas adiutores habebat. conſulis alterius ſummum ſtudium, alterius animus pene placatus. de prætoribus unus alienus, ſenatus

incredibilis uoluntas, equitum R. animi ad cauſam ex
citati, erecta Italia. duo ſoli erant empti ad impedien
dum: qui ſi homines deſpecti & contempti tantâm rem
ſuſtinere non potuiſſent, ſe cauſam, quam ſuſceperat,
nullo labore peracturum uidebat. agebat auctoritate:
agebat conſilio: agebat per ſummum ordinem: agebat
exemplo bonorum & fortium ciuium: quid rep. quid
ſe dignum eſſet, quis ipſe eſſet, quid ſperare, quid ma
ioribus ſuis reddere deberet, diligentiſſime cogitabat.
huic grauitati hominis uidebat ille gladiator ſe, ſi mo- XLI
ribus ageret, parem eſſe non poſſe: ad ferrum, ad fa- 88
ces, ad quotidianam cædem, incendia, rapinas ſe cum
exercitu ſuo contulit. domum oppugnare, itineribus
occurrere, ui laceſſere, et terrere cœpit. non mouit ho-
minem ſumma grauitate, ſummáq; conſtantia: ſed
quanquam dolor animi, innata libertas, prompta ex-
cellenſq; uirtus fortiſſimum uirum hortabantur, ui
uim, oblatam præſertim ſæpius, ut frangeret, et refu
taret; tanta moderatio fuit hominis, tantum conſili-
um, ut contineret dolorem, neque eadem ſe re ulciſce-
retur, qua eſſet laceſſitus; ſed illum tot iam in funeri-
bus reip. exultantem ac tripudiantem, legum, ſi poſſet,
laqueis conſtringeret. deſcendit ad accuſandum: quis 89
unquam tam proprie reip. cauſa? nullis inimicitijs,
nullis præmijs, nulla hominum poſtulatione, aut etiam
opinione id unquam eſſe facturum. fracti erant animi
hominis: hoc enim accuſante, priſtini illius ſui iudicij
turpitudinem deſperabat. ecce tibi conſul, prætor, tri-
bunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus
adſit, ne citetur: ne quæratur: ne mentionem omnino

et deterreri etiam turpe. reiecit, quod erat secundum consilium: fecit, quod erat secundum, ut quoniam &c. Hot.

cuiquam iudicium, aut iudiciorum facere liceat. quid ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ui ſceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq́; ſublatis? ceruices tribunus pl. priuato, præſtantiſſimus uir profligatiſſimo homini daret? an cauſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri etiam. eripi reiecit: ut, quoniam ſibi *
in illum legibus uti non liceret, illius uim neque in ſuo,
XLII neque in reip. periculo pertimeſceret. quo modo igitur
XLI 90 in hoc genere præſidij comparati accuſas Sextium, cum idem laudes Milonem? an, qui ſua tecta defendit, qui ab aris, focis, ferrum flammamq́; depellit; qui ſibi licere uult tuto eſſe in foro, in templo, in curia; qui uitæ præſidium comparat; qui uulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, mouetur, ut aliquo præſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur; hunc de ui accuſandum putas? quis enim ueſtrum iudices ignorat, ita naturam rerum tuliſſe, ut quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque ciuili iure deſcripto, fuſi per agros, ac diſperſi uagarentur, tantumq́; haberent, quantum manu, ac uiribus per cædem, ac uulnera aut eripere, aut retinere potuiſſent? qui igitur primi uirtute et conſilio præſtáti extiterunt, ij perſpecto genere humanæ docilitatis, atque ingenij, diſſipatos unum in locum congregarunt, eosq́; ex feritate illa ad iuſtitiam, atque manſuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus; tum conuenticula hominum, quæ poſtea ciuitates nominatæ ſunt; tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus, inuento & diuino, & hu-

mano iure, mœnibus ſepſerunt. atque inter hanc uitam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam intereſt, quàm ius atque uis. horum utro uti nolimus, altero eſt utendum. uim uolumus extingui: ius ualeat neceſſe eſt, id eſt iudicia, quibus omne ius continetur. iudicia diſplicent, aut nulla ſunt: uis dominetur, neceſſe eſt. hæc uident omnes, Milo et uidit, et fecit, ut ius experiretur, uim depelleret. altero uti uoluit, ut uirtus audaciam uinceret: altero uſus neceſſario eſt, ne uirtus ab audacia uinceretur. eadémq; ratio fuit P. Sex*tij ſi minus in accuſando, (neque enim per omnes fuit idem neceſſe fieri) at certe in neceſſitate defendendæ ſalutis ſuæ, præſidioq; contra uim et manum comparando. ò dij immortales, quénam oſtenditis exitum nobis? quam ſpem reip. datis? quotus quiſque inuenietur tanta uirtute uir, qui optimam quanque cauſam reip. amplectatur, qui bonis uiris deſeruiat, qui ſolidá laudem, ueramq; quærat? cum ſciat illa duo reip. pene fata,* Gabinium *&* Piſonem, *alterum haurire quotidie ex pacatiſſimis, atque opulentiſſimis* Syriæ *gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quieſcentibus, ut eorũ ueteres, illibataſq; diuitias in profundiſſimum libidinum ſuarum gurgitem profundat; uillam ædificare in oculis omnium tantam, tugurium ut iam uideatur eſſe illa uilla, quam ipſe tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, quo fortiſſimum ac ſummum ciuem in inuidiam homo caſtus, ac non cupidus uocaret: alterum* Thracibus, *ac* Dardanis *primum pacem maxima pecunia uendidiſſe, deinde, ut illi pecuniam conficere poſſent, uexandam his* Macedoniam *et ſpoliandam tra-*

didiſſe; eundemq; bona creditorum ciuium R. cum debitoribus Græcis diuiſiſſe: cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, ſpoliare Theſſalos, certam Achæis in annos ſingulos pecuniam imperauiſſe, neque tamen ullo in publico, aut religioſo loco ſignum, aut tabulam, aut ornamentum reliquiſſe. hos ſic illudere: quibus omne ſupplicium, atque omnis iure optimo pœna debetur? reos eſſe hos duos, quos uidetis? omitto iam Numerium, Serranum, Aelium, quiſquilias ſeditionis Clodianæ. ſed tamen hi quoque etiam nunc uolitant, ut uidetis: nec, dum uos de uobis aliquid timebitis, illi unquam de ſe pertimeſcent. nam quid ego de ædile ipſo loquar, qui etiam diem dixit, et accuſauit de ui Milonem? neque hic tamen ulla unquam iniuria adducetur, ut eum tali uirtute, tantaq; firmitate animi ſe in remp. fuiſſe pœniteat: ſed, qui hæc uident, adoleſcentes quonã ſuas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui ædes ſacras, qui domos inimicorum ſuorum oppugnauit, excidit, incendit, qui ſtipatus ſemper ſicarijs, ſeptus armatis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinoroſorum concitauit, & ſeruos ad cædem idoneos emit, & in tribunatu carcerem totũ in forum effudit, uolitat ædilis, accuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultantem repreſſit: hic, qui ſe eſt tutatus ſic, ut in priuata re deos penates ſuos, in rep. iura tribunatus auſpiciaq; defenderet: accuſare eum moderate, à quo ipſe nefarie accuſatur, per ſenatus auctoritatem non eſt ſitus. nimirum hoc illud eſt, quod de me potiſſimum tu in accuſatione quæſiſti, quæ eſſet noſtra natio optimatium:

ſic enim dixiſti . rem quæris præclaram iuuentuti ad
diſcendum, nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua
pauca iudices dicam : &, ut arbitror, nec ab utilitate
eorum, qui audient, nec ab officio noſtro, nec ab ipſa
cauſa P. Sextij abhorrebit oratio mea. Duo genera ſem- XLV
per in hac ciuitate fuerunt eorum, qui uerſari in rep.
atque in ea ſe excellentius gerere ſtuduerunt: quibus
ex generibus alteri ſe populares, alteri optimates et ha-
beri, & eſſe uoluerunt. qui ea, quæ faciebant, quæq́;
dicebant, multitudini iucunda eſſe uolebant, popula-
res: qui autem ita ſe gerebant, ut ſua conſilia optimo
cuique probarentur, optimates habebantur. quis ergo 97
iſte optimus? quis? de numero ſi quæris, innumerabi-
les: neque enim aliter ſtare poſſemus. ſunt principes
conſilij publici: ſunt, qui eorum ſectam ſequuntur:
ſunt maximorum ordinum homines, quibus patet cu-
ria: ſunt municipales ruſticiq́; Romani: ſunt nego-
cia gerentes: ſunt etiam libertini optimates. nume-
rus, ut dixi, huius generis late & uarie diffuſus eſt: ſed
genus uniuerſum (ut tollatur error) breui circun-
ſcribi, & definiri poteſt. omnes optimates ſunt, qui
neque nocentes ſunt, nec natura improbi, nec furio-
optimates AH. ſi, nec malis domeſticis impediti. eſto igitur, ut hi ſint,
quam tu nationem appellaſti, qui & integri ſunt,
& ſani, & bene, de rebus domeſticis conſtituti. ho-
rum qui uoluntati, commodis, opinioni in gubernan-
da rep. ſeruiunt, defenſores optimatium, ipſiq́; optima-
tes grauiſſimi, & clariſſimi ciues nominantur, & prin
cipes ciuitatis. quid eſt igitur propoſitum his reip. gu- 98
bernatoribus, quod intueri, & quò curſum ſuum

dirigere debeant? id, quod eſt præſtantiſſimum, maximeq́; optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis, cum dignitate ocium. hoc qui uolunt, omnes optimates; qui efficiunt, ſummi uiri, & conſeruatores ciuitatis putantur: neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, ut ocio non proſpiciant; neque ullum amplexari ocium, quod abhorreat à dignitate. huius autem ocioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda ſunt; religiones, auſpicia, poteſtates magiſtratuum, ſenatus auctoritas,
97 *leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ, ſocij, imperij laus, res militaris, ærarium. harum rerum tot, atque tantarum eſſe defenſorem, & patronum magni animi eſt, magni ingenij, magnæq́; conſtantiæ. etenim in tãto ciuium numero magna multitudo eſt eorum, qui aut propter metum pœnæ, peccatorum ſuorum conſcij, nouos motus conuerſionesq́; reip. quærant; aut qui, propter inſitum quendam animi furorem, diſcordijs ciuium, ac ſeditione paſcantur; aut qui, propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quàm ſuo deflagrare. qui cum auctores ſunt, et duces ſuorum ſtudiorum, uitiorumq́; nacti, in rep. fluctus excitantur: ut uigilandum ſit ijs, qui ſibi gubernacula patriæ depoſcerunt; enitendumq́; omni ſcientia, ac diligentia, ut conſeruatis his, quæ ego paulo ante fundamenta, ac membra eſſe dixi, tenere curſum poſſint, & capere ocij illum portum, &*
98 *dignitatis. hanc uiam iudices ſi aut aſperam, atque arduam, aut plenam eſſe periculorum, aut inſidiarum*

negem, mentiar: præſertim cum id non modo intelle-xerim ſemper, ſed etiam præter cæteros ſenſerim. ma-ioribus præſidijs & copijs oppugnatur reſp. quàm de-fenditur: propterea quòd audaces homines & perditi nutu impelluntur, et ipſi etiam ſponte ſua contra remp. incitantur: boni neſcio quo modo tardiores ſunt, &, principijs rerum neglectis, ad extremum ipſa denique neceſſitate excitantur: ita, ut non nunquam cuncta-tione ac tarditate, dum ocium uolunt etiam ſine digni tate retinere, ipſi utrunque amittant. propugnatores autem reip. qui eſſe uoluerunt, ſi leuiores ſunt, deſci-ſcunt; ſi timidiores, deſunt: permanent illi ſoli, atque omnia reip. cauſa perferunt, qui ſunt tales, qualis pater tuus M. Scaure *fuit; qui à* C. Graccho *uſque ad* C. Marium *ſeditioſis omnibus reſtitit; quem nulla un-quã uis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit, aut qua-lis* Q. Metellus *patruus matris tuæ: qui cum floren-tem hominem in populari ratione* L. Saturninum *cenſor notaſſet; cumq́; inſitiuũ* Gracchum *contra uim multi-tudinis incitatæ cenſu prohibuiſſet, cũq́; in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus no-luiſſet; de ciuitate maluit, quàm de ſententia dimoue-ri: aut ut uetera exempla, quorũ eſt copia digna huius imperij gloria, relinquam, ne'ue eorum aliquem, qui uiuunt, nominem, qualis nuper* Q. *Catulus fuit: quem neque periculi tempeſtas, neque honoris aura po tuit unquam de ſuo curſu, aut ſpe, aut metu dimoue-re. hæc imitamini per deos immortales, qui dignita-* XLVII *tem, qui laudem, qui gloriam quæritis: hæc ampla ſunt, hæc diuina, hæc immortalia, hæc fama celebran-*

tur, monimentis annalium mandantur, poſteritati propagantur. eſt labor, non nego: pericula magna, fateor: multæ inſidiæ ſunt bonis, uerißime dictum eſt:

Sed te id, quod multi inuideant, multiq; expetant,
Inſcitia ſit, inquit, poſtulare, ſi tu laborem ſumma cum
cura efferas. Nullum.

idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues,

103 *Oderint, dum metuant.* *præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti. ſed tamen hæc uia, hæc ratio reip. capeſſendæ olim erat magis pertimeſcenda, cum multis in rebus multitudinis ſtudium ad populi commodum ab utilitate reip. diſcrepabat. tabellaria lex ab L. Caßio ferebatur: populus libertatem agi putabat ſuam: diſſentiebant principes, et in ſalute optimatium temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimeſcebant. agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunæ conſtitui tenuiorum uidebantur: nitebantur contra optimates, quòd ea diſcordiam excitari uidebant; & cum locupletes poſſeßionibus diuturnis mouerentur, ſpoliari remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucunda res plebi R. uictus enim ſuppeditabatur large ſine labore: repugnabant boni, quòd & ab induſtria plebem ad deſidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri uidebatur. multa etiam noſtra memoria, quæ conſulto prætereo, fuerunt in ea contentione, ut popularis cupiditas à conſilio principum diſſideret. nunc iam nihil eſt, quòd populus à delectis, principibusq; diſſentiat: nec flagitat rem ullam, neque nouarum rerum eſt cupidus: & ocio ſuo, & dignitate*

optimi cuiuſque, & uniuerſæ reip. gloria delectatur. itaque homines ſeditioſi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. *concitare poſſunt, quòd plebs perfuncta grauiſſimis ſeditionibus ac diſcordijs ocium malle uideatur, conductas habent conciones; neque id agunt, ut ea dicant, aut ferant, quæ illi uelint audire, qui in concione ſunt; ſed pretio ac mercede perficiunt, ut, quicquid dicant, id illi uelle audire uideantur. num uos exiſtimatis* Gracchos, *aut* Saturninum, *aut quenquam illorum ueterum, qui populares habebantur, ullum unquam in concione habuiſſe conductum? nemo habuit: ipſa enim largitio, & ſpes commodi propoſiti, ſine mercede ulla multitudinem concitabat: itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graues & honeſtos homines, ſed populi iudicijs, atque omni ſignificatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi ſuffragijs, quod contenderant, conſequebantur: horum homines nomen, orationem, uultum, inceſſum amabant. qui autem aduerſabantur ei generi; graues & magni homines habebantur; ſed ualebant in ſenatu multum, apud bonos uiros plurimum; multitudini iucundi non erant; ſuffragijs offendebatur ſæpe eorum uoluntas; plauſum uero etiam ſi quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccaſſet, pertimeſcebat. attamen ſi qua res erat maior, idem ille populus horum auctoritate maxime commouebatur. nunc, niſi me fallit, in eo ſtatu ciuitas eſt, ut, ſi operas conductorum remoueris, omnes idem de rep. ſenſuri eſſe uideantur. etenim tribus locis ſignificari maxime populi* R. *iudicium, ac uoluntas poteſt, concione, comitijs, lu-*

dorum gladiatorumq́; conſeſſu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem eſſet non conducta, ſed uera, in qua populi R. *conſenſus perſpici poſſet? habitæ ſunt multæ de me à gladiatore ſceleratiſſimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum uultum aſpicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat. erant, erant illæ conciones perditorum hominum neceſſario turbulẽtæ. habuit de eodem me* P. *Lentulus conſul concionem: concurſus eſt populi* R. *factus: omnes ordines, tota in illa concione* Italia *conſtitit: egit cauſam ſumma cum grauitate copiáq; dicendi, tanto ſilentio, tanta approbatione omnium, nihil ut unquam uideretur tam populare ad populi* R. *aures accidiſſe. productus eſt ab eo* Cn. Pompeius, *qui ſe non ſolum auctorem meæ ſalutis, ſed etiam ſupplicem populo* R. *exhibuit: huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit: ſic contendo, nunquam neque ſententiam eius auctoritate, neque eloquentiam iucunditate fuiſſe maiorem. quo ſilentio ſunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco non appello hoc loco, ne mea oratio, ſi minus de aliquo dixero, ingrata; ſi ſatis de omnibus, infinita eſſe uideatur. cedo nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodem ad uerum populum in campo* Martio *concionem. quis non modo approbauit, ſed non indigniſſimum facinus putauit, illum, non dicam loqui, ſed uiuere ac ſpirare? quis fuit, qui non eius uoce maculari remp. ſeq́;, ſi eum audiret, ſcelere aſtringi arbitraretur?* Venio *ad comitia ſiue magiſtratuum placet, ſiue legum. leges uidemus ſæpe ferri multas. omitto eas, quæ feruntur ita, uix ut quini, & hi ex alia tri-*

bu, qui ſuffragium ferant, reperiantur. de me, quem tyrannum atque ereptorem libertatis eſſe dicebat, in illa ruina reip. dicit ſe legem tuliſſe. quis eſt, qui ſe, cum contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex S.C. *comitijs centuriatis ferebatur, quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, & ſuffragium de ſalute mea tuliſſe? utra igitur cauſa popularis debet uideri; in qua omnes ætates ciuitatis, omnes ordines una conſentiunt; an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus reip. conuolant? an, ſicubi aderit* Gellius, *homo & fratre indignus, uiro clariſſimo, atque optimo, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id erit populare? eſt enim homo iſte populo* R. *deditus. nihil uidi magis. qui, cum eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi uiri* L. Philippi *uitrici florere potuiſſet, uſque eo non fuit popularis, ut bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente & petulante, poſteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit,* Græculum *ſe atque ocioſum putari uoluit, ſtudio literarum ſe ſubito dedidit. nihil ſane à te iuuabatur. anagnoſtæ, libelli etiam pro uino ſæpe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiæ deficiebant: itaque ſemper uerſabatur in ſpe rerum nouarum, ocio & tranquillitate reip. conſeneſcebat. ecquæ ſeditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unquam bono? bene dixit? immo, quem fortem & bonum ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui, ut credo, non libidinis*

cauſa, ſed ut plebicola uideretur, libertinam duxit uxorem. is de me ſuffragium tulit: is affuit, is interfuit epulis & gratulationibus parricidarum. in quo tamen eſt me ultus, cum illo ore inimicos eſt meos ſuauiatus. qui quaſi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipſam cauſam eſt mihi inimicus, quia nihil habet. utrum, ego tibi patrimonium eripui Gelli, *an tu comediſti? quid? tu meo periculo, gurges, ac uorago patrimonij, helluare; ut, ſi ego conſul remp. contra te & gregales tuos defendiſſem, in ciuitate eſſe me nolles? te nemo tuorum uidere uult: omnes aditum, ſermonem, congreſſum tuum fugiunt: te ſororis filius* Poſtumius, *adoleſcens grauis, ſenili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non inſtituit. ſed elatus odio, & meo & reip. nomine; quorum ille utri ſit inimicior, neſcio; plura dixi, quàm dicendum fuit, in furioſiſſimum atque egentiſſimum ganeonem.* Illuc reuertor; *contra me cum ſit actum, capta urbe atque oppreſſa,* Gellium, Firmidium, Titium, *eiuſdem modi furias illis mercenarijs gregibus duces & auctores fuiſſe; cum ipſe lator nihil ab horum turpitudine, audacia, ſordibus abhorreret. at cum de dignitate mea ferebatur, nemo ſibi nec ualetudinis excuſationem, nec ſenectutis ſatis iuſtam putauit: nemo fuit, qui ſe non remp. mecum ſimul reuocare in ſuas ſedes arbitraretur.* Videamus *nunc comitia magiſtratuum. fuit collegium nuper tribunicium, in quo tres minime, uehementer duo populares exiſtimabantur. ex his, qui populares non habebantur, quibus in illo genere conductarum concionum conſiſtendi poteſtas non erat, duo à populo* R. *prætores*

uideo eſſe factos: & quantum ſermonibus uulgi, & ſuffragijs intelligere potui, præ ſe populus R. ferebat, ſibi illum in tribunatu Cn. Domitij animum conſtantem; et egregium, atque Q. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiam ſi nihil agere potuiſſent: tamen uoluntate ipſa gratum fuiſſe. iam de C. Fannio quæ ſit exiſtimatio, uidemus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum ſit, nemini dubium eſſe debet. quid populares illi duo, quid egerunt? alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil, ſenſerat tantum de rep. aliud, atque homines expectabant, uir & bonus, & innocens, & bonis uiris ſemper probatus, quòd parum uidelicet intellexit in tribunatu, quid uero populo probaretur, et quòd illũ eſſe populum R. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, niſi popularis eſſe uoluiſſet, facillime perueniſſet. alter, qui ita ſe in populari ratione iactarat, ut auſpicia, legem Aeliam, ſenatus auctoritatem, conſulem, collegas, bonorum iudicium nihil putaret, ædilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, ſed non præſtantiſſimis opibus, & gratia: tribum ſuam non tulit, Palatinam denique, per quam omnes illæ peſtes uexare populum R. dicebantur, perdidit, nec quicquam illis comitijs, quod boni uiri uellent, niſi repulſam, tulit. uidetis igitur populum ipſum, ut ita dicam, iam non eſſe popularem, qui ita uehementer eos, qui populares habentur, reſpuat; eos autem, qui ei generi aduerſantur, honore digniſſimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit LIV
enim iudices ueſter iſte in me animorum oculorumq; 115
contuitus, ut mihi iam licere putem remiſſiore uti ge=

nere dicendi. comitiorum & concionum ſignificationes interdum ueræ ſunt, non nunquam uitiatæ, atque corruptæ: theatrales gladiatorijq́; conſeſſus dicuntur omnino ſolere, leuitate non nullorum, emptos plauſus & exiles & raros excitare: attamen facile eſt, cum id fit, quemadmodum, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. quid ego nunc dicam, quibus uiris, aut cui generi ciuium maxime applaudatur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſane leue: quod non ita eſt; quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet rebus leuiſſimis, qui rumore, & (ut ipſi loquuntur) fauore populi tenetur et ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum mortem uideri neceſſe eſt.

116 *tatem, ſibilum mortem uideri neceſſe eſt. ex te igitur Scaure potiſſimum quæro, qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimoq́; feciſti, ecquis iſtorum popularium tuos ludos aſpexerit? ecquis ſe theatro, populoq́; R. commiſerit? ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit, qui in cœtum mulierum pro pſaltria adducitur, nec tuos ludos aſpexit in illo ardenti tribunatu ſuo, nec ullos alios, niſi eos, à quibus uix uiuus effugit. ſemel, inquam, ſe ludis, homo popularis, commiſit omnino, cum in templo Virtutis honos habitus eſſet uirtuti, C. q́; Marij conſeruatoris huius imperij monumentum municipi eius, & reip. defenſori ſedem ad ſalutem præbuiſſet:*

LV. *quo quidem tempore quid populus R. ſentire ſe oſtenderit,*
117 *utroque in genere declaratum eſt: primo, cum audito S. C. ipſi atque abſenti ſenatui plauſus eſt ab uniuerſis datus: deinde, cum ſenatoribus ſingulis ſpe-*

ſtatum è ſenatu redeuntibus. cum uero ipſe qui ludos faciebat, conſul aſſedit, ſtantes, et manibus paſſis gra tias agentes & lacrymantes gaudio, ſuam erga me be neuolentiam, ac miſericordiam declararunt. at cum ille furibundus incitata illa ſua uecordi mente ueniſſet, uix ſe populus R. tenuit, uix homines odium ſuum à corpore eius impuro, atque infando repreſſerunt; uoces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderunt. ſed quid ego populi R. 115
animum uirtutemq; commemoro, libertatem iam ex diuturna ſeruitute reſpicientis, in eo homine, cui tum petenti iam ædilitatem ne hiſtriones quidem coram ſe= denti pepercerunt? nam cum ageretur togata, ſimu= lans, ut opinor, caterua tota, clariſſima concentione, in ore impuri hominis imminens concionata eſt,

Huic uitæ tuæ=

= post principia atque exitus Vitioſæ uitæ. ſedebat exa nimatus; et is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare ſuas ſolebat, cantorum ipſorum uocibus eij- ciebatur. et quoniam facta mentio eſt ludorum, ne il= lud quidem prætermittam, in magna uarietate ſenten tiarum nunquam ullum fuiſſe locum, in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus noſtrum uideretur, quod aut populum uniuerſum fugeret, aut non exprimeret ipſe actor. et quæſo hoc loco iudices, ne qua me leuita 119
te ductum ad inſolitum genus dicendi labi putetis, ſi de poetis, de hiſtrionibus, de ludis in iudicio loquar. non LVI
ſum tam ignarus iudices cauſarum, non tam inſolens in dicendo, ut omni ex genere orationem aucuper, & omnes undique floſculos carpam, atque delibem. ſcio,

quid

quid grauitas ueſtra, quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Sextij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus poſtulet. ſed mihi ſumpſi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti, qui eſſent, optimates. in ea explicanda demonſtrandum eſt, non eſſe populareis omneis eos, qui putentur. id facillime cõſequar, ſi uniuerſi populi iudicium uerum & incorruptum, & ſi intimos ſenſus ciuitatis expreſſero.

120 *quid fuit illud, quod recenti nuncio de illo S. C. quod factum eſt in templo Virtutis, ad ludos ſcenamq; perlato, conſeſſu maximo, ſummus artifex, & mehercule ſemper partium in rep. tanquam in ſcena, optimatium, flens et recenti lætitia, et mixto dolore, ac deſiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meã cauſam, quàm egomet de me agere potuiſſem? ſummi enim poetæ ingenium non ſolum arte ſua, ſed etiam dolore exprimebat.*

Quàm enim certo animo, = qui remp. adiuuerit, Steterit cum Achiuis. uobiſcum me ſtetiſſe dicebat, ueſtros ordines demõſtrabat. reuocabatur ab uniuerſis.

e re dubia, Nec dubitarit uitam offerre, nec capiti pe-

121 *percerit. hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cum iam, omiſſo geſtu, uerbis poetæ, & ſtudio actoris, & expectationi noſtræ plauderetur.*

Summum amicum ſummo in bello:

nam illud ipſe actor adiungebat amico animo: & fortaſſis homines propter aliquod deſiderium approbabant: = ſummo ingenio præditum.

LVII *tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paulo poſt in eadem fabula ſunt acta?*

O pater.

eee

me, me ille abſentem, ut patrem, deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij ſæpe in ſenatu patrem patriæ nominarant. quanto cum fletu de illis noſtris incendijs, ac ruinis? cum patrem pulſum, patriam afflictam deploraret, domum incenſam euerſamq́; ſic egit, ut, demõſtrata priſtina fortuna, cum ſe conuertiſſet,

Hæc omnia uidi inflammari,

fletum etiam inimicis, atque inuidis excitaret. pro dij 122
immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & ſcripta uidentur eſſe, ut uel à Catulo, ſi reuixiſſet, præclare poſſe dici uiderentur: (is enim libere reprehendere et accuſare populi non nunquam temeritatem ſolebat, aut errorem ſenatus)

O ingratifici Argi, inanes Graij, immemores benefici.

non erat illud quidem uerum: non enim ingrati, ſed miſeri, quibus reddere ſalutem, à quo acceperant, non liceret: nec unus in quenquam unquam gratior, quàm in me uniuerſi. ſed tamen illud ſcripſit diſertiſſimus poeta pro me, egit fortiſſimus actor, non ſolum optimus, de me. cum omnes ordines demonſtraret, ſenatum, equites R. uniuerſum populum R. accuſaret,

Exulare ſinitis, ſiſtis pelli, pulſum patimini:

quæ tum ſignificatio fuerit omnium, quæ declaratio uoluntatis ab uniuerſo populo R. in cauſa hominis non popularis, equidem audiebamus: exiſtimare facilius poſſunt, qui affuerunt. & quoniam huc me prouexit oratio, hiſtrio caſum meum toties collacrymauit, cum ita dolenter ageret cauſam meam, ut uox eius illa præclara lacrymis impediretur: neque poetæ, quorum ego ſemper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq́;

Æ. H. LVIII 123

populus R. *non ſolum plauſu, ſed etiam gemitu ſuo comprobauit. utrum igitur, hæc Aeſopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, ſi populus* R.*liber eſſet, an principes ciuitatis? nominatim ſum appellatus in* Bruto Tullius: Q*ui libertatem ciuibus ſtabiliuerat: millies reuocatum eſt. parum'ne uidebatur, populum* R.*iudicare id à me, et à ſenatu eſſe conſtitutum; quod*
124 *perditi ciues ſublatum per nos criminabantur? maximum uero populi* R.*iudicium uniuerſo conſeſſu gladiatorio declaratum eſt: erat enim munus* Scipionis, *dignum & eo ipſo, & illo* Q. Metello, *cui dabatur. id autem ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominum celebratur, quo multitudo maxime delectatur. in hunc conſeſſum* P. Sextius *trib. pl. cum ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meam cauſam, uenit, & ſe populo dedit, non plauſus cupiditate, ſed ut ipſi inimici noſtri uoluntatem uniuerſi populi uiderent. uenit, ut ſcitis, ad columnam* Mœniam. *tantus eſt ex omnibus ſpectaculis uſque à capitolio, tantus ex fori cancellis plauſus excitatus, ut nunquam maior conſenſio, aut apertior populi* R. *uniuerſi*
125 *fuiſſe ulla in cauſa diceretur. ubi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulſores? alius'ne eſt aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offenſi inuiſiq; fuerimus? equidem exiſtimo, nullum tempus eſſe frequentioris populi, quàm illud gladiatorium; neque concionis ullius, neque uero ullorum comitiorum. hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc populi* R. *tanta ſignificatio ſine ulla uarietate uniuerſi, cum illis ipſis diebus de me actum*

iri putaretur, quid declarauit, niſi optimorum ciuium ſalutem & dignitatem populo R. caram eſſe uniuerſo? at uero & ille tribunus pl. qui de me non patris, aui, proaui, maiorum denique ſuorum omnium, ſed Græculorum inſtituto concionem interrogare ſolebat, uellet'ne me redire; &, cum erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum R. negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, nunquam eſt conſpectus, cum ueniret: emergebat ſubito, cum ſub tabulas ſubrepſerat, ut,

Mater te appello,

dicturus uideretur. itaque illa uia latebroſa, qua ſpectatum ille ueniebat, Appia iam uocabatur. qui tamen quoquo tempore conſpectus erat, non modo gladiatores, ſed equi ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebant. uidetis ne igitur, quantum inter populum R. & concionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari; quibus autem conſiſtere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. ſignificatione decorari? Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui redire ipſe Carthaginem ſua uoluntate ad ſupplicium, quàm ſine iis captiuis, quibus ad ſenatum miſſus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuiſſe per familias comparatas, & homines armatos? uim ſcilicet ego deſideraui: qui, dum uis fuit, nihil egi; & quem, ſi uis non fuiſſet, nulla res labefactare potuiſſet. hunc ego reditum repudiarem: qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me ſtudio gloriæ putet idcirco exiſſe, ut ita redirem. quem enim unquam ſenatus ciuem, niſi me, nationibus ex-

teris commendauit? cuius unquam propter ſalutem, niſi meam, ſenatus publice ſocijs populi R. gratias egit? de me uno patres conſcripti decreuerunt, ut, qui prouincias cum imperio obtinerent, qui quæſtores legatiq; eſſent, ſalutem & uitam meam cuſtodirent. in mea una cauſa poſt Romam conditam factum eſt, ut literis conſularibus ex S.C. cuncta ex Italia omnes, qui remp. ſaluam uellent, conuocarentur. quod nunquam ſenatus in uniuerſæ reip. periculo decreuit, id in unius mea ſalute conſeruanda decernẽdum putauit. quem curia magis requiſiuit? quem forum luxit? quem æque ipſa tribunalia deſiderauerunt? omnia diſceſſu meo deſerta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. quis eſt Italiæ locus, in quo non fixum ſit in publicis monimentis ſtudium ſalutis meæ, teſtimonium dignitatis?

LXI *nam quid ego illa de me diuina S.C. commemorem? uel*
129 *quod in templo Iouis Optimi Maximi factum eſt, cum uir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de ſcripto ſententia dicta, mihi uni teſtimonium patriæ conſeruatæ dedit: cuius ſententiam ita frequentiſſimus ſenatus ſecutus eſt, ut unus diſſentiret hoſtis, idq; ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriam poſteri temporis ſempiternam: uel quod eſt poſtridie decretum in Curia, populi ipſius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de cœlo ſeruaret; ne quis moram ullam afferret; ſi quis aliter feciſſet, eum plane euerſorem reip. fore, idq; ſenatum grauiſſime laturum; & ut ſtatim de eius facto referretur. qua grauitate ſua cum frequens ſenatus non nullorum ſcelus*

audaciamq́; tardaſſet, tum illud addidit, niſi diebus quinque, quibus agi de me potuiſſet, eſſet actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eo= L.XII
dem tempore ſenatus, ut ijs, qui ex tota Italia ſalutis meæ cauſa conuenerant, agerentur gratiæ; atque ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarentur. hæc e= 130
rat ſtudiorum in mea ſalute contentio, ut ij, qui à ſenatu de me rogabantur, ijdem ſenatui pro me ſupplicarent. atque ita in his rebus unus eſt ſolus inuentus, qui ab hac tam impenſa uoluntate bonorum palam diſſideret; ut etiam Q. Metellus conſul, qui mihi uel maxime ex magnis cõtentionibus reip. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit. qui excitatus ſumma cum auctoritate P. Seruilij, quadam grauitate dicendi, cum ille omnes prope ab inferis euocaſſet Metellos, et ad illius generis, quod ſibi cum eo commune eſſet, dignitatem, propinqui ſui mentem à Clodianis latrocinijs reflexiſſet; cumq́; eum ad domeſtici exempli memoriam, et ad Numidici illius Metelli caſum uel glorioſum, uel grauem conuertiſſet: collacrymauit uir egregius, ac uerò Metellus, totumq́; ſe P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis diutius, homo eiuſdem ſanguinis potuit ſuſtinere, & mecum abſens beneficio redijt in gratiam. quod certe, ſi eſt aliquis ſen 131
ſus in morte præclarorum uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni, uiro fortiſſimo, præſtantiſſimo ciui, gratiſſimum fratri ſuo fecit, ſocio laborum, periculorum, conſiliorum meorum. Reditus uero meus L.XIII
qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tanquam totius Italiæ, atque ipſius patriæ dex=

Nepos.
veſtra, bu H.
ſummo ſuo H.
Metello Celeri

teram porrexerint Brunduſini; *cum ipſis nonis* Sext.
idem dies aduentus mei fuiſſet, qui natalis idem cariſ=
XII *ſimæ filiæ, quam ex grauiſſimo tum primum deſiderio*
luctuq; conſpexi; idem etiam ipſius coloniæ Brunduſi=
næ; idem Salutis; *cumq; me domus eadem optimorum*
30 *& doctiſſimorum uirorum,* Lenij Flacci, *& patris,*
et fratris eius, lætiſſima accepiſſet, quæ proximo anno
mœrens receperat, & ſuo præſidio periculoq; defende=
rat; cumq; itinere toto urbes Italiæ *feſtos dies agere ad=*
uentus mei uidebantur, uiæ multitudine legatorum
undique miſſorum celebrabantur: ad urbem acceſſus
incredibili hominum multitudine & gratulatione flo=
rebat: iter à porta, in Capitolium *aſcenſus, domum re*
ditus erat eiuſmodi, ut ſumma in lætitia illud dolerem,
ciuitatem tam gratam tam miſeram, atque oppreſſam
132 *fuiſſe.* Habes *igitur, quod ex me quæſiſti, qui eſſent*
optimates. non eſt natio, ut dixiſti: quod ego uerbum
agnoui: eſt enim illius, à quo uno maxime P. Sextius
ſe oppugnari uidet, hominis eius, qui hanc nationem
deleri & concidi cupiuit, qui C. *Cæſarem, mitem ho=*
minem & à cæde abhorrentem, ſæpe increpuit, ſæpe
accuſauit, cum affirmaret illum nunquam, dum hæc
natio uiueret, ſine cura futurum. nihil profecit de uni=
31 *uerſis: de me agere non deſtitit: me oppugnauit primũ*
per indicem Vectium, *quem in concione de me et de cla=*
riſſimis uiris interrogauit: in quo tamen eos ciues con=
iunxit eodem periculo & crimine, ut à me inierit gra=
XIII *tiam, quòd me cum ampliſſimis & fortiſſimis uiris con=*
gregauit. ſed poſtea mihi nullo meo merito, niſi quòd
bonis placere cupiebam, omnes eſt inſidias ſceleratiſſime

machinatus. ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie
* *aliquid defecti afferebat. ille hominem mihi amiciſſimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domum metueret, atque à me ipſo caueret: ille ſe ſic cum inimico meo copularat, ut illum meæ proſcriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs digniſſimus quibuſcum uiuit, tabulam eſſe, ſe ſcriptorem diceret: ille unus ordinis noſtri, diſceſſu meo, luctu ueſtro palam exultauit. de quo ego, cum quotidie rueret, uerbum feci iudices nunquam: neque putaui, cum omnibus machinis ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnarer, de uno ſagittario me queri conuenire. acta mea illi diſplicere, quis neſcit? qui legem contemnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus ſit, dare. in quo eius temeritatem ſatis mirari iudices non queo. facit apertiſſime contra legem; facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate ſua, neque emitti gratia poteſt, neque opibus, et potentia leges ac iudicia perfringere. quæ res hominem impellit, ut ſit tam intemperans? iſta nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam, credo, nactus eſt ſpecioſam, nobilem, glorioſam: norat ſtudia populi: uidebat clamores & concurſus futuros. hac expectatione elatus homo, flagrans cupiditate gloriæ, tenere ſe non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. ſi ob eam cauſam peccaret, pro recenti populi R. in ſe beneficio, populari ſtudio elatus: tamen ignoſceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit; et ſortito alios Samnites, alios prouocatores fecerit: tan*

ta licentia, tanta legum contemptio ne non habitura ſit exitum, pertimeſcit: ſed habet defenſiones duas: primum, do, inquit, beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus. feſtiue. accipite aliquid etiam acutius. dicit ſe non gladiatores, ſed unum gladiatorem dare, & totam ædilitatem in munus hoc transtuliſſe. præclara ædilitas, unus leo, ducenti beſtiarij. uerum utatur hac defenſione: cupio eum ſuæ cauſæ confidere: ſolet enim tribunos pl. appellare, & ui iudicium diſturbare, cum diffidit. quem non tam admiror, quòd meam legem contemnat, hominis inimici, quàm quòd ſe ſtatuit omnino conſularem legem nullā putare. Aciliam, Didiam, Liciniam, Iuniam *contempſit: etiam'ne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio ornatum, munitum, armatum ſolet gloriari,* C. Cæſaris *legem de pecunijs repetundis non putat eſſe legem? & aiunt alios eſſe, qui acta* Cæſaris *reſcindant, cum hæc optima lex & ab illo ſocero eius, & hoc aſſecla negligatur? & cohortari auſus eſt accuſator in hac cauſa uos iudices, ut aliquando eſſetis ſeueri? aliquando medicinam adhiberetis reip.? non eſt ea medicina, cum ſanæ parti corporis ſcalpellum adhibetur atque integræ: carnificina eſt iſta, & crudelitas. hi medentur reip. qui execant peſtem aliquam, tanquam ſtrumam, ciuitatis.* Sed *ut extremum habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciam, quàm uos me tam attente audiendi; concludam illud de optimatibus, eorumq; principibus, ac reip. defenſoribus: uosq; adoleſcentes, & qui nobiles eſtis, ad maiorum ueſtrorum imitationem excitabo; & qui ingenio, & uirtute nobilitatem poteſtis*

conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor. hæc eſt una uia, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris, à bonis uiris, ſapientibus, & bene natura conſtitutis laudari, et diligi; noſſe deſcriptionem ciuitatis à maioribus noſtris ſapientiſſime conſtitutam: qui cum regum poteſtatem non tuliſſent, ita magiſtratus annuos creauerunt, ut conſilium ſenatus reip. præponerent ſempiternum, deligerentur autem in id conſilium ab uniuerſo populo, aditusq; in illum ſummum ordinem omnium ciuium induſtriæ, ac uirtuti pateret. ſenatum reip. cuſtodem, præſidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magiſtratus, & quaſi miniſtros grauiſſimi conſilij eſſe uoluerunt: ſenatum autem ipſum proximorum ordinum ſplendore confirmari, plebis libertatem & commoda tueri, atque augere uoluerunt. hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates ſunt, cuiuſcunque ſint ordinis: qui autem præcipue ſuis ceruicibus tanta munia, atque remp. ſuſtinent, ij ſemper habiti ſunt optimatium principes, auctores & conſeruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduerſarios, inimicos, inuidos eſſe, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos eſſe experiundos, & ſubeundos labores: ſed mihi omnis ratio eſt cum uirtute, non cum deſidia; cum dignitate, non cum uoluptate; cum ijs, qui ſe patriæ, qui ſuis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui ſomno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam ſi qui uoluptatibus ducuntur, & ſe uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dedide

runt, miſſos faciant honores, ne attingant remp. patiantur uiros fortes, laborum patientes, frui. qui autem bonam famam bonorum, quæ ſola uere gloria nominari poteſt, expetunt, alijs otium quærere debent, & uoluptates, non ſibi. ſudandum eſt his pro communibus commodis; adeundæ inimicitiæ, ſubeundæ ſæpe pro rep. tempeſtates, cum multis audacibus, improbis, non nunquam etiam potentibus dimicandum. hæc audiuimus de clariſſimorum uirorum conſilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neque eos in laude poſitos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui fortes & claros uiros, et bene de rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt: leues hos ſemper noſtri homines, & audaces, & malos, & pernicioſos ciues putauerunt. at uero, qui horum impetus, & conatus repreſſerunt, qui auctoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi conſilijs audacium reſtiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atque imperij ſemper habiti ſunt. ac ne quis ex noſtro, aut aliquorum præterea caſu hanc uitæ uiá pertimeſcat: unus in hac ciuitate, quem quidem ego poſſim dicere, præclare uir de rep. meritus, L. Opimius indigniſſime concidit. cuius monimentum celeberrimum in foro, ſepulcrum deſertiſſimum in litore Dyrrhachino relictum eſt. atque hunc tamen, flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi, ſemper ipſe populus R. periculo liberauit. alia quædam ciuem egregium iniqui iudicij procella peruertit. cæteri uero aut repentina ui perculſi, ac tempeſtate populari, per popu

lum tamen ipſum recreati ſunt, atque reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatiq́; uixerunt. at uero ij, qui ſenatus conſilium, qui auctoritatem bonorum, qui inſtituta maiorum neglexerunt, & imperitiæ aut concitatæ multitudini iucundi eſſe uoluerunt, omnes fere reip. pœnas aut præſenti morte, aut turpi exilio pependerunt. quòd ſi apud Athenienſes, homines Græcos, longe à noſtrorum hominum grauitate diſiunctos, non deerant, qui remp. contra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur; ſi Themiſtoclem illum conſeruatorem patriæ non deterruit à rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatem populo ante ſeruarat; nec Ariſtidis fuga, qui unus omnium iuſtiſſimus fuiſſe traditur; ſi poſtea ſummi eiuſdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari non eſt neceſſe, propoſitis tot exemplis iracundiæ leuitatisq́; popularis, tamen ſuam remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primum in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo animi uidetur; tum in tanta gloria inſiſtentes, ut omnia humana leuiora uideri debeant; deinde ad eam remp. tuendam aggreſſi, quæ tanta dignitate eſt, ut eam defendentem occidere non aliud ſit, quàm oppugnantem rerum potiri. homines Græci, quos antea nominaui, inique à ſuis ciuibus damnati, atque expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria ſunt non in Græcia ſolum, ſed etiã apud nos, atque in cæteris terris, ut eos à quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. quis Carthaginenſium plu

ris fuit Annibale *cōſilio, uirtute, rebus geſtis, qui unus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hunc ſui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtē literis noſtris, et memoria uidemus eſſe celebratū. quare imitemur noſtros* Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, *innumerabiles alios, qui hanc remp. ſtabiliuerunt, quos equidem in deorum immortalium cœtu, ac numero repono; amemus patriam; pareamus ſenatui; conſulamus bonis, præſentes fructus negligamus, poſteritati & gloriæ ſeruiamus; id eſſe optimum putemus, quod erit rectiſſimum; ſperemus, quæ uolumus, ſed, quod acciderit, feramus; cogitemus denique, corpus uirorum fortium, magnorumq; hominum eſſe mortale, animi uero motus et uirtutis gloriam ſempiternam; neque, hanc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo* Hercule *conſecratam uidemus, cuius corpore ambuſto uitam eius, & uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus eos, qui hanc tantam remp. ſuis conſilijs aut laboribus, aut auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecuturos.* Sed *me repente iudices, de fortiſſimorum, & clariſſimorum ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum aſpectus in ipſo curſu orationis repreſſit. uideo* P. Sextium, *meæ ſalutis, ueſtræ auctoritatis, publicæ cauſæ defenſorem, propugnatorem, auctorem, reum: uideo hunc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: uideo* Milonem, *uindicem ueſtræ libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidium afflictæ reip. extin-*

ctorem domeſtici latrocinij, repreſſorem cædis quotidia-næ, defenſorem templorũ atque tectorum, præſidium curiæ, ſordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum, ac parentem ſtatuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq; noſtrarum, in hoc miſero ſqualore & ſordibus: cui ſuperior annus idem & uirilem patris, & prætextam populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniuſtiſſimæ ſubitam acerbitatem pro patre fortiſſimo, et clariſſimo ciue deprecantem. atque hic tot et talium ciuium ſqualor, hic luctus, hæ ſordes ſuſceptæ ſunt propter unum me, quia me defenderunt; quia meum caſum, luctumq; doluerunt; quia me lugenti patriæ, flagitanti ſenatui, poſcenti Italiæ, uobis omnibus orantibus reddiderunt. quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad uos indicia, literas, confeſſiones communis exitij detuli? cum parui uobis? ac ſi ſceleſtum eſt amare patriam, pertuli pœnarum ſatis: euerſa domus eſt, fortunæ uexatæ, diſſipati liberi, raptata coniux, frater optimus, incredibili pietate, amore inaudito, maximo in ſqualore uolutatus eſt ad pedes inimiciſſimorum: ego pulſus aris, focis, dijs penatibus, diſtractus à meis, carui patria, quam, uti leuiſſime dicam, certe texeram: pertuli crudelitatem inimicorum, ſcelus infidelium, fraudem inuidorum. ſi hoc non eſt ſatis, quòd hæc omnia deleta uidentur reditu meo: multo mihi, multo, inquam, iudices præſtat in eandem illam recidere fortunam, quàm tantam importare meis defenſoribus, & conſeruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe eſſe poſſum his pulſis, qui

me huius urbis compotem fecerunt? non ero, non potero eſſe iudices: neque hic unquam puer, qui his lacrymis, qua ſit pietate, declarat, amiſſo patre ſuo propter me, me ipſum incolumem uidebit; nec, quotieſcunque me uiderit, ingemiſcet, ac peſtem ſuam, et patris ſui ſeſe dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quæcunque erit oblata, complectar; nec me ab ijs, quos meo nomine ſordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet; neque eæ nationes, quibus me ſenatus commendauit, quibus de me gratias egit, hunc exulem propter me ſine me uidebunt. ſed hæc dij immortales, qui me ſuis templis aduenientem receperunt; ſtipatum ab his uiris, & P. Lentulus conſul, atque ipſa reſp. qua nihil eſt ſanctius, ueſtræ poteſtati iudices commiſerunt: uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere poteſtis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare remp. poteſtis. quare uos obteſtor atque obſecro, ut, ſi me ſaluum eſſe uoluiſtis, eos conſeruetis, per quos me recuperauiſtis.

IN VATINIVM, INTERROGATIO. XXXIII.

I, tua tantummodo Vatini quid indignitas poſtularet, ſpectare uoluiſſem, feciſſem id, quod his uehementer placebat, ut te, cuius teſtimonium, propter turpitudinem uitæ, ſordesq; domeſticas, nullius momenti putaretur, tacitus dimitterem: nemo enim horum aut ita te refutãdum, ut grauem aduerſarium; aut ita rogandum, ut religioſum teſtem, arbitrabatur. ſed fui paulo in te intemperantior fortaſſe, quàm debui: odio enim tui, in quo etſi omnes propter tuum in me ſcelus ſuperare debeo, tamen ab omnibus pene uincor; ſic ſum incitatus, ut cum te non minus contemnerem, quàm odiſſem, tamen uexatum potius, quàm deſpectum uellem dimittere: quare ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere, quòd interrogem, quem nemo congreſſu, nemo aditu, nemo ſuffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id cauſa impuliſſet, niſi ut ferocitatem tuam iſtam comprimerem, & audaciam frangerem, & loquacitatem pauciſſimis interrogationibus irretitã retardarem. etenim debuiſti Vatini, etiam ſi falſo ueniſſes in ſuſpicionem P. Sextio, tamen mihi ignoſcere, ſi in tanto hominis de me optime meriti periculo et tempori eius & uoluntati parere uoluiſſem: ſed heſterno pro teſtimonio eſſe mentitum, cum affirmares nullum tibi omnino cum Albinouano ſermonem non modo de Sextio accuſando, ſed nulla unquam de re fuiſſe, paulo ante imprudens indicaſti,

indicaſti. qui & T. Claudium tecum communicaſſe, & à te conſilium P. Sextij accuſandi petiſſe, & Albinouanum, quem antea uix tibi notum eſſe dixiſſes, domum tuam ueniſſe, multa tecum locutum, dixeris; denique conciones P. Sextij ſcriptas, quas neque noſſet, neque reperire poſſet, te Albinouano dediſſe, easq́; in hoc iudicio eſſe recitatas. in quorum altero es confeſſus, à te accuſatores eſſe inſtructos, & ſubornatos: in altero inconſtantiam tuam cum leuitate, tum etiam periurio implicatam refelliſti; cum, quem alieniſſimũ à te eſſe dixiſſes, eum domi tuæ fuiſſe; quem præuaricatorem ab initio iudicaſſes, ei te, quos rogaſſet, ad accuſandum libros dixeris dediſſe. nimium es uehemens feroxq́; natura: non putas fas eſſe, uerbum ex ore exire cuiuſquam, quod non iucundum, & honorificum ad aures tuas accedat. ueniſti iratus omnibus: quod ego, ſimul ac te aſpexi, prius quàm loqui cœpiſti, cum ante Gellius, nutricula ſeditioſorum omnium, teſtimonium diceret, ſenſi atque prouidi: repente enim te, tanquam ſerpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intuliſti. ut mihi renouatus ille tuus in te ueterem meum amicum, ſed tamen tuum familiarem defenderim: cum in hac ciuitate oppugnatio ſoleat, qua tu nunc uteris, non nunquam, defenſio nunquam uituperari. ſed quæro à te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem aliquam Cornelius contra auſpicia tulerit? num Aeliam, num Fuſiam legem neglexerit? num conſuli uim attulerit? num armatis hominibus templum tenuerit? num interceſſorem ui deiecerit? num religiones polluerit? æra

fff

rumpantur ut illa Co dro.

te paucis eſt delatus, ac mihi: ſalus tanto ſtudio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid ſentiant, in honore experti ſumus, in ſalute expectamus. & ut me cum homine uno non ſolum impudentiſſimo, atque infimo conferam, de te ipſo, homine & arrogantiſſimo, & mihi inimiciſſimo, quæro Vatini: utrum tandem putes huic ciuitati, huic urbi, his templis, ærario, curiæ, uiris his, quos uides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris denique deorum immortalium delubris, auſpicijs, religionibus melius fuiſſe & præſtabilius, me ciuem in hac ciuitate naſci, an te? cum mihi hæc reſponderis, aut ita impudenter, ut manus à te homines uix abſtinere poſſint; aut ita dolenter, ut aliquando iſta ilia, quæ ſunt inflata, rumpantur: tum memoriter reſpondeto ad ea, quæ de te ipſo rogaro. V. 11 *atque illud tenebricoſiſſimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, uicinos compilaris, matrem uerberaris: habeat hoc præmium tua indignitas, ut adoleſcentiæ turpitudo obſcuritate, & ſordibus tuis obtegatur.*

Quæſturam petiſti cum P. Sextio, cum hic nihil loqueretur, niſi quod agebat; tu de altero conſulatu gerendo te diceres cogitare. quæro abs te, teneas'ne memoria, cum P. Sextius quæſtor ſit cunctis ſuffragijs factus, tunc te uix, inuitis omnibus, non populi beneficio, ſed conſulis, extremum adhæſiſſe? in eo magiſtra- 12 *tu, cum tibi magno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet, miſſus'ne ſis à me conſule Puteolos, ut inde aurum exportari, argentumq; prohiberes? in eo negotio, cum te non cuſtodem ad continendas, ſed portitorem*

ad partiendas merces miſſum putares, cumq́; omnium domos, apothecas, naues furaciſſime ſcrutarere, homineſq́; negotia gerentes iudicijs iniquiſſimis irretires, mercatores è naui egredientes terreres, conſcendentes morarere; teneaſ'ne memoria tibi in conuentu Puteolis manus eſſe allatas? ad me conſulem Puteolanorum querelas eſſe delatas? poſt quæſturam exieris'ne legatus in ulteriorem Hiſpaniam C. Coſconio pro cos.? cum illud iter Hiſpanienſe pedibus fere confici ſoleat, aut, ſi quis nauigare uelit, certa ſit ratio nauigandi; ueneris'ne in Sardiniam, atque inde in Africam? fueris'ne, quod ſine S.C. tibi facere non licuit, in regno Hiempſalis? fueris'ne in regno Maſtaneſoſi? ueneris'ne ad fretum per Mauritaniam? quem ſcias unquā legatum Hiſpanienſem in illam prouinciam iſtis itineribus perueniſſe? Factus es tribunus pl. quid enim te de Hiſpanienſibus flagitijs tuis, ſordidiſſimiſq́; furtis interrogem? quæro abs te, primum, quod genus improbitatis, & ſceleris in eo magiſtratu prætermiſeris? ac tibi iam inde præſcribo, ne tuas ſordes cum clariſſimorum uirorum ſplendore permiſceas. ego te, quæcunque rogabo, de te ipſo rogabo, neque te ex ampliſſimi uiri dignitate, ſed ex tuis tenebris extraham, omniaq́; mea tela ſic in te conijcientur, ut nemo per tuum latus (quod ſoles dicere) ſaucietur; in tuis pulmonibus, ac uiſceribus hærebunt. & quoniam omnium rerum magnarum à dijs immortalibus principia ducuntur, uolo ut mihi reſpondeas tu, qui Pythagorium ſoles dicere, et hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus et barbaris moribus prætendere; quæ te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tantus furor, ut, cū

inaudita, ac nefaria ſacra ſuſceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare ſoleas, auſpicia, quibus hæc urbs condita eſt, quibus omnis reſp. atque imperium tenetur, contempſeris? initioq́; tribunatus tui ſenatui denunciaris, tuis actionibus augurum reſponſa, atque eius collegij arrogantiam impedimento non futuram? ſecundum ea, quæro, ſeruaris'ne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit, quo minus concilium aduocares, legemq́; ferres, quòd eo die ſcires de cœlo eſſe ſeruatum? & quoniam hic locus unus eſt, quem tibi cum Cæſare communem eſſe dicas: ſeiungam te ab illo, non ſolum reip. cauſa, uerum etiam Cæſaris; ne qua ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati aſperſa uideatur. primum quæro, num tu ſenatui cauſam tuam permittas, quod facit Cæſar? deinde, quæ ſit auctoritas eius, qui ſe alterius facto, non ſuo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me uera uox, & dicam ſine cunctatione, quod ſentio) ſi iam uiolentior aliqua in re C. Cæſar fuiſſet; ſi eum magnitudo contentionis, ſtudium gloriæ, præſtans animus, excellens nobilitas aliquò impuliſſet: quod in illo uiro & tum ferendum eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit, obliterandum, id tu tibi furcifer ſumes & Vatinij, latronis, ac ſacrilegi, uox audietur, hoc poſtulantis, ut idem ſibi concedatur, quod Cæſari? ſic enim ex te quæro: tribunus pl. fuiſti: ſeiunge te à conſule: collegas habuiſti uiros fortes nouem: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de cœlo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos prætextatos ſedentes uides, te ædiliciam præte=

xtam togam, quam fruſtra confeceras, uendidiſſe: tertium ſcis ex illo obſeſſo atque afflicto tribunatu conſularem auctoritatem hominem eſſe adoleſcentem conſecutum. reliqui ſex fuerunt: ex quibus partim plane tecum ſentiebant, partim medium quendam curſum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius, iudex noſter: quem, tu diſrumperis, cum ædilicium uides. uolo, uti mihi reſpondeas, num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre, præter unum te? quæ tanta in te fuit audacia, quæ tanta uis, ut cum tuino uem collegæ ſibi timendum eſſe duxerint, id unus tu emerſus è cœno, omnium facile omnibus rebus infimus, contemnendum, deſpiciendum, irridendum putares? num quem poſt urbem conditá ſcias tribunum pl. egiſſe cum plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de cœlo? ſimul etiam illud, uolo, uti reſpondeas, cum te tribuno pl. eſſet etiam tum in rep. lex Aelia, & Fuſia, quæ leges ſæpenumero tribunicios furores debilitarunt, & repreſſerunt, quas contra, præter te, nemo unquam eſt facere conatus, quæ quidem leges anno poſt ſedentibus in templo duobus non conſulibus, ſed proditoribus huius ciuitatis, ac peſtibus, una cum auſpicijs, cum interceſſionibus, cum omni iure publico conflagrauerunt: ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere, & conſilium conuocare? num quem ex omnibus tribunis pl. quicunque ſeditioſi fuerint, tam audacem audieris fuiſſe, ut unquam contra legem Aeliam, aut Fuſiam concilium conuocaret? quæro illud etiam ex te, conatus'ne ſis, uolueris'ne, denique cogitaris, (eſt enim res

eiuſmodi, ut, ſi tibi modo in mētem uenit, nemo ſit, qui te ullo cruciatu eſſe dignum putet) cogitaris'ne in illo tuo intolerabili, non regno, nam cupis id audire, ſed latrocinio, augur fieri in Q. *Metelli locum, ut, quicunque te aſpexiſſet, duplicem dolorem gemitumq́; ſuſciperet, & ex deſiderio clariſſimi & fortiſſimi ciuis, & ex honore turpiſſimi, atque improbiſſimi? adeo'ne non labefactatam remp. te tribuno, neque conquaſſatam ciuitatem, ſed captam hanc urbem, atque euerſám putaris, ut augurē* Vatinium *ferre poſſemus? hoc loco quæro, ſi, id quod concupieras, augur factus eſſes; in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, uix dolorem ferebamus; illi autem, quibus eras in delicijs, uix riſum tenebant: ſed quæro, ſi ad cætera uulnera, quibus putaſti remp. deleri, hanc quoque mortiferam plagam inflixiſſes auguratus tui, utrum decreturus fueris id, quod augures omnes uſque à* Romulo *decreuerunt,* Ioue *fulgente cum populo agi nefas eſſe; an, quia tu ſemper ſic egiſſes, auſpicia fueris augur diſſoluturus?* Ac *ne diutius loquar de auguratu tuo, quod inuitus facio, ut recorder ruinas reip. neque enim tu unquam ſtante non modo maieſtate horum, ſed etiam urbe te augurem fore putaſti: uerūtamen ut ſomnia tua relinquam, ad ſcelera ueniam, uolo uti mihi reſpondeas: cum* M. Bibulum *conſulem, non dicam bene de rep. ſentientem, ne tu mihi homo potens iraſcare, qui ab eo diſſenſiſti; ſed hominem certe nuſquam progredientem, nihil in rep. molientem, tantum animo ab actionibus tuis diſſentientem, cum eum tu conſulem in uincula duceres, & à tabula* Valeria *collegæ tui*

mitti iuberent; feceris'ne ante roſtra pontem conti-nuatis tribunalibus, per quem conſul populi R. moderatiſſimus & conſtantiſſimus, ſublato auxilio, excluſis amicis, ui perditorum hominum incitata, turpiſſimo, miſerrimoq́; ſpectaculo, non in carcerem, ſed ad ſupplicium & ad necem duceretur? quæro, num quis ante te tam fuerit nefarius, qui id fecerit; ut ſciamus, utrum ueterum facinorum ſis imitator, an inuentor nouorum? idemq́; tu, cum his atque huiuſmodi conſilijs, ac facinoribus, nomine C. Cæſaris, clementiſſimi, atque optimi uiri, ſcelere uero atque audacia tua, M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus expuliſſes, incluſum domi contineres; cumq́; non maieſtate imperij, non iure legum, ſed ianuæ præſidio, & parietum cuſtodijs conſulis uita tegeretur: miſeris'ne uiatorem, qui M. Bibulum domo ui extraheret, ut, quod in priuatis ſemper eſt ſeruatum, id te tribuno pl. conſuli domus exilium eſſe non poſſet? ſimulq́; mihi reſpondeto, tu, qui nos, qui de communi ſalute conſentimus, tyrannos uocas, fueris'ne non tribunus pl. ſed intolerandus ex cœno neſcio quo atque ex tenebris tyrannus? qui primum eam remp. quæ auſpicijs inuentis conſtituta eſt, ijſdem auſpicijs ſublatis conarere peruertere; deinde ſanctiſſimas leges, Aeliam & Fuſiam dico, quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Druſi, & in contentione Sulpicij, & in cruore Cinnano, & inter Syllana arma uixerunt, ſolus conculcaris, ac pro nihilo putaris; qui conſulem morti obieceris, incluſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis; qui in eo magiſtratu nõ modo emerſeris ex men-

dicitate, ſed etiã diuitijs nos iam tuis terreas: fueris'nè tanta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cum L. Vectium, qui in ſenatu confeſſus eſſet cum telo fuiſſe, Cn. Pompeio, ſummo & clariſſimo ciui, ſuis manibus necem afferre uoluiſſe, in concionem produxeris, indicem in Roſtris, in illo, inquam, augurato templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirendæ cauſa cæteri tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueuerunt, ibi tu indicem Vectium linguam et uocem ſuam ſceleri & menti tuæ præbere uoluiſti, ut diceret L. Vectius in concione tua rogatus à te, ſe auctores, & impulſores, & ſocios habuiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas ſtare non poſſet. M. Bibulum, cuius incluſione contentus non eras; interficere uolueras, ſpoliaueras conſulatu, patria priuare cupiebas: L. Lucullum, cuius tu rebus geſtis, quòd ipſe ad imperatorias laudes à puero uidelicet ſpectaras, uehementius inuidebas; C. Curionem, perpetuum hoſtem improborum omnium, auctorem publici conſilij, libertate communi tuenda maxime liberum, cum filio, principe iuuentutis, cum rep. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate poſtulandum fuit, delere uoluiſti: L. Domitium, cuius dignitas, & ſplendor perſtringebat, credo, oculos Vatinij; quem tu propter commune odium in bonos oderas, in poſterum autem propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atque erat, ante aliquanto timebas; L. Lentulum, hunc iudicem noſtrum, flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinij tui competitor, eiuſdem Vectij indicio opprimere uoluiſti.

qui ſi tum illam labem, peſtemq́; uiciſſet, quod ei tuo ſcelere non licuit, reſp. uicta non eſſet. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluiſti. L. Paullum, qui tum quæſtor Macedoniam obtinebat; at quem ciuem? quem uirum? qui duos nefarios patriæ proditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat; hominem ad conſeruandam remp. natum, in idem Vectij indicium, atque in eundem hûc numerum congregaſti. quid ego de me querar? qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortiſſimorum ciuium numero ſeiungendum non putaris? ſed qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cum iam Vectius ad arbitrium tuum peroraſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcendiſſetq́; de Roſtris, eum repente reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares, ecquoſnam alios poſſet nominare? inculcaris'ne, ut C. Piſonem, generum meum, nominaret? qui in ſumma copia optimorum adoleſcentium, pari continentia, uirtute, pietate reliquit neminem: item M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de rep. cogitantem? promulgaris'ne impuriſſime, & perditiſſime hoſtis quæſtionem de tot ampliſſimis & talibus uiris, indici Vectio præmia ampliſſima? quibus rebus omnium mortalium non uoluntate, ſed conuicio repudiatis, fregeris'ne in carcere ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij extaret, eiuſq́; ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur? Et quoniam crebro uſurpas, legem te de alternis conſilijs reijciendis tuliſſe: ut omnes intelligant te ne recte quidem facere ſine ſcelere potuiſſe, quæro, cum lex eſſet æqua promulgata initio

dicitate, ſed etiã diuitijs nos iam tuis terreas: fueris'nè tanta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cum L. Vectium, *qui in ſenatu confeſſus eſſet cum telo fuiſſe,* Cn. Pompeio, *ſummo & clariſſimo ciui, ſuis manibus necem afferre uoluiſſe, in concionem produxeris, indicem in* Roſtris, *in illo, inquàm, augurato templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirendæ cauſa cæteri tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueuerunt, ibi tu indicem* Vectium *linguam et uocem ſuam ſceleri & menti tuæ præbere uoluiſti, ut diceret* L. Vectius *in concione tua rogatus à te, ſe auctores, & impulſores, & ſocios habuiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas ſtare non poſſet.* M. Bibulum, *cuius incluſione contentus non eras; interficere uolueras, ſpoliaueras conſulátu, patria priuare cupiebas:* L. Lucullum, *cuius tu rebus geſtis, quòd ipſe ad imperatorias laudes à puero uidelicet ſpectaras, uehementius inuidebas;* C. Curionem, *perpetuum hoſtem improborum omnium, auctorem publici conſilij, libertate communi tuenda maxime liberum, cum filio, principe iuuentutis, cum rep. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate poſtulandum fuit, delere uoluiſti:* L. Domitium, *cuius dignitas, & ſplendor perſtringebat, credo, oculos* Vatinij, *quem tu propter commune odium in bonos oderas, in poſterum autem propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atque erat, ante aliquanto timebas;* L. Lentulum, *hunc iudicem noſtrum, flaminem* Martialem, *quòd erat eo tempore* Gabinij *tui competitor, eiuſdem* Vectij *indicio opprimere uoluiſti.*

qui ſi tum illam labem, peſtemq; uiciſſet, quod ei tuo ſcelere non licuit, reſp. uicta non eſſet. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluiſti. L. Paullum, qui tum quæſtor Macedoniam obtinebat; at quem ciuem? quem uirum? qui duos nefarios patriæ proditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat; hominem ad conſeruandam remp. natum, in idem Vectij indicium, atque in eundem hũc numerum congregaſti. quid ego de me querar; qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortiſſimorum ciuium numero ſeiungendum non putaris? ſed qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cum iam Vectius ad arbitrium tuum perorâſſet, & ciuitatis lumina notaſſet, deſcendiſſetq́; de Roſtris, eum repente reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares, ecquoſnam alios poſſet nominare? inculcariſ'ne, ut C. Piſonem, generum meum, nominaret? qui in ſumma copia optimorum adoleſcentium, pari continentia, uirtute, pietate reliquit neminem: item M. Laterenſem, hominem dies ac noctes de laude, & de rep. cogitantem? promulgariſ'ne impuriſſime, & perditiſſime hoſtis quæſtionem de tot ampliſſimis & talibus uiris, indici Vectio præmia ampliſſima? quibus rebus omnium mortalium non uoluntate, ſed conuicio repudiatis, fregeris'ne in carcere ceruices ipſi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij extaret, eiuſq; ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur? Et quòniam crebro uſurpas, legem te de alternis conſilijs reijciendis tuliſſe: ut omnes intelligant te ne recte quidem facere ſine ſcelere potuiſſe, quæro, cum lex eſſet æqua promulgata initio

magiſtratus, multas etiam alias tuliſſes, expectaris'ne dum C. Antonius *reus fieret apud* Cn. Lentulum *&* Q. Claudium? *&, poſtquam ille eſt reus factus, ſtatim tuleris in eum, qui tuam poſt legem reus factus eſſet, ut homo conſularis excluſus miſer puncto temporis ſpoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ? dices familiaritatem tibi fuiſſe cum* Q. Maximo. *præclara defenſio facinoris tui. nam* Maximi *quidem ſumma laus eſt, ſumptis inimicitijs, ſuſcepta cauſa, quæſitore, conſilio delecto, commodiorem inimico ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe: nihilq́;* Maximus *fecit alienum aut ſua uirtute, aut illis uiris clariſſimis,* Paullis, Maximis, Africanis: *quorum gloriam huius uirtute renouatam nō modo ſperamus, uerum etiam uidemus. tua fraus, tuum maleficium, tuum ſcellus illud eſt, te id, quod promulgaſſes miſericordiæ nomine, ad crudelitatis tempus diſtuliſſe. ac nunc quidem* C. Antonius *hac una re miſeriam ſuam conſolatur, quòd imagines patris & fratris ſui, fratriſq́; filiam non in familia, ſed in carcere collocatas audire maluit, quàm uidere.* Et *quoniam pecunias aliorum deſpicis, de tuis diuitijs intolerantiſſime gloriaris: uolo uti mihi reſpondeas, feceris'ne fœdera tribunus pl. cum ciuitatibus, cum regibus, cum tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris'ne partes illo tempore cariſſimas partim à* Cæſare, *partim à publicanis? quæ cum ita ſint, quæro ex te, ſis'ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere poſſent, à te non modo noſtra acta, quos tyrannos uocas, ſed etiam amiciſſimi*

tui legem eſſe contemptam. apud quem tu etiam nos criminari ſoles, qui illi ſumus amiciſſimi; cum tu ei contumelioſiſſime toties male dicas, quoties illi affinem te eſſe dicis. Atque illud *etiam ſcire ex te cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, ut in epulo* Q. Arij *familiaris mei cum toga pulla accumberes? quem unquã uideris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris? dices, ſupplicationes te illas non probaſſe. optime. nullæ fuerint ſupplicationes. uides'ne me nihil de anni illius cauſa, nihil de eo, quod tibi cum ſummis uiris commune eſſe uideatur, ſed de tuis proprijs ſceleribus ex te quærere? nulla ſupplicatio fuerit. cedo, quis unquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre, ut munus ſit funeris, epulæ quidem ipſæ dignitatis. ſed omitto epulum, populi* R. *feſtum diem, argento, ueſte, omni apparatu, ornatuq; uiſendo: quis unquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla unquam data eſt? cum tot hominum millia accumberent, cum ipſe epuli dominus* Q. Arius *albatus eſſet, tu in templum* Caſtoris *te cum* C. Figulo *atrato cæterisq; tuis furijs funeſtum intuliſti, quis tum non ingemuit? quis non doluit reip. caſum? quis ſermo alius in illo epulo fuit, niſi hanc tantam & tam grauem ciuitatem ſubiectam eſſe non modo furori, uerum etiam irriſioni tuæ? hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer aut adoleſcens inter coæuos fueras?* Fauſti *adoleſcentis nobiliſſimi paulo ante ex epulo magnificentiſſimo famem illam ueterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uide-*

*ras, dominum cum toga pulla & eius amicos ante con-
uiuium? quæ te tanta tenuit amentia, ut tu, niſi id
feciſſes, quod fas non fuit, niſi uiolaſſes templum Ca-
ſtoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem ueterem,
eius, qui te inuitarat, auctoritatem, parum putares te-
ſtificatum eſſe, ſupplicationes te illas non putare?
Quæro illud etiam ex te, quod priuatus admiſiſti; in* XIV
quo certe iam tibi dicere non licebit, cum clariſſimis ui- 33
*ris cauſam tuam eſſe coniunctam: poſtulatus'ne ſis le-
ge Licinia & Iulia? edixerit'ne C. Memmius prætor ex
ea lege, ut adeſſes die triceſimo? cum is dies ueniſſet, fe-
ceris'ne, quod in hac rep. non modo factum ante nun-
quam eſt, ſed in omni memoria ſit inauditum? appel-
laris'ne tribunos pl. ne cauſam diceres? leuius dixi:
(quanquam id ipſum eſſet & nouum & non feren-
dum) ſed appellaris'ne nominatim peſtem illius anni,
furiam patriæ, tempeſtatem reip. Clodium? qui tamen
cum iure, cum more, cum poteſtate iudicium impedire
non poſſet, rediit ad illam uim & furorem ſuum, du-
cemq; ſe militibus tuis præbuit. in quo ne quid à me di
ctum in te potius putes, quàm abs te eſſe quæſitum,
nullum onus imponam mihi teſtimonij: quæ mihi bre-
ui tempore ex eodem iſto loco uideo eſſe dicenda, ſerua-
bo; teq; non arguam, ſed, ut in cæteris rebus feci, ro-
gabo. quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate* 34
*poſt urbem conditam tribunos pl. appellarit, ne cauſam
diceret? num quis reus in tribunal ſui quæſitoris aſcen
derit, eumq; ui deturbarit? ſubſellia diſſiparit? urnas
deleuerit? eas denique omnes res in iudicio diſturbando
commiſerit, quarum rerum cauſa iudicia ſunt conſti-*

tuta? ſcias'ne tum fugiſſe Memmium? *accuſatores eſ-
ſe tuos de tuis tuorumq; manibus ereptos? iudices quæ-
ſtionum de proximis tribunalibus eſſe depulſos? in fo-
ro, in luce, inſpectante populo* R. *quæſtionem, magi-
ſtratus, morem maiorum, leges, iudices, reum, pœnam
eſſe ſublatam? hæc omnia ſcias'ne, diligentia* C. Mem-
xiv *mij, publicis tabulis eſſe notata atque teſtata? atque il-*
33 *lud etiam quæro, cum, poſteaquam es poſtulatus, ex
legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitra-
retur; teq́;, cum tibi, utrum uelles, liceret, dictitaris
cauſam dicere maluiſſe: qui conſentaneum fuerit, cum
legationis perfugio uti noluiſſes, appellatione improbiſ-
ſima te ad auxilium nefarium confugiſſe?* Et *quoniam
legationis tuæ facta mentio eſt, uolo etiam audire de
te, quo tandem* S.C. *legatus ſis? de geſtu intelligo, quid
reſpondeas: tua lege, dicis. es'ne igitur patriæ certiſſi-
mus parricida? ſperaras ne id, ut patres conſcripti ex
rep. funditus tollerentur? ne hoc quidem ſenatui re-
linquebas, quod nemo unquam ademit, ut legati ex
eius ordinis auctoritate legarentur? adeo'ne tibi ſordi-
dum conſilium publicum uiſum eſt, adeo afflictus ſe-
natus, adeo miſera & proſtrata reſp. ut non nuncios
pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non belli-
ci conſilij auctores, non miniſtros muneris prouincialis*
34 *ſenatus more maiorum deligere poſſet? eripueras ſena-
tui prouinciæ decernendi poteſtatem, imperatoris deli-
gendi iudicium, ærarij diſpenſationem: quæ nunquam
ſibi populus* R. *appetiuit, qui nunquam hæc à ſummi
conſilij gubernatione auferre conatus eſt. age, factum
eſt horum aliquid in alijs, raro, ſed tamen factum eſt,*

ut populus deligeret imperatorem : quis legatos unquã audiuit ſine S. C. *? ante te nemo : poſt continuo fecit idem in duobus prodigijs reip.* Clodius. *quo etiam maiore es malo mactandus, quòd non ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo remp. uulneraſti ; neque tantum es improbus ipſe, ſed etiam alios docere uoluiſti.* Atque *illud etiam audire à te cupio, quare, cum ego legem de ambitu ex* S.C. *tulerim, ſine ui tulerim, ſaluis auſpicijs tulerim, ſalua lege* Aelia *&* Fuſia, *tu eam eſſe legem non putes ? præſertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latæ ſint, paream. cum mea lex dilucide uetet, biennio, quo quis petat, petiturus'ue ſit, gladiatores dare, niſi ex teſtamento præſtituta die : quæ tanta in te ſit amentia, ut in ipſa petitione gladiatores audeas dare ? num quem putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilem tribunum pl. poſſe reperiri, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege fias ? ob haſce omnes res ſcias te ſeueriſſimorum hominum,* Sabinorum, *fortiſſimorum uirorum,* Marſorum *&* Pelignorum, *tribulium tuorum, iudicio notatum ; nec poſt* Romam *conditam, præter te, tribulem quenquam tribum* Sergiam *perdidiſſe. ac ſi hæc omnia contemnis ac deſpicis, quòd ita tibi perſuaſeris, ut palam dictitas, te, dijs hominibusq; inuitis, amore in te incredibili quodam* C. Cæſaris *omnia, quæ uelis, conſecuturum : ecquid audieris, ecquiſnam tibi dixerit,* C. Cæſarem *nuper* Aquileiæ, *cum de quibuſdam eſſet mentio facta, dixiſſe,* C. Alfium *præteritum permoleſte tuliſſe, quòd in homine ſummam fidem probitatemq; cognoſſet ; grauiterq; etiam ſe ferre, prætorem aliquem eſſe factum, qui à*

ſuis

ſuis rationibus diſſenſiſſet: tum quæſiſſe quendam, de Vatinio, quemadmodum ferret? ipſum reſpondiſſe, Vatinium in tribunatu gratis nihil feciſſe; qui omnia in pecunia poſuiſſet, honore animo æquo carere debere. quòd ſi ipſe, qui te, ſuæ dignitatis augendæ cauſa, periculo tuo, nullo ſuo delicto ferri præcipitem eſt facile paſſus, tamen te omni honore indigniſſimum iudicat; ſi te uicini, ſi affines, ſi tribules ita oderunt, ut repulſam tuam triumphum ſuum duxerint; ſi nemo aſpicit, quin ingemiſcat; nemo mentionem facit, quin execretur; ſi uitant, fugiunt, audire de te nolunt; cum uiderunt, tanquam auſpicium malum deteſtantur; ſi cognati reſpuunt, tribules execrantur, uicini metuunt, affines erubeſcunt, ſtrumæ denique ab ore improbo demigrarunt, & alijs iam ſe locis collocarunt; ſi es odium publicum populi, ſenatus, uniuerſorum hominum: quid eſt, quamobrem præturam potius exoptes, quàm mortem? præſertim cum popularem te uelis eſſe, neque ulla in re populo gratius facere poſſis. ſed ut aliquando audiamus, quàm copioſe ad interrogata reſpondeas: concludam iam interrogationem meam, teq́; in extremo pauca de ipſa cauſa rogabo. Quæro, quæ tanta in te uanitas, tanta leuitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Annium ijſdem uerbis laudares, quibus eum laudare & boni uiri & boni ciues conſueuerunt, cum in eundem nuper ab eadem illa teterrima furia productus ad populum cupidiſſime falſum teſtimonium dixeris? an erit hæc optio, & poteſtas tua, ut, cum Clodianas operas & facinoroſorum hominum, & perditorum manum uideris, Milonem dicas, id quod in concione

dixiſti, gladiatoribus & beſtiarijs obſediſſe remp. cum autem ad tales uiros ueneris, non audeas ciuem ſingulari uirtute, fide, conſtantia uituperare? ſed cum T. Annium tantopere laudes, & clariſſimo uiro non nullam laudatione tua labeculam aſpergas, (in illorum enim numero mauult T. Annius eſſe, qui à te uituperantur) uerum, etiam quæro, cum in rep. adminiſtranda T. Annio cum P. Sextio conſiliorum omnium ſocietas fuerit, (id quod non ſolum bonorum, uerum etiam improborum iudicio declaratum eſt: eſt enim reus uterque ob eandem cauſam & eodem crimine; alter die dicta ab eo, quem tu unum improbiorem eſſe, quàm te, non nunquam ſoles confiteri; alter tuis conſilijs, illo tamen adiuuante) quæro, qui poſſis eos, quos crimine coniungis, teſtimonio diſiungere? Extremum illud eſt, quod mihi abs te reſponderi uelim; cum multa in Albinouanum de præuaricatione diceres, dixeris ne, nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Sextium de ui reum fieri? quauis lege, quouis crimine accuſandum potius fuiſſe? etiam illud dixeris, cauſam Milonis, fortiſſimi uiri, coniunctam cum hoc exiſtimari? quæ pro me à Sextio facta ſint, bonis eſſe grata? non coarguo inconſtantiam orationis ac teſtimonij tui: quas enim huius actiones probatas bonis eſſe dicis, in eas pluribus uerbis teſtimonium dixiſti; quicum autem eius cauſam periculumq; coniugis, eum ſummis laudibus extuliſti. ſed hoc quæro, num P. Sextium, qua lege accuſandũ omnino fuiſſe negas, ea lege condemnari putes oportere? aut ſi te in teſtimonio conſuli nolis, ne quid tibi auctoritatis à me tributum eſſe uideatur, dixeris'ne in eum teſtimonium de ui, quem negaris reum omnino de ui fieri debuiſſe?

PRO M. COELIO, ORATIO XXXIIII.

SI quis iudices forte nunc adſit ignarus legum, iudiciorum, conſuetudinis noſtræ, miretur profecto, quæ ſit tanta atrocitas huiuſce cauſæ, quòd diebus feſtis ludiſq́; publicis, omnibus negotijs forenſibus intermiſſis, unum hoc iudicium exerceatur; nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, ut, eo neglecto, ciuitas ſtare non poſſit. idem, cum audiat eſſe legem, quæ de ſeditioſis conſceleratiſq́; ciuibus, qui armati ſenatum obſederint, magiſtratibus uim attulerint, remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet, crimen, quod uerſetur in iudicio, requirat. cum audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam uim in iudicium uocari, ſed adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia, accuſari ab eius filio, quem ipſe in iudicium & uocet, & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, uos laborioſos exiſtimet, quibus otioſis ne in com-

2 muni quidem otio liceat eſſe. etenim ſi attendere diligenter, exiſtimare uere de omni hac cauſa uolueritis, ſic conſtituetis iudices, nec deſcenſurum quenquam ad hanc accuſationem fuiſſe, cui, utrum uellet, liceret, nec, cum deſcendiſſet, quidquam habiturum ſpei fuiſſe, niſi alicuius intolerabili libidine & nimis acerbo odio niteretur. ſed ego Atratino, humaniſſimo atque optimo adoleſcenti, meo neceſſario, ignoſco, qui habet

excuſationem uel pietatis, uel neceſſitatis, uel ætatis. ſi noluit accuſare, pietati tribuo: ſi iuſſus eſt, neceſſitati: ſi ſperauit aliquid, pueritiæ: cæteris non modo nihil ignoſcendum, ſed etiam acriter eſt reſiſtendum. ac mihi quidem uidetur iudices hic introitus defenſionis adoleſcentiæ M. Cœlij maxime conuenire, ut ad ea, quæ accuſatores, deformandi huius cauſa, detrahendæ ſpoliandæq; dignitatis gratia dixerunt, primum reſpondeam. Obiectus eſt pater uarie, quòd aut parum ſplendidus ipſe, aut parum pie tractatus à filio diceretur. de dignitate Cœlius notis ac maioribus natu etiam ſine mea oratione tacitus facile ipſe reſpondet. quibus autem propter ſenectutem, quòd iam diu minus in foro nobiſcum uerſatur, non æque eſt cognitus, hi ſic habeant; quæcunque in equite R. dignitas eſſe poſſit, quæ certe poteſt eſſe maxima, eam ſemper in M. Cœlio habitam eſſe ſummam, hodieq; haberi, non ſolum à ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de cauſa eſſe notus. equitis autem R. eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. nam quod de pietate dixiſtis, eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium certe parentis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes ſentiant, lacrymæ matris, incredibiliſq; mœror, ſqualor patris, et hæc præſens mœſtitia, quam cernitis, luctuſq; declarat. nam quod eſt obiectum, municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini unquam præſenti Puteolani maiores honores habuerũt, quàm abſenti M. Cœlio: quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptauerunt, & ea non petenti

detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq́; nunc lectiſſimos uiros & noſtri ordinis, & equites R. *cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauiſſima, atque ornatiſſima laudatione miſerunt. uideor mihi ieciſſe fundamenta defenſionis meæ: quæ firmiſſima ſunt, ſi nitantur iudicio ſuorum: neque enim uobis ſatis commendata huius ætas eſſe poſſet, ſi non modo parenti tali uiro, uerum etiam municipio tam illuſtri ac tam graui diſpliceret. equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam, & meus hic forenſis labor uitæq; ratio dimanauit ad exiſtimationem hominum paulo latius, commendatione ac iudicio meorū. nam quod obiectum eſt de pudicitia, quodq́; omnium accuſatorum non criminibus, ſed uocibus maledictiſq; celebratum eſt, id nunquam tam acerbe feret* M. Cœlius, *ut eum pœniteat non deformem eſſe natum: ſunt etenim iſta maledicta peruulgata in omnes, quorum in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis. ſed aliud eſt maledicere, aliud accuſare. accuſatio crimen deſiderat, rem ut definiat, nomine ut notet, argumento probet, teſte confirmet. maledictio autem nihil habet propoſiti præter contumeliam: quæ ſi petulantius iactatur, conuicium; ſi facetius, urbanitas nominatur: quam quidem partem accuſationis admiratus ſum, & moleſte tuli potiſſimum eſſe Atratino datam: neque enim decebat, neque ætas illa poſtulabat, neque id, quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adoleſcentis, in tali illum oratione uerſari. uellem aliquis ex uobis robuſtioribus hunc male dicendi locum ſuſcepiſſet: aliquanto liberius, & fortius, & magis more no=*

ſtro refutaremus iſtam male dicendi licentiam. tecum Atratine agam lenius, quòd & pudor tuus moderatur orationi meæ, & meum erga te parentemq́; tuum beneficium tueri debeo. illud tamen te eſſe admonitum uolo: primum, qualis es, talem te eſſe exiſtimes; ut, quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum libertate ſeiungas: deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falſo reſponſa ſint, erubeſcas. quis eſt enim, cui uia iſta non pateat? qui iſti ætati non poſſit, quàm uelit petulanter, etiam ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumento male dicere? ſed iſtarum partium culpa eſt eorum, qui te agere uoluerunt; laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere uidebamus; ingenij, quòd ornate politeq́; dixiſti. uerum ad iſtam omnem orationem breuis eſt defenſio. nam quoad ætas M. Cœlij dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primùm ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia diſciplinaq́; munita: qui, ut huic uirilem togam dedit; nihil dicam hoc loco de me; tantum ſit, quantum uos exiſtimatis; hoc dicam, hunc à patre continuo ad me eſſe deductum. nemo hunc M. Cœlium in illo ætatis flore uidit, niſi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Craſſi caſtiſſima domo, cum artibus honeſtiſſimis erudiretur. nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Cœlio eſt, longe ab iſta ſuſpicione abhorrere debet: hoc enim adoleſcente ſcitis conſulatum mecum petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit, aut ſi à me diſceſſit unquam, quanquam multi boni adoleſcentes illi homini nequam, atque improbo ſtuduerunt, tum exiſtimetur Cœlius Catilinæ nimium familiaris fuiſſe. at enim poſtea ſcimus, & uidimus eſſe

hunc in illius amicis. quis negat? ſed ego illud tempus ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum prætor ille obtinebat. ſecutus eſt annus: cauſam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quidem uenit unquam. deinceps fuit annus, quo ego conſulatum petiui: petebat Catilina mecum: nunquam ad illum acceſſit, à me nunquam receſſit. tot igitur annos uerſatus in foro ſine ſuſpicione, ſine infamia, ſtuduit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas cuſtodiendam illam ætatem fuiſſe? nobis quidem olim annus erat unus ad cobibendum brachium toga conſtitutus, & ut exercitatione ludoq; campeſtri tunicati uteremur. eademq; erat, ſi ſtatim mereri ſtipendia cœperamus, caſtrenſis ratio ac militaris. qua in ætate niſi qui ſe ipſe ſua grauitate, & caſtimonia, & cum diſciplina domeſtica, tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo à ſuis cuſtoditus eſſet, tamen infamiam ueram effugere non poterat. ſed qui prima illa initia ætatis integra, atque inuiolata præſtitiſſet, de eius fama ac pudicitia, cum is iam ſe corroborauiſſet, ac uir inter uiros eſſet, nemo loquebatur.

12 *ſtuduit Catilinæ, cum iam aliquot annos eſſet in foro Cœlius. & multi hoc idem ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerunt. habuit enim ille, ſicuti meminiſſe uos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe uiris deditum eſſe ſimulabat. erant apud illum illece-*

Catilinæ deſcriptio.

bræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidam ſtimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam ſtudia rei militaris. neque ego unquam fuiſſe tale monſtrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs, diuerſisq́; inter ſe pugnantibus naturæ ſtudijs cupiditatibusq́; conflatum. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpio- VI 13
ribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis tetrior hoſtis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? illa uero iudices in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire temporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia; uerſare ſuam naturam, & regere ad tempus, atque huc, & illuc torquere & flectere; cum triſtibus ſeuere, cum remiſſis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe uiuere. hac ille tam uaria 14
multiplicíq; natura cum omneis omnibus ex terris homines improbos audaceſq́; collegerat, tum etiam multos forteis uiros & bonos ſpecie quadam uirtutis aſſimulatæ tenebat. neque unquam ex illo delendi huius imperij tam ſceleratus impetus extitiſſet, niſi tot uitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare iſta conditio iudices reſpuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat: eſt enim commune cum multis, & cum quis integrú non eſſe, ſuſpicor.

nomen, conditio, ſatis

quibuſdam etiam bonis: me ipſum, me, inquam, quondam pene ille decepit, cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiuſque cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius, quàm opinione, manibus ante, quàm ſuſpicione, deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum ſi fuit etiam Cœlius, magis eſt, ut ipſe moleſte ferat erraſſe ſe, ſicut & non nunquam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm ut iſtius amicitiæ crimen reformidet. itaque à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio eſt ueſtra delapſa: poſuiſtis enim, atque id tamen titubanter, & ſtrictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participem fuiſſe: in quo non modo crimen non hærebat, ſed uix diſerti adoleſcentis cohærebat oratio: qui enim tantus furor in Cœlio? quod tantũ aut in moribus naturáq; uulnus, aut in re, atque fortuna? ubi denique in iſta ſuſpicione eſt Cœlij nomen auditum? nimium multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico; non modo ſi ſocius coniurationis, ſed niſi inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet, nunquam coniurationis accuſatione adoleſcentiam ſuam potiſſimum commendare uoluiſſet. quod, haud ſcio, an de ambitu, & de criminibus iſtius ſodalium, ac ſequeſtrium, quoniam huc incidi, ſimiliter reſpondendum putem. nunquam enim tam Cœlius amens fuiſſet, ut, ſi ſe iſto infinito ambitu commaculaſſet, ambitus alterum accuſaret: neque enim eius facti in altero ſuſpicionem quæreret, cuius ipſe ſibi perpetuam licentiam optaret; nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret, ipſe alterum iterum ambitus crimine accerſeret.

quod quanquam nec ſapienter, & me inuito facit, ta-
men eſt eiuſmodi cupidus, ut magis inſectari alterius
innocentiam, quàm de ſe timide cogitare uideatur.
Nam quòd æs alienum obiectum eſt, ſumptus reprehen 17
ſi, tabulæ flagitatæ: uidete, quàm pauca reſpondeam.
tabulas, qui in patris poteſtate eſt, nullas conficit: uer
ſuram nunquam omnino fecit ullam. ſumptus unius
generis obiectus eſt, habitationis: triginta millibus di-
xiſtis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij in-
ſulam eſſe uenalē, cuius hic in ædiculis habitet, decem,
ut opinor, millibus: uos autem, dum illi placere uul-
tis, ad tempus ei mendacium ueſtrum accommodaui-
ſtis. Reprehendiſtis, à patre quòd ſemigrarit. quod qui- 18
dem iam in hac ætate minime reprehendendum eſt. qui
cum ex reip. cauſa eſſet mihi quidē moleſtā, ſibi tamen
glorioſam uictoriam conſecutus, & per ætatem magi-
ſtratus petere poſſet; non modo permittente patre, ſed
etiam ſuadente, ab eo ſemigrauit: & cum domus pa-
tris à foro longe abeſſet; quo facilius, & noſtras obire
domos, & ipſe à ſuis coli poſſet, conduxit in Palatio
non magno domum. quo loco poſſum dicere id, quod VIII.
uir clariſſimus, M. Craſſus, cum de aduentu regis Pto
lemæi quereretur, paulo ante dixit, Vtinam ne in
nemore Pelio. ac longius quidem mihi contexere hoc
carmen liceret: Nam nunquam hera errans hanc mo
leſtiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore ſæ-
uo ſaucia. ſic enim iudices reperietis, quod, cum ad id
loci uenero, oſtendam, hanc Palatinam Medeam, mi-
gratginemq; huic adoleſcenti cauſam ſiue malorum o-
mnium, ſiue potius ſermonum fuiſſe. quamobrem illa, 19

quæ ex accuſatorum oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus ueſtra prudentia iudices, non pertimeſco. aiebant enim fore teſtem ſenatorem, qui ſe pontificijs comitijs pulſatum à Cœlio diceret. à quo quæram, ſi prodierit, primum, cur ſtatim nihil egerit; deinde, ſi id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, quàm ipſe per ſe; cur tanto poſt potius, quàm continuo, queri maluerit? ſi mihi ad hæc acute argutéq; reſponderit, tum quæram denique, ex quo iſte fonte ſenator emanet: nam ſi ipſe orietur, & naſcetur ex ſeſe, fortaſſe, ut ſoleo, commouebor: ſin etiam ut riuulus accerſitus, & ductus ab ipſo capite accuſationis ueſtræ, lætabor, cum tanta gratia, tantiſq; opibus accuſatio ueſtra nitatur, unum ſenatorem ſolum eſſe, qui

20 *uobis gratificari uellet, inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum teſtium pertimeſco. eſt enim dictum ab illis, fore, qui dicerent, uxores ſuas à cœna redeuntes attrectatas eſſe à Cœlio. graues erunt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum ſit his confitendum, nunquam ſe ne congreſſu quidem, & conſtituto cœpiſſe de tantis iniurijs experiri.*

IX *ſed totum genus oppugnationis huius iudices, & iam proſpicitis animis, &, cum inferetur, propulſare debebitis, non enim ab iiſdem accuſatur M. Cœlius, à quibus oppugnatur: palam in eũ*

21 *tela iaciuntur, clam ſubminiſtrantur. neque id ego dico, ut inuidioſum ſit in eos, quibus glorioſum hoc etiam eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciũt, quod uiri fortiſſimi ſolent, læſi dolent; irati efferuntur, pugnant laceſſiti. ſed ueſtræ ſapientiæ tamen eſt iudices, non, ſi cauſa iuſta eſt uiris fortibus oppugnan*

di M. Cœlium, *ideo uobis quoque uos cauſam putare eſ-ſe iuſtam alieno dolori potius, quàm ueſtræ fidei, con-ſulendi. quæ ſit multitudo in foro, quæ genera, quæ ſtudia, quæ uarietas hominum, uidetis: ex hac copia, quàm multos eſſe arbitramini, qui hominibus potenti-bus, gratioſis, diſertis, cum aliquid eos uelle arbitren-tur, ultro ſe offerre ſoleant, operam nauare, teſtimo-nium polliceri? hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium* 22
forte proiecerint, excluditote eorum cupiditatem iudices ſapientia ueſtra, ut eodem tempore huius ſaluti, & religioni ueſtræ, & contra perículoſiſſimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidiſſe uidea-mini. equidem uos abducam à teſtibus, neque huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo poteſt, in uo-luntate teſtium collocari ſinam; quæ facillime effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poteſt. argumentis agemus: ſignis omni luce clarioribus crimina refelle-mus: res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cũ ratione pu-gnabit. itaque illam partem cauſæ facile patior graui- X
ter, & ornate à M. Craſſo *peroratam, de ſeditioni-* 23
bus Neapolitanis, *de* Alexandrinorum *pulſatione* Pu-*teolana, & de bonis* Pallæ. *uellem, dictum eſſet ab eodem etiam de Dione. de quo ipſo tamen, quid eſt, quod expectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiã fatetur? etenim reus, qui dictus eſt, & adiutor fuiſ-ſe, & conſcius,* P. Aſcitius, *is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen, ut, qui commiſit, non neget; qui non negauit, abſolutus ſit; id hic per-timeſcat, qui non modo à facto, uerum etiam à con-ſcientiæ ſuſpicione abfuit? & ſi* Aſcitio *cauſa plus pro-*

fuit, quàm nocuit inuidia: huic oberit tuum maledictum, qui iſtius facti non modo non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? at præuaricatione eſt A*ſcitius liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpõdere, mihi præſertim, à quo illa cauſa defenſa eſt. ſed* Cœlius *optimam cauſam* A*ſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit, à ſua putat eſſe ſeiũctam: neque ſolum* Cœlius*, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi, & doctiſſimi, rectiſſimis ſtudijs, atque optimis artibus præditi;* Titus Caiusq; Coponij*, qui ex omnibus maxime* Dionis *mortem dolue runt, qui cum doctrinæ ſtudio, atque humanitatis, tum etiam hoſpitio* Dionis *tenebãtur. habitabat is apud* L. Lucceium*: ut audiſtis: fuerat ei cognitus* Alexandriæ*. quid aut hic, aut ſummo ſplendore præditus frater eius de* M. Cœlio *exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erũt, audietis. ergo hæc remoueantur, ut aliquando, in quibus cauſa nititur, ad ea ueniamus. Animaduerti enim iudices audiri à uobis meum familiarem* L. Herennium *perattente. in quo etſi magna ex parte ingenio eius, et dicendi genere quodam tenebamini: tamen non nunquam uerebar, ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio animos ueſtros ſenſim, ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de uitijs iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua uita mitis eſſet, & in hac ſuauitate humanitatis, qua prope iam delectantur homines, uerſari periucunde ſoleret; fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: obiurgauit* M. Cœlium*, ſicut neminem unquam parens: multa de incon tinentia, intemperantiaq; diſſeruit. quid quæritis iudi-*

Lupercorum ſodalitas.

res? ignoſcebam uobis attente audientibus; propterea, quòd egomet tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me 26
minus mouebat: fuiſſe meo neceſſario, Beſtiæ, Cœliũ familiarem, cœnaſſe apud eum, uentitaſſe domum, ſtuduiſſe præturæ. non me hæc mouent, quæ perſpicue falſa ſunt: etenim eos una cœnaſſe dicit, qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem dicere. Neque uero illud me commouet, quòd ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Cœlium dixit. fera quædam ſodalitas, & plane paſtoricia, atque agreſtis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa ſilueſtris ante eſt inſtituta, quàm humanitas, atque leges: ſi quidem non modo nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatem in accuſando: ut, ne quis id forte neſciat, timere uideantur. ſed hæc omittam: ad illa, quæ me magis mo- 27
uerunt, reſpondebo. deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior, pluſq; diſputationis habuit, quàm atrocitatis, quo etiam audita eſt attẽtius. nam P. Clodius, amicus meus, cum ſe grauiſſime uehementiſſimeq; iactaret, & omnia inflammatus ageret triſtiſſimis uerbis, uoce maxima, tametſi probabam eius eloquẽtiam, tamen non pertimeſcebam: aliquot enim in cauſis eum uideram fruſtra litigantem. tibi autem Balbe reſpondebo: primum precario, ſi licet, ſi fas eſt, defendi à me eum, qui nullum conuiuium renuerit, qui unguen- XII
ta ſumpſerit, qui Baias uiderit. equidem multos et ui- 28
di in hac ciuitate, & audiui, non modo qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc uitæ, & extremis, ut dicitur, digitis attigiſſent, ſed qui totam adoleſcentiam uo-

luptatibus dedidiſſent, emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugem bonam, ut dicitur, recepiſſe, graueſq; homines atque illuſtres fuiſſe. datur enim conceſſu omniũ huic aliquis ludus ætati, & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles, & tolerabiles haberi ſolent. ſed tu mihi uidebare ex communi infamia iuuẽtutis aliquam inuidiam Cœlio uelle conflare: itaque omne illud ſilentium, quod eſt orationi tributum tuæ, fuit ob eam cauſam, quòd uno reo propoſito de multorum uitijs cogitabamus. facile eſt accuſare luxuriem. dies iam me deficiet, ſi, quæ dici in eam ſententiam poſſunt, coner exprometere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de ſumptibus immenſa oratio eſt. ut tibi reum neminem, ſed uitia proponas, res tamen ipſa & cõpioſe & grauiter accuſari poteſt. ſed ueſtræ ſapientiæ eſt iudices, non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat ſeueritas, grauitaſq; ueſtra, cum eos accuſator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum; cum is non ſuo crimine, ſed multorũ uitio ſit in quodam odium iniuſtum uocatus. itaque ſeueritati tuæ, ut oporteret, ita reſpondere non audeo. erat enim meum deprecari uacationem adoleſcentiæ, ueniamq; petere: non, inquam, audeo: perfugijs non utor ætatis: conceſſa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, ſi qua eſt inuidia communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam uideo eſſe magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis, ac temporum uitia noceant. atque ego idem, qui hæc poſtulo; quin crimini-

bus, quæ in hunc proprie conferuntur, diligentiſſime reſpondeam, non recuſo. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atque eadem perſona uerſatur. aurum ſumptum à Clodia, uenenum quæſitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia ſunt alia non crimina, ſed maledicta, iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæſtionis. adulter, impudicus, ſequeſter, conuicium eſt, non accuſatio. nullum eſt enim fundamentũ horum criminum, nulla ſedes. uoces ſunt contumelioſæ, temere ab irato accuſatore nullo auctore emiſſæ. horum duorũ criminum uideo fontem, uideo auctorem, uideo certum nomen et caput. auro opus fuit: ſumpſit à Clodia, ſumpſit ſine teſte, habuit, quandiu uoluit. maximum uideo ſignum cuiuſdam egregiæ familiaritatis. necare eandẽ uoluit: quæſiuit uenenum, ſolicitauit, quos potuit: parauit, locum, conſtituit, attulit. magnum rurſus odium uideo cum crudeliſſimo diſſidio extitiſſe. res eſt omnis in hac cauſa nobis iudices cum Clodia, muliere non ſolum nobili, ſed etiam nota. de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſa. ſed intelligis pro tua præſtanti prudentia Cn. Domiti, cũ hac ſola rem eſſe nobis: quæ ſi ſe aurum Cœlio commodaſſe non dicit, ſi uenenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit; petulanter facimus, ſi matrem familias ſecus, quàm matronarum ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Cœlium illis relinquentur; quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiæ

cum

cum iſtius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: ſemper hic erro. nunc agam modice, nec longius progrediar, quàm me mea fides, & cauſa ipſa coget: neque enim muliebres unquam inimicitias mihi gerendas putaui; præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. ſed tamen ex ipſa quæram prius, utrum me ſecum ſeuere, & grauiter, & priſce agere malit, an remiſſe, ac leniter, & urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, quà iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis, & imaginibus uidemus; qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui iſtam non uidebit. qui profecto ſi extiterit, ſic aget, & ſic loquetur: Mulier *quid tibi cum* Cœlio*? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum commodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? non patrem tuum uideras; non patruum, non auum, proauum, atauum audieras conſules fuiſſe? non denique modo te* Q. Metelli *matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi, & fortiſſimi uiri, patriæq; amantiſſimi? qui, ſimul ac pedem limine extulerat, omnes prope ciues uirtute, gloria, dignitate ſuperabat. cui cum ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi* Cœlius *tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quædam temeritas, ac libido? non ne te, ſi*

noſtræ imagines uiriles non commouebant, ne progenies quidem mea, quinta illa Claudia, æmulam domeſticæ laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non uirgo illa Veſtalis, Claudia, quæ patrem complexa triumphantem, ab inimico tribuno pl. de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna uitia potius, quàm bona paterna, & auita, & uſque à nobis cum in uiris, tum etiam in fœminis repetita mouerunt? ideo'ne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpiſſimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceſte uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? ſed quid ego iudices ita grauem perſonam induxi, ut & uerear, ne ſe idem Appius repente conuertat, & Cœlium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria. ſed uidero hoc poſterius, atque ita iudices, ut uel ſeueriſſimis diſceptatoribus M. Cœlij uitam me probaturum eſſe confidam. tu modo mulier, (iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor) ſi ea, quæ facis, quæ dicis, quæ inſimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tantæ familiaritatis, tantæ conſuetudinis, tantæ coniunctionis reddas, atque exponas, neceſſe eſt. accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comeſſationes, cantus, ſymphonias, nauigia iactant: ijdemq; ſignificant, nihil ſe te inuita dicere. quæ tu, quoniam mente neſcio qua efferata, atque præcipiti in forū deferri iudiciumq; uoluiſti, aut diluas oportet, & falſa eſſe doceas; aut, nihil neque crimini tuo, neque teſtimonio credendum eſſe, fateare. ſin autem urbanius me agere mauis: ſic agam tecum: remouebo illum ſenem durum ac pene

agreſtem, ex hiſq; tuis ſumam aliquem, ac potiſſimum minimum fratrem tuum, qui eſt in iſto genere urbaniſſimus, qui te amat plurimum, qui, propter neſcio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quoſdam inanes metus, tecum ſemper puſio cum maiore ſorore cubitauit. eum putato tecum loqui: quid tumultuaris ſoror? quid inſanis? quid clamore exorſa, uerbis paruam rem magnam facis? uicinum adoleſcentulũ aſpexiſti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: ſæpius uidere uoluiſti: non nunquam in iiſdem hortis uiſa nobilis mulier, illum filium familias, patre parco, ac tenaci, habere tuis copijs deuinctum, non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti. confer te aliò. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparaſti, quò omnis iuuentus natandi cauſa uenit. hinc, licet, conditiones quotidie legas. cur huic, qui te ſpernit, moleſta es? redeo nunc ad te Cœli uiciſſim, ac mihi auctoritatem patriam, ſeueritatemq; ſuſcipio: ſed dubito, quem patrem potiſſimum ſumam; Cæcilianum'ne aliquem, uehementem, atque durum: Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira: aut illum: O infelix, ò ſceleſte: ferrei ſunt iſti patres: Ego'ne quid dicam? ego'ne quid uelim? quæ tu omnia Tuis fœdis factis facis, ut nequidquam uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in iſtam uicinitatem meretriciam contuliſti? cur illecebris cognitis non refugiſti? cur alienam ullam mulierem noſti? dede te, ac diſijce: per me licebit. ſi egebis, tibi dolebit: mihi ſat eſt, qui ætatis, quod reliquum eſt, oblectem meæ. huic triſti, ac decrepito ſeni reſponderet

Catilinæ deſcriptio.

bræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidam ſtimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam ſtudia rei militaris. neque ego unquam fuiſſe tale monſtrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs, diuerſiſq;, inter ſe pugnantibus naturæ ſtudijs cupiditatibusq; conflatum. quis clariori- VI
bus uiris quodam tempore iucundior? quis turpio- 13
ribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando? quis tetrior hoſtis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? illa uero iudices in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſeruire temporibus ſuorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere etiam, ſi opus eſſet, & audacia; uerſare ſuam naturam, & regere ad tempus, atque huc, & illuc torquere & flectere; cum triſtibus ſeuere, cum remiſſis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter,
cum libidinoſis luxurioſe uiuere. hac ille tam uaria 14
multiplicíq; natura cum omneis omnibus ex terris homines improbos audaceſq; collegerat, tum etiam multos forteis uiros & bonos ſpecie quadam uirtutis aſſimulatæ tenebat. neque unquam ex illo delendi huius imperij tam ſceleratus impetus extitiſſet, niſi tot uitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare iſta conditio iudices reſpuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat: eſt enim commune cum multis, & cum qui-

nomen, conditio, satis integrū non esse, suspicor.

quibuſdam etiam bonis: me ipſum, me, inquam, quon
dam pene ille decepit, cum & ciuis mihi bonus, & o=
ptimi cuiuſque cupidus, & firmus amicus, & fidelis
uideretur. cuius ego facinora oculis prius, quàm opinio=
ne, manibus ante, quàm ſuſpicione, deprehendi. cuius
VI in magnis cateruis amicorum ſi fuit etiam Cœlius, ma
13 gis eſt, ut ipſe moleſte ferat erraſſe ſe, ſicut & non nun
quam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet,
VII quàm ut iſtius amicitiæ crimen reformidet. itaque à
15 maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio
eſt ueſtra delapſa: poſuiſtis enim, atque id tamen titu
banter, & ſtrictim, coniurationis hunc propter amſci=
tiam Catilinæ participem fuiſſe: in quo non modo cri=
men non hærebat, ſed uix diſerti adoleſcentis cohærebat
oratio: qui enim tantus furor in Cœlio? quod tantũ aut
in moribus naturáq; uulnus, aut in re, atque fortu=
na? ubi denique in iſta ſuſpicione eſt Cœlij nomen au=
ditum? nimium multa de re minime dubia loquor: hoc
tamen dico; non modo ſi ſocius coniurationis, ſed niſi
inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet, nunquam coniu=
rationis accuſatione adoleſcentiam ſuam potiſſimum
16 commendare uoluiſſet. quod, haud ſcio, an de ambi=
tu, & de criminibus iſtius ſodalium, ac ſequeſtrium,
quoniam huc incidi, ſimiliter reſpondendum putem.
nunquam enim tam Cœlius amens fuiſſet, ut, ſi ſe iſto
infinito ambitu commaculaſſet, ambitus alterum ac=
cuſaret: neque enim eius facti in altero ſuſpicionem
quæreret, cuius ipſe ſibi perpetuam licentiam optaret;
nec, ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum puta=
ret, ipſe alterum iterum ambitus crimine accerſeret.

quod quanquam nec ſapienter, & me inuito facit, ta-
men eſt eiuſmodi cupidus, ut magis inſectari alterius
innocentiam, quàm de ſe timide cogitare uideatur.
Nam quòd æs alienum obiectum eſt, ſumptus reprehen 17
ſi, tabulæ flagitatæ: uidete, quàm pauca reſpondeam.
tabulas, qui in patris poteſtate eſt, nullas conficit: uer
ſuram nunquam omnino fecit ullam. ſumptus unius
generis obiectus eſt, habitationis: triginta millibus di-
xiſtis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij in-
ſulam eſſe uenalé, cuius hic in ædiculis habitet, decem,
ut opinor, millibus: uos autem, dum illi placere uul-
tis, ad tempus ei mendacium ueſtrum accommodaui-
ſtis. Reprehendiſtis, à patre quòd ſemigrarit. quod qui- 18
dem iam in hac ætate minime reprehendendum eſt. qui
cum ex reip. cauſa eſſet mihi quidẽ moleſtá, ſibi tamen
glorioſam uictoriam conſecutus, & per ætatem magi-
ſtratus petere poſſet; non modo permittente patre, ſed
etiam ſuadente, ab eo ſemigrauit: & cum domus pa-
tris à foro longe abeſſet; quo facilius, & noſtras obire
domos, & ipſe à ſuis coli poſſet, conduxit in Palatio
non magno domum. quo loco poſſum dicere id, quod VIII.
uir clariſſimus, M. Craſſus, cum de aduentu regis Pto
lemæi quereretur, paulo ante dixit, Vtinam ne in
nemore Pelio. ac longius quidem mihi contexere hoc
carmen liceret: Nam nunquam hera errans hanc mo
leſtiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore ſæ-
uo ſaucia. ſic enim iudices reperietis, quod, cum ad id
loci uenero, oſtendam, hanc Palatinam Medeam, mi-
gratginemq; huic adoleſcenti cauſam ſiue malorum o-
mnium, ſiue potius ſermonum fuiſſe. quamobrem illa, 19

quæ ex accuſatorum oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus ueſtra prudentia iudices, non pertimeſco. aiebant enim fore teſtem ſenatorem, qui ſe pontificijs comitijs pulſatum à Cœlio diceret. Pontificia comitia. *à quo quæram, ſi prodierit, primum, cur ſtatim nihil egerit; deinde, ſi id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, quàm ipſe per ſe; cur tanto poſt potius, quàm continuo, queri maluerit? ſi mihi ad hæc acute argutéq; reſponderit, tum quæram denique, ex quo iſte fonte ſenator emanet: nam ſi ipſe orietur, & naſcetur ex ſeſe, fortaſſe, ut ſoleo, commouebor: ſin etiam ut riuulus accerſitus, & ductus ab ipſo capite accuſationis ueſtræ, lætabor, cum tanta gratia, tantiſq; opibus accuſatio ueſtra nitatur, unum ſenatorem ſolum eſſe, qui*
20 *uobis gratificari uellet, inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum teſtium pertimeſco. eſt enim dictum ab illis, fore, qui dicerent, uxores ſuas à cœna redeuntes attrectatas eſſe à Cœlio. graues erunt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum ſit his confitendum, nunquam ſe ne congreſſu quidem, & conſtituto cœpiſſe*
IX *ſe de tantis iniurijs experiri. ſed totum genus oppugnationis huius iudices, & iam proſpicitis animis, &, cum inferetur, propulſare debebitis, non enim ab iiſdem accuſatur M. Cœlius, à quibus oppugnatur: palam in eũ*
21 *tela iaciuntur, clam ſubminiſtrantur. neque id ego dico, ut inuidioſum ſit in eos, quibus glorioſum hoc etiam eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciũt, quod uiri fortiſſimi ſolent, læſi dolent; irati efferuntur, pugnant laceſſiti. ſed ueſtræ ſapientiæ tamen eſt iudices, non, ſi cauſa iuſta eſt uiris fortibus oppugnan*

di M. Cœ*lium, ideo uobis quoque uos cauſam putare eſſe iuſtam alieno dolori potius, quàm ueſtræ fidei, conſulendi. quæ ſit multitudo in foro, quæ genera, quæ ſtudia, quæ uarietas hominum, uidetis: ex hac copia, quàm multos eſſe arbitramini, qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, ultro ſe offerre ſoleant, operam nauare, teſtimonium polliceri? hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium* 22 *forte proiecerint, excluditote eorum cupiditatem iudices ſapientia ueſtra, ut eodem tempore huius ſaluti, & religioni ueſtræ, & contra pericoloſiſſimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidiſſe uideamini. equidem uos abducam à teſtibus, neque huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo poteſt, in uoluntate teſtium collocari ſinam; quæ facillime effingi, nullo negotio flecti, ac detorqueri poteſt. argumentis agemus: ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cũ ratione pugnabit. itaque illam partem cauſæ facile patior grauiter, & ornate à* M. *Craſſo peroratam, de ſeditionibus* 23 *Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, & de bonis Pallæ. uellem, dictum eſſet ab eodem etiam de Dione. de quo ipſo tamen, quid eſt, quod expectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiã fatetur? etenim reus, qui dictus eſt, & adiutor fuiſſe, & conſcius,* P. A*ſcitius, is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen, ut, qui commiſit, non neget; qui non negauit, abſolutus ſit; id hic pertimeſcat, qui non modo à facto, uerum etiam à conſcientiæ ſuſpicione abfuit? & ſi Aſcitio cauſa plus pro*

fuit, quàm nocuit inuidia: huic oberit tuum maledi=
ctum, qui iſtius facti non modo non ſuſpicione, ſed ne
24 *infamia quidem eſt aſperſus? at præuaricatione eſt* Aſci
tius liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpõdere, mihi præ=
ſertim, à quo illa cauſa defenſa eſt. ſed Cœlius *optimam*
cauſam Aſcitij *eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit, à*
ſua putat eſſe ſeiũctam: neque ſolum Cœlius, *ſed etiam*
adoleſcentes humaniſſimi, & doctiſſimi, rectiſſimis
ſtudijs, atque optimis artibus præditi; Titus Caiuſq;
Coponij, *qui ex omnibus maxime* Dionis *mortem dolue*
runt, qui cum doctrinæ ſtudio, atque humanitatis,
tum etiam hoſpitio Dionis *tenebãtur. habitabat is apud*
L. Lucceium: *ut audiſtis: fuerat ei cognitus* Alexan=
driæ. quid aut hic, aut ſummo ſplendore præditus fra=
ter eius de M. Cœlio *exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erũt,*
25 *audietis. ergo hæc remoueantur, ut aliquando, in qui=*
XI. *bus cauſa nititur, ad ea ueniamus. Animaduerti e=*
nim iudices audiri à uobis meum familiarem L. Heren
nium perattente. in quo etſi magna ex parte ingenio
eius, et dicendi genere quodam tenebamini: tamen non
nunquam uerebar, ne illa ſubtiliter ad criminandum
inducta oratio animos ueſtros ſenſim, ac leniter accen=
deret. dixit enim multa de luxuria, multa de libidi=
ne, multa de uitijs iuuentutis, multa de moribus: &
qui in reliqua uita mitis eſſet, & in hac ſuauitate hu=
manitatis, qua prope iam delectantur homines, uerſa=
ri periucunde ſoleret; fuit in hac cauſa pertriſtis qui=
dam patruus, cenſor, magiſter: obiurgauit M. Cœ=
lium, ſicut neminem unquam parens: multa de incon
tinentia, intemperantiáq; diſſeruit. quid quæritis iudi=

res? ignoſcebam uobis attente audientibus; propterea, quòd egomet tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me 26
minus mouebat: fuiſſe meo neceſſario, Beſtiæ, Cœliũ familiarem, cœnaſſe apud eum, uentitaſſe domum, ſtuduiſſe præturæ. non me hæc mouent, quæ perſpicue falſa ſunt: etenim eos una cœnaſſe dicit, qui aut abſunt, aut quibus neceſſe eſt idem dicere. Neque uero illud me commouet, quòd ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Cœlium dixit. fera quædam ſodalitas, & plane paſtoricia, atque agreſtis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa ſilueſtris ante eſt inſtituta, quàm humanitas, atque leges: ſi quidem non modo nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam commemorant ſodalitatem in accuſando: ut, ne quis id forte neſciat, timere uideantur. ſed hæc omittam: ad illa, quæ me magis mo 27
uerunt, reſpondebo. deliciarum obiurgatio fuit longa, & ea lenior, plusq; diſputationis habuit, quàm atrocitatis, quo etiam audita eſt attẽtius. nam P. Clodius, amicus meus, cum ſe grauiſſime uehementiſſimeq; iactaret, & omnia inflammatus ageret triſtiſſimis uerbis, uoce maxima, tametſi probabam eius eloquẽtiam, tamen non pertimeſcebam: aliquot enim in cauſis eum uideram fruſtra litigantem. tibi autem Balbe reſpondebo: primum precario, ſi licet, ſi fas eſt, defendi à me eum, qui nullum conuiuium renuerit, qui unguen XII
ta ſumpſerit, qui Baias uiderit. equidem multos et ui- 28
di in hac ciuitate, & audiui, non modo qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc uitæ, & extremis, ut dicitur, digitis attigiſſent, ſed qui totam adoleſcentiam uo

Digitized by Google

luptatibus dedidiſſent, emerſiſſe aliquando, & ſe ad frugem bonam, ut dicitur, recepiſſe, grauesq; homines atque illuſtres fuiſſe. datur enim conceſſu omniũ huic aliquis ludus ætati, & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles, & tolerabiles haberi ſolent. ſed tu mihi uidebare ex communi infamia iuuẽtutis aliquam inuidiam Cœlio uelle conflare: itaque omne illud ſilentium, quod eſt orationi tributum tuæ, fuit ob eam cauſam, quòd uno reo propoſito de multorum uitijs cogitabamus. facile eſt accuſare luxuriem, dies iam me deficiet, ſi, quæ dici in eam ſententiam poſſunt, coner exprimere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de ſumptibus immenſa oratio eſt. ut tibi reum neminem, ſed uitia proponas, res tamen ipſa & copioſe & grauiter accuſari poteſt. ſed ueſtræ ſapientiæ eſt iudices, non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat ſeueritas, grauitasq; ueſtra, cum eos accuſator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum; cum is non ſuo crimine, ſed multorũ uitio ſit in quoddam odium iniuſtum uocatus. itaque ſeueritati tuæ, ut oporteret, ita reſpondere non audeo. erat enim meum deprecari uacationem adoleſcentiæ, ueniamq; petere: non, inquam, audeo: perfugijs non utor ætatis: conceſſa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, ſi qua eſt inuidia communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam uideo eſſe magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis, ac temporum uitia noceant. atque ego idem, qui hæc poſtulo; quin crimini-

bus, quæ in hunc proprie conferuntur, diligentiſſime reſpondeam, non recuſo. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atque eadem perſona uerſatur. aurum ſumptum à Clodia, uenenum quæſitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia ſunt dia non crimina, ſed maledicta, iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæſtionis. adulter, impudicus, ſequeſter, conuicium eſt, non accuſatio. nullum eſt enim fundamentũ horum criminum, nulla ſedes. uoces ſunt contumelioſæ, temere ab irato accuſatore nullo auctore emiſſæ. horum duorũ criminum uideo fontem, uideo auctorem, uideo certum nomen et caput. auro opus fuit: ſumpſit à Clodia, ſumpſit ſine teſte, habuit, quandiu uoluit. maximum uideo ſignum cuiuſdam egregiæ familiaritatis. necare eandẽ uoluit: quæſiuit uenenum, ſolicitauit, quos potuit: parauit, locum, conſtituit, attulit. magnum rurſus odium uideo cum crudeliſſimo diſſidio extitiſſe. res eſt omnis in hac cauſa nobis iudices cum Clodia, muliere non ſolum nobili, ſed etiam nota. de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſa. ſed intelligis pro tua præſtanti prudentia Cn. Domiti, cũ hac ſola rem eſſe nobis: quæ ſi ſe aurum Cœlio commodaſſe non dicit, ſi uenenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit; petulanter facimus, ſi matrem familias ſecus, quàm matronarum ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Cœlium illis relinquentur; quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerem uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiæ

cum

cum iſtius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: ſemper hic erro. nunc agam modice, nec longius progrediar, quàm me mea fides, & cauſa ipſa coget: neque enim muliebres unquam inimicitias mihi gerendas putaui; præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. ſed tamen ex ipſa quæram prius, utrum me ſecum ſeuere, & grauiter, & priſce agere malit, an remiſſe, ac leniter, & urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis, & imaginibus uidemus; qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui iſtam non uidebit. qui profecto ſi extiterit, ſic aget, & ſic loquetur: Mulier quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum commodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? non patrem tuum uideras; non patruum, non auum, proauum, atauum audieras conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi, & fortiſſimi uiri, patriæq; amantiſſimi? qui, ſimul ac pedem limine extulerat, omnes prope ciues uirtute, gloria, dignitate ſuperabat. cui cum ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quædam temeritas, ac libido? non ne te, ſi familia[illegible].

hhh

noſtræ imagines uiriles non commouebant, ne progenies quidem mea, quinta illa Claudia, æmulam domeſticæ laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non uirgo illa Veſtalis, Claudia, quæ patrem complexa triumphantem, ab inimico tribuno pl. de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna uitia potius, quàm bona paterna, & auita, & uſque à nobis cum in uiris, tum etiam in fœminis repetita mouerunt? ideo'ne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorum turpiſſimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceſte uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? ſed quid ego iudices ita grauem perſonam induxi, ut & uerear, ne ſe idem Appius repente conuertat, & Cœlium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria. ſed uidero hoc poſterius, atque ita iudices, ut uel ſeueriſſimis diſceptatoribus M. Cœlij uitam me probaturum eſſe confidam. tu modo mulier, (iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor) ſi ea, quæ facis, quæ dicis, quæ inſimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tantæ familiaritatis, tantæ conſuetudinis, tantæ coniunctionis reddas, atque exponas, neceſſe eſt. accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comeſſationes, cantus, ſymphonias, nauigia iactant: ijdemq; ſignificant, nihil ſe te inuita dicere. quæ tu, quoniam mente neſcio qua efferata, atque præcipiti in forũ deferri iudiciumq; uoluiſti, aut diluas oportet, & falſa eſſe doceas; aut, nihil neque crimini tuo, neque teſtimonio credendum eſſe, fateare. ſin autem urbanius me agere mauis: ſic agam tecum: remouebo illum ſenem durum ac pene

agreſtem, ex hiſq; tuis ſumam aliquem, ac potiſſimum minimum fratrem tuum, qui eſt in iſto genere urbaniſſimus, qui te amat plurimum, qui, propter neſcio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quoſdam inanes metus, tecum ſemper puſio cum maiore ſorore cubitauit. eum putato tecum loqui: quid tumultuaris ſoror? quid inſanis? quid clamore exorſa, uerbis paruam rem magnam facis? uicinum adoleſcentulũ aſpexiſti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: ſæpius uidere uoluiſti: non nunquam in iiſdem hortis uiſa nobilis mulier illum filium familias, patre parco, ac tenaci, habere tuis copijs deuinctum non potes: calcitrat, reſpuit, non putat tua dona eſſe tanti. confer te aliò. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparaſti, quò omnis iuuentus natandi cauſa uenit. hinc, licet, conditiones quotidie legas. cur huic, qui te ſpernit, moleſta es? redeo nunc ad te Cæli uiciſſim, ac mihi auctoritatem patriam, ſeueritatemq; ſuſcipio: ſed dubito, quem patrem potiſſimum ſumam; Cæcilianum'ne aliquem, uehementem, atque durum: Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira: aut illum: O infelix, ò ſceleſte: ferrei ſunt iſti patres: Ego'ne quid dicam? ego'ne quid uelim? quæ tu omnia Tuis fœdis factis facis, ut nequidquam uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in iſtam uicinitatem meretriciam contuliſti? cur illecebris cognitis non refugiſti? cur alienam ullam mulierem noſti? dede te, ac diſijce: per me licebit. ſi egebis, tibi dolebit: mihi ſat eſt, qui ætatis, quod reliquum eſt, oblectem meæ. huic triſti, ac decrepito ſeni reſponderet

Cœlius, ſe nulla cupiditate inductum de uia deceſſiſſe. quid ſigni? nulli ſumptus, nulla iactura, nulla uerſura. at fuit fama. quotus quiſque iſtam effugere poteſt in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris male audiſſe, cuius frater germanus ſermones iniquorum effugere non potuit? Leni uero & clementi patri, cuiuſmodi ille eſt: Fores effregit? reſtituentur: diſcidit ueſtem? reſarcietur: Cœlij cauſa eſt expeditiſſima: quid enim eſſet, in quo ſe non facile defenderet? nihil iam in iſtam mulierem dico. ſed ſi eſſet aliqua diſſimilis iſtius, quæ ſe omnibus peruulgaret, quæ haberet palam decretum ſemper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias iure ſuo libidines omnium commearent; quæ etiam aleret adoleſcentes, & parſimoniam patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret; ſi uidua libere, proterua petulanter, diues effuſe, libidinoſa meretricio more uiueret; adulterum ego putarem, ſi quis hanc paulo liberius ſalutaſſet? dicet aliquis; hæc igitur eſt tua diſciplina? ſic tu inſtituis adoleſcentes? ob hanc cauſam tibi hunc puerum parens commendauit & tradidit, ut in amore & uoluptatibus adoleſcentiam ſuá collocaret, & hanc tu uitam, atque hæc ſtudia defenderes? ego, ſi quis iudices hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit, ut reſpueret omnes uoluptates, omnemq́; uitæ ſuæ curſum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret; qué non quies, non remiſſio, non æqualium ſtudia, non ludi, non conuiuia delectarent; nihil in uita expetendum putaret, niſi quod eſſet cum laude, & cum dignitate coniunctum: hunc mea ſententia diuinis quibuſdam bonis

Locus communis, pro voluptate per studio in adoleſcentibus.

inſtructum, atque ornatum puto. ex hoc genere illos
fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omneſq; eos,
40 qui hæc ex minimis tanta fecerunt. uerum hæc gene-
ra uirtutum non ſolum in moribus noſtris, ſed uix iam
in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam priſti-
nam ſeueritatem continebant, obſoleuerunt; neque ſo-
lum apud nos, qui hanc ſectam rationemq; uitæ re ma-
gis, quàm uerbis, ſecuti ſumus; ſed etiam apud Græcos,
doctiſſimos homines, quibus, cum facere non poſſent,
loqui tamen & ſcribere honeſte & magnifice licebat.
alia quædam, mutatis Græciæ tẽporibus, præcepta ex-
41 titerunt. itaque alij uoluptatis cauſa omnia ſapientes
facere dixerũt, neque ab hac orationis turpitudine eru
diti homines refugerunt: alij cum uoluptate dignita-
tem coniungendam putauerunt, ut res maxime inter
ſe repugnantes dicendi facultate coniungerent: illud
unum ad laudem cum labore directum iter qui proba-
uerunt, prope iam ſoli in ſcholis ſunt relicti: multa e-
nim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſo-
pita uirtus conniueret; & interdum multas uias ado-
leſcentiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſtere, aut in-
gredi ſine caſu aliquo, aut prolapſione uix poſſet: &
multarum rerum iucundiſſimarum uarietatem dedit,
qua non modo hæc ætas, ſed etiam iam corroborata ca-
42 peretur. quamobrem, ſi quem forte inueneritis, qui a-
ſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ul-
lo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus
omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe, & pau-
XVIII ci deos propitios, plerique autem iratos putabunt. ergo
hæc deſerta uia, & inculta, atque interclusa iam fron-

non ſolum, pro, non ſolum non. 52.

Plato 3 leg. 514.

Satin' huic homini di ſunt propitii? ita dicebant, cum, ſatin' ſanus es, et aliquis, rogare vellent. & certe huic homini di ſunt irati: cum ſignificarent inſa-

vide Plutar. in Cicerone ad finem.

dibus et uirgultis relinquatur: detur aliquid ætati: ſit adoleſcentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet uera illa et directa ratio: uincat aliquando cupiditas uoluptasq́; rationem, dum modo illa in hoc genere præſcriptio, moderatioq́; teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atque famam, ne probrum caſtis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne interſit inſidijs, ſcelere careat; poſtremo cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inanes haſce adoleſcentiæ cupiditates, reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticæ, rei forenſis, reip. ut ea, quæ ratione antea non perſpexerat, ſatietate abieciſſe, experiendo contempſiſſe uideatur. ac multi & noſtra, et patrum maiorumq́; memoria iudices ſummi homines, et clariſſimi ciues fuerunt: quorum cum adoleſcētiæ cupiditates deferbuiſſent, eximiæ uirtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare: uoſmet uobiſcum recordamini: nolo enim cuiuſquam fortis, atque illuſtris uiri ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod ſi facere uellem, multi à me ſummi, atque ornatiſſimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia libertas in adoleſcentia, partim profuſa luxuries, magnitudo æris alieni, ſumptus, libidines nominarentur: quæ multis poſtea uirtutibus obtecta, adoleſcentiæ, qui uellet, excuſatione defenderet. at uero in M. Cœlio (dicam enim iam confidentius de ſtudijs eius honeſtis, quoniam audeo quædam, fretus

ueſtra ſapientia, libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli ſumptus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido: quod quidem uitium uentris & gutturis non modo non minuit ætas hominibus, ſed etiam auget. amores autem, & hæ deliciæ, quæ uocantur, quæ firmiore animo præditis diutius moleſtæ non ſolent eſſe; mature enim & celeriter defloreſcunt; nunquam hunc occupatum impeditumq; tenuerunt. audiſtis, cum pro ſe diceret: audiſtis antea, cum accuſaret. defendendi hæc cauſa, non gloriandi, loquor. genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum atque uerborum, quæ ueſtra prudentia eſt, perſpexiſtis. atque in eo non ſolum ingenium elucere eius uidebatis; quod ſæpe, etiam ſi induſtria non alitur, ualet tamen ipſum ſuis uiribus: ſed inerat, niſi me, propter beneuolentiam, forte fallebat, oratio & bonis artibus inſtituta, & cura & uigilijs elaborata. atque ſcitote iudices, eas cupiditates, quæ obijciuntur Cœlio, atque hæc ſtudia, de quibus diſputo, non facile in eodem homine eſſe poſſe: fieri enim non poteſt, ut animus libidini deditus, amore, deſiderio, cupiditate, ſæpe nimia copia, inopia etiam non nunquam impeditus, hoc, quidquid eſt, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, uerum etiam cogitando poſſit ſuſtinere. an uos aliam cauſam eſſe ullam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gratia, tanto honore, tam ſint pauci, ſemperq; fuerint, qui in hoc labore uerſentur? omittendæ ſunt omnes uoluptates: relinquenda ſtudia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, ſermo etiam pene omnium familiarium

deſerendus. quæ res in hoc genere homines à labore ſtu= dioq; dicendi deterret, non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. an hic, ſi ſeſe iſti uitæ dediſſet, conſularem hominem admodum adoleſcens in iudi= cium uocauiſſet? hic, ſi laborem fugeret, ſi obſtrictus uoluptatibus teneretur, in hac acie quotidie uerſare= tur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? ſu= biret periculum capitis? ipſo inſpectante populo R. *tot menſes aut de ſalute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? ni= hil* Baiæ *denique ipſæ loquuntur? illæ uero non lo= quuntur ſolum, uerum etiam perſonant, huc unius mulieris libidinem eſſe prolapſam; ut ea non modo ſo= litudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum inte= gumenta non quærat, ſed in turpiſſimis rebus frequen tiſſima celebritate, & clariſſima luce lætetur. uerum ſi quis eſt, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet, eſt ille quidem ualde ſeuerus: ne= gare non poſſum: ſed abhorret non modo ab huius ſe= culi licentia, uerum etiam à maiorum conſuetudine, atque conceſſis. quando enim hoc non factum eſt? quando reprehenſum? quando non permiſſum? quan= do denique fuit, ut, quod licet, non liceret? hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo, tantum in medio relinquam. ſi qua non nupta mulier domum ſuam patefecerit omnium cupiditati, palamq; ſeſe in meretricia uita collocarit, uirorum alieniſſimorum con uiuijs uti inſtituerit; ſi hoc in urbe, ſi in hortis, ſi in* Baiarum *illa celebritate faciet; ſi denique ita ſe= ſe geret non inceſſu ſolum, ſed ornatu, atque co=*

mitatu, non flagrantia oculorum, non libertate ſermonis, ſed etiam complexu, oſculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, ut non ſolum meretrix, ſed etiam procax uideatur: cum hac ſi quis adoleſcens forte fuerit, utrum hic tibi L. Herenni adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluiſſe uideatur?
50 *obliuiſcor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me abſente facta ſunt, negligo: ne ſint hæc in te dicta, quæ dixi: ſed ex te ipſa requiro, quoniam & crimen accuſatores abs te, & teſtem eius criminis te ipſam dicunt ſe habere: ſi qua mulier ſit huiuſmodi, qualem ego paulo ante deſcripſi, tui diſſimilis, uita, inſtitutoq; meretricio; cum hac aliquid adoleſcentem hominem habuiſſe rationis, num tibi perturpe aut perflagitioſum eſſe uideatur? ea ſi tu nõ es, ſicut ego malo: quid eſt, quod obijciant Cœlio? ſin eam te uolunt eſſe: quid eſt, cur nos crimen hoc, ſi tu contemnis, pertimeſcamus? quare nobis da uiam rationẽq; defenſionis. nam aut pudor tuus defendet, nihil à M. Cœlio petulantius eſſe factum: aut impudentia & huic & cæteris magnam ad ſe defendendum facultatẽ dabit.*
XXI *Sed quoniã emerſiſſe iam è uadis,*
51 *et ſcopulos præteruecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtenditur. Duo ſunt enim crimina una in muliere ſummorũ facinorum; auri, quod ſumptum à Clodia dicitur; & ueneni, quod eiuſdem Clodiæ necandæ cauſa paraſſe Cœlium criminantur. aurum ſumpſit, ut dicitis, quod L. Lucceij ſeruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Lucceium habitabat, necaretur. magnum crimen, uel in legatis*

inſidiandis, uel in ſeruis ad hoſpitem domi necandum ſolicitandis: plenum ſceleris conſilium, plenum audaciæ. quo quidem in crimine primum illud requiram, dixerit'ne Clodiæ, quàm ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit. ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuinxit. tu'ne aurum ex armario tuo promere auſa es? tu'ne Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? cæterum cũ ſcires, quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem ſcilicet legati, ad L. Lucceij, ſanctiſſimi hominis atque integerrimi, labem ſceleris ſempiterni: huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. uidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam eſſe Clodiam dixit, atque ita Cœlium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatum ludorum aurum quærere. ſi tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu eſſe uis, cum de libidine eius tam multa dicis: dixit profecto, quò uellet aurum. ſi tam familiaris non erat, non dedit. ita, ſi uerum tibi Cœlius dixit, ò immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti? ſi non eſt auſus dicere, non dediſti. quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere mores M. Cœlij longiſſime à tanti ſceleris atrocitate eſſe diſiunctos: minime eſſe credendum, homini tam ingenioſo, tamq; prudenti non ueniſſe in mentem, rem tanti ſceleris ignotis alieniſq; ſeruis non eſſe credendam. poſſum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea conſuetudine ab accuſatore perquirere, ubi ſit congreſſus cũ ſeruis Lucceij Cœlius? qui ei fuerit aditus? ſi per ſe, qua temeri-

tate:] ſi per alium, per quem]. poſſum omnes latebras ſuſpicionum peragrare dicendo: non cauſa, non locus, non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes, non ratio ulla, non ueſtigium maximi facinoris reperietur. 54 *ſed hæc, quæ ſunt oratoris propria, quæ mihi, non propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationem, uſumq; dicendi, fructum aliquem ferre potuiſſent, cum à me ipſo laborata proferri uiderentur, breuitatis cauſa relinquo omnia: habeo enim iudices, quem uos ſocium ueſtræ religionis, iuriſq; iurandi facile eſſe patiemini,* L. Lucceium, *ſanctiſſimum hominem & grauiſſimum, teſtem: qui tantum facinus in famam atque fortunas ſuas neque non audiſſet illatum à* Cœlio, *neque neglexiſſet, neque tuliſſet. an ille uir, illa humanitate præditus, illis ſtudijs, artibus, atque doctrina, illius ipſius periculum, quem propter hæc ipſa ſtudia diligebat, negligere potuiſſet? & quod facinus in alienum hominem illatum ſeuere acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per ignotos actum cum comperiſſet, doleret, id à ſuis tentatum eſſe negligeret? quod in agris, locis'ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac ſuæ domi cœptum eſſe leuiter ferret? quod in alicuius agreſtis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in inſidijs doctiſſimi* 55 *hominis diſſimulandum putaret? ſed cur diutius uos iudices teneo? ipſius iurati religionem, auctoritatemq; percipite, atque omnia diligenter teſtimonij uerba cognoſcite. recita.* Teſtimonium Lucceij. *quid expectatis amplius? an aliquam uocem putatis ipſam pro ſe cauſam & ueritatem poſſe mittere? hæc eſt innocentiæ de=*

ſenſio, hæc ipſius cauſæ oratio, hæc una uox ueritatis. in crimine ipſo nulla ſuſpicio eſt, & in re nihil eſt argumenti: in negotio, quod actum eſſe dicitur, nullum ueſtigium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: domus autem illa, quæ tentata ſcelere iſto nefario dicitur, plena eſt integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta auctoritas: ut res minime dubia, tamen in contentione ponatur, utrum temeraria, procax, irata mulier finxiſſe crimen, an grauis, ſapiens, moderatuſq; uir religioſe teſtimonium dixiſſe uideatur. Reliquum eſt igitur crimen de ueneno: cuius ego neque principium inuenire, neque euoluere exitum poſſum. quæ fuit enim cauſa, quamobrem iſti mulieri uenenum uellet dare Cœlius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis denique feciſſet mentionem, ſi hic nemini nomen detuliſſet? quin etiam Herennium dicere audiſtis, uerbo ſe moleſtum non futurum fuiſſe Cœlio, niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. credibile eſt igitur, tantum facinus nullam ob cauſam eſſe commiſſum? et uos non uidetis fingi ſceleris maximi crimen, ut alterius cauſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe uideatur? cui denique commiſit? quo adiutore uſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus, cui ſe, cui ſalutem ſuam credidit? ſeruis'ne mulieris? ſic enim obiectum eſt. & erat tam demens hic, cui uos ingenium certe tribuitis, etiam ſi cætera inimica oratione detrahitis; ut omnes

ſuas fortunas alienis ſeruis committeret? at quibus ſer-
uis? refert enim magnopere id ipſum: his'ne, quos in-
telligebat non communi conditione ſeruitutis uti, ſed li
centius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis
enim hoc non uidet iudices, aut quis hoc ignorat, in
eiuſmodi domo, in qua mater familias meretricio more
uiuat; in qua nihil geratur, quod foras proferendum
ſit; in qua luſtra, libidines, luxuries, omnia denique
inaudita uitia, atque flagitia uerſentur; hic ſeruos non
eſſe ſeruos, quibus omnia committantur, per quos ge-
rantur, qui uerſentur iiſdem in uoluptatibus, quibus
occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quo-
58 *tidianis ſumptibus, ac luxuria redundet? id igitur* Cœ*-*
lius non uidebat? ſi enim tam familiaris erat mulieris,
quàm uos uultis: iſtos quoque ſeruos familiares eſſe do
minæ ſciebat. ſin ei tanta conſuetudo, quanta à uobis
inducitur, non erat: quæ cum ſeruis potuit familiari-
XXIV *tas eſſe tanta? ipſius autem ueneni quæ ratio fingitur?*
ubi quæſitum eſt? quemadmodum paratum? quo pa-
cto? cui, quo in loco traditum? habuiſſe aiunt domi,
uimq; eius eſſe expertum in ſeruo quodã ad rem ipſam
parato, cuius perceleri interitu eſſe ab hoc cõprobatum
59 *uenenum. pro dii immortales, cur interdum in homi-*
num ſceleribus maximis aut conniuetis, aut præſentis
fraudis pœnas in diem reſeruatis? uidi enim, uidi, et il-
lum hauſi dolorem uel acerbiſſimum in uita, cum Q.
Metellus *abſtraheretur è ſinu gremioq; patriæ, cumq;*
ille uir, qui ſe natum huic imperio putauit, tertio die
poſt, quàm in curia, in Roſtris, *in rep. floruiſſet, integerri*
ma ætate, optimo habitu, maximis uiribus, eriperetur

indigniſſime bonis omnibus, atque uniuerſæ ciuitati. quo quidem tempore ille moriens, cum iam cæteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremum ſenſum ad memoriam reip. reſeruabat; cum me intuens flentem, ſignificabat interruptis, atque morientibus uocibus, quãta impenderet procella urbi, quanta tempeſtas ciuitati; & cum parietem ſæpe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei cõmunis, crebro Catulum, ſæpe me, ſæpiſſime remp. nominabat; ut non tam ſe emori, quàm ſpoliari ſuo præſidio cum patriam, tum etiam me doleret. quem quidem uirum ſi nulla uis repentini ſceleris ſuſtuliſſet, quonam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſularis reſtitiſſet, qui conſul incipientem furere atque conãtem ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixerit? ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non ne ipſam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam, ac luctuoſam perhorreſcet? ſed reuertar ad crimen. ſed enim hæc facta illius clariſſimi ac fortiſſimi uiri mentio & uocẽ meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit. Sed tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti & bono, Cœlij familiari: conſtitutum factum eſſe cum ſeruis, ut uenirent ad balneas Xenias, eodem Licinium eſſe uenturum, atque iis ueneni pyxidem traditurum. hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum conſtitutum? cur illi ſerui non ad Cœlium domum uenerint? ſi manebat tanta illa conſuetudo Cœlij cum Clodia, tantaq; familiari-

tas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Cœlium mulieris ſeruus uiſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas, extincta erat conſuetudo, diſſidium extiterat: hinc illę lacrymæ nimirum, & hæc cauſa eſt horum omnium ſcelerum atque criminum. immo, inquit, cum ſerui ad dominam rem iſtam, & maleficium Cœlij detuliſſent, mulier ingenioſa præcepit ſuis, ut omnia Cœlio pollicerentur: ſed ut uenenum, cum à Licinio traderetur, manifeſto comprehendi poſſet, conſtitui locum iuſſit, balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui deliteſcerent; deinde repente, cum ueniſſet Licinius, uenenum traderet, proſilirent, hominemq; comprehenderent. quæ quidem omnia iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim balneas publicas potiſſimum conſtituerat? in quibus, non inuenio, quæ latebra togatis hominibus eſſe poſſit: nam ſi eſſent in ueſtibulo balnearum, non laterent: ſin ſe in intimum conijcere uellent, nec ſatis commode calceati & ueſtiti id facere poſſent, & fortaſſe non reciperentur: niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. atque equidem uehementer expectabam, quinam iſti uiri boni, teſtes huius manifeſto deprehenſi ueneni dicerētur: nulli enim ſunt adhuc nominati: ſed non dubito, quin ſint pergraues, qui primum ſint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam ſuſceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa, niſi à uiris honeſtiſſimis ac pleniſſimis dignitatis, quàm uelit, ſit potens, nunquam impetrauiſſet. ſed quid ego de dignitate iſtorum teſtium loquor? uirtutem eorum diligentiamq; cognoſcite. in balneis delituerunt: teſtes egre-

gios. deinde temere proſiluerunt: homines grauitati deditos: ſic enim fingunt, cum Licinius ueniſſet, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, non dum tradidiſſet, tum repente euolaſſe iſtos præclaros teſtes ſine nomine; Licinium autem, cum iam manum ad tradendum pyxidem porrexiſſet, retraxiſſe, atque illo repentino hominum impetu ſe in fugam conieciſſe. ò magna uis ueritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas omnium inſidias facile ſe per ſe ipſa defendat. uerum hæc tota fabella ueteris XXVI 64
& plurimarum fabularum poetriæ quàm eſt ſine argumento? quàm nullum inuenire exitum poteſt? quid enim iſti tot uiri (nam neceſſe eſt fuiſſe non paucos, ut & comprehendi Licinius facile poſſet, & res multorum oculis eſſet teſtatior) cur Licinium de manibus amiſerūt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cum ſe retraxit, ne pyxidem traderet, quàm ſi non retraxiſſet? erant enim illi poſiti, ut comprehenderent Licinium, ut manifeſto Licinius teneretur, aut cum retineret uenenum, aut cum tradidiſſet. hoc fuit totum conſilium mulieris: hæc iſtorum prouincia, qui rogati ſunt: quos quidem tu quamobrem temere proſiluiſſe dicas, atque ante tempus, non reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, ut uenenum, ut inſidiæ, facinus denique ipſum ut manifeſto comprehenderetur. po 65
tuerunt ne meliori tempore proſilire, quàm cum Licinius ueniſſet? cum in manu teneret ueneni pyxidem? quæ, ſi, cum iam erat tradita ſeruis, euaſiſſent ſubito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; comprehendiſſent: imploraret hominum fidem, atque à ſe illam py-

xidem

quo fortaſſe adoleſcente non tam inſulſo, quàm non uerecundo. ſin autem eſt fictum: non illud quidem modeſtum, ſed tamen non eſt infacetum mendacium. quod profectò nunquam hominum ſermo, atque opinio comprobaſſet, niſi omnia, quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in iſtam quadrare apte uiderentur. Dicta *eſt à me cauſa iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudicium ſuſtineatis, quanta res ſit commiſſa uobis. de ui quæritis: quæ lex ad imperium, ad maieſtatem, ad ſtatum patriæ, ad ſalutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus, armata diſſenſione ciuium, reip. pene extremis temporibus tulit: quæq; lex, ſedata illa flamma conſulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit. hac enim lege Cœlij adoleſcentia non ad reip. pœnas, ſed ad mulieris libidines, & delicias depoſcitur. atque hoc etiam loco M. Camurti,*

XXX. *& Ceſerni damnatio prædicatur. ò ſtultitiam, ſtultitiam ne dicam, an impudentiam ſingularem? audetis'ne, cum ab ea muliere ueniatis, facere iſtorum hominum mentionem? audetis'ne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctam illam quidem, ſed repreſſam uetuſtate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierunt? nempe quòd eiuſdem mulieris dolorem, & iniuriam Vectiano nefario ſunt ſtupro perſecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in cauſa, ut illa uetus Afranij fabula refricaretur, iccirco Camurti, et Ceſerni cauſa eſt renouata? qui quanquam lege de ui certe non tenebatur, eo maleficio tamen erant implicati, ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uero Cœlius cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quæ-*

ſtionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiuſmodi, quod ſit à lege ſeiunctum, & cum ueſtra ſeueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita diſciplinis fuit, ijsq́; artibus, quibus inſtruimur ad hunc uſum forenſem, ad capeſſendam remp. ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari induſtriam continentiamq́; maxime uelit; ijs æqualium ſtudijs, ut eundem, quem optimi, ac nobiliſſimi, petere curſum laudis uideretur. cum autem paulum iam roboris acceſſiſſet ætati, in Africã profectus eſt, Q. Pompeio pro conſule contubernalis, caſtiſſimo uiro, atque omnis officij diligentiſſimo: in qua prouincia cum res erant, & poſſeſſiones paternæ, tum etiam uſus quidam prouincialis, non ſine cauſa à maioribus huic ætati tributus. diſceſſit illinc Pompeij iudicio probatiſſimus, ut ipſius teſtimonio cognoſcetis. uoluit uetere inſtituto, eorum adoleſcẽtium exemplo, qui poſt in ciuitate ſummi uiri, et clariſſimi ciues extiterunt, induſtriam ſuam à populo R. ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci. uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detuliſſet: ſed abijt huius tempus querelæ. accuſauit C. Antonium, collegam meum: cui miſero præclari in remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. poſtea nemini conceſſit æqualiũ, plus ut in foro, plus ut in negotijs uerſaretur cauſisq́; amicorũ, plus ut ualeret inter ſuos gratia. quæ niſi uigilantes homines, niſi ſobrij, niſi induſtrij, conſequi non poſſunt, omnia labore, & diligentia eſt conſecutus. in hoc flexu quaſi ætatis (nihil enim occultabo, fretus humanitate, ac ſapientia ueſtra) fama adoleſcentis paulum hæſit ad metas

xidem traditam pernegaret. quem quo modo illi repre henderent? uidiſſe ſe dicerent? primum ad ſe reuoca=rent maximi facinoris crimen: deinde id ſe uidiſſe di=cerent, quod, quo loco collocati fuiſſent, non potuiſſent uidere. tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt, cum Lici=nius ueniſſet, pyxidem expediret, manum porrigeret, uenenum traderet. mimi ergo eſt iam exitus, non fa=bulæ: in quo cum clauſula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde ſcabella concrepant, aulæum tolli=tur. quæro enim, cur Licinium titubantem, hæſitan=tem, cedentem, fugere conantem mulieraria manus iſta de manibus emiſerit? cur non comprehenderint? cur non ipſius confeſſionem multorum oculis, facinoris de=nique uoce tanti ſceleris crimen expreſſerint? an time=bant, ne tot unum, ualentes imbecillum, alacres per-territum ſuperare non poſſent? nullum argumentum in re, nulla ſuſpicio in cauſa, nullus exitus criminis re=perietur. itaque hæc cauſa ab argumentis, à coniectu ra, ab ijs ſignis, quibus ueritas illuſtrari ſolet, ad te=ſtes tota traducta eſt. quos quidem ego teſtes iudices non modo ſine ullo timore, ſed etiam cum aliqua ſpe de-lectationis expecto. prægeſtit animus iam uidere, pri=mum lautos iuuenes, mulieris beatæ ac nobilis familia-res; deinde fortes uiros, ab imperatrice in inſidijs, atque in præſidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint, aut ubi, alueus'ne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros, muliebre bellum gerentes, tulerit, ac texerit. illud uero reſpon=dere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unum, et tam imbecillum, quàm uidetis, non aut ſtantem compre=

henderint, aut fugientem conſecuti ſint, qui ſe nunquã
profecto, ſi iſtum in locum proceſſerint, explicabunt.
quàm uolent, in conuiuijs faceti, dicaces, non nunquã
etiam ad uinum diſerti ſint: alia fori uis eſt, alia tri=
clinij; alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum; non idem
iudicum, comeſſatorumq; conſpectus; lux denique lon
ge alia eſt ſolis, & lychnorum. quamobrem excutie=
mus omnes iſtorum delicias, omnes ineptias, ſi prodie=
rint. ſed ſi me audiant, nauent aliam operam, aliam
ineant gratiam, in alijs ſe rebus oſtentent, uigeant a=
pud iſtam mulierem uenuſtate, dominentur ſumpti=
bus, hæreant, iaceant, deſeruiant, capiti uero inno=
centis, & fortunis parcant. At *ſunt ſerui illi de cogna=*
torum ſententia, nobiliſſimorum, & clariſſimorum ho
minum, manumiſſi. tandem aliquid inueniemus, quod
iſta mulier de ſuorum propinquorum, fortiſſimorum
uirorum, ſententia, atque auctoritate feciſſe dicatur.
ſed ſcire cupio, quid habeat argumenti iſta manumiſ=
ſio: in qua aut crimen eſt Cœlio *quæſitum, aut quæ-*
ſtio ſubleuata, aut multarum rerum conſcijs ſeruis cum
cauſa præmium perſolutum. at propinquis placuit.
cur non placeret, cum rem tu te ad eos non ab alijs tibi
allatam, ſed à te ipſa compertam deferre diceres? hic
etiam miramur, ſi illam commenticiam pyxidem obſcœ
niſſima ſit fabula conſecuta? nihil eſt, quod in eiuſmo
di mulierem non cadere uideatur. audita, & peruul=
gata, & percelebrata ſermonibus res eſt. percipitis ani
mis iudices iam dudum, quid uelim, uel potius, quid
nolim dicere. quod etiam ſi eſt factum, certe à Cœlio
non eſt factum: quid enim attinebat? eſt enim ab ali=

tam ad pedes, quàm ad mores ſenſusq; ueſtros, uel recordatione parentum ueſtrorum, uel liberorum iucunditate ſuſtentate; ut in alterius dolore, uel pietatiſ, uel indulgentiæ ueſtræ ſeruiatis. nolite iudices, aut hunc, iam natura ipſa occidentem, uelle maturius extingui uulnere ueſtro, quàm ſuo fato; aut hunc nunc primum floreſcentem firmata iam ſtirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate peruertere. conſeruate parenti filium, parentem filio; ne aut ſenectutem iam prope deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximæ non modo non aluiſſe uos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe uideamini. quem ſi uobis, ſi ſuis, ſi reip. conſeruatis; addictum, deditum, obſtrictum uobis, ac liberis ueſtris habebitis; omniumq; huius neruorum, ac laborum uos potiſſimum iudices fructus uberes diuturnosq; capietis.

PRO L. CORNELIO BALBO, ORATIO XXXV.

SI auctoritates patronorum in iudicijs 1
ualerent, ab ampliſſimis uiris L. Cor-
nelij cauſa defenſa eſt; ſi uſus, à peri-
tiſſimis; ſi ingenia, ab eloquentiſſimis;
ſi ſtudia, ab amiciſſimis, & cum be-
neficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate
coniunctis. quæ ſunt igitur meæ partes? auctoritatis
tantæ, quantam uos in me eſſe uoluiſtis; uſus medio-
cris, ingenij minime uoluntati paris. nam cæteris, à
quibus eſt defenſus, hunc debere plurimum uideo: ego
quantum ei debeam, alio loco oſtendam. Principio ora- 2
tionis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint ſa-
luti meæ, & dignitati, ſi minus referenda gratia ſa-
tisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certe
ſatis eſſe facturum. quæ fuerit heſterno die Cn. Pom-
peij grauitas in dicendo iudices, quæ facultas, quæ co-
pia, non opinione tacita ueſtrorum animorum, ſed per-
ſpicua admiratione declarari uidebatur. nihil enim un-
quam audiui, quod mihi de iure ſubtilius dici uidere-
tur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius;
nihil peritius de fœderibus; nihil illuſtriore auctorita-
te de bellis; nihil de rep. grauius; nihil de ipſo mode-
ſtius; nihil de cauſa, & crimine ornatius: ut mihi 3
iam uerum uideatur illud eſſe, quod non nulli litera-
ti, ac ſtudijs doctriniſq; dediti quaſi quiddam incredi-
bile dicere putabantur, eum, qui omnes animo uir-
tutes penitus comprehendiſſet, omnia, quæ facere

notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, & inſolentia uoluptatum. quæ cum incluſæ diutius, & prima ætate compreſſæ, & conſtrictæ fuerunt, ſubito ſe non nunquam profundunt, atque eijciunt uniuerſæ. qua ex uita, uel dicam, quo ex ſermone: nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur: uerum ex eo, quidquid erat, emerſit, totumq́; ſe eiecit, atque extulit: tantumq́; abeſt ab illius familiaritatis infamia, ut eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias, odiumq́; propulſet. atque ut iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiæq́; moreretur, (fecit mehercule inuito, & multum repugnãte me, ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat, nemini noſtrum obtemperat: eſt uiolentior, quàm uellem. ſed ego non loquor de ſapientia; quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ ſtudia in his iam ætatibus noſtris contractiora eſſe debent; in adoleſcentia uero, tanquam in herbis, ſignificant, quæ uirtutis maturitas, & quantæ fruges induſtriæ ſint futuræ. etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrænãdi potius à gloria, quàm incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi ætati, ſiquidem effloreſcit ingenij laudibus, quàm inſerenda. quare ſi cui nimiũ efferbuiſſe uidetur huius uel in ſuſcipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; ſi quem etiã minimorum horum aliquid offendit, ſi purpuræ genus, ſi amicorum cateruæ, ſi ſplendor, ſi nitor: iam iſta deferuerint; iam ætas omnia, iam dies mitigarit. conſeruate igitur reip. iudices ciuem bonarum artium, bona-

inſidiandis, uel in ſeruis ad hoſpitem domi necandum ſolicitandis: plenum ſceleris conſilium, plenum audaciæ. quo quidem in crimine primum illud requiram, dixerit'ne Clodiæ, quàm ad rem aurum tum ſumeret, an non dixerit? ſi non dixit, cur dedit? ſi dixit, eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuinxit. tu'ne aurum ex armario tuo promere auſa es? tu'ne Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis? cæterum cũ ſcires, quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem ſcilicet legati, ad L. Lucceij, ſanctiſſimi hominis atque integerrimi, labem ſceleris ſempiterni: huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. uidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam eſſe Clodiam dixit, atque ita Cœlium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatum ludorum aurum quærere. ſi tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu eſſe uis, cum de libidine eius tam multa dicis: dixit profecto, quò uellet aurum. ſi tam familiaris non erat, non dedit. ita, ſi uerum tibi Cœlius dixit, ò immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti? ſi non eſt auſus dicere, non dediſti. quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere mores M. Cœlij longiſſime à tanti ſceleris atrocitate eſſe diſiunctos: minime eſſe credendum, homini tam ingenioſo, tamq; prudenti non ueniſſe in mentem, rem tanti ſceleris ignotis alieniſq; ſeruis non eſſe credendam. poſſum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea conſuetudine ab accuſatore perquirere, ubi ſit congreſſus cũ ſeruis Lucceij Cœlius? qui ei fuerit aditus? ſi per ſe, qua temeri-

tate:] ſi per alium, per quem [. poſſum omnes latebras
ſuſpicionum peragrare dicendo: non cauſa, non locus,
non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occul
tandi maleficij ſpes, non ratio ulla, non ueſtigium ma=
54 ximi facinoris reperietur. ſed hæc, quæ ſunt oratoris
propria, quæ mihi, non propter ingenium meum, ſed
propter hanc exercitationem, uſumq; dicendi, fructum
aliquem ferre potuiſſent, cum à me ipſo laborata pro=
ferri uiderentur, breuitatis cauſa relinquo omnia: ha
beo enim iudices, quem uos ſocium ueſtræ religionis, iu
riſq; iurandi facile eſſe patiemini, L. Lucceium, ſan=
ctiſſimum hominem & grauiſſimum, teſtem: qui tan
tum facinus in famam atque fortunas ſuas neque non
audiſſet illatum à Cœlio, neque neglexiſſet, neque tu-
liſſet. an ille uir, illa humanitate præditus, illis ſtu=
dijs, artibus, atque doctrina, illius ipſius periculum,
quem propter hæc ipſa ſtudia diligebat, negligere po=
tuiſſet? & quod facinus in alienum hominem illatum
ſeuere acciperet, id omiſiſſet curare in hoſpite? quod per
ignotos actum cum comperiſſet, doleret, id à ſuis ten=
tatum eſſe negligeret? quod in agris, locis'ue publicis fa
ctum reprehenderet, id in urbe, ac ſuæ domi cœptum
eſſe leuiter ferret? quod in alicuius agreſtis periculo non
prætermitteret, id homo eruditus in inſidijs doctiſſimi
55 hominis diſſimulandum putaret? ſed cur diutius uos iu
dices teneo? ipſius iurati religionem, auctoritatemq;
percipite, atque omnia diligenter teſtimonij uerba co=
gnoſcite. recita. Teſtimonium Lucceij. quid expectatis
amplius? an aliquam uocem putatis ipſam pro ſe cau=
ſam & ueritatem poſſe mittere? hæc eſt innocentiæ de=

ſenſio, hæc ipſius cauſæ oratio, hæc una uox ueritatis. in crimine ipſo nulla ſuſpicio eſt, & in re nihil eſt argumenti: in negotio, quod actum eſſe dicitur, nullum ueſtigium ſermonis, loci, temporis: nemo teſtis, nemo conſcius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo: domus autem illa, quæ tentata ſcelere iſto nefario dicitur, plena eſt integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuinctæ auctoritas: ut res minime dubia, tamen in contentione ponatur, utrum temeraria, procax, irata mulier finxiſſe crimen, an grauis, ſapiens, moderatusq; uir religioſe teſtimonium dixiſſe uideatur. Reliquum eſt igitur crimen de ueneno: cuius ego neque principium inuenire, neque euoluere exitum poſſum. quæ fuit enim cauſa, quamobrem iſti mulieri uenenum uellet dare Cœlius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis denique feciſſet mentionem, ſi hic nemini nomen detuliſſet? quin etiam Herennium dicere audiſtis, uerbo ſe moleſtum non futurum fuiſſe Cœlio, niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. credibile eſt igitur, tantum facinus nullam ob cauſam eſſe commiſſum? et uos non uidetis fingi ſceleris maximi crimen, ut alterius cauſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe uideatur? cui denique commiſit? quo adiutore uſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus, cui ſe, cui ſalutem ſuam credidit? ſeruis ne mulieris? ſic enim obiectum eſt. & erat tam demens hic, cui uos ingenium certe tribuitis, etiam ſi cætera inimica oratione detrahitis; ut omnes

ſuas fortunas alienis ſeruis committeret ? at quibus ſer-
uis ? refert enim magnopere id ipſum : his'ne , quos in-
telligebat non communi conditione ſeruitutis uti , ſed li
centius , liberius, familiarius cum domina uiuere? quis
enim hoc non uidet iudices , aut quis hoc ignorat , in
eiuſmodi domo , in qua mater familias meretricio more
uiuat ; in qua nihil geratur , quod foras proferendum
ſit ; in qua luſtra , libidines , luxuries , omnia denique
inaudita uitia, atque flagitia uerſentur; hic ſeruos non
eſſe ſeruos , quibus omnia committantur , per quos ge-
rantur , qui uerſentur iiſdem in uoluptatibus , quibus
occulta credantur , ad quos aliquantum etiam ex quo-
58 *tidianis ſumptibus , ac luxuria redundet ? id igitur* Cœ
lius non uidebat ? ſi enim tam familiaris erat mulieris,
quàm uos uultis : iſtos quoque ſeruos familiares eſſe do
minæ ſciebat . ſin ei tanta conſuetudo , quanta à uobis
inducitur , non erat : quæ cum ſeruis potuit familiari-
XXIV *tas eſſe tanta ? ipſius autem ueneni quæ ratio fingitur?*
ubi quæſitum eſt ? quemadmodum paratum ? quo pa-
cto ? cui , quo in loco traditum ? habuiſſe aiunt domi,
uimq; eius eſſe expertum in ſeruo quodã ad rem ipſam
parato , cuius perceleri interitu eſſe ab hoc cõprobatum
59 *uenenum . pro dij immortales , cur interdum in homi-*
num ſceleribus maximis aut conniuetis , aut præſentis
fraudis pœnas in diem reſeruatis? uidi enim, uidi, et il-
lum hauſi dolorem uel acerbiſſimum in uita, cum Q.
Metellus *abſtraheretur è ſinu gremioq; patriæ , cumq;*
ille uir , qui ſe natum huic imperio putauit , tertio die
poſt, quàm in curia, in Roſtris, *in rep. floruiſſet, integerri*
ma ætate, optimo habitu , maximis uiribus, eriperetur

indigniſſime bonis omnibus, atque uniuerſæ ciuitati. quo quidem tempore ille moriens, cum iam cæteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremum ſenſum ad memoriam reip. reſeruabat; cum me intuens flentem, ſignificabat interruptis, atque morientibus uocibus, quãta impenderet procella urbi, quanta tempeſtas ciuitati; & cum parietem ſæpe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei cõmunis, crebro Catulum, ſæpe me, ſæpiſſime remp. nominabat; ut non tam ſe emori, quàm ſpoliari ſuo præſidio cum patriam, tum etiam me doleret. quem quidem uirum ſi nulla uis repentini ſceleris ſuſtuliſſet, quonam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſularis reſtitiſſet, qui conſul incipientem furere atque conãtem ſua ſe manu interfecturum audiente ſenatu dixerit? ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non ne ipſam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam, ac luctuoſam perhorreſcet? ſed reuertar ad crimen. ſed enim hæc facta illius clariſſimi ac fortiſſimi uiri mentio & uocẽ meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit. ſed tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum ſit, non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio, pudenti adoleſcenti & bono, Cœlij familiari: conſtitutum factum eſſe cum ſeruis, ut uenirent ad balneas Xenias, eodem Licinium eſſe uenturum, atque ijs ueneni pyxidem traditurum. hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum conſtitutum? cur illi ſerui non ad Cœlium domum uenerint? ſi manebat tanta illa conſuetudo Cœlij cum Clodia, tantaq; familiari=

tas: quid ſuſpicionis eſſet, ſi apud Cœlium mulieris ſeruus uiſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas, extincta erat conſuetudo, diſſidium extiterat: hinc ille lacrymæ nimirum, & hæc cauſa eſt horum omnium ſcelerum atque criminum. immo, inquit, cum ſerui ad dominam rem iſtam, & maleficium Cœlij detuliſſent, mulier ingenioſa præcepit ſuis, ut omnia Cœlio pollicerentur: ſed ut uenenum, cum à Licinio traderetur, manifeſto comprehendi poſſet, conſtitui locum iuſſit, balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui deliteſcerent; deinde repente, cum ueniſſet Licinius, uenenum traderet, proſilirent, hominemq́; comprehenderent. quæ quidem omnia iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim balneas publicas potiſſimum conſtituerat? in quibus, non inuenio, quæ latebra togatis hominibus eſſe poſſit: nam ſi eſſent in ueſtibulo balnearum, non laterent: ſin ſe in intimum conijcere uellent, nec ſatis commode calceati & ueſtiti id facere poſſent, & fortaſſe non reciperentur: niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. atque equidem uehementer expectabam, quinam iſti uiri boni, teſtes huius manifeſto deprehenſi ueneni dicerētur: nulli enim ſunt adhuc nominati: ſed non dubito, quin ſint pergraues, qui primum ſint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam ſuſceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa, niſi à uiris honeſtiſſimis ac pleniſſimis dignitatis, quàm uelit, ſit potens, nunquam impetrauiſſet. ſed quid ego de dignitate iſtorum teſtium loquor? uirtutem eorum diligentiamq́; cognoſcite. in balneis delituerunt: teſtes egre-

quo fortaſſe adoleſcente non tam inſulſo, quàm non uerecundo. ſin autem eſt fictum: non illud quidem modeſtum, ſed tamen non eſt infacetum mendacium. quod profectò nunquam hominum ſermo, atque opinio comprobaſſet, niſi omnia, quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in iſtam quadrare apte uiderentur. Dicta eſt à me cauſa iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudicium ſuſtineatis, quanta res ſit commiſſa uobis. de ui quæritis: quæ lex ad imperium, ad maieſtatem, ad ſtatum patriæ, ad ſalutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus, armata diſſenſione ciuium, reip. pene extremis temporibus tulit: quæq; lex, ſedata illa flamma conſulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit. hac enim lege Cœlij adoleſcentia non ad reip. pœnas, ſed ad mulieris libidines, & delicias depoſcitur. atque hoc etiam loco M. Camurti, & Ceſerni damnatio prædicatur. ò ſtultitiam, ſtultitiam ne dicam, an impudentiam ſingularem? audetis'ne, cum ab ea muliere ueniatis, facere iſtorum hominum mentionem? audetis'ne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctam illam quidem, ſed repreſſam uetuſtate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierunt? nempe quòd eiuſdem mulieris dolorem, & iniuriam Vectiano nefario ſunt ſtupro perſecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in cauſa, ut illa uetus Afranij fabula refricaretur, iccirco Camurti, et Ceſerni cauſa eſt renouata? qui quanquam lege de ui certe non tenebàtur, eo maleficio tamen erant implicati, ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uero Cœlius cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quæ-

ſtionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiuſmodi, quod
ſit à lege ſeiunctum, & cum ueſtra ſeueritate coniun
ctum. cuius prima ætas dedita diſciplinis fuit, ijſq; ar
tibus, quibus inſtruimur ad hunc uſum forenſem, ad
capeſſendam remp. ad honorem, gloriam, dignitatem.
ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imita=
ri induſtriam continentiamq; maxime uelit; ijs æqua-
lium ſtudijs, ut eundem, quem optimi, ac nobiliſſimi,
petere curſum laudis uideretur. cum autem paulum
iam roboris acceſſiſſet ætati, in Africã profectus eſt, Q.
Pompeio pro conſulẽ contubernalis, caſtiſſimo uiro, at=
que omnis officij diligentiſſimo: in qua prouincia cum
res erant, & poſſeſſiones paternæ, tum etiam uſus qui=
dam prouincialis, non ſine cauſa à maioribus huic æta=
ti tributus. diſceſſit illinc Pompeij iudicio probatiſſimus,
ut ipſius teſtimonio cognoſcetis. uoluit uetere inſtituto,
eorum adoleſcẽtium exemplo, qui poſt in ciuitate ſum=
mi uiri, et clariſſimi ciues extiterunt, induſtriam ſuam
à populo R. ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci.
uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detuliſſet: ſed
abijt huius tempus querelæ. accuſauit C. Antonium,
collegam meum: cui miſero præclari in remp. beneficij
memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati.
poſtea nemini conceſſit æqualiũ, plus ut in foro, plus ut
in negotijs uerſaretur cauſiſq; amicorũ, plus ut ualeret
inter ſuos gratia. quæ niſi uigilantes homines, niſi ſo=
brij, niſi induſtrij, conſequi non poſſunt, omnia labore,
& diligentia eſt conſecutus. in hoc flexu quaſi ætatis
(nihil enim occultabo, fretus humanitate, ac ſapien=
tia ueſtra) fama adoleſcentis paulum hæſit ad metas

xidem traditam pernegaret. quem quo modó illi reprehenderent? uidiſſe ſe dicerent? primum ad ſe reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id ſe uidiſſe dicerent, quod, quo loco collocati fuiſſent, non potuiſſent uidere. tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt, cùm Licinius ueniſſet, pyxidem expediret, manum porrigeret, uenenum traderet. mimi ergo eſt iam exitus, non fabulæ: in quo cum clauſula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde ſcabella concrepant, aulæum tollitur. quæro enim, cur Licinium titubantem, hæſitantem, cedentem, fugere conantem mulieraria manus iſta de manibus emiſerit? cur non comprehenderint? cur non ipſius confeſſionem multorum oculis, facinoris denique uoce tanti ſceleris crimen expreſſerint? an timebant, ne tot unum, ualentes imbecillum, alacres perterritum ſuperare non poſſent? nullum argumentum in re, nulla ſuſpicio in cauſa, nullus exitus criminis reperietur. itaque hæc cauſa ab argumentis, à coniectura, ab ijs ſignis, quibus ueritas illuſtrari ſolet, ad teſtes tota traducta eſt. quos quidem ego teſtes iudices non modo ſine ullo timore, ſed etiam cum aliqua ſpe delectationis expecto. prægeſtit animus iam uidere, primum lautos iuuenes, mulieris beatæ ac nobilis familiares; deinde fortes uiros, ab imperatrice in inſidijs, atque in præſidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint, aut ubi? alueus'ne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros, muliebre bellum gerentes, tulerit, ac texerit? illud uero reſpondere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unum, et tam imbecillum, quàm uidetis, non aut ſtantem compre-

tam ad pedes, quàm ad mores ſenſusq; ueſtros, uel recordatione parentum ueſtrorum, uel liberorum iucunditate ſuſtentate; ut in alterius dolore, uel pietatiſ, uel indulgentiæ ueſtræ ſeruiatis. nolite iudices, aut hunc, iam natura ipſa occidentem, uelle maturius extingui uulnere ueſtro, quàm ſuo fato; aut hunc nunc primum floreſcentem firmata iam ſtirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo, aut ſubita tempeſtate peruertere. conſeruate parenti filium, parentem filio; ne aut ſenectutem iam prope deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximæ non modo non aluiſſe uos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe uideamini. quem ſi uobis, ſi ſuis, ſi reip. conſeruatis; addictum, deditum, obſtrictum uobis, ac liberis ueſtris habebitis; omniumq́; huius neruorum, ac laborum uos potiſſimum iudices fructus uberes diuturnosq́; capietis.

notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, & inſolentia uoluptatum. quæ cum incluſæ diutius, & prima ætate compreſſæ, & conſtrictæ fuerunt, ſubito ſe non nunquam profundunt, atque eijciunt uniuerſæ. qua ex uita, uel dicam, quo ex ſermone: nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur: uerum ex eo, quidquid erat, emerſit, totumq; ſe eiecit, atque extulit: tantumq; abeſt ab illius familiaritatis infamia, ut eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias, odiumq; propulſet. atque ut iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiæq; moreretur, (fecit mehercule inuito, & multum repugnāte me; ſed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem abſolutum inſequitur, reuocat, nemini noſtrum obtemperat: eſt uiolentior, quàm uellem. ſed ego non loquor de ſapientia; quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ ſtudia in his iam ætatibus noſtris contractiora eſſe debent; in adoleſcentia uero, tanquam in herbis, ſignificant, quæ uirtutis maturitas, & quantæ fruges induſtriæ ſint futuræ. etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrænādi potius à gloria, quàm incitandi fuerunt: amputanda plura ſunt illi ætati, ſiquidem effloreſcit ingenij laudibus, quàm inſerenda. quare ſi cui nimiū efferbuiſſe uidetur huius uel in ſuſcipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; ſi quem etiā minimorum horum aliquid offendit, ſi purpuræ genus, ſi amicorum cateruæ, ſi ſplendor, ſi nitor: iam iſta deferuerint; iam ætas omnia, iam dies mitigarit. conſeruate igitur reip. iudices ciuem bonarum artium, bona-

dices repudianda. nunc uero quid dicitur? quid ait accuſator feciſſe Pompeium? quod ei facere non licuerit. quod grauius eſt, quàm ſi id factum ab eo diceret, quod non oportuiſſet: eſt enim aliquid, quod non oporteat, etiam ſi licet; quidquid uero non licet, certe non oportet. hic ego nunc coner ſic agere iudices, non eſſe fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium feciſſe conſtet, id non ſolum decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur? quid enim abeſt huic homini, quod ſi adeſſet, iure hoc tribui, & concedi putaremus? uſus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum: cuius plerique æquales minus ſæpe caſtra uiderunt, quàm hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot oræ ſunt parteſq; terrarum; tot uictorias bellicas, quot ſunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiam ipſe caſus euentuſq; rerum non duces, ſed comites eius conſiliorum fuerint: in quo uno ita ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit, ut omnium iudicio, plus quàm poſſit, minus quàm decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requiſita eſt? quem prouinciæ noſtræ, quem liberi populi, quem reges, quem exteræ gentes caſtiorem, moderatiorem, ſanctiorem, non modo uiderunt, ſed aut ſperando unquam, aut optandò cogitauerunt? quid dicam de auctoritate? quæ tanta eſt, quanta in his tantis uirtutibus ac laudibus eſſe debet. cui ſenatus populuſq; R. ampliſſimæ dignitatis præmia dedit non poſtulanti, imperia uero etiam recuſanti, huius de facto iudices ita quæri, ut id aga-

tur, licuerit'ne ei facere quod fecit, an uero, non di=
cam, non licuerit, ſed nefas fuerit, (cōtra fœdus enim,
id eſt contra populi R. religionem & fidem feciſſe dici=
tur) non turpe populo R. non'ne uobis? audiui hoc de V.
parente meo puer, cum Q. Metellus L. F. cauſam de 11
pecunijs repetundis diceret, ille ille uir, cui patriæ ſalus
dulcior, quàm conſpectus, fuit, qui de ciuitate decedere,
quàm de ſententia, maluit. hoc igitur cauſam dicente,
cum ipſius tabulæ circunferrentur inſpiciendi nominis
cauſa, fuiſſe iudicem ex illis equitibus R. grauiſſimis ui
ris, neminem, quin remoueret oculos, & ſe totum auer
teret; ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet,
dubitaſſe quiſquam, uerum ne an falſum eſſet, uide-
retur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de conſilij
ſententia pronunciatum recognoſcemus? cum legibus
conferemus? cum fœderibus, quorum acerbiſſima dili=
gentia eſt, pertendemus? Athenis aiunt, cum quidam 12
apud eos, qui ſanctè grauiterq; uixiſſet, & teſtimoniū
publice dixiſſet, &, ut mos Græcorum eſt, iurādi cau
ſa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iu=
raret, reclamaſſe. cum Græci homines, ſpectati uiri, no
luerint religione uideri potius, quàm ueritate fidem eſſe
conſtrictam: nos, etiam in ipſa religione et legum et fœ
derū conſeruanda, qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabi
mus? utrum enim, inſcientē uultis contra fœdera feciſ= 13
ſe, an ſcientem? ſi ſcientem; ò nomen noſtri imperij, ò
populi R. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij ſic late lon=
geq; diffuſa laus, ut eius gloriæ domicilium communis
imperij finibus terminetur; ò nationes, urbes, populi,
reges, tetrarchæ, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolum

uellet, facillime tractare. quæ enim in L. Craſſo potuit, homine nato ad dicendi ſingularem quandam facultatem, ſi hanc cauſam ageret, maior eſſe ubertas, uarietas, copia, quàm fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic ſtudio temporis, quantum ipſe à pueritia uſque ad hanc ætatem à continuis bellis & uictorijs conquieuit? quo mihi difficilior eſt hic extremus perorandi locus. etenim ei ſuccedo orationi, quæ non præteruecta ſit aures ueſtras, ſed in animis omnium penitus inſederit: ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm non modo ex mea, ſed ex cuiuſquam oratione capere poſſitis. ſed mos eſt gerendus non modo Cornelio, cuius ego uoluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum; ſed etiam Cn. Pompeio, qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij uoluit me eſſe, ut apud eoſdem uos iudices nuper in alia cauſa fuerim, & prædicatorem, & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri præſtantiſſimæ gloriæ, hoc proprium eſſe ueſtri officij, hoc ſatis eſſe cauſæ, ut, quod feciſſe Cn. Pompeium conſtet, id omnes & licuiſſe concedant. nam uerius nihil eſt, quàm quod heſterno die dixit ipſe; ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur. non enim furatus eſſe ciuitatem, non genus ſuum ementitus, non aliquo impudenti mendacio delituiſſe, non irrepſiſſe in cenſum dicitur: unum obijcitur, natum eſſe Gadibus: quod negat nemo. cæterum accuſator fatetur, hunc in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio & in claſſe, & in exercitu fuiſſe, &, ut Pompeius in Hiſpaniam uenerit, Mem-

iudices natus, aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio cōſtitutus, hunc uitæ ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere debet; & ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, pœna ſunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, *quàm multis uiris bonis atque fortibus, conſtitui lex uitæ & conditio uideatur. ſin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modo amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummā laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutē* L. Cornelij, *quàm æquitas ueſtra pudorem eius adiutura uideatur. ita-*
19 *que quod maxime petendum eſt, à uobis iccirco non peto iudices, ne de ueſtra ſapientia, atque de ueſtra humanitate dubitare uidear. eſt autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici ſitis induſtriæ, ne humanitatem opprimendam, ne uirtutem puniendam putetis. illud peto, ut, ſi cauſam ipſam per ſe firmam eſſe & ſtabilem uideritis, hominis ipſius ornamenta adiumento cauſæ potius, quàm impedimento, eſſe malitis.*

VIII *Naſcitur iudices cauſa* Cornelij *ex ea lege, quam* L. Gellius, Cn. Cornelius *ex ſenatus ſententia tulerunt. qua lege uidemus ſatis eſſe ſancti, uti ciues* R. *ſint ij, quos* Cn. Pompeius *de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donauerit. donatum eſſe* L. Cornelium, *præſens* Pompeius *dicit, indicant publicæ tabulæ, accuſator fatetur, ſed negat ex fœderato populo quenquam potuiſſe, niſi is populus fundus factus eſſet, in hanc ciuitatem uenire. ò præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem atque emendatorem no-*

ſtræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus aſcribat, ut omnium præmiorum beneficiorumq́; noſtrorum experſtes faciat fœderatos. quid enim potuit dici imperitius, quàm fœderatos populos fieri fundos oportere? nàm id non magis eſt proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. ſed totum hoc iudices in ea fuit poſitum ſemper ratione atque ſententia, ut, cum iuſſiſſet populus R. *aliquid, ſi id aſciuiſſent ſocij populi ac* Latini, & *ſi ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo, tâquam in fundo, reſediſſet, ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de noſtro iure aliquid minueretur; ſed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis eſſet conſtitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. tulit apud maiores noſtros legem* C. Furius *de teſtamentis, tulit* Q. Voconius *de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iuræ ſunt latæ: quas* Latini *uoluerunt, aſciuerunt: ipſa denique* Iulia, *qua lege ciuitas eſt ſocijs* & Latinis *data, qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatem non haberent. in quo magna contentio* Heracllienſium & Neapolitanorum *fuit, cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret. poſtremo hæc uis eſt iſtius & iuris & uerbi, ut fundi populi beneficio noſtro, non ſuo iure fiant; cum aliquid populus* R. *iuſſit, id ſi eſt eiuſmodi, ut quibuſdam populis ſiue fœderatis, ſiue liberis permittendum eſſe uideatur, ut ſtatuant ipſi, non de noſtris, ſed de ſuis rebus, quo iure uti uelint: tum, utrum fundi facti ſint, an non, quærendum eſſe uideatur: de noſtra uero rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de uictoria, de ſalute fundos*

populos

uirtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: uos denique mutæ regiones imploro, & ſola terrarum ultimarum, uos maria, portus, inſulæ, litoráq;: quæ eſt enim ora, quæ ſedes, qui locus, in quo non extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum conſilij impreſſa ueſtigia? hunc quiſquã incredibili quadam atque inaudita grauitate, uirtute, cõſtantia præditum, fœdera ſcientem neglexiſſe, uiolaſſe, rupiſſe, dicere audebit? gratificatur mihi geſtu accuſator: inſcientem Cn. Pompeium feciſſe ſignificat. quaſi uero leuius ſit, cum in tanta rep. uerſere, & maximis negotijs præſis, facere aliquid, quod ſcias non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim cum in Hiſpania bellum acerrimum & maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam populi non noſſet, interpretationem fœderis non tenebat? id igitur quiſquam Cn. Pompeium ignoraſſe, dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo uſu, nullo ſtudio militari præditi, quod librarioli denique ſcire profiteantur? equidem contra exiſtimo iudices, cum in omni genere ac uarietate artium, etiam illarum quæ ſine ſummo otio non facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quandam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiam in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, regũm, exterarum nationum, in uniuerſo denique belli iure ac pacis. niſi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn. Pompeium neque, cum requieſceret, literæ, neque, cũ rem gereret, res ipſæ docere potuerunt. Atque, ut ego ſentio iudices, cauſa dicta eſt tẽporis magis ego non huius inquam genere iudicij

plura dicã. eſt enim huius ſeculi labes quædam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipſum florem dignitatis infringere. etenim ſi Cn. Põpeius abhinc annos quingentos fuiſſet, is uir, à quo ſenatus adoleſcentulo atque equite R. ſæpe cõmunis ſalutis auxilium expetiſſet; cuius res geſtæ omnes gentes cum clariſſima uictoria terra mariq; peragraſſent; cuius tres triumphi teſtes eſſent, totum orbem terrarum noſtro imperio teneri; quem populus R. ſingularibus honoribus decoraſſet: ſi nunc apud uos id, quod is feciſſet, contra fœdus factũ diceretur, quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extinxiſſet inuidiã, res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locum nõ daret, huius præſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum uoce lædetur? omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: ſed uos iudices animis ac memoria tenetote. de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtræ renouabo ea, quæ dicta ſunt: nihil enim mihi noui, nihil integri neque M. Craſſus, qui totam cauſam & pro facultate, & pro fide ſua diligentiſſime uobis explicauit; neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum reliquit. ſed quoniã me recuſante placuit ambobus adhiberi hunc à me quaſi perpoliendi quendam operis extremum laborem; peto à uobis, ut me officij potius, quàm dicendi, ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam ac munus putetis. ac prius, quàm aggrediar ad ius cauſamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium noſtrum deprecandæ maleuolentiæ cauſa breuiter commemorandum uidetur. Si, quo quiſque loco noſtrum eſt

IX. *populos fieri noluerunt. atqui ſi imperatoribus noſtris, ſi ſenatui, ſi populo R. non licebit propoſitis præmijs eli cere ex ciuitatibus ſociorum, atque amicorum fortiſſimum atque optimum quenque ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula: ſumma utilitate, ac maximo ſæpe præſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum erit.*
23 *ſed per deos immortales, quæ eſt iſta ſocietas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino; aut, ſi quis ex illis populis ſit exortus, qui noſtros duces auxilio, labore, commeatu, periculo ſuo iuuerit, qui cum hoſte noſtro comminus in acie ſæpe pugnarit, qui ſe ſæpe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici poſſit? etenim in populum R. graue eſt, non poſſe uti ſocijs excellenti uirtute præditis, qui uelint cum periculis noſtris ſua communicare: in ſocios uero ipſos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos iniurioſum, & contumelioſum eſt, ijs præmijs & ijs honoribus excluſos eſſe fideliſſimos, & coniunctiſſimos ſocios, quæ pateant ſtipendiarijs, pateant hoſtibus, pateant ſæpe ſeruis. nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; & qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent, et magno uſui reip. noſtræ fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos. ſeruos denique, quorum ius & fortunæ conditio infima eſt, bene de rep. meritos perſæpe libertate, id eſt ciuitate, publice donari uidebamus. hanc tu igitur patrone fœderum, ac fœderatorum conditionem ſtatuis Gadi-*

tanis tuis ciuibus, ſut, quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis ſubegimus, atque in ditionem noſtram redegimus, liceat, ſi populus R. permiſerit, ut ab ſenatu, ab imperatoribus noſtris ciuitate donentur, id ne liceat ipſis? qui ſi ſuis decretis legibus'ue ſanxiſſent, ne quis ſuorum ciuium caſtra imperatorum populi R. iniret, ne quis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis, atque in uitæ diſcrimen inferret, Gaditanorum auxilijs, cum uellemus, uti nobis non liceret; priuatim uero ne quis uir & animo, et uirtute præcellens pro noſtro imperio, periculo ſuo, dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortiſſimorum uirorum, alienigenarum nos hominum ſtudijs, atque externa uirtute priuari. atqui nihil intereſt iudices, utrum hæc fœderati iura conſtituant, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorum bellorum pericula accedere; an, quæ nos eorum ciuibus uirtutis cauſa tribuerimus, ea rata eſſe non poſſint: nihil enim magis uteremur his adiutoribus, ſublatis præmijs uirtutis, quàm ſi omnino his uerſari in noſtris bellis non liceret. etenim cum pro ſua patria pauci poſt genus hominum natum reperti ſint, qui nullis præmijs propoſitis uitam ſuam hoſtium telis obiecerint: pro aliena rep. quenquã fore putatis, qui ſe opponat periculis, non modo nullo propoſito præmio, ſed etiam interdicto? ſed cum eſt illud imperitiſſime dictum de populis fundis, quod commune liberorum eſt populorum, non proprium fœderatorum; ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſocijs ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex fœderatis: tum uero ius omne noſter iſte magiſter mutandæ ci-

uitatis ignorat: quod eſt iudices non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum uoluntate. iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquam inuitus poteſt, neque, ſi uelit, mutare non poteſt, modo aſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis uelit: ut, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue R. ut ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarum ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: nõ eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolum dicatione, quod in calamitate clariſſimis uiris Q. Maximo, P. Lænati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, Q. Cæpioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidiſſe, ut earum ciuitatum fierent ciues; hanc ante amittere non potuiſſent, quàm huius ſolum ciuitatis mutatione uertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſa de Cn. Publicio Menãdro, libertino homine, quem apud maiores legati noſtri in Græciam proficiſcẽtes interpretem ſecum habere uoluerunt, ad populũ latum, ut is Publicius, ſi domum reueniſſet, & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua uoluntate indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt. quòd ſi ciui R. licet eſſe Gaditanũ ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis, (ut iam ad fœdus ueniam; quod ad cauſam nihil pertinet: de ciuitatis enim iure, non de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatẽ uenire non

liceat? equidem longe ſecus ſentio. nam cum ex omnibus ciuitatibus uia ſit in noſtram, cumq; noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tum uero, ut quæque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta eſt, ita mihi maxime communionem beneficiorum, præmiorum, ciuitatis continere uidetur. atqui cæteræ ciuitates non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri: ſed nos non poſſumus et huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris conceſſum eſt: itaque in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undique aſcribi, multarumq; eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet non nullos imperitos homines, noſtros ciues, Athenis in numero iudicum, atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero; cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus uero noſtri iuris, ac moris nemo unquam, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. ſed hic totus locus diſputationis, atque orationis meæ iudices pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum: nihil habet, quod ſit proprium religionis, ac fœderum. defendo enim rem uniuerſam, nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum neque tam diſſidentem à populo R. odio quodam, atque diſſidio, neque tam fide, beneuolentiaq; coniunctam, ex qua, nobis interdictum ſit, ut ne aſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus. ò iura præclara, atque diuinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus noſtris comparata: ne quis

noſtrum plus quàm unius ciuitatis eſſe poſſit: (diſſimilitudo enim ciuitatum uarietatem iuris habeat, neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne'ue in ciuitate maneat inuitus: hæc ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtræ libertatis, ſui quenque iuris & retinendi, & dimittendi eſſe dominum. illud uerò ſine ulla dubitatione maxime noſtrum fundauit imperium, & populi R. nomen auxit, quod princeps ille, creator huius urbis, Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius auctoritate, & exemplo nunquam eſt intermiſſa à maioribus noſtris largitio, & communicatio ciuitatis. itaque & ex Latio multi, & Tuſculani, & Lanuini, & ex cæteris generibus gentes uniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ, ut Sabinorum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui uoluiſſent; nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtram beneficio populi R. conſecuti, uiolatum fœdus eorum uideretur. at enim quædam fœdera extant, ut Germanorum, Inſubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in fœderibus exceptum eſt, ne quis eorum à nobis ciuis recipiatur. quod, ſi exceptio facit, ne liceat: ibi neceſſe eſt licere, ubi non eſt exceptum. ubi eſt igitur exceptum fœdere Gaditano, ut ne quem populus R. Gaditanum recipiat ciuitate? nuſquam. ac ſicubi eſſet, lex id Gellia & Cornelia, quæ definite poteſtatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, ſuſtuliſſet. exceptum eſt, inquit: fœdus ſi quidem ſacroſanctum eſt. ignoſco tibi, ſi neque Pœnorum iura calles; reliqueras enim ci-

rum partium, bonorum uirorum. promitto hoc uobis, et reip. ſpondeo; ſi modo nos ipſi reip. ſatisfecimus, nunquam hunc à noſtris rationibus ſeiunctum fore. quod cum fretus noſtra familiaritate promitto, tum quòd duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit: neque enim poteſt, qui hominem conſularem, quòd ab eo remp. uiolatam diceret, in iudicium uocarit, ipſe eſſe in rep. ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutū quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune unquam eſſe largitor. habet à M. Cœlio reſp. indices duas accuſationes uel obſides periculi, uel pignora uoluntatis. quare oro, obteſtorq; uos indices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit; quem uos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem uidiſtis; qui ædes ſacras, qui cenſum populi R. qui memoriam publicam ſuis manibus incendit; hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum; qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit, qui in Palatio, atque in urbis oculis ſeruitia ad cædem, et inflammandam urbem incitauit; in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Cœlium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum ſuo coniuge, & fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe uideatur. Quòd cum huius uobis adoleſcẽtiam propoſueritis, conſtituitote uobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius ſpe requieſcit, huius unius caſum pertimeſcit: quem uos ſupplicem ueſtræ miſericordiæ, ſeruum poteſtatis, abiectum non

dices repudianda. nunc uero quid dicitur? quid ait acuſator feciſſe Pompeium? quod ei facere non licuerit. quod grauius eſt, quàm ſi id factum ab eo diceret, quod non oportuiſſet: eſt enim aliquid, quod non oporteat, etiam ſi licet; quidquid uero non licet, certe non oportet. hic ego nunc coner ſic agere iudices, non eſſe fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium feciſſe conſtet, id non ſolum decuiſſe, ſed etiam debuiſſe fateamur? quid enim abeſt huic homini, quod ſi adeſſet, iure hoc tribui, & concedi putaremus? uſus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum: cuius plerique æquales minus ſæpe caſtra uiderunt, quàm hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot oræ ſunt parteſq; terrarum; tot uictorias bellicas, quot ſunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiam ipſe caſus euentuſq; rerum non duces, ſed comites eius conſiliorum fuerint: in quo uno ita ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit, ut omnium iudicio, plus quàm poſſit, minus quàm decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requiſita eſt? quem prouinciæ noſtræ, quem liberi populi, quem reges, quem exteræ gentes caſtiorem, moderatiorem, ſanctiorem, non modo uiderunt, ſed aut ſperando unquam, aut optandò cogitauerunt? quid dicam de auctoritate? quæ tanta eſt, quanta in his tantis uirtutibus ac laudibus eſſe debet. cui ſenatus populuſq; R. ampliſſimæ dignitatis præmia dedit non poſtulanti, imperia uero etiam recuſanti, huius de facto iudices ita quæri, ut id aga-

tur, licuerit'ne ei facere quod fecit, an uero, non dicam, non licuerit, ſed nefas fuerit, (cõtra fœdus enim, id eſt contra populi R. religionem & fidem feciſſe dicitur) non turpe populo R. non'ne uobis? audiui hoc de V. parente meo puer, cum Q. Metellus L. F. cauſam de pecunijs repetundis diceret, ille ille uir, cui patriæ ſalus dulcior, quàm conſpectus, fuit, qui de ciuitate decedere, quàm de ſententia, maluit. hoc igitur cauſam dicentè, cum ipſius tabulæ circunferrentur inſpiciendi nominis cauſa, fuiſſe iudicem ex illis equitibus R. grauiſſimis uiris, neminem, quin remoueret oculos, & ſe totum auerteret; ne forte, quod ille in tabulas publicas retuliſſet, dubitaſſe quiſquam, uerum ne an falſum eſſet, uideretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de conſilij ſententia pronunciatum recognoſcemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbiſſima diligentia eſt, pertendemus? Athenis aiunt, cum quidam apud eos, qui ſanctè grauiterq; uixiſſet, & teſtimoniũ publice dixiſſet, &, ut mos Græcorum eſt, iurãdi cauſa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamaſſe. cum Græci homines, ſpectati uiri, noluerint religione uideri potius, quàm ueritate fidem eſſe conſtrictam: nos, etiam in ipſa religione et legum et fœderũ conſeruanda, qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? utrum enim, inſcientẽ uultis contra fœdera feciſſe, an ſcientem? ſi ſcientem; ò nomen noſtri imperij, ò populi R. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij ſic late longeq; diffuſa laus, ut eius gloriæ domicilium communis imperij finibus terminetur; ò nationes, urbes, populi, reges, tetrarchæ, tyranni, teſtes Cn. Pompeij non ſolum

uellet, facillime tractare. quæ enim in L. Craſſo potuit, homine nato ad dicendi ſingularem quandam facultatem, ſi hanc cauſam ageret, maior eſſe ubertas, uarietas, copia, quàm fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic ſtudio temporis, quantum ipſe à pueritia uſque ad hanc ætatem à continuis bellis & uictorijs conquieuit? quo mihi difficilior eſt hic extremus perorandi locus. etenim ei ſuccedo orationi, quæ non præteruecta ſit aures ueſtras, ſed in animis omnium penitus inſederit: ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm non modo ex mea, ſed ex cuiuſquam oratione capere poſſitis. ſed mos eſt gerendus non modo Cornelio, cuius ego uoluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum; ſed etiam Cn. Pompeio, qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij uoluit me eſſe, ut apud eoſdem uos iudices nuper in alia cauſa fuerim, & prædicatorem, & auctorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri præſtantiſſimæ gloriæ, hoc proprium eſſe ueſtri officij, hoc ſatis eſſe cauſæ, ut, quod feciſſe Cn. Pompeium conſtet, id omnes & licuiſſe concedant. nam uerius nihil eſt, quàm quod heſterno die dixit ipſe; ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur. non enim furatus eſſe ciuitatem, non genus ſuum ementitus, non aliquo impudenti mendacio delituiſſe, non irrepſiſſe in cenſum dicitur: unum obijcitur, natum eſſe Gadibus: quod negat nemo. cæterum accuſator fatetur, hunc in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello, cum M. Memmio & in claſſe, & in exercitu fuiſſe, &, ut Pompeius in Hiſpaniam uenerit, Mem-

iudices natus, aut ſi, in qua fortuna eſt naſcendi initio cõſtitutus, hunc uitæ ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere debet; & ſi omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, pœna ſunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quàm multis uiris bonis atque fortibus, conſtitui lex uitæ & conditio uideatur. ſin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modo amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt, ſed ſummã laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutẽ L. Cornelij, quàm æquitas ueſtra pudorem eius adiutura uideatur. itaque quod maxime petendum eſt, à uobis iccirco non peto iudices, ne de ueſtra ſapientia, atque de ueſtra humanitate dubitare uidear. eſt autem petendum, ne oderitis ingenium, ne inimici ſitis induſtriæ, ne humanitatem opprimendam, ne uirtutem puniendam puteтis. illud peto, ut, ſi cauſam ipſam per ſe firmam eſſe & ſtabilem uideritis, hominis ipſius ornamenta adiumento cauſæ potius, quàm impedimento, eſſe malitis.

VIII Naſcitur iudices cauſa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex ſenatus ſententia tulerunt. qua lege uidemus ſatis eſſe ſancti, uti ciues R. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donauerit. donatum eſſe L. Cornelium, præſens Pompeius dicit, indicant publicæ tabulæ, accuſator fatetur, ſed negat ex fœderato populo quenquam potuiſſe, niſi is populus fundus factus eſſet, in hanc ciuitatem uenire. ò præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem atque emendatorem no-

ſtræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus aſcribat, ut omnium præmiorum beneficiorumq; noſtrorum expertes faciat fœderatos. quid enim potuit dici imperitius, quàm fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis eſt proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. ſed totum hoc iudices in ea fuit poſitum ſemper ratione atque ſententia, ut, cum iuſſiſſet populus R. aliquid, ſi id aſciuiſſent ſocij populi ac Latini, & ſi ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo, tãquam in fundo, reſediſſet, ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de noſtro iure aliquid minueretur; ſed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis eſſet conſtitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. tulit apud maiores noſtros legem C. Furius de teſtamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iuræ ſunt latæ: quas Latini uoluerunt, aſciuerunt: ipſa denique Iulia, qua lege ciuitas eſt ſocijs & Latinis data, qui fundi populi facti non eſſent, ciuitatem non haberent. in quo magna contentio Heracleinſium & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret. poſtremo hæc uis eſt iſtius & iuris & uerbi, ut fundi populi beneficio noſtro, non ſuo iure fiant; cum aliquid populus R. iuſſit, id ſi eſt eiuſmodi, ut quibuſdam populis ſiue fœderatis, ſiue liberis permittendum eſſe uideatur, ut ſtatuant ipſi, non de noſtris, ſed de ſuis rebus, quo iure uti uelint: tum, utrum fundi facti ſint, an non, quærendum eſſe uideatur: de noſtra uero rep. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de uictoria, de ſalute fundos

populos

uirtutis in bello, ſed etiam religionis in pace: uos deniq; mutæ regiones imploro, & ſola terrarum ultimarum, uos maria, portus, inſulæ, litoraq́;: quæ eſt enim ora, quæ ſedes, qui locus, in quo non extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum conſilij impreſſa ueſtigia? hunc quiſquã incredibili quadam atque inaudita grauitate, uirtute, cõſtantia præditum, fœdera ſcientem neglexiſſe, uiolaſſe, rupiſſe, dicere audebit? gratificatur mihi geſtu accuſator: inſcientem Cn. Pompeium feciſſe ſignificat. quaſi uero leuius ſit, cum in tanta rep. uerſere, & maximis negotijs præſis, facere aliquid, quod ſcias non licere, an omnino neſcire quid liceat. etenim cum in Hiſpania bellum acerrimum & maximum geſſerat, quo iure Gaditana ciuitas eſſet, neſciebat? an cuius linguam populi non noſſet, interpretationem fœderis non tenebat? id igitur quiſquam Cn. Pompeium ignoraſſe, dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo uſu, nullo ſtudio militari præditi, quod librarioli denique ſcire profiteantur? equidem contra exiſtimo iudices, cum in omni genere ac uarietate artium, etiam illarum quæ ſine ſummo otio non facile diſcuntur, Cn. Pompeius excellat, ſingularem quandam laudem eius, & præſtabilem eſſe ſcientiam in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, regũm, exterarum nationum, in uniuerſo denique belli iure ac pacis. niſi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn. Pompeium neque, cum requieſceret, literæ, neque, cũ rem gereret, res ipſæ docere potuerunt. Atque, ut ego ſentio iudices, cauſa dicta eſt tẽporis magis ego non huius inquam genere iudicij

IX. *populos fieri noluerunt. atqui ſi imperatoribus noſtris, ſi ſenatui, ſi populo* R. *non licebit propoſitis præmijs eli cere ex ciuitatibus ſociorum, atque amicorum fortiſſimum atque optimum quenque ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula: ſumma utilitate, ac maximo ſæpe præſidio in periculis, atque aſperis temporibus carendum erit.*
23 *ſed per deos immortales, quæ eſt iſta ſocietas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis* Maſſilienſi *propugnatore, careat* Gaditano, *careat* Saguntino; *aut, ſi quis ex illis populis ſit exortus, qui noſtros duces auxilio, labore, commeatu, periculo ſuo iuuerit, qui cum hoſte noſtro comminus in acie ſæpe pugnarit, qui ſe ſæpe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici poſſit? etenim in populum* R. *graue eſt, non poſſe uti ſocijs excellenti uirtute præditis, qui uelint cum periculis noſtris ſua communicare: in ſocios uero ipſos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos iniurioſum, & contumelioſum eſt, ijs præmijs & ijs honoribus excluſos eſſe fideliſſimos, & coniunctiſſimos ſocios, quæ pateant ſtipendiarijs, pateant hoſtibus, pateant ſæpe ſeruis. nam & ſtipendiarios ex* Africa, Sicilia, Sardinia, *cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; & qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent, et magno uſui reip. noſtræ fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos. ſeruos denique, quorum ius & fortunæ conditio infima eſt, bene de rep. meritos perſæpe libertate, id eſt ciuitate, publice donari uidebamus. hanc tu igitur patrone fœderum, ac fœderatorum conditionem ſtatuis* Gadi-

tanis tuis ciuibus, ut, quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis ſubegimus, atque in ditionem noſtram redegimus, liceat, ſi populus R. *permiſerit, ut ab ſenatu, ab imperatoribus noſtris ciuitate donentur, id ne liceat ipſis? qui ſi ſuis decretis legibus'ue ſanxiſſent, ne quis ſuorum ciuium caſtra imperatorum populi* R. *iniret, ne quis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis, atque in uitæ diſcrimen inferret, Gaditanorum auxilijs, cum uellemus, uti nobis non liceret; priuatim uero ne quis uir & animo, et uirtute præcellens pro noſtro imperio, periculo ſuo, dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi* R. *debilitari animos fortiſſimorum uirorum, alienigenarum nos hominum ſtudijs, atque externa uirtute priuari. atqui nihil intereſt iudices, utrum hæc fœderati iura conſtituant, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorum bellorum pericula accedere; an, quæ nos eorum ciuibus uirtutis cauſa tribuerimus, ea rata eſſe non poſſint: nihil enim magis uteremur his adiutoribus, ſublatis præmijs uirtutis, quàm ſi omnino his uerſari in noſtris bellis non liceret. etenim cum pro ſua patria pauci poſt genus hominum natum reperti ſint, qui nullis præmijs propoſitis uitam ſuam hoſtium telis obiecerint: pro aliena rep. quenquã fore putatis, qui ſe opponat periculis, non modo nullo propoſito præmio, ſed etiam interdicto? ſed cum eſt illud imperitiſſime dictum de populis fundis, quod commune liberorum eſt populorum, non proprium fœderatorum; ex quo intelligi neceſſe eſt, aut neminem ex ſocijs ciuem fieri poſſe, aut etiam poſſe ex fœderatis: tum uero ius omne noſter iſte magiſter mutandæ ci-*

uitatis ignorat: quod eſt iudices non ſolum in legibus publicis poſitum, ſed etiam in priuatorum uoluntate. iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquam inuitus poteſt, neque, ſi uelit, mutare non poteſt, modo aſciſcatur ab ea ciuitate, cuius eſſe ſe ciuitatis uelit: ut, ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue R. ut ſit is ciuis Gaditanus, magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus poſſit eſſe. duarum ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt: nõ eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit, poteſt. neque ſolum dicatione, quod in calamitate clariſſimis uiris Q. Maximo, P. Lænati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, Q. Cæpioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidiſſe, ut earum ciuitatum fierent ciues; hanc ante amittere non potuiſſent, quàm huius ſolum ciuitatis mutatione uertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſa de Cn. Publicio Menãdro, libertino homine, quem apud maiores legati noſtri in Græciam proficiſcẽtes interpretem ſecum habere uoluerunt, ad populũ latum, ut is Publicius, ſi domum reueniſſet, & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua uoluntate indemnati, & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt. quòd ſi ciui R. licet eſſe Gaditanũ ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis, (ut iam ad fœdus ueniam, quod ad cauſam nihil pertinet: de ciuitatis enim iure, non de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatẽ uenire non

liceat? equidem longe ſecus ſentio. nam cum ex omni= bus ciuitatibus uia ſit in noſtram, cumq; noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tum uero, ut quæque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta eſt, ita mihi maxime communionem beneficiorum, præmiorum ciuitatis contine= re uidetur. atqui cæteræ ciuitates non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri: ſed nos non poſſumus et huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris conceſſum eſt: itaque in Græcis *ciuitatibus uidemus,* Athenis Rhodios, Lacedæmonios, *cæteros undique aſcribi, multarumq; eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet non nullos imperitos homines, noſtros ciues,* Athenis *in numero iudicum, atque* Areopagitarum, *certa tribu, certo numero; cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hanc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus uero noſtri iuris, ac moris nemo unquam, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. ſed hic totus locus diſputationis, atque orationis meæ iudices pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum: nihil habet, quod ſit proprium religionis, ac fœderum. defendo enim rem uniuerſam, nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum neque tam diſſidentem à populo* R. *odio quodam, atque diſſidio, neque tam fide, beneuolentiaq; coniunctam, ex qua, nobis interdictum ſit, ut ne aſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus. ò iura præclara, atque diuinitus iam inde à principio* Ro*mani nominis à maioribus noſtris comparata: ne quis*

noſtrum plus quàm unius ciuitatis eſſe poſſit. (diſſimi-litudo enim ciuitatum uarietatem iuris habeat, neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne'ue in ciuitate maneat inuitus: hæc ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtræ libertatis, ſui quenque iuris & retinendi, & dimittendi eſſe dominum. illud uero ſine ulla dubitatione maxime noſtrum fundauit imperium, & populi R. *nomen auxit, quod princeps ille, creator huius urbis,* Romulus *fœdere* Sabino *docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius auctoritate, & exemplo nunquam eſt intermiſſa à maioribus noſtris largitio, & communicatio ciuitatis. itaque & ex* Latio *multi, &* Tuſculani*, &* Lanuini*, & ex cæteris generibus gentes uniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ, ut* Sabinorum*,* Volſcorum*,* Hernicorum*: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui noluiſſent; nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtram beneficio populi* R. *conſecuti, uiolatum fœdus eorum uideretur. at enim quædam fœdera extant, ut* Germanorum*,* Inſubrium*,* Heluetiorum*,* Iapidum*, nonnullorum item ex* Gallia *barbarorum, quorum in fœderibus exceptum eſt, ne quis eorum à nobis ciuis recipiatur. quod, ſi exceptio facit, ne liceat: ibi neceſſe eſt licere, ubi non eſt exceptum. ubi eſt igitur exceptum fœdere* Gaditano*, ut ne quem populus* R. *Gaditanum recipiat ciuitate? nuſquam. ac ſicubi eſſet, lex id* Gellia *&* Cornelia*, quæ definite poteſtatem* Pompeio *ciuitatem donandi dederat, ſuſtuliſſet. exceptum eſt, inquit: fœdus ſi quidem ſacroſanctum eſt. ignoſco tibi, ſi neque* Pœnorum *iura calles; reliqueras enim ci-*

uitatem tuam: neque noſtras potuiſti leges inſpicere; ipſæ enim te à cognitione ſua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio, & à Lentulo conſulibus lata eſt, in qua aliquid ſacroſanctum uideretur? primum enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebsue ſanxiſſet: deinde ſanctiones ſacrandæ ſunt aut genere ipſo, aut obteſtatione & conſecratione legis, aut pœna, cum caput eius, qui contra facit, conſecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiuſmodi? utrum, à capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? nihil omnino unquam de iſto fœdere ad populum, nihil ad plebem, neque legem, neque pœnam, latum eſſe dico. de quibus etiam ſi latum eſſet, ne quem ciuem reciperemus: tamen id eſſet, quod populus poſtea iuſſiſſet, ratum; neque quidquā illis uerbis, SI QVID SACROSANCTVM EST, eſſe exceptum uideretur. de his cum populus R. nihil unquam iuſſerit, quidquam audes dicere ſacroſanctum fuiſſe? nec uero hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum iudices pertinet: neque enim eſt meum, contra ius optime meritæ ciuitatis, contra opinionem uetuſtatis, contra auctoritatem ſenatus dicere. duris enim quōdam temporibus reip. noſtræ, cum præpotens terra mariq; Carthago, nixa duabus Hiſpanijs, huic imperio immineret; & cum duo fulmina noſtri imperij ſubito in Hiſpania Cn. & P. Scipiones extincti occidiſſent: L. Marcius primipili centurio cum Gaditanis fœdus iciſſe dicitur. quod cum magis fide illius populi, iuſtitia ueſtra, uetuſtate denique ipſa, quàm

aliquo publico uinculo religionis teneretur: ſapientes homines, & publici iuris periti, Gaditani, M. Lepido, Q. Catulo conſulibus, à ſenatu de fœdere poſtulaue- runt. tum eſt cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de quo fœdere populus R. ſententiam non tulit, qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obli- gari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs ſuis erga remp. noſtram conſequi potuit, quod imperatorum te- ſtimonijs, quod uetuſtate, quod Q. Catuli, ſummi ui ri, auctoritate, quod iudicio ſenatus, quod fœdere, con ſecuta eſt; quod publica religione ſanciri potuit, id abeſt: populus enim ſenuſquam obligauit. neque ideo eſt Gaditanorum cauſa deterior: grauiſſimis enim & plurimis rebus eſt fulta. ſed iſti diſputationi cer- te nihil eſt loci: ſacroſanctum enim nihil poteſt eſſe, niſi quod per populum plebem'ue ſancitum eſt. quòd ſi hoc fœdus, quod populus R. auctore ſenatu, com- mendatione, & iudicio uetuſtatis, uoluntate, & ſententijs ſuis comprobat, idem ſuffragijs comprobaſ- ſet: quid erat, cur ex ipſo fœdere Gaditanum in ci- uitatem noſtram recipi non liceret? nihil eſt enim a- liud in fœdere, niſi ut pia, & æterna pax ſit. quid id ad ciuitatem? Adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in omnibus fœderibus; Maieſtatem populi R. comiter conſeruent. id habet hanc uim, ut ſit ille in fœdere inferior. primum, uerbi genus hoc conſeruan- di, quo magis in legibus, quàm in fœderibus uti ſo- lemus, imperantis eſt, non precantis: deinde, cum al- terius populi maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur; certe ille populus in ſuperiori conditione cau-

ſaq; ponitur, cuius maieſtas fœderis ſanctione defen-
ditur. in quo erat accuſatoris interpretatio indigna
reſponſione; qui ita dicebat; comiter eſſe communi-
ter; quaſi uero priſcum aliquod, aut inſolitum uer-
bum interpretaretur. comes, benigni, faciles, ſuaues
homines eſſe dicuntur, qui erranti comiter monſtrant
uiam, benigne, non grauate: communiter quidem
certe non conuenit. & ſimul abſurda res eſt, caueri
fœdere, ut maieſtatem populi R. communiter conſer-
uent; id eſt, ut populus R. ſuam maieſtatem eſſe ſal-
uam uelit. quod ſi iam ita eſſet, ut eſſe non poteſt: ta-
men de noſtra maieſtate, nihil de illorum caueretur.
poteſt'ne igitur noſtra maieſtas à Gaditanis benigne
conſeruari, ſi ad eam retinendam Gaditanos præmijs
elicere non poſſumus? poteſt eſſe ulla denique maieſtas,
ſi impedimur, quo minus per populum R. beneficio-
rum uirtutis cauſa tribuendorum poteſtatem impera-
toribus noſtris deferamus? ſed quid ego diſputo, quæ
mihi tum, ſi Gaditani contra me dicerent, uere poſſe
dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium,
reſponderem, legem populum R. iuſſiſſe de ciuitate tri-
buenda, hoc genere legum fundos populos fieri non ſo-
lere, Cn. Pompeium de conſilij ſententia ciuitatem huic
dediſſe, nullum populi noſtri iuſſum Gaditanos habe-
re; itaque nihil eſſe ſacroſanctum, quod lege exce-
ptum uideretur; ſi eſſet, tamen in fœdere nihil eſſe
cautum præter pacem: additum etiam eſſe illud, ut ma
ieſtatem illi noſtram conſeruare deberent: quæ certe mi-
nueretur, ſi aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bel-
lis nobis non liceret, aut præmij tribuendi poteſtatem

nullam haberemus. nunc uero quid ego contra Gaditanos loquar, cum id, quod defendo, uoluntate eorum, auctoritate, legatione ipſa comprobetur? qui à principio ſui generis ac reip. ab omni ſtudio ſenſuq́; Pœnorum mentes ſuas ad noſtrum imperium nomenq́; flexerunt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluſerunt, claſſibus inſecuti ſunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam ſpeciem fœderis Marciani ſemper omni ſanctiorem Marte duxerunt, & hoc fœdere Catuli, ſenatusq́; auctoritate ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt: quorum mœnia, delubra, agros, ut ipſe Hercules itinerum ac laborum ſuorum, ſic maiores noſtri imperij ac nominis populi R. terminos eſſe uoluerunt. teſtantur & mortuos noſtros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Caſſios, Metellos; & hunc præſentem Cn. Pompeium, quem, procul ab eorum mœnibus acre & magnum bellum gerentem, commeatu pecuniáq; iuuerunt; et hoc tempore ipſo populum R. quem in caritate annonæ, ut ſæpe ante fecerant, frumento ſuppeditato leuauerunt; ſe hoc ius eſſe uelle, ut ſibi & liberis, ſi qui eximia uirtute fuerint, ſit in noſtris caſtris, ſit in imperatorum prætorijs, ſit denique inter ſigna atque in acie locus, ſit his gradibus aſcenſus etiam ad ciuitatẽ. quòd ſi Afris, ſi Sardis, ſi Hiſpanis agris ſtipendioq; multatis uirtute adipiſci licet ciuitatem; Gaditanis autem, officijs, uetuſtate, fide, periculis, fœdere coniunctis, hoc idem non licebit: non fœdus ſibi nobiſcum, ſed iniquiſſimas leges impoſitas à nobis eſſe arbitrabuntur. atque hanc

iudices non à me fingi orationem, ſed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipſa declarat. Hoſpitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos feciſſe publice, dico. proferam teſtes: proferam legatos: excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium, ſummos homines ac nobiliſſimos, deprecatores huius periculi miſſos uidetis. re denique multo ante Gadibus iam audita, fore huic ut ab iſto periculum crearetur, grauiſſima tum in iſtum ciuem ſuum Gaditani S. C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri, (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) ſi tum fit fundus, cum ſcita ac iuſſa noſtra ſua ſententia cōprobat, quàm cum hoſpitium fecit, ut & ciuitate illum mutatum eſſe fateretur, & ius ciuitatis honorem digniſſimum iudicaret? potuit certius interponere iudicium uoluntatis ſuæ, quàm cum etiam accuſatorem huius multa & pœna multauit? potuit magis de re iudicare, quàm cum ad ueſtrum iudicium ciues ampliſſimos legauit, teſtes huius iuris, uitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis eſt tam demens, quin ſentiat ius hoc Gaditanis eſſe retinendum, ne interſeptum ſit ijs iter perpetuo ad hoc ampliſſimum præmium ciuitatis; & magnopere ijs eſſe lætandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga ſuos remanere Gadibus, gratiam & facultatem commendandi in hac ciuitate uerſari? quis enim noſtrum eſt, cui non illa ciuitas ſit huius ſtudio, cura, diligentia commendatior? omitto, quantis ornamentis populum iſtum C. Cæſar, cum eſſet in Hiſpania prætor, affecerit, controuerſias ſedarit, iura ipſorum permiſſu ſtatuerit, inueteratam quandam barbariam ex Gadita-

norum moribus diſciplinaq; delerit, ſumma in eam ci= uitatem huius rogatu ſtudia & beneficia contulerit. multa prætereo, quæ quotidie labore huius & ſtudio aut omnino, aut certe facilius conſequantur. itaque & adſunt principes ciuitatis, et defendunt, amore, ut ſuum ciuem, teſtimonio, ut noſtrum, officio, ut nobiliſ= ſimum & ſanctiſſimum hoſpitem, ſtudio, ut diligen= tiſſimum defenſorem commodorum ſuorum. ac ne ipſi Gaditani arbitrentur, quanquam nullo incommodo af= ficiantur, ſi liceat eorum ciues uirtutis cauſa in noſtrã ciuitatem uenire, tamen hoc ipſo inferius eſſe ſuum fœ dus, quàm cæterorum: conſolabor & hos præſentes, ui ros optimos, & illam fideliſſimam atque amiciſſimam nobis ciuitatem: ſimul & uos non ignorantes iudices admonebo, quo de iure hoc iudicium conſtitutum ſit, de eo nunquã omnino eſſe dubitatum. Quos igitur pru dentiſſimos interpretes fœderum, quos peritiſſimos bel= lici iuris, quos diligentiſſimos in exquirendis conditioni= bus ciuitatum atque cauſis eſſe arbitramur? eos profe= cto, qui iam imperia ac bella geſſerunt. etenim ſi Q. Scæuola, ille augur, cum de iure prædiatorio conſulere= tur, homo iuris peritiſſimus conſultores ſuos non nun= quam ad Furium & Caſellium prædiatores reijciebat; ſi nos de aqua noſtra Tuſculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquilium, conſulebamus; quòd aſſiduus uſus uni rei deditus et ingenium & artem ſæpe uincit: quis dubitet de fœderibus, et de toto iure pacis et belli omni= bus iuris peritiſſimis imperatores noſtros anteferre? poſ= ſumuſne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæ=

ris aliquem grauiorem? conſtantiorem? præſtantiorem uirtute, prudentia, religione, æquitate? is igitur M. Annium Appium, fortiſſimum uirum, uirtute prædi tum, ciuitate donauit, cum Camertinum fœdus ſanctiſſimum atque æquiſſimum ſciret eſſe. poteſt igitur iudices L. Cornelius condemnari, ut non C. Marij factum condemnetur? exiſtat ergo ille uir parumper cogi tatione ueſtra, quoniam re non poteſt; ut conſpiciatis eum mentibus, quem oculis non poteſtis: dicat ſe non imperitum fœderis, non rudem exemplorum, non ignarum belli fuiſſe, ſe P. Africani diſcipulum ac militem, ſe ſtipendijs, ſe legationibus bellicis eruditum, ſe, ſi tanta bella legiſſet, quanta geſſit & confecit, ſi tot conſulibus meruiſſet, quoties ipſe conſul fuiſſet, omnia iura belli perdiſcere ac noſſe potuiſſe: ſibi non fuiſſe dubium, quin nullo fœdere à rep. bene gerenda impediretur: à ſe ex coniunctiſſima atque amiciſſima ciuitate fortiſſimum quenque eſſe delectum: neque Fulginatium, neque Camertium fœdere eſſe exceptum, quo minus eorum ciuibus à populo R. præmia uirtutis tribuerentur. itaque cum paucis annis poſt hanc ciuitatis donationē acerrima de ciuitate quæſtio Licinia & Mucia lege ueniſſet: num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus eſſet ciuitate donatus, in iudicium eſt uocatus? nam Spoletinus T. Matrinius, tum ex ijs, quos C. Marius ciuitate donaſſet, dixit cauſam ex colonia Latina in primis firma & illuſtri. quem cum diſertus homo, L. Antiſtius accuſaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non eſſe factum; uidebat enim populos de ſuo iure, non de noſtro fundos fieri ſolere: ſed cum le-

ge Appuleia coloniæ nō eſſent deductæ, quã legē Saturninus C. Mario tulerat; ut in ſingulas colonias ternos ciues R. facere poſſet; negabat hoc beneficium re ipſa ſublata ualere debere. nihil habet ſimilitudinis iſta accuſatio: ſed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut non per L. Craſſum, affinem ſuum, hominem incredibili eloquentia, ſed paucis ipſe uerbis cauſam illam grauitate ſua defenderit, & probarit. quis enim eſſet iudices, qui imperatoribus noſtris in bello, in acie, in exercitu delectum uirtutis, qui ſocijs, qui fœderatis in defendenda rep. noſtra ſpem præmiorum eripi uellet? quod ſi uultus C. Marij, ſi uox, ſi ille imperatorius ardor oculorum, ſi recentes triumphi, ſi præſens ualuit aſpectus: ualeat auctoritas, ualeant res geſtæ, ualeat memoria, ualeat fortiſſimi & clariſſimi uiri nomen æternum: ſit hoc diſcrimen inter gratioſos ciues, atque fortes, ut illi uiui fruantur opibus ſuis, horum etiam mortuorum (ſi quiſquam huius imperij defen-
XXII *ſor mori poteſt) uiuat auctoritas immortalis. quid?*
50 *Cn. Pompeius pater, rebus Italico bello maximis geſtis, P. Ceſium, equitem R. uirum bonum, qui uiuit Rauennæ, fœderato ex populo non'ne ciuitate donauit? quid? cohortes duas uniuerſas Camertium? quid? Heraclienſium legionem P. Craſſus, uir ampliſſimus, ex ea ciuitate, quacum prope ſingulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabricio conſule ictum putatur? quid? Maſſilienſem Ariſtonem Sylla? quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros LX Gaditanos? quid? uir ſanctiſſimus & ſumma religione ac modeſtia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum? quid? hic,*

qui adeſt, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, ſubtiliſſime ſunt omnia perpolita; M. Craſſus, non Aletrinenſem fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præſtans, tum uel nimium parcus in largienda ciuitate? hic tu Cn. Pompeij benefi- 51
cium, uel potius iudicium & factum infirmare conaris? qui fecit, quod C. Marium feciſſe audierat; fecit, quod P. Craſſum, quod L. Syllam, quod Q. Metellum, quod denique domeſticum auctorem, patrem ſuum facere uiderat; neque uero in uno Cornelio id fecit: nam & Gaditanum Haſdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quoſdam Vticenſes, & Saguntinos fabros ciuitate donauit. etenim cum cæteris præmijs digni ſunt, qui ſuo labore & periculo noſtram remp. defendunt; tum certe digniſſimi ſunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela ſubierunt. atque utinam, qui ubique ſunt propugnatores huius imperij, poſſent in hanc ciuitatem uenire; & contra, oppugnatores reip. de ciuitate exterminari. neque enim ille ſummus poeta noſter Annibalis illam magis cohortationem, quàm communem imperatorum uoluit eſſe,

Hoſtē qui feriet, mihi erit Carthaginienſis, Quiſquis erit. cuiatis ſiet, id habent omnes leue, & ſemper habuerunt. itaque & ciues fortiſſimos, undique fortes uiros aſciuerunt; & hominum ignobilium uirtutem perſæpe nobilitatis inertiæ prætulerūt. Habetis imperatorum XXIII
ſummorum, & ſapientiſſimorum hominum, clariſſi- 52
morum uirorum, interpretationem iuris ac fœderum. dabo etiam iudicum, qui huic quæſtioni præfuerunt;

dabo uniuerſi populi R. *dabo ſanctiſſimum etiam iudicium ſenatus.* Iudices *cum præ ſe ferrent, palamq; loquerentur, quid eſſent lege* Pappia *de* M. Craſſo Mamertinis *repetentibus iudicaturi:* Mamertini *publice ſuſcepta cauſa deſtiterunt. multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatiſq; populis: nemo unquam eſt de ciuitate accuſatus, quòd aut populus fundus factus non eſſet, aut quòd fœdere ciuitatis mutãdæ ius impediretur. audebo etiam hoc contendere, nunquam eſſe cõdemnatum, quem conſtaret ab imperatore noſtro ciuitate donatum.* Cognoſcite *nunc populi* R. *iudicium multis rebus interpoſitum, atque in maximis cauſis re ipſa atque uſu comprobatum.* Cum Latinis *omnibus fœdus ictum* Sp. Caſſio, Poſtumo Cominio *cõſulibus, quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt* Roſtra *inciſum et perſcriptum fuiſſe. quo modo igitur* L. Caſſinius Tiburs, *pater huius equitis* R. *optimi atque ornatiſſimi uiri, damnato* Cœlio; *quo modo ex eadem ciuitate* T. Coponius, *ciuis item ſumma uirtute et dignitate, (nepotes* T. & C. Coponios *noſtis) damnato* C. Maſſone *ciuis* R. *eſt factus? an lingua et ingenio patefieri aditus ad ciuitatẽ potuit, manu & uirtute non potuit? an de nobis trahere ſpolia fœderatis licebit, de hoſtibus non licebit? an, quod adipiſci poterunt dicendo, id eis aſſequi pugnando non licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm bellatori eſſe uoluerũt? quòd ſi acerbiſſima lege* Seruilia *principes uiri, ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc* Latinis, *id eſt fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt; neque in his eſt hoc reprehenſum* Licinia & Mucia *le-*

probaremus, uerum ut omnium maleuolorũ, iniquorum, inuidorum animos frangeremus: quos ut accuſator incenderet, ut aliqui ſermones hominum alienis bonis mœrentium etiã ad ueſtras aures permanarent, et in iudicio ipſo redundarent, iccirco illa in omni parte orationis ſuæ arte aſpergi uidebatis: tum pecuniam L. Cornelij, quæ neque inuidioſa eſt, &, quantacunque eſt, eiuſmodi eſt, ut conſeruata magis, quàm corrupta eſſe uideatur: tum luxuriam, quæ non crimine aliquo libidinis, ſed communi maledicto notabatur: tum Tuſculanum, quod Q. Metelli fuiſſe meminerat, & L. Craſſi; Craſſum emiſſe de libertino homine Soterico Martio, ad Metellum perueniſſe de Venonij Vindicis bonis non tenebat: ſimul illud neſciebat, prædiorum nullam eſſe gentem, emptionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines, ſæpe infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire. obiectum eſt etiam, quòd in tribum Cruſtuminam peruenerit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu præmio, minus inuidioſo, quàm qui legum præmijs prætoriam ſententiam, & prætextam togam conſequuntur. & adoptio Theophanis agitata eſt, per quam Cornelius nihil eſt, præterquam propinquorum ſuorum hæreditates, aſſecutus. quanquam iſtorum animos, qui ipſi Cornelio inuident, non eſt difficillimum mitigare: more hominum inuident: in conuiuijs rodunt: in circulis uellicant, non illo inimico, ſed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Cornelij, aut inimici ſunt, aut inuident, hi ſunt huic multo uehementius pertimeſcendi. nam huic quidem ipſi quis eſt unquam inuentus inimicus?

aut quis iure eſſe potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ dignitatiq; non conceſſit? uerſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi, in maximis noſtris malis, ueſtriſq; diſcordijs neminem unquam alterius rationis, ac partis, non re, non uerbo, non uultu denique offendit. fuit hoc ſiue meum, ſiue reip. fatum, ut in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. non modo non exultauit in ruinis noſtris, ueſtriſq; diſcordijs Cornelius, ſed omni officio, lacrymis, opera, conſolatione omnes me abſente meos ſubleuauit. quorum ego teſtimonio, ac precibus munus hoc meritum huic, & , ut à principio dixi, iuſtam & debitam gratiam refero: ſperoq; iudices, ut eos, qui principes fuerunt conſeruandæ ſalutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & caros habetis, ſic, quæ ab hoc, pro facultate eius, pro loco, facta ſunt, & grata eſſe uobis & probata. non igitur à ſuis, quos nullos habet, ſed à ſuorum, qui & multi & potentes ſunt, urgetur inimicis: quos quidem heſterno die Cn. Pompeius copioſa oratione, & graui ſecum, ſi uellent, contendere iubebat, ab hoc improbo certamine, atque iniuſta contentione auocabat. & erat æqua lex, & nobis iudices, atque omnibus, qui noſtris familiaritatibus implicantur, uehementer utilis, ut noſtras inimicitias ipſi inter nos geramus, amicis noſtrorum inimicorum temperemus. ac ſi mea auctoritas ſatis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me præſertim rerum uarietate, atque uſu ipſo iam perdoctum uiderent, etiam ab illis eos maioribus diſcordijs auocarem. id enim contendere mihi uidetur è rep. cum id defendas, quod eſſe opti-

mum ſentias; & id fortium uirorum, & magnorum hominum ſemper putaui; neque huic unquam labori, officio, muneri defui: ſed contentio tandiu ſapiens eſt, quandiu aut proficit aliquid, aut, ſi non proficit, non obeſt ciuitati. uoluimus quædam, contendimus, experti ſumus; obtenta non ſunt; dolorem alij, nos luctum, mœroremq; ſuſcepimus: cur ea, quæ mutare non poſſumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero dierum nouo. idem in anguſtijs ærarij uictorem exercitum ſtipendio affecit, imperatori decem legatos decreuit, lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum ego ſententiarum, & princeps & auctor fui, neque me diſſenſioni meæ priſtinæ putaui potius aſſentiri, quàm præſentibus reip. temporibus, & concordiæ, conuenire. non idem alijs uidetur. ſunt fortaſſe in ſententia firmiores: reprehendo neminem: ſed aſſentior non omnibus: neque eſſe inconſtantis puto, ſententiam aliquam, tanquam aliquod nauigium, atque curſum, ex reip. tempeſtate moderari. ſed ſi qui ſunt, quibus infinitum ſit odium, in quo ſemel ſuſceptum ſit, quos uideo eſſe non nullos: cũ ducibus ipſis, non cum comitatu, aſſectatoribuſq; confligant: illam enim fortaſſe pertinaciam non nulli, uirtutem alij putabunt; hanc uero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. ſed ſi certorum hominum mẽtes nulla ratione placare poſſumus iudices, ueſtros quidem animos certe confidimus non oratione noſtra, ſed humanitate ueſtra eſſe placatos: quid enim eſt, cur non potius ad ſummam laudem huic, quàm

ante oculos ueſtros proponite: primum eſſe omnes etiam poſt mortem reos clariſſimos illos uiros, qui fœderatos ciuitate donarunt; deinde ſenatum, qui perſæpe hoc iudicauit; populum, qui iuſſit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, ſic uiuere, ac uixiſſe Cornelium, ut, cum omnium peccatorum quæſtiones ſint, non de uitiorum ſuorum pœna, ſed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud, ut ſtatuatis hoc iudicio, utrum, poſthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis. poſtremo illud iudices fixum in animis ueſtris tenetote, uos in hac cauſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de maleficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS ORATIO XXXVI.

Si quis ueſtrum P.C. expectat, quas ſim prouincias decreturus, conſideret ipſe ſecum, qui mihi homines ex prouincijs potiſſimum detrahendi ſint: non dubitabit, quid me ſentire conueniat, cum, quid mihi ſentire neceſſe ſit, cogitarit. ac ſi princeps eam ſententiam dicerem, laudaretis profecto; ſi ſolus, certe ignoſceretis; etiam ſi paulo minus utilis uobis ſententia uideretur, ueniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. nunc uero P. C. non parua afficior uoluptate: uel quòd hoc maxime reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, ut dolor meus nihil à communi utilitate diſſentiat: uel quòd habeo auctorem P. Seruilium, qui ante me ſententiam dixit, uirum clariſſimum, & cum in uniuerſam remp. tum etiam erga meam ſalutem fide, ac beneuolentia ſingulari. quòd ſi 2
ille & paulo ante, & quotieſcunque ei locus dicendi, ac poteſtas fuit, Gabinium & Piſonem, duo reip. portenta, ac pene funera, cum propter alias cauſas, tum maxime propter illud inſigne ſcelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non ſolum ſententia ſua, ſed etiam uerborum grauitate eſſe notandos putauit: quonam me animo in eos eſſe oportet, cuius illi ſalutem pro pignore tradiderunt ad explendas ſuas cupiditates? ſed ego in hac ſententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ ſeruiam. quo animo unuſquiſque

ueſtrum debet eſſe in illos, hoc ero: præcipuum illum, & proprium ſenſum doloris mei, quem tamen uos communem ſemper uobis mecum eſſe duxiſtis, à ſententia dicenda amouebo, ad ulciſcendi tempora reſeruabo.

Quatuor ſunt prouinciæ P. C. de quibus adhuc intelligo ſententias eſſe dictas; Galliæ duæ, quas hoc tempore uno imperio uidemus eſſe coniunctas; & Syria, & Macedonia, quas uobis inuitis & oppreſſis peſtiferi illi conſules pro euerſæ reip. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis ſunt lege Sempronia duæ. quid eſt, quod poſſimus de Syria Macedoniáq; dubitare? mitto, quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, quàm hũc ordinem condemnarint, quàm auctoritatem ueſtram è ciuitate exterminarint, quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi R. ſalutem, quàm me, ac meos omnes fœdiſſime crudeliſſimeq; uexarint. omnia illa domeſtica, atque urbana mitto: quæ tanta ſunt, ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. ad ipſas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, ſed tropheis, quæ multis uictorijs erat iam diu triumphisq; pacata, ſic à barbaris, quibus eſt propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Theſſalonicenſes, poſiti in gremio imperij noſtri, relinquere oppidum, & arcem munire cogantur; ut uia illa noſtra, quæ per Macedoniam eſt uſque ad Helleſpontum militaris, non ſolum excurſionibus barbarorum ſit infeſta, ſed etiam caſtris Thracijs diſtincta, ac notata. ita gentes eæ, quæ, ut pace uterentur, uim argenti dederant præclaro im-

peratori noſtro; ut exhauſtas domos replere poſſent, pro empta pace bellum nobis prope iuſtum intulerunt: iam uero exercitus ille noſter, ſuperbiſſimo delectu, & duriſſima conquiſitione collectus, omnis interijt. magno hoc dico cum dolore: miſerandum in modum milites populi R. *capti, necati, deſerti, diſſipati ſunt; incuria, fame, morbo, uaſtitate conſumpti: ut, quod eſt indigniſſimum ſcelus, is imperator in pœnam exercitus expetitus eſſe uideatur. atque hanc* Macedoniã, *domitis iam gentibus finitimis, barbariaq; compreſſa, pacatam ipſam per ſe, & quietam, tenui præſidio, atque exigua manu, etiam ſine imperio, per legatos, nomine ipſo populi* R. *tuebamur: quæ nunc conſulari imperio, atque exercitu ita uexata eſt, uix ut ſe poſſit diuturna pace recreare: cum interea quis ueſtrum hoc non audiuit, quis ignorat,* Achæos *ingentem pecuniam pendere* L. Piſoni *quotannis? uectigal, ac portorium* Dyrrhachinorum *totum in huius unius quæſtum eſſe conuerſum: urbem* Byzantiorum, *uobis, atque huic imperio fideliſſimam, hoſtilem in modũ eſſe uexatam? quò ille, poſtquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui à miſeris extorquere potuit, cohortes in hiberna miſit: his præpoſuit, quos putauit fore diligentiſſimos ſatellites ſcelerum, miniſtros cupiditatum ſuarum. omitto iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges, ſenatusq; conſulta: cædes relinquo: libidines prætereo; quarum acerbiſſimum extat indicium, & ad inſignem memoriam turpitudinis, & pene ad iuſtum imperij noſtri odium; quòd conſtat nobiliſſimas uirgines ſe in puteos abieciſſe, &*

morte uoluntaria nefariam turpitudinem depuliſſe. nec hæc iccirco omitto, quòd non grauiſſima ſint; ſed quia nunc ſine teſte dico. ipſam uero urbem Byzantiorum fuiſſe refertiſſimam, atque ornatiſſimam ſignis, quis ignorat? quæ illi, exhauſti ſumptibus bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq; Pontum armatum efferueſcentem in Aſiam atque erũpentem, ægre repulſum & ceruicibus interclusum ſuis ſuſtinerent; tum, inquam, Bizantij & poſtea ſigna illa, & reliqua urbis ornamenta ſanctiſſime cuſtodita tenuerunt. te imperatore infeliciſſimo & teterrimo Cæſonine Caluenti ciuitas libera, & proximis ſuis beneficijs à ſenatu & à populo R. liberata, ſic ſpoliata atque nudata eſt, ut, niſi C. Virginius, legatus, uir fortis & innocens, interueniſſet, unum ſignum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. quod fanũ eſt in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tam ſanctus fuit, in quo ullum ſimulacrum, ullum ornamentum reliquum ſit? emiſti à fœdiſſimo tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres; tum, inquam, emiſti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos cõtra S.C. & contra legem generi tui dicere liceret. id emptum ita uendidiſti, ut aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. quorum ego nihil dico nunc patres conſcripti: hominem ipſum relinquo: de prouincia diſputo. itaque omnia illa, quæ & ſæpe audiſtis & tenetis animis, etiam ſi non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præſens in oculis ueſtris mentibuſq; defixit, audacia loquor: nihil de ſuperbia, nihil de con-

tumacia, nihil de crudelitate diſputo: lateant libidines eius illæ tenebricoſæ, quas fronte & ſupercilio, non pudore & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id diſputo. huic uos non ſummittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciam tetigit, ſic fortuna cum improbitate certauit, ut nemo poſſet, utrum deterior, an infelicior eſſet, iudicare. An 9
uero in Syria diutius eſt Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciam fuit eiuſmodi, ut rex Ariobarzanes conſulem ueſtrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret. deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum. poſt, conciſæ ſunt optimæ cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum eſt, niſi pactiones pecuniarum cum tyrannis, deciſiones, direptiones, latrocinia, cædes, cũ palam populi R. imperator inſtructo exercitu dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, ſed omnia ſibi & empta & emenda eſſe clamaret. iam uero pu-
10 *blicanos miſeros (me etiam miſerum illorum ita de me meritorum miſerijs ac dolore) tradidit in ſeruitutem Iudæis, & Syris, nationibus natis ſeruituti: ſtatuit ab initio, & in eo perſeuerauit, ius publicano non dicere: pactiones ſine ulla iniuria factas reſcidit: cuſtodias ſuſtulit: uectigales multos ac ſtipendiarios liberauit: quo in oppido ipſe eſſet, aut quò ueniret, ibi publicanum, aut publicani ſeruum eſſe uetuit. quid multa? crudelis haberetur, ſi in hoſtem animo fuiſſet eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis præſertim, qui eſt ſemper dignitate ſua, benignitate magiſtratus ſuſtentatus. itaque ui-* 11
detis patres conſcripti, non temeritate redemptionis, aut

negotij gerendi inſcitia, ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij pene afflictos iam atque euerſos publicanos: quibus quidem uos, in his anguſtijs ærarij, tamen ſubueniatis, neceſſe eſt: etſi iam multis non poteſtis, qui propter illum, hoſtem ſenatus, inimiciſſimum ordinis equeſtris, bonorumq; omnium, non ſolum bona, ſed etiam honeſtatem miſeri deperdiderunt: quos non parſimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non ſplendor tueri potuit contra illius belluonis, et prædonis
12 *audaciam. quid? qui ſe etiam nunc ſubſidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate ſuſtentant, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico non potuit per hoſtē, hic tegitur ipſa lege cenſoria: quem is frui non ſinit, qui eſt, etiam ſi non appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium non oportet? retinēte igitur in prouincia diutius eum, qui de ſocijs cum hoſtibus, de ciuibus cum ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiam ſe pluris eſſe, quàm collegam, putet, quòd ille uoſtriſtitia uultuq; deceperit, ipſe nunquam ſe minus, quàm erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo autem alio quodam modo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne Gabinius unus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs, ſi non ali-*
13 *quando deducendi eſſent, deripiendos non putaretis? et has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum uaſtitates, imperij maculas teneretis? at ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdē reuocabatis, cum in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberum ueſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, ueſtrā auctoritatem,*

ijs, per quos erat amiſſa, reuocatis, & ijs ipſis præmijs extortis, quæ erant pro ſcelere atque euerſione patriæ conſecuti. quàm pœnam ſi tum aliorum opibus, non 14
ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt; at aliam multo maiorem grauioremq́; ſubierunt: quæ enim homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior pœna accidere potuit, quàm non credi literis ijs, quæ rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem Gabinio denegauit; primum, homini ſceleribus, flagitijs contaminatiſſimo nihil eſſe credendum; deinde, à proditore, atque eo, quem præſentem hoſtem reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe: poſtremo, ne deos quidem immortales uelle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari, hominis impuriſſimi, et ſceleratiſſimi nomine. itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra helluatur, antea poſt ſiparium ſolebat: aut amicos habet prudentiores, quàm Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur.
hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non VII
audet nos certiores facere, ne imperator appelletur: al- 15
terum, ſi tabellarij non ceſſarint, neceſſe eſt, paucis diebus pœniteat audere. cuius amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluæ tam immani, tamq́; tetræ poſſunt ulli eſſe amici, hac conſolatione utũtur, etiam T. Albutio ſupplicationem hunc ordinem denegaſſe. quod eſt primum diſſimile; res in Sardinia cum Maſtrucatis latrunculis à proprætore una cohorte auxiliaria geſta; & bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrannis, conſulari exercitu imperioq́; confectum: deinde Albutius, quod à ſe-

natu petebat, ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat: conſtabat enim Græcum hominem ac leuem in ipſa prouincia quaſi triumphaſſe: itaque hanc eius temeritatem ſenatus ſupplicatione denegata notauit. ſed fruatur ſane hoc ſolatio, atque hanc inſignem ignominiam, quoniam uni præter ſe inuſta eſt, putet eſſe leuiorem; dummodo, cuius exemplo ſe conſolatur, eius exitum expectet; preſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit; hac tamen una plaga conciderit, ignominia ſenatus. At qui duas Gallias decernit: conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam; tamen alterum retinet, et in utriuſque pari ſcelere diſparem conditionem facit. Faciam, inquit, illas prætorias; ut Piſoni et Gabinio ſuccedatur ſtatim. ſi hic ſinat: tum enim tribunus intercedere poterit; nunc non poteſt: itaque ego idem, qui nunc conſulibus ijs, qui deſignati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam eaſdem prætorias; ut et prætores annuas prouincias habeant, & eos quamprimum uideamus, quos animo æquo uidere non poſſumus. ſed, mihi credite, nunquam ſuccedetur illis, niſi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit: itaque, hoc tempore amiſſo, annus eſt integer uobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, ſociorum ærumnæ, ſceleratiſſimorum hominum impunitas propagatur. quod ſi eſſent illi optimi uiri, tamen ego mea ſentẽtia C. Cæſari ſuccedẽdum nondum putarem. qua de re dicam patres conſcripti quod ſentio, atque illam interpellationem mei familiariſſimi, qua paulo ante interrupta eſt oratio mea, non

pertimeſcam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere eſſe, quàm Cæſari: omnem enim illam tempeſtatem, cui ceſſerim, Cæſare impulſore atque adiutore eſſe excitatam. cui ſi primum ſic reſpondeam, me communis utilitatis habere rationem, non doloris mei, poſſim'ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortiſſimorum et clariſſimorum ciuium facere poſſim? an Ti. Graccus (patrem dico, cuius utinam filij non degeneraſſent à grauitate paterna) tantam laudem eſt adeptus, quòd tribunus pl. ſolus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit, inimiciſſimus et ipſius, & fratris eius Africani, iurauitq; in cõcione, ſe in gratiam non rediiſſe, ſed alienum ſibi uideri dignitate imperij, quò duces eſſent hoſtium Scipione triumphante ducti, eodem ipſum duci, qui triumphaſſet? quis plenior ini- 19
micorum fuit C. Mario? L. Craſſus, M. Scaurus. alij ne inimici? omnes Metelli: at hi non modo illum inimicum ex Gallia ſententijs ſuis non detrahebant, ſed &, propter rationem Gallici belli, prouinciã extra ordinem decernebant. bellum in Gallia maximum geſtum eſt: domitæ ſunt à Cæſare maximæ nationes, ſed non dum legibus, non dum iure certo, non dum ſatis firma pace deuinctæ. bellum affectum uidemus, &, uere ut dicam, pene confectum; ſed ita, ut, ſi idẽ extrema perſequitur, qui incohauit, iam omnia perfecta uideamus; ſi ſucceditur, periculum ſit, ne inſtauratas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. ergo ego ſenator, inimicus, ſi ita uultis, homini; amicus eſſe, ſicut ſemper fui, reip. debeo. quid, ſi ipſas inimicitias 20
depono reip. cauſa, quis me tandem iure reprehendat?

præſertim cum ego omnium meorum conſiliorum, at= que factorum exempla ſemper ex ſummorũ hominum factis mihi cenſuerim petenda. an non M. ille Lepidus, qui bis conſul & pontifex maximus fuit, non ſolum memoria & teſtimonio, ſed etiam annalium literis & ſummi poetæ uoce laudatus eſt, quòd cum M. Fuluio collega, quo die cenſor eſt factus, homine inimiciſſimo, in campo ſtatim rediјt in gratiam, ut cõmune officium cenſuræ communi animo ac uoluntate defenderẽt? at- que ut uetera, quæ ſunt innumerabilia, mittam; tuus pater Philippe non'ne uno tempore cum ſuis inimiciſſi= mis in gratiam rediјt? quibuſcum omnibus eadem reſp. reconciliauit, quæ alienarat. multa prætereo, quòd intueor coram hæc lumina atque ornamẽta reip. P. Ser uilium, & M. Lucullum: utinam etiam L. Lucullus ille uiueret. quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuita- te, quàm Lucullorum atque Seruiliorum? quas in ui ris fortiſſimis non ſolum extinxit reip. dignitas et ipſo= rum, ſed etiam ad amicitiam conſuetudinemq; tradu= xit. quid? Q. Metellus Nepos non'ne conſul in tẽplo Iouis optimi maximi permotus cum auctoritate ueſtra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, ab= ſens mecum ſummo ſuo beneficio rediјt in gratiam? an ego poſſum huic eſſe inimicus, cuius literis, fama, nun= cijs celebrãtur aures quotidie meæ nouis nominibus gen tium, nationum, locorum? ardeo, mihi credite patres conſcripti, id quod uoſmet de me exiſtimatis, & facitis ipſi, incredibili quodam amore patriæ: qui me amor et ſubuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, & rurſum, cum omnia tela undi=

que eſſe intenta in patriam uiderem, ſubire coegit atque excipere unum pro uniuerſis. hic me meus in remp. animus priſtinus ac perennis cum C. Cæſare reducit, reconciliat, reſtituit in gratiam. quod uolent, denique homines exiſtiment: nemini ego eſſe poſſum bene de rep. merenti non amicus. etenim ſi ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias ſolum, ſed etiam bellum indixi, atque intuli; cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs eſſent liberati: cur eadem reſp. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare nō poſſit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, niſi quòd pernicioſum patriæ ciuem fore putabam, qui, turpiſſima libidine incenſus, duas res ſanctiſſimas, religionē & pudicitiam, uno ſcelere uiolaſſet? num eſt igitur dubium ex his rebus, quas is egit, agitq; quotidie, quin ego in illo oppugnando reip. plus quàm otio meo, non nulli in eodem defendēdo ſuo plus otio, quàm communi, proſpexerint? ego me à C. Cæſare in rep. diſſenſiſſe fateor, & ſenſiſſe uobiſcum: ſed nunc iiſdem uobis aſſentior, cum quibus antea ſentiebam. uos enim, ad quos literas L. Piſo de ſuis rebus non audet mittere, qui Gabinij literas inſigni quadam nota, atque ignominia noua condemnaſtis, C. Cæſari ſupplicationes decreuiſtis; numero, ut nemini ullo ex bello; honore, ut omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo ampliſſimus, & ordo is, qui eſt & publici conſilij, & meorum omnium conſiliorum auctor & princeps. uos ſequor patres conſcripti, uobis obtempero, uobis aſſentior: qui quandiu C.

Cæſaris

Cæſaris conſilia in rep. non maxime diligebatis, me quo que cum illo minus coniunctum uidebatis: poſteaquam rebus geſtis mentes ueſtras, uoluntatemq; mutaſtis, me non ſolum comitem eſſe ſententiæ ueſtræ, ſed etiam laudatorem uidiſtis. ſed quid eſt, quòd in hac cauſa ma xime homines admirentur, et reprehendant meum con ſilium; cum ego idem antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, quàm ad reip. neceſſita tem pertinerent? ſupplicationem quindecim dierum de creui ſententia mea. reip. ſatis erat tot dierum, quot C. Mario. dijs immortalibus non erat exigua eadem gra= tulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus die= rum hominis eſt dignitati tributus. in quo ego, quo cõſule referente primum decem dierum ſupplicatio de= creta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confectoq; Mi thridatico bello, & cuius ſententia primum duplicata eſt ſupplicatio conſularis; mihi enim eſtis aſſenſi, cum eiuſdem Pompeij literis recitatis, confectis omnibus ma= ritimis terreſtribusq; bellis, ſupplicationẽ dierum duo= decim decreuiſtis: ſum Cn. Pompeij uirtutem, & ani= mi magnitudinem admiratus, quòd, cum ipſe cæteris omnibus eſſet omni honore antelatus, ampliorem hono= rem alteri tribuebat, quàm ipſe erat conſecutus. ergo in illa ſupplicatione, quam ego decreui, res ipſa tribu= ta eſt dijs immortalibus, & maiorum inſtitutis, & utilitati reip. ſed dignitas uerborum, honos, & noui= tas, & numerus dierum Cæſaris ipſius laudi & gloriæ conceſſus eſt. relatum eſt ad nos nuper de ſtipendio exer citus: non decreui ſolum, ſed etiam, ut uos decernere= tis, laboraui: multa diſſentientibus reſpondi: ſcriben=

do aſſui: tum quoque homini plus tribui, quàm neſcio cui neceſſitati: illum enim arbitrabar etiam ſine hoc ſubſidio pecuniæ retinere exercitum præda ante parta, & bellum conficere poſſe: ſed decus illud & ornamentum triumphi minuendum noſtra parſimonia non putaui. actum eſt de decem legatis: quos alij omnino non dabant: alij exempla quærebant: alij tempus differebant: alij ſine ullis uerborum ornamentis dabant. in ea quoque re ſic ſum locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod reip. cauſa ſentirem, facere uberius propter ipſius Cæſaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omnes res egi ſilentio, interpellor; cum ſuperioribus cauſis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, niſi ratio belli, niſi ſumma utilitas reip. moueat. nam ipſe Cæſar, quid eſt, cur in prouincia commorari uelit, niſi ut ea, quæ per eum affecta ſunt, perfecta reip. tradantur? amœnitas eum, credo, locorum, urbium pulchritudo, hominum, nationumq; illarum humanitas, & lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij noſtri propagatio retinet. quid illis terris aſperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porro tot uictorijs præſtabilius? quid Oceano longius inueniri poteſt? an reditus in patriam habet aliquam offenſionem? utrum apud populum, à quo miſſus eſt; an apud ſenatum, à quo ornatus eſt? an dies auget eius deſiderium, an magis obliuionem? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit longo interuallo uiriditatem? quare ſi qui hominem nõ diligunt; nihil eſt, quòd eum de prouincia deuocent: ad gloriam deuocant, ad triumphum, ad gratulatio-

nem, ad ſummum honorem ſenatus, equeſtris ordinis gratiam, populi caritatem. ſed ſi ille hac tam exi-
30 *mia fortuna propter utilitatem reip. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego ſenator facere debeo, quem, etiam ſi ille aliud uellet, reip. conſulere oporteret? ego uero ſic intelligo patres conſcripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationem. nam quis hoc tempore non ſentit, omnia alia eſſe nobis uacua ab omni periculo, atque*
31 *etiam ab omni ſuſpicione belli? iam diu mare uidemus illud immenſum, cuius feruore non ſolum maritimi curſus, ſed urbes etiam & uiæ militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij ſic à populo R. ab Oceano uſque ad ultimum Pontum, tanquã unum aliquem portum, tutũ et clauſum teneri; nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipſa poterant in prouincias noſtras redundare, ita ab eodem eſſe partim reciſas, partim repreſſas, ut Aſia, quæ imperium antea noſtrum terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipſa cingatur. poſſum de omni regione, de omni hoſtium genere dicere. nulla gens eſt, quæ non aut ita ſubacta ſit, ut uix extet; aut ita domita, ut quieſcat; aut ita pacata, ut uictoria noſtra, imperioq; lætetur. bellum Gallicum*
32 *patres conſcripti C. Cæſare imperatore geſtum eſt; antea tantummodo repulſum. ſemper illas nationes noſtri imperatores refutandas potius bello, quàm laceſſendas putauerunt. ipſe ille C. Marius, cuius diuina, atque eximia uirtus magnis populi R. luctibus funeribuſq; ſubuenit; influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit, non ipſe ad eorum urbes ſedeſq; penetra-*

*uit. modo ille meorum laborum, periculorum, conſi-
liorum ſocius, C. Pontinius, fortiſſimus uir, ortum re-
pente bellum Allobrogum, atque hac ſcelerata conſura-
tione excitatum prælijs fregit; eosq; domuit, qui la-
ceſſierant; & ea uictoria contentus, rep. metu libera-
ta quieuit. C. Cæſaris longe aliam uideo fuiſſe ra-
tionem: non enim ſibi ſolum cum ijs, quos iam arma-
tos contra populum R. uidebat, bellandum eſſe duxit,
ſed totam Galliam in noſtram ditionem eſſe redigendā:
itaque cum acerrimis nationibus & maximis, Germa-* 33
*norum; & Heluetiorum, prælijs feliciſſime decerta-
uit: cæteras contriuit, compulit, domuit, imperio po-
puli R. parere aſſuefecit; et quas regiones, quasq; gen-
tes nullæ nobis antea literæ, nulla uox, nulla fama no
tas fecerat, has noſter imperator, noſterq; exercitus,
et populi R. arma peragrarunt. ſemitam tantum Gal-
liæ tenebamus antea patres conſcripti: cæteræ partes à
gentibus, aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut
incognitis, aut certe immanibus, & barbaris, et bel-
licoſis tenebantur. quas nationes, nemo unquam fuit,
qui non frangi domariq; cuperet: nemo ſapienter de
rep. noſtra cogitauit iam inde à prncipio huius imperij,
quin Galliam maxime timēdam huic imperio putaret:
ſed propter uim, ac multitudinem gentium illarum
nunquam eſt antea cum omnibus dimicatum. reſiti-
mus ſemper laceſſiti: nunc denique eſt perfectum, ut
imperij noſtri terrarumq; illarū idem eſſet extremum.
alpibus Italiam munierat ante natura non ſine ali-* 34
*quo diuino numine: nam ſi ille aditus Gallorum im-
manitati multitudiniq; patuiſſet, nunquam hæc urbs*

ſummo imperio domicilium, ac ſedem præbuiſſet: quæ iam, licet, conſidant: nihil eſt enim ultra illam altitudinem montium uſque ad Oceanum, quod ſit Italiæ pertimeſcendum. ſed tamen una, aut altera æſtas uel metu, uel ſpe, uel pœna, uel præmijs, uel armis, uel legibus poteſt totam Galliam ſempiternis uinculis aſtringere. impolitæ uero res & acerbæ ſi erunt relictæ, quanquam ſunt abſciſſæ, tamen efferent ſe aliquando, et ad renouandum bellum reuireſcent. quare ſit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata eſt. etenim ſi Fortunæ muneribus ampliſſimis ornatus, ſæpius eius deæ periculum facere nollet; ſi in patriam, ſi ad deos penates, ſi ad eam dignitatem, quã in ciuitate ſibi propoſitã uidet, ſi ad iucundiſſimos liberos, ſi ad clariſſimum generum redire properaret; ſi in Capitolium inuehi uictor cum illa inſigni laurea geſtiret; ſi denique timeret caſum aliquem, qui illi tantum addere iam non poteſt, quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata ſunt, confici uelle. cum uero ille ſuæ gloriæ iampridem, reip. non dum ſatisfecerit, & malit tamen tardius ad ſuorum laborum fructus peruenire, quàm non explere ſuſceptum reip. munus: nec imperatorem incenſum ad remp. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem prope iam explicatam perturbare, atque impedire debemus. nam illæ ſententiæ uirorum clariſſimorum minime probandæ ſunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui ulteriorem, omnia illa, de quibus diſſerui paulo ante, perturbat: ſimul oſtendit eam ſe ſci-

ſcere legem, quam eſſe legem neget; & quæ pars pro=uinciæ ſit, cui non poſſit intercedi, hanc ſe auellere; quæ defenſorem habeat, non tangere: ſimul & illud facit, ut, quod illi à populo datum ſit, id non uiolet; quod ſenatus dederit, id ſenator properet auferre. al= 37
ter belli Gallici rationem habet: fungitur officio bo=ni ſenatoris: legem quam non putat, eam quoque ſeruat; præfinit enim ſucceſſori diem. qui mihi ni=hil uidetur minus à dignitate diſciplinaq; maiorum diſſidere, quàm ut, qui conſul Calendis Ian. habere prouinciam debet, is ut eam deſponſam, non decretam habere uideatur; fuerit toto in conſulatu ſine prouin=cia, cui fuerit, antequā deſignatus eſſet, prouincia decre ta. ſortietur, an non? nā & non ſortiri abſurdum eſt, &, quod ſortitus ſis, non habere. proficiſcetur palu datus? quò? quò peruenire ante certam diem non lice=bit. Ianuario, Februario prouinciam non habebit: ca-lendis ei denique Martijs naſcetur repente prouincia. attamen his ſententijs Piſo in prouincia permanebit. 38
quæ cum grauia ſunt, tum nihil grauius illo, quòd multari imperatorem diminutione prouinciæ contu=melioſum eſt: neque ſolum, ſummo in uiro, ſed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. ego uos XVI
intelligo P. C. multos decreuiſſe honores eximios C. Cæ=ſari & prope ſingulares; quòd ita meritus erat; gra=tis etiam, ut quamconiunctiſſimus huic ordini eſſet. ſapientes, ac diuini fuiſtis. neminem unquam eſt hic ordo complexus honoribus, & beneficijs ſuis, qui ul=lam dignitatem præſtabiliorem ea, quam per uos eſſet adeptus, putarit. nemo unquam hic potuit eſſe prin

ceps, qui maluerit eſſe popularis. ſed homines aut propter dignitatem ſuam diffiſi ipſi ſibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniũctione depulſi, ſæpe ex hoc portu ſe in illos fluctus prope neceſſario contulerunt. qui ſi ex illa iactatione curſuq́; populari bene geſta rep. referunt aſpectum in curiam, atque huic ampliſſimæ dignitati commendati eſſe uolunt, non modo, non repellendi ſunt, uerum etiam expetendi. monemur à fortiſſimo uiro, atque optimo poſt hominum memoriam conſule, ut prouideamus, ne citerior Gallia *nobis inuitis alicui decernatur, poſt eos conſules, qui nunc erunt deſignati, perpetuoq́; poſthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam etſi non cõtemno* P. C. *præſertim monitus à ſapientiſſimo conſule, & diligentiſſimo cuſtode pacis & otij, tamen uehementius arbitror pertimeſcendã, ſi hominum præclariſſimorum, ac potentiſſimorum, aut honorem minuero, aut ſtudium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut* C. Iulius *omnibus à ſenatu eximijs, ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipſe ampliſſimam ſit gloriam conſecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum. poſtremo quo quiſque animo futurus ſit, neſcio: quid ſperem, uideo. præſtare hoc ſenator debeo, quantum poſſum, ne quis uir clarus, aut potens huic ordini iure iraſci poſſe uideatur. atque hoc, ſi inimiciſſimus eſſem* C. Cæſari, *ſentirem tamen reip. cauſa. ſed non alienum eſſe arbitror, quo minus ſæpe, aut inter-*

ſcere legem, quam eſſe legem neget; & quæ pars prouinciæ ſit, cui non poſſit intercedi, hanc ſe auellere; quæ defenſorem habeat, non tangere: ſimul & illud facit, ut, quod illi à populo datum ſit, id non uiolet; quod ſenatus dederit, id ſenator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni ſenatoris: legem quam non putat, eam quoque ſeruat; præfinit enim ſucceſſori diem. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate diſciplinaq; maiorum diſſidere, quàm ut, qui conſul Calendis Ian. habere prouinciam debet, is ut eam deſponſam, non decretam habere uideatur; fuerit toto in conſulatu ſine prouincia, cui fuerit, antequã deſignatus eſſet, prouincia decreta. ſortietur, an non? ná & non ſortiri abſurdum eſt, & quod ſortitus ſis, non habere. proficiſcetur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario prouinciam non habebit: calendis ei denique Martijs naſcetur repente prouincia. attamen his ſententijs Piſo in prouincia permanebit. quæ cum grauia ſunt, tum nihil grauius illo, quòd multari imperatorem diminutione prouinciæ contumelioſum eſt: neque ſolum, ſummo in uiro, ſed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. ego uos intelligo P. C. multos decreuiſſe honores eximios C. Cæſari & prope ſingulares; quòd ita meritus erat; gratis etiam, ut quamconiunctiſſimus huic ordini eſſet. ſapientes, ac diuini fuiſtis. neminem unquam eſt hic ordo complexus honoribus, & beneficijs ſuis, qui ullam dignitatem præſtabiliorem ea, quam per uos eſſet adeptus, putarit. nemo unquam hic potuit eſſe prin

ceps, qui maluerit eſſe popularis. ſed homines aut propter dignitatem ſuam diffiſi ipſi ſibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniũctio- ζηλοτυπίαν
ne depulſi, ſæpe ex hoc portu ſe in illos fluctus prope ne-
7 *ceſſario contulerunt. qui ſi ex illa iactatione curſuq́; populari bene geſta rep. referunt aſpectum in curiam, atque huic ampliſſimæ dignitati commendati eſſe uolunt, non modo, non repellendi ſunt, uerum etiam*
39 *expetendi. monemur à fortiſſimo uiro, atque optimo poſt hominum memoriam conſule, ut prouideamus, ne citerior* Gallia *nobis inuitis alicui decernatur, poſt eos conſules, qui nunc erunt deſignati, perpetuoq́; poſthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari, ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam etſi non cõtemno* P. C. *præſertim monitus à ſapientiſſimo conſule, & diligentiſſimo cuſtode pacis & otij, tamen uehementius arbitror pertimeſcendã, ſi hominum præclariſſimorum, ac potentiſſimorum, aut honorem mi-*
8 *nuero, aut ſtudium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut* C. Iulius *omnibus à ſenatu eximijs, ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipſe ampliſ-*
XVI *mam ſit gloriam conſecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad ſuſpicandum nullo modo poſſum. poſtremo quo quiſque animo futurus ſit, neſcio: quid ſperem, uideo. præſtare hoc ſenator debeo, quantum poſſum, ne quis uir clarus, aut potens huic ordini iure iraſci poſſe uideatur. atque hoc, ſi inimiciſſimus eſſem* C. Cæſari, *ſentirem tamen reip. cauſa. ſed non alienum eſſe arbitror, quo minus ſæpe, aut inter-*

pellar à non nullis, aut tacita æſtimatione reprehendar, explicare breuiter, quæ mihi ſit ratio, & cauſa cum Cæſare. ac primum illud tempus familiaritatis, & conſuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni, conſobrino noſtro, ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit, prætermitto. poſteaquam ſum penitus in remp. ingreſſus, ita diſſenſi ab illo, ut in diſiunctione ſententiæ, coniuncti tamen amicitia maneremus. conſul ille egit eas res, quarum participem me eſſe uoluit: quibus ego ſi minus aſſentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum eſſe debebat. me ille, ut quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus ſibi coniunctiſſimis conſularibus eſſe uoluit: mihi legationem, quam uellem, quanto cum honore uellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione quadam ſententiæ repudiaui: quàm ſapienter, non diſputo; multis enim non probabo: conſtanter quidem, & fortiter certe: qui, cum me firmiſſimis opibus contra ſcelus inimicorum munire, & populares impetus populari præſidio poſſem propulſare, quamuis excipere fortunam, ſubire uim atque iniuriam malui, quam aut à ueſtris ſanctiſſimis mentibus diſſidere, aut de meo ſtatu declinare. ſed non is ſolum gratus debet eſſe, qui accepit beneficium, uerum etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, & conuenire ijs rebus, quas geſſeram, non putabam: illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem, ſuum generum, ſentiebam. traduxit ad plebem inimicum meum; ſiue iratus mihi, quòd me

ſecum ne beneficijs quidem uidebat poſſe coniungi; ſiue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, ut ſibi eſſem legatus, non ſolum ſuaſit, uerum etiam rogauit. ne id quidem accepi: non quo alienum mea dignitate arbitrarer, ſed quòd tantum reip. ſceleris impendere à conſulibus proximis non ſuſpicabar. ergo adhuc magis eſt mihi uerendum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita, atque improuiſa formido, tenebræ reip. ruina, atque incendium ciuitatis. terror iniectus Cæſari de eius actis, metus cædis bonis omnibus, conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. ſi non ſum adiutus, non debui: ſi deſertus, ſibi fortaſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, ut quidam aut putant, aut uolunt, uiolata amicitia eſt, accepi iniuriam, inimicus eſſe debui: non nego. ſed ſi idem ille tum me ſaluum eſſe uoluit, cum uos me, ut cariſſimum filium, deſiderabatis; & ſi uos ijdem pertinere ad cauſam illam putabatis, uoluntatem C. Cæſaris à ſalute mea non abhorrere; & ſi illius uoluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in concione, uos mei ſemper cupidiſſimos in Capitolio ad meam ſalutem incitauit; ſi denique Cn. Pompeius idem mihi teſtis de uoluntate Cæſaris, & ſponſor eſt illi de mea: non ne uobis uideor & ultimi temporis recordatione, & proximi memoria medium illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex rerum natura non poſſim euellere, ex animo quidem certe excidere? ego uero, ſi mihi non licet per aliquos ita gloriari,

me dolorem, atque inimicitias meas reip. conceſſiſſe, quod magni cuiuſdam hominis, & perſapientis uidetur: utar hoc, quod non tam ad laudem adipiſcendam, quàm ad uitãdam uituperationem, ualet, hominem me eſſe gratum, & non modo tantis beneficijs, ſed etiam mediocri hominum beneuolentia cõmoueri. à uiris fortiſſimis & de me optime meritis quibuſdam peto, ut, ſi ego illos meorum laborum et incommodorum participes eſſe nolui, ne illi me ſuarum inimicitiarum ſocium uelint eſſe, præſertim cum mihi ijdem illi conceſſerint, ut etiam acta illa Cæſaris, quæ nihil oppugnaui antea, neque defendi, meo iam iure poſſim defendere. nam ſummi ciuitatis uiri, quorum ego conſilio remp. conſeruaui, et quorum auctoritate illam coniunctionem Cæſaris defugi, Iulias leges & cæteras illo conſule rogatas, iure latas negãt. ijdem illam proſcriptionem capitis mei, contra ſalutem reip. ſed ſaluis auſpicijs rogatam eſſe dicebant. itaque uir ſumma auctoritate, ſumma eloquentia, dixit grauiter, caſum illum meũ funus eſſe reip. ſed funus iuſtum et indictum: et mihi ipſi omnino perhonorificum, diſceſſum meũ funus dici reip. Reliqua non reprehendo, ſed mihi ad id, quod ſentio, aſſumo. nam ſi illud iure rogatum dicere auſi ſunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cœlo ſeruarat: obliti'ne erant, tum, cum ille, qui id egerat, plebeius eſt lege curiata factus, dici, de cœlo eſſe ſeruatum? qui ſi plebeius omnino eſſe non potuit, qui tribunus pl. potuit eſſe? & cuius tribunatus ſi ratus eſt, nihil eſt quod irritũ ex actis Cæſaris poſſit eſſe: eius non ſolum tribunatus, ſed etiam pernicioſiſſimæ res,

eſt
ſ.

auſpiciorum religione conſeruata iure latæ uidebuntur. quare aut uobis ſtatuendum eſt, legem Aeliam *manere, legem* Fuſiam *non eſſe abrogatam, non omnibus faſtis legem ferri licere; cum lex feratur, de cœlo ſeruari, obnunciari, intercedi licere; cenſorium iudicium, ac notionem, et illud morum ſeueriſſimum magiſterium non eſſe nefarijs legibus de ciuitate ſublatum; ſi patricius tribunus pl. fuerit, contra leges ſacratas; ſi plebeius, contra auſpicia fuiſſe: aut mihi concedant homines, oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipſi in perditis non exquirunt; præſertim cum ab illis aliquoties conditio* C. Cæſari *lata ſit, ut eaſdem res alio modo ferret; qua conditione auſpicia requirebant, leges comprobabant, aut in* Clodio *auſpiciorum ratio ſit eadem, leges omnes ſint euerſæ ac perditæ ciuitatis. extremũ illud eſt. ego, ſi eſſent inimicitiæ mihi cum* C. Cæſare, *tamen hoc tempore reip. conſulere, inimicitias in aliud tempus reſeruare deberem. poſſem etiam ſummorum uirorum exemplo inimicitias reip. cauſa deponere: ſed cum inimicitiæ fuerint nunquam, opinio iniuriæ beneficio ſit extincta; ſententia mea* P. C. *ſi dignitas agitur* C. Cæſaris, *homini tribuã; ſi honos quidam, ſenatus concordiæ conſulam; ſi auctoritas decretorum ueſtrorum, conſtantiam ordinis in eodem ornando imperatore ſeruabo; ſi perpetua ratio* Gallici *belli, reip. prouidebo; ſi aliquod meum priuatum officium, me nõ ingratum præſtabo. atque hoc uelim probare omnibus patres conſcripti: ſed leuiſſime feram, ſi forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum, repugnãte ueſtra auctoritate, texerunt; aut ijs, ſi qui meum cum*

inimico ſuo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipſi & cum meo, & cum ſuo inimico in gratiam non dubitarint redire.

IN L. CALPVRNIVM PISONEM. Frug,
ORATIO XXXVIII.

Deeſt principium.

Iam'ne uides bellua, iam'ne ſentis, quæ ſit hominum 1
querela frontis tuæ? nemo queritur, Syrum neſcio 1.
quem de grege nouitiorum factum eſſe conſulem: non
enim nos color iſte ſeruilis, non piloſæ genæ, non den-
tes putridi deceperunt: oculi, ſupercilia, frons, uul-
tus denique totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt,
fraudem F. *hic in errorem homines impulit; hic eos, quibus erat*
ignotus, decepit, fefellit, [redacted] *induxit. pauci*
iſta tua lutulenta uitia noueramus, pauci tarditatem
ingenij, ſtuporem debilitatemq; linguæ. nunquã erat
audita uox in foro: nunquam periculum factum conſi-
lij: nullum non modo illuſtre, ſed ne notum quidem
factum aut militiæ, aut domi. obrepſiſti ad honores er-
rore hominum, commendatione fumoſarum imagi-
num: quarum ſimile habes nihil, præter colorem. is 2
mihi etiam gloriabitur, ſe omnes magiſtratus ſine re-
pulſa aſſecutum. mihi iſta licet de me uera cum gloria
prædicare: omnes enim honores populus R. mihi ipſi,
quæſtura, *homini nouo, detulit. nam tu cum quæſtor es factus,*
etiam qui te nunquam uiderant, tamen illum hono-
ædilitas, *rem nomini mandabant tuo. ædilis es factus: Piſo eſt*

à populo R. factus, non iſte Piſo. prætura item maio-ribus delata eſt tuis. noti erant illi mortui: te uiuum non dum nouerat quiſquam. me cum quæſtorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum cunctis ſuffragijs populus R. faciebat; homini ille honorem, non generi; moribus, non maioribus meis; uirtuti per-ſpectæ, non auditæ nobilitati deferebat. nam quid ego de conſulatu loquar? parto, uis, an'ne geſtò? miſerum me, cum hac me peſte, atque labe confero. ſed nihil comparandi cauſa loquar: ac tamen ea, quæ ſunt lon-giſſime diſiuncta, comprehendam. tu conſul es renun-ciatus, (nihil dicam grauius, quàm quod omnes fa-tentur) impeditis reip. temporibus, diſſidentibus con-ſulibus Cæſare & Bibulo, cum hoc non recuſares, quin ij, à quibus dicebare conſul, te luce dignum non puta-rent, niſi nequior, quàm Gabinius, extitiſſes. me cun-cta Italia, me omnes ordines, me uniuerſa ciuitas non prius tabella, quàm uoce, priorem conſulem declarauit. ſed omitto, ut ſit factus uterque noſtrum. ſit ſane fors domina campi. magnificentius eſt dicere, quemadmo-dum geſſerimus conſulatum, quàm quemadmodum ceperimus. ego calendis Ian. ſenatum & bonos omnes legis agrariæ, maximarumq́; largitionum metu libe-raui. ego agrum Campanum, ſi diuidi non oportuit, conſeruaui; ſi oportuit, melioribus auctoribus reſer-uaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL. annis an te me conſulem interpoſitam ſenatus auctoritatem ſu-ſtinui contra inuidiam, atque defendi. ego adoleſcentes bonos & fortes, ſed uſos ea conditione fortunæ, ut, ſi eſſent magiſtratus adepti, reip. ſtatum conuulſuri ui-

derentur, meis inimicitijs, nulla ſenatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ, multa in rep. molientem, patientia atque obſequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam, ſenatus auctoritate, exercitu, & pecunia inſtructam & ornatam, quam cum Antonio communicaui, quòd ita exiſtimabam tempora reip. ferre, in concione depoſui, reclamante populo R. ego L. Catilinam, cædem ſenatus, interitum urbis non obſcure, ſed palam molientem, egredi ex urbe iuſſi, ut, à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti eſſe poſſemus. ego tela extremo menſe conſulatus mei, intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefarijs manibus extorſi. ego faces, iam accenſas ad huius urbis incendium, comprehendi, protuli, extinxi. me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici conſilij, frequentiſſimo ſenatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clariſſimus, qui propter te ſedet, L. Gellius, his audientibus, ciuicam coronam deberi à rep. dixit. mihi togato ſenatus non, ut multis, bene geſtæ, ſed, ut nemini, conſeruatæ reip. ſingulari genere ſupplicationis deorum immortalium templa patefecit. ego cum in concione abiens magiſtratu dicere à tribuno pl. prohiberer, quæ conſtitueram; cumq́; is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret: ſine ulla dubitatione iuraui, remp. atque hanc urbem mea unius opera eſſe ſaluam. mihi populus R. uniuerſus illa in concione non unius diei gratulationem, ſed æternitatem immortalitatemq́; donauit, cum meum iuſiurandum tale atque tantum iuratus ipſe una uoce & conſenſu approbauit. quo quidem

tempore is meus domum fuit è foro reditus, ut nemo, niſi qui mecum eſſet, ciuium eſſe in numero uideretur. atque ita eſt à me conſulatus peractus, ut nihil ſine conſilio ſenatus, nihil non approbante populo R. *egerim, ut ſemper in* Roſtris *curiam, in ſenatu populum defenderim, ut multitudinem cum principibus, equeſtrem ordinem cum ſenatu coniunxerim.* Expoſui *breuiter conſulatum meum. aude nunc ò furia de tuo dicere. cuius fuit initium, ludi compitalicij, tum primum facti poſt* L. Metellum *&* Q. Marcium *conſules contra auctoritatem huius ordinis: quos* Q. Metellus *(facio iniuriam fortiſſimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua conferam) ſed ille deſignatus conſul, cum quidam tribunus pl. ſuo auxilio magnos ludos contra* S.C. *facere iuſſiſſet, priuatus fieri uetuit; atque id, quod non dum poteſtate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cum in calendas* Ian. *compitaliciorum dies incidiſſent,* Sex. Clodium, *qui nunquam antea prætextatus fuiſſet, ludos facere, & prætextatum uolitare paſſus es, hominem impurum, atque non modo facie, ſed etiam oculo tuo digniſſimum: ergo his fundamentis poſitis cõſulatus tui, triduo poſt, inſpectante & tacente te, à* P. Clodio, *fatali portento prodigioq́; reip. lex* Aelia *&* Fufia *euerſa eſt, propugnacula muriq́; tranquillitatis atque otij: collegia, non ea ſolum, quæ ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innumerabilia quædam noua ex omni fæce urbis ac ſeruitio conſtituta: ab eodem homine, in ſtupris inauditis nefarijſq́; uerſato, uetus illa magiſtra pudoris & modeſtiæ, ſeueritas cenſoria ſubla-*

ta eſt: cum tu interim, buſtum reip. qui te conſulẽ tum Romæ dicis fuiſſe, uerbo nunquam ſignificaris ſententiam tuã, tantis in naufragijs ciuitatis. non dum, quæ feceris, ſed quæ fieri paſſus ſis, dico: neque uero multum intereſt, præſertim in conſule, utrum ipſe pernicioſis legibus, improbis concionibus remp. uexet, an alios uexare patiatur. an poteſt ulla eſſe excuſatio, non dicam, male ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti in maximo reip. motu conſuli? centum prope annos legem Aeliam & Fuſiam tenueramus, quadringentos iudicium notionemq́; cenſoriam: quas leges auſus eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo unquam conuellere: quam poteſtatem minuere, quo minus de moribus noſtris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tam effuſe petulans conatus eſt. hæc ſunt ò carnifex in gremio ſepulta conſulatus tui. perſequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali, ne conniuente quidem te, quod ipſum eſſet ſcelus, ſed etiam hilarioribus oculis, quàm ſolitus eras, intuente, delectus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi unquam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Caſtoris, ò proditor templorum omnium, uidente te conſtituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit te conſule arx ciuium perditorum, receptaculum ueterum Catilinæ militum, caſtellum forenſis latrocinij, buſtum legum omnium, ac religionum. erat non ſolum domus mea, ſed totum palatium ſenatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum ut non modo ad eum Ciceronẽ, (mitto enim domeſtica, quæ negari poſſunt; hæc commemoro, quæ ſunt palam) non modo inquam ad eum,

cui primam comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in ſenatu ſententiam rogabas tertium, nunquam aſpiraſti, ſed omnibus conſilijs, quæ ad me opprimendum parabantur, non interfuiſti ſolum, uerum etiam crudeliſſime præfuiſti. mihi uero ipſi coram genero meo, propinquo tuo, quæ dicere auſus es? egere, foris eſſe Gabinium, ſine prouincia ſtare non poſſe, ſpem habere à tribuno pl. ſi tua conſilia cum illo coniuraſſes, à ſenatu quidem deſperaſſe; huius te cupiditati obſequi; ſicuti ego feciſſem in collega meo; nihil eſſe, quòd præſidium conſulum implorarem, ſibi quenque conſulere oportere. atque hæc dicere uix audeo. uereor, ne qui ſit, qui iſtius inſignem nequitiam frontis inuolutam integumentis non dum cernat: dicam tamen: ipſe certe agnoſcet, & cum aliquo dolore flagitiorum ſuorum recordabitur. meminiſti'ne cœnum, cum ad te quinta fere hora cum C. Piſone ueniſſem, neſcio quò è gurguſtio te prodire, inuoluto capite, ſoleatum? &, cum iſto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalaſſes, excuſatione te uti ualetudinis, quòd diceres, uinolentis te quibuſdam medicaminibus ſolere curari? quam nos cauſam cum accepiſſemus, (quid enim facere poteramus?) pauliſper ſtetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: unde tu nos cum improbiſſime reſpondendo, tum turpiſſime eructando eieciſti. idem illo fere biduo productus in concionem ab eo, cui ſic æquatum præbebas conſulatum tuum, cum eſſes interrogatus, quid ſentires de conſulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, et non Ceſoninus ſemiplacentinus Caluen-

tius, reſpondes altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te ille, homo digniſſimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer ſenatum conſul in concione condemnas? non enim me, qui ſenatui parui: nam relatio illa ſalutaris, & diligens fuerat conſulis, animaduerſio quidem & iudicium ſenatus. quæ cum reprehendis, oſtendis, qualis tu, ſi ita forte accidiſſet, fueris illo tempore conſul futurus: ſtipendio mehercule, & frumento Catilinam eſſe putaſſes iuuandum: quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui tu ſenatus auctoritatem, ſalutem ciuitatis, totam remp. prouinciæ præmio uendidiſti? quæ enim L. Catilinam conantem conſul prohibui, ea P. Clodium facientem conſules adiuuerunt: uoluit ille ſenatum interficere, uos ſuſtuliſtis; leges incendere, uos abrogaſtis; interire patriam, uos adiuuiſtis. quid eſt uobis conſulibus geſtum ſine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incenſa non eſt. ac ne illi quidem, ſi habuiſſent ueſtri ſimilem conſulem, de urbis incendio cogitaſſent: non enim ſe tectis priuare uoluerunt, ſed his ſtantibus nullum domicilium ſceleri ſuo fore putauerunt. cædem illi ciuium, uos ſeruitutem expetiſtis. hi uos etiam crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante uos conſules libertas inſita, ut emori potius, quàm ſeruire, præſtaret. illud uero geminum conſilijs Catilinæ & Lentuli, quòd me domo mea expuliſtis, Cn. Pompeium domum ſuam compuliſtis: neque enim me ſtante, & manente in urbis uigilia, neque reſiſtente Cn. Pompeio,

omnium gentium uictore, unquam ſe illi remp. delere poſſe duxerunt: à me quidem etiam pœnas expetiſtis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium incluſum nefarijs ſenſibus impiorum in me profudiſtis. quorum ego furori niſi ceſſiſſem, in Catilinæ buſto uobis ducibus mactatus eſſem. quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos et Catilinam interfuiſſe, quàm, quòd eandẽ illam manũ ex intermortuis Catilinæ reliquijs concitaſtis, quòd omnes undique perditos collegiſtis, quòd in me carcerẽ effudiſtis, quòd coniuratos armaſtis, quòd eorum ferro meum corpus, atque omniũ bonorum uitam obijcere uoluiſtis? ſed iam redeo ad præclarã illam concionẽ tuam. tu es ille, cui crudelitas diſplicet? qui, cum ſenatus luctum, ac dolorem ſuum ueſtis mutatione declarandum cenſuiſſet, cum uideres mœrere remp. ampliſſimi ordinis luctu, ò noſter miſericors quid facis? quod nulla in barbaria quiſquam tyrannus. omitto enim illud, conſulem edicere, ut ſenatus S.C. ne obtemperet: quo fœdius nec fieri, nec cogitari quidquam poteſt. ad miſericordiam redeo eius, cui nimis uidetur ſenatus in conſeruanda patria fuiſſe crudelis. edicere eſt auſus cum illo ſuo pari, quem tamen omnibus uitijs ſuperare cupiebat, ut ſenatus, contra quàm ipſe cenſuiſſet, ad ueſtitum rediret. quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non ſineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers inſignia: eripis lacrymas non conſolando, ſed minando. quòd ſi ueſtem non publico conſilio patres conſcripti, ſed priuato officio, aut miſericordia mutauiſſent: tamen id

ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, poteſtatis erat non ferendæ. cum uero id ſenatus frequens cenſuiſſet, ordines reliqui iam ante feciſſent: tu ex tenebricoſa popina conſul extractus, cum illa ſaltatrice tonſa, ſenatum reip. occaſum, atque interitum lugere uetuiſti. at quærebat etiam paulo ante de me, quid ſuo mihi opus fuiſſet auxilio? cur non meis inimicis meis copijs reſtitiſſem? quaſi uero non modo ego, qui multis ſæpe auxilio fuiſſem, ſed quiſquam tam inops fuerit unquam, qui iſto non modo propugnatore tutiorem ſe, ſed aduocato, aut adſtipulatore paratiorem fore putaret. ego iſtius pecudis, ac putidæ carnis conſilio ſcilicet, aut præſidio niti uolebam: ab hoc eiecto cadauere quidquam mihi, aut opis, aut ornamenti expectabam: conſulem ego tum requirebam, conſulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non poſſem, qui tantam reip. cauſam grauitate, & conſilio ſuo tueretur, ſed qui tanquam truncus, atque ſtipes, ſi ſtetiſſet modo, poſſet ſuſtinere tamen titulum conſulatus. cum enim eſſet omnis cauſa illa mea conſularis, & ſenatoria, auxilio mihi opus fuerat, & conſulis, & ſenatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à uobis conſulibus conuerſum, alterum reip. penitus ereptum. attamen ſi conſilium exquiris meum, neque ego ceſſiſſem, & me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet, ſi mihi cum illo buſtuario gladiatore, & tecum, & cum collega tuo decertandum fuiſſet. alia enim cauſa præſtantiſſimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio, cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi

Mario, fortiſſimo uiro, & conſuli, & ſextum conſuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum eſſe duxit. quod mihi igitur certamen eſſet huiuſmodi? cum C. Mario ſcilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbato Epicuro, cum altero Catilinæ laternario? quos nempe hercule ego, neque ſupercilium tuum, neque collegæ tui cymbala, ac crotala fugi: neque tam fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus, ac fluctibus reip. nauem gubernaſſem, ſaluamq́; in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem. alios ego uidi uentos: alias proſpexi animo procellas: alijs impendentibus tempeſtatibus non ceſſi, ſed his unum me pro omnium ſalute obtuli. itaque diſceſſu tum meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudeliſſimis exciderunt: cum quidem tu, ò uecors, et amens, cum omnes boni abditi, incluſiq́; mœrerent; templa gemerent, tecta ipſa urbis lugerent, complexus es illud funeſtum animal, ex nefarijs ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum, atque eodem in templo, eodem & loci ueſtigio et temporis, arbitria non mei ſolum, ſed patriæ funeris abſtuliſti. quid ego illorū dierum epulas, quid lætitiam, & gratulationem tuam, quid cum tuis ſordidiſſimis gregibus intemperatiſſimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus ſobrium, quis agentem aliquid, quod eſſet libero dignum, quis denique in publico uidit? cum collegæ tui domus cantu, & cymbalis perſonaret, cumq́; ipſe nudus in conuiuio ſaltaret. in quo ne tum quidem, cum illum

ſuum ſaltatorium uerſaret orbem, fortunæ rotam pertimeſcebat. hic autem, non tam concinnus helluo, nec tam muſicus, iacebat in ſuo Græcorum *fœtore, atque uino. quod quidem iſtius in illis reip. luctibus quaſi aliquod* Lapitharum, *aut* Centaurorum *cõuiuium ferebatur: in quo nemo poteſt dicere, utrum iſte plus biberit, an uomuerit, an effuderit. tu etiam mentionem facies conſulatus tui? aut te fuiſſe* Romæ *conſulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta eſſe conſulatum putas? quæ ornamenta etiam in* Sex. Clodio, *te conſule, eſſe uoluiſti. huius tu* Clodiani *canis inſignibus conſulatum declarari putas? animo conſulem eſſe oportet, conſilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere conſulatus. ego conſulem eſſe putem, qui ſenatum eſſe in rep. non putauit? & ſine eo conſilio conſulem numerem, ſine quo* Romæ *ne reges quidem eſſe potuerunt? etenim illa iam omitto. cum ſeruorum delectus haberetur in foro, arma in templum* Caſtoris *luce, & palam comportarentur; id autem templum ſublato aditu, reuulſis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à* Catilinæ *præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur; cum equites* R. *relegarentur, uiri boni lapidibus è foro pellerentur, ſenatui non ſolum iuuare remp. ſed ne lugere quidem liceret; cum ciuis is, quem hic ordo aſſentiente* Italia, *cunctiſq; gentibus conſeruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, ſeruitio, atque armis pelleretur, non dicam auxilio ueſtro, quod uere licet dicere, ſed certe ſilentio: tum* Romæ *fuiſſe conſules, quiſquam exiſtimabit?*

24 XI *qui latrones igitur, ſi quidem nos conſules? qui prædones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas conſulis: non capiunt anguſtiæ pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenij ſuſtinet, non inſolentia rerum ſecundarum, tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram. Seplaſia mehercle, ut dici audiebam, te ut primum aſpexit, Campanum conſulem repudiauit. audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus, & Capua.*

25 *Gabinium denique ſi uidiſſent duumuirum ueſtri illi unguentarij, citius agnouiſſent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes ceruſſatæq; buccæ, dignæ Capua, ſed illa uetere: nam hæc quidem, quæ nunc eſt, ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq; amiciſſimorum multitudine redundat: quorum Capuæ te prætextatum nemo aſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius conſilio cum uniuerſam remp. tum illam ipſam urbem meminerant eſſe ſeruatam. me inaurata ſtatua donarant: me patronum unum aſciuerant: à me ſe habere uitam, fortunas, liberos arbitrabantur, me & præſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis legatiſq; defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, et de corpore reip. tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt.*

26 *an tu eras conſul, cum in Pa-*

latio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigante te? ecquod in hac urbe maius unquam incendium fuit, cui non conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore, apud ſocrum tuam, prope à meis ędibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas non extinctor, ſed auctor incendij, & ardentes faces furijs Clodianis pene ipſe conſul miniſtrabas. an uero reliquo tempore conſulem te quiſquam duxit? quiſquam tibi paruit? quiſquam in curiam uenienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in rep. cum obmutuiſſet ſenatus, iudicia conticuiſſent, mœrerent boni, uis latrocinij ueſtri tota urbe uolitaret, neque ciuis unus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinij ſceleri, furoriq; ceſſiſſet? at ne tum quidem emerſiſti lutulente Cæſonine ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus, cum experrecta tandem uirtus clariſſimi uiri celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuem, & ſuum priſtinum morem requiſiuit; neque eſt ille uir paſſus, in ea rep. quam ipſe decorarat, atque auxerat, diutius ueſtrorum ſcelerum peſtem morari: cum tamen ille, qualiſcunque eſt, qui eſt ab uno te improbitate uictus, Gabinius collegit ipſe ſe; uix, ſed collegit tamen, & contra ſuum Clodium primum ſimulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehementerq; pugnauit. quo quidem in ſpectaculo mira reip. æquitas erat: uter eorum periſſet, tanquam laniſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat, immortalem uero quæſtum, ſi uterque cecidiſſet. ſed ille tamen agebat aliquid, tuebatur au-

ctoritatem ſummi uiri: erat ipſe ſceleratus, erat gladiator, cum ſcelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu, ſcilicet homo religioſus & ſanctus, fœdus, quod meo ſanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluiſti: cauerat enim ſibi ille ſororius adulter, ut ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam ereptam ex reip. uiſceribus dediſſet, omniũ ſuorum ſcelerum ſocium te, adiutoremq́; præberes. itaque in illo tumultu fracti faſces, ictus ipſe: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehenſus denique cum ferro ad ſenatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. ecquis audiuit non modo actionẽ aliquam, aut relationem, ſed uocem omnino, aut querelam tuam? conſulẽ tu te fuiſſe putas, cuius in imperio, qui remp. ſenatus auctoritate ſeruarat, idemq́; in Italia; qui omnes omnium gentium partes tribus triũphis deuinxerat, is ſe in publico tuto ſtatuit eſſe nõ poſſe? an tum eratis conſules, cum, quacunque de re uerbum facere cœperatis, aut referre ad ſenatum, cunctus ordo reclamabat, oſtendebatq́; nihil eſſe uos acturos, niſi prius de me retuliſſetis, cum uos, quanquam fœdere obſtricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, ſed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus eſſe lex non uidebatur, inuſta per ſeruos, inciſa per uim, impoſita per latrocinium, ſublato ſenatu, pulſis è foro bonis omnibus, capta rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more; hanc qui ſe metuere dicerent, conſules, non dicam animi hominum, ſed faſti ulli ferre poſſunt? nã ſi illam legem non putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atque integri capitis, bonorumq́;

tribunicia proſcriptio, ac tamen obſtricti pactione tenebamini: quis uos non modo conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorum mens fuerit oppreſſa præmio, lingua aſtricta mercede? ſin illam uos ſoli legem putabatis, quiſquam uos conſules tunc fuiſſe, aut nunc eſſe conſulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis eſſe, non leges, non inſtituta, non mores, non iura noritis? an, cum proficiſcebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, conſules uos quiſquam putauit? itaque, credo, ſi minus frequentia ſua ueſtrum egreſſum ornando, atque celebrando, at omnibus ſaltem bonis, ut conſules, nō triſtiſſimis, ut hoſtes aut proditores, proſequebantur. tu ne etiam, immaniſſimum ac fœdiſſimum monſtrum, auſus es meum diſceſſum illum, teſtem ſceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidem tempore cepi P. C. fructum immortalem ueſtri in me & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, ſed uoce, & clamore, abiecti hominis, & ſemiuiui furorem petulantiamq; fregiſtis. tu luctum ſenatus, tu deſiderium equeſtris ordinis, tu ſqualorem Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu ſilentium perpetuum iudiciorum ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones, quæ meus diſceſſus reip. uulnera inflixit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet, tamen miſericordia dignior, quàm contumelia, & cū gloria potius eſſe coniunctus, quàm cum probro, putaretur, atque ille dolor meus duntaxat, ueſtrum quidem ſcelus ac dedecus haberetur. cum uero (forſitan hoc quod dicturus ſum, mirabile auditu eſſe uideatur, ſed certe id dicam, quod ſentio) cum tan-

tis à uobis P. C. beneficijs affectus ſim, tantis honori-
bus, non modo illam calamitatem eſſe non duco, ſed ſi
quid mihi poteſt à rep. eſſe ſeiunctum, quod uix poteſt,
priuatim ad meum nomen augendum, optandam du=
co mihi fuiſſe illam expetendamq; fortunam. atque ut
tuum lætiſſimum diem cum triſtiſſimo meo conferam,
utrum tandem bono uiro & ſapienti optabilius putas,
ſic exire à patria, ut omnes ſui ciues ſalutem, incolũ=
mitatem, reditum precentur, quod mihi accidit; an,
quod tibi proficiſcẽti euenit, ut omnes execrarentur,
male precarentur, unam tibi illam uiam, & perpetuã
eſſe uellent? mihi mediusfidius in tanto omnium mor=
talium odio, iuſto præſertim & debito, quæuis fuga
potius, quàm ulla prouincia, eſſet optatior. ſed perge
porro: nam ſi illud meum turbulentiſſimum tempus
profectionis tuo tranquilliſſimo præſtat, quid conferam
reliqua, quæ in te dedecoris plena fuerunt, in medi=
gnitatis? me calendis Ian. qui dies poſt obitũ occaſumq;
noſtrum reip. primus illuxit, frequentiſſimus ſenatus,
concurſu Italiæ, referẽte, clariſſimo atque fortiſſimo ui
ro, P. Lentulo, conſentiente populo R. atque una uoce
reuocauit: me idem ſenatus exteris nationibus, me le=
gatis, magiſtratibusq; noſtris auctoritate ſua, conſula-
ribus literis, non, ut tu nuper dicere auſus es, orbatũ
patria, ſed, ut ſenatus illo ipſo tempore appellauit, ci
uem conſeruatorem reip. cõmendauit: ad meam unius
ſalutem ſenatus auxilium omnium ciuium cuncta ex
Italia, qui remp. ſaluam eſſe uellent, conſulis uoce &
literis implorandum putauit: mei capitis ſeruandi cau=
ſa Romam uno tẽpore, quaſi ſigno dato, Italia tota con=

Columella lib. 3. vmar operam vinitoris, quem vulgus quidem parui aeris vel de lapide nouum posse comparari putat.

uenit: de mea ſalute P. Lentuli, præſtantiſſimi uiri, atque optimi conſulis, Cn. Pompeij, clariſſimi atque inuictiſſimi ciuis, cæterorumq́; principũ celeberrimæ et grauiſſimæ conciones fuerunt: de me ſenatus ita decreuit, Cn. Pópeio auctore, & eius ſententiæ principe, ut, ſi quis impediſſet reditum meum, in hoſtiũ numero putaretur; ijsq; uerbis ea de me ſenatus auctoritas declarata eſt, ut nemini ſit triumphus honorificẽtius, quàm mihi ſalus reſtitutioq́; perſcripta: de me, cũ omnes magiſtratus promulgaſſent, præter unum prætorem, à quo nõ fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, præterq́; duos de lapide emptos tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus conſul de collegæ Q. Metelli ſententia, quem mecum eadem reſp. quæ in tribunatu eius diſiunxerat, in conſulatu uirtute optimi ac iuſtiſſimi uiri ſapientiaq́; coniunxit: quæ lex quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullam, quo minus adeſſet, iuſtam excuſationẽ eſſe uiſam, nullis comitijs unquam multitudinem hominum tantam, neque ſplendidiorem fuiſſe. hoc certe uideo, quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos cuſtodes fuiſſe tabularũ; &, quod in honoribus ueſtrorum propinquorum non facitis, uel ætatis excuſatione, uel honoris, id in ſalute mea, nullo rogante, uos ueſtra ſponte feciſtis. confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam cum mea. obtinuiſti prouinciam conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Cæſaris iuſtiſſima atque optima populi liberi plane & uere erant libe‑

omnes tribuni plebis pro Cicerone senserunt, praeter Ligurinum et Serranum qui se aduersariis Ciceronis ... vendiderunt. nam viliora mancipia supra lapidem stantia vendebantur: vt emptorem, oblata oculis omnium inuenirent. Ita est ad marginem :.

ri: lege autem ea, quam nemo legem, præter te et collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas exercitum tantum, quantum tibi non ſenatus, aut populus R. dederat, ſed quantum tua libido conſcripſerat. ærarium exhauſeras. quas res geſſiſti in imperio, exercitu, prouincia conſulari? quas res geſſerit, quæro? qui ut uenit ſtatim, non dum cōmemoro rapinas, non dum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non cædem hoſpitum, nō perfidiam, non immanitatem, non ſcelera prædico: mox, ſi uidebitur, ut cum fure, ut cum ſacrilego, ut cum ſicario, diſputabo: nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. quis unquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad ſenatum literas miſerit? tantam uero prouinciam, cum tanto exercitu, Macedoniam præſertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur, ut ſemper Macedonibus imperatoribus ijdem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atque pilorum: ex qua aliquot prætorio imperio, conſulari quidem nemo redijt, qui incolumis fuerit, qui non triūpharit. eſt hoc nouum: multo illud magis. appellatus eſt hic uulturius, illius prouinciæ, ſi dijs placet, imperator. ne tum quidem Paule noſter tabulas Romam cū laurea mittere audebas? miſi, inquit. quis unquam recitauit? quis, ut recitarentur, poſtulauit? nihil enim mea refert, utrum tu conſcientia oppreſſus ſcelerum tuorum nihil unquam auſus ſis ſcribere ad eū ordinem, quem deſpexeras, quem afflixeras, quem deleueras; an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq; ſilentio ſuo teme=

Vide Epistolam VII. lib. 2 ad C. Fratrem.

L. Paulus Persen Macedoniae regem magno bello vicit .:. in marg.

rltatem , atque audaciam tuam condemnarint . atque haud ſcio , an malim te uideri nullo pudore fuiſſe in lit teris mittendis , an amicos tuos plus habuiſſe & pudo= ris, & conſilij, quàm aut te uideri pudentiorem fuiſſe, quàm ſoles , aut tuum factum non eſſe condemnatum iudicio amicorum . quòd ſi non tuis nefarijs in hunc or= dinem contumelijs in perpetuum tibi curiam præcluſiſ= ſes , quid tandem erat actum , aut geſtum in illa pro= uincia , de quo ad ſenatum cũ gratulatione aliqua ſcri bi abs te oporteret ? uexatio Macedoniæ ? an oppidorum turpis amiſſio ? an ſociorum direptio ? an agrorum de= populatio? an munitio Theſſalonicæ? an obſeſſio milita= ris uiæ ? an exercitus noſtri interitus , ferro , fame , fri gore , peſtilentia ? tu uero , qui ad ſenatum nihil ſcri= pſeris ; ut in urbe nequior inuentus es, quàm Gabinius, ſic in prouincia; paulo tamen, quàm ille, demiſſior : nã ille gurges , atque helluo , natus abdomini ſuo, non lau di atque gloriæ , cum equites R. in prouincia , cum pu blicanos nobiſcum & uoluntate & dignitate coniun= ctos , omnes fortunis , multos fama , uitaq; priuaſſet , cum egiſſet aliud nihil in illo exercitu, niſi ut urbes de= popularetur , agros uaſtaret , exhauriret domos ; au= ſus eſt (quid enim ille non auderet ?) à ſenatu ſuppli= cationem per literas poſtulare . ò dij immortales , tu'ne etiã , atque adeo uos , geminæ uoragines, ſcopuliq; reip. uos meam fortunam deprimitis , ueſtram extollitis ? cũ de me ea S. C. abſente facta ſint , eæ conciones habitæ , is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium , ea decreta publicanorum , ea collegiorum , ea denique generum , ordinumq; omnium , quæ [illegible] non modo

optare nunquam auderem, ſed cogitare non poſſem; uos autem ſempiternas fœdiſſimæ turpitudinis notas ſubieritis. an ego, ſi te & Gabinium cruci ſuffixos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis ueſtri laceratione, quàm afficior ex infamia? nullum eſt ſuppliciũ putandum, quo affici caſu aliquo etiam boni, forteſq; poſſunt. atque hoc quidem etiam iſti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinam ita audires, ut erant audiendi: nunquã te in tot flagitia ingurgitaſſes. uerum audis in præſepibus, audis in ſtupris, audis in cibo & uino. ſed dicunt ipſi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, ſapientem, etiam ſi in Phalaridis tauro incluſus, ſuccenſis ignibus torreatur, dicturum tamẽ, ſuaue illud eſſe, ſeſeq; ne tantulum quidem commoueri. tantam uirtutis eſſe uim uoluerunt, ut non poſſet unquam eſſe uir bonus non beatus. quæ eſt igitur pœna? quod ſupplicium? id mea ſententia, quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti; ſuſcepta fraus, impedita & oppreſſa mens conſcientia, bonorũ omnium odium, nota iuſſ ſenatus, amiſſio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienſes, reſectis palpebris, illigatum in machina, uigilãdo necauerunt, ſupplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quem Italia ſeruata ab illo demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulſum & naufragum uidit: fortunæ enim iſta tela ſunt, non culpæ: ſupplicium autẽ eſt pœna peccati. neque uero ego, ſi unquam uobis mala precarer, quod ſæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer; Thyeſtea iſta exſecratio eſt, poetæ

uulgi animos, non ſapientum mouentis: ut Tu naufragio expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis, Euiſceratus, latere pēderes, (ut ait ille) ſaxa ſpargens tabo, Sanie, ſanguine atro: non ferrem omnino moleſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus, qui ter conſul fuit, ſumma uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria et laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors, nō pœna putanda. quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciū? quæ ſaxa? quæ cruces? eſſe duos duces in prouincijs populi R. *habere exercitus, appellari imperatores; horum alterum ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerum & fraudum ſuarum, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maxime triumphalis, nullas ſit ad ſenatum literas mittere auſus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatiſſimus,* L. T*orquatus, magnis rebus geſtis, me referente, abſens imperator ſit appellatus, unde his paucis annis,* C*n.* D*olabellæ,* C. C*urionis,* M. L*uculli iuſtiſſimos triumphos uidimus, ex ea, te imperatore, nuntius ad ſenatum allatus eſt nullus. ab altero allatæ literæ recitatæ, relatum ad ſenatum. dij immortales, id ne ego optarem, ut inimicus meus ea, qua nemo unquam, ignominia notaretur? ut ſenatus is, qui in eam iam benignitatis conſuetudinem uenit, ut eos, qui bene remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum, & genere uerborum; huius unius literis nunciantibus non crederet, poſtulantibus denegaret? his ego rebus paſcor, his delector, his perfruor; quòd de uobis hic ordo opinatur non ſecus, ac de teterrimis hoſtibus; quòd uos equites* R. *quòd cæteri ordines,*

quòd cuncta ciuitas odit; quòd nemo bonus, nemo denique ciuis eſt, qui modo ſe ciuem eſſe meminerit, qui uos non oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione denique ipſa conſulatus ueſtri perhorreſcat. hæc ego ſemper de uobis expetiui, hæc optaui, hæc precatus ſum. plura etiam acciderunt, quàm uellem: nam, ut amitteretis exercitum, nunquam mehercule optaui. illud etiam accidit, præter optatum meum, ſed ualde ex uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem, furorem, & inſaniam optare uobis, in quam incidiſtis. atqui fuit optandum: me tamen fugerat deorum immortalium has eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas conſtitutas. nolite enim putare P. C. ut in ſcena uidetis, homines conſceleratorum inpulſu deorum terreri furiarum tædis ardentibus: ſua quenque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate, ac mente deturbat: hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. ego te non uecordem, non furioſum, non mente captum, non tragico illo Oreſte, aut Athamante dementiorem putem, qui ſis auſus primum facere, (nam id eſt caput) deinde paulo ante, Torquato, grauiſſimo, & ſanctiſſimo uiro, premente, confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tantum exercitum tranſportaſſes, ſine ullo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxima parte exercitus: ſit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi uero exercitus quam potes afferre cauſam? quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod S. C.? quod ius? quod exemplum? quid eſt aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? cruenta=

re corpus ſuum? maior hæc eſt uitæ, famæ, ſalutis ſuæ uulneratio. ſi familiã tuam dimiſiſſes, quod ad neminem, niſi ad ipſum te, pertineret, amici te tui conſtringendum putarent: præſidium tu populi R. cuſtodiam prouinciæ, iniuſſu populi ſenatusq; dimiſiſſes, ſi tuæ mẽtis compos fuiſſes? Ecce tibi alter, effuſa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibusq; ſociorum exhauſerat, cum partim eius prædæ profundæ libidines deuoraſſent, partim noua quædam, & inaudita luxuries, partim etiam in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc Tuſculanum montem extruendum, cum illa eius immenſa & intolerabilis ædificatio conſtitiſſet; ſe ipſum, faſces ſuos, exercitum populi R. numen interdictumq; deorum immortalium, reſponſa ſacerdotum, auctoritatem ſenatus, iuſſa populi, nomen ac dignitatem imperij regi Aegyptio uendidit. cum fines prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq; emerat, hic ſe tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? tribuit ſe mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, ſigna contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus ſuſceperat? cepit Alexandriam. quid aliud expectamus à furore eius, niſi ut ad ſenatum tantis de rebus geſtis literas mittat? hic ſi mentis eſſet ſuæ, niſi pœnas patriæ, diſq; immortalibus eas, quæ grauiſſimæ ſunt, furore atque inſania penderet, auſus eſſet, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum ſua ſponte gerere,

in regnum iniuſſu populi aut ſenatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iulia de pecunijs repetundis planiſſime uetat. ſed hæc omitto. ille ſi non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus, amiciſſimus huic ordini, cum & auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine ulla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi tum aſciſcere, cum, etiam ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimæ legum pœnæ uetarent? Sed quoniã fortunarum contentionem facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etſi ſibi ipſe præcidit, ego tamen, os ut uideam hominis, expecto. Tuum, ſi placet, reditum cum meo conferamus. at meus quidem is fuit, ut à Brundiſio uſque Romam agmen perpetuum totius Italiæ uiderem: neque enim regio fuit ulla, neque municipium, neque præfectura, aut colonia, ex qua non publice ad me uenerint gratulatum. quid dicam aduentus meos? quid effuſiones hominum ex oppidis? quid concurſus ex agris patrumfamilias cum coniugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quaſi deorum immortalium, feſti ac ſolennes, ſunt aduentu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, quo in patriam redij, cum ſenatum egreſſum uidi, populumq; R. uniuerſum, cum mihi ipſa Roma prope conuulſa ſedibus ſuis ad cõplectendum conſeruatorem ſuum procedere uiſa eſt. quæ me ita accepit, ut non modo omnium generum, ætatum, ordinum omnes uiri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci, ſed etiam mœnia ipſa uiderentur, et tecta urbis, ac templa lætari. me conſequentibus die-

bus in ea ipſa domo, quã tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, pontifices, conſules, praetores collocauerunt, mihiq́; quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum cenſuerunt. Habes reditum meum. confer nunc uiciſſim tuum; quandoquidem omiſſo exercitu nihil incolume domum, præter os illud priſtinum tuum, retuliſti. qui primum quà ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis ſcit? quos tu Mæandros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quæ diuerticula, flexionesq́; quæſiſti? quod te municipium uidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes aſpexit? nonne tibi nox erat pro die? ſolitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, ſed ut mortuus infamis referri uideretur. Romam uero ipſam fœdauit aduentus tuus, o familiæ non dicam Calpurniæ, ſed Caluentiæ, neque huius urbis, ſed Placentini municipij, neque paterni generis, ſed braccatæ cognationis dedecus, quemadmodum ueniſti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium cæterorum, ſed tuorum legatorum obuiam uenit? mecum enim tum L. Flaccus, uir tua legatione indigniſſimus, atque ijs conſilijs, quibus mecum in conſulatu meo coniunctus fuit, ad conſeruandam remp. dignior, mecum fuit tum, cum te quidam non longe à porta cum lictoribus errantem uiſum eſſe narrabat. ſcio item, uirum fortem in primis, belli, ac rei militaris peritum, familiarem meum, Q. Marcium, quorum tu legatorum prælio imperator appellatus eras, cum longe abfuiſſet, aduentu iſto tuo domi fuiſſe otioſum. ſed quid ego numero, qui tibi obuiam non uenerint? qui dico ueniſſe

pene neminem, ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum, cum uulgo eſſent & illo ipſo, & multis ante diebus admoniti, & rogati. togulæ lictoribus ad portam præſto fuerunt: quibus illi acceptis, ſagula reiecerunt, & cateruam imperatori ſuo nouam præbuerunt. ſic iſte, tanto exercitu, tanta prouincia, triennio poſt, Macedonicus imperator in urbem ſe intulit, ut nullius negotiatoris obſcuriſſimi reditus unquam fuerit deſertior. in quo me tamen, qui eſſet paratus ad ſe defendendum, reprehendit: cum ego Cœlimontana porta introiſſe dixiſſem, reſponſione me mimica, Eſquilina introiſſe, homo promptiſſimus, laceſſiuit. quaſi uero id aut ego ſcire debuerim, aut ueſtrum quiſpiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper proconſulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui conſulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares. at audiſtis P. C. philoſophi uocem: negauit ſe triumphi cupidum unquam fuiſſe. ô ſcelus, ô peſtis, ô labes: cum extinguebas ſenatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas tribuno pl. conſulatum tuum, remp. euertebas, prodebas caput, et ſalutem meam una mercede prouinciæ, ſi triumphum non cupiebas, cuius tandem rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim uidi, qui & mihi et cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atque uelare cupiditatem ſuã. hoc modo D. Silanus conſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quiſquã poteſt exercitum cupere, apertéq; petere, ut non prætexat cupiditatem triumphi. quòd ſi te ſenatus populuſq; R. aut non

appetentem, aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet, tamen erat anguſti animi, atque demiſſi triumphi honorem, atque dignitatem contemnere. nam ut leuitatis eſt inanem aucupari rumorem, et omnes umbras etiam falſæ gloriæ conſectari: ſic leuis eſt animi, lucem, ſplendoremq; fugientis, iuſtam gloriam, qui eſt fructus ueræ uirtutis honeſtiſſimus, repudiare. cum uero non modo non poſtulante atque cogente, ſed inuito, atque oppreſſo ſenatu, non modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferente ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit non euerſæ per te, ſed proditæ ciuitatis; cumq; omniũ ſcelerum hæc pactio extiterit: ut, ſi tu totam remp. nefarijs latronibus tradidiſſes, Macedonia tibi ob eã rem, quibus tu finibus uelles, redderetur; cum exhauriebas ærarium; cum orbabas Italiam iuuentute; cum mare uaſtiſſimum hieme tranſibas: ſi triumphum contemnebas, quæ te prædo amentiſſime, niſi prædæ, ac rapinarum, cupiditas tam cæca rapiebat? non eſt integrum Cn. Pompeio conſilio iam uti tuo: errauit enim: non guſtarat iſtam tuam philoſophiam. ter iam homo ſtultus triũphauit. Craſſe pudet me tui: quid eſt, quòd confecto formidoloſiſſimo bello coronam illam lauream tibi tantopere decerni uolueris à ſenatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontino, neceſſario meo, iam non eſt integrum: religionibus enim ſuſceptis impeditur. ò ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos. ò amentem

Paullum, ruſticũ Marium, nullius conſilij patres iſtorum amborum conſulum, qui triumpharunt. ſed quoniam præterita mutare non poſſumus, quid ceſſat hic homullus, ex argilla et luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta ſapientiæ clariſſimo & ſummo imperatori, genero ſuo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti, & magni triumphi: non didicit eadem iſta, quæ tu. mitte ad eum libellum: ſed iam, ſi ipſe coram congredi poteris, meditare, quibus uerbis incenſam illius cupiditatem comprimas, atque reſtinguas. ualebis apud hominem uolitantem gloriæ cupiditate uir moderatus & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer. dices enim, ut es homo facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus e ſchola: Quid eſt Cæſar, quòd te ſupplicationes toties decretæ, tot dierum, tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur, quas dij negligunt, qui, ut noſter ille diuinus dixit Epicurus, neque propitij cuiquam eſſe ſolent, neque irati. non facies fidem ſcilicet, cum hæc diſputabis: tibi enim & eſſe & fuiſſe deos uidebit iratos. uertes te ad alteram ſcholam; diſſeres de triumpho. quid tandem habet iſte currus? quid uincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania ſunt iſta, mihi crede, delectamenta pene puerorum, captare plauſus, uehi per urbem, conſpici uelle. quibus ex rebus nihil eſt, quod ſolidum tenere, nihil quod referre ad uoluptatem corporis poſſis. quin tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paullus,

Columella lib. 3. vniar operam vinitoris, quam vulgus quidem paruiaeris vel de lapide noxium posse comparari putat.

uenit: de mea ſalute P. Lentuli, præſtantiſſimi uiri, atque optimi conſulis, Cn. Pompeij, clariſſimi atque inuictiſſimi ciuis, cæterorumq; principũ celeberrimæ et grauiſſimæ conciones fuerunt: de me ſenatus ita decreuit, 35
Cn. Põpeio auctore, & eius ſententiæ principe, ut, ſi quis impediſſet reditum meum, in hoſtiũ numero putaretur; iiſq; uerbis ea de me ſenatus auctoritas declarata eſt, ut nemini ſit triumphus honorificẽtius, quàm mihi ſalus reſtitutioq; perſcripta: de me, cũ omnes magiſtratus promulgaſſent, præter unum prætorem, à quo nõ fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, præterq; duos de lapide emptos tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus conſul de collegæ Q. Metelli ſententia, quem mecum eadem reſp. quæ in tribunatu eius diſiunxerat, in conſulatu uirtute optimi ac iuſtiſſimi uiri ſapientiaq; coniunxit: quæ lex quemadmodum acce 36
pta ſit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullam, quo minus adeſſet, iuſtam excuſationẽ eſſe uiſam, nullis comitijs unquam multitudinem hominum tantam, neque ſplendidiorem fuiſſe. hoc certe uideo, quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos cuſtodes fuiſſe tabularũ; &, quod in honoribus ueſtrorum propinquorum non facitis, uel ætatis excuſatione, uel honoris, id in ſalute mea, nullo rogante, uos ueſtra ſponte feciſtis. confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam cum mea. obtinuiſti prouinciam 37
conſularem finibus iis, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Cæſaris iuſtiſſima atque optima populi liberi plane & uere erant libe-

ri: lege autem ea, quam nemo legem, præter te et collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenæ, *cuncta* Græcia *addicta. habebas exercitum tantum, quantum tibi non ſenatus, aut populus* R. *dederat, ſed quantum tua libido conſcripſerat. ærarium exhauſeras. quas res geſſiſti in imperio, exercitu, prouincia conſulari? quas res geſſerit, quæro? qui ut uenit ſtatim, non dum cõmemoro rapinas, non dum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non cædem hoſpitum, nõ perfidiam, non immanitatem, non ſcelera prædico: mox, ſi uidebitur, ut cum fure, ut cum ſacrilego, ut cum ſicario, diſputabo: nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. quis unquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad ſenatum literas miſerit? tantam uero prouinciam, cum tanto exercitu,* Macedoniam *præſertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur, ut ſemper* Macedonibus *imperatoribus iidem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atque pilorum: ex qua aliquot prætorio imperio, conſulari quidem nemo rediit, qui incolumis fuerit, qui non triũphârit. eſt hoc nouum: multo illud magis. appellatus eſt hic uulturius, illius prouinciæ, ſi diis placet, imperator. ne tum quidem* Paule *noſter tabulas* Romam *cũ laurea mittere audebas? miſi, inquit. quis unquam recitauit? quis, ut recitarentur, poſtulauit? nihil enim mea refert, utrum tu conſcientia oppreſſus ſcelerum tuorum nihil unquam auſus ſis ſcribere ad eũ ordinem, quem deſpexeras, quem afflixeras, quem deleueras; an amici tui tabulas abdiderint, iidemq; ſilentio ſuo teme-*

rltatem, atque audaciam tuam condemnarint. atque haud ſcio, an malim te uideri nullo pudore fuiſſe in literis mittendis, an amicos tuos plus habuiſſe & pudoris, & conſilij, quàm aut te uideri pudentiorem fuiſſe, quàm ſoles, aut tuum factum non eſſe condemnatum iudicio amicorum. quòd ſi non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam præcluſiſſes, quid tandem erat actum, aut geſtum in illa prouincia, de quo ad ſenatum cũ gratulatione aliqua ſcribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amiſſio? an ſociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Theſſalonicæ? an obſeſſio militaris uiæ? an exercitus noſtri interitus, ferro, fame, frigore, peſtilentia? tu uero, qui ad ſenatum nihil ſcripſeris; ut in urbe nequior inuentus es, quàm Gabinius, ſic in prouincia; paulo tamen, quàm ille, demiſſior: nã ille gurges, atque helluo, natus abdomini ſuo, non laudi atque gloriæ, cum equites R. in prouincia, cum publicanos nobiſcum & uoluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitáq; priuaſſet, cum egiſſet aliud nihil in illo exercitu, niſi ut urbes depopularetur, agros uaſtaret, exhauriret domos; auſus eſt (quid enim ille non auderet?) à ſenatu ſupplicationem per literas poſtulare. ò dij immortales, tu'ne etiã, atque adeo uos, geminæ uoragines, ſcopuliq; reip. uos meam fortunam deprimitis, ueſtram extollitis? cũ de me ea S. C. abſente facta ſint, eæ conſiones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generum, ordinumq; omnium, quæ non modo

optare nunquam auderem, ſed cogitare non poſſem; uos autem ſempiternas fœdiſſimæ turpitudinis notas ſubieritis. an ego, ſi te & Gabinium cruci ſuffixos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis ueſtri laceratione, quàm afficior ex infamia? nullum eſt ſuppliciũ putandum, quo affici caſu aliquo etiam boni, forteſq; poſſunt. atque hoc quidem etiam iſti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinam ita audires, ut erant audiendi: nunquã te in tot flagitia ingurgitaſſes. uerum audis in præſepibus, audis in ſtupris, audis in cibo & uino. ſed dicunt ipſi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, ſapientem, etiam ſi in Phalaridis tauro incluſus, ſuccenſis ignibus torreatur, dicturum tamẽ, ſuaue illud eſſe, ſeq; ne tantulum quidem commoueri. tantam uirtutis effectum uoluerunt, ut non poſſet unquam eſſe uir bonus non beatus. quæ eſt igitur pœna? quod ſupplicium? id mea ſententia, quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti; ſuſcepta fraus, impedita & oppreſſa mens conſcientia, bonorũ omnium odium, nota iuſſi ſenatus, amiſſio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienſes, reſectis palpebris, illigatum in machina, uigilãdo necauerunt, ſupplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quem Italia ſeruata ab illo demerſum in Minturnenſium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulſum & naufragum uidit: fortunæ enim iſta tela ſunt, non culpæ: ſupplicium autẽ eſt pœna peccati. neque uero ego, ſi unquam uobis mala precarer, quod ſæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer; Thyeſtea iſta exſecratio eſt, poetæ

uulgi animos, non ſapientum mouentis: ut Tu naufragio expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis, Euiſceratus, latere pẽderes, (ut ait ille) ſaxa ſpargens tabo, Sanie, ſanguine atro: non ferrem omnino moleſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus, qui ter conſul fuit, ſumma uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria et laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors, nõ pœna putanda. quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciũ? quæ ſaxa? quæ cruces? eſſe duos duces in prouincijs populi R. habere exercitus, appellari imperatores; horum alterum ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerum & fraudum ſuarum, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maxime triumphalis, nullas ſit ad ſenatum literas mittere auſus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatiſſimus, L. Torquatus, magnis rebus geſtis, me referente, abſens imperator fit appellatus, unde his paucis annis, Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triumphos uidimus, ex ea, te imperatore, nuncius ad ſenatum allatus eſt nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum ad ſenatum. dij immortales, id ne ego optarem, ut inimicus meus ea, qua nemo unquam, ignominia notaretur? ut ſenatus is, qui in eam iam benignitatis conſuetudinem uenit, ut eos, qui bene remp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, & numero dierum, & genere uerborum; huius unius litteris nunciantibus non crederet, poſtulantibus denegaret? his ego rebus paſcor, his delector, his perfruor; quòd de uobis hic ordo opinatur non ſecus, ac de teterrimis hoſtibus; quòd uos equites R. quòd cæteri ordines,

quòd

quòd cuncta ciuitas odit; quòd nemo bonus, nemo denique ciuis eſt, qui modo ſe ciuem eſſe meminerit, qui uos non oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione denique ipſa conſulatus ueſtri perhorreſcat. hæc ego ſemper de uobis expetiui, hæc optaui, hæc precatus ſum. plura etiam acciderunt, quàm uellem: nam, ut amitteretis exercitum, nunquam mehercule optaui. illud etiam accidit, præter optatum meum, ſed ualde ex uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem, furorem, & inſaniam optare uobis, in quam incidiſtis. atqui fuit optandum: me tamen fugerat deorum immortalium has eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas conſtitutas. nolite enim putare P. C. *ut in ſcena uidetis, homines conſceleratos impulſu deorum terreri furiarum tædis ardentibus: ſua quenque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia de ſanitate, ac mente deturbat: hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. ego te non uecordem, non furioſum, non mente captum, non tragico illo* Oreſte, *aut* Athamante *dementiorem putem, qui ſis auſus primum facere, (nam id eſt caput) deinde paulo ante,* Torquato, *grauiſſimo, & ſanctiſſimo uiro premente, confiteri, te prouinciam* Macedoniam, *in quam tantum exercitum tranſportaſſes, ſine ullo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxima parte exercitus: ſit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi uero exercitus quam potes afferre cauſam? quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod* S. C.? *quod ius? quod exemplum? quid eſt aliud furere, niſi non cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem? cruenta-*

re corpus ſuum, maior hæc eſt uitæ, famæ, ſalutis ſuæ uulneratio. ſi familiã tuam dimiſiſſes, quod ad nemi= nem, niſi ad ipſum te, pertineret, amici te tui conſtrin= gendum putarent: præſidium tu populi R. cuſtodiam prouinciæ, iniuſſu populi, ſenatusq; dimiſiſſes, ſi tuæ mẽ tis compos fuiſſes? Ecce tibi alter, effuſa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris ur= bibusq; ſociorum exhauſerat, cum partim eius præ= dæ profundæ libidines deuoraſſent, partim noua quæ= dam, & inaudita luxuries, partim etiam in illis lo= cis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permuta= tiones ad hunc Tuſculanum montem extruendum, cum illa eius immenſa, & intolerabilis ædificatio conſti tiſſet; ſe ipſum, faſces ſuos, exercitum populi R. nu= men interdictumq; deorum immortalium, reſponſa ſa cerdotum, auctoritatem ſenatus, iuſſa populi, nomen ac dignitatem imperij regi Aegyptio uendidit. cum fi= nis prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quan tos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq; eme rat, hic ſe tenere non potuit, exercitum eduxit ex Sy= ria. qui licuit extra prouinciam? tribuit ſe mercenari= um comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, ſigna contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus ſuſcepe= rat? cepit Alexandriam. quid aliud expectamus à fu rore eius, niſi ut ad ſenatum tantis de rebus geſtis lite= ras mittat? hic ſi mentis eſſet ſuæ, niſi pœnas patriæ, diſq; immortalibus eas, quæ grauiſſimæ ſunt, furore atque inſania penderet, auſus eſſet, mitto exire de pro= uincia, educere exercitum, bellum ſua ſponte gerere,

in regnum iniuſſu populi aut ſenatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maieſtatis, Iulia de pecunijs repetundis planiſſime uetant. ſed hæc omitto. ille ſi non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus, amiciſſimus huic ordini, cum & ex auctoritate ſenatus, & ſorte haberet, interpoſita religione ſine ulla dubitatione depoſuiſſet, eam ſibi tum aſciſcere, cum, etiam ſi religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, & grauiſſimæ legum pœnæ uetarent? ſed quoniã fortunarum contentionem facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etſi ſibi ipſe præcidit, ego tamen, os ut uideam hominis, expecto. Tuum, ſi placet, reditum cum meo conferamus. at meus quidem is fuit, ut a Brundiſio uſque Romam agmen perpetuum totius Italiæ uiderem: neque enim regio fuit ulla, neque municipium, neque præfectura, aut colonia, ex qua non publice ad me uenerint gratulatum. quid dicam aduentus meos? quid effuſiones hominum ex oppidis? quid concurſum ex agris patrumfamilias cum coniugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quaſi deorum immortalium, feſti ac ſolennes, ſunt aduentu meo, reditúq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, quo in patriam redij, cum ſenatum egreſſum uidi, populumq; R. uniuerſum, cum mihi ipſa Roma prope conuulſa ſedibus ſuis ad complectendum conſeruatorem ſuum procedere uiſa eſt. quæ me ita accepit, ut non modo omnium generum, ætatum, ordinum omnes uiri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci, ſed etiam mœnia ipſa uiderentur, et tecta urbis, ac templa lætari. me conſequentibus die=

pene neminem, ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum, cum uulgo eſſent & illo ipſo & multis ante diebus admoniti, & rogati. togulæ lictoribus ad portam præſto fuerunt: quibus illi acceptis, ſagula reiecerunt, & cateruam imperatori ſuo nouam præbuerunt. ſic iſte tanto exercitu, tanta prouincia, triennio poſt, Macedonicus imperator in urbem ſe intulit, ut nullius negotiatoris obſcuriſſimi reditus unquam fuerit deſertior. in quo me tamen, qui eſſet paratus ad ſe defendendum, reprehendit: cum ego Cœlimontana porta introiſſe dixiſſem, reſponſione me mimica, Eſquilina introiſſe, homo promptiſſimus, laceſſiuit. quaſi uero id aut ego ſcire debuerim, aut ueſtrum quiſpiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper proconſulibus ante te patuit: tu inuentus es, qui conſulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares. at audiſtis P. C. philoſophi uocem: negauit ſe triumphi cupidum unquam fuiſſe. ò ſcelus, ò peſtis, ò labes: cum extinguebas ſenatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas tribuno pl. conſulatum tuum, remp. euertebas, prodebas caput, et ſalutem meam una mercede prouinciæ, ſi triumphum non cupiebas, cuius tandem rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim uidi, qui & mihi et cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atque uelare cupiditatem ſuã. hoc modo D. Silanus conſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quiſquã poteſt exercitum cupere, aperteq; petere, ut non prætexat cupiditatem triumphi. quòd ſi te ſenatus populuſq; R. aut non

appetentem, aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet, tamen erat anguſti animi, atque demiſſi triumphi honorem, atque dignitatem contemnere. nam ut leuitatis eſt inanem aucupari rumorem, et omnes umbras etiam falſæ gloriæ conſectari: ſic leuis eſt animi, lucem, ſplendoremq; fugientis, iuſtam gloriam, qui eſt fructus ueræ uirtutis honeſtiſſimus, repudiare. cum uero non modo non poſtulante atque cogente, ſed inuito, atque oppreſſo ſenatu, non modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferente ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit non euerſæ per te, ſed proditæ ciuitatis; cumq; omniū ſcelerum hæc pactio extiterit: ut, ſi tu totam remp. nefarijs latronibus tradidiſſes, Macedonia tibi ob eā rem, quibus tu finibus uelles, redderetur; cum exhauriebas ærarium; cum orbabas Italiam iuuentute; cum mare uaſtiſſimum hieme tranſibas: ſi triumphum contemnebas, quæ te prædo amentiſſime, niſi prædæ, ac rapinarum, cupiditas tam cæca rapiebat? non eſt integrum Cn. Pompeio conſilio iam uti tuo: errauit enim: non guſtarat iſtam tuam philoſophiam. ter iam homo ſtultus triūphauit. Craſſe pudet me tui: quid eſt, quòd confecto formidoloſiſſimo bello coronam illam lauream tibi tantopere decerni uolueris à ſenatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontino, neceſſario meo, iam non eſt integrum: religionibus enim ſuſceptis impeditur. ó ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos. ó amentem

Paullum, ruſticũ Marium, nullius conſilij patres iſtorum amborum conſulum, qui triumpharũt. Sed quoniam præterita mutare non poſſumus, quid ceſſat hic homullus, ex argilla et luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta ſapientiæ clariſſimo & ſummo imperatori, genero ſuo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti, & magni triumphi: non didicit eadem iſta, quæ tu. mitte ad eum libellum: ſed iam, ſi ipſe coram congredi poteris, meditare, quibus uerbis incenſam illius cupiditatem comprimas, atque reſtinguas. ualebis apud hominem uolitantem gloriæ cupiditate uir moderatus & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer. dices enim, ut es homo facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus e ſchola: Quid eſt Cæſar, quod te ſupplicationes toties decretæ, tot dierum, tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur, quas dij negligunt, qui, ut noſter ille diuinus dixit Epicurus, neque propitij cuiquam eſſe ſolent, neque irati. non facies fidem ſcilicet, cum hæc diſputabis: tibi enim & eſſe & fuiſſe deos uidebit iratos. uertes te ad alteram ſcholam; diſſeres de triumpho. quid tandem habet iſte currus? quid uincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania ſunt iſta, mihi crede, delectamenta pene puerorum, captare plauſus, uehi per urbem, conſpici uelle. quibus ex rebus nihil eſt, quod ſolidum tenere, nihil quod referre ad uoluptatem corporis poſſis. quin tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paullus,

Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij leui cupiditate commoti, triumpharunt, ex ea ſic redij, ut ad portam Eſquilinam Macedonicam lauream conculcarim, ipſe cum hominibus quindecim male ueſtitis ad portam Cœlimontanam ſitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus, præclaro imperatori, domum ex hac die biduo ante conduxerat: quæ uacua ſi non fuiſſet, in campo Martio mihi tabernaculum collocaſſem. nummus interea mihi Cæſar, neglectis uehiculis triumphalibus, domi manet, & manebit. rationes ad ærarium retuli continuo, ſicut tua lex iubebat: neque alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes ſi cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi, literas profuiſſe: ita enim ſunt perſcriptæ ſcite & literate, ut ſcriba, ad ærarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ſecum ipſe, caput ſiniſtra manu perfricans, commmurmuratus ſit,

Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται. hac tu oratione, non dubito, quin illum iam aſcendentem in currum poſſis reuocare. ò tenebræ, ò lutum, ò ſordes, ò paterni generis oblite, materni uix memor: ita neſcio quid iſtuc fractum, humile, demiſſum, ſordidum, inferius etiam eſt, quàm ut Mediolanenſi præcone, auo tuo, dignum eſſe uideatur. L. Craſſus, homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitatis, ſpiculis prope ſcrutatus eſt Alpes, ut, ubi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſam aliquam quæreret. eadem cupiditate uir ſummo ingenio præditus, C. Cotta, nullo certo hoſte flagrauit. eorũ neuter triumphauit; quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. irriſa abs te paulo ante M. Piſonis cupiditas triumphandi, à qua te longe dixiſti abhorrere.

qui, etiam ſi minus magnum bellum geſſerat, ut abs te dictum eſt; tamen iſtum honorem contemnendum non putauit. tu eruditior, quàm Piſo; prudentior, quàm Cotta; abundantior conſilio, ingenio, ſapientia, quàm Craſſus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, ut tu appellas, præclara duxerunt. quòd ſi reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cum bella aut parua, aut nulla geſſiſſent: tu tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime fructum laborum tuorum, præmia periculorum, uirtutis inſignia contemnere debuiſti. neque uero contempſiſti, licet Themiſta ſapientior, ſi os tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti. iam uides, quandoquidem ita mihimet fui inimicus, ut me tecum compararem, & digreſſum meum, & abſentiam, & reditum ita longe tuo præſtitiſſe, ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi ſempiternam turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quotidiana, aſſidua, urbanaq; uita ſplendorem tuum, gratiam, celebritatem domeſticam, operam forenſem, conſilium, auxilium, auctoritatem, ſententiam ſenatoriam nobis, aut, ut uerius dicam, cuiquam et infirmiſſimo ac deſperatiſſimo antelaturus? age, ſenatus odit te, quod eum tu facere iure concedis, afflictorem & proditorem non modo dignitatis & auctoritatis, ſed omnino ordinis ac nominis ſui: uidere equites R. non poſſunt, quo ex ordine uir præſtantiſſimus, L. Aelius eſt te cóſule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones & per ſeruos de me egeras, contuliſti: Italia cuncta execratur, cuius idem tu ſuperbiſſime decreta & preces repudiaſti. fac huius

odij tanti ac uniuerſi periculum, ſi audes. inſtant poſt hominum memoriam apparatiſſimi magnificẽtiſſimiq; ludi, quales non modo nunquam fuerunt, ſed ne quo modo fieri quidem poſthac poſſint, poſſum ullo pacto ſuſpicari. da te populo, committe ludis. ſibilum metuis? ubi ſunt ueſtræ ſcholæ? ne acclametur? ne id quidem eſt curare philoſophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim eſt malum, ut diſputas: exiſtimatio, dedecus, infamia, turpitudo, uerba ſunt atque ineptiæ. ſed de hoc non dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis cauſa inibit: niſi forte, ut cum P. Clodio, hoc eſt, cum amoribus ſuis, cœnet: ſed plane animi ſui cauſa ludos nobis idiotis relinquet. ſolet in diſputationibus ſuis, oculorum et aurium delectationi abdominis uoluptates anteferre. nã quòd uobis iſte tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc uero etiam rapax, quòd ſordidus, quòd contumax, quòd ſuperbus, quòd fallax, quòd perfidioſus, quòd impudens, quòd audax eſſe uideatur, nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. luxuriam autem in iſto nolite hanc cogitare. eſt enim quædam, quanquam omnis eſt uitioſa atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum, (laudabo inimicum) ne magnopere quidẽ quidquam, præter libidines, ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos uideatur, Placentini; extructa menſa, non conchylijs aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida. ſerui ſordidati miniſtrant, non nulli etiam ſenes; idem coquus, idem atriẽ-

ſis ; piſtor dominullus, nulla cella, panis & uinum à
propola atque de cupa ; Græci ſtipati, quini in lectulis,
ſæpe plures, ipſe ſolus bibitur uſque eodem de ſolio mi-
niſtretur : ubi galli cantum audiuit, auum ſuum re-
XVIII *uixiſſe putat, menſam tolli iubet. dicet aliquis, unde*
68 *tibi hæc nota ſunt? non mehercule contumeliæ cauſa*
deſcribam quenquam, præſertim ingenioſum hominẽ
atque eruditum, cui generi eſſe ego iratus, ne ſi cupiam
quidem, poſſum. eſt quidam Græcus, qui cum iſto ui-
uit, homo, uere ut dicam, ſic enim cognoui, huma-
nus, ſed tandiu, quandiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum.
is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dijs irata
fronte uidiſſet, nõ fugit eius amicitiam, cum eſſet præ-
ſertim appetitus: dedit ſe in conſuetudinem, ſic, ut
prorſus una uiueret, nec fere ab iſto unquam diſcede-
ret. non apud indoctos, ſed, ut ego arbitror, in homi-
num eruditiſſimorum & humaniſſimorum cœtu lo-
quor. audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omnis
res, quæ ſint homini expetendæ, uoluptate metiri: re-
cte an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc
tempus. ſed tamen lubricum genus orationis, adole-
69 *ſcenti non acriter intelligenti, ſæpe præceps. itaque ad-*
miſſarius iſte, ſimul atque audiuit à philoſopho uolu-
ptatem tantopere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos
ſenſus uoluptarios omnis incitauit, ſic ad illius hanc
orationem adhinnit, ut non magiſtrum uirtutis, ſed
auctorem libidinis à ſe illum inuentum arbitraretur.
Græcus primo diſtinguere atque diuidere illa, quemad-
modum dicerentur: iſte claudus, quo modo aiunt, pi-
lam retinere: quod acceperat, teſtificari, tabulas obſi-

gnare uelle, Epicurum diſertum decernere: & tamen dictum opinor, ſe nullum bonum intelligere poſſe, demptis corporis uoluptatibus. quid multa? Græcus facilis & ualde uenuſtus, nimis pugnax contra ſenatorem populi R. eſſe noluit. eſt autem hic, de quo loquor, non philoſophia ſolum, ſed etiam literis, quod fere cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porro facit ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi qui uolet, modo leniter; non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem, ſed ut Græculum, ut aſſentatorem, ut poetam. deuenit, aut potius incidit in iſtum eodem deceptus ſupercilio Græcus, atque aduena, quo tam ſapiens, & tanta ciuitas. ſe reuocare nõ poterat familiaritate implicatus, & ſimul inconſtantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad iſtum de iſto ſcripſit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera, conuiuiorumq; adulteria eius delicatiſſimis uerſibus expreſſerit: in quibus, ſi quis uelit, poſſit iſtius, tanquam in ſpeculo, uitam intueri. ex quibus multa à multis lecta et audita recitarẽ, niſi uererer ne hoc ipſum genus orationis, quo nunc utor, ab huius loci more abhorreret: & ſimul de ipſo, qui ſcripſit, detrahi nolo. qui ſi fuiſſet in diſcipulo comparando meliore fortuna, fortaſſe auſterior & grauior eſſe potuiſſet: ſed eum caſus in hanc cõſuetudinem ſcribendi induxit philoſopho ualde indignam; ſi quidem philoſophia, ut fertur, uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi diſciplinam: quam qui profitetur, grauiſſimam mihi ſuſtinere perſonam uidetur. ſed idem

caſus illum, ignarum quid profiteretur, cum ſe philoſophum eſſe diceret, iſtius impuriſſimæ ac intemperantiſſimæ pecudis cœno & ſordibus inquinauit: qui modo res geſtas conſulatus mei cum laudaſſet, quæ quidem laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat pene turpis; non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, ſed uerſus tui. nimis magna pœna te conſule conſtituta eſt ſiue malo poetæ, ſiue libero. ſcripſiſti enim uerſus, Cedant arma togæ. *quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nuſquam opinor ſcriptum fuiſſe in illo elogio, quod te conſule in ſepulcro reip. inciſum eſt,* Velitis, iubeatis, ut, *non quod* M. Cicero *uerſum fecerit, ſed quod uindicarit. ueruntamen, quoniam te non Ariſtarchum, ſed Phalarin grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uerſum, ſed poetam armis perſequare; ſcire cupio, quid tandem iſto in uerſu reprehendas,* Cedant arma togæ. *tuæ dicis, inquit, togæ ſummum imperatorem eſſe ceſſurum. quid nunc te aſine litteras doceam? non opus eſt uerbis, ſed fuſtibus. non dixi hanc togam, qua ſum amictus; nec arma, ſcutũ, & gladium unius imperatoris: ſed quòd* pacis *eſt inſigne & otij toga, contra autem arma tumultus atque belli; more poetarum locutus, hoc intelligi uolui, bellum ac tumultum paci atque otio conceſſurum. quære ex familiari tuo,* Græco *illo peta: probabit genus ipſum, & agnoſcet; neque te nihil ſapere mirabitur. at in illo altero, inquit, hæres; concedat laurea lingua. immo mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, niſi tu me expediſſes. nam cum tu timidus ac tremẽs tuis ipſe furaciſſimis manibus detractam cruentis faſcibus lau-*

ream ad portam Eſquilinam abieciſti, iudicaſti non modo ampliſſimæ, ſed etiam minimæ laudi lauream conceſſiſſe. atque iſta ratione hoc tamen intelligi ſcelerate uis, Pompeium inimicum mihi iſto uerſu eſſe factum; ut, ſi uerſus mihi nocuerit, ab eo, quem is uerſus offenderit, uideatur mihi pernicies eſſe queſita. omitto, nihil iſtum uerſum pertinuiſſe ad illum; non fuiſſe meum, quem, quantum potuiſſem, multis ſæpe orationibus ſcriptiſq; decoraſſem, hunc uno uiolare uerſu. ſed ſit offenſus primo: non'ne compenſabit cum uno uerſiculo tot mea uolumina laudum ſuarum? quòd ſi eſt commotus, ad perniciem'ne, non dicam amiciſſimi, non ita de ſua laude meriti, non ita de rep. non conſularis, non ſenatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uerſum fuiſſet? tu quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? complecteris ampliſſimos uiros ad tuum & Gabinij ſcelus: neque id occulte: nam paulo ante dixiſti, me cum ijs confligere, quos deſpicerem; non attingere eos, qui plus poſſent, quibus iratus eſſe deberem. quorum quidem (quis enim non intelligit, quos dicas?) quanquam non eſt una cauſa omnium, tamen eſt omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obſiſtentibus eius erga me ſtudio atque amori, ſemper dilexit, ſemper ſua coniunctione digniſſimum iudicauit, ſemper non modo incolumem, ſed etiam ampliſſimum atque ornatiſſimum uoluit eſſe. ueſtræ fraudes, ueſtrum ſcelus, ueſtræ criminationes inſidiarum mearum, illius periculorum nefarie fictæ, ſimul eorum, qui familiaritatis licentia, ſuorum improbiſſimorum ſermonum domicilium in auribus eius

impulſu ueſtro collocauerunt, ueſtræ cupiditates pro-
uinciarum effecerunt, ut ego excluderer, omneſq;,
qui me, qui illius gloriam, qui remp. ſaluam eſſe cu-
77 *piebant, ſermone atque aditu prohiberentur. quibus*
rebus eſt perfectum, ut illi plane ſuo ſtare iudicio non
liceret; cum certi homines non ſtudium eius à me alie-
naſſent, ſed auxilium retardaſſent. non'ne ad te L.
Lentulus, *qui tum erat prætor, non* Q. Sanga, *non*
L. Torquatus *pater, non* M. Lucullus *uenit? qui o-*
mnes ad eum, multiq; mortales, oratum in Albanũ *ob-* multi
ſecratumq; uenerant, ne meas fortunas deſereret cum mortales.
reip. ſalute coniunctas. quos ille ad te & ad tuum col
legam remiſit, ut cauſam publicam ſuſciperetis, ut ad
ſenatum referretis: ſe contra armatum tribunum pl.
ſine conſilio publico decertare nolle, conſulibus ex S.C.
78 *remp. defendentibus, ſe arma ſuſcepturum. ecquid in-*
felix recordaris, quid reſponderis? in quo illi omnes qui-
dem, ſed Torquatus *præter cæteros furebat contuma-*
cia reſponſi tui: te non eſſe tam fortem, quàm ipſe Tor
quatus in conſulatu fuiſſet, aut ego: nihil opus eſſe ar
mis, nihil contentione: me poſſe iterum remp. ſeruare,
ſi ceſſiſſem: infinitam cædem fore, ſi reſtitiſſem: dein-
de ad extremum, neque ſe, neque generum, neque col
legam ſuũ tribuno pl. defuturum. hic tũ hoſtis ac pro-
ditor aliјs me inimiciorem, quàm tibi, debere eſſe dicis?
XXXII *ego* C. Cæſarem *non eadem de rep. ſenſiſſe, quæ me,*
79 *ſcio: ſed tamen, quod iam de eo his audientibus ſæpe di*
xi, me ille ſui totius conſulatus, eorumq; honorum,
quos cum proximis communicauit, ſocium eſſe uoluit,
detulit, inuitauit, rogauit. non ſum ego propter ni-

miam fortaſſe conſtantiæ cupiditatem adductus ad cau ſam: non poſtulabam, ut ei cariſſimus eſſem, cuius ego beneficijs quidem ſententiam meam tradidiſſem. adducta res in certamen te conſule putabatur, utrum, quæ ſuperiore anno ille geſſiſſet, manerent, an reſcin=derentur. quid loquar plura? ſi tantum ille in me eſſe uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quæ ipſe geſ=ſerat, conciderent, ſi ego reſtitiſſem: cur non ignoſcã, ſi antepoſuit ſuam ſalutem meæ? ſed præterita omitto. 80
me ut Cn. Pompeius omnibus ſuis ſtudijs, laboribus, ui tæ periculis complexus eſt, cum municipia pro me adi=ret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo conſuli, aucto ri ſalutis meæ, frequens aſſideret, ſenatui ſententiam præſtaret, in concionibus non modo ſe defenſorem ſalu tis meæ, ſed etiam ſupplicem pro me profiteretur: hu=ius uoluntatis eum, quem multum poſſe intelligebat, mihi non inimicum eſſe cognorat, ſocium ſibi & adiu=torem C. Cæſarem adiunxit. iam uides me tibi non ini=micum, ſed hoſtem; illis, quos deſcribis, non modo nõ iratum, ſed etiam amicum eſſe debere. quorum alter, id quod meminero ſemper, æque mihi fuit amicus, ac ſibi; alter, id quod obliuiſcar aliquando, ſibi amicior, quàm mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam ſi 81
ferro inter ſe comminus decertarint, tamen illud conten tionis odium ſimul cum ipſa pugna armiſq; ponant. at=qui me ille odiſſe nunquam potuit, ne tum quidem, cũ diſſidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem noſti, ut uiros fortes ſpecies eius & pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet. equidem dicam ex animo XXXI
P. C. quod ſentio, & quod uobis audientibus ſæpe iam dixi.

dixi. ſi mihi nunquam amicus C. *Cæſar fuiſſet, ſed ſemper iratus; ſi aſpernaretur amicitiam meam, ſeſeq́; mihi implacabilem, inexplicabilemq́; præberet: tamen ei, cum tantas res geſſiſſet, gereretq́; quotidie, non amicus eſſe non poſſem: cuius ego imperio non alpium uallum contra aſcenſum tranſgreſſionemq́;* Gallorum, *non* Rheni *foſſam gurgitibus illis redundantem* Germanorum *immaniſſimis gentibus obijcio, & oppono: perfecit ille, ut, ſi montes reſediſſent, amnes exaruiſſent, non naturæ præſidio, ſed uictoria ſua rebusq́; geſtis* Italiam *munitam haberemus. ſed cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad ſimultatem reuocabis? ſic tuis ſceleribus reip. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene noſſes coniunctionem meam &* Cæſaris, *eludebas, cum à me trementibus omnino labris, ſed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet,* Nunquam *iſtam imminuam curam inficiando tibi: tamen eſt mihi conſiderandum, quantum illi, tantis reip. negotijs, tantoq́; bello impedito, ego amiciſſimus ſolicitudinis, atque oneris imponam. nec deſpero tamen, quanquam languet iuuentus, nec perinde, atque debeat, in laudis & gloriæ cupiditate uerſatur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer conſularibus ſpolijs nudare non nolint, præſertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita geſſeris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, niſi eius,*

XXXIV. *à quò miſſus eras, ſimillimus extitiſſes. an uero tu parum putas inueſtigatas eſſe à nobis labes imperij tui, ſtragesq́; prouinciæ? quas quidem nos non ueſtigijs odo*

rantes ingreſſus tuos, ſed totis uolutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus. notata à nobis ſunt, & prima illa ſcelera in aduentu, cum, accepta pecunia à Dyrrhachinis ob necem hoſpitis tui Platoris, eius ipſius domum euertiſti, cuius ſanguinem addixeras, eumq́; ſeruis ſymphoniacis & alijs muneribus acceptis, timentem, & multum dubitantem confirmaſti, & Theſſalonicam fide tua uenire iuſſiſti. quem ne maiorum quidem more ſupplicio affeciſti, cum miſer ille ſecuribus hoſpitis ſui ceruices ſubijcere geſtiret: ſed ei medico, quem tecum eduxeras, imperaſti, ut uenas hominis incideret. tum quidem tibi etiam acceſſio fuit ad necem Platoris Pleuratus, eius comes, quem necaſti uerberibus, ſumma ſenectute confectum. idemq́; tu Rabocentum Beſſicæ gentis principem, cum te trecentis talentis regi Cotto uendiſſes, ſecuri percuſſiſti; cum ille ad te legatus in caſtra ueniſſet, & tibi magna præſidia, & auxilia à Beſſis peditum equitumq́; polliceretur: neque eum ſolum, ſed etiam cæteros legatos, qui ſimul uenerant: quorum omnium capita regi Cotto uendidiſti. Denſeletis, quæ natio ſemper obediens huic imperio, etiam in illa omnium barbarorum defectione Macedonica C. Sextiũ prætorem tutata eſt, nefarium bellum, et crudele intuliſti; eisq́; cum fideliſſimis ſocijs uti poſſes, hoſtibus uti acerrimis maluiſti. ita perpetuos defenſores Macedoniæ, uexatores, ac perditores effeciſti. uectigalia noſtra perturbarunt, urbes ceperunt, uaſtarunt agros, ſocios noſtros in ſeruitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abegerunt, Theſſalonicenſes, cum oppido deſperaſſent, munire arcem coegerunt. à

55 te Iouis Velſuri fanum antiquiſſimũ barbarorum, ſan-
ctiſſimumq; direptum eſt. tua ſcelera dij immortales in
noſtros milites expiauerunt. qui cum uno genere mor-
bi affligerentur, neque ſe recreare quiſquã poſſet, qui
ſemel incidiſſet: dubitabat nemo, quin uiolati hoſpi-
tes, legati necati, pacati atque ſocij nefario bello laceſ-
ſiti, fana uexata hanc tantam efficerent uaſtitatem.
cognoſcis ex particula parua ſcelerum, & crudelita-
56 tis tuæ genus uniuerſum. Quid auaritiæ, quæ crimi-
nibus infinitis implicata eſt, ſummam nunc explicem?
generatim ea, quæ maxime nota ſunt, dicam. non
ne ſeſtertium centies, & octogies, quod, quaſi uaſa-
rij nomine, in uenditione mei capitis aſcripſeras, ex
ærario tibi attributum Romæ in quæſtu reliquiſti?
non ne, cum CC talenta tibi Apolloniatæ Romæ de-
diſſent, ne pecunias creditas ſoluerent, ultro Fufidium,
equitem R. hominem ornatiſſimum, creditorem debi-
toribus ſuis addixiſti? non ne, hiberna cum legato,
præfectoq; tradidiſſes, euertiſti miſeras funditus ciui-
tates? quæ non ſolum bonis ſunt exhauſtæ, ſed etiam
nefarias libidinum contumelias, turpitudineſq; ſubie-
runt. qui modus tibi fuit frumenti æſtimandi? qui
honorarij? ſi quidem poteſt ui, & metu extortum,
honorarium nominari: quod cum peræque omnes,
tum acerbiſſime Bœotij, & Byzantij, Cherronen-
ſes, Theſſalonica ſenſit. unus tu dominus, unus æſti-
XXXVI mator, unus uenditor tota in prouincia per triennium
57 frumenti omnis fuiſti. Quid ego rerum capitalium
quæſtiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbiſ-
ſimas damnationes, libidinoſiſſimas liberationes pro-

feram? tantum locum aliquem cum mihi notum ſenſeris, tecum ipſe licebit, quot in eo genere, & quanta ſint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ pecore compulſo, pellium nomine omnem quæſtum illum domeſticum paternumq́; renouaſti? uideras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæſtu ueſtram domum, cum pater armis faciendis tuus præfuiſſet. quid? uectigalem prouinciam, ſingulis rebus, quæcunque uenirent, certo portorio impoſito, ſeruis tuis publicanis à te factam eſſe meminiſti? quid? centumuiratus palā uenditos? quid? per tuum ſeruulum ordines aſſignatos? quid? ſtipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus, menſis palam propoſitis, eſſe numeratum? quid illa in Pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nunciata, cum tu, non ſolum quòd tibi ſuccederetur, ſed quòd Gabinio non ſuccederetur, exanguis et mortuus concidiſti? quid quæſtor ædilicius reiectus, præpoſitus legatorum tuorum turpiſſimus, optimus abs te quiſque uiolatus? tribuni militum non recepti? M. Bębius, uir fortis, interfectus iuſſu tuo? quid, quòd tu toties diffidens ac deſperans rebus tuis, in ſordibus, lamētis, luctuq́; iacuiſti? quòd populari illi ſacerdoti ſexcentos ad beſtias amicos ſociosq́; miſiſti? quid, quòd, cum ſuſtentare uix poſſes mœrorem tuum, doloremq́; deceſſionis, Samothraciam te primum, inde Tharſum cum tuis teneris ſaltatoribus, & cum Antobulo, Athamante, & Timocle, formoſis fratribus, contuliſti? quid, cum inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ

fuit uxor, exegiſti, iacuiſti, mœrens aliquot dies, at-
que inde obſoletus Theſſalonicam, omnibus inſciẽtibus,
noctuq; ueniſti? qui cum concurſum plorantium, ac
tempeſtatem querelarum ferre non poſſes, in oppidum
deuium Beroam perfugiſti; quo in oppido cum tibi ſpe
falſa, quòd Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum pu
tares, animos rumor inflaſſet, quo te modo ad tuam
XXXVII intemperantiam ſcelerate innouaſti? mitto aurum co-
90 ronarium, quod te diutiſſime torſit, cum modo uelles,
modo nolles: lex enim generi tui, & decerni, & te
accipere, uetabat, niſi decreto triumpho. in quo tu, ac-
cepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorum, cen
tum talenta euomere non poteras, uocabula tantum
pecuniarum, & genera mutabas. mitto diplomata to
ta in prouincia paſſim data: mitto numerum nauiũ,
ſummamq; prædæ: mitto rationem exacti imperatiq;
frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac ſingu-
lis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorum ni-
hil eſt, quod non ſit lege Iulia, ne fieri liceat, ſanci-
91 tum diligenter. Aetoliam, quæ procul à barbaris diſ-
iuncta gentibus, in ſinu pacis poſita, medio fere Græ-
ciæ gremio continetur, ò pœna, ò furia ſociorum, de-
cedens miſeram perdidiſti. Arſinoan Thracum, Neopa-
ctum, ut modo tute indicaſti, nobiles urbes, atque ple-
nas, fateris ab hoſtibus eſſe captas: quibus autem ho-
ſtibus? nempe ijs, quos tu Ambraciæ ſedens, primo tuo
aduentu ex oppidis Aggrinarum, atque Dolopum de-
migrare, & aras, & focos relinquere coegiſti. hoc tu
in exitu præclare imperator, cum tibi ad priſtinas cla-
des acceſſio fuiſſet Aetoliæ repentinus interitus, exerci-

tum dimiſiſti ; neque ullam pœnam, quæ tanto facino
ri deberetur, non maluiſti ſubire, quàm numerũ tuo=
rum militum reliquiasq́; cognoſcere. atque ut duorum XXXVI
Epicureorum ſimilitudinem in re militari imperioq; ui= 92
T. Albutius. deatis: Albutius, cum in Sardinia triumphaſſet, Romæ
damnatus eſt: hic, cum ſimilem exitum ſpectaret, in
Macedonia trophæa poſuit; eaq́;, quæ bellicæ laudis
uictoriæq; omnes gentes inſignia et monimenta eſſe uo
luerunt, noſter hic præpoſterus imperator amiſſorum
oppidorum, cæſarum legionum, prouinciæ præſidio,
& reliquis militibus orbatæ, ad ſempiternum dedecus
ſui generis, & nominis, indicia conſtituit. idemq́;, ut
eſſet quod in baſi trophæorum incidi, inſcribiq́; poſſet,
Dyrrhachium ut uenit decedens, obſeſſus eſt ab ijs ip=
ſis militibus, quos, paulo ante Torquato reſpõdit, bene=
ficij cauſa ab ſe eſſe dimiſſos. quibus cum iuratus af=
firmaſſet, ſe, quæ deberentur, poſtero die perſolutu=
rum, domum ſe abdidit: inde nocte intempeſta, crepi=
datus, ueſte ſeruili, nauem conſcendit, Brunduſiumq́;
uitauit, & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum 93
interim Dyrrhachij milites domum, in qua iſtum eſſe
arbitrabantur, obſidere cœperunt, &, cum latere ho=
minem putarent, ignes circundederunt. quo metu com=
moti Dyrrhachini, profugiſſe noctu crepidatum impe=
ratorem, indicauerunt. illi autem ſtatuam iſtius per=
ſimilem, quam ſtare celeberrimo in loco uoluerat, ne
ſuauiſſimi hominis memoria moreretur, deturbant,
affligunt, comminuunt, diſſipant. ſic odium, quod
in ipſum attulerant, id in eius imaginem, ac ſimulacrũ
profuderunt. quæ cum ita ſint, non dubito, quin, cum 94

hæc, quæ excellunt, me noſſe uideas, non exiſtimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi eſſe inauditam. nihil eſt, quòd me hortere, nihil eſt, quòd inuites: admoneri me ſatis eſt: admonebit autē nemo alius, niſi reip. tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quàm tu unquam arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid ſentis, lege iudiciaria lata, quos poſthac iudices ſimus habituri? non æque legetur, quiſquis uoluerit; nec, quiſquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem conijcietur. iudices iudicabunt ij, quos lex ipſa, non quos hominum libido delegerit. quod cum ita ſit, mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipſa, & reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut alium quempiā aut inuitabit, aut dehortabitur. equidem, ut paulo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo, quæ fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, neces: denique nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum, & reip. pœna illa uiſa eſt, quàm Rutilij. L. Opimius eiectus eſt à patria, is, qui prætor & conſul maximis remp. periculis liberarat: non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ijs, qui fecerunt, ſceleris, ac conſcientiæ pœna remanſit. at contra bis Catilina abſolutus: emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cum ſtuprum Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet: quis fuit in

tanta ciuitate; qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur? an ego expectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellæ diribeantur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, ætatū, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriá conſulatus tui, facta, mores, faciem denique, ac nomen à rep. deteſtantur. legati, qui una fuere, alienati: tribuni militum inimici: centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt, non dimiſſi abs te, ſed diſſipati, te oderunt, tibi peſtem exoptant, te execrantur: Achaia exhauſta, Theſſalia uexata, lacerata Athenæ, Dyrrhachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini et Bullienſes illuſi, Epirus exciſa: Locri, Phocij, Bœotij exuſti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq; gens uendita: Macedonia condonata barbaris: Aetolia amiſſa: Dolopes finitimiq; montani oppidis, atque agris exterminati: ciues R. qui in his locis negotiantur, te unum, ſolum, ſuum depeculatorem, uexatorem, prædonem, hoſtem ueniſſe ſenſerunt. ad horum omniū iudicia tot atque tanta, domeſticum iudiciū acceſſit ſententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in urbē deſertus ab amicis, nullæ ad ſenatum è prouincia literæ, nulla trinis æſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: non modo, quid geſſeris, ſed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. ex illo fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureæ retuliſſes, cum ea abiecta ad portam reli-

quiſti, tum tu ipſe de te ſententiam tuliſſe uideris, tum iudicium pronũciauiſti. qui ſi nihil geſſeras dignum honore, ubi exercitus? ubi ſumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima ſupplicationibus triũphisq; prouincia? ſin autem aliquid ſperare uolueras, ſi cogitaras id, quod imperatoris nomen, quod laureati faſces, quod illa tropæa plena dedecoris & riſus te commentatum eſſe declarant; quis te miſerior, quis te damnatior, qui neque ſcribere ad ſenatum à te bene remp. eſſe geſtam, neque præſens dicere auſus es? an tu mihi, cui ſemper
XLI ita perſuaſum fuerit, non euentis, ſed factis cuiuſque
98 fortunam ponderari, neque in tabellis paucorum iudicum, ſed in ſententijs omnium ciuium famam noſtram fortunamq; pendere, te indemnatum uideri putas? quem ſocij, quem fœderati, quem liberi populi, quem ſtipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quem legati, quem tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu digniſſimum putant: cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit: qui ſe ipſum oderit; qui metuat omneis: qui ſuam cauſam nemini committere audeat;
99 qui ſe ipſum condemnet. nunquam ego ſanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis & probis commune, ſupplicium legis ac iudicij; ſed abiectum, contemptum, deſpectum à cæteris, à te ipſo deſperatum, & relictum, circunſpectantem omnia, quidquid increpuiſſet pertimeſcen-

tem, diffidentem tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie conſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat; equidem non moleſte feram. ſin id tardius forte fiet; fruar tamen tua indignitate; nec minus libenter metuentem uidebo, ne reus fias, quàm reum; nec minus lætabor, cum te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem.

Cæſar apud Lucanū lib. 1°.

= quis caſtra timenti
Neſcit miſta foro, gladij cum triſte minantes
Judiciū inſolita trepidū cinxere corona,
Atque auſo medias perrumpere milite leges,
Pompeiana reum clauſerunt signa Milonem?

Corona etiam armatorū dr 97:

Vide Dionem libro XL.

PRO T. ANNIO MILONE. ORATIO XXXVIII.

I. 1. *Tſi uereor iudices, ne turpe ſit, pro fortiſſimo uiro dicere incipientem, timere; minimeq́; deceat, cum T. Annius Milo ipſe magis de reip. ſalute, quàm de ſua perturbetur, me ad eius cauſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocunque inciderint, ueterem conſuetudinem fori, et priſtinum morem iudiciorum minime uident. non enim corona conſeſſus ueſter cinctus eſt, ut ſolebat; non uſitata frequentia ſtipati ſumus. nam illa præſidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etſi contra uim collocata ſunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio, quanquam præſidijs ſalutaribus, & neceſſarijs ſepti ſumus, tamen ne non timere quidem ſine aliquo timore poſſimus. quæ ſi oppoſita Miloni putarē, cederem tempori iudices, nec inter tantam uim armorum exiſtimarem oratori locum eſſe. ſed me recreat & reficit Cn. Pompeij, ſapientiſſimi & iuſtiſſimi uiri, conſilium: qui profecto nec iuſtitiæ ſuæ putaret eſſe, quem reum ſententijs iudicum tradidiſſet, eundem telis militum dedere; nec ſapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, ſed præſidium denunciant; neque ſolum ut quieto, ſed etiā ut magno animo ſimus, hortantur; neque auxilium modo defenſioni meæ, uerum etiam ſilentium pollicen=*

videor leg. se in aliis, requirunt. id verius puto. Omnino verū est: nā & Quintilianus ita legit lib. XI cap. III.

l.v. sunt, afferunt tn oratoris aliquid. vs afferunt tamen terroris aliquid.

l. quidam in Vaticana. non afferunt tamen oratori terroris aliquid.

*tur . reliqua uero multitudo, quæ quidem eſt ciuium ,
tota noſtra eſt : neque eorum quiſquam , quos undique
intuentes ex hoc ipſo loco cernitis , unde aliqua pars fori
aſpici poteſt , & huius exitum iudicij expectantes, non
cum uirtuti Milonis fauet , tum de ſe, de liberis ſuis , de
patria , de fortunis hodierno die decertari putat. unum
genus eſt aduerſum infeſtumq; nobis , eorum , quos P.
Clodij furor rapinis , & incendijs , & omnibus exitijs
publicis pauit . qui heſterna etiam cōcione incitati ſunt ,
ut uobis uoce præirent , quid iudicaretis . quorum cla=
mor , ſi quis forte fuerit , admonere uos debebit, ut eũ
ciuem retineatis, qui ſemper genus illud hominum , cla
moresq; maximos pro ueſtra ſalute neglexit . quamob=
rem adeſte animis iudices , & timorem , ſi quem habe=
tis, deponite . nam ſi unquam de bonis & fortibus ui=
ris , ſi unquam de bene meritis ciuibus poteſtas uobis iu
dicandi fuit ; ſi denique unquam locus ampliſſimorum
ordinum delectis uiris datus eſt, ubi ſua ſtudia erga for
tes & bonos ciues, quæ uultu et uerbis ſæpe ſignificaſ=
ſent , re & ſententijs declararent: hoc profecto tempore
eam poteſtatem omnem uos habetis , ut ſtatuatis, utrũ
nos, qui ſemper ueſtræ auctoritati dediti fuimus , ſem=
per miſeri lugeamus ; an diu uexati à perditiſſimis ciui-
bus , aliquando per uos , ac ueſtram fidem , uirtutem ,
ſapientiamq; recreemur . quid enim nobis duobus iudi=
ces laborioſius ? quid magis ſolicitum , magis exercitum
dici , aut fingi poteſt ? qui ſpe ampliſſimorum præmio=
rum ad remp. adducti, metu crudeliſſimorum exitio-
rum carere non poſſumus . & quidem cæteras tempe=
ſtates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum*

ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas, quòd ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat. in iudicio uero, & in eo conſilio, in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi uiri iudicarent, nunquam exiſtimaui ſpem ullam eſſe habi turos Milonis inimicos ad eius non ſalutem modo extinguendam, ſed etiam gloriam per tales uiros infringendam. quanquam in hac cauſa iudices T. Annij tribunatu, rebus omnibus pro ſalute reip. geſtis, ad huius criminis defenſionem non abutemur. niſi oculis uideritis inſidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi ſumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in remp. merita condonetis: nec poſtulaturi, ut, ſi mors P. Clodij ſalus ueſtra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi R. felicitati aſſignetis: ſed ſi illius inſidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obſecrabo, obteſtaborq; uos iudices, ſi cætera amiſimus, hoc ſaltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia teliſq; uitam ut impune liceat defendere. ſed antequam ad eam orationem uenio, quæ eſt propria noſtræ quæſtionis, uidentur ea eſſe refutanda, quæ in ſenatu ſæpe ab inimicis, ab improbis ſæpe iactata ſunt, & in cõcione etiam paulo ante ab accuſatoribus: ut, omni errore ſublato, rem plane, quæ uenit in iudicium, uidere poſſitis. Negant intueri lucem fas eſſe ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fateatur. in qua tandem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea, quæ pri mum iudicium de capite uidit M. Horatij, fortiſſimi uiri: qui non dum libera ciuitate, tamen populi R. comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam eſſe fateretur. an eſt quiſquam, qui hoc ignoret, cum

de homine occiſo quæratur, aut negari ſolere omnino eſſe factum, aut recte, ac iure factum eſſe defendi? niſi uero exiſtimatis dementem P. Africanum fuiſſe, qui cũ à C. Carbone tribuno pl. in cõcione ſeditioſe interrogaretur, quid de Ti. Gracchi morte ſentiret, reſpondit, iure cæſum uideri. neque enim poſſet aut Ahala ille Seruilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me conſule ſenatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet. itaque hoc iudices non ſine cauſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriæ prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſa matrem necauiſſet, uariatis hominum ſententijs, non ſolum diuina, ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia liberatum. quòd ſi duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo defenderit, interfici impune uoluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet, cum uideat aliquãdo gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? atqui ſi tempus eſt ullum iure hominis necandi, quæ multa ſunt, certe illud eſt non modo iuſtũ, uerum etiam neceſſarium, cum ui uis illata defenditur. pudicitiam cum eriperet militi tribunus mil. in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat. facere enim probus adoleſcẽs periculoſe, quàm perpeti turpiter maluit. atque hunc ille uir ſummus ſcelere ſolutum, periculo liberauit. inſidiatori uero & latroni quæ poteſt afferri iniuſta nex? quid comitatus noſtri, quid gladij uolunt? quos habere certe nõ liceret, ſi uti illis nullo pacto liceret: eſt enim hæc iudices non ſcripta, ſed nata lex, quam

non didicimus, accepimus, legimus; uerum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam nõ docti, ſed facti; non inſtituti, ſed imbuti ſumus; ut, ſi uita noſtra in aliquas inſidias, ſi in uim, in tela aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediẽdæ ſalutis. ſilent enim leges inter arma, nec ſe expectari iubent, cum ei, qui expectare uelit, ante iniuſta pœna luenda ſit, quam iuſta repetẽda. etſi perſapienter et quodam modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quæ non modo hominem occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſa uetat: ut, cum cauſa, non telum quæreretur, qui ſui defendendi cauſa telo eſſet uſus, non hominis occidendi cauſa habuiſſe telum iudicaretur. quapropter hoc maneat in cauſa iudices: non enim dubito, quin probaturus ſim uobis defenſionem meam, ſi id memineritis, quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis ſæpiſſime dicitur, *cædem, qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe contra remp. eſſe factam. illam uero ſenatus non ſententijs ſuis ſolum, ſed etiam ſtudijs comprobauit. quoties enim eſt illa cauſa à nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis? quàm nec tacitis, nec occultis? quando enim frequentiſſimo ſenatu quatuor, ad ſummum quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſam non probarent? declarant huius ambuſti tribuni pl. ille intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur; cum diceret, ſenatum, non quod ſentiret, ſed quod ego uellem, decernere. quæ quidẽ ſi potentia eſt appellanda potius, quam propter magna in remp.*

merita mediocris in bonis cauſis auctoritas, aut propter officioſos labores meos non nulla apud bonos gratia, appelletur ita ſane, dum modo ea nos utamur pro ſalute bonorum contra amētiam perditorum. hanc uero quæ- 13
ſtionem, etſi non eſt iniqua, nunquam tamen ſenatus conſtituendam putauit: erant enim leges, erant quæſtiones uel de cæde, uel de ui; nec tantum mœrorem ac luctum ſenatui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæſtio conſtitueretur. cuius enim ſenatui de illo inceſto ſtupro iudicium decernēdi poteſtas eſſet erepta, de eius interitu quis poteſt credere ſenatum iudicium nouum conſtituendum putaſſe? cur igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, cædem hanc ipſam contra remp. ſenatus factam eſſe decreuit? quia nulla uis unquam eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciues non
contra remp. non enim eſt ulla defenſio contra uim un- 14
quam optanda, ſed non nunquam eſt neceſſaria: niſi uero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus eſt cæſus; aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt,
etiam ſi è rep. remp. tamen non uulnerarunt. itaque VI
ego ipſe decreui, cum cædem in Appia factam eſſe conſtaret, non eum, qui ſe defendiſſet, contra remp. feciſſe; ſed, cum ineſſet in re uis, & inſidiæ, crimen iudicio reſeruaui, rem notaui. quòd ſi per furioſum illum tribunum ſenatui, quod ſentiebat, perficere licuiſſet, nouam quæſtionem nunc nullam haberemus: decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo: nihil enim neceſſe eſt omnium flagitia proferre. ſic reliqua auctoritas ſenatus empta interceſſione

ſublata

15 *ſublata eſt. At enim Cn. Pompeius rogatione ſua et de re, et de cauſa iudicauit: tulit enim de cæde, quæ in Appia uia facta eſſet, in qua P. Clodius occiſus fuit. quid ergo tulit? nempe ut quæreretur. quid porro quærendum eſt? factum'ne ſit? at conſtat. à quo? at patet. uidit, etiam in confeſſione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe. quod niſi uidiſſet, poſſe abſolui eum, qui fateretur: cum uideret nos fateri, neque quæri unquam iuſſiſſet, nec uobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam, quàm illam triſtem, dediſſet. mihi uero Cn. Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicaſſe, ſed etiam ſtatuiſſe uidetur, quid uos in iudicando ſpectare oporteret. nam qui non pœnam confeſſioni, ſed defenſionem dedit, is cauſam interitus quærendam, non interitum, putauit.*

16 *iam illud dicet ipſe profecto; quod ſua ſponte fecit, Publio'ne Clodio tribuendum putet, an tempori? domi ſuæ nobiliſſimus uir, ſenatus propugnator, atque illis quidem temporibus pene patronus, auunculus huius noſtri iudicis, fortiſſimi uiri, Catonis, tribunus pl. M. Druſus occiſus eſt. nihil de eius morte populus conſultus, nulla quæſtio decreta à ſenatu eſt. quantum luctum in hac urbe fuiſſe à noſtris patribus accepimus, cum P. Africano domi ſuæ quieſcẽti illa nocturna uis eſſet illata? quis tum non gemuit? quis non arſit dolore? quem immortalem, ſi fieri poſſet, omnes eſſe cuperent, eius ne neceſſariam*

17 *quidem expectatã eſſe mortem? num igitur ulla quæſtio de Africani morte lata eſt? certe nulla: quid ita? quia non alio facinore clari homines, aliò obſcuri necantur. interſit inter uitæ dignitatem ſummorum, at-*

que infimorum : mors quidem illata per ſcelus ijſdem pœnis teneatur, & legibus. niſi forte magis erit parricida, ſi quis conſularem patrem, quàm ſi quis humilem necauerit : aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quòd is in monimentis maiorum ſuorum ſit interfectus : hoc enim ſæpe ab iſtis dicitur : perinde quaſi Appius ille Cæcus uiam munierit, non qua populus uteretur, ſed ubi impune ſui poſteri latrocinarentur. itaque in eadem iſta Appia uia cum ornatiſſimum equitem R. M. Papirium occidiſſet, non fuit illud facinus puniendum : homo enim nobilis in ſuis monimentis equitem R. occiderat. nunc eiuſdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honeſti, atque innocentis uiri ſilebatur, eadem nunc crebro uſurpatur, poſteaquam latronis & parricidæ ſanguine imbuta eſt. ſed quid ego illa commemoro? comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta eſt confitenti ſica de manibus. caruit foro poſtea Pompeius, caruit ſenatu, caruit publico : ianua ſe ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq́; texit. num quæ rogatio lata, num quæ noua quæſtio decreta eſt? atqui ſi res, ſi uir, ſi tempus ullum dignum fuit, certe hæc in illa cauſa ſumma omnia fuerunt. inſidiator erat in foro collocatus, atque in ueſtibulo ipſo ſenatus : ei uiro autem mors parabatur, cuius in uita nitebatur ſalus ciuitatis : eo porro reip. tempore, quo ſi unus ille occidiſſet, non hæc ſolum ciuitas, ſed gentes omnes concidiſſent. niſi forte, quia perfecta res non eſt, non fuit punienda. perinde quaſi exitus rerum, non hominum conſi-

lia, legibus uindicentur. minus dolendum fuit re non
20 perfecta, ſed puniendum certe nihilo minus. quoties
ipſe iudices ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius ma=
nibus effugi? ex quibus ſi me non mea, uel reip. fortu
na ſeruaſſet, quis tandem de interitu meo quæſtionem
VIII. tuliſſet? ſed ſtulti ſumus, qui Druſum, qui Africa=
num, Pompeium, noſmet ipſos cum P. Clodio confer=
re audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mor=
tem æquo animo nemo ferre poteſt: luget ſenatus:
mœret equeſter ordo: tota ciuitas confecta ſenio eſt:
ſqualent municipia: afflictantur coloniæ: agri deni=
que ipſi tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſue=
21 tum ciuem deſiderant. non fuit ea cauſa iudices, non
fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quæſtionem ferendam:
ſed homo ſapiens, & alta quadam mente præditus,
multa uidit; fuiſſe ſibi illum inimicum, familiarem
Milonem: in communi omnium lætitia ſi etiam ipſe
gauderet, timuit, ne uideretur infirmior fides recon=
ciliatæ gratiæ. multa etiam alia uidit, ſed illud ma=
xime; quamuis atrociter ipſe tuliſſet, uos tamen for=
titer iudicaturos: itaque delegit è florentiſſimis ordi=
nibus ipſa lumina. neque uero, quod non nulli dicti=
tant, ſecreuit in iudicibus legendis amicos meos: ne=
que enim hoc cogitauit uir iuſtiſſimus, neque in bonis
uiris legendis id aſſequi potuiſſet, etiam ſi cupiſſet. non
enim mea gratia familiaritatibus continetur, quæ la=
te patere non poſſunt; propterea, quòd conſuetudines
uictus non poſſunt eſſe cum multis; ſed ſi quid poſſu=
mus, ex eo poſſumus, quòd reſp. nos coniunxit cum
multis. ex quibus ille cum optimos uiros legeret, idq́;

maxime ad fidem ſuam pertinere arbitraretur, non po
tuit legere non ſtudioſos mei. quòd uero te L. Domiti 22
huic quæſtioni præeſſe maxime uoluit, nihil quæſiuit
aliud, niſi iuſtitiam, grauitatẽ, humanitatem, fidem:
tulit, ut conſularem neceſſe eſſet; credo, quòd princi-
pum munus eſſe ducebat, reſiſtere & leuitati multitu
dinis, & perditorum temeritati: ex conſularibus te
creauit potiſſimum: dederas enim, quàm contemneres
populares inſanias, iam ab adoleſcentia documenta ma
xima. quam ob rem iudices, ut aliquando ad cauſam IX
crimenq; ueniamus; ſi neque omnis confeſſio facti eſt 23
inuſitata; neque de cauſa quidquam noſtra aliter, ac
nos uellemus, à ſenatu iudicatum eſt; & lator ipſe le-
gis, cum eſſet controuerſia nulla facti, iuris tamen di-
ſceptationem eſſe uoluit; & electi iudices, & iſti præ-
poſitus quæſtioni, qui hæc iuſte ſapienterq; diſceptet:
reliquum eſt iudices, ut nihil iam aliud quærere debea
tis, niſi uter utri inſidias fecerit: quod quo facilius ar-
gumentis perſpicere poſſitis, rem geſtam uobis dum bre
uiter expono, quæſo diligenter attẽdite. P. Clodius cum 24
ſtatuiſſet omni ſcelere in prætura uexare remp. uide-
retq; ita tracta eſſe comitia anno ſuperiore, ut non mul
tos menſes præturam gerere poſſet: qui non honoris gra
dum ſpectaret, ut cæteri, ſed et L. Paulum collegam ef-
fugere uellet, ſingulari uirtute ciuem, & annum in-
tegrum ad dilacerandam remp. quæreret, ſubito reli-
quit annum ſuum, ſeq; in annum proximum tran-
ſtulit, non religione aliqua, ſed ut haberet, quod ipſe
dicebat, ad præturam gerendam, hoc eſt ad euerten-
dam remp. plenum annum, atque integrum. occurre- 25

*bat, mancam ac debilem præturam ſuam futuram
conſule* Milone: *eum porro ſummo conſenſu populi* R.
*conſulem fieri uidebat: contulit ſe ad eius competito=
res, ſed ita totam ut petitionem ipſe ſolus, etiam inui=
tis illis, gubernaret, tota ut comitia ſuis, ut dictitabat,
humeris ſuſtineret. conuocabat tribus. ſe interpone=
bat; coloniam nouam, delectũ perditiſſimorum ſcribebat
ciuium. quanto ille plura miſcebat, tanto hic magis
in dies conualeſcebat. ubi uidit homo ad omne facinus
paratiſſimus fortiſſimum uirum, inimiciſſimũ ſuum,
certiſſimum conſulem, idq́; intellexit non ſolum ſer=
monibus, ſed etiam ſuffragijs populi* R. *ſæpe eſſe de=
claratum: palam agere cœpit, & aperte dicere, occi=*
26 *dendum* Milonem: *ſeruos agreſtes & barbaros, qui=
bus ſiluas publicas depopulatus erat,* Hetruriamq́;
uexarat, ex Appennino *deduxerat, quos uidebatis.
res erat minime obſcura: etenim palam dictitabat, con
ſulatum* Miloni *eripi non poſſe, uitam poſſe. ſignifica=
uit hoc ſæpe in ſenatu, dixit in concione. quin etiam*
Fauonio, *fortiſſimo uiro, quærenti ex eo, qua ſpe fure=
ret* Milone *uiuo, reſpondit, triduo illum, ad ſummum
quatriduo periturum, quam uocem eius ad hunc* M.
Catonem *ſtatim* Fauonius *detulit. interim cum ſciret*
27 Clodius (*neque enim erat difficile ſcire*) *iter ſolenne,
legitimum, neceſſarium, ante diem* III. *cal.* Febr.
Miloni *eſſe* Lanuuium, *ad* Flaminem *prodendum,
quòd erat dictator* Lanuuij Milo; Roma *ſubito ipſe
profectus pridie eſt, ut ante ſuum fundum, quod re
intellectum eſt,* Miloni *inſidias collocaret: atque ita
profectus eſt, ut concionem turbulentam, in qua eius*

furor deſideratus eſt, quæ illo ipſo die habita eſt, relinqueret: quam, niſi obire facinoris locum tempuſq; uoluiſſet, nũquam reliquiſſet. Milo autem, cum in ſenatu fuiſſet eo die, quoad ſenatus dimiſſus eſt, domum 28
uenit: calceos & ueſtimenta mutauit: pauliſper, dum ſe uxor, ut fit, comparat, cõmoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cum iam Clodius, ſi quidem eo die Romam uenturus erat, redire potuiſſet. obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, ut ſolebat, ſine uxore, quod nunquam fere; cum hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cum uxore ueheretur in rheda, penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum puerorumq; comitatu. fit obuiam Clodio ante fundum eius hora 29
fere undecima, aut non multo ſecus. ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum: aduerſi rhedarium occidunt. cum autem hic de rheda, reiecta penula, deſiluiſſet, ſeq; acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; partim, quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præſentes fuerunt, partim occiſi ſunt; partim, cum ad rhedã pugnari uiderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonemq; occiſum, etiam ex ipſo Clodio audirent, & ita eſſe putarent; fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis cauſa, ſed ut factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque præſente domi

no, quod ſuos quiſque ſeruos in tali re facere uoluiſſet, xl
+p 30 hæc, ſic ut expoſui, ita geſta ſunt iudices: inſidiator ſuperatus; ui uicta uis, uel potius oppreſſa uirtute audacia eſt. nihil dico, quid reſp. conſecuta ſit; nihil, quid uos; nihil, quid omnes boni: nihil ſane id proſit Miloni, qui hoc fato natus eſt, ut ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin una remp. uosq; ſeruaret. ſi id iure non poſſet, nihil habeo, quod defendam. ſin hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, ut omnem ſemper uim, quacunque ope poſſent, à corpore, à capite, à uita ſua propulſarent: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare, quin ſimul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut ueſtris ſententijs eſſe pereundum.

31 quod ſi ita putaſſet, certe optabilius Miloni fuit, dare iugulum P. Clodio non ſemel ab illo, neque tum primum petitũ, quàm iugulari à uobis, quia ſe illi non iugulandum tradidiſſet. ſin hoc nemo ueſtrum ita ſentit: illud iam in iudicium uenit, non, occiſus'ne ſit, quod fatemur; ſed, iure, an iniuria; quod multis antea in cauſis iam quæſitum eſt. inſidias factas eſſe conſtat; et id eſt, quod ſenatus contra remp. factum iudicauit: ab utro factæ ſint, incertum eſt: de hoc igitur, latum eſt, ut quæreretur. ita et ſenatus rem, non hominem, notauit: & Pompeius de iure, non de facto, quæſtionem tulit.

XII num quid igitur aliud in iudicium uenit, niſi uter utri inſidias fecerit? profecto nihil. ſi hic illi, ut ne ſit

32 impune; ſi ille huic, tum nos ſcelere ſoluamur. quonam igitur pacto probari poteſt, inſidias Miloni feciſſe Clodium? ſatis eſt quidem in illa tam audaci, tam nefaria

·/· Similis locus apud Demosth. principio κατὰ Μειδίου. ἐγὼ δ' ὅπερ ἂν ὑμῶν ἕκαστος ἂν ὑβρισθεὶς προείλετο πρᾶξαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐποίησα.

munus ac instrumentū.

bellua docere, magnam ei cauſam, magnam ſpem in Milonis morte propoſitā, magnas utilitates fuiſſe. itaque illud Caſſianum, Cui bono fuerit, in his perſonis ualeat: etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi ſæpe paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc aſſequebatur, non modo ut prætor eſſet non eo conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet; ſed etiam ut ijs conſulibus prætor eſſet, quibus ſi non adiuuantibus, at conniuentibus certe ſperaſſet ſe poſſe remp. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus: cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, ſi cuperent, reprimere poſſent, cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarētur, et, ſi uellent, fortaſſe uix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam uetuſtate audaciam. an uero iudices uos ſoli ignoratis, uos hoſpites in hac urbe uerſamini, ueſtræ peregrinātur aures, neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone uerſantur, quas ille leges (ſi leges nominandæ ſunt, ac non faces urbis, & peſtes reip.) fuerit impoſiturus nobis omnibus, atque inuſturus? exhibe quæſo Sexte Clodi, exhibe librariū illud legum ueſtrarum, quod te aiunt eripuiſſe è domo, & ex medijs armis, turbaq; nocturna, tanquā Palladium, ſuſtuliſſe, ut præclarum inde munus, ac inſtrumentū tribunatus ad aliquem, ſi nactus eſſes, qui tuo arbitrio tribunatū gereret, deferre poſſes. et aſpexit me quidē illis oculis, quibus tum ſolebat, cū omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratum Sexte putas tibi? cuius tu inimiciſſimum multo crudelius etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ poſtulare. tu P. Clodij cruentū cadauer eieciſti domo, tu in publicum

[Margin, handwritten: nec cuperent reprimere, si possent P. — 33 — Librariū — XIII]

eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. quam rem etſi neceſſario feciſti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam, laudare non poſſum, iraſci certe non debeo. 34 *P. Clodij præturam non ſine maximo rerum nouarum motu proponi ſolitam eſſe uidebatis; niſi eſſet is conſul, qui eam auderet, poſſetq́; confringere. eum Milonem eſſe cum ſentiret uniuerſus populus R. quis dubitaret ſuffragio ſuo ſe metu, periculo remp. liberare? at non P. Clodio mortuo uſitatis iam rebus obnitendum eſt Miloni, ut tueatur dignitatem ſuam. ſingularis illa huic uni conceſſa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti eſtis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem uirtutis, ſuffragationem conſulatus, fontem perennem gloriæ ſuæ perdidit. itaque Milonis conſulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tentari cœptus eſt. non modo igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiam P. Clodij mors Miloni.* 35 *at ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriæ, punitor doloris ſui. quid, ſi hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, ſed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odiſſet Clodium Milo, ſegetem ac materiam ſuæ gloriæ, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille, erat, ut odiſſet primum defenſorem ſalutis meæ, deinde uexatorem furoris, domitorem armorum ſuorum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum: reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit.*

quo tandem animo hoc tyrannum tuliſſe creditis? quã= tum odium illius, & in homine iniuſto quàm etiam iu= ſtum eſſe? reliquum eſt, ut iam illum natura ipſius, XIV
conſuetudóq; defendat, hunc autem hæc eadem coar= 36
guant. nihil per uim unquam Clodius, omnia per uim Milo. quid ergo iudices? cum mœrentibus uobis urbe ceſſi, non ſeruos, non arma, non uim intentauit? quæ fuiſſet igitur cauſa reſtituendi mei, niſi fuiſſet iniuſta eijciendi? diem mihi, credo, dixerat, multam irro= garat, actionem perduellionis intenderat. & mihi iu= dices in cauſa aut ueſtra mala, aut mea præclariſ= ſima etiam iudicium timendum fuit? ſeruorum, & egentium ciuium, & facinoroſorum armis meos ciues, meis conſilijs periculiſq; ſeruatos, pro me obijci nolui.
uidi enim, uidi hunc ipſum Q. Hortenſium, lumen 37
& ornamentum reip. pene interfici ſeruorum manu, cum mihi adeſſet: qua in turba C. Vibienus ſenator, uir optimus, cum hoc cum eſſet una, ita eſt mulatus, ut uitam amiſerit. itaque quando illius poſtea ſica illa, quàm à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis eſt: huic ego uos obijci pro me non ſum paſſus: hæc inſidiata Pompeio eſt: hæc iſtam Appiam uiam, monimentum ſui nominis, nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nu=
per quidem, ut ſcitis, me ad Regiam pene confecit. quid 38
ſimile Milonis? cuius uis omnis hæc ſemper fuit, ne P. Clodius, cum in iudicium detrahi non poſſet, ui oppreſ= ſam ciuitatem teneret. quem ſi interficere uoluiſſet, quantæ, quoties occaſiones, quàm præclaræ fuerunt? potuit'ne, cum domum ac deos penates ſuos illo oppu=

gnante defenderet, iure ſe ulciſci? potuit'ne ciue egregio, & uiro fortiſſimo, P. Seſtio collega ſuo uulnerato? potuit'ne Fabricio uiro optimo, cum de reditu meo legē ferret, pulſo, crudeliſſima in foro cæde facta? potuit'ne L. Cæcilij, iuſtiſſimi fortiſſimiq; prætoris, oppugnata domo? potuit'ne illo die, cum eſt lata lex de me, cum totius Italiæ concurſus, quem mea ſalus concitarat, facti illius gloriam libens agnouiſſet, ut, etiā ſi id Milo feciſſet, cuncta ciuitas eam laudem pro ſua uendicaret? atqui erat id temporis clariſſimus et fortiſſimus conſul, inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor ſceleris illius, propugnator ſenatus, defenſor ueſtræ uoluntatis, patronus illius publici conſenſus, reſtitutor ſalutis meæ; ſeptē prætores, octo tribuni pl. illius aduerſarij, defenſores mei; Cn. Pompeius, auctor & dux mei reditus, illius hoſtis: cuius ſententiam ſenatus omnis de ſalute mea grauiſſimam & ornatiſſimam ſecutus eſt: qui populum R. cohortatus eſt: qui, cum de me decretum Capuæ feciſſet, ipſe cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti ſignum dedit, ut ad me reſtituendum Romam cōcurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant deſiderio mei: quem qui tum interemiſſet, nō de impunitate eius, ſed de præmijs cogitaretur. tamen ſe Milo continuit, & P. Clodium ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. quid? priuato Milone, & reo ad populum, accuſante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus eſt, quæ tum non modo occaſio, ſed etiam cauſa illius opprimēdi fuit? nuper uero, cum M. Antonius ſummam ſpem ſalutis bonis omnibus attuliſſet, grauiſſimamq; adoleſcens no-

*bilisſimus reip. partem fortisſime ſuſcepiſſet, atque il=
lam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam
teneret, qui locus, quod tempus illud, dij immortales,
fuit? cum ſe ille fugiens in ſcalarum tenebras abdidiſ=
ſet, magnum Miloni fuit conficere illam peſtem nulla
ſua inuidia, Antonij uero maxima gloria. quid? comi* 41
*tijs in campo quoties poteſtas fuit? cum ille ui in ſepta
irruiſſet, gladios diſtringendos, lapides iaciendos curaſ=
ſet, dein ſubito uultu Milonis perterritus fugeret ad Ti
berim, uos & omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti
uirtute ſua liberet. quem igitur cum omnium gratia* XVI
*noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quem
iure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt
auſus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, peri
culo capitis non dubitauit occidere? præſertim iudices* 42
*cum honoris ampliſſimi contentio, & dies comitiorum
ſubeſſet. quo quidem tempore (ſcio enim, quàm timi=
da ſit ambitio, quantáq; & quàm ſolicita cupiditas co=
ſulatus) omnia, non modo quæ reprehendi palàm, ſed
etiam quæ obſcure cogitari poſſunt, timemus: rumo=
rem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora om=
nium atque oculos intuemur. nihil enim eſt tam molle,
tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm uo
luntas erga nos, ſenſuſq; ciuium: qui non modo impro
bitati iraſcuntur candidatorum, ſed etiam in recte fa=
ctis ſæpe faſtidiunt. hunc diem igitur campi ſperatum* 43
*atque exoptatum ſibi proponens Milo, cruentis mani=
bus ſcelus & facinus præ ſe ferens & confitens, ad illa
auguſta centuriarum auſpicia ueniebat? quàm hoc non
credibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitãdum,*

qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret? quid? quod caput audaciæ eſt iudices: quis ignorat, maximã illecebram eſſe peccandi impunitatis ſpem? in utro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nunc reus eſt facti aut præclari, aut certe neceſſarij; an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; contempſerat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas eſſet, aut per leges liceret? ſed quid ego argumentor? quid plura diſputo? te Q. Petili appello, optimum & fortiſſimum ciuem: te M. Cato teſtor: quos mihi diuina quædam ſors dedit iudices: uos ex M. Fauonio audiſtis, Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: poſt diem tertium geſta res eſt, quàm dixerat. cum ille non dubitaret aperire, quid cogitaret: uos poteſtis dubi-
XVII *tare, quid fecerit? quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modo. dictatoris Lanuuini ſtata ſacrificia noſſe, negotij nihil erat: uidit neceſſe eſſe Miloni proficiſci Lanuuium illo ipſo, quo profectus eſt, die: itaque anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, inſaniſſima concio ab ipſius mercenario tribuno pl. eſt concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret, nunquam reliquiſſet. ergo illi ne cauſa quidem itineris, etiã cauſa manendi; Miloni nulla facultas manendi, exeundi non cauſa ſolum, ſed etiam neceſſitas fuit. quid, ſi, ut ille ſciuit Milonem fore eo die in uia, ſic Clodium Milone ſuſpicari quidem potuit? primum quæro, qui ſcire potuerit? quod uos idem in Clodio quærere non poteſtis: ut enim neminem alium niſi T. Patinam familiariſſimum ſuum rogaſſet, ſcire potuit illo ipſo die Lanu-*

C. Caſsinius cognomento Schola

uij à dictatore Milone prodi flaminem neceſſe eſſe: ſed erant permulti alij, ex quibus id facillime ſcire poſſet; omnes ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu unde quæſiuit? quæſierit ſane. uidete, quid uobis largiar. ſeruum etiam, ut Arius meus amicus dixit, corrupe-rit. legite teſtimonia teſtium ueſtrorum. dixit C. Caſ-ſinius, cognomento Schola, Interamnas, familiaris meus, & idem comes P. Clodij, cuius iampridem teſti-monio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat & Ro-mæ, P. Clodium illo die in Albano manſurum fuiſſe; ſed ſubito ei eſſe nunciatum, Cyrum architectum eſſe mortuum; itaque Romam repente conſtituiſſe profici-ſci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. uidete XVIII *iudices, quantæ res his teſtimonijs ſunt confectæ. pri-* 47 *mum certe liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſ-ſe, ut inſidiaretur in uia Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim uideo, cur non meum agam negotium) ſcitis iudices fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu cæ-dem eſſe factam, conſilio uero maioris alicuius. uideli-cet me latronem ac ſicarium abiecti homines, & perdi-ti deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij, qui Clodium ne-gant eo die Romam, niſi de Cyro auditum eſſet, redi-turum fuiſſe. reſpiraui: liberatus ſum: non uereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, uidear id co-gitaſſe. nunc perſequar cætera. nam occurrit illud: ne* 48 *Clodius quidem de inſidijs cogitauit, quoniam fuit in Albano manſurus: ſiquidem exiturus ad cædem e uil-la non fuiſſet. uideo enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciaſſe, non id nunciaſſe, ſed Milonem ap-*

propinquare. nam quid de Cyro nunciaret, quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientem? una fui, teſtamentum ſimul obſignaui cum Clodio: teſtamentum autem palam fecerat, & illum hæredem & me ſcripſerat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquiſſet, eum mortuum poſtridie hora decima ei nunciabatur? age, ſit ita factum: quæ cauſa, cur Romam properaret? cur in noctem ſe conijceret? quid afferebat feſtinationem? quòd hæres erat? primum erat nihil, cur properato opus eſſet: deinde, ſi quid eſſet, quid tandem erat, quod ea nocte conſequi poſſet, amitteret autem, ſi poſtridie mane Romam ueniſſet? atque ut illi nocturnus ad urbem aduentus uitandus potius, quàm expetendus fuit: ſic Miloni, cum inſidiator eſſet, ſi illum ad urbem noctu acceſſurum ſciebat, ſubſiſtendum atque expectandum fuit. noctu, inuidioſo, & pleno latronum in loco occidiſſet. nemo ei neganti non credidiſſet, quem eſſe omnes ſaluum etiam confitentem uolunt. ſuſtinuiſſet hoc crimen primum ipſe ille latronum occultator & receptator locus, dum neque muta ſolitudo indicaſſet, neque cæca nox oſtendiſſet Milonem: deinde ubi multi ab illo uiolati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiam hæc timentes in ſuſpicionem caderent, tota denique rea citaretur Etruria. atque illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. quòd niſi ſciret illum Milo Ariciæ fuiſſe, ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam illo die reuerti uellet, ad uillam ſuam, quæ uiam tangeret, diuerſurum. cur neque ante occurrit, ne in uilla reſideret: nec eo in loco ſubſedit, quò ille noctu uenturus eſſet? uideo adhuc

*conſtare omnia iudices; Miloni etiam utile fuiſſe Clodiũ
uiuere; illi ad ea, quæ concupierat, optatiſſimum in-
teritum Milonis fuiſſe; odium illius in hunc acerbiſſi-
mum, in illum huius nullum; conſuetudinem illius
perpetuam in ui inferenda, huius tantum in repellen-
da; mortem ab illò denunciatam palam Miloni & præ- 52
dictam, nihil unquam auditum ex Milone; profectio-
nis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum
fuiſſe; huius iter neceſſarium, illius etiam potius alie-
num; hunc præ ſe tuliſſe illo die Romа exiturum, illum
eo die ſe diſſimulaſſe rediturum; hunc nullius rei mu-
taſſe conſilium, illum cauſam mutandi conſilij finxiſ-
ſe; huic, ſi inſidiaretur, nocte prope urbem expectan-
dum, illi, etiam ſi hunc non timeret, tamen acceſſum
ad urbem nocturnum fuiſſe metuendum. Videamus
nunc id, quod caput eſt, locus ad inſidias ille ipſe, ubi 53
congreſſi ſunt, utri tandem fuerit aptior. id uero iudi
ces etiam dubitandum, et diutius cogitandum eſt? an-
te fundũ Clodij: quo in fundo propter inſanas illas ſub-
ſtructiones facile mille hominum uerſabatur ualentiũ.
atqui excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat Milo, &
ob eam cauſam eum locum ad pugnam potiſſimum de-
legerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui
ipſius loci ſpe facere impetum cogitarat? res loquitur iu
dices ipſa: quæ ſemper ualet plurimum. ſi hæc non ge 54
ſta audiretis, ſed picta uideretis: tamen appareret,
uter eſſet inſidiator, uter nihil cogitaret mali; cum al-
ter ueheretur in rheda penulatus, una ſederet uxor.
quid horum non impeditiſſimum? ueſtitus, an uehicu
lum, an comes? quid minus promptum ad pugnam,*

cum

cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore pene conſtrictus eſſet? uidete nunc illum, primum egredientem è uilla ſubito: cur ueſperi? quid neceſſe eſt tarde? quid conuenit, præſertim id temporis? diuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut uideret? ſciebat in Alſienſi eſſe procul inde: uillam ut perſpiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuerſationis? dum hic ueniret, locum relinquere noluit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. ſemper ille antea cum uxore, tum ſine ea: nunquam non in rheda, tum in equo: comites Græculi, quocunque ibat, etiam cum in caſtra Etruſca properabat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum caſu pueros ſymphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper lupas ducebat, tum neminem, niſi ut uirum à uiro lectum eſſe diceres. cur igitur uictus eſt? quia non ſemper uiator à latrone, non nunquam etiam latro à uiatore occiditur: quia quanquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in uiros. nec uero ſic erat unquam non paratus Milo cõtra illum, ut non ſatis fere eſſet paratus. ſemper ille, & quantum intereſſet P. Clodij ſe perire, & quanto illi odio eſſet, & quantum ille auderet, cogitabat: quamobrem uitam ſuam, quam maximis præmijs propoſitam et pene addictam ſciebat, nunquam in periculum ſine præſidio, & ſine cuſtodia prouehebat. adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq; communem, qui ſæpe ſpoliantem iam & exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inſcitiam pranſi, poti, oſcitantis du-

cis: qui cum à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira, uitamq́; domini deſperantes cum incidiſſet, hæſit in ijs pœnis, quas ab eo ſerui fideles pro domini uita expetiuerunt. cur igitur eos manumiſit? metuebat 57
ſcilicet, ne indicaretur, ne dolorẽ perferre non poſſent, ne tormentis cogerentur, occiſum eſſe à ſeruis Milonis in Appia *uia* P. Clodium, *confiteri. quid opus eſt tortore? quid quæris? occiderit ne? occidit. iure, an iniuria? nihil ad tortorem: facti enim in equuleo quæſtio eſt, iuris in iudicio. quod igitur in cauſa quærendum eſt, id aga-* XXII
mus: hoc, quod tormentis inuenire uis, id fatemur. manu uero cur miſerit, ſi id potius quæris, quàm cur parum amplis affecerit præmijs: neſcis inimici factum reprehendere: dixit enim hic idem, qui omnia ſemper con- 58
ſtanter & fortiter, M. Cato, *dixitq́; in turbulenta concione, quæ tamen huius auctoritate placata eſt; non libertate ſolum, ſed etiam omnibus præmijs digniſſimos fuiſſe, qui domini caput defendiſſent. quod enim præmium ſatis magnum eſt tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus ſeruis, propter quos uiuit? etſi id quidem non tanti eſt, quàm quòd propter eoſdem non ſanguine, & uulneribus ſuis crudeliſſimi inimici mentem oculosq́; ſatiauit. quos niſi manumiſiſſet, tormentis etiam dedẽdi fuerunt, conſeruatores domini, ultores ſceleris, defenſores necis? hic uero nihil habet in his malis, quod minus moleſte ferat, quàm, etiam ſi quid ipſi accidat, eſſe tamen illis meritum præmium perſolutum. ſed* 59
quæſtiones urgent Milonem, *quæ ſunt habitæ nunc in atrio* Libertatis. *quibuſnam de ſeruis? rogas? de* P. Clo

dij . quis eos poſtulauit ? Appius . quis produxit ? Ap-
pius . unde ? ab Appio. dij boni , quid poteſt agi ſeue-
rius ? de ſeruis nulla quæſtio eſt in dominum , niſi de
inceſtu, ut fuit in Clodium . proxime deos acceſſit Clo-
dius , propius , quàm tum , cum ad ipſos penetrarat ;
cuius de morte tanquam de cæremonijs uiolatis quæri-
tur. ſed tamen maiores noſtri in dominũ de ſeruo quæ-
ri noluerunt ; non quia non poſſet uerum inueniri, ſed
quia uidebatur indignum eſſe , & domini morte ipſa
triſtius. in reum de ſeruis accuſatoris cum quæritur, ue
60 *rum inueniri poteſt ? age uero , quæ erat , aut qualis*
quæſtio ? heus ubi Ruſcio , ubi Caſca ? Clodius inſidias
fecit Miloni ? fecit : certa crux . nullas fecit : ſperata li-
bertas . quid hac quæſtione certius ? ſubito arrepti in
quæſtionem , tamen ſeparantur à cæteris , & in arcas
conijciuntur , ne quis cum ijs colloqui poſſit. hi centum
dies penes accuſatorem cum fuiſſent, ab eo ipſo accuſa-
tore producti ſunt . quid hac quæſtione dici poteſt inte-
XXIII *grius ? quid incorruptius ? quòd ſi non dum ſatis cer-*
61 *nitis, cum res ipſa tot , tam claris argumentis, ſignisq́;*
luceat , pura mente, atque integra Milonem, nullo ſce
lere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conſcien-
tia exanimatum Romam reuertiſſe : recordamini per
deos immortales , quæ fuerit celeritas reditus eius , qui
ingreſſus in forum ardente curia , quæ magnitudo ani
mi , qui uultus , quæ oratio . neque uero ſe populo ſo-
lum , ſed etiam ſenatui tradidit ; neque ſenatui mo-
do, ſed etiam publicis præſidijs , & armis ; neque his
tantum , uerum etiam eius poteſtati, cui ſenatus to-
tam remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi R. ar-

ma commiſerat. cui ſe nunquam profecto tradidiſſet,
niſi cauſæ ſuæ confideret, præſertim omnia audienti,
magna metuenti, multa ſuſpicanti, non nulla creden
Conſcientia *ti. magna uis eſt conſcientiæ iudices, & magna in*
utranque partem, ut neque timeant, qui nihil com=
miſerint, & pœnam ſemper ante oculos uerſari pu-
tent, qui peccarint. neque uero ſine ratione certa, cau 62
ſa Milonis ſemper à ſenatu probata eſt: uidebant enim
ſapientiſſimi homines facti rationem, præſentiam ani
mi, defenſionis conſtantiam. an uero obliti eſtis iudi=
ces recenti illo nuncio necis Clodianæ non modo inimico=
rum Milonis ſermones, & opiniones, ſed non nullo=
rum etiam imperitorum, qui negabant eum Romam
eſſe rediturum? ſiue enim illud animo irato, ac perci- 63
to feciſſet, ut incenſus odio trucidaret inimicum: arbi=
trabantur eum tanti mortem P. Clodij putaſſe, ut æquo
animo patria careret, cum ſanguine inimici expleſſet
odium ſuum. ſiue etiam illius morte patriam liberare
uoluiſſet: non dubitaturum fortem uirum, quin, cum
ſuo periculo ſalutem reip. attuliſſet, cederet æquo ani=
mo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternam, no
bis hæc fruenda relinqueret, quæ ipſe ſeruaſſet. mul=
ti etiam Catilinam, atque illa portenta loquebantur:
erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ fa
ciet. miſeros interdum ciues optime de rep. meritos: in
quibus homines non modo res præclariſſimas obliuiſcun
tur, ſed etiam nefarias ſuſpicantur. ergo illa falſa fue 64
runt: quæ certe uera extitiſſent, ſi Milo admiſiſſet ali
quid, quod non poſſet honeſte uereq; defendere. quid, XXIV.
quæ poſtea ſunt in eum congeſta, quæ quamuis etiam

mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent, ut ſuſtinuit dij immortales? ſuſtinuit? immo uero ut contempſit, ac pro nihilo putauit? quæ neque maximo animo nocens, neque innocens, niſi fortiſſimus uir, negligere potuiſſet. ſcutorum, gladiorum, frenorum, ſparorum, pilorumq́; etiam multitudo deprehendi poſſe iudicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum eſſe dicebant, in quo Miloni non eſſet conducta domus: arma in uillam Otriculanam deuecta Tiberi: domus in cliuo Capitolino ſcutis referta: plena omnia malleolorum ad urbis incendia comparatorum. hæc non delata ſolum, ſed pene credita; nec ante repudiata
65 *quàm quæſita. laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij, ſed dicam, ut ſentio iudices. nimis multa audire coguntur, neque aliter facere poſſunt ij, quibus tota commiſſa eſt reſp. quin etiam audiendus ſit Popa Licinius neſcio quis de circo Maximo. ſeruos Milonis apud ſe ebrios factos, ſibi confeſſos eſſe, de interficiendo Cn. Pompeio coniuraſſe; deinde poſtea ſe gladio percuſſum eſſe ab uno de illis, ne indicaret; Pompeio in hortos nunciauit. arceſſor inprimis. de amicorum ſententia rem defert ad ſenatum. non poteram in illius mei, patriæq́; cuſtodis tanta ſuſpicione non metu examinari: ſed mirabar tamen credi Popæ, ebrioſorum confeſſionem ſeruorum audiri, uulnus in latere, quod acu punctum uidere-*
66 *tur, pro ictu gladiatoris putari. uerum etiam, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, quàm timebat, non ea ſolum, quæ timenda erant, ſed omnino omnia, ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæſaris,*

clariſſimi, & fortiſſimi uiri, per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo ſenſerat: tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium, præſtantiſſima uirtute ciuem, timidum ſuſpicari: diligentiam, tota rep. ſuſcepta, nimiam nullam putabam. frequentiſſimo ſenatu nuper in Capitolio ſenator inuentus eſt, qui Milonem cum telo eſſe diceret. nudauit ſe in ſanctiſſimo templo; quoniam uita talis & ciuis & uiri fidem non faciebat, niſi eo tacente res ipſa loqueretur. omnia falſa, atque inſidioſe ficta comperta ſunt: cum tamen, ſi metuitur etiam nũc Milo, non hoc iam Clodianum crimen timemus, ſed tuas Cn. Pompei (te enim iam appello ea uoce, ut me audire poſſis) tuas, inquam, ſuſpiciones perhorreſcimus. ſi Milonem times, ſi hunc de tua uita nefarie, aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; ſi Italiæ delectus, ut non nulli conquiſitores tui dictitant, ſi hæc arma, ſi Capitolinæ cohortes, ſi excubiæ, ſi uigiliæ, ſi delecta iuuentus, quæ tuum corpus domumq́; cuſtodit, contra Milonis impetum armata eſt, atque illa omnia in hunc unum inſtituta, parata, intenta ſunt: magna in hoc certe uis & incredibilis animus, & non unius uiri uires, atque opes indicantur, ſi quidem in hunc unum et præſtantiſſimus dux electus, & tota reſp. armata eſt. ſed quis non intelligit, omnes tibi reip. partes ægras, & labantes, ut eas his armis ſanares & confirmares, eſſe commiſſas? quòd ſi Miloni locus datus eſſet, probaſſet profecto tibi ipſi, neminem unquam hominem homini cariorẽ fuiſſe, quàm te ſibi; nullum ſe unquam periculum pro tua dignitate fugiſ

*ſe; cum illa ipſa teterrima peſte ſæpiſſime pro tua glo-
ria contendiſſe; tribunatum ſuum ad ſalutem meam,
quæ tibi cariſſima fuiſſet, conſilijs tuis gubernatum; ſe
à te poſtea defenſum in periculo capitis, adiutum in
petitione præturæ; duos ſe habere ſemper amiciſſimos
ſperaſſe, te tuo beneficio, me ſuo. quæ ſi non probaret,
ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpicio, nullo ut euelli
modo poſſet; ſi denique Italia à delectu, urbs ab armis
ſine Milonis clade nunquam eſſet conquietura: næ iſte
haud dubitans ceſſiſſet patria, is, qui ita natus eſt, &
ita conſueuit: te Magne tamen atteſtaretur, quod nũc
XXVI etiam facit: Vide, quàm ſit uaria uitæ, cõmutabiliſq;
69 ratio, quàm uaga, uolubiliſq; fortuna, quantæ infi-
delitates in amicis, quàm ad tempus aptæ ſimulationes,
quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timidi-
tates. erit, erit illud profecto tempus, & illuceſcet ali
quãdo ille dies, cum tu ſalutaribus, ut ſpero, rebus tuis,
ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immu
tatis, qui quàm crebro accidat, experti debemus ſcire,
& amiciſſimi beneuolentiam, et grauiſſimi hominis fi-
dem, et unius poſt homines natos fortiſſimi uiri magni-
70 tudinem animi deſideres. quanquam quis hoc credat,
Cn. Pompeium, iuris publici, maiorum, rei denique pu
blicæ peritiſſimum, cum ſenatus ei commiſerit, ut ui-
deret, ne quid reſp. detrimenti caperet, quo uno uerſicu
lo ſatis armati ſemper conſules fuerunt, etiam nullis ar
mis datis; hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium
expectaturum fuiſſe in eius conſilijs uindicãdis, qui uel
iudicia ipſa tolleret? ſatis iudicatum eſt à Pompeio, fal
ſo iſta conferri in Milonem, qui legem tulit, qua, ut*

ego ſentio, Milonem abſolui oporteret; ut omnes confi= tentur, liceret. quòd uero in illo loco, atque illis publi 71 corum præſidiorum copijs circumfuſus ſedet, ſatis decla rat, ſe non terrorem inferre uobis, (quid enim illo mi= nus dignum, quàm cogere, ut uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipſe & more maiorum, et ſuo iu re poſſet?) ſed præſidio eſſe, ut intelligatis, contra heſter nam concionem illam, licere uobis, quod ſentiatis, libere iudicare. nec uero me iudices Clodianum crimen mouet: XXVII nec tam ſum demens, tamq; ueſtri ſenſus ignarus, at= 72 que expers, ut neſciam, quid de morte Clodij ſentiatis. de qua ſi iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni palam clamare, atque mentiri glorioſe liceret: Occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona le= uanda, iacturiſq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appeten di; non Ti. Gracchũ, qui collegæ magiſtratum per ſe= ditionem abrogauit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis ſui gloria; ſed eum, (auderet enim dicere, cum patriam periculo ſuo liberaſſet) cuius nefarium adulterium in puluinaribus ſanctiſſimis no= biliſſimæ fœminæ comprehenderunt; eum, cuius ſup= plicio ſenatus ſolennes religiones expiãdas ſæpe cenſuit; eum, quem cum ſorore germana nefarium ſtuprum fe ciſſe, L. Lucullus iuratus ſe quæſtionibus habitis dixit comperiſſe; eum, qui ciuem, quem ſenatus, quem popu lus, quem omnes gentes urbis, ac uitæ ciuium conſerua torem iudicabãt, ſeruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuſcum uoluit partitus eſt; eum, qui, pluribus cædibus in foro

factis, ſingulari uirtute & gloria ciuem domum ui et armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eum, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recenſionis tabulis publicis impreſſam extingueret; eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli poſſeſſionum termini; qui non calumnia litium, non iniuſtis uindicijs ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat; qui non ſolum Etruſcos, (eos enim penitus contempſerat) ſed hunc Cn. Pompeium, uirum fortiſſimum, atque optimum ciuem, iudicem noſtrum, pellere poſſeſſionibus armis, caſtriſq; conatus eſt; qui cum architectis & decempedis uillas multorum, hortoſq; peragrabat; qui Ianiculo, & Alpibus ſpem poſſeſſionum terminabat ſuarum; qui, cũ ab equite R. ſplendidiſſimo, & forti uiro, T. Paccanio non impetraſſet, ut inſulam in lacu Pretio uenderet, repente lyntribus in eam inſulam materiam, calcem, cæmenta, atque arma conuexit, dominoq; trans ripã inſpectante non dubitauit ædificium extruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adoleſcente Apronio dico? quorum utrique mortem eſt minitatus, niſi ſibi hortorum poſſeſſione ceſſiſſet) ſed auſus eſt Furfanio dicere, ſi ſibi pecuniam, quantam popoſcerat, non dediſſet, mortuum ſe in domum eius illaturum, qua inuidia huic eſſet tali uiro conflagrandum; qui Appium fratrem, hominem mihi coniunctum fideliſſima gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit; qui parietem ſic per ueſtibulum ſororis inſtituit ducere,

ſic agere fundamenta, ut ſororem non modo ueſtibulo priuaret, ſed omni aditu & limine. quanquam hæc quidem iam tolerabilia uidebantur: etſi æquabiliter in remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in ſuos irruebat: ſed neſcio quo modo iam uſu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uero aderant iam, & impendebant, quonā modo ea aut depellere potuiſſetis, aut ferre imperium, ſi id ille nactus eſſet? omitto ſocios, exteras nationes, reges, tetrarchas: uota enim feceratis, ut in eos ſe potius mitteret, quàm in ueſtras poſſeſſiones, ueſtra tecta, ueſtras pecunias. pecunias dico? à liberis mediusfidius, et coniugibus ueſtris nunquam ille effrænatas ſuas libidines cohibuiſſet. fingi hæc putatis, quæ patent, quæ nota omnibus, quæ tenentur? ſeruorum exercitus illū in urbe conſcripturum fuiſſe, per quos totam remp. resq; priuatas omnium poſſideret. quamobrem, ſi cruētum gladium tenens clamaret T. Annius, Adeſte quæſo, atque audite ciues; P. Clodium interfeci; eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frænare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus ueſtris repuli; per me unum effectum eſt, ut ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero timendum, quonam modo id factum ferret ciuitas: nunc enim quis eſt, qui non probet? qui non laudet? qui non unum poſt hominum memoriam T. Annium plurimum reip. profuiſſe, maxima lætitia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affeciſſe & dicat, & ſentiat? nequeo, uetera illa populi R. quanta fuerint gaudia, iudicare: multas tamen iam

ſummorum imperatorum clariſſimas uictorias ætas no ſtra uidit, quarum nulla neque tam diuturnam attu= lit lætitiam, nec tantam. mandate hoc memoriæ iudi= ces. ſpero multa uos, liberoſq́; ueſtros in rep. bona eſſe uiſuros. in his ſingulis ita ſemper exiſtimabitis, uiuo P. Clodio nihil horum uos uiſuros fuiſſe. in ſpem maximã, & , quemadmodum confido, uerißimam adducti ſu= mus, hunc ipſum annum, hoc ſummo uiro conſule, concuſſa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legi= bus, & iudicijs conſtitutis, ſalutarem ciuitati fore. num quis igitur eſt tam demens, qui hoc P. Clodio uiuo contingere potuiſſe arbitretur? quid? ea, quæ tenetis, priuata atque ueſtra, dominante homine furioſo, quod ius perpetuæ poſſeßionis habere potuiſſent? non timeo iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflammatus, libentius hæc in illum euomere uidear, quàm uerius. etenim etſi præcipuum eſſe debebat, tamen ita commu= nis erat omnium ille hoſtis, ut in communi odio pene æqualiter uerſaretur odium meum. non poteſt dici ſa= tis, ne cogitari quidem, quantum in illo ſceleris, quan- tum exitij fuerit. quin ſic attendite iudices. nempe hæc eſt quæſtio de interitu P. Clodij. fingite animis: liberæ enim ſunt cogitationes noſtræ, & , quæ uolunt, ſic in- tuentur, ut ea cernimus, quæ uidemus: fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ, ſi poßim efficere ut Milonem abſoluatis, ſed ita, ſi P. Clodius re= uixerit. quid uultu extimuiſtis? quonam modo ille uos uiuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percuſ= ſit? quid? ſi ipſe Cn. Pompeius, qui ea uirtute ac for= tuna eſt, ut ea potuerit ſemper, quæ nemo præter illũ;

ſi is, inquam, potuiſſet, ut quæſtionem de morte P. Clodij ferre, ſic ipſum ab inferis excitare: utrum putatis facturum fuiſſe? etiam ſi propter amicitiam uellet illum ab inferis reuocare, propter remp. non feciſſet. eius igitur mortis ſedetis ultores, cuius uitam ſi putetis per uos reſtitui poſſe, nolitis: & de eius nece lata quæſtio eſt, qui ſi eadem lege reuiuiſcere poſſet, lata lex nunquam eſſet. huius ergo interfector non eſſet etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauiſſet? Græci homines deorum honores tribuunt ijs uiris, qui tyrannos necauerunt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus inſtitutas uiris? quos cantus? quæ carmina? prope ad immortalitatem, & religionem, & memoriam conſecrantur. uos tanti conſeruatorem populi, tanti ſceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, ſed ad ſupplicium rapi etiam patiemini? confiteretur, confiteretur, inquam, ſi feciſſet, & magno animo, & libenter, ſe feciſſe libertatis omnium cauſa: quod certe ei nō confitendum modo fuiſſet, uerum etiam prædicandum. etenim ſi id non negat, ex quo nihil petit, niſi ut ignoſcatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis eſſent petenda? niſi uero gratius putat eſſe uobis, ſui ſe capitis, quàm ueſtri ordinis, defenſorem fuiſſe; cum præſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe uelletis, honores aſſequeretur ampliſſimos; ſi factum uobis non probaretur, (quanquam qui poterat ſalus ſua cuique non probari?) ſed tamen ſi minus fortiſſimi uiri uirtus ciuibus grata cecidiſſet, magno animo, conſtantiq; cederet ex ingrata ciuitate. nam quid eſſet ingratius,

quàm lætari cæteros, lugere eum ſolum, propter quem cæteri lætarentur? quanquam hoc animo ſemper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, ut, quoniam noſtra futura eſſet gloria, periculum quoque, & inuidiam noſtram putaremus. nam quæ mihi contribuenda laus eſſet ipſi, cum tantum in conſulatu meo pro uobis, ac liberis ueſtris auſus eſſem, ſi id, quod conabar, ſine maximis dimicationibus meis me eſſe auſurum arbitrarer? quæ mulier ſceleratum ac pernicioſum ciuem occidere non auderet, ſi periculum non timeret? propoſita inuidia, morte, pœna, qui nihil ſegnius remp. defendit, is uir uere putandus eſt. populi grati eſt, præmijs afficere bene meritos de rep. ciues; uiri fortis, ne ſupplicijs quidem moueri, ut fortiter feciſſe pœniteat. quamobrem uteretur eadem confeſſione T. An*nius, qua* Ahala, *qua* Naſica, *qua* Opimius, *qua* Ma*rius, qua noſmet ipſi: &, ſi grata reſp. eſſet, lætaretur; ſi ingrata, tamen in graui fortuna conſcientia ſua niteretur. ſed huius beneficij gratiam iudices fortuna populi* R. *& ueſtra felicitas, et dij immortales ſibi deberi putant. nec uero quiſquam aliter arbitrari poteſt, niſi qui nullam uim cœleſtem exiſtimat, numen'ue diuinum; quem neque imperij ueſtri magnitudo, neque ſol ille, nec cœli, & ſignorum motus, nec uiciſſitudines rerum atque ordines mouent, neque, id quod maximum eſt, maiorum ſapientia, qui ſacra, qui cæremonias, qui auſpicia & ipſi ſanctiſſime coluerunt, & nobis ſuis poſteris prodiderunt. eſt, eſt profecto illa uis; neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam, quod uigeat, & ſentiat, & non*

ineſt in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu. niſi forte iccirco eſſe non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde quaſi noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua hæc ipſa agimus ac dicimus, uidere, aut plane, qualis, aut ubi ſit, ſentire poſſimus. ea uis, ea eſt igitur, quæ ſæpe incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit; quæ illam perniciem extinxit, ac ſuſtulit; cui primum mentem iniecit, ut ui irritare, ferroq́; laceſſere fortiſſimum uirum auderet, uinceretur q́; ab eo, quem ſi uiciſſet, habiturus eſſet impunitatem & licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem iudices deorũ immortalium cura res illa perfecta; religiones mehercule ipſæ, aræq́;, cum illam belluam cadere uiderunt, commouiſſe ſe uidentur, & ius in illo ſuum retinuiſſe. uos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, imploro atque obteſtor, uoſq́; Albanorum obrutæ aræ ſacrorum populi R. *ſociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæſis proſtratiſq́; ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat; ueſtræ tum aræ, ueſtræ religiones uiguerunt, ueſtra uis ualuit, quam ille omni ſcelere polluerat: tuq́; ex tuo edito monte* La*tialis ſancte* Iupiter*, cuius ille lacus, nemora, fineſq́; ſæpe omni nefario ſtupro et ſcelere macularat, aliquãdo ad eum puniendum oculos aperuiſti: uobis illæ, uobis, ueſtro in conſpectu, ſeræ, ſed iuſtæ tamen, & debitæ pœnæ ſolutæ ſunt. niſi forte hoc etiam caſu factũ eſſe dicimus, ut ante ipſum ſacrarium* Bonæ *deæ, quod eſt in fundo* T. Seſtij Galli*, in primis honeſti & ornati adoleſcentis, ante ipſam, inquam,* Bonam *deam, cum*

prælium commiſiſſet, primũ illud uulnus acceperit, quo teterrimam mortem obiret; ut non abſolutus iudicio illo nefario uideretur, ſed ad hanc inſignem pœnam reſeruatus. nec uero non eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, ut ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exequijs, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quàm concedere etiam inimici ſolent, ambureretur etiam abiectus. non fuiſſe credo fas, clariſſimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neque ullo in loco potius mortem eius lacerari, quàm in quo uita eſſet damnata. dura mihi mediusfidius iam fortuna populi R. *& crudelis uidebatur, quæ tot annos illum in hanc temp. inſultare uideret, & pateretur. polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: ſenatus grauiſſima decreta perfregerat: pecunia ſe palam à iudicibus redemerat: uexarat in tribunatu ſenatum: omnium ordinum conſenſu pro ſalute reip. geſta reſciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam uexauerat:* Cn. Pompeio *nefarium bellum indixerat: magiſtratuum priuatorumq́; cædes effecerat: domum mei fratris incẽderat: uaſtarat* E*truriam: multos ſedibus ac fortunis eiecerat: inſtabat, urgebat: capere eius amentiam ciuitas,* Italia, *prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos noſtris ſeruis addicerent: nihil erat cuiuſquam, quod quidem ille adamaſſet, quod non hoc anno ſuum fore putaret: obſtabat eius cogitationibus nemo, præter illum* Milonem *ipſum, qui poterat obſtare:* Cn. Pom-

peium nouo reditu in gratiam quaſi deuinctum arbi=trabatur: Cæſaris potentiam, ſuam potentiam eſſe di=cebat: bonorum animos etiam in meo caſu contempſe=rat: Milo unus urgebat. hic dij immortales, ut ſupra dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioſo, ut huic faceret inſidias. aliter perire peſtis illa non potuit. nun=quam illum reſp. ſuo iure eſſet ulta. ſenatus, credo, prætorem eum circunſcripſiſſet. ne cum ſolebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an conſules in prætore coercendo fortes fuiſſent? primum Milone occiſo habuiſſet ſuos conſules: deinde quis in eo prætore conſul fortis eſſet, per quem tribunum uirum conſularem crudeliſſime necatum eſſe meminiſſet? om=nia poſſideret, teneret: lege noua, quæ eſt inuẽta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, ſeruos noſtros liber=tos ſuos feciſſet: poſtremo, niſi eum dij immortales in eam mentem impuliſſent, ut homo effœminatus fortiſ=ſimum uirum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberetis. an ille prætor, ille uero conſul, ſi modo hæc templa, atque ipſa mœnia ſtare eo uiuo tandiu, & cõ=ſulatum eius expectare potuiſſent, ille denique uiuus mali nihil feciſſet, qui mortuus, uno ex ſuis ſatellitibus Sex Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miſerius, quid acerbius, quid luctuoſius uidimus? templum ſan ctitatis, amplitudinis, mentis, conſilij publici, caput urbis, aram ſociorum, portum omnium gentium, ſe-dem ab uniuerſo populo R. conceſſam uni ordini, in=flammari, excindi, funeſtari, neque id fieri à multi=tudine imperita, quanquam eſſet miſerum id ipſum, ſed ab uno, qui cum tantum auſus ſit ultor pro mor=

tuo,

*tuo, quid ſignifer pro uiuo non eſſet auſus? in curiam
potiſſimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quam
uiuus euerterat. et ſunt qui de uia Appia querantur,
taceant de curia? ecquãdo ab eo ſpirante forum potuiſ-
ſet defendi, cuius non reſtiterit cadaueri curia? excitate,
excitate eum, ſi poteſtis, ab inferis: frangetis impetum
uiui, cuius uix ſuſtinetis furias inſepulti? niſi uero ſu-
ſtinuiſtis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt,
cum falcibus ad Caſtoris, cum gladijs toto foro uolita-
runt. cædi uidiſtis populum R. concionem gladijs diſtur
bari, cum audiretur ſilentio M. Cœlius tribunus pl.
uir fortiſſimus, & in ſuſcepta cauſa firmiſſimus, &
bonorum uoluntati, & auctoritati ſenatus deditus, et
in hac Milonis ſiue inuidia, ſiue fortuna, ſingulari,
diuina, & incredibili fide. Sed iam ſatis multa de cau* XXXIV
ſa, extra cauſam etiam nimis fortaſſe multa. quid re- 92
*ſtat, niſi ut orem obteſterq́; uos iudices, ut eam miſeri-
cordiam tribuatis fortiſſimo uiro, quam ipſe non implo
rat, ego autem repugnante hoc & imploro, & expo-
ſco? nolite, ſi in noſtro omnium fletu nullam lacrymam
aſpexiſtis Milonis, ſi uultum ſemper eundem, ſi uo-
cem, ſi orationem ſtabilem, ac non mutatam uidetis,
hoc minus ei parcere. atque haud ſcio, an multo etiam
ſit adiuuandus magis. etenim ſi in gladiatorijs pu-
gnis, & in infimi generis hominum conditione, atque
fortuna timidos, & ſupplices, &, ut uiuere liceat,
obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus; fortes, & animo-
ſos, & ſe acriter ipſi morti offerentes ſeruare cupimus;
eorumq́; nos magis miſeret, qui noſtram miſericordiam
non requirunt, quàm, qui illam efflagitant: quanto*

hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debemus? me quidem iudices exanimant, et interimunt hæ uoces Milonis, quas audio aſſidue, & quibus interſum quotidie. Valeant, inquit, ualeant ciues mei, ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati; ſtet hæc urbs præclara, mihiq; patria cariſſima, quoquo modo merita de me erit; tranquilla rep. ciues mei (quoniã mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruantur: ego cedam, atque abibo. ſi mihi rep. bona frui non licuerit, at carebo mala; &, quam primum tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea conquieſcam: ò fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores: ò ſpes fallaces: ò cogitationes inanes meæ. ego, cum tribunus pl. rep. oppreſſa, me ſenatui dediſſem, quem extinctum acceperam; equitibus R. quorũ uires erant debiles; bonis uiris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerãt; mihi unquam bonorum præſidium defuturum putarem? ego cùm te (mecum enim ſæpiſſime loquitur) patriæ reddidiſſem, mihi non futurum in patria putarem locum? ubi nunc ſenatus eſt, quem ſecuti ſumus? ubi equites R. illi, illi, inquit, tui? ubi ſtudia municipiorum? ubi Italiæ uoces? ubi denique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, uox, et defenſio? mihi'ne ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari? nec uero hæc iudices, ut ego nunc, flens, ſed hoc eodem loquitur uultu, quo uidetis: negat enim ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe, quæ fecit; timidis et omnia circunſpicientibus pericula, non negat. plebem & infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis ueſtris imminebat, eã, quo tutior eſſet uita ueſtra, ſe fe-

ciſſe commemorat, ut non modo uirtute flecteret, ſed etiam tribus ſuis patrimonijs deliniret: nec timet, ne, cum plebem muneribus placarit, uos non cōciliarit meritis in remp. ſingularibus: ſenatus erga ſe beneuolentiam temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectam, ueſtras uero & ueſtrorum ordinum occurſationes, ſtudia, ſermones, quemcunque caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit. meminit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe, quā minime deſiderarit; populi uero cunctis ſuffragijs, quod unum cupierit, ſe conſulem declaratum: nunc denique, ſi hæc arma contra ſe ſint futura, ſibi facinoris ſuſpicionem, non facti crimen obſtare. addit hæc, quæ certe uera ſunt: fortes & ſapientes uiros non tam præmia ſequi ſolere recte factorum, quàm ipſa recte facta. ſe nihil in uita, niſi præclariſſime, feciſſe, ſi quidem nihil ſit præſtabilius uiro, quàm periculis patriam liberare: beatos eſſe, quibus ea res honori fuerit à ſuis ciuibus; nec tamen eos miſeros, qui beneficio ciues ſuos uicerint: ſed tamen ex omnibus præmijs uirtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum, ampliſſimum eſſe præmium gloriam; eſſe hanc unam, quæ breuitatem uitæ poſteritatis memoria conſolaretur; quæ efficeret, ut abſentes adeſſemus, mortui uiueremus; hanc denique eſſe, cuius gradibus etiam homines in cœlum uideantur aſcendere. de me, inquit, ſemper populus R. ſemper omnes gentes loquentur, nulla unquam obmuteſcet uetuſtas. quin hoc tempore ipſo, cum omnes à ſuis inimicis faces inuidiæ meæ ſubijciantur, tamen omni in hominum cœtu gratijs agendis, & gratulationibus habendis, & omni ſermone celebramur.

omitto Etruriæ feſtos & actos & inſtitutos dies. centeſima lux eſt hæc ab interitu P. Clodij, &, opinor, ultra quàm fines imperij populi R. ſunt, non ſolum fama iam de illo, ſed etiam lætitia peragrauit. quamobrem, ubi corpus hoc ſit, non, inquit, laboro; quoniam omnibus in terris & iam uerſatur, & ſemper habitabit nominis mei gloria. hæc tu mecum ſæpe, his abſentibus: ſed iiſdem audientibus, hæc ego tecum Milo. te quidem, quòd iſto animo es, ſatis laudare non poſſum: ſed quo eſt iſta magis diuina uirtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec uero, ſi mihi eriperis, reliqua eſt illa tamen ad conſolandum querela, ut iis iraſci poſſim, à quibus tantum uulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient, ſed amiciſſimi; non male aliquando de me meriti, ſed ſemper optime. nullum unquam iudices mihi tantum dolorem inuretis, (etſi quis poteſt eſſe tantus?) ſed ne hunc quidem ipſum, ut obliuiſcar, quanti me ſemper feceritis. quæ ſi uos cepit obliuio, aut ſi in me aliquid offendiſtis: cur non id meo capite potius luitur, quàm Milonis? præclare enim uixero, ſi quid mihi acciderit prius, quàm hoc tãtum mali uidero. nunc me una conſolatio ſuſtentat, quòd tibi ò T. Anni nullum à me amoris, nullum ſtudij, nullum pietatis officium defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum ſæpe corpus, & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te ſupplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum tẽporum contuli, hoc denique ipſo die, ſi qua uis eſt parata, ſi qua dimicatio capitis futura, depoſco. quid iam reſtat? quid habeo, quod dicam, quod

faciam pro tuis in me meritis, niſi ut eam fortunam, quæcunque erit tua, ducam meam? non recuſo, non abnuo: uosq́; obſecro iudices, ut ueſtra beneficia, quæ in me contuliſtis, aut in huius ſalute augeatis, aut in eiuſdem exitio occaſura eſſe iubeatis. his lacrymis non mouetur Milo: eſt quodam incredibili robore animi: exilium ibi eſſe putat, ubi uirtuti non ſit locus; mortem naturæ finem eſſe, non pœnam. ſit hic ea mente, qua natus eſt. quid uos iudices, quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipſum eijcietis? et erit dignior locus in terris ullus, qui hanc uirtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? uos, uos appello fortiſſimi uiri, qui multum pro rep. ſanguinem effudiſtis, uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, uosq́; milites: uobis non modo inſpectantibus, ſed etiam armatis, & huic iudicio præſidentibus, hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? ò me miſerum: ò infelicem. reuocare tu me in patriam Milo potuiſti per hos, ego te in patria per eoſdem retinere non potero? quid reſpondebo liberis meis, qui te parẽtem alterum putant? quid tibi Q. frater, qui nunc abes, conſorti mecum temporum illorum? me non potuiſſe Milonis ſalutem tueri per eoſdem, per quos noſtram ille ſeruaſſet? at in qua cauſa non potuiſſe? quæ eſt grata gentibus. à quibus non potuiſſe? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquierunt. quo deprecante? me. quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod in me tantum facinus admiſi iudices, cum illa indicia communis exitij indagaui, pateſeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosq́; redun-

dant ex illo fonte dolores. quid me reducem eſſe uoluiſtis? an ut inſpectāte me expellerētur ij, per quos eſſem reſtitutus? nolite, obſecro uos, pati, mihi acerbiorem reditum eſſe, quàm fuerit ille ipſe diſceſſus. nam qui poſſum putare, me reſtitutū eſſe, ſi diſtrahor ab iis, per quos reſtitutus ſum? utinam dij immortales feciſſent (pace tua patria dixerim: metuo enim, ne ſcelerate dicam in te, quòd pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non modo uiueret, ſed etiam prætor, conſul, dictator eſſet, antequam hoc ſpectaculum uiderem. ò dij immortales fortem, & à uobis iudices conſeruandum uirum. minime, minime, inquit: immo uero pœnas ille debitas luerit; nos ſubeamus, ſi ita neceſſe eſt, non debitas. hiccine uir patriæ natus, uſquam, niſi in patria, morietur? aut, ſi forte pro patria, huius uos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum ſepulcrum eſſe patiemini? hunc ſua quiſquam ſententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulſum à uobis ad ſe uocabunt? ò terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit; hanc ingratam, ſi eiecerit; miſeram, ſi amiſerit. ſed finis ſit; neque enim præ lacrymis iam loqui poſſum, & hic ſe lacrymis defendi uetat. uos oro obteſtorq́; iudices, ut in ſententijs ferendis, quod ſentietis, id audeatis. ueſtram uirtutem, iuſtitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum, & ſapientiſſimum quenque legit.

PRO C. RABIRIO POSTVMO. ORATIO XXXIX.

SI quis eſt iudices, qui C. Rabirium, quod ſuæ fortunæ, fundatas præſertim, atque optime conſtitutas, opes poteſtati regiæ, libidiniq; commiſerit, reprehendendum putet, adſcribat ad iudicium ſuum non modo meam, ſed huius etiam ipſius, qui commiſit, ſententiam: neque enim cuiquam eius conſilium uehementius, quàm ipſi, diſplicet. quanquam hoc plerunque facimus, ut conſilia euentis ponderemus; & cui bene quid proceſſerit, multum illum prouidiſſe; cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicamus. ſi extitiſſet in rege fides, nihil ſapientius Poſtumo: quia fefellit rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil eſſe uideatur, niſi diuinare, ſapientis. ſed tamen ſi quis eſt iudices, qui illam Poſtumi ſiue inanem ſpem, ſiue inconſultam rationem, ſiue, ut grauiſſimo uerbo utar, temeritatem uituperandam putet, ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, ut cum ab ipſa fortuna crudeliſſime uideat huius conſilia eſſe multata, ne quid ad ruinas, quibus hic oppreſſus eſt, addendum acerbitatis putet. ſatis eſt, homines imprudentiá lapſos non erigere: urgere uero iacentes, aut præcipitantes impellere, certe eſt inhumanum, præſertim iudices cum ſit hoc generi hominum prope natura datum, uti qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc fere, qui ſunt eius ſtirpis, quòd ſermo hominum ad memoriam patrum uirtute celebretur, cupidiſſime

perſequantur. ſiquidem non modo in gloria rei militaris Paullum Scipio, aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione uitæ & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. ſint igitur ſimilia iudices parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater, C. Curtius, princeps ordinis equeſtris, fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerendis magnitudinem animi non tam homines probaſſent, niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet; ut in augenda re non auaritiæ prædam, ſed inſtrumentũ bonitati quærere uideretur. hoc ille natus, quamuis patrem ſuum nunquam uiderat, tamen & natura ipſa duce, quæ plurimum ualet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus in paternæ culpæ ſimilitudinem deductus eſt. multa geſſit: multa contraxit: magnas partes habuit publicanorũ: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uerſata res eſt: dedit ſe etiam regibus: huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos unquam ſuos deſtitit, mittere in negotium, dare partes, augere, fide ſuſtentare. quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris & conſuetudinem expreſſerat. pulſus interea regno Ptolemæus, doloſis conſilijs (ut dixit Sybilla, ſenſit Poſtumus) Romam uenit. huic egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum: nam regnanti crediderat abſens: nec temere credere putabat, quòd erat nemini dubium, quin is in regnum reſtitueretur à ſenatu populoq; R. in dando autem, & credendo proceſſit longius: nec ſuam ſolum pecuniã credidit, ſed etiam amicorũ. ſtulte: quis negat? aut quis iam non ad-

monet? quod male cecidit, bene conſultum putares. id eſt difficile, quod cum ſpe magna ſis ingreſſus, id non exequi uſque ad extremum. ſupplex erat rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: ut iam metuere Poſtumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, ſi credendi conſtituiſſet modum. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpiſſe, quàm liceret deſiſtere. hinc primum exoritur crimen illud: ſenatum corruptum eſſe dicunt. ò dij immortales, hæc eſt illa exoptata iudiciorum ſeueritas? corruptores noſtri cauſam dicunt: nos, qui corrupti ſumus, non dicimus. quid ego ſenatum defendam hoc loco iudices? omni equidem loco debeo; ita de me eſt meritus ille ordo: ſed id nec agitur hoc tempore, nec cum Poſtumi cauſa res iſta coniuncta eſt. quanquam ad ſumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq́; regium ſuppeditata pecunia à Poſtumo eſt, factæq́; ſyngraphæ ſunt in Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus eſſet: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, conſumeret, quærere. non enim latroni, ſed regi credidit; nec regi inimico populi R. ſed ei, cuius reditum conſuli datum à ſenatu uidebat; nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio eſſet, ſed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. quòd ſi creditor in culpa ſit, non qui improbe credita pecunia uſus: damnetur is, qui fabricatus gladium eſt, & uendidit; non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrem neque tu C. Memmi hoc facere debes, ut ſenatum, cuius auctoritati te ab adoleſcentia dediſti, in tanta infamia uerſari uelis: neque ego id, quod non agitur,

defendere : Poſtumi enim cauſa, quæcunque eſt, ſeiuncta à ſenatu eſt. quòd ſi item à Gabinio ſeiūctam oſtendero, certe, quod dicas, nihil habebis : eſt enim hæc cauſa, quò ea pecunia peruenerit, quaſi quædam appendicula cauſæ iudicatæ, atque damnatæ. ſunt lites æſtimatæ A. Gabinio: nec prædes dati, nec ex eius bonis, quãta ſumma litium fuiſſet, à populo recipi, lex æqua eſt? iubet lex Iulia perſequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit, qui damnatus ſit, peruenerit. ſi eſt hoc nouum in lege Iulia, ſicuti multa ſunt ſeuerius ſcripta, quàm in antiquis legibus, & ſanctius iudicata: ſane etiam conſuetudo huius generis iudiciorum noua. ſin hoc totidem uerbis tranſlatum caput eſt, quot fuit non modo in Cornelia, ſed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iudices, aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in remp. inducimus? erat enim hæc conſuetudo nota uobis quidem omnibus, ſed, ſi uſus magiſter eſt optimus, mihi debet eſſe notiſſima. accuſaui de pecunijs repetundis, iudex ſedi, prætor quæſiui, defendi plurimos; nulla pars, quæ aliquam facultatem dicendi afferre poſſet, non mea fuit. ita contendo, neminem unquam, quò ea pecunia perueniſſet, cauſam dixiſſe, qui in æſtimandis litibus appellatus non eſſet: in litibus autem nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. itaque in inferendis litibus adeſſe ſolebant, qui aliquid de ſe uerebantur: &, cùm erant appellati, ſi uidebatur, ſtatim contra dicere ſolebant: ſin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant, reſpondebant poſtea: quod cum feciſſent, permulti ſæpe

V *uicerunt. hoc uero nouum eſt, ante hoc tempus omnino inauditum. in litibus Poſtumi nomen eſt nuſquam: in litibus dico? modo uos ijdem in A. Gabinium iudices ſediſtis: num quis teſtis Poſtumum appellauit? teſtis autem? num accuſator? num denique toto illo iudicio Po-*
11 *ſtumi nomen audiſtis? non igitur reus ex ea cauſa, quæ iudicata eſt, redundat Poſtumus, ſed eſt arreptus unus eques R. de pecunijs repetundis reus: quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ non ſunt: quo teſte? à quo tum appellatus nuſquam eſt: qua appellatione litium? in qua Poſtumi mentio facta nulla eſt: qua lege? qua non tenetur. hic iam iudices ueſtri conſilij res eſt, ueſtræ ſapientiæ: quid deceat uos, non quantum liceat uobis, ſpectare debetis. ſi enim, quid liceat, quæritis: poteſtis tollere è ciuitate, quem uultis: tabella eſt, quæ dat poteſtatem, occultat eadem libidinem: cuius conſcientia nihil eſt, quod quiſquam timeat, ſi non per-*
12 *timeſcat ſuam. ubi eſt igitur ſapientia iudicis? in hoc, ut, non ſolum, quid poſſit, ſed etiam, quid debeat, ponderet; nec, quantum ſibi permiſſum, meminerit ſolum, ſed etiam quatenus commiſſum ſit. datur tibi tabella iudicij: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis. quo de reo? de equite R. at iſte ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Poſtumum, quod in Gabinium iudex eſſes, nihil Gabinio datu, cum in eum lites æſtimarentur? at nunc audio. reus igitur Poſtumus eſt ea lege, qua non modo ipſe, ſed totus etiam or-*
VI *do ſolutus ac liber eſt. hic ego nunc non uos prius implo-*
13 *rabo equites R. quorum ius iudicio tentatur, quàm uos ſenatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ*

quidem cum ſæpe ante, tum in hac ipſa cauſa nuper eſt cognita. nam cum, optimo & præſtantiſſimo conſule, Cn. Pompeio de hac ipſa quæſtione referente, exiſterent non nullæ, ſed perpaucæ tamen acerbæ ſententiæ, quæ cenſerent, ut tribuni, ut præfecti, ut ſcribæ, ut comites omnes magiſtratuum lege hac tenerentur: uos, uos, inquam, ipſi, et ſenatus frequens reſtitit: et quanquã tum propter multorum delicta etiam ad innocentiũ periculum tempus illud exarſerat; tamen, cum odiũ non reſtingueretis, huic ordini ignem nouum ſubijci non ſiuiſtis. hoc animo igitur ſenatus. quid uos equites R.? quid tandem eſtis acturi? Glaucia ſolebat, homo impurus, ſed tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua recitaretur, primum uerſum attenderet: ſi eſſet, dictator, conſul, prætor, magiſter equitum, ne laboraret, ſciret nihil ad ſe pertinere: ſin autem, Quicunque poſt hanc legem, uideret, ne qua noua quæſtione alligaretur. nunc uos equites R. uidete. ſcitis me ortum è uobis, omnia ſemper ſenſiſſe pro uobis: nihil horum ſine magna cura, et ſumma caritate ueſtri ordinis loquor: alius alios homines & ordines, ego uos ſemper complexus ſum. moneo, & prædico, integra re cauſaq; denuncio, omnes homines deosq; teſtor, dum poteſtis, dum licet, prouidete, ne duriorem uobis conditionem ſtatuatis, ordiniq; ueſtro, quam ferre poſſit. ſerpet hoc malum, mihi credite, longius, quàm putatis. potentiſſimo & nobiliſſimo tribuno pl. M. Druſo unam in equeſtrem ordinem quæſtionem ferenti, ſi quis ob rem iudicatam pecuniam cepiſſet, aperte equites R. reſtiterunt. quid? hoc licere uolebant? minime, neque

ſolum hoc genus pecuniæ capiẽdæ turpe, ſed etiam nefarium arbitrabantur: attamen ita diſputabant, eos teneri legibus oportere, qui ſuo iudicio eſſent illam conditionem uitæ ſecuti. delectat ampliſſimus ciuitatis gradus, ſella curulis, faſces, imperia, prouinciæ, ſacerdotia, triumphi, denique imago ipſa ad poſteritatis memoriam prodita: eſt ſimul etiam ſolicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos iſta nunquam contempſimus, (ita enim diſputabant) ſed hanc uitam quietam, atque otioſam ſecuti ſumus. quæ quoniam honore caret, careat etiam moleſtia. tam es tu iudex, quàm ego ſenator. ita eſt, ſed tu iſtud petiſti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non eſſe liceat, aut legem lege ſenatoria non timere. hoc uos equites R. ius à patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modo inuidia, ſed ſermone maleuolorum, niſi cauetis. ſi iam uobis nunciaretur, in ſenatu ſententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: ſi lex ferretur, conuolaretis ad roſtra. uos ſenatus liberos hac lege eſſe uoluit, populus nunquam alligauit: ſoluti huc conueniſtis: ne conſtricti diſcedatis, cauete. nam ſi Poſtumo *fraudi fuerit, qui nec tribunus, nec præfectus, nec ex* Italia *comes, nec familiaris* Gabinij *fuit: quonam ſe modo defendent poſthac, qui ueſtri ordinis cum magiſtratibus noſtris fuerint his cauſis implicati? tu, inquit,* Gabinium, *ut regem reduceret, impuliſti. non patitur mea iam fides de* Gabinio *grauius agere: quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiam ſummo ſtudio defenderim, hunc af-*

flictum uiolare non debeo. quocum ſtante ſi me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxiſſet, nunc iam ipſius fortuna reduceret. ſed tamen, cùm ita dicis, Poſtumi impulſu Gabinium profectum Alexandriam; ſi defenſioni Gabinij fidem non habes, obliuiſceris'ne etiam accuſationis tuæ? Gabinius ſe id feciſſe dicebat reip. cauſa, quòd claſſem Archelai timeret, quòd mare refertum fore prædonum putaret. lege etiam id ſibi licuiſſe dicebat. tu inimicus negas; ignoſco, & eo magis, quòd eſt contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen & accuſationem tuam. quid uociferabare decem milia talentum Gabinio eſſe promiſſa? huic uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auariſſimũ exoraret, ſeſtertium bis millies & quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud, quoquo conſilio fecit, fecit certe ſuo: quæcunque mens illa fuit, Gabinij fuit: ſiue ille, ut ipſe dicebat, gloriam, ſiue, ut tu uis, pecuniam quæſiuit, quæſiuit ſibi. num Gabinij comes, uel ſectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negotium non erat, ſed ad P. Lentuli clariſſimi uiri auctoritatem, à ſenatu profectam, & conſilio certo, & ſpe non dubia Romam contenderat. at diœcetes fuit regius: & quidem in cuſtodia etiam fuit regia: & uita eius oblata pœnæ eſt. multa præterea, quæ libido regis, quæ neceſſitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehenſio eſt, quòd regnum intrarit, quòd poteſtati ſe regis commiſerit: uerum ſi quærimus, ſtulte: quid enim ſtultius, quàm equitem R. ex hac urbe, huius inquam, reip. ciuem, quæ eſt una maxime & fuit ſemper libe-

ra, uenire in eum locum, ubi parendum alteri, et ſer
IX *uiendum ſit? ſed ego ‖ hoc tandem Poſtumo non*
23 *ignoſcam, homini mediocriter docto, qui uideam ſapien*
tiſſimos homines eſſe lapſos? uirum unum totius Græ-
ciæ facile doctiſſimum Platonem, iniquitate Dionyſii,
Siciliæ tyranni, cui ſe ille commiſerat, in maximis pe-
riculis inſidijsq; eſſe uerſatum accepimus; Calliſthe-
nem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri,
ab Alexandro necatum; Demetrium, & ex rep. Athe
nis quam optime digeſſerat, & ex doctrina nobilem et
clarum, qui Phalereus uocitatus eſt, in eodem iſto
Aegypti regno, aſpide ad corpus admota, uita eſſe pri-
24 *uatum. plane confiteor fieri nihil poſſe dementius,*
quàm ſcientem in eum locum uenire, ubi libertatem
ſis perditurus: ſed huius iſtius facti ſtultitiam maior
iam ſuperior ſtultitia defendit: quæ facit, ut hoc ſtul-
tiſſimum facinus, quòd in regnum uenerit, quòd re-
gi ſe commiſerit, ſapienter factum eſſe uideatur. ſiqui-
dem tam ſemper ſtulti, quàm ſero ſapientis eſt, cum
ſtultitia ſua impeditus ſit, quoquo modo poſſit, ſe expe
25 *dire. quamobrem illud maneat, & fixum ſit, quod*
neque moueri, neque mutari poteſt, in quo æqui ſpe-
raſſe Poſtumum dicunt, peccaſſe iniqui, ipſe etiam in-
ſaniſſe ſe confitetur, quòd ſuam, quòd pecuniam ami
corum regi crediderit cum tanto fortunarum ſuarum
periculo. hoc quidem ſemel ſuſcepto atque contracto,
perpetienda illa fuerunt, ut ſe aliquando ad ſuos uin-
dicaret. itaque obijcias licet, quàm uoles ſæpe, pallia-
tum fuiſſe, aliqua habuiſſe non Romani hominis inſi-
gnia: quoties eorum quippiam dices, toties unum dices

atque illud, temere hunc pecuniam regi credidiſſe, ſuas fortunas; atque famam libidini regiæ commiſiſſe. fecerat temere: fateor: mutari factum iam nullo modo poterat. aut pallium ſumendum Alexandriæ, ut et Romæ togato eſſe liceret: aut omnes fortunæ abijciēdæ, ſi togam retinuiſſet. deliciarum cauſa & uoluptatis non modo ciueis R. ſed et nobiles adoleſcentes, et quoſdam etiam ſenatores ſummo loco natos, non in hortis aut ſuburbanis ſuis, ſed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella ſæpe uidemus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochumq́; deuicit, non ſolum cum chlamyde, ſed etiam cum crepidis in Capitolio ſtatuam uidetis. quorum impunitas fuit non modo à iudicio, ſed etiam à ſermone. facilius certe P. Rutilium Rufum neceſſitatis excuſatio defendet: qui cum à Mithridate Mitylenis oppreſſus eſſet, crudelitatem regis in togatos ueſtitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus noſtris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, conſularis homo ſoccos habuit, et pallium; nec uero ideo id homini tum quiſquam, ſed tempori aſſignandum putauit: Poſtumo crimen ueſtitus afferet is, in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquando ad fortunas ſuas peruenire? nam ut uentum eſt Alexandriā ad Auleten iudices, hæc una ratio à rege propoſita Poſtumo eſt ſeruandæ pecuniæ, ſi curationem & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcepiſſet. id autem facere non poterat niſi diœcetes: hoc enim nomine utitur, qui à rege eſſet conſtitutus. odioſum negotium Poſtumo uidebatur: ſed erat nulla omnino recuſatio. moleſtum

etiam

Coactores pro mercede accipiebant centeſimam.

etiam nomen ipſum: ſed res habebat nomen hoc apud illos, non hic impoſuerat. oderat ueſtitum etiam illum: ſed ſine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis, ut ait poeta ille noſter, quæ ſummas
29 *frangit infirmatq; opes. moreretur, inquies: nam id ſequitur. feciſſet certe, ſi ſine maximo dedecore tam*
XI *impeditis ſuis rebus potuiſſet emori. nolito igitur fortunam conuertere in culpam, neque regis iniuriam huius crimen putare, nec conſilium ex neceſſitate, nec uoluntatē ex ui interpretari. niſi forte eos etiam, qui in hoſtes, aut in prædones inciderint, ſi aliter quippiam coacti faciant, quàm libere, uituperandos putes. nemo noſtrum ignorat, etiam ſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam: regum autem ſunt hæc imperia,* Animaduerte, & dicto pare: *et,* Præter rogi*tatum ſi querare: & illæ minæ,* Si te ſecundo lu*mine hic offendero,* Moriere. *quæ, non ut delectemur ſolum, legere, et ſpectare debemus, ſed ut caue-*
30 *re etiam & effugere diſcamus. at ex hoc ipſo crimen exoritur. ait enim, dum* Gabinio *pecuniam* Poſtumus *cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam ſibi coegiſſe. non intelligo, hoc quale ſit, utrum acceſſionem decumæ, ut noſtri facere coactores ſolent, centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit. ſi acceſſionem, undecim millia talentum ad* Gabinium *peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta ſunt, ſed etiam ab his*
31 *æſtimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentum acceſſionem eſſe factam, aut in tanta mercede hominis, ut uis, auariſſimi mille ta-*

lentum deceſſionem eſſe conceſſam? neque enim fuit
Gabinij, remittere tantum de ſuo; nec regis, impone=
re tantum pati ſuis. aderunt teſtes legati Alexandri=
ni. hi nihil in Gabinium dixerunt: immò hi Gabinium
laudauerunt. ubi ergo ille mos? ubi conſuetudo iudi=
ciorum? ubi exempla? ſolet'ne is dicere in eum, qui pe=
cuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecu=
nia redigeretur, non dixerit? age, ſi is, qui non dixit, 32
ſolet: etiam'ne is ſolet; qui laudauit? iiſdem teſtibus,
& quidem non productis, ſed dictis teſtium recitatis,
quaſi præiudicata res ad has cauſas deferri ſolet. & XII
ait etiam meus familiaris & neceſſarius, eandem cau=
ſam Alexandrinis fuiſſe, cur laudarent Gabinium,
quæ mihi fuerit, cur eundem defenderem. mihi C.
Memmi cauſa defendendi Gabinij fuit reconciliatio
gratiæ. neque me uero pœnitet mortales inimicitias,
ſempiternas amicitias habere. nam ſi me inuitum pu= 33
tas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendiſſe
cauſam, & illum, & me uehementer ignoras: neque
enim Pompeius me ſua cauſa quidquam facere uoluiſ=
ſet inuitum; neque ego, cui omnium ciuium libertas
cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem. quamdiu inimi=
ciſſimus Gabinio fui: non amiciſſimus mihi non Pom=
peius fuit: nec, poſteaquam illius auctoritate eam de=
di ueniam, quam debui, quidquam ſimulaui; ne cum
mea perfidia illi etiam ipſi facerem, cui beneficium de=
diſſem, iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum
inimico, non uiolabam Pompeium: ſi per eum redu=
ctus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxi=
me illum quoque fefelliſſem. at de me omittamus. Ad 34

Alexandrinos iſtos reuertamur. quod habent os? quam audaciam? modo uobis inſpectantibus in iudicio Gabinij tertio quoque uerbo excitabantur. negabant pecuniam Gabinio datam. recitabatur identidem Pompeij teſtimonium, regem ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniam Gabinio, niſi in rem militarem, datam. non eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditum. quid? poſtea creditum? non. quamobrem? quia nunc aiunt,
35 *quod tum negabant. quid ergo? iſta conditio eſt teſtium, ut quibus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur dicentibus? at ſi uerum tum cum ueriſſima fronte dixerunt, nunc mentiuntur. ſi tunc mentiti ſunt, doceant nos uerũ. quid uultis? ſileant. dicere audiebamus Alexandriã, nunc cognoſcimus: illinc omnes præſtigiæ, illinc, inquã omnes fallaciæ, omnia denique ab his nummorum argumenta nata ſunt. nec mihi longius quidquam eſt iudices, quàm uidere hominum uul-*
XIII *tus. dixerunt hic modo nobiſcum ad hæc ſubſellia, qui-*
36 *bus ſupercilijs renuentes huic decem millium crimini? iam noſtis inſulſitatem Græcorum. humeris geſtum agebant: tum, temporis credo cauſa: nunc ſcilicet tempus nullum eſt. ubi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiam ſi per plures deos iuret, non oportet. præſertim iudices cum in his iudicijs ne locus quidem nouo teſti ſoleat eſſe, ob eamq; cauſam iidem iudices retineantur, qui fuerint de reo, ut his nota ſint omnia, neque*
37 *quid fingi noui poſſit. lites, quò ea pecunia peruenerit, non ſuis proprijs iudicijs, ſed in reum factis condemnari ſolent. itaque ſi aut prædes dediſſet Gabinius, aut tantum ex eius bonis, quãta ſumma litium fuiſſet, popu-*

lus recepiſſet: quanuis magna ad Poſtumũ ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur: ut intelligi facile poſſit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus eſt, perueniſſe in illo primo iudicio planum factum ſit, id hoc genere iudicij redigi ſolere. nunc uero quid agitur? ubi terrarum ſumus? quid tam inſolens, tam peruerſum, præpoſterum'ue dici, aut excogitari poteſt? accuſatur is, qui non abſtulit à rege, ſicut Gabinius *iudicatus eſt, ſed qui maximam regi pecuniam credidit. ergo is* Gabinio *dedit, qui non huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniam* Poſtumo *debuit, non huic, ſed* Gabinio *dederit: condemnato* Gabinio*, utrum illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? at habet, & celat: ſunt enim qui ita loquantur. quod genus tandem eſt iſtud oſtentationis, & gloriæ? ſi nihil habuiſſet unquam, tamen, ſi quæſiſſet, cur id diſſimularet habere, cauſa non eſſet. qui uero duo lauta, & copioſa patrimonia accepiſſet, remq; præterea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet: quid eſſet tandem cauſæ, cur exiſtimari uellet nihil habere? an cum credebat inductus uſuris, id agebat, ut haberet quamplurimum: poſteaquã exegit quod crediderat, ut exiſtimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ concupiſcit? dominatus eſt enim, inquit,* Alexãdriæ*. immo uero in ſuperbiſſimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiam: uidit in uinculis familiares ſuos: mors ob oculos ſæpe uerſata eſt: nudus atque egens ad extremum fugit è regno. At permutata aliquando pecunia eſt: ductæ naues* Poſtumi Puteolis *ſunt: auditæ uiſæq; merces, fallaces quidem, & fucoſæ, chartis, et linteis, et uitro delatæ: qui-*

*bus cum multæ naues refertæ fuiſſent, una non pa=
tuit parua, arctata. plus ille Puteolanus ſermo illius
temporis, uectorumq; curſus, atque oſtentatio, tum
ſubinuiſum apud maleuolos Poſtumi nomen propter
opinionem pecuniæ neſcio quam: æſtatem unam com=
XV. plures aures referſit iſtis ſermonibus. uerum autem iu
41 dices ſi ſcire uultis, niſi C. Cæſaris ſumma in omnes, in
credibilis in hunc eadem liberalitas extitiſſet, nos hunc
Poſtumum iampridem in foro non haberemus. ille one=
ra multorum huius amicorũ excepit unus: quæq; mul
ti homines neceſſarij ſecundis Poſtumi rebus deſcripta
ſuſtinuerunt: nunc eius afflictis fortunis uniuerſa ſu=
ſtinet. umbram equitis R. & imaginem uidetis iudi=
ces, unius amici conſeruatam auxilio, et fide. nihil huic
eripi poteſt, præter hoc ſimulacrum priſtinæ dignitatis,
quod Cæſar ſolus tuetur, et ſuſtinet. quæ quidem in
miſerrimis rebus huic tamen tribuenda eſt maxima.
niſi uero hoc mediocri uirtute effici poteſt, ut tantus ille
uir tanti ducat hunc, & afflictum præſertim, & ab=
ſentem, & in tanta fortuna ſua, ut aliena reſpicere
magnum ſit; tanta oppugnatione maximarum rerum
quas gerit, atque geſſit, ut uel obliuiſci aliorum non
ſit mirum, uel, ſi meminerit, oblitum eſſe, facile poſſit
42 probare. multas equidem C. Cæſaris uirtutes, magnas,
incredibilesq; cognoui: ſed ſunt cæteræ maioribus quaſi
theatris propoſitæ, & pene populares. caſtris locum ca
pere, exercitum inſtruere, expugnare urbes, aciem ho
ſtium profligare, hanc uim frigorum hiememq;, quam
nos uix huius urbis tectis ſuſtinemus, excipere, his ipſis
diebus hoſtem perſequi, tum, cum etiam feræ latibulis*

ſe tegant. atque omnia bella iure gentium conquieſcant: ſunt ea quidem magna: quis negat? ſed magnis excitata ſunt præmijs ad memoriam hominum ſempiternam. quo minus admirandum eſt, eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. hæc mira laus eſt, quæ non poetarum carminibus, non annalium monimentis celebratur, ſed prudentium iudicio expenditur. equitem R. ueterem amicum ſuum, ſtudioſum, amantem, obſeruantem ſui, non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experientia patrimonij amplificandi labentem excipit, corruere non ſiuit, fulſit, & ſuſtinuit re, fortuna, fide, hodieq; ſuſtinet, nec amicum pendentem corruere patitur, nec illius animi aciem perſtringit ſplendor ſui nominis, nec mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunæ, et gloriæ. ſint ſane illa magna, quæ re uera magna ſunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quiſque ſentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in ſuos, memoriam amicitiæ, reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidem uos iudices in nouo genere bonitatem inuſitatam claris, ac præpotentibus uiris non modo non aſpernari, ac refutare, ſed complecti etiam, & augere debetis; & eo magis, quod uidetis hos quaſi ſumptos dies ad labefactandum illius dignitatem. ex qua illi nihil detrahi poteſt, quod non aut fortiter ferat, aut facile reſtituat: amiciſſimum hominem ſi honeſtate ſpoliatum audierit, nec ſine magno dolore feret, nec id amiſerit, quod poſſe ſperet recuperari.

Satis multa hominibus non iniquis hæc eſſe debent, nimis etiam multa uobis, quos æquiſſimos eſſe confidi-

mus. ſed ut omnium uel ſuſpicioni, uel maleuolentiæ,
uel crudelitati ſatisfiat: occultat pecuniam Poſtumus,
latent regiæ diuitiæ; ecquis eſt ex tanto populo, qui bo-
na C. Rabirij Poſtumi nummo ſeſtertio ſibi addici uelit?
ſed miſerum me, quanto hæc dixi cum dolore. hem Po-
ſtume, tu'ne es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & uo-
luntate filius, natura ſororis filius? tu'ne ille in omnes
tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui
nihil profudiſti, nihil ullam in libidinem contuliſti? tua
46 *Poſtume nummo ſeſtertio à me addicuntur? ò meum*
miſerum acerbumq́; præconium. at hoc etiam optat mi-
ſer, ut condemnetur à uobis; ita bona ueneant, ut ſo-
lidum ſuum cuique ſoluatur: nihil iam aliud niſi fi-
dem curat: nec uos huic, ſi iam obliuiſci ueſtræ man-
ſuetudinis uolueritis, quidquam præterea poteſtis eri-
pere. quod iudices ne faciatis, oro obteſtorq́; uos, atque
eo magis, ſi aduenticia pecunia petitur ab eo, cui ſua
non redditur: nam in eum, cui miſericordia opitulari
47 *debeat, inuidia quæſita eſt. ſed iam quoniam, ut ſpe-*
ro, fidem, quam potui, tibi præſtiti Poſtume, reddam
etiam lacrymas, quas debeo: quas quidem ego tuas in
meo caſu plurimas uidi. uerſatur ante oculos luctuoſa
nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copijs ad
me detuliſti. tu comitibus, tu præſidio, tu etiam tan
to pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat, diſ-
ceſſum illum ſuſtentaſti. tu nunquam meis me abſen
te liberis, nunquam coniugi meæ defuiſti. poſſum ex-
citare multos reductos teſtes liberalitatis tuæ. quod ſæ-
pe audiui patri tuo, qui id feciſſet, magno adiumen-
48 *to in iudicio capitis fuiſſe. ſed iam omnia timeo: boni-*

tatis ipſius inuidiam reformido. iam indicat tot hominum fletus, quàm ſis carus tuis: & me dolor debilitat, includitq́; uocem. uos obſecro iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquam fuit, nomen equitis R. & uſuram huius lucis, & ueſtrum conſpectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, niſi ut rectis oculis hanc urbem ſibi intueri, atque in hoc foro ueſtigium facere liceat: quod ipſum fortuna eripuerat, niſi unius amici opes ſubueniſſent.

PRO M. MARCELLO, ORATIO XL.

1 Iuturni ſilentij P. C. quo eram his temporibus uſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim uerecundia, finem hodiernus dies attulit, idemq́; initium, quæ uellem, quæq́; ſentirem, meo priſtino more dicendi. tantam enim manſuetudinem, tam inuſitatam inauditamq́; clementiam, tantum in ſumma poteſtate rerum omnium modum, tam denique incredibilem ſapientiam ac pene diuinam taci=
2 tus nullo modo præterire poſſum. M. enim Marcello uobis P. C. reiq́; pub. reddito, non ſolum illius, ſed meam etiam uocem, & auctoritatem & uobis, & reip. conſeruatam ac reſtitutam puto. dolebam enim P. C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadem cauſa, in qua ego, fuiſſet, non in eadem eſſe fortuna: nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, uerſari me in noſtro uetere curriculo, illo æmulo atque imitatore ſtudiorum ac laborum meorum, quaſi quodam ſocio à me & comite diſtracto. ergo & mihi meæ priſtinæ uitæ conſuetudinem C. Cæſar intercluſam aperuiſti, & his omnibus ad bene de omni rep.
3 ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. intellectũ eſt enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, ſed paulo ante omnibus, cum M. Marcellum ſenatui populoq́; R. & reip. conceſſiſti, commemoratis præſertim etiam offenſionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq́; reip. tuis uel doloribus uel ſuſpi-

cionibus anteferre. ille quidem fructū omnis ante actæ uitæ hodierno die maximum cepit cum ſummo conſenſu ſenatus, tum præterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria. eſt uere fortunatus ille, cuius ex ſalute non minor pene ad omnes, quàm ad illum uentura ſit, lætitia peruenerit. quod ei quidem merito, atque optimo iure contigit: quis enim eſt illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium ſtudio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præſtantior? nullius tantum eſt flumen ingenij, nulla dicendi aut ſcribendi tanta uis, tátaq; copia, quæ, non dicam exornare, ſed enarrare C. Cæſar res tuas geſtas poſſit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his eſſe laudem ampliorem, quàm eam, quā hodierno die conſecutus es. ſoleo ſæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris uſurpare ſermonibus; omnes noſtrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentiſſimorumq; populorum, omnes clariſſimorum regum res geſtas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorum poſſe conferri; nec uero diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quàm tuis, non dicam curſibus, ſed uictorijs illuſtratæ ſunt. quæ quidē ego niſi ita magna eſſe fatear, ut ea uix cuiuſquam mens aut cogitatio capere poſſit, amens ſim. ſed tamen ſunt alia maiora. nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare uerbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ ſint imperatorum: &

certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum iuuãt: maximam uero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi uendicat, & , quidquid eſt proſpere geſtum, id pene omne ducit ſuum. at uero huius gloriæ C. Cæſar, quam es paulo ante adeptus, ſocium habes neminem: totum hoc, quantumcunque eſt, quod certe maximum eſt, totum eſt, inquam, tuum: nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuam eſſe totam, & propriam fatetur: nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: ſed tamen ea uiciſti, quæ & naturam, & conditionem, ut uinci poſſent, habebant; nulla eſt enim tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari frangiq; poſſit. ueꝛum animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriã temperare, aduerſarium nobilitate, ingenio, uirtute præſtantem non modo extollere iacẽtem, ſed etiam amplificare eius priſtinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſimillimum deo iudico. itaque C. Cæſar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolum noſtris, ſed pene omniũ gentium literis, atque linguis; neque ulla unquam ætas de tuis laudibus conticeſcet: ſed tamen eiuſmodi res neſcio quo modo, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, & tuba-

rum ſono. at uero cum aliquid clementer, manſuete, iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia præſertim, quæ eſt inimica conſilio, & in uictoria, quæ natura inſolens, & ſuperba eſt, aut audimus, aut legimus, quo ſtudio incendimur non modo in geſtis rebus, ſed etiam in fictis? ut eos ſæpe, quos nunquam uidimus, diligamus. te uero, quem præſentem intuemur, cuius mentem ſenſusq; eos cernimus, ut, quidquid belli fortuna reliquum reip. fecerit, id eſſe ſaluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus ſtudijs proſequemur? qua beneuolentia complectemur? parietes medius fidius C. *Cæſar, ut mihi uidetur, huius curiæ tibi gratias agere geſtiunt, quòd breui tempore futura ſit illa auctoritas in his maiorum ſuorum & ſuis ſedibus. equidem cum* C. *Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute præditi, lacrymas modo uobiſcum uiderem, omnium Marcellorũ meum pectus memoria effodit. quibus tu etiam mortuis,* M. *Marcello conſeruato, dignitatem ſuam reddidiſti, nobiliſſimáq; familiam, iam ad paucos redactam, pene ab interitu uindicaſti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim res unius eſt propria Cæſaris: cæteræ duce te geſtæ, magnæ illæ quidem, ſed tamen multo magnoq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidẽ tanta eſt, ut trophæis, monimentisq; tuis non nulla unquam allatura ſit finem ætas: nihil enim eſt opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, et conſumat uetuſtas: at uero hæc tua iuſtitia, & lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita, ut quantum*

operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. et cæteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante æquitate, & miſericordia uiceras, hodierno uero die te ipſum uiciſti. uereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. ipſam uictoriam uiciſſe uideris, cum ea ipſa, quæ illa erat adepta, uictis remiſiſti. nam cũ ipſius uictoriæ cõditione iure omnes uicti occidiſſemus, clementiæ tuæ iudicio conſeruati ſumus. recte igitur unus inuictus es, à quo etiam ipſius uictoriæ conditio uisq; deuicta eſt. atque hoc C. *Cæſaris iudicium* P. C. *quàm late pateat, attendite. omnes enim qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq; compulſi, & ſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certe liberati ſumus. nam cum* M. *Marcellum, deprecantibus uobis, reip. conſeruauit, memet mihi, et item reip. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos uiros & ſibi ipſis, & patriæ reddidit, quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipſo in conſeſſu uidetis; non ille hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit à pleriſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate, ciuile bellum eſſe ſuſceptum. quo quidem in bello ſemper de pace agẽdum, audiendumq; eſſe putaui; ſemperq; dolui, non modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. neque enim ego illa, nec ulla unquam ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq; mea conſilia pacis & togæ ſocia, non belli atque armorum fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut*

nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens & ſciens tanquam ad interitum ruerem uoluntarium. quod quidem meum conſilium minime obſcurum fuit: nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipſo bello eadem etiam cum capitis mei periculo ſenſi. ex quo nemo erit tam iniuſtus rerum æſtimator, qui dubitet, quæ Cæſaris uoluntas de bello fuerit, cum pacis auctores conſeruandos ſtatim cenſuerit, cæteris fuerit iratior. atque id minus mirum uideretur fortaſſe tum, cum eſſet incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluiſſe ſe non dimicare, quàm uincere. atque huius quidem rei M. Marcello ſum teſtis: noſtri enim ſenſus, ut in pace ſemper, ſic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi cum inſolentiam certorum hominum, tum etiam ipſius uictoriæ ferocitatem extimeſcentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæſar nobis, qui illa uidimus, debet eſſe: non enim iam cauſæ ſunt inter ſe, ſed uictoriæ comparandæ. uidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam, gladium uagina uacuum in urbe non uidimus. quos amiſimus ciues, eos Martis uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, ſi fieri poſſet, C. Cæſar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conſeruat quos poteſt. alterius uero partis nihil amplius eo dicam, quàm, id quod omnes uerebamur, nimis iracundam futuram fuiſſe uictoriam. quidam enim non modo armatis, ſed interdum etiam otioſis minabantur; nec, quid quiſque ſenſiſſet, ſed ubi fuiſſet, cogitandum eſſe dicebant: ut

mihi quidem uideantur dij immortales, etiam ſi pœnas à populo R. *ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum, et tam luctuoſum excitauerunt, uel placati iam, uel etiam ſatiati aliquando omnem ſpem ſalutis ad clementiam uictoris, & ſapientiam contuliſſe. quare gaude tuo iſto tam excellenti bono; & fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus eſt fructus, iucunditasq́; ſapienti. cætera cum tua recordabere, etſi perſæpe uirtuti, tamen plerunque felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in rep. tecum ſimul ſaluos eſſe uoluiſti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis: que non modo ſumma bona, ſed nimirum audebo uel ſola dicere. tantus eſt enim ſplendor in laude uera, tanta in magnitudine animi & conſilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata eſſe uideantur. noli igitur in conſeruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præſertim. aut prauitate aliqua lapſis, ſed opinione officij, ſtulta fortaſſe, certe non improba, & ſpecie quadā reip. non enim tua ulla culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt; contraq́; ſumma laus, quòd plerique minime timendum fuiſſe ſenſerunt.* Nunc *uenio ad grauiſſimam querelam, & atrociſſimam ſuſpicionem tuam: quæ non tibi ipſi magis, quàm cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te conſeruati ſumus, prouidenda eſt. quam etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen uerbis extenuabo: tua enim cautio, noſtra cautio eſt: ut, ſi in alterutro peccandum ſit, malim uideri ni-*

mis timidus, quam parum prudens. ſed quiſnam eſt iſte tam demens? de tuis'ne? tametſi qui magis ſunt tui, quàm quibus tu ſalutem inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui una tecum fuerunt? non eſt credibilis tantus in ullo furor, ut, quo duce omnia ſumma ſit adeptus, huius uitam non anteponat ſuæ. at ſi tui nihil cogitant ſceleris, cauendum eſt, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut ſua pertinacia uitam amiſerunt, aut tua miſericordia retinuerunt: ut aut nulli ſuperſint de inimicis, aut, qui ſuperfuerunt, amiciſſimi ſint. ſed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ ſint, & tanti receſſus, augeamus ſane ſuſpicionem tuam: ſimul enim augebimus et diligentiam. nam quis eſt omnium tam ignarus rerum, tam rudis in rep. tam nihil unquam nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans, qui non intelligat tua ſalute contineri ſuam, & ex unius tui uitam pendere omnium? equidem de te dies noctesq;, ut debeo, cogitans, caſus duntaxat humanos, et incertos euentus ualetudinis, et naturæ communis fragilitatem extimeſco; doleoq;, cum reſp. immortalis eſſe debeat, eam in unius mortalis anima conſiſtere. ſi uero ad humanos caſus, incertosq; euentus ualetudinis ſceleris etiam accedat inſidiarumq; conſenſio: quem deum, etiam ſi cupiat, opitulari poſſe reip. credamus? omnia ſunt excitanda tibi C. Cæſar uni, quæ iacere ſentis, belli ipſius impetu, quod neceſſe fuit, perculſa atque proſtrata: conſtituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda ſoboles: omnia, quæ dilapſa iam fluxerunt, ſeueris legibus uincienda ſunt. non fuit recuſandum in tanto ciuili

etiam nomen ipſum: ſed res habebat nomen hoc apud illos, non hic impoſuerat. oderat ueſtitum etiam illum: ſed ſine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis, ut ait poeta ille noſter, quæ ſummas frangit infirmatq; opes. moreretur, inquies: nam id ſequitur. feciſſet certe, ſi ſine maximo dedecore tam impeditis ſuis rebus potuiſſet emori. nolito igitur fortunam conuertere in culpam, neque regis iniuriam huius crimen putare, nec conſilium ex neceſſitate, nec uoluntatẽ ex ui interpretari. niſi forte eos etiam, qui in hoſtes, aut in prædones inciderint, ſi aliter quippiam coacti faciant, quàm libere, uituperandos putes. nemo noſtrum ignorat, etiam ſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam: regum autem ſunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: et, Præter rogitatum ſi querare: & illæ minæ, Si te ſecundo lumine hic offendero, Moriere. quæ, non ut delectemur ſolum, legere, et ſpectare debemus, ſed ut cauere etiam & effugere diſcamus. at ex hoc ipſo crimen exoritur. ait enim, dum Gabinio pecuniam Poſtumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam ſibi coegiſſe. non intelligo, hoc quale ſit, utrum acceſſionem decumæ, ut noſtri facere coactores ſolent, centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit. ſi acceſſionem, undecim millia talentum ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta ſunt, ſed etiam ab his æſtimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentum acceſſionem eſſe factam, aut in tanta mercede hominis, ut uis, auariſſimi mille ta-

lentum deceſſionem eſſe conceſſam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de ſuo; nec regis, imponere tantum pati ſuis. aderunt teſtes legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabinium laudauerunt. ubi ergo ille mos? ubi conſuetudo iudiciorum? ubi exempla? ſolet'ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit? age, ſi is, qui non dixit, ſolet: etiam'ne is ſolet; qui laudauit? iiſdem teſtibus, & quidem non productis, ſed dictis teſtium recitatis, quaſi præiudicata res ad has cauſas deferri ſolet. & ait etiam meus familiaris & neceſſarius, eandem cauſam Alexandrinis fuiſſe, cur laudarent Gabinium, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderem. mihi C. Memmi cauſa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiæ. neque me uero pœnitet mortales inimicitias, ſempiternas amicitias habere. nam ſi me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendiſſe cauſam, & illum, & me uehementer ignoras: neque enim Pompeius me ſua cauſa quidquam facere uoluiſſet inuitum; neque ego, cui omnium ciuium libertas cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem. quamdiu inimiciſſimus Gabinio fui: non amiciſſimus mihi non Pompeius fuit: nec, poſteaquam illius auctoritate eam dedi ueniam, quam debui, quidquam ſimulaui; ne cum mea perfidia illi etiam ipſi facerem, cui beneficium dediſſem, iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico, non uiolabam Pompeium: ſi per eum reductus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxime illum quoque fefelliſſem. at de me omittamus. Ad.

Alexandrinos iſtos reuertamur. quod habent os? quam audaciam? modo uobis inſpectantibus in iudicio Gabinij tertio quoque uerbo excitabantur. negabant pecuniam Gabinio datam. recitabatur identidem Pompeij teſtimonium, regem ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniam Gabinio, niſi in rem militarem, datam. non eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditum. quid? poſtea creditum? non. quamobrem? quia nunc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? iſta conditio eſt teſtium, ut quibus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur dicentibus? at ſi uerum tum cum ueriſſima fronte dixerunt, nunc mentiuntur. ſi tunc mentiti ſunt. doceant nos uerũ. quid uultis? ſileant. dicere audiebamus Alexandriã, nunc cognoſcimus: illinc omnes præſtigiæ, illinc, inquã omnes fallaciæ, omnia denique ab his nummorum argumenta nata ſunt. nec mihi longius quidquam eſt iudices, quàm uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiſcum ad hæc ſubſellia, quibus ſupercilijs renuentes huic decem millium crimini? iam noſtis inſulſitatem Græcorum. humeris geſtum agebant: tum, temporis credo cauſa: nunc ſcilicet tempus nullum eſt. ubi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiam ſi per plures deos iuret, non oportet. præſertim iudices cum in his iudicijs ne locus quidem nouo teſti ſoleat eſſe, ob eamq; cauſam iidem iudices retineantur, qui fuerint de reo, ut his nota ſint omnia, neque quid fingi noui poſſit. lites, quò ea pecunia peruenerit, non ſuis proprijs iudicijs, ſed in reum factis condemnari ſolent. itaque ſi aut prædes dediſſet Gabinius, aut tantum ex eius bonis, quãta ſumma litium fuiſſet, popu- *

lus recepiſſet: quanuis magna ad Poſtumũ ab eo pecunia perueniſſet, non redigeretur: ut intelligi facile poſſit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus eſt, perueniſſe in illo primo iudicio planum factum ſit, id hoc genere iudicij redigi ſolere. nunc uero quid agitur? ubi terrarum ſumus? quid tam inſolens, tam peruerſum, præpoſterum'ue dici, aut excogitari poteſt? accuſatur is, qui non abſtulit à rege, ſicut Gabinius iudicatus eſt, ſed qui maximam regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit, qui non huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniam Poſtumo debuit, non huic, ſed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, utrum illi eam pecuniam reddidit, an etiam nunc debet? at habet, & celat: ſunt enim qui ita loquantur. quod genus tandem eſt iſtud oſtentationis, & gloriæ? ſi nihil habuiſſet unquam, tamen, ſi quæſiſſet, cur is diſſimularet habere, cauſa non eſſet. qui uero duo lauta, & copioſa patrimonia accepiſſet, remq; præterea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet: quid eſſet tandem cauſæ, cur exiſtimari uellet nihil habere? an cum credebat inductus uſuris, id agebat, ut haberet quamplurimum: poſteaquã exegit quod crediderat, ut exiſtimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ concupiſcit? dominatus eſt enim, inquit, Alexãdriæ. immo uero in ſuperbiſſimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiam: uidit in uinculis familiares ſuos: mors ab oculos ſæpe uerſata eſt: nudus atque egens ad extremum fugit è regno. At permutata aliquando pecunia eſt: ductæ naues Poſtumi Puteolis ſunt: auditæ uiſæq; merces, fallaces quidem, & fucoſæ, chartis, et linteis, et uitro delatæ: qui-

bus cum multæ naues refertæ fuiſſent, una non patuit parua, arctata. plus ille Puteolanus ſermo illius * temporis, uectorumq́; curſus, atque oſtentatio, tum ſubinuiſum apud maleuolos Poſtumi nomen propter opinionem pecuniæ neſcio quam: æſtatem unam complures aures referſit iſtis ſermonibus. uerum autem iudices ſi ſcire uultis, niſi C. Cæſaris ſumma in omnes, incredibilis in hunc eadem liberalitas extitiſſet, nos hunc Poſtumum iampridem in foro non haberemus. ille onera multorum huius amicorū excepit unus: quæq́; multi homines neceſſarij ſecundis Poſtumi rebus deſcripta ſuſtinuerunt: nunc eius afflictis fortunis uniuerſa ſuſtinet. umbram equitis R. & imaginem uidetis iudices, unius amici conſeruatam auxilio, et fide. nihil huic eripi poteſt, præter hoc ſimulacrum priſtinæ dignitatis, quod Cæſar ſolus tuetur, et ſuſtinet. quæ quidem in miſerrimis rebus huic tamen tribuenda eſt maxima. niſi uero hoc mediocri uirtute effici poteſt, ut tantus ille uir tanti ducat hunc, & afflictum præſertim, & abſentem, & in tanta fortuna ſua, ut aliena reſpicere magnum ſit; tanta oppugnatione maximarum rerum quas gerit, atque geſſit, ut uel obliuiſci aliorum non ſit mirum, uel, ſi meminerit, oblitum eſſe, facile poſſit probare. multas equidem C. Cæſaris uirtutes, magnas, incredibilesq́; cognoui: ſed ſunt cæteræ maioribus quaſi theatris propoſitæ, & pene populares. caſtris locum capere, exercitum inſtruere, expugnare urbes, aciem hoſtium profligare, hanc uim frigorum hiememq́;, quam nos uix huius urbis tectis ſuſtinemus, excipere, his ipſis diebus hoſtem perſequi, tum, cum etiam feræ latibulis

ſe tegant. atque omnia bella iure gentium conquieſcant: ſunt ea quidem magna: quis negat? ſed magnis excitata ſunt præmijs ad memoriam hominum ſempiternam. quo minus admirandum eſt, eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. hæc mira laus eſt, quæ non poetarum carminibus, non annalium monimentis celebratur, ſed prudentium iudicio expenditur. equitem R. ueterem amicum ſuum, ſtudioſum, amantem, obſeruantem ſui, non libidine, non turpibus impenſis cupiditatum, atque iacturis, ſed experientia patrimonij amplificandi labentem excipit, corruere non ſiuit, fulſit, & ſuſtinuit re, fortuna, fide, hodieq; ſuſtinet, nec amicum pendentem corruere patitur, nec illius animi aciem perſtringit ſplendor ſui nominis, nec mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunæ, et gloriæ. ſint ſane illa magna, quæ re uera magna ſunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quiſque ſentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in ſuos, memoriam amicitiæ, reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidem uos iudices in nouo genere bonitatem inuſitatam claris, ac præpotentibus uiris non modo non aſpernari, ac refutare, ſed complecti etiam, & augere debetis; & eo magis, quod uidetis hos quaſi ſumptos dies ad labefactandum illius dignitatem. ex qua illi nihil detrahi poteſt, quod non aut fortiter ferat, aut facile reſtituat: amiciſſimum hominem ſi honeſtate ſpoliatum audierit, nec ſine magno dolore feret, nec id amiſerit, quod poſſe ſperet recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc eſſe debent, nimis etiam multa uobis, quos æquiſſimos eſſe confidi-

mus. ſed ut omnium uel ſuſpicioni, uel maleuolentiæ, uel crudelitati ſatisfiat: occultat pecuniam Poſtumus, *latent regiæ diuitiæ; ecquis eſt ex tanto populo, qui bona* C. Rabirij Poſtumi *nummo ſeſtertio ſibi addici uelit? ſed miſerum me, quanto hæc dixi cum dolore. hem* Poſtume, *tu'ne es* Curij *filius*, C. Rabirij *iudicio, & uoluntate filius, natura ſororis filius? tu'ne ille in omnes tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudiſti, nihil ullam in libidinem contuliſti? tua* Poſtume *nummo ſeſtertio à me addicuntur? ò meum miſerum acerbumq́; præconium. at hoc etiam optat miſer, ut condemnetur à uobis; ita bona ueneant, ut ſolidum ſuum cuique ſoluatur: nihil iam aliud niſi fidem curat: nec uos huic, ſi iam obliuiſci ueſtræ manſuetudinis uolueritis, quidquam præterea poteſtis eripere. quod iudices ne faciatis, oro obteſtorq́; uos, atque eo magis, ſi aduenticia pecunia petetur ab eo, cui ſua non redditur: nam in eum, cui miſericordia opitulari debeat, inuidia quæſita eſt. ſed iam quoniam, ut ſpero, fidem, quam potui, tibi præſtiti* Poſtume, *reddam etiam lacrymas, quas debeo: quas quidem ego tuas in meo caſu plurimas uidi. uerſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copijs ad me detuliſti. tu comitibus, tu præſidio, tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat, diſceſſum illum ſuſtentaſti. tu nunquam meis me abſente liberis, nunquam coniugi meæ defuiſti. poſſum excitare multos reductos teſtes liberalitatis tuæ. quod ſæpe audiui patri tuo, qui id feciſſet, magno adiumento in iudicio capitis fuiſſe. ſed iam omnia timeo: boni-*

tatis ipſius inuidiam reformido. iam indicat tot hominum fletus, quàm ſis carus tuis: & me dolor debilitat, includitq; uocem. uos obſecro iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquam fuit, nomen equitis R. & uſuram huius lucis, & ueſtrum conſpectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, niſi ut rectis oculis hanc urbem ſibi intueri, atque in hoc foro ueſtigium facere liceat: quod ipſum fortuna eripuerat, niſi unius amici opes ſubueniſſent.

Vu – Seneca! 401.

PRO M. MARCELLO, ORATIO XL.

d Iuturni ſilentij P. C. quo eram his temporibus uſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim uerecundia, finem hodiernus dies attulit, idemq; initium, quæ uellem, quæq; ſentirem, meo priſtino more dicendi. tantam enim manſuetudinem, tam inuſitatam inauditamq; clementiam, tantum in ſumma poteſtate rerum omnium modum, tam denique incredibilem ſapientiam ac pene diuinam tacitus nullo modo præterire poſſum. M. enim Marcello uobis P. C. reiq; pub. reddito, non ſolum illius, ſed meam etiam uocem, & auctoritatem & uobis, & reip. conſeruatam ac reſtitutam puto. dolebam enim P. C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadem cauſa, in qua ego, fuiſſet, non in eadem eſſe fortuna: nec mihi perſuadere poteram, nec fas eſſe ducebam, uerſari me in noſtro uetere curriculo, illo æmulo atque imitatore ſtudiorum ac laborum meorum, quaſi quodam ſocio à me & comite diſtracto. ergo & mihi meæ priſtinæ uitæ conſuetudinem C. Cæſar interclusam aperuiſti, & his omnibus ad bene de omni rep. ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. intellectũ eſt enim mihi quidem in multis, & maxime in me ipſo, ſed paulo ante omnibus, cum M. Marcellum ſenatui populoq; R. & reip. conceſſiſti, commemoratis præſertim etiam offenſionibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq; reip. tuis uel doloribus uel ſuſpi-

enim

enim

enim

enim

cionibus anteferre. ille quidem fructũ omnis ante actæ uitæ hodierno die maximum cepit cum ſummo conſenſu ſenatus, tum præterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria. eſt uere fortunatus ille, cuius ex ſalute non minor pene ad omnes, quàm ad illum uentura ſit, lætitia peruenerit. quod ei quidem merito, atque optimo iure contigit: quis enim eſt illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium ſtudio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præſtantior? nullius tantum eſt flumen ingenij, nulla dicendi aut ſcribendi tanta uis, tátaq; copia, quæ, non dicam exornare, ſed enarrare C. Cæſar res tuas geſtas poſſit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his eſſe laudem ampliorem, quàm eam, quã hodierno die conſecutus es. ſoleo ſæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris uſurpare ſermonibus; omnes noſtrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentiſſimorumq; populorum, omnes clariſſimorum regum res geſtas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorum poſſe conferri; nec uero diſiunctiſſimas terras citius cuiuſquam paſſibus potuiſſe peragrari, quàm tuis, non dicam curſibus, ſed uictorijs illuſtratæ ſunt. quæ quidẽ ego niſi ita magna eſſe fatear, ut ea uix cuiuſquam mens aut cogitatio capere poſſit, amens ſim. ſed tamen ſunt alia maiora. nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare uerbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ ſint imperatorum: &

certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum iuuāt: maximam uero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi uendicat, & quidquid eſt proſpere geſtum, id pene omne ducit ſuum. at uero huius gloriæ C. Cæſar, quam es paulo ante adeptus, ſocium habes neminem: totum hoc, quantumcunque eſt, quod certe maximum eſt, totum eſt, inquam, tuum: nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuam eſſe totam, & propriam fatetur: nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: ſed tamen ea uiciſti, quæ & naturam, & conditionem, ut uinci poſſent, habebant; nulla eſt enim tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari frangiq; poſſit. uerum animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriã temperare, aduerſarium nobilitate, ingenio, uirtute præſtantem non modo extollere iacẽtem, ſed etiam amplificare eius priſtinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſimillimum deo iudico. itaque C. Cæſar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolum noſtris, ſed pene omniũ gentium literis, atque linguis; neque ulla unquam ætas de tuis laudibus conticeſcet: ſed tamen eiuſmodi res neſcio quo modo, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, & tuba-

*rum ſono. at uero cum aliquid clementer, manſuete,
iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia præ-
ſertim, quæ eſt inimica conſilio, & in uictoria, quæ
natura inſolens, & ſuperba eſt, aut audimus, aut le-
gimus, quo ſtudio incendimur non modo in geſtis rebus,
ſed etiam in fictis? ut eos ſæpe, quos nunquam uidi-
mus, diligamus. te uero, quem præſentem intuemur,
cuius mentem ſenſuſq; eos cernimus, ut, quidquid bel-
li fortuna reliquum reip. fecerit, id eſſe ſaluum uelis,
quibus laudibus efferemus? quibus ſtudijs proſeque-
mur? qua beneuolentia complectemur? parietes me-
diusfidius* C. *Cæſar, ut mihi uidetur, huius curiæ tibi
gratias agere geſtiunt, quòd breui tempore futura ſit il
la auctoritas in his maiorum ſuorum & ſuis ſedibus.
equidem cum* C. Marcelli, *uiri optimi, & commemo-
rabili pietate ac uirtute præditi, lacrymas modo uobiſ-
cum uiderem, omnium* Marcellorũ *meum pectus me-
moria effodit. quibus tu etiam mortuis,* M. Marcello
*conſeruato, dignitatem ſuam reddidiſti, nobiliſſimáq;
familiam, iam ad paucos redactam, pene ab interitu
uindicaſti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innu-
merabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim
res unius eſt propria* Cæſaris: *cæteræ duce te geſtæ, ma-
gnæ illæ quidem, ſed tamen multo magnoq; comitatu:
huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ
quidē tanta eſt, ut trophæis, monimentiſq; tuis non nul
la unquam allatura ſit finem ætas: nihil enim eſt ope-
re aut manu factum, quod aliquando non conficiat, et
conſumat uetuſtas: at uero hæc tua iuſtitia, & leni-* IV
tas animi floreſcet quotidie magis, ita, ut quantum 12

operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat lau-
dibus. et cæteros quidem omnes uictores bellorum ciui-
lium iam ante æquitate, & miſericordia uiceras, ho-
dierno uero die te ipſum uiciſti. uereor, ut hoc, quod di-
cam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ip-
ſe cogitans ſentio. ipſam uictoriam uiciſſe uideris, cum
ea ipſa, quæ illa erat adepta, uictis remiſiſti. nam cũ
ipſius uictoriæ cõditione iure omnes uicti occidiſſemus,
clementiæ tuæ iudicio conſeruati ſumus. recte igitur
unus inuictus es, à quo etiam ipſius uictoriæ conditio
uiſq; deuicta eſt. atque hoc C. *Cæſaris iudicium* P. C.
13 *quàm late pateat, attendite. omnes enim qui ad illa*
arma fato ſumus neſcio quo reip. miſero funeſtoq; com-
pulſi, & ſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à
ſcelere certe liberati ſumus. nam cum M. *Marcellum,*
deprecantibus uobis, reip. conſeruauit, memet mihi,
et item reip. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos ui-
ros & ſibi ipſis, & patriæ reddidit, quorum & fre-
quentiam, & dignitatem hoc ipſo in conſeſſu uidetis;
non ille hoſtes induxit in curiam, ſed iudicauit à ple-
riſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu,
quàm cupiditate, aut crudelitate, ciuile bellum eſſe ſu-
14 *ſceptum. quo quidem in bello ſemper de pace agẽdum,*
audiendumq; eſſe putaui; ſemperq; dolui, non modo
pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitan-
tium repudiari. neque enim ego illa, nec ulla unquam
ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq; mea conſilia pacis
& togæ ſocia, non belli atque armorum fuerunt. ho-
minem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tan-
tumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut

nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens & ſciens tanquam ad interitum ruerem uoluntarium. quod quidem meum conſilium minime obſcurum fuit: nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipſo bello eadem etiam cum capitis mei periculo ſenſi. ex quo nemo erit tam iniuſtus rerum æſtimator, qui dubitet, quæ Cæſaris uoluntas de bello fuerit, cum pacis auctores conſeruandos ſtatim cenſuerit, cæteris fuerit iratior. atque id minus mirum uideretur fortaſſe tum, cum eſſet incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluiſſe ſe non dimicare, quàm uincere. atque huius quidem rei M. Marcello *ſum teſtis: noſtri enim ſenſus, ut in pace ſemper, ſic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi cum inſolentiam certorum hominum, tum etiam ipſius uictoriæ ferocitatem extimeſcentem? quo gratior tua liberalitas* C. *Cæſar nobis, qui illa uidimus, debet eſſe: non enim iam cauſæ ſunt inter ſe, ſed uictoriæ comparandæ. uidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam, gladium uagina uacuum in urbe non uidimus. quos amiſimus ciues, eos* Martis *uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, ſi fieri poſſet,* C. *Cæſar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie conſeruat quos poteſt. alterius uero partis nihil amplius eo dicam, quàm, id quod omnes uerebamur, nimis iracundam futuram fuiſſe uictoriam. quidam enim non modo armatis, ſed interdum etiam otioſis minabantur; nec, quid quiſque ſenſiſſet, ſed ubi fuiſſet, cogitandum eſſe dicebant: ut*

mihi quidem uideantur dij immortales, etiam ſi pœnas à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum, et tam luctuoſum excitauerunt, uel placati iam, uel etiam ſatiati aliquando omnem ſpem ſalutis ad clementiam uictoris, & ſapientiam contuliſſe. quare gaude tuo iſto tam excellenti bono; & fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus eſt fructus, iucunditasq; ſapienti. cætera cum tua recordabere, etſi perſæpe uirtuti, tamen plerunque felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in rep. tecum ſimul ſaluos eſſe uoluiſti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis: que non modo ſumma bona, ſed nimirum audebo uel ſola dicere. tantus eſt enim ſplendor in laude uera, tanta in magnitudine animi & conſilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata eſſe uideantur. noli igitur in conſeruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præſertim, aut prauitate aliqua lapſis, ſed opinione officij, ſtulta fortaſſe, certe non improba, & ſpecie quadā reip. non enim tua ulla culpa eſt, ſi te aliqui timuerunt; contráq; ſumma laus, quòd plerique minime timendum fuiſſe ſenſerunt. Nunc uenio ad grauiſſimam querelam, & atrociſſimam ſuſpicionem tuam: quæ non tibi ipſi magis, quàm cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te conſeruati ſumus, prouidenda eſt. quam etſi ſpero eſſe falſam, nunquam tamen uerbis extenuabo: tua enim cautio, noſtra cautio eſt: ut, ſi in alterutro peccandum ſit, malim uideri ni-

mis timidus, quam parum prudens. ſed quiſnam eſt iſte tam demens? de tuis'ne? tametſi qui magis ſunt tui, quàm quibus tu ſalutem inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui una tecum fuerunt? non eſt credibilis tantus in ullo furor, ut, quo duce omnia ſumma ſit adeptus, huius uitam non anteponat ſuæ. at ſi tui nihil cogitant ſceleris, cauendum eſt, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut ſua pertinacia uitam amiſerunt, aut tua miſericordia retinuerunt: ut aut nulli ſuperſint de inimicis, aut, qui ſuperfuerunt, amiciſſimi ſint. ſed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ ſint, & tanti receſſus, augeamus ſane ſuſpicionem tuam: ſimul enim augebimus et diligentiam. nam quis eſt omnium tam ignarus rerum, tam rudis in rep. tam nihil unquam nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans, qui non intelligat tua ſalute contineri ſuam, & ex unius tui uitam pendere omnium? equidem de te dies noctesq;, ut debeo, cogitans, caſus duntaxat humanos, et incertos euentus ualetudinis, et naturæ communis fragilitatem extimeſco; doleoq;, cum reſp. immortalis eſſe debeat, eam in unius mortalis anima conſiſtere. ſi uero ad humanos caſus, incertosq; euentus ualetudinis ſceleris etiam accedat inſidiarumq; conſenſio: quem deum, etiam ſi cupiat, opitulari poſſe reip. credamus? omnia ſunt excitanda tibi C. Cæſar uni, quæ iacere ſentis, belli ipſius impetu, quod neceſſe fuit, perculſa atque proſtrata: conſtituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda ſoboles: omnia, quæ dilapſa iam fluxerunt, ſeueris legibus uincienda ſunt. non fuit recuſandum in tanto ci-

uili

uili bello, tantóq; animorum ardore et armorum, quin
quaſſata reſp. quicunque belli euentus fuiſſet, multa
perderet & ornamenta dignitatis, & præſidia ſtabi-
litatis ſuæ, multáq; uterque dux faceret armatus, quæ
idem togatus fieri prohibuiſſet. quæ quidem nunc tibi
omnia belli uulnera curanda ſunt, quibus, præter te,
mederi nemo poteſt. itaque illam tuam præclariſſimam
& ſapientiſſimam uocem inuitus audiui, ſatis te diu
uel naturæ uixiſſe, uel gloriæ: ſatis, ſi ita uis, natu-
ræ fortaſſe; addo etiam, ſi placet, gloriæ; at, quod ma-
ximum eſt, patriæ certe parum. quare omitte quæſo
iſtam doctorum hominum in contemnenda morte pru-
dentiam: noli noſtro periculo ſapiens eſſe. ſæpe enim
uenit ad aures meas, te idem iſtud nimis crebro dicere,
ſatis te tibi uixiſſe. credo; ſed tum id audirem, ſi ti-
bi ſoli uiueres, aut ſi tibi etiam ſoli natus eſſes: nunc
cum omnium ſalutem ciuium, cunctámq; remp. res
tuæ geſtæ complexæ ſint, tantũ abes à perfectione ma-
ximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, non-
dum ieceris. hic tu modũ tuæ uitæ non ſalute reip. ſed
æquitate animi definies? quid, ſi iſtud ne gloriæ quidem
tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe auidiſſimum, quamuis ſis ſa-
26 piens, non negabis. parum'ne igitur, inquies, gloriam
magnam relinquemus? immo uero alijs, quamuis mul
tis, ſatis, tibi uni parum: quidquid enim eſt, quãuis
amplum ſit, id certe parum eſt tum, cum eſt aliquid
amplius. quòd ſi rerum tuarum immortalium C. Cæ-
ſar hic exitus futurus fuit, ut deuictis aduerſarijs rep.
in eo ſtatu relinqueres, in quo nunc eſt: uide quæſo,
ne tua diuina uirtus admirationis plus ſit habitura,

Gloria. 173.

quàm gloriæ, ſi quidem gloria eſt illuſtris, ac peruaga-ta multorum, & magnorum, uel in ſuos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama merito-rum. hæc igitur tibi reliqua pars eſt; hic reſtat actus, IX
in hoc elaborandum eſt, ut remp. conſtituas, eáq; tu 27
in primis compoſita ſumma tranquillitate, & otio, perfruare. tum te, ſi uoles; cum & patriæ, quod de-bes, ſolueris, & naturam ipſam expleueris ſatietate uiuendi, ſatis diu uixiſſe dicito. quid eſt enim omnino hoc ipſum diu, in quo eſt aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo eſt, quia poſtea nulla futura ſit? quãquam iſte tuus animus nun-quam his anguſtijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit, contentus fuit, ſemperq; immortalitatis amore flagrauit. nec uero hæc tua uita dicenda eſt, quæ cor-pore et ſpiritu continetur: illa, inquam, illa uita eſt tua Cæſar, quæ uigebit memoria ſeculorum omnium. quã poſteritas alet, quam ipſa æternitas ſemper intuebitur. huic tu inſeruias, huic te oſtentes oportet: quæ quidem quæ miretur, iampridem multa habet; nunc, etiam quæ laudet, expectat. obſtupeſcent poſteri certe, impe ria, prouincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles uictorias, monimenta, mu-nera, triumphos audientes, & legentes tuos. ſed niſi hæc urbs ſtabilita tuis conſilijs & inſtitutis erit, uaga-bitur modo nomen tuum longe, atque late, ſedem qui-dem ſtabilem, & domicilium certum non habebit. erit inter eos etiam, qui naſcentur, ſicut inter nos fuit, ma gna diſſenſio; cum alij laudibus ad cœlum res tuas ge ſtas efferent, alij fortaſſe aliquid requirent, idq;, uel

maximum, niſi belli ciuilis incendium ſalute patriæ re-ſtinxeris, ut illud fati fuiſſe uideatur, hoc conſilij. ſerui igitur ijs etiam iudicibus, qui multis poſt ſeculis de te iudicabunt, et quidē haud ſcio, an incorruptius, quàm nos: nam & ſine amore, & ſine cupiditate, & rurſus ſine odio, & ſine inuidia iudicabunt. id autem, etiam ſi tunc ad te, ut quidam falſo putant, non pertinebit, nunc certe pertinet, te eſſe talem, ut tuas laudes obſcuratura nulla unquam ſit obliuio. diuerſæ uoluntates ciuium fuerunt, diſtractæq́; ſententiæ: non enim conſilijs ſolum & ſtudijs, ſed armis etiam & caſtris diſſidebamus: erat autem obſcuritas quædam, erat certamen inter clariſſimos duces: multi dubitabant, quid optimum eſſet; multi, quid ſibi expediret; multi, quid deceret; non nulli etiam, quid liceret. perfuncta reſp. eſt hoc miſero fataliq́; bello: uicit is, qui non fortuna inflammaret odium ſuum, ſed bonitate leniret; neque omnes, quibus iratus eſſet, eoſdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs poſita, alijs erepta ſunt. ingratus eſt iniuſtusq́; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut etiam ille ſit melior, qui in acie cecidit, quàm qui in cauſa animam non profudit: quæ enim pertinacia quibuſdam, eadem alijs conſtantia uideri poteſt. ſed quia iam omnis fracta diſſenſio eſt armis, et extincta æquitate uictoris; reſtat, ut omnes unum uelint, qui modo habent aliquid non ſolum ſapientiæ, ſed etiam ſanitatis: quia, niſi te C. Cæſar ſaluo, & in iſta ſententia, qua cum antea, tum hodie uel maxime uſus es, manente, ſalui eſſe non poſſumus. quare omnes te, qui hæc

ſalua eſſe uolumus, & hortamur, & obſecramus, ut uitæ, ut ſaluti tuæ conſulas; omnesq; tibi, ut pro alijs etiam loquar, quod de me ipſe ſentio, quoniam ſubeſſe aliquid putas, quod cauendum ſit, non modo excubias, & cuſtodias, ſed etiam laterum noſtrorum oppoſitus, & corporum pollicemur. Sed ut, unde eſt orſa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæſar, maiores etiam habemus: nam omnes idem ſentiunt, quod ex omnium precibus, & lacrymis ſentire potuiſti: ſed quia non eſt aſtantibus omnibus neceſſe dicere, à me certe dici uolunt: cui neceſſe eſt quodam modo, & quòd uolunt, et quòd, M. Marcello à te huic ordini populoq; R. & reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non ut de unius ſolum, ſed ut de communi omniũ ſalute, ſentio. quod autem ſummæ beneuolentiæ eſt, quæ mea erga illum omnibus ſemper nota fuit, ut uix C. Marcello, optimo, & amantiſſimo fratri, præterea quidem cederem nemini: cum id ſolicitudine, cura, labore tandiu præſtiterim, quandiu eſt de illius ſalute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, moleſtijs, doloribus liberatus præſtare debeo. itaque C. Cæſar ſic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus à te non conſeruato ſolum, ſed etiam ornato: tamen ad tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit.

Liber Fulvij Urſini.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM, ORATIO XLI. Vide ep. ad Att. 503 in Florentinis.

Quum crimen C. Cæſar, et ante hunc
1 *diem inauditum propinquus meus ad*
te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium
in Africa fuiſſe: idq; C. Panſa, præ-
ſtanti uir ingenio, fretus fortaſſe ea fa-
miliaritate, quæ eſt ei tecum, auſus eſt confiteri. ita-
que, quò me uertam, neſcio: paratus enim ueneram,
cum tu id neque per te ſcires, neque audire aliunde po-
tuiſſes, ut ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutem
abuterer. ſed quoniam diligentia inimici inueſtigatum
eſt, quod latebat: confitendum eſt, ut opinor: præſer-
tim cum meus neceſſarius C. Panſa fecerit, ut id iam
integrum non eſſet: omiſſaq; controuerſia omnis ora-
tio ad miſericordiam tuam conferenda eſt, qua pluri-
mi ſunt conſeruati, cum à te non ſolum liberationem
2 *culpæ, ſed errati ueniam impetrauiſſent. habes igitur*
Tubero, quod eſt accuſatori maxime optandum, confi-
tentem reum, ſed tamen ita confitentem, ſe in ea par-
te fuiſſe, qua te Tubero, qua uirum omni laude dignũ,
patrem tuũ. itaque prius de ueſtro delicto confiteamini,
neceſſe eſt, quàm Ligarij ullam culpã reprehendatis.

Q. igitur Ligarius, cum eſſet adhuc nulla belli ſu-
ſpicio, legatus in Africam cum pro conſule C. Conſidio
profectus eſt: qua in legatione & ciuibus & ſocijs ita
ſe probauit, ut decedens Conſidius prouincia, ſatisfa-
cere hominibus non poſſet, ſi quenquam alium prouin-
ciæ præfeciſſet. itaque Q. Ligarius, cum diu recu-

ſans nihil profeciſſet, prouinciam accepit inuitus: cui ſic præfuit in pace, ut & ciuibus, & ſocijs gratiſſima eſſet eius integritas & fides. bellum ſubito exarſit; quod, qui erant in Africa, ante audierunt geri, quàm parari. quo audito, partim cupiditate inconſiderata, partim cæco quodam timore, primo ſalutis cauſa, poſt etiam ſtudij ſui, quærebant aliquem ducem. tum Ligarius domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens, nullo ſe implicari negotio paſſus eſt. interim P. Actius Varus, qui prætor Africam obtinuerat, Vticam uenit. ad eum ſtatim concurſum eſt: atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium; ſi illud imperium eſſe potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico conſilio deferebatur. itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paulum aduentu Vari conquieuit. adhuc C. Cæſar Q. Ligarius omni culpa uacat. domo eſt egreſſus non modo nullum ad bellum, ſed ne ad minimã quidem ſuſpicionem belli: legatus in pace profectus, in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit, ut ei pacem eſſe expediret. profectio certe animum tuum non debet offendere: num igitur remanſio? multo minus: nam profectio uoluntatem habuit non turpem, remanſio etiam neceſſitatem honeſtam. ergo hæc duo tempora carent crimine; unum, cum eſt legatus profectus; alterum, cum efflagitatus à prouincia, præpoſitus Africæ eſt. tertium eſt tempus, quo poſt aduentum Vari in Africa reſtitit. quod ſi eſt crimino ſum; neceſſitatis crimen eſt, non uoluntatis. an ille, ſi potuiſſet illinc ullo modo euadere, Vticæ potius, quàm Romæ; cum P. Actio, quàm cum

concordiſſimis fratribus; cum alienis eſſe, quàm cum ſuis, maluiſſet? cum ipſa legatio plena deſiderij ac ſolicitudinis fuiſſet propter incredibilem quendam fratrum amorem, hic æquo animo eſſe potuit belli diſſidio diſtractus à fratribus? nullum igitur habes Cæſar adhuc in Q. *Ligario ſignum alienæ à te uoluntatis: cuius ego cauſam, animaduerte quæſo, qua fide defendam, cum prodo meam. ò clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentisq; decorandam.* M. *Cicero apud te defendit alium in ea uoluntate non fuiſſe, in qua ſe ipſum confitetur fuiſſe; nec tuas tacitas cogitationes extimeſcit; nec, quid tibi de alio audienti, de ſe ipſo occurrat, reformidat. uide, quàm non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, uoce contendam, ut hoc populus* R. *exaudiat. Suſcepto bello Cæſar, geſto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo, ac uoluntate ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cum hoc ſciret, tamen me, antequam uidit, reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas miſit, ut eſſem idem, qui fuiſſem: qui cum ipſe imperator in toto imperio populi* R. *unus eſſet, eſſe me alterum paſſus eſt: à quo, hoc ipſo* C. *Panſa mihi nuncium perferente, conceſſos faſces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique ſe ſalutem putauit reddere, ſi eam nullis ſpoliatam ornamentis redderet. uide quæſo Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque hæc propterea de me dixi, ut*

mihi Tubero, cum de ſe eadem dicerem, ignoſceret. cu
ius ego induſtriæ gloriæq; faueo, uel propter propin=
quam cognationem, uel quòd eius ingenio ſtudijſq; de=
lector, uel quòd laudem adoleſcentis propinqui exiſti=
mo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed 9
hoc quæro, quis putet fuiſſe crimen, eſſe in Africa
Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe
uoluit, & prohibitum ſe à Ligario queritur, & certe
contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. quid
enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gla
dius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus
erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus?
ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis ur=
geo: commoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar.
ijſdem in armis fui. quid autem aliud egimus Tubero, IV
niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? quorum igitur 10
impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum ip=
ſorum ad crudelitatem te acuet oratio? atque in hac
cauſa non nihil equidem Tubero etiam tuam, ſed mul=
to magis patris tui prudentiam deſidero; quòd homo
cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc
cauſæ quod eſſet, non uiderit. nam ſi uidiſſet, quouis
profecto, quàm iſto modo à te agi maluiſſet. arguis fa
tentem: non eſt ſatis. accuſas eum, qui cauſam habet
aut, ut ego dico, meliorem, quàm tu, aut, ut tu uis,
parem. hæc non modo mirabilia ſunt, ſed prodigijs ſi= 11
milia, quæ dicam. non habet eam uim iſta accuſatio,
ut Q. Ligarius condemnetur, ſed ut necetur. hoc egit
ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores, uſque ad ſan=
guinem incitare ſolent odium aut leuium Græcorum,

Concitari ſolent odio ::
ſos
odia

aut immanium barbarorum. nam quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho, auunculo ſuo, ne cum eius filio, conſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. non tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis.
12 at iſtud ne apud eum quidem dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte multabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt. ego uero iſtud non poſtulo, inquies. ita mehercule exiſtimo Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq́; ueſtrum; ſtudia denique generis ac familiæ ueſtræ uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atque optimarum nota ſunt mihi
13 omnia: itaque certo ſcio, uos non petere ſanguinem: ſed parum attenditis: res enim eò ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideamini eſſe cõtenti. quæ eſt igitur alia præter mortem? ſi enim in exilio eſt, ſicuti eſt: quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq́; eſt grauius. quod nos domi petimus precibus, & lacrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtræ cauſæ fidentes, quàm huius humanitati; id ne impetremus, pugnabis? & in noſtrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes
14 ſupplicum uoce prohibebis? ſi, cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes, & clamare cœpiſſes, C. Cæſar

caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: non ne omnem humanitatem exuiſſes? quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiæ tollere? dicam plane C. Cæſar, quod ſentio. ſi in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquam, obtines: (intelligo quid loquar) acerbiſſimo luctu redundaret iſta uictoria. quàm multi enim eſſent de uictoribus, qui te crudelem eſſe uellent, cum etiam de uictis reperiantur? quàm multi, qui, cum à te nemini ignoſci uellent, impedirent clementiam tuã, cum etiam iÿ, quibus ipſe ignouiſti, nolint te in alios eſſe miſericordem? quòd ſi probare Cæſari poſſemus, in Africa Ligarium omnino non fuiſſe; ſi honeſto & miſericordi mendacio ſaluti ciuis calamitoſi conſultum eſſe uellemus: tamen hominis non eſſet, in tanto diſcrimine & periculo ciuis, refellere et coarguere noſtrum mendacium: & ſi eſſet alicuius, eius certe non eſſet, qui in eadem cauſa & fortuna fuiſſet. ſed tamen aliud eſt errare Cæſarem nolle, aliud nolle miſereri. diceres, caue Cæſar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoſcas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox eſt. qua qui apud te C. Cæſar utetur, ſuam citius abÿciet humanitatem, quàm extorquebit tuam. at primus aditus, et poſtulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit, uelle ſe de Q. Ligariÿ ſcelere dicere. non dubito, quin admiratus ſis; uel quòd de nullo alio quiſquam; uel quòd is, qui in eadem cauſa fuiſſet; uel quidnam noui facinoris afferret. ſcelus

tu illud uocas Tubero? cur? iſto enim nomine illa ad-huc cauſa caruit. alij errorem appellant, alij timorem; qui durius, ſpem, cupiditatem, odiũ, pertinaciam; qui grauiſſime, temeritatem; ſcelus, præter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, ſi proprium & uerum nomen noſtri mali quæratur, fatalis quædã calamitas incidiſſe uideatur, et improuidas hominum mentes occupauiſſe, ut nemo mirari debeat humana cõſilia diuina neceſſitate eſſe ſuperata. liceat eſſe miſeros, quanquam hoc uictore non poſſumus. ſed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: ſceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quiſquam ex te Cæſar audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerunt, niſi à te contumeliam propulſare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, niſi ut ſuum ius tueretur, et dignitatem tuam? quid? tu cum pacem eſſe cupiebas, id'ne agebas, ut tibi cum ſceleratis, an ut cum bonis ciuibus conueniret? mihi uero Cæſar tua in me maxima merita tanta certe non uiderentur, ſi me ut ſceleratum à te conſeruatum putarem. quo modo autem tu de rep. bene meritus eſſes, ſi tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe uoluiſſes? ſeceſſionem tu illam exiſtimauiſti Cæſar initio, non bellum; nõ hoſtile odium, ſed ciuile diſſidium, utriſque cupiẽtibus remp. ſaluam, ſed partim conſilijs, partim ſtudijs à communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat pene par, non par fortaſſe eorum, qui ſequebantur: cauſa tum dubia; quòd erat aliquid in utraque parte, quod probari poſſet: nunc melior certe ea iudicanda eſt, quam

etiam dij adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, niſi armatus? ſed ut omittam communem cauſam, ueniamus ad noſtram. Vtrum tandem exiſtimas facilius fuiſſe Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? poteramus'ne, inquies, cum ſenatus cenſuiſſet? ſi me conſulis, nullo modo. ſed tamen Ligarium ſenatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere ſenatui neceſſe erat: uos tunc paruiſtis, cum paruit nemo, qui noluit. reprehendo igitur? minime uero: neque enim licuit aliter ueſtro generi, nomini, familiæ, diſciplinæ. ſed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, eaſdem in alijs reprehendatis. Tuberonis ſors coniecta eſt ex S. C. cum ipſe non adeſſet, morbo etiam impediretur: ſtatuerat ſe excuſare. hæc ego noui propter communes neceſſitudines, quæ mihi ſunt cum L. Tuberone: domi una eruditi, militiæ contubernales, poſt affines, in omni denique uita familiares: magnum etiam uinculum, quòd iiſdem ſemper ſtudijs uſi ſumus. ſcio igitur Tuberonem domi manere uoluiſſe: ſed ita quidam agebant, ita reip. ſanctiſſimum nomen opponebant, ut, etiam ſi aliter ſentiret, uerborum tamen ipſorum pondus ſuſtinere non poſſet. ceſſit auctoritati ampliſſimi uiri, uel potius paruit: una eſt profectus cum ijs, quorũ erat una cauſa: tardius iter fecit: itaque in Africam uenit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur, uel ira potius: nam ſi crimen eſt prohibere illum uoluiſſe, non minus magnum eſt, uos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc urbem gerendum,

obtinere uoluiſſe, quàm aliquem ſe imperatorem eſſe maluiſſe. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium ſe habere dicebat: faſces certe habebat. ſed quoquo modo ſeſe illud habet, hæc querela ueſtra Tubero quid ualet? recepti in prouinciam non ſumus. quid, ſi eſſetis? Cæſari ne eam tradituri fuiſſetis, an contra eum retenturi? uide, quid licentiæ Cæſar nobis tua liberalitas det, uel potius audaciæ. ſi reſponderit Tubero, Africam, quò ſenatus eum ſorsq; miſerat, tibi patrem ſuum traditurum fuiſſe: non dubitabo apud ipſum te, cuius id eum facere interfuit, grauiſſimis uerbis eius conſilium reprehendere: non enim ſi tibi ea res grata fuiſſet, eſſet etiam probata. ſed iam hoc totum omitto, non tam ut ne offendam tuas patientiſſimas aures, quàm ne Tubero, quod nunquam cogitauit, facturus fuiſſe uideatur. ueniebatis igitur in Africam, prouinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infeſtam, in qua erat rex potentiſſimus, inimicus huic cauſæ, aliena uoluntas, conuentus firmi atque magni. quæro, quid facturi fuiſſetis? quanquam, quid facturi fueritis, non dubitem, cum uideam, quid feceritis. prohibiti eſtis in prouincia ueſtra pedem ponere, ut perhibetis, ſumma cum iniuria. quo modo id tuliſtis? acceptæ iniuriæ querelam ad quem detuliſtis? nempe ad eum, cuius auctoritatem ſecuti, in ſocietatem belli ueneratis. quòd ſi Cæſaris cauſa in prouinciã ueniebatis, ad eum profecto excluſi prouincia ueniſſetis: ueniſtis ad Pompeium: quæ eſt ergo apud Cæſarem querela, cum eum accuſetis, à quo queramini uos prohibitos contra Cæſarem bellum gerere? atque in hoc

quidem uel cum mendacio, ſi uultis, gloriari per me licet, uos prouinciam fuiſſe Cæſari tradituros, etiam ſi à Varo & quibuſdam alijs prohibiti eſſetis: ego autem confitebor culpam eſſe Ligarij, qui uos tantæ laudis occaſione priuauerit. ſed uide quæſo C. Cæſar conſtantiã ornatiſſimi uiri, L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipſe probarem, ut probo, tamen non commemorarem, niſi à te cognouiſſem in primis eam uirtutẽ ſolere laudari. quæ fuit igitur unquam in ullo homine tanta conſtantia? conſtantiã dico? neſcio, an melius patientiã poſſem dicere: quotus enim iſtud quiſque feciſſet, ut à quibus partibus in diſſenſione ciuili non eſſet receptus, eſſetq́; etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipſas rediret? magni cuiuſdam animi, atque eius uiri eſt, quem de ſuſcepta cauſa, propoſitaq́; ſententia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum poſſet depellere. ut enim cætera paria Tuberoni cum Varo fuiſſent, honos, nobilitas, ſplendor, ingenium, quæ nequaquam fuerũt; hoc certe præcipuum Tuberonis fuit, quòd iuſto cum imperio ex S. C. in prouinciam ſuã uenerat. hinc prohibitus, non ad Cæſarem, ne iratus; non domum, ne iners; non aliquam in regionem, ne condemnare cauſam illam, quam ſecutus eſſet, uideretur; in Macedoniam, in Cn. Pompeij caſtra uenit, in eam ipſam cauſam, à qua erat reiectus cum iniuria. quid? cum iſta res nihil commouiſſet eius animum, ad quem ueneratis: languidiore, credo, ſtudio in cauſa fuiſtis. tantùmmodo in præſidijs eratis, animi uero à cauſa abhorrebant: an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quàm in reliquis, omnes uincendi ſtudio teneba-

mur? pacis equidem ſemper auctor fui, ſed tum ſero:
erat enim amentis, cum aciem uideres, pacem cogitare.
omnes inquam uincere uolebamus; tu certe præcipue,
qui in eum locum ueniſſes, ubi tibi eſſet pereundum,
niſi uiciſſes: quanquam, ut nunc ſe res habet, non du-
bito, quin hanc ſalutem anteponas illi uictoriæ. hæc ego
29 *non dicerem Tubero, ſi aut uos conſtantiæ ueſtræ, aut*
Cæſarem beneficij ſui pœniteret. nunc quæro, utrum
ueſtras iniurias, an reip. perſequamini. ſi reip. quid de
ueſtra in ea cauſa perſeuerantia reſpondebitis? ſi ue-
ſtras, uidete ne erretis, qui Cæſarem ueſtris inimicis
iratum fore putetis, cum ignouerit ſuis. itaque num
tibi uideor Cæſar in cauſa Ligarij occupatus eſſe? num
de eius facto dicere? quidquid dixi, ad unam ſummam
referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel miſe-
30 *ricordiæ tuæ. cauſas Cæſar egi multas, & quidem te-*
cum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: cer-
te nunquam hoc modo, ignoſcite iudices, errauit, la-
pſus eſt, non putauit, ſi unquam poſthac. ad paren-
tem ſic agi ſolet: ad iudices, non fecit, non cogitauit,
falſi teſtes, fictum crimen. dic te Cæſar de facto Ligarij
iudicem eſſe: quibus in præſidijs fuerit, quære. taceo.
ne hæc quidem colligo, quæ fortaſſe ualerent etiã apud
iudicem: legatus ante bellum profectus, relictus in pa-
ce, bello oppreſſus, in eo non acerbus, tum etiam fuit
totus animo & ſtudio tuus. ad iudicem ſic agi ſolet.
ſed ego ad parentem loquor: erraui, temere feci, pœni-
tet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam pe-
to, ut ignoſcas oro: ſi nemo impetrauit, arroganter: ſi
31 *plurimi, tu idem fer opem, qui ſpem dediſti: an ſpe-*

randi Ligario cauſa non ſit, cum mihi apud te ſit locus etiam pro altero deprecandi? quanquam neque in hac oratione ſpes eſt poſita cauſæ, nec in eorũ ſtudijs, qui à te pro Ligario petũt, tui neceſſarij. uidi enim et cognoui, quid maxime ſpectares, cum pro alicuius ſalute multi laborarent, cauſaſ apud te rogantium gratiores eſſe, quàm preces; neque ſpectare, quàm tuus eſſet neceſſarius is, qui te oraret; ſed quam illius, pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiores illi eſſe uideantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quàm tu ipſe, qui illis tam multa concedis. ſed uideo tamen apud te cauſas, ut dixi, rogantium ualere plus, quàm preces, ab ijsq; te moueri maxime, quorum iuſtiſſimum dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conſeruando multis tu quidem gratum facies neceſſarijs tuis: ſed hoc quæſo conſidera, quod ſoles. poſſum fortiſſimos uiros, Sabinos, tibi probatiſſimos, totumq; agrum Sabinum, florem Italiæ, robur reip. proponere. noſti optime homines. animaduerte horum omnium mœſtitiam, & dolorem. huius T. Brochi, de quo, non dubito, quid exiſtimes, lacrymas, ſqualoremq; ipſius, & filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæſar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi ſunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his eſt optatius, quàm patria, quàm domus, quàm dij penates, uno illo exulante. ſi fraterne, ſi pie, ſi cum dolore faciunt, moueant te horum lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quæ uicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduerſarios, putare, niſi qui nobiſcum

eſſent;

eſſent; te omnes, qui contra te non eſſent, tuos. uides'ne igitur hunc ſplendorem omnem, hanc Brochorum *domum, hunc* L. Marcium, C. *Ceſetium,* L. *Cornificium, hoſce omnes equites* R. *qui adſunt ueſte mutata, non ſolum notos tibi, uerum etiam probatos uiros, qui tecum fuerunt? atque his maxime iraſcebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiam minabantur. conſerua igitur tuis ſuos, ut, quem ad modum cætera, quæ*
XII *dicta ſunt à te, ſic hoc ueriſſimum reperiatur. quòd ſi*
34 *penitus perſpicere poſſes concordiam* Ligariorum*: omnes fratres tecum iudicares fuiſſe. an poteſt quiſquam dubitare, quin, ſi* Q. Ligarius *in* Italia *eſſe potuiſſet, in eadem ſententia futurus fuerit, in qua fratres fuerũt? quis eſt, qui horum conſenſum conſpirantem, & pene conflatum, in hac prope æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc non ſentiat, quiduis prius futurum fuiſſe, quàm ut hi fratres diuerſas ſententias, fortunasq; ſequerentur? uoluntate igitur omnes tecum fuerunt, tem peſtate abreptus eſt unus: qui ſi conſilio id feciſſet, eſſet*
35 *eorum ſimilis, quos tu tamen ſaluos eſſe uoluiſti. ſed ierit ad bellum, diſſenſerit non à te ſolum, uerum etiã à fratribus: hi te orant tui. equidem cum tuis omnibus negotijs intereſſem, memoria teneo qualis tum* T. Ligarius, *quæſtor urbanus, fuerit erga te, & dignitatem tuam. ſed parum eſt me hoc meminiſſe: ſpero etiã te, qui obliuiſci nihil ſoles, niſi iniurias, quoniam hoc eſt animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius quæſtoris officio cogitantem, etiam de alijs quibuſdam*
36 *quæſtoribus reminiſcentem recordari. hic igitur* T. Ligarius, *qui tum nihil egit aliud, (neque enim hæc di-*

uiuabat) niſi ut tu eum ſtudioſum, & bonum uirum iudicares, nunc à te ſupplex fratris ſalutem petit. quã, huius admonitus officio, cum utriſque his dederis, tres fratres optimos, & integerrimos non ſolum ſibi ipſos, neque his tot, ac talibus uiris, neque nobis neceſſariis ſuis, ſed etiam reip. condonaueris. fac igitur, quod de 37 homine nobiliſſimo, & clariſſimo M. Marcello reſtituto feciſti nuper in curia, nunc idem in foro de optimis, et huic omni frequentiæ probatiſſimis fratribus. ut conceſſiſti illum ſenatui, ſic da hunc populo, cuius uoluntatem cariſſimam ſemper habuiſti: &, ſi ille dies tibi glorioſiſſimus, populo R. gratiſſimus fuit, noli obſecro dubitare C. Cæſar ſimilem illi gloriæ laudem, quam ſæpiſſime quærere. nihil eſt enim tam populare, quàm bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt: homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm ſalutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quam ut poſſis; 38 nec natura tua melius, quàm ut uelis conſeruare quãplurimos. longiorem orationem cauſa forſitan poſtulat, tua certe natura breuiorem. quare cum utilius eſſe arbitrer te ipſum, quàm aut me, aut quenquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantum te admonebo, ſi illi abſenti ſalutem dederis, præſentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO, AD C. CAESAREM, ORATIO XLII.

Vm in omnibus cauſis grauioribus C. Cæſar initio dicendi commoueri ſoleam uehementius, quàm uidetur uel uſus, uel ætas mea poſtulare: tum in hac cauſa ita me multa perturbant, ut, quantum mea fides ſtudij mihi afferat ad ſalutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. primum dico pro capite fortunisq́; regis: quod ipſum etſi non iniquum eſt, in tuo duntaxat periculo; tamen eſt ita inuſitatum, regem capitis reum eſſe, ut ante hoc tempus non ſit auditum. deinde eum regem, quem ornare antea cuncto cum ſenatu ſolebamus pro perpetuis eius in noſtram remp. meritis, nunc contra atrociſſimum crimen cogor defendere. accedit, ut accuſatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Caſtor, ne dicam ſceleratum, & impium, qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit; adoleſcentiæq́; ſuæ terrorem intulerit ei, cuius ſenectutem tueri, & tegere debebat; commendationem ineuntis ætatis ab impietate, & ſcelere duxerit; aui ſeruum corruptum præmijs ad accuſandum dominum impulerit, & à legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accuſantis, & dominum abſentem, & dominum amiciſſimum noſtræ reip. cum os uidebam, cum uerba audiebam, non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quàm de fortunis communibus extime-

ſcebam. nam cum more maiorum de ſeruo in dominum ne tormentis quidem quæri liceat, in qua quæſtione dolor ueram uocem elicere poſſit etiam ab inuito: exortus eſt ſeruus, qui, quem in equuleo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. perturbat me C. Cæſar etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere deſino: re enim iniquum eſt, ſed tua ſapientia fit æquiſſimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius uitam conſilium facinoris iniſſe arguare, ſi per ſe ipſum conſideres, graue eſt: nemo enim ferè eſt, qui ſui periculi iudex non ſibi ſe æquiorem, quam reo præbeat. ſed tua C. Cæſar præſtans ſingulariſq; natura hunc mihi metum minuit: non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quàm intelligo, quid de te cæteros uelis iudicare. moueor etiam loci ipſius inſolentia, quòd tantam cauſam, quanta nulla unquam in diſceptatione uerſata eſt, dico intra domeſticos parietes, dico extra conuentum, et eam frequentiam, in qua oratorũ ſtudia niti ſolent: in tuis oculis, in tuo ore, uultuq; acquieſco: te unum intueor: ad te unum omnis mea ſpectat oratio: quæ mihi ad ſpem obtinendæ ueritatis grauiſſima ſunt, ad motum animi, & omnem impetum dicendi, contentionemq; leuiora. hanc enim C. Cæſar cauſam ſi in foro dicerem eodem audiente, & diſceptante te, quantam mihi alacritatem populi R. concurſus afferret? quis enim ciuis ei regi non faueret, cuius omnem ætatem in populi R. bellis conſumptam eſſe meminiſſet? ſpectarem curiam, intuerer forum, cœlum denique teſtarer ipſum. ſic, cum & deorum immortalium, & populi R. et ſenatus beneficia in regem Deiotarum re=

cordarer, nullo modo mihi deeſſe poſſet oratio. quæ quoniam anguſtiora parietes faciunt, actioq́; cauſæ maxime debilitatur loco: tuum eſt Cæſar, qui pro multis ſæpe dixiſti, quid nunc mihi animi ſit, ad te ipſum referre, quo facilius tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequam de accuſatione ipſa dico, de accuſatorum ſpe pauca dicam. qui cum uideantur neque ingenio, neque uſu, atque exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc cauſam non ſine aliqua ſpe, & cogitatione uenerunt. iratum te regi Deiotaro fuiſſe, non erant neſcij: affectum illum quibuſdam incommodis, & detrimentis, propter offenſionem animi tui, meminerant: teq́; cum huic iratum, tum ſibi amicum cognouerant: cumq́; apud ipſum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen inſideret. quamobrem hoc nos primum metu C. Cæſar per fidem, & conſtantiam, & clementiam tuam libera, ne reſidere in te ullam partem iracundiæ ſuſpicemur. per dexteram te iſtam oro, quam regi Deiotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti; iſtam, inquam, dexteram, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promiſſis, & fide firmiorem. tu illius domum inire, tu uetus hoſpitium renouare uoluiſti: te eius dij penates acceperunt: te amicũ, & placatum Deiotari regis aræ focíq; uiderunt. cum facile exorari Cæſar, tum ſemel exorari ſoles. nemo unquam te placauit inimicus, qui ullas reſediſſe in te ſimultatis reliquias ſenſerit. quanquam cui ſunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? nunquam tu illum accuſauiſti, ut hoſtem, ſed ut amici officio parum fun-

ctum, quòd propenſior in Cn. Pompeij amicitiam fuiſſet, quàm in tuam. cui tamen ipſi regi ueniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi tum auxilia Pompeio, uel ſi etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione ætatis uſus eſſet. itaque cum maximis eum rebus liberares, perparuam amicitiæ culpam relinquebas. itaque non ſolum in eum non animaduertiſti, ſed omni metu liberauiſti, hoſpitem agnouiſti, regem reliquiſti: neque enim ille odio tui progreſſus, ſed errore communi lapſus eſt. is rex, quem ſenatus hoc nomine ſæpe honorificentiſſimis decretis appellauiſſet, quiq; illum ordinem ab adoleſcentia grauiſſimum ſanctiſſimumq; duxiſſet, iiſdem rebus eſt perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media rep. nati, ſemperq; uerſati. cum audiſſet ſenatus cõſentientis auctoritate arma ſumpta, conſulibus, prætoribus, tribunis pl. nobis imperatoribus remp. defendendam datam: mouebatur animo, et uir huic imperio amiciſſimus de ſalute populi R. extimeſcebat, in qua etiam ſuam incluſam eſſe uidebat: in ſummo tamen timore quieſcendum ſibi eſſe arbitrabatur. maxime uero perturbatus eſt, ut audiuit conſules ex Italia profugiſſe, omneſq; conſulares, (ſic enim nunciabatur) cunctum ſenatum, totam Italiam eſſe effuſam: talibus enim nuncijs, & rumoribus patebat ad orientem uia, nec ulli ueri ſubſequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de ſtudio concordiæ, & pacis, nihil de conſpiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cum ita eſſent, tamen uſque eò ſe tenuit, quoad à Cn. Pompeio ad eum legati literæq; uenerunt. ignoſce, ignoſce Cæſar, ſi eius

uiri auctoritati rex Deiotarus ceſſit, quem nos omnes ſecuti ſumus, in quem cum dij, atque homines omnia ornamenta congeſſiſſent, tum tu ipſe plurima, & maxima: neque enim, ſi tuæ res geſtæ cæterorum laudibus obſcuritatem attulerunt, iccirco Cn. Pompeij memoriam amiſimus. quantum nomen eius fuerit, quantæ opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores populi R. quanti ſenatus, quanti tui, quis ignorat? tanto ille ſuperiores uicerat gloria, quanto tu omnibus præſtitiſti. itaque Cn. Pompeij bella, uictorias, triumphos, conſulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non poſſumus. ad eum igitur rex Deiotarus uenit hoc miſero fataliq; bello, quem ante iuſtis hoſtilibusq; bellis adiuuerat, quocum erat non hoſpitio ſolum, uerum etiam familiaritate coniunctus: & uenit uel rogatus, ut amicus; uel accerſitus, ut ſocius; uel euocatus, ut is, qui ſenatui parere didiciſſet: poſtremo uenit ut ad fugientem, non ut ad inſequentem, id eſt, ad periculi, non ad uictoriæ ſocietatem. itaque Pharſalico prælio facto, à Pompeio diſceſſit: ſpem infinitam perſequi noluit: uel officio, ſi quid debuerat, uel errori, ſi quid neſcierat, ſatisfactum eſſe duxit: domum ſe contulit: teq; Alexandrinum bellum gerente utilitatibus tuis paruit. ille exercitum Cn. Domitij, ampliſſimi uiri, ſuis tectis, & copijs ſuſtentauit: ille Epheſum ad eum, quem tu ex tuis fideliſſimum, & probatiſſimum omnibus delegiſti, pecuniam miſit: ille iterum, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit, qua ad bellum utereris: ille corpus ſuum periculo obiecit, tecumq; in acie contra Phar-

nacem fuit, tuumq́; hoſtem eſſe duxit ſuum, quæ quidem à te in eam partem accepta ſunt C. *Cæſar, ut eum ampliſſimo regis honore, & nomine affeceris. is igitur non modo à te periculo liberatus, ſed etiam honore ampliſſimo ornatus, arguitur, domi te ſuæ interficere uoluiſſe. quod tu, niſi eum furioſiſſimum iudicas, ſuſpicari profectò non potes. ut enim omittam, cuius tanti ſceleris fuerit, in conſpectu deorum penatium necare hoſpitem; cuius tantæ importunitatis, omnium gentium, atque omnis memoriæ clariſſimum lumen extinguere; cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarum non extimeſcere; cuius tam inhumani, & ingrati animi, à quo rex appellatus eſſet, in eum tyrannum inueniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes reges, quorum multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes ſocios, omnes prouincias, omnia denique omnium arma contra ſe unum excitare? quonã ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum cariſſimo filio diſtractus eſſet, tanto ſcelere non modo perfecto, ſed etiam cogitato? at, credo, hæc homo inconſultus, & temerarius non uidebat. quis conſideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquam hoc loco* Deiotarum *non tam ingenio, & prudentia, quàm fide, & religione uitæ defendendum puto. nota tibi eſt* C. *Cæſar hominis probitas, noti mores, nota conſtantia. cui porro, qui modo populi* R. *nomen audiuit,* Deiotari *probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non ſit audita? quod agitur facinus, nec in hominem imprudentẽ cadere poſſet, propter metum præſentis exitij, nec in facinoroſum, niſi eſſet idem amentiſſimus: id uos & à uiro optimo,*

& ab homine minime ſtulto cogitatum eſſe confingitis.
17 at quàm non modo credibiliter, ſed ne ſuſpicioſe quidẽ.
cum, inquit, in caſtellum Luceium *ueniſſes, & do-*
mum regis hoſpitis tui diuertiſſes, locus erat quidam,
in quo erant ea compoſita, quibus rex te munerare con=
ſtituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, du
cere uolebat: ibi enim erant armati, qui te interficerẽt,
in eo ipſo loco collocati. en crimen, en cauſa, cur regem
fugitiuus, dominum ſeruus accuſet. ego mehercule C.
Cæſar *initio, cum eſt ad me iſta cauſa delata,* Phidip=
pum, medicum, ſeruum regium, qui cum legatis miſſus
eſſet, ab iſto ipſo adoleſcente exiſtimaui eſſe corruptum:
hac ſuſpicione ſum perculſus: medicum indicem ſubor=
nabit, finget uidelicet aliquod crimen ueneni. etſi à ue
ritate longe, tamen à conſuetudine criminandi nõ mul
18 tum res abhorrebat. quid ait medicus? nihil de ueneno.
at id fieri potuit primo occultius in potione, uel in ci=
bo: deinde etiam impunius fit, quod cum eſt factum,
negari poteſt. ſi palam te interemiſſet, omnium in ſe
gentium non ſolum odia, ſed etiam arma conuertiſſet:
ſi ueneno, Iouis *illius quidẽ hoſpitalis numen nunquam*
celare potuiſſet, homines uero fortaſſe celauiſſet. quod
igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit,
id tibi, & medico callido, & ſeruo, ut putabat, fide=
li non credidit; de armis, de ferro, de inſidijs celare te
19 noluit? at quàm feſtiue crimen contexitur. tua te, in=
quit, eadem, quæ ſemper, fortuna ſeruauit. negaui-
ſti tum te inſpicere uelle. quid poſtea? an Deiotarus, *re*
illo tempore non perfecta, continuo dimiſit exercitum?
nullus erat alius inſidiandi locus? at eodem te, cum cœ=

nauiſſes, rediturũ dixeras: itaq; feciſti. horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuiſſes, tum illuc iuiſti, ut dixeras. quo in loco Deiotarum talem erga te cognouiſti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificentiſſima dona, ut ſcriptum legimus, uſque ad Numantiam miſit ex Aſia, quæ Africanus inſpectante exercitu accepit; quod cum præſens Deiotarus regio & animo, & more feciſſet, tu in cubiculum diſceſſiſti. obſecro C. Cæſar repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te intuentium, atque admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, niſi moderate, niſi quiete, niſi ex hominis grauiſſimi, & ſanctiſſimi diſciplina? quid igitur cauſæ excogitari poteſt, cur te lautum uoluerit, cœnatum noluerit occidere? in poſterum, inquit, diem diſtulit, ut, cum in caſtellum Lucceium uentum eſſet, ibi cogitata perficeret. non uideo cauſam loci mutandi: ſed tamen acta res criminoſe eſt. cum, inquit, uomere poſt cœnam uelle te dixiſſes, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erant inſidiæ. at te eadem tua fortuna ſeruauit: in cubiculum te ire malle dixiſti. dij te perdant fugitiue: ita non modo nequam, & improbus, ſed & fatuus, & amens es. quid? ille ſigna ænea in inſidijs poſuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non poſſent? habes crimina inſidiarum: nihil enim dixit amplius. horum, inquit, eram conſcius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem conſcium tanti ſceleris habebat, à ſe dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi

& inimiciſſimum ſciret eſſe nepotem ſuum, & C. Cæſarem, cui feciſſet inſidias; præſertim cum is unus eſ-
22 ſet, qui poſſet de abſente ſe uindicare? & fratres meos, inquit, quòd erant conſcij, in uincula coniecit. cum igitur eos uinciret, quos ſecum habebat, te ſolutum Romam mittebat, qui eadem ſcires, quæ illos ſcire dicis.

VIII Reliqua pars accuſationis duplex fuit; una, regem ſemper in ſpeculis fuiſſe, cum à te animo eſſet alieno; altera, exercitum eum contra te magnum comparaſſe. de exercitu dicam breuiter, ut cætera. nunquam eas copias rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. poſſet, ſed quibus fines ſuos ab excurſionibus hoſtium & latrocinijs tueretur, & imperatoribus noſtris auxilia mitteret. atque antea quidem maiores co-
23 pias alere poterat, nunc exiguas uix tueri poteſt. at miſit ad Cœlium neſcio quem, ſed eos, quos miſit, quòd ire noluerunt, in uincula coniecit. non quæro, quàm uериſimile ſit, aut non habuiſſe regem, quos mitteret; aut eos, quos miſiſſet, non paruiſſe; aut, qui dicto audientes in tanta re non fuiſſent, eos uinctos potius, quàm necatos fuiſſe. ſed tamen cum ad Cœlium mittebat, utrum, cauſam illam uictam eſſe neſciebat, an Cœlium iſtum magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optime noſtros homines nouit, uel quia nō
24 noſſet, uel ſi noſſet, contemneret. addidit etiam illud, equites non optimos miſiſſe tibi. ueteres, credo, Cæſar: nihil ad tuum equitatum: ſed miſit ex ijs, quos habuit, electos. ait neſcio quem ex eo numero ſeruum iudicatum. non arbitror: non audiui: ſed in eo, etiam ſi ac-
IX cidiſſet, culpam regis nullam fuiſſe arbitrarer. alieno

autem à te animo fuit: quo modo? ſperauit, credo, diffi
ciles tibi Alexandriæ fore exitus propter regionis natu=
ram & fluminis. at eo ipſo tempore pecuniam dedit,
exercitum aluit: quem Aſiæ præfeceras, ei nulla in re
defuit: tibi uictori non ſolum ad hoſpitium, ſed ad pe=
riculum etiam, atque ad aciem præſto fuit. ſecutum 25
eſt bellum Africanum. graues de te rumores ſparſi, qui
etiam furioſum illum Cœlium excitauerunt. quo tum
erga te rex animo fuit, qui auctionatus ſit, ſeſeq; &
filium ſuum expoliare maluerit, quàm tibi pecuniam
non ſubminiſtrare? at eo, inquit, tempore ipſo Nicæam,
Epheſumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperēt,
& celeriter ad ſe referrent. itaque cum eſſet ei nuncia=
tum, Domitium naufragio periſſe, te in caſtello circū=
ſideri: de Domitio dixit uerſum Græcum eadem ſenten
tia, qua etiam nos habemus Latinum: Pereant ami
ci, dum una inimici intercidant: quod ille, ſi eſſet
tibi inimiciſſimus, nunquam tamen dixiſſet: ipſe enim
manſuetus, uerſus immanis. qui autem Domitio pote=
rat eſſe amicus, qui tibi eſſet inimicus? tibi porro inimi
cus cur eſſet, à quo, cum uel interfici belli lege potuiſ-
ſet, regem & ſe & filium ſuum conſtitutos eſſe memi
niſſet? quid deinde furcifer? quò progreditur? ait hac 26
lætitia Deiotarum elatum, uino ſe obruiſſe, in conui=
uioq; nudum ſaltauiſſe. quæ crux huic fugitiuo poteſt
ſatis ſupplicij afferre? Deiotarum ſaltantem quiſquam,
aut ebrium uidit unquam? omnes ſunt in illo regiæ uir
tutes, quod te Cæſar ignorare non arbitror, ſed præci=
pue ſingularis & admiranda frugalitas. etſi hoc uer=
bo ſcio laudari reges non ſolere. frugi hominem dici, non

Frugalitas. Frugi.
σωφροσύνη. σώφρων.

multum habet laudis in rege : fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes : illa priuata eſt. ut uolet, quiſque accipiat. ego tamen frugalitatem, id eſt modeſtiam & temperantiam, uirtutem eſſe maximam iudico. hæc in illo eſt ab ineunte ætate tum à cuncta Aſia, tum à magiſtratibus legatiſq; noſtris, tum ab equitibus R. qui in Aſia negotiati ſunt, perſpecta & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga rēp noſtram ad hoc regium nomē aſcendit. ſed tamen quidquid à bellis populi R. uacabat, cum hominibus noſtris conſuetudines, amicitias, res, rationeſq; iungebat : ut non ſolum tetrarcha nobilis, ſed optimus paterfamilias, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adoleſcens, non dum tanta gloria præditus, nihil unquam niſi ſeueriſſime & grauiſſime fecerit, is ea exiſtimatione, eaq; ætate ſaltauit? imitari potius Caſtor aui tui mores diſciplināq; debebas, quàm optimo & clariſſimo uiro fugitiui ore maledicere. quòd ſi ſaltatorem auum habuiſſes, neque eum uirum, unde pudoris, pudicitiæq; exempla peterentur : tamen hoc maledictum minime in illam ætatem conueniret. quibus ille ſtudijs ab ineunte ætate ſe imbuerat, non ſaltandi, ſed bene ut armis, optime ut equis uteretur : ea tamen illum cuncta iam ætate exacta defecerant. itaque Deiotarum cum plures in equum ſuſtuliſſent, quòd hærere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. hic uero adoleſcens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia commilito fuit, cum in illo noſtro exercitu equitaret cum ſuis delectis equitibus, quos una cum eo ad Pompeium pa-

ter miſerat, quos concurſus facere ſolebat? quàm ſe iactare? quàm ſe oſtentare? quàm nemini in illa cauſa ſtudio & cupiditate concedere? cum uero, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper fui, poſt Pharſalicum autem prælium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere, quòd & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli, & patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur. felix iſta domus, quæ non impunitatem ſolum adepta ſit, ſed habet etiam accuſandi licentiam: calamitoſus Deiotarus, qui ab eo, qui in ijſdem caſtris fuerit, non modo apud te, ſed etiam à ſuis accuſetur. uos ueſtra ſecunda fortuna Caſtor non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti. ſint ſane inimicitiæ, quæ eſſe non debebant: rex enim Deiotarus ueſtram familiam abiectam, & obſcuram è tenebris in lucem uocauit. quis tuum patrem antea, qui eſſet, quàm cuius gener eſſet, audiuit? ſed quàuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine inſectari, non expetere uitam, non capitis arceſſere. eſto, concedatur hæc quoque acerbitatis, & odij magnitudo. adeo ne, ut etiam omnia uitæ, ſalutiſq; communis, atque etiam humanitatis iura uiolentur? ſeruum ſolicitare uerbis, ſpe, præmijſq; corrumpere, abducere domum, contra dominum armare, hoc eſt, non uni propinquo, ſed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam iſta corruptela ſerui ſi non modo impunita fuerit, ſed etiam à tanta auctoritate approbata, nulli nulli parietes noſtram ſalutem, nullæ leges, nulla iura cuſto-

dient. ubi enim id, quod intus eſt, atque noſtrum, impune euolare poteſt, contraq́; nos pugnare; fit in dominatu ſeruitus, in ſeruitute dominatus. ò tempora, ò mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri conſulem, cenſorem, pontificem maximum uidimus, cum tribunus pl. M. Scaurum, principem ciuitatis, in iudicium populi uocauiſſet, Scauriq; ſeruus ad eum clam domum ueniſſet, et crimina in dominum delaturum ſe eſſe dixiſſet, comprehendi hominem iuſſit, ad Scaurumq́; deduci. uide, quid interſit: etſi inique Caſtorem cum Domitio comparo: ſed tamen ille inimico ſeruum remiſit, tu ab auo abduxiſti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupiſti: ille adiutorem ſeruum contra dominum repudiauit, tu etiam accuſatorem adhibuiſti. at ſemel iſte eſt corruptus à uobis? non'ne, cum eſſet productus teſtis, & cum tecum fuiſſet, refugit ad legatos? non'ne etiam ad hunc Cn. Domitium uenit? non'ne audiēte hoc Ser. Sulpicio, clariſſimo uiro, qui tum caſu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato, optimo adoleſcente, ſe à te corruptum, tuis promiſſis in fraudem impulſum eſſe confeſſus eſt? quæ eſt iſta tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? iccirco in hanc urbem ueniſti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domeſticaq́; tua inhumanitate noſtræ ciuitatis humanitatem inquinares? at quàm acute collecta crimina. Bleſamius, inquit, (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad regem, inquit, ſcribere ſolebat, te inuidioſe tyrannum exiſtimari; ſtatua inter reges poſita animos hominum uehementer offenſos; plaudi tibi non ſolere. non'ne intelligis

Cæſar, ex urbanis maleuolorum ſermunculis hæc ab iſtis eſſe collecta? Bleſamius tyrannum Cæſarem ſcriberet? multorum enim ciuium capita uiderat: multos iuſſu Cæſaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euerſas domos: armatis militibus refertum forum: quæ ſemper in ciuili uictoria ſenſimus, ea te uictore non uidimus. ſolus, inquam, es C. Cæſar, cuius in uictoria ceciderit nemo, niſi armatus: & quem nos liberi in ſumma reip. libertate nati non modo non tyrannum, ſed etiam clementiſſimum in uictoria uidemus ducem, is Bleſamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri poteſt? nam de ſtatua quis queritur, una præſertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidendum eſt eius ſtatuæ, cuius trophæis non inuidemus. nam ſi locus affert inuidiam, nullus locus eſt, ad ſtatuam quidem, roſtris clarior. de plauſu autem quid reſpondeam? qui nec deſideratus unquam à te eſt, & non nunquam obſtupefactis hominibus ipſa admiratione cõpreſſus eſt, & fortaſſe eo prætermiſſus, quia nihil uulgare te dignum uideri poteſt. Nihil à me arbitror prætermiſſum, ſed aliquid ad extremam cauſæ partem reſeruatum: id autem aliquid eſt, te ut plane Deiotaro reconciliet oratio mea: non enim iam metuo, ne tu illi ſuſcenſeas: illud uereor, ne tibi illum ſuſcenſere aliquid ſuſpicere. quod abeſt longiſſime, mihi crede Cæſar. quid enim retineat per te, meminit, non quid amiſerit: neque ſe à te multatum arbitratur; ſed, cum exiſtimaret multis tibi multa eſſe tribuenda, quo minus à ſe, qui in altera parte fuiſſet, ea ſumeres, non recuſauit. etenim ſi Antiochus Magnus ille rex Aſiæ, cũ, poſtea

quàm

quàm à Scipione deuictus, Tauro tenus regnare iuſſus
eſſet, omnemq; hanc Aſiam, quæ eſt nunc noſtra prouin
cia, amiſiſſet; dicere eſt ſolitus, benignè ſibi à populo
R. eſſe factum, quòd nimis magna procuratione libe=
ratus, modicis regni terminis uteretur: poteſt multo fa
cilius ſe Deiotarus conſolari: ille enim furoris multam
ſuſtinuerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro Cæſar tri=
buiſti, cum & ipſi & filio nomen regium conceſſiſti.
hoc nomine retento, atque conſeruato, nullum benefi=
cium populi R. nullum iudicium de ſe ſenatus imminu
tum putat. magno animo & erecto eſt, nec unquam
37 ſuccumbet inimicis, ne fortunæ quidem. multa ſe arbi=
tratur & peperiſſe antea factis, & habere in animo,
atque uirtute, quæ nullo modo poſſit amittere: quæ e=
nim fortuna, aut quis caſus, aut quæ tanta poſſit iniu-
ria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere?
ab omnibus enim eſt ornatus, qui, poſtquam in caſtris
eſſe potuit per ætatem, in Aſia, Cappadocia, Ponto, Ci=
licia, Syria bella geſſerunt. ſenatus uero iudicia de illo
tam multa, tamq; honorifica, quæ publicis populi R.
literis monimentiſq; conſignata ſunt. quæ unquam ue-
tuſtas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? quid de
uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, gra=
uitate, conſtantia? quæ omnes docti, atque ſapientes
ſumma, quidam etiam ſola bona eſſe dixerunt, hiſq;
non modo ad bene, ſed etiam ad beate uiuendum con=
38 tentam uirtutem eſſe. hæc ille reputans, & dies et no=
ctes cogitans, non modo tibi non ſuccenſet, (eſſet enim
non ſolum ingratus, ſed etiam amens) uerum omnem
tranquillitatem, & quietem ſenectutis acceptam re=

fert clementiæ tuæ. quo quidem animo cum antea fuerit, tum non dubito, quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Bleſamio dediſti, ſe magis etiam erexerit, ab omniq; ſolicitudine abſtraxerit: iubes enim eum bene ſperare, & bono eſſe animo: quod ſcio te non fruſtra ſcribere ſolere: memini enim iiſdem fere uerbis ad me te ſcribere, meq́; tuis literis bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum. laboro equidem regis Deiotari cauſa, quocum mihi amicitiam reſp. conciliauit, hoſpitium uoluntas utriuſque coniunxit, familiaritatem conſuetudo attulit, ſummam uero neceſſitudinem magna eius officia in me, & exercitum meum effecerunt: ſed cum de illo laboro, tum de multis ampliſſimis uiris; quibus ſemel eſſe ignotum à te oportet, nec beneficium tuum in dubium uocari, nec hærere in animis hominũ ſolicitudinem ſempiternam, nec accidere, ut quiſquam te timere incipiat eorum, qui ſemel à te ſint liberati timore. non debeo C. Cæſar, quod fieri ſolet in tantis periculis, tentare, quonam modo dicendo miſericordiam tuam commouere poſſim: nihil opus eſt: occurrere ipſa ſolet ſupplicibus, & calamitoſis nullius oratione euocata. propone tibi duos reges; & id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profecto miſericordiæ, quod iracundiæ negauiſti. multa ſunt tuæ clementiæ monimenta, ſed maxime eorum incolumitates, quibus ſalutem dediſti. quæ ſi in priuatis glorioſa ſunt, multo magis commemorabuntur in regibus. ſemper regium nomen in hac ciuitate ſanctum fuit, ſociorum uero regum & amicorum ſanctiſſimum. quod nomen hi reges ne amitterent, te ui-

ctore timuerunt; retentum uero, & à te confirmatum, poſteris etiam ſuis tradituros eſſe confido. corpora uero ſua pro ſalute regum ſuorum hi legati tibi regij tradunt, Hieras, *&* Bleſamius, *&* Antigonus, *tibi nobiſq; omnibus iam diu noti, eademq; fide & uirtute præditus* Dorylaus, *qui nuper cum* Hiera *legatus eſt ad te miſſus; tum regum amiciſſimi, tum tibi etiam, ut ſpero, probati. exquire de* Bleſamio, *num quid ad regem contra dignitatem tuam ſcripſerit.* Hieras *quidem cauſam omnem ſuſcipit, & criminibus illis pro rege ſe ſupponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimum: negat unquam ſe à te in* Deiotari *tetrarchia pedem diſceſſiſſe: in primis finibus tibi ſe præſto fuiſſe dicit, uſque ad ultimos proſecutum: cum è balneo exiſſes, tecum ſe fuiſſe, cum illa munera inſpexiſſes cœnatus, cum in cubiculo recubuiſſes; eandemq; aſſiduitatem tibi ſe præbuiſſe poſtridie. quamobrem, ſi quid eorum, quæ obiecta ſunt, cogitatum ſit, non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. quocirca* C. Cæſar *uelim exiſtimes, hodierno die ſententiam tuam, aut cum ſummo dedecore miſerrimam peſtem importaturam eſſe regibus, aut incolumem famam cum ſalute. quorum alterum optare, illorum crudelitatis eſt: alterum conſeruare, clementiæ tuæ.*

Liber optimus è bibliotheca S. Petri ∴

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA.

ORATIO XLIII.

Nte quàm de rep. patres conſcripti di- 1.
cam ea, quæ dicenda hoc tempore arbi-
tror; exponam uobis breuiter cõſilium
& profectionis, & reuerſionis meæ.
Ego cum ſperarem aliquando ad ue-
ſtrum conſilium auctoritatemq́; remp. eſſe reuocatam,
manendum mihi ſtatuebam quaſi in uigilia quadam
conſulari, ac ſenatoria: nec uero uſquam diſcedebam,
nec à rep. deiſciebam oculos ex eo die, quo in ædem
Telluris conuocati ſumus. in quo templo, quantum
in me fuit, ieci fundamenta pacis; Athenienſiumq́;
renouaui uetus exemplum; græcum etiam uerbum
uſurpaui, quo tum in ſedandis diſcordijs erat uſa ci-
uitas illa; atque omnem memoriam diſcordiarum obli-
uione ſempiterna delendam cenſui. præclara tum ora- 2
tio M. Antonij, egregia etiam uoluntas: pax denique
per eum, & per liberos eius cum præſtantiſſimis ciui-
bus confirmata eſt. atque his principijs reliqua conſen-
tiebãt. ad deliberationes eas, quas habebat domi de rep.
principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res opti-
mas deferebat: nihil tum in C. Cæſaris commentarijs,
niſi quod erat notum omnibus, reperiebatur: ſumma
cum dignitate, conſtantia ad ea, quæ quæſita erant,
reſpondebat. num qui exules reſtituti? unum aiebat, 3
præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ,
reſpondebat. aſſentiri etiam nos Ser. Sulpicio, clariſſimo

C. viro ∴

Sectionum numeri, tum romani tum barbari, inter... marginibus deinceps adſcripsi, non ex ... sunt, sed a me H. Lag.

uiro, uoluit, ne qua tabula poſt idus Mart. ullius decreti Cæſaris, aut beneficij figeretur. multa præterea, eaq; præclara. ad ſingulare enim M. Antonij factum feſtinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ poteſtatis obſederat, funditus ex rep. ſuſtulit. de qua ne ſententias quidem diximus. ſcriptum S. C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius ſummo ſtudio ſecuti ſumus, eiq; ampliſſimis uerbis per S. C. gratias egimus. lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, ſed etiam regni timore ſublato: magnumq; pignus ab eo reip. datum, ſe liberam ciuitatem eſſe uelle, cum dictatoris nomen, quod ſæpe iuſtum fuiſſet, propter perpetuæ dictaturæ recentem memoriam funditus ex rep. ſuſtuliſſet. liberatus cædis periculo paucis poſt diebus ſenatus: uncus impactus eſt fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaſerat. atque hæc omnia communiter cum collega. alia porro propria Dolabellæ. quæ, niſi collega abfuiſſet, credo eis fuiſſe futura communia. nam cum ſerperet in urbe infinitum malum, idq; manaret in dies latius, iidemq; buſtum in foro facerent, qui illam inſepultam ſepulturam effecerant, & quotidie magis magiſq; perditi homines cum ſui ſimilibus ſeruis tectis, ac templis urbis minarentur: talis animaduerſio fuit Dolabellæ cum in audaces ſceleratoſq; ſeruos, tum in impuros, & nefarios liberos, taliſq; euerſio illius execratæ columnæ, ut mihi mirum uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die diſſenſiſſe. ecce enim calendæ Iun. quibus ut adeſſemus, edixerat. mutata omnia: nihil per ſenatum, multa & magna per populum, & ab=

ſente populo & inuito. Conſules deſignati ſe audere negabant in ſenatum uenire: patriæ liberatores urbe carebant ea, cuius à ceruicibus iugum ſeruile deiecerant. quos tamen ipſi conſules & in concionibus, & in omni ſermone laudabant. ueterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentiſſime cauerat, non ad conſeruationem earum rerum, quas habebant, ſed ad ſpem nouarum prædarum incitabantur. quæ cum audire mallem, quàm uidere, haberemq; ius legationis liberum, ea mente diſceſſi, ut adeſſem calendis Ian. quod initium ſenatus cogendi fore uidebatur. Expoſui P. C. profectionis conſilium. nunc reuerſionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brunduſium, iterq; illud, quod tritum in Græciam eſt, non ſine cauſa uitauiſſem; calendis Sext. ueni Syracuſas, quòd ab urbe ea tranſmiſſio in Græciam laudabatur. quæ tamen urbs mihi coniunctiſſima plus unà me nocte cupiens retinere non potuit. ueritus ſum, ne meus repentinus ad meos neceſſarios aduentus ſuſpicionis aliquid afferret, ſi eſſem commoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod eſt promontorium agri Rhegini, uenti detuliſſent: ab eo loco conſcendi, ut tranſmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus auſtro ſum in eum ipſum locum, unde conſcenderam. cumq; intempeſta nox eſſet, manſiſſemq; in uilla P. Valerij, comitis, & familiaris mei, poſtridieq; apud eundem, uentum expectans, manerem: municipes Rhegini complures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primum accipio M. Antonij concionem: quæ mihi ita placuit, ut ea lecta, de reuerſione

primum cœperim cogitare. nec ita multo poſt, edictum Bruti affertur, & Caſsij. quod quidem mihi fortaſſe, quòd eos plus etiam reip. quàm familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. addebant præterea (fit enim plerunque, ut ij, qui boni quid uolunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nunciant, lætius) rem conuenturam, calendis Sext. ſenatum frequentem fore, Antonium, repudiatis malis ſuaſoribus, remiſſis Gallijs prouincijs, ad auctoritatem ſenatus eſſe rediturum. tum uero tanta ſum cupiditate incenſus ad reditum, ut mihi nulli neque remi, neque uenti ſatiſfacerent: non quo me ad tempus occurſurum putarem, ſed ne tardius, quàm cuperem, reip. gratularer. atque ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore, non dico. turpe mihi ipſi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus excederet; & ibi uelle tuto eſſe, ubi ille non poſſet. neque uero illum ſimiliter, atque ipſe eram, commotum eſſe uidi: erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conſcientia, nihil de ſuo caſu, multa de noſtro querebatur: ex quo primum cognoui, quæ calendis Sext. in ſenatu fuiſſet L. Piſonis oratio. qui quanquam parum erat, (id enim ipſum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti teſtimonio, quo quid poteſt eſſe grauius? & omnium prædicatione, quos poſtea uidi, magnam mihi uidebatur gloriam conſecutus. hunc igitur ut ſequerer, properaui, quem præſentes non ſunt ſecuti: non ut proficerem aliquid, (neque enim ſperabam id, neq; præſtare poteram) ſed ut, ſi quid mihi humanitus ac-

cidiſſet, (multa autem impendere uidebantur, præter naturam, præterq; fatum) huius diei uocem teſtem reip. relinquerem meæ perpetuæ erga ſe uoluntatis. Quoniam utriuſque conſilij cauſam P. C. probatam uobis eſſe confido, prius, quàm de rep. dicere incipio, pauca querar de heſterna M. Antonij iniuria: cui ſum amicus: idq; non nullo eius officio debere, etiam præ me ſemper tuli. Quid tandem erat cauſæ, cur in ſenatum heſterno die tam acerbe cogerer? ſolusne aberam? an non ſæpe minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, ut etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam cauſam etiam Appium illum & cæcum & ſenem delatum eſſe, memoriæ proditum eſt. de ſupplicationibus referebatur: quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent: coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cùm de triumpho refertur. ita ſine cura conſules ſunt: ut pene liberum ſit ſenatori non adeſſe. qui cum mihi mos notus eſſet, cumq; de uia languerem, & mihimet diſplicerem: miſi, pro amicitia, qui hoc ediceret. at ille uobis audientibus, cum fabris ſe domum meam uenturum eſſe dixit. nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter. cuius enim maleficij iſta pœna eſt, ut dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publice ex ſenatus ſententia ædificatam domum? quis autem unquam tanto damno ſenatorem coegit? aut quid eſt ultra pignus, aut multam? qui ſi ſciſſet, quam ſententiam dicturus eſſem, remiſiſſet aliquid profecto de ſeue-

ritate cogendi . an me cenſetis P. C. quod uos inuiti ſecuti eſtis, decreturum fuiſſe, ut parentalia cum ſupplicationibus miſcerentur ? ut inexpiabiles religiones in rep. inducerentur ? ut decernerentur ſupplicationes mortuo ? nihil dico cui . fuerit ille L. Brutus , qui & ipſe regio dominatu remp. liberauit , et ad ſimilem uirtutem & ſimile factum ſtirpem in prope quingenteſimum annum propagauit : adduci tamen non poſſem , ut quenquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religione . ut , cuius ſepulcrum nuſquam extet , ubi parentetur , ei publice ſupplicetur ? ego uero eam ſententiam dixiſſem patres conſcripti , ut me aduerſus populum R. ſi quis accidiſſet grauior reip. caſus , ſi bellum , ſi morbus , ſi fames , facile poſſem defendere : quae partim iam ſunt , partim timeo ne impendeat. ſed hoc ignoſcant dij immortales, uelim, et populo R. qui id nō probat ; & huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis reip. malis ? licet ne dicere ? mihi uero licet , & ſemper licebit dignitatem tueri , mortem contemnere . poteſtas modo ueniendi in hunc locum ſit : dicendi periculum non recuſo . atque utinā P. C. calendis ſext. adeſſe potuiſſem : non quo profici potuerit aliquid , ſed ne unus modo conſularis , quod tum accidit , dignus illo honore , dignus rep. inueniretur . qua quidem ex re magnum accipio dolorem , homines ampliſſimis populi R. beneficijs uſos L. Piſonem ducem optimae ſententiae non ſecutos . iccirco ne nos populus R. conſules fecit , ut in altiſſimo gradu dignitatis locati remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Piſoni conſularis, ſed ne uultu quidem aſſenſus eſt. quae (malum) eſt iſta

uoluntaria ſeruitus? fuerit quædam neceſſaria: nec ego hoc ab omnibus ijs deſidero, qui ſententiam conſulari loco dicunt. alia cauſa eſt eorum, quorum ſilentio ignoſco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpicionem populo R. uenire, non metu, quod ipſum eſſet turpe, ſed alium alia de cauſa deeſſe dignitati ſuæ. quare primum maximas gratias & habeo, & ago L. Piſoni, qui, non quid efficere poſſet in rep. cogitauit, ſed quid facere ipſe deberet: deinde à uobis P. C. peto, ut, etiam ſi ſequi minus audebitis orationē atque auctoritatem meam, benigne me tamen, ut feciſtis adhuc, audiatis. Primum igitur acta Cæſaris ſeruanda cenſeo: non quo probem: quis enim id quidē poteſt? ſed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otij. uellem, adeſſet Antonius, modo ſine aduocatis. ſed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodum ipſe Cæſaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis, & libellis ſe uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantūmodo dictis, acta Cæſaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iuſſa, perpetuasq; leges eſſe uoluit, pro nihilo habebuntur? equidem exiſtimo nihil eſſe tam in actis Cæſaris, quàm leges Cæſaris. an, ſi cui quid ille promiſit, id erit fixum? quod idem facere non potuit: ut multis multa promiſſa non fecit: quæ tamen multo plura illo mortuo reperta ſunt, quam uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. ſed ea nō muto: non moueo: ſummo etiam ſtudio præclara illius acta defendo. pecunia utinā ad Opis maneret, cruenta

illa quidem, ſed his temporibus, cum ijs, quorum eſt, non redditur, neceſſaria. quanquam ea quoque ſit effuſa, ſi ita in actis fuit. ecquid eſt, quod tam proprie dici poſſit actum eius, qui togatus in rep. cum poteſtate, imperioq; uerſatus ſit, quàm lex? quære acta Gracchi; leges Semproniæ proferentur: quære Syllæ; Corneliæ. quid? Cn. Pōpeij tertius conſulatus in quibus actis conſiſtit? nempe in legibus. à Cæſare ipſo ſi quæreres, quidnam egiſſet in urbe, & in toga: leges multas reſponderet ſe, & præclaras tuliſſe: chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, ſi dediſſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. ſed ea ipſa concedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis uero rebus, id eſt legibus, acta Cæſaris diſſolui, ferendum non puto. quæ lex melior, utilior, optima etiam rep. ſæpius flagitata, quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annum, neu plus quàm biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata uidentur'ne uobis Cæſaris acta ſeruari? quid? ea lege, quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum, non'ne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? & uos acta Cæſaris defenditis, qui leges eius euertitis? niſi forte, ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum, id numerabitur in actis, &, quamuis iniquum & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæſaris non habebitur. at quæ eſt iſta tertia decuria? centurionum, inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? cenſus præfiniebatur, inquit. non centurioni quidem ſolum, ſed equiti etiam R. itaque uiri fortiſſimi atque honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res

*& iudicant, & iudicauerunt. non quæro, inquit,
iſtos: quicunque ordinem duxit, iudicet. atqui ſi ferre-
tis, quicunque equo meruiſſet, quod eſt laudatius; ne-
mini probaretis: in iudice enim ſpectari & fortuna de-
bet, & dignitas. non quæro, inquit, iſta: addo etiam
iudices manipulares ex legione Alaudarũ: aliter enim
noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe. ô contumelioſum ho-
norem iis, quos ad iudicandum nec opinantes uocatis:
hic enim eſt legis index, ut ii in tertia decuria iudicent,
qui libere iudicare non audeant. in quo quantus eſt er-
ror, dii immortales, eorum, qui iſtam legem excogitaue-
runt? ut enim quiſque ſordidiſſimus uidebitur, ita li-
bentiſſime ſeueritate iudicandi ſordes ſuas eluet, labora-
bitq́; ut honeſtis decuriis potius dignus uideatur, quàm
in turpes iure coniectus. Altera promulgata lex eſt, ut
& de ui, & de maieſtate damnati, ad populum pro- 21
uocent, ſi uelint. hæc utrum tandem lex eſt, an legũ
omnium diſſolutio? quis enim eſt hodie, cuius interſit
iſtam legem manere? nemo reus eſt iſtis legibus; nemo,
quem futurum putemus: armis enim geſta, nunquam
profecto in iudicium uocabuntur. at res popularis?
utinam quidem aliquid uelletis eſſe populare: omnes
enim iam ciues de reip. ſalute una & mente, & uoce
conſentiunt. quæ eſt igitur iſta cupiditas eius legis fe-
rendæ, quæ turpitudinem ſummam habeat, gratiam
nullam? quid enim turpius, quàm, qui maieſtatem
populi R. per uim minuerit, eum damnatum iudicio,
ad eam ipſam reuerti, propter quam ſit iure damna-
tus? ſed quid plura de lege diſputo? quaſi uero id aga- 22
tur, ut quiſquam prouocet. id agitur, id fertur, ne*

quis omnino unquam iſtis legibus reus fiat. quis enim aut accuſator tam amens reperietur, qui reo cōdemnato obijci ſe multitudini conductæ uelit; aut iudex, qui reum damnare audeat, ut ipſe ad operas mercenarias ſtatim protrahatur? non igitur prouocatio iſta lege datur: ſed duæ maxime ſalutares leges, quæſtionesq; tolluntur. quid eſt aliud igitur adhortari adoleſcentes, ut turbulenti, ut ſeditioſi, ut pernicioſi ciues uelint eſſe? quam autem ad reip. peſtem furor tribunicius impelli non poterit, his duabus quæſtionibus de ui, & de maieſtate ſublatis? quid, quod obrogatur legibus Cæſaris,
23 quæ iubent ei, qui de ui, itēq; ei, qui maieſtatis damnatus ſit, aqua & igni interdici? quibus cum prouocatio datur, non ne acta Cæſaris reſcinduntur? quæ quidem ego P. C. qui illa nunquam probaui, ita conſeruanda concordiæ cauſa arbitratus ſum, ut non modo, quas uiuus Cæſar leges tuliſſet, infirmandas hoc tempore non putarem, ſed ne illas quidem, quas poſt mortem Cæſaris prolatas eſſe & fixas uidetis. de exilio reducti à mortuo:
24 tuo: ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed etiam nationibus, & prouincijs uniuerſis à mortuo: immunitatibus infinitis ſublata uectigalia à mortuo. ergo hæc, uno, uiro optimo, auctore domo prolata, defendimus: eas leges, quas ipſe uobis inſpectantibus recitauit, pronunciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, iiſq; legibus remp. contineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæſaris leges nos, qui defendimus acta Cæſa-
25 ris, euertendas putabimus? ac de ijs tamē legibus, quæ promulgatæ ſunt, ſaltem queri poſſumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidem licuit: illæ enim

nulla promulgatione latæ ſunt ante, quàm ſcriptæ. quærunt, quid ſit, cur aut ego, aut quiſquam ueſtrũ P. C. bonis tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui remp. religione defendant: uacui metu eſſe debemus. quas tu mihi, inquit, interceſſiones? quas religiones? eas ſcilicet, quibus reip. ſalus continetur. negligimus iſta, & nimis antiquã, & ſtulta ducimus. forum ſepietur: omnes claudentur aditus: armati in præſidijs multis in locis collocabuntur. quid tum? quod erit ita geſtum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? cedo illa legitima. Conſules populum iure rogauerunt, (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populusq; iure ſciuit. qui populus? is'ne, qui excluſus eſt? quo iure? an eo, quod ui & armis omne ſublatum eſt? atque ego hoc dico de futuris: quod eſt augurum: ante dicere ea, quæ uitari poſſunt: quæ ſi facta non erunt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis: de quibus eſt integrum uobis. demonſtro uitia: tollite. denuncio uim: arma remouete. iraſci te quidem mihi Dolabella pro rep. dicenti non oportebit. quanquam te quidem id facturum nõ arbitror: noui enim facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac ſua fortuna, quæ bona ipſi uidetur, mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi ſui conſulatum ſi imitaretur, fortunatior uideretur: ſed eum iracundum audio factum. uideo autem, quàm ſit odioſum, habere iratum eundem, & armatum, cum tanta præſertim gladiorum ſit impunitas. ſed proponã ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. ego, ſi quid in uitam eius, aut in

mores cum contumelia dixero: quo minus mihi inimiciſſimus ſit, non recuſabo. ſi conſuetudinem meam, quam in rep. ſemper habui, tenuero, id eſt, ſi libere, quæ ſentiam, de rep. dixero: primum deprecor, ne iraſcatur: deinde, ſi hoc non impetro, peto, ut ſic iraſcatur, ut, quibus armis utatur, ſi ita neceſſe eſt, ut dicit, ſui defendendi cauſa, ijs, qui pro rep. quæ ipſis uiſa erũt, dixerint, iſta arma ne noceant. quid hac poſtulatione dici poteſt æquius? quòd ſi, ut mihi à quibuſdam eius familiaribus dictum eſt, omnis eum, quæ habetur contra uoluntatem eius, oratio grauiter offendit, etiam ſi nulla ineſt contumelia: feremus amici naturam. ſed iidem illi ita mecum Non idem tibi aduerſario Cæſaris licebit, quod Piſoni ſocero. & ſimul admonent quiddam, quod cauebimus; nec erit iuſtior P.C. in ſenatum non ueniendi morbi cauſa, quàm mortis. Sed per deos immortales: te enim intuens Dolabella, qui es mihi cariſſimus, non poſſum de utriuſque ueſtrum errore reticere: credo enim uos homines nobiles magna quædam ſpectantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli ſuſpicantur, quæ ſemper ab ampliſſimo quoque, clariſſimoq; contempta eſt; non opes uiolentas, & populo R. minime ferendam potentiam, ſed caritatem ciuium et gloriam concupiſſe: ea autem eſt gloria, laus recte factorum, magnorumq; in remp. meritorum, quæ cum optimi cuiuſque, tum etiam multitudinis teſtimonio comprobatur. dicerem Dolabella, qui recte factorum fructus eſſet, niſi te pauliſper eſſe expertum uiderem. quem potes recordari in uita tibi illuxiſſe diẽ lætiorem, quàm cum, expiato foro, diſſipato concurſu impiorum,

principibus ſceleris pœna affectis, te domum recepiſti? cuius ordinis, cuius generis, cuius deniq; fortunæ ſtudia tum laudi, & gratulationi tuæ ſe non obtulerũt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus uti arbitrabantur, & gratias boni uiri agebant, & tuo nomine gratulabantur. recordare quæſo Dolabella conſenſum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant offenſi, ſignificauerunt ſe nouo beneficio memoriam ueteris doloris abieciſſe. hanc tu P. Dolabella, (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuiſti æquo animo tantam dignitatem deponere? Te autem M. Antoni abſentem appello: unum illum diem, quo in æde Telluris ſenatus fuit, non omnibus ijs menſibus, quibus te quidam multum à me diſſentientes beatũ putant, anteponis? quæ fuit oratio tua de concordia? quanto metu ueterani, quanta ſolicitudine ciuitas tum à te liberata eſt? tuum collegam depoſitis inimicitijs, oblitus auſpiciorum, augurio te ipſo augure nunciante, illo primũ die collegam tibi eſſe uoluiſti: reip. tuus paruulus filius in Capitoliũ à te miſſus, pacis obſes fuit. quo ſenatus die lætior? quo populus R? qui quidẽ nulla in concione unquã frequentior fuit. tum denique liberati per uiros fortiſſimos uidebamur, quia, ut illi uoluerant, libertatem pax conſequebatur. proximo, altero, tertio, reliquis conſecutis diebus non intermittebas quaſi donum aliquod quotidie afferre reip. maximum autem illud, quod dictaturæ nomen ſuſtuliſti. hæc inuſta eſt à te, à te, inquam, mortuo Cæſari nota ad ignominiam ſempiternam. ut enim propter unius M. Manlij ſcelus, decreto gentis Manliæ, neminem patricium M.

Manlium

Manlium uocari licet: ſic tu propter unius dictatoris odium nomen dictatoris funditus ſuſtuliſti. num huiuſce, cum pro ſalute reip. tanta geſſiſſes, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? unde igitur ſubito tanta iſta mutatio? non poſſum adduci, ut ſuſpicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur: credere non eſt neceſſe: nihil enim unquam in te ſordidum, nihil humile cognoui: quanquam nihil eſt tam ſanctum, quod non ſoleant domeſtici deprauare non nunquam: ſed noui firmitatem tuam. atque utinam, ut culpam, ſic etiam ſuſpicionem uitare potuiſſes. illud magis uereor, ne ignorans uerum iter gloriæ, glorioſum putes, plus te unum poſſe, quàm omnes; & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod ſi ita putas, totam ignoras uiam gloriæ. carum eſſe ciuem, bene de rep. mereri, laudari, coli, diligi, glorioſum eſt: metui uero, & in odio eſſe, inuidioſum, deteſtabile, imbecillum, caducum. quod uidemus etiam in fabulis ipſi illi qui, Oderint dum metuant, dixerit, perni cioſum fuiſſe. utinam Antoni auum tuum meminiſſes: de quo tamen multa audiſti ex me ſæpiſſime. putasne illum immortalitatem mereri uoluiſſe, ut propter armorum habẽdorum licentiam metueretur? illa erat uita, illa ſecunda fortuna, libertate eſſe parem cùm ceteris, principem dignitate. itaque, ut omittam res aui tui proſperas, acerbiſſimum eius diem ſupremum malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudeliſſime eſt interfectus. ſed quid oratione te flectam? ſi enim exitus C. Cæſaris efficere hoc non poteſt, ut malis carus

*eſſe, quàm metui: nihil cuiuſquam proficiet, nec ua-
lebit oratio. quem qui beatum fuiſſe putant, miſerri-
mi ipſi ſunt. beatus eſt nemo, qui ea lege uiuit, ut non
modo impune, ſed etiam cum ſumma interfectoris glo
ria interfici poſſit. quare flecte te, quæſo, & maiores
tuos reſpice, atque ita guberna remp. ut natum eſſe te
ciues tui gaudeant; ſine quo nec beatus, nec clarus eſſe
quiſquam poteſt. & populi quidem* R. *iudicia multa* XV
ambo habetis: quibus uos non ſatis moueri, permoleſte 36
*fero: quid enim gladiatoribus clamores innumerabiliũ
ciuium? quid populi concurſus? quid* Pompeij *ſtatuæ
plauſus infiniti? quid ijs tribunis pl. qui uobis aduerſan
tur? parum ne hæc ſignificant, incredibiliter conſen-
tientem populi* R. *uniuerſi uoluntatem? quid?* Apolli-
*naribus ludis plauſus, uel teſtimonia potius, & iudi-
cia populi* R. *uobis parua uidebantur? ô beatos illos,
qui, cum adeſſe ipſis propter uim armorum non lice-
bat, aderant tamen, & in medullis populi* R. *ac uiſce-
ribus hærebant. niſi forte* Actio *tum plaudi, & ſexa-
geſimo poſt anno palmam dari putabatis, non* Bruto,
*qui ludis ſuis ita caruit, ut in illo apparatiſſimo ſpe-
ctaculo ſtudium populus* R. *tribuerit abſenti, deſide-
rium liberatoris ſui perpetuo plauſu, & clamore lenie-
rit. equidem is ſum, qui iſtos plauſus, cum à popula-* 37
*ribus ciuibus tribuerentur, ſemper contẽpſerim: idemq;,
cum à ſummis, medijs, infimis, cum denique ab uni-
uerſis hoc idem fit, cumq; ij, qui ante ſequi populi con-
ſenſum ſolebant, fugiunt, non plauſum illum, ſed iu-
dicium puto. ſin hæc leuiora uobis uidentur, quæ ſunt
grauiſſima: num etiam hoc contemnitis, quod ſenſiſtis*

tam caram populo R. uitam A. Hirtij fuiſſe? ſatis enim erat, probatum illum eſſe populo R: ut eſt; iucundum amicis, in quo uincit omnes; carum ſuis, quibus eſt cariſſimus: tantam tamen ſolicitudinem bonorum, tantum timorem omnium, in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc uos, per deos immortales, quale ſit, non interpretamini? quid eos de ueſtra uita cogitare cenſetis, quibus eorum, quos ſperant reip. conſulturos, uita tam cara ſit? Cepi fructum P. C. reuerſionis meæ; quoniam ea dixi, ut, quicunque caſus conſecutus eſſet, extaret conſcientiæ meæ teſtimonium: et ſum à uobis benigne, ac diligenter auditus. quæ poteſtas ſi mihi ſæpius ſine meo ueſtroq; periculo fiet, utar: ſi minus, quantum potero, non tam mihi me, quàm reip. reſeruabo. mihi fere ſatis eſt, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam. huc ſi quid acceſſerit, non tam mihi, quam uobis, reiq; publicæ acceſſerit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA, ORATIO XLIIII.

Vonam meo fato P. C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti reip. hoſtis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? nec uero neceſſe eſt à me quenquam nominari: uobiſcum ipſi recordemini. mihi pœnarum illi plus, quàm optarem, dederunt. te miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorreſcere: atque hoc in alijs minus mirabar. nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me reip. cauſa laceſſiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior, quàm L. Catilina, furioſior, quàm P. Clodius, uiderere, ultro maledictis me laceſſiſti; tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauiſti. quid putem? contemptum ne me? non uideo, nec in uita, nec in gratia, nec in rebus geſtis, nec in hac mea mediocritate ingenij, quid deſpicere poſſit Antonius. an in ſenatu facile de me detrahi poſſe credidit? qui ordo clariſſimis ciuibus bene geſtæ reip. teſtimonium multis, mihi uni conſeruatæ dedit. an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium eſt: quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi et pro me, et contra Antonium dicere? illud profecto eſt. non exiſtimauit ſui ſimilibus probari poſſe, ſe eſſe hoſtem patriæ, niſi mihi eſſet inimicus. cui prius quàm de cæteris rebus reſpondeo, de amicitia, quàm à me uiolatam eſſe crimi-

natus eſt, quod ego grauiſſimum crimen iudico, pauca dicam. Contra rem ſuam me, neſcio quando, ueniſſe, queſtus eſt. an ego non uenirem contra alienum pro familiari, & neceſſario meo? non uenirem contra gratiam, non uirtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure prætorio. ſed hoc iccirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos, nepotes Q. Fadij, libertini hominis, fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras, (nam ita dixiſti) domum meam uentitaras. ne tu, ſi id feciſſes, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te conceſſiſſe dixiſti. ò incredibilem audaciam: ò impudentiam prædicandam: quo enim tempore me augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius, & Q. Hortenſius nominauerunt, (neque enim licebat à pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te ullo modo, niſi euerſa rep. incolumem fore putabas. poteras autem eo tempore auguratum petere, cum in Italia Curio non eſſet? aut tum, cum es factus, unam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam familiares de ui condemnati ſunt, quòd tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum uſus tuo. quo? quanquam illud ipſum, quod commemoras, ſemper præ me tuli. malui me tibi debere confiteri, quàm cuiquam minus prudenti non ſatis gratus uideri. ſed quo beneficio? quòd me Brundiſij non occideris? quem

ipſe uictor, qui tibi, ut tute gloriari ſolebas, detule-
rat ex latronibus ſuis principatum, ſaluum eſſe uoluiſ-
ſet, in Italiam ire iuſſiſſet, eum tu occideres? fac potuiſ-
ſe. quod eſt aliud P. C. beneficium latronum, niſi ut
commemorare poſſint, ijs ſe dediſſe uitam, quibus non
ademerint? quod ſi eſſet beneficium, nunquam ij, qui
illum interfecerunt, à quo erant ſeruati, quos tu ipſe
clariſſimos uiros appellare ſoles, tantam eſſent gloriam
conſecuti. quale autem beneficium eſt? quòd te abſti-
nueris nefario ſcelere? qua in re non tam iucundum
uideri mihi debuit, non interfectum à te; quàm miſe-
rum, id impune facere potuiſſe. ſed ſit beneficiũ; quan 6
doquidem maius accipi à latrone nullũ potuit. in quo
potes me dicere ingratum? an de interitu reip. queri non
debui, ne in te ingratus uiderer? at in illa querela, miſe
ra quidem, et luctuoſa, ſed mihi pro hoc gradu, in quo
me ſenatus populusq; R. collocauit, neceſſaria, quid eſt
dictum à me cum cõtumelia? quid non moderate? quid
non amice? & quidem cuius temperantiæ fuit, de M.
Antonio querentẽ abſtinere maledicto? præſertim cum
tu reliquias reip. diſſipauiſſes: cum domi tuæ turpiſſi-
mo mercatu omnia eſſent uenalia: cum leges eas, quæ
nunquam promulgatæ eſſent, & de te, & à te latas
confiterere: cum auſpicia augur, interceſſionem conſul
ſuſtuliſſes: cum eſſes fœdiſſime ſtipatus armatis: cum
omnes impuritates pudica in domo quotidie ſuſciperes,
uino luſtriſq; confectus. at ego, tanquam mihi cum 7
M. Craſſo contentio eſſet, quocũ multæ, et magnæ fue-
runt, non cum uno gladiatore nequiſſimo; de rep. gra
uiter querens, de homine nihil dixi. itaque hoc perficiã,

ut intelligat, quantum tum à me beneficium acceperit.

At etiam literas, quas me ſibi miſiſſe diceret, recitauit, homo & humanitatis expers, & uitæ communis ignarus. quis enim unquam, qui paululum modo bonorum conſuetudinem noſſet, literas ad ſe ab amico miſſas, offenſione aliqua interpoſita, in medium protulit, palamq; recitauit? quid eſt aliud, tollere è uita uitæ ſocietatem? tollere amicorum colloquia abſentium? quàm multa ioca ſolent eſſe in epiſtolis, quæ, prolata ſi ſint, inepta eſſe uideantur? quàm multa ſeria, neque tamen ullo modo diuulganda? ſit hoc inhumanitatis tuæ: ſtultitiam incredibilé uidete. quid habes, quod mihi opponas homo diſerte? ut Muſtellæ Tamiſio, & Tironi Numiſio uideris. qui cum hoc iſto tempore ſtent cum gladijs in conſpectu ſenatus, ego quoque te diſertum putabo, ſi oſtenderis, quo modo ſis eos inter ſicarios defenſurus. ſed quid opponas tandem, ſi negem me unquam iſtas literas ad te miſiſſe? quo me teſte conuinces? an chirographo? in quo habes ſcientiam quæſtuoſam. qui poſſis? ſunt enim librarij manu. iam inuideo magiſtro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil ſapere docuit. quid enim eſt minus, non dico oratoris, ſed hominis, quàm id obijcere aduerſario, quod ille ſi uerbo negarit, longius progredi non poſſit, qui obiecerit? at ego non nego, teq; in iſto ipſo conuinco non inhumanitatis ſolum, ſed etiam amentiæ. quod enim uerbum in iſtis literis eſt non plenum humanitatis, officij, beneuolentiæ? omne autem crimen tuum eſt, quòd de te in his literis non male exiſtimem, quòd ſcribam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum ui=

rum, non tanquam ad ſceleratum, & latronem. at
ego tuas literas, etſi iure poteram à te laceſſitus, ta=
men non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat
quendam de exilio reducere: adiuraſq; id te inuito me
non eſſe facturum: idq; à me impetras: quid enim me
interponerem audaciæ tuæ, quem neque auctoritas
huius ordinis, neque exiſtimatio populi R. *neque le=*
ges ullæ poſſent coercere? uerumtamen quid erat, quod 10
me rogares, ſi erat is, de quo rogabas, Cæſaris lege re=
ductus? ſed uidelicet meam gratiam uoluit eſſe: in quo
ne ipſius quidem ulla poterat eſſe, lege lata. Sed
cum mihi P.C. *& pro me aliquid, & in* M. *Anto=*
nium multa dicenda ſint; alterum peto à uobis, ut me
pro me dicentem benigne; alterum ipſe efficiam, ut,
contra illum cum dicam, attente audiatis. ſimul illud
oro: ſi meam cum in omni uita, tum in dicendo mo=
derationem, modeſtiamq; cognoſtis, ne me hodie, cum
iſti, ut prouocauit, reſpondebo, oblitum eſſe putetis
mei. non tractabo ut conſulem: ne ille quidem me ut
conſularem. etſi ille nullo modo conſul, uel quòd ita
uiuit, uel quòd ita remp. gerit, uel quòd ita factus
eſt conſul: ego ſine ulla controuerſia conſularis. ut igi= 11
tur intelligeretis, qualem ipſe ſe conſulem profiteretur,
obiecit mihi conſulatum meum. qui conſulatus uer=
bo meus P.C. *re ueſter fuit: quid enim ego conſtitui,*
quid geſſi, niſi ex huius ordinis conſilio, auctoritate,
ſententia? hæc tu homo ſapiens, non ſolum eloquens,
apud eos, quorum conſilio, ſapientiaq; geſta ſunt,
auſus es uituperare? quis autem, meum conſulatum,
præter P. *Clodium, qui uituperaret, inuentus eſt?*

cuius quidem te fatum, ſicut C. Curionem, manet:
quoniam id domi tuæ eſt, quod fuit illorum utrique fa-
12 *tale. non placet M. Antonio conſulatus meus: at pla-*
cuit P. Seruilio; ut eum primum nominem ex illius tẽ-
poris conſularibus, qui proxime eſt mortuus: placuit
Q. Lutatio Catulo; cuius ſemper in hac rep. uiuet au-
ctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Craſſo, Q. Hor
tenſio, C. Curioni, M. Lepido, C. Piſoni, M'. Glabrio-
ni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ,
qui tum erant conſules deſignati: placuit idem, quod
conſularibus, M. Catoni: qui cum multa, uita exce-
dens, prouidit, tum, quòd te conſulem non uidit. ma-
xime uero conſulatum meum Cn. Pompeius probauit:
qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, comple-
xus, & gratulans, meo beneficio patriam ſe uiſurum
eſſe dixit. ſed quid ſingulos commemoro? frequentiſſi-
mo ſenatui ſic placuit, ut eſſet nemo, qui mihi non ut
parenti gratias ageret, qui non mihi uitam ſuam, for-
VI *tunas, liberos, remp. referret acceptam. ſed quoniam*
13 *illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, reſp. orbata*
eſt: ueniamus ad eos, qui duo è conſulari numero reli-
qui ſunt. L. Cotta, uir ſummo ingenio, ſummaq; pru
dentia, rebus iis geſtis, quas tu reprehendis; ſupplica-
tionem decreuit uerbis ampliſſimis; eiq; illi ipſi, quos mo
do nominaui, conſulares, ſenatusq; cunctus aſſenſus
eſt. qui honos poſt conditam hanc urbem habitus eſt to-
14 *gato ante me nemini. L. Cæſar, auunculus tuus, quã*
oratione, quã conſtantia, quã grauitate ſententiam di
xit in ſororis ſuæ uirum, uitricum tuum? hunc tu cum
auctorem, & præceptorem omnium conſiliorum, to-

tiuſq; uitæ debuiſſes habere, uitrici te ſimilem, quàm
auunculi, eſſe maluiſti. huius ego conſilijs alienus con-
ſul uſus ſum: tu, ſororis filius, ecquid ad eũ unquam
de rep. retuliſti? ad quos refert, dij immortales? ad eos
ſcilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi ſunt.
hodie non deſcendit Antonius: cur? dat natalicia in hor- 15
tis: cui? neminem nominabo. putatote tum Phormio-
ni alicui, tum Gnathoni, tum Ballioni. ò fœditatem ho
minis flagitioſam: ò impudentiam, nequitiam, libidi-
nem non ferendam. tu, cum principem ſenatorem, ci-
uem ſingularem, tam propinquum habeas, ad eum de
rep. nihil refers, ad eos refers, qui domũ ſuam nullam
habent, tuam exhauriunt. tuus uidelicet ſalutaris cõ-
ſulatus, pernicioſus meus? adeó ne pudorem cum pu-
dicitia perdidiſti, ut hoc in eo templo dicere auſus ſis, in
quo ego ſenatum illum, qui quondam florens orbi ter-
rarum præſidebat, conſulebam, tu homines perditiſſi-
mos cum gladijs collocauiſti? At etiam auſus es (quid 16
autem eſt, quod tu non audeas?) cliuum Capitolinum
dicere me conſule plenum ſeruorum armatorum fuiſſe.
ut illa, credo, nefaria S. C. tum fierent, uim affere-
bam ſenatui. ò miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt,
nihil enim boni noſti; ſiue ſunt, qui apud tales uiros tã
impudenter loquare. quis enim eques R. quis præter te
adoleſcens nobilis, quis ullius ordinis, qui ſe ciuem me-
miniſſet, cum ſenatus in hoc templo eſſet, in cliuo Ca-
pitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam
nec ſcribæ ſufficere, nec tabulæ nomina illorum capere
potuerunt. etenim cum homines nefarij de patriæ par- 17
ricidio confiterentur, conſciorum indicijs, ſua manu,

uoce pene literarum coacti, ſe urbem inflammare, ciues trucidare, uaſtare Italiam, delere remp. conſenſiſſe: quis eſſet, qui ad ſalutem communem defendẽdam non excitaretur? præſertim cum ſenatus populusq; R. haberet ducẽ, qualis ſi qui nunc eſſet, tibi idem, quod illis accidit, contigiſſet. Ad ſepulturam corpus uitrici ſui negat à me datum. hoc uero ne P. quidem Clodius dixit unquam. quem, quia iure ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus uitijs eſſe ſuperatũ. Quid autem tibi uenit in mentem, redigere in memoriam noſtram, te domi P. Lentuli eſſe educatum? an uerebare, ne non putaremus natura te potuiſſe tam improbum

VIII *euadere, niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipſe pugnares; ut non modo non cohærentia inter ſe diceres, ſed maxime diſiuncta, atque contraria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi, eſſet contentio. Vitricum tuum fuiſſe in tanto ſcelere fatebare, pœna affectum querebare. ita, quod proprie meum eſt, laudaſti: quod totum ſenatus eſt, reprehendiſti. nam cum comprehenſio ſontium, mea; animaduerſio, ſenatus fuit: homo diſertus non intelligit, eum, quem contra dicit, laudari à ſe; eos, apud quos dicit, uituperari. iam illud cuius eſt, nõ dico audaciæ, (cupit enim ſe audacem dici) ſed, quod minime uult, ſtultitiæ, qua uincit omnes; cliui Capitolini mentionem facere? cum inter ſubſellia noſtra uerſentur armati; cum in hac cella Concordiæ, (ô dij immortales) in qua me conſule ſalutares ſententiæ dictæ ſunt, quibus ad hanc diem uiximus, cum gladijs homines collocati ſtent. accuſa ſenatum: accuſa equeſtrem*

ordinem, qui tum cum ſenatu copulatus fuit: accuſa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem hoc ipſo tempore ab Ithyreis circumſederi. hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter, ſed quia tantarum rerum repugnantiam nō uideas. nihil profecto ſapis: quid eſt enim dementius, quàm, cum ipſe contra rep. pernicioſa arma ceperis, obiſcere alteri ſalutaria? At etiam quodã loco facetus eſſe uoluiſti. quàm id, dij boni, non decebat: in quo eſt tua culpa non nulla: aliquid enim ſalis ab uxore mima trahere potuiſti. Cedant arma togæ. quid tum? non'ne ceſſerunt? at poſtea tuis armis ceſſit toga. quæramus igitur, utrum melius fuerit, libertati populi R. ſceleratorum arma, an libertatem noſtram armis tuis cedere. nec uero tibi de uerſibus reſpondebo: tantum dicam breuiter, neque illos, neque ullas omnino literas noſſe, me nec reip. nec amicis unquam defuiſſe, et tamen omni genere monimentorũ meorum perfeciſſe operis ſubſeciuis, ut meæ uigiliæ, meæq; literæ, & iuuentuti utilitatis, & nomini R. laudis aliquid afferrent. ſed hæc non huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo conſilio interfectum eſſe dixiſti. quidnam homines putarent, ſi tum occiſus eſſet, cum tu illum in foro, inſpectante populo R. gladio ſtricto inſecutus es, negotiumq; tranſegiſſes, niſi ille ſe ſub ſcalas tabernæ librariæ conieciſſet, hisq; oppilatis impetum tuum compreſſiſſet? ſed quid? ego fauiſſe me tibi fateor, ſuaſiſſe, ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem tranſegit, quàm quiſquam ſuſpicaretur eum facturum eſſe. at ego ſuaſi. ſcilicet is animus erat Milonis, ut pro-

deſſe reip. ſine ſuaſore non poſſet. at lætatus ſum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me unum triſtem
22 eſſe oportebat? quanquam de morte P. Clodij fuit quæſtio non ſatis prudenter illa quidem conſtituta: quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidiſſet, cum eſſet legibus quæſtio conſtituta? quæſitum eſt tamen. quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis poſt, tu es inuentus, qui diceres?
23 Quod uero dicere auſus es, idq; multis uerbis, opera mea Pompeium à Cæſaris amicitia eſſe diſiunctum, ob eamq; cauſam mea culpa ciuile bellum eſſe natum; in eo non tu quidem tota re, ſed, quod maximum eſt, temporibus erraſti. ego M. Bibulo, præſtantiſſimo ciue, conſule nihil prætermiſi, quantum facere, enitiq; potui, quin Pompeium à Cæſaris coniunctione auocarem. in quo Cæſar fuit felicior: ipſe enim Pompeium à mea familiaritate diſiunxit. poſtea uero quàm ſe totum Pompeius Cæſari tradidit, quid ego illum ab eo diſtrahere
24 conarer? ſtulti erat ſperare, ſuadere impudentis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæſarem Pompeio ſuaſerim: ea uelim reprehendas, ſi potes: unum, ne quinquennij imperium Cæſari prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut abſentis eius ratio haberetur. quorum ſi utrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias nunquam incidiſſemus. atque idem, cum iam omnes opes & ſuas, & populi R. Pompeius ad Cæſarem detuliſſet, ſeroq; ea ſentire cœpiſſet, quæ ego multo ante prouideram, inferriq; patriæ bellum nefarium uiderem; pacis, concordiæ, compoſitionis auctor eſſe non deſtiti: meaq; illa uox eſt nota multis; Vtinam Cn. Pom-

pei cum C. Cæſare ſocietatem aut nunquam coiſſes, aut nunquam diremiſſes. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc mea M. Antoni ſemper & de Pompeio, & de rep. conſilia fuerunt. quæ ſi ualuiſſent, reſp. ſtaret, tu tuis flagitijs, egeſtate, infamia concidiſſes. Sed hæc uetera. illud uero recens, Cæſarem meo XI
conſilio interfectum. iam uereor P. C. ne, quod turpiſ- 25
ſimum eſt, præuaricatorem mihi appoſuiſſe uidear, qui me non ſolum meis laudibus ornaret, ſed etiam oneraret alienis. quis enim meum in iſtius ſocietate glorioſiſſimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuiſſet, nomen eſt occultatum? occultatum dico? cuius non ſtatim diuulgatum? citius dixerim iactaſſe ſe aliquos, ut fuiſſe in iſta ſocietate uiderentur, qui ſocij
non fuiſſent; quàm ut quiſquam celari uellet. quàm 26
ueriſimile porro eſt, in tot hominibus partim obſcuris, partim adoleſcentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuiſſe? etenim ſi auctores ad liberandã patriam deſiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius, quàm domo? quid? C. Caſſius in ea familia natus, quæ non modo dominatum, ſed ne potentiam quidem cuiuſquam ferre potuit, me auctorem, credo, deſiderauit: qui etiam ſine his clariſſimis uiris hanc rem in Cilicia ad oſtium fluminis Cydni cõfeciſſet, ſi ille ad eam ripam, ad quam conſtituerat, non ad cõtrariam, naues appuliſſet. Cn. Domitium non patris inte- 27
ritus clariſſimi uiri, non auunculi mors, non ſpoliatio

dignitatis ad recuperandam libertatem, ſed mea auctoritas excitauit? an C. Trebonio perſuaſi, cui ne ſuadere quidem auſus eſſem? quo etiam maiorem ei reſp. gratiam debet, qui libertatē populi R. unius amicitiæ prępoſuit, depulſorq; dominatus, quàm particeps, eſſe maluit. an L. Tullius Cimber me eſt auctorem ſecutus? quem ego magis feciſſe illā rem ſum admiratus, quàm facturum putaui: admiratus ſum autem ob eam cauſam, quòd immemor beneficiorum, memor patriæ fuiſſet: quid duos Seruilios, Caſcas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea cenſetis excitatos potius, quàm caritate reip.? longum eſt perſequi cæteros: idq; reip. preclarum, fuiſſe tam multos; ipſis glorioſum eſt. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæſare interfecto, inquit, ſtatim cruentum alte extollēs M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atque ei recuperatam libertatem eſt gratulatus. cur mihi potiſſimum? quòd ſciebam? uidē ne illa cauſa fuerit appellandi mei, quod cū rem geſſiſſet conſimilem rebus his, quas ipſe geſſeram, me potiſſimum teſtatus eſt, ſe æmulum mearum laudum extitiſſe. tu autem omnium ſtultiſſime non intelligis, ſi id, quod me arguis, uoluiſſe interfici Cæſarem, crimen ſit, etiam, lætatum eſſe morte Cæſaris, crimen eſſe. quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis eſt igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes enim in culpa: etenim omnes boni, quantum in ipſis fuit, Cæſarem occiderunt: alijs conſilium, alijs

*animus, alijs occaſio defuit, uoluntas nemini. ſed ſtu=
porem hominis, uel dicam pecudis, attendite: ſic enim
dixit:* M. Brutus, *quem ego honoris cauſa nomino,
cruentum pugionem tenens,* Ciceronem *exclamauit: ex
quo intelligi debet eum conſciũ fuiſſe. ergo ego ſcelera=
tus appellor à te, quem ſuſpicatum aliquid ſuſpicaris;
ille, qui ſtillantem præ ſe pugionem tulit, is à te hono=
ris cauſa nominatur? eſto: ſit in uerbis tuis hic ſtupor:
quanto in rebus ſententijsq; maior? conſtitue hoc cõſul
aliquando,* Brutorum, C. Caſſij, Cn. Domitij, C. Tre
*bonij, reliquorum quam uelis eſſe cauſam: edormi cra
pulam, inquã, & exhala. an faces admouendæ ſunt,
quæ te excitent tantæ cauſæ indormientem? nunquam
ne intelligis ſtatuendum tibi eſſe, utrum illi, qui iſtam
rem geſſerunt, homicidij rei ſint, an uindices liberta=
tis? attende enim pauliſper, cogitationemq; ſobrij homi
nis ad punctum temporis ſuſcipe. & ego, qui ſum il=
lorum, ut ipſe fateor, familiaris, ut à te arguor, ſo=
cius; nego quidquam eſſe medium: confiteor eos, niſi
liberatores populi* R. *cõſeruatoresq; reip. ſint, plus quàm
ſicarios, plus quàm homicidas, plus etiam quàm parri
cidas eſſe; ſiquidem eſt atrocius patriæ parẽtem, quàm
ſuum occidere. tu homo ſapiens & conſiderate quid di
cis? ſi parricidæ, cur honoris cauſa à te ſunt & in hoc
ordine, & apud populum* R. *ſemper appellati? cur*
M. Brutus *te referente legibus eſt ſolutus, ſi urbe plus
quàm decem dies abfuiſſet? cur ludi* Apollinares *incre=
dibili* M. Bruti *honore celebrati? cur prouinciæ Caſſio et
Bruto datæ? cur quæſtores additi? cur legatorum nu=
merus auctus? atque hæc acta per te. non igitur ho=
micidæ.*

micidæ. Sequitur, ut liberatores tuo iudicio ſint: quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe. quid eſt? num conturbo te? non enim fortaſſe ſatis, quæ diſtinctius dicuntur, intelligis. ſed tamen hæc eſt ſumma concluſionis meæ; quoniam ſcelere à te liberati ſunt, ab eodem te ampliſſimis præmijs digniſſimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: ſcribam ad illos, ut, ſi qui forte, quod à te mihi obiectum eſt, quærent, ſit ne uerum, ne cui negent. etenim uereor, ne aut, celatum me, ab ipſis, illis non honeſtum; aut, inuitatum refugiſſe, mihi ſit turpiſſimum. quæ enim res unquam (pro ſancte Iupiter) non modo in hac urbe, ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quæ glorioſior? quæ cōmendatior hominum memoriæ ſempiternæ? in huius me conſilij ſocietatem, tanquam in equum Troianum, includi cum principibus non recuſo. ago etiam gratias, quoquo animo facis: tanta enim res eſt, ut inuidiam iſtam, quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem. quid enim beatius illis, quos tu expulſos à te prædicas, & relegatos? qui locus eſt aut tam deſertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò acceſſerint, non affari, atque appetere uideatur? qui homines tam agreſtes, qui ſe, cum eos aſpexerint, non maximum cepiſſe uitæ fructum putent? quæ uero tam immemor poſteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria proſequantur? tu uero aſcribe me talem in numerum. ſed unam rem, uereor, ne non probes: ſi enim fuiſſem, non ſolum regem, ſed regnum etiam de rep. ſuſtuliſſem: & ſi meus ſtylus ille fuiſſet, ut dicitur; mihi crede, non ſolum unum

actum, ſed totam fabulam confeciſſem. quanquam ſi, interfici Cæſarem uoluiſſe, crimen eſt: uide quæſo Antoni, quid tibi futurum ſit, quem & Narbone hoc conſilium cum C. Trebonio cepiſſe notiſſimum eſt, & ob eius conſilij ſocietatem, cum interficeretur Cæſar, tum te à Trebonio uidimus ſeuocari. ego autem, (uide quàm tecum agam non inimice) quòd bene cogitaſti aliquando, laudo: quòd non indicaſti, gratias ago: quòd non feciſti, ignoſco. uirum res illa quærebat. quòd ſi te in iudicium quis adducat, uſurpetq́; illud Caſſianum: Cui bono fuerit: uide quæſo, ne hæreas. quanquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni ſeruire nolebant: tibi tamen præcipue, qui non modo non ſeruis, ſed etiam regnas; qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberaſti; qui per eaſdē tabulas innumerabilem pecuniam diſſipauiſti; ad quem è domo Cæſaris tam multa delata ſunt; cuius domus quæſtuoſiſſima eſt falſorum commentariorum, et chirographorum officina, agrorum, oppidorum immunitatum uectigalium flagitioſiſſimæ nūdinæ. etenim quæ res egeſtati, & æri alieno tuo, præter mortem Cæſaris ſubuenire potuiſſet? neſcio quid conturbatus mihi eſſe uidēris. nunquid ſubtimes, ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? libero te metu. nemo credet unquam. non eſt tuum de rep. bene mereri: habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos uiros reſp. auctores. ego te tantum gaudere dico, feciſſe non arguo. reſpondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis reſpondendum eſt. Caſtra mihi Pompeij, atque illud omne tempus obieciſti. quo quidem tempore ſi, ut dixi, meum conſilium,

auctoritasq́; ualuiſſet, tu hodie egeres, nos liberi eſſemus, reſp. non tot duces, & exercitus amiſiſſet. fateor enim me, cum ea, quæ acciderunt, prouiderem futura, tanta in mœſtitia fuiſſe, quanta cæteri optimi ciues, ſi idem prouidiſſent, fuiſſent. dolebam, dolebam P. C. *remp. ueſtris quondam meisq́; conſilijs conſeruatam breui tempore eſſe perituram: neque uero eram tam indoctus, ignarusq́; rerum, ut frangerer animo propter uitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, dimiſſa moleſtijs omnibus liberaſſet. illos ego præſtantiſſimos uiros, lumina reip. uiuere uolebam, tot conſulares, tot prætorios, tot honeſtiſſimos ſenatores, omnem præterea florem nobilitatis, ac iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui ſi uiuerent, quamuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) remp. hodie teneremus. quæ ſententia ſi ualuiſſet, ac non ij maxime mihi, quorum ego uitæ conſulebam, ſpe uictoriæ elati obſtitiſſent: ut alia omittam, tu certe nunquam in hoc ordine, uel potius nunquam in hac urbe manſiſſes.*

At uero Cn. Pompeij *uoluntatem à me abalienabat oratio mea. an ille quenquam plus dilexit? cum ullo aut ſermones, aut conſilia contulit ſæpius? quod quidem erat magnum, de re diſſidentes, in eadem conſuetudine amicitiæ permanere. ſed & ego, quid ille; & contra ille, quid & ego ſentirem, & ſpectarem, uidebat. ego incolumitati ciuium primum, & poſtea dignitati, ille præſenti dignitati potius conſulebat. quòd autem habebat uterque, quid ſequeretur, iccirco tolerabilior erat noſtra diſſenſio. quid uero ille clariſſimus uir, ac*

pene diuinus de me ſenſerit, ſciunt, qui eum Pharſalica fuga Paphum proſecuti ſunt. nunquam ab eo mentio de me, niſi honorifica, niſi plena amiciſſimi deſiderij: cum me uidiſſe plus fateretur, ſe ſperauiſſe meliora. et eius uiri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorem eſſe fateare? ſed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuiſti. Ne iocis quidem reſpondebo, quibus me in caſtris uſum eſſe dixiſti. erant illa quidem caſtra plena curæ: ueruntamen homines, quamuis in turbidis rebus ſint, tamen, ſi modo homines ſunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mœſtitiam meam reprehendit, idem iocos: magno argumento eſt, me in utroque fuiſſe moderatum. Hæreditates mihi negaſti uenire. utinam hoc tuum uerum crimen eſſet: plures amici mei, & neceſſarij uiuerent. ſed qui iſtuc tibi uenit in mentem? ego enim amplius HS ducenties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem eſſe te. me nemo, niſi amicus, fecit hæredem; ut cum illo commodo, ſi quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem nunquam uidiſti, L. Rubrius Caſſinas fecit hæredem. & quidem uide, quàm te amarit is, qui, albus ater'ue fueris, ignorans, fratris filium præterijt; Q. Furij, honeſtiſſimi equitis R. ſuiq; amiciſſimi, quem palam hæredem ſemper factitarat, ne nomen quidem perſcripſit; quem nunquam uiderat, ac nunquam ſalutauerat, fecit hæredem. uelim, mihi dicas, niſi moleſtum eſt, L. Turſecius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio, inquies, niſi quæ prædia habuerit. igitur fratrem ex-

hæredans, te faciebat hæredem. in multas prætereà pe=
cunias alieniſſimorum hominum, eiectis ueris hæredi=
bus, tanquam hæres eſſet, inuaſit. quanquam hoc ma
xime admiratus ſum, mentionem te hæreditatum au=
ſum eſſe facere, cum ipſe hæreditatem patris non adiſ=
ſes. hæc ut colligeres homo amentiſſime, tot dies in alie=
na uilla declamaſti? quanquam tu quidem, ut tui fa=
miliariſſimi dictitant, uini exhalandi, non ingenij a=
cuendi cauſa declamitas. & uero adhibes ioci cauſa
magiſtrum, ſuffragio tuo, & compotorum tuorum
rhetorem: cui conceſſiſti, ut non modo in te, quæ uel=
let, ſed in quem uellet, diceret. ſalſum omnino ho=
minem: ſed materia facilis, in te & in tuos dicta di=
cere. uide autem, inter te, & auum tuum quid inter=
ſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſæ prodeſſet: tu curſim
dicis aliena. at quanta merces rhetori data eſt? audite,
audite P. C. *et cognoſcite reip. uulnera: duo millia iu=*
gerum campi Leontini Sex. Clodio *rhetori aſſignaſti, et*
quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil ſapere
diſceres. num etiam hoc homo audaciſſime ex Cæſaris
commentarijs? ſed dicam alio loco & de Leontino *a=*
gro, et de Campano: *quos iſte agros ereptos reip. turpiſ=*
ſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam enim, quoniam
criminibus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore, &
correctore noſtro quædã dicenda ſunt: nec enim omnia
effundam: ut, ſi ſæpius decertandum ſit, ut erit, ſem
per nouus ueniam: quam facultatem mihi multitudo
iſtius uitiorum, peccatorumq; largitur. uis ne igitur,
te inſpiciamus à puero? ſic opinor. à principio ordia=
mur. Tenes'ne *memoria prætextatum te decoxiſſe? pa=*

tris, inquies, iſta culpa eſt. concedo: etenim eſt pietatis plena defenſio. illud tamen audaciæ tuæ, quòd ſediſti in quatuordecim ordinibus, cũ eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus, quamuis quis fortunæ uitio, non ſuo, decoxiſſet. ſumpſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti. primo uulgare ſcortum: certa flagitij merces, nec ea parua: ſed cito Curio interuenit, qui te à meretricio quæſtu abduxit, & tanquam ſtolam dediſſet, in matrimonio ſtabili, & certo locauit. nemo unquam puer emptus libidinis cauſa tam fuit in domini poteſtate, quàm tu in Curionis. quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares? cũ tamen tu nocte ſocia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demitterere. quæ flagitia domus illa diutius ferre non potuit. ſcis ne me de rebus mihi notiſſimis dicere? recordare tempus illud, cum pater Curio mœrens iacebat in lecto, filius ſe ad pedes meos proſternens, lacrymans te mihi commẽdabat, orabat, ut te contra ſuum patrem, ſi ſeſtertium ſexagies peteret, defenderem: tantum enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat. ipſe autem amore ardens, cõfirmabat, quòd deſiderium tui diſſidij ferre non poſſet, ſe in exilium eſſe iturum. quo ego tempore tanta mala florentiſſimæ familiæ ſedaui, uel potius ſuſtuli: patri perſuaſi, ut æs alienum filij diſſolueret, redimeret adoleſcentẽ ſumma ſpe & animi, & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus, eumq; à tua non modo familiaritate, ſed etiam congreſſione, patrio iure, & poteſtate prohiberet. hæc tu cũ per me acta meminiſſes: niſi illis, quos uidemus, gladijs confideres, maledictis me prouocare auſus eſſes? ſed

iam ſtupra, et flagitia omittam. ſunt quædam, quæ honeſte non poſſum dicere. tu autem eo liberior, quòd ea in te admiſiſti, quæ à uerecũdo inimico audire non poſſes. ſed reliquum curſum uitæ uidete: quem quidem celeriter perſtringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis reip. miſerijs fecit, & ea, quæ quotidie facit, feſtinat animus. quæ, peto, ut, quanquam multo notiora uobis, quàm mihi ſunt, tamen, ut facitis, attente audiatis: debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio ſolum rerum, ſed etiã recordatio: tametſi incidamus oportet media, ne nimis ſero ad extrema ueniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio, qui ſua erga me beneficia commemorat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi quiddam iam tum molitus eſt: quid dicam, ipſe optime intelligit. inde iter Alexandriam, contra ſenatus auctoritatem, contra religiones. ſed habebat ducem Gabinium, quicum quiduis rectiſſime facere poſſet. qui tum inde reditus, aut qualis? prius in ultimam Galliam ex Aegypto, quàm domum. quæ autem erat domus? ſuam enim quiſque domũ tum obtinebat, neque erat uſquã tua. domum dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? præter unum Miſenum, quod cum ſocijs tanquam Siſaponem tenebas. ueniſti è Gallia ad quæſturam petendã. aude dicere, prius ad patrem tuum ueniſſe, quàm ad me. acceperam enim iam ante Cæſaris literas, ut mihi ſatisfieri paterer à te: itaque ne loqui quidem ſum te paſſus de gratia. poſtea cultus ſum à te, tu à me obſeruatus in petitione quæſturæ. quo quidem tempore P. Clodium, approbante populo R. in foro es conatus occidere. cumq; eam rem tua

ſponte conarere, non impulſu meo, tamen ita prædicabas, te non exiſtimare, niſi illum interfeciſſes, unquam mihi pro tuis in me iniurijs ſatis eſſe facturum. in quo demiror, cur Milonem impulſu meo rem illam egiſſe dicas, cum te ultro mihi idem illud deferentem nunquam ſim adhortatus. quanquam, ſi in eo perſeuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. quæſtor es factus. deinde continuo ſine S. C. *ſine ſorte, ſine lege ad* Cæſarem *cucurriſti: id enim unum in terris egeſtatis, æris alieni, nequitiæ, perditis uitæ rationibus perfugium eſſe ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuiſſes, (ſi hoc eſt explere, quod ſtatim effundas) aduolas egens ad tribunatum, ut in eo magiſtratu, ſi poſſes, uiri tui ſimilis eſſes. accipite nunc quæſo non ea, quæ ipſe in ſe, atque in domeſticum dedecus impure, atque intemperanter, ſed quæ in nos, fortunasq; noſtras, id eſt, in uniuerſam remp. impie, ac nefarie fecerit: ab huius enim ſcelere omnium malorum principium natum reperietis.* Nam cum, L. Lentulo, C. Marcello *conſulibus, calendis* Ian. *labentem, & prope cadentem remp. fulcire cuperetis, ipſiq;* C. Cæſari, *ſi ſana mente eſſet, conſulere uelletis: tum iſte uenditum, atque mancipatum tribunatum conſilijs ueſtris oppoſuit, ceruicesq; ſuas ei ſubiecit ſecuri, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te autem* M. Antoni *id decreuit ſenatus, & quidem incolumis, non dum tot luminibus extinctis, quod in hoſtem togatum decerni eſt ſolitum more maiorum. & tu apud patres conſcriptos contra me dicere auſus es; cum ab hoc ordine ego*

conſeruator eſſem, tu hoſtis reip. iudicatus? commemoratio illius tui ſceleris intermiſſa eſt, non memoria deleta. dum genus hominum, dum populi R. nomen extabit, quod quidem erit, ſi per te licuerit, ſempiternum; tua illa peſtifera interceſſio nominabitur. quid cupide à ſenatu, quid temere fiebat, cùm tu, unus adoleſcens, uniuerſum ordinem decernere de ſalute reip. prohibuiſti, neque id ſemel, ſed ſæpius; neque tu tecum de ſenatus auctoritate agi paſſus es? quid autem agebatur, niſi ne delere & euertere remp. funditus uelles? cum te neque principes ciuitatis rogando, neque maiores natu monendo, neque frequens ſenatus agendo, de uendita atque addicta ſententia mouere potuit. tum illud, multis rebus ante tentatis, neceſſario tibi uulnus inflictum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo. tum contra te dedit arma hic ordo conſulibus, reliquisq; imperijs, & pcteſtatibus. quæ non effugiſſes, niſi te ad arma Cæſaris contuliſſes. tu, tu, inquam, M. Antoni *princeps* C. Cæſari, *omnia perturbare cupienti, cauſam belli contra patriam inferendi dediſti. quid enim aliud ille dicebat, quam cauſam dementiſſimi ſui conſilij, & facti afferebat, niſi quòd interceſſio neglecta, ius tribunicium ſublatum, circunſcriptus eſſet Antonius? omitto, quàm hæc falſa quàm leuia; præſertim cum omnino nulla cauſa iuſta cuiquam eſſe poſſit contra patriam arma capiendi. ſed nihil de Cæſare: tibi certe confitendum eſt, cauſam pernicioſiſſimi belli in perſona tua conſtitiſſe. ò miſerum te, ſi intelligis; miſeriorem, ſi non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne poſteritatem quidem omnium*

ſeculorum unquam immemorem fore, conſules ex Italia expulſos, cumq́; his Cn. Pompeium, qui imperij populi R. decus, ac lumen fuit; omnis conſulares, qui per ualetudinem exequi cladem illam, fugamq́; potuiſſent; prætores, prætorios, tribunos pl. magnam partẽ ſenatus, omnem ſobolem iuuentutis, unoq́; uerbo rẽp. expulſam, atque exterminatam ſuis ſedibus. ut igitur in ſeminibus eſt cauſa arborum, & ſtirpium, ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti. doletis tris exercitus populi R. interfectos? interfecit Antonius. deſideratis clariſſimos ciues? eos quoque eripuit nobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius. omnia denique, quæ poſtea uidimus, (quid autem mali non uidimus?) ſi recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, ſic iſte huic reip. cauſa belli, cauſa peſtis, atque exitij fuit. Reliquæ partes tribunatus principio ſimiles. omnia perfecit, quæ, ſenatus, ſalua rep. ne fieri poſſent, perfecerat. cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite. reſtituebat multos calamitoſos. in his patrui nulla mentio. ſi ſeuerus, cur non in omnis? ſi miſericors, cur non in ſuos? ſed omitto cæteros. Licinium Lenticulam de alea condemnatum, colluſorem ſuum, reſtituit: quaſi uero ludere cum condemnato non liceret: ſed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis diſſolueret. quam attuliſti rationem populo R. cur eum reſtitui oporteret? abſentem credo in reos relatum, rem indicta cauſa iudicatam, nullum fuiſſe de alea lege iudicium, ui oppreſſum & armis, poſtremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium eſſe corruptum. nihil horum.

at uir bonus, & rep. dignus. nihil id quidem ad rem: & ego tamen, quoniam condemnatum eſſe pro nihilo eſt; ſi ita eſſet, ignoſcerem. hominem omnium nequiſſimum, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quæ eſt de alea, condemnatum, qui in integrum reſtituit, is non apertiſſime ſtudium ſuum ipſe profitetur? in eodem uero tribunatu, cũ Cæſar in Hiſpaniam proficiſcens, huic conculcandam Italiam tradidiſſet, quæ fuit eius peragratio itinerum? luſtratio municipiorum? ſcio me in rebus celebratiſſimis ſermone omnium uerſari; eáq;, quæ dico, dicturúsq; ſum, notiora omnibus eſſe, qui in Italia tum fuere, quàm mihi, qui non fui: notabo tamen ſingulas res: etſi nullo modo poterit oratio mea ſatiſfacere ueſtræ ſcientiæ. ecquod enim unquã in terris tantum flagitium extitiſſe auditum eſt? tantam turpitudinem? tantum dedecus? uehebatur in eſſedo tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honeſti obuiã neceſſario prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, ſed Volumniam conſalutabant. ſequebatur rheda cum lenonibus, comites nequiſſimi: reiecta mater amicam impuri filij, tanquam nurum, ſequebatur. ô miſeræ mulieris fœcunditatem calamitoſam. horum flagitiorum iſte ueſtigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totam denique Italiam impreſſit. Reliquorum factorum eius P. C. difficilis eſt ſane reprehenſio, & lubrica. uerſatus in bello eſt: ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorum ſui ciuium: fuit felix; ſi poteſt ulla eſſe in ſcelere felicitas. ſed quoniam ueteranis cautum eſſe uolumus: quanquã

diſſimilis eſt militum cauſa, & tua: illi ſecuti ſunt, tu quæſiſti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiã uoces, nihil de belli genere dicam. uictor è Theſſalia Brundiſium cum legionibus reuertiſti: ibi me non occidiſti. magnum beneficium: potuiſſe enim fateor. quanquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non cenſeret parci oportere. tanta enim eſt caritas patriæ, ut ueſtris etiam legionibus ſanctus eſſem, quòd eam à me ſeruatam eſſe meminiſſent. ſed fac id te dediſſe mihi, quod non ademiſti; meq; à te habere uitam, quia à te non ſit erepta. licuit ne mihi per tuas cõtumelias hoc beneficium ſic tueri, ut tuebar, præſertim cum te hæc auditurum uideres? ueniſti Brundiſium, in ſinum quidem & in complexum tuæ mimulæ. quid eſt? num mentior? quàm miſerum eſt, id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri. ſi te municipiorum non pudebat, ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundiſij illam non uiderit? quis, qui neſcierit ueniſſe eam tibi tot dierum uiam gratulatum? quis, qui non indoluerit tam ſero ſe, quem hominem ſecutus eſſet, cognoſcere? Italiæ rurſus percurſatio, eadem comite mima: in oppida, militum crudelis & miſera deductio: in urbe, auri, argenti, maximeq; uini fœda direptio. acceſſit, ut, Cæſare ignaro, cum ille eſſet Alexandriæ, beneficio amicorum, magiſter equitum conſtitueretur. tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum poſſeſſiones datas, quid ereptas proferã? cogebat egeſtas: quò ſe uerteret, non habebat: nõ dum

ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turſecio hæreditas uenerat: nondũ in Cn. Pompeij locum, multorumq; aliorũ, qui aberant, repentinus hæres ſucceſſerat: erat ei uiuendum latronum ritu; ut tantum haberet, quantum rapere potuiſſet. ſed hæc, quæ robuſtioris improbitatis ſunt, omittamus: loquamur potius de nequiſſimo genere leuitatis. Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum uini in Hippiæ nuptijs exhauſeras, ut tibi neceſſe eſſet in populi R. conſpectu uomere poſtridie. ò rem non modo uiſu fœdam, ſed etiam auditu. ſi inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet, quis non turpe duceret? in cœtu uero populi R. negotium publicum gerens, magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is uomens fruſtis eſculentis, uinum redolentibus, gremium ſuum, & totum tribunal impleuit. ſed hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſordibus. ueniamus ad ſplendida. Cæſar Alexandria ſe recepit, felix, ut ſibi quidem uidebatur. mea autẽ ſententia, niſi qui reip. ſit felix, felix eſſe nemo poteſt. haſta poſita pro æde Iouis Statoris, bona (miſerũ me: conſumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni uoci acerbiſſimæ ſubiecta præconis. una in illa re ſeruitutis oblita ciuitas ingemuit; ſeruientibusq; animis, gemitus tamen populi R. liber fuit. expectantibus omnibus, quiſnam eſſet tam impius, tam demens, tam dijs hominibusq; hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere, inuentus eſt nemo, præter Antonium; præſertim cum tot eſſent circa haſtam illam, qui alia omnia auderent. unus inuentus eſt, qui id auderet, quod

omnium fugiſſet & formidaſſet audacia. tantus igitur te ſtupor oppreſſit, uel, ut uerius dicam, tantus furor, ut primum, cum ſector ſis, iſto loco natus, deinde cum Pompeij ſector, non te execrandum populo R. non deteſtabilem, non omnis tibi deos, omnis homines & eſſe inimicos, & futuros ſcias? at quàm inſolenter ſtatim helluo inuaſit in eius uiri fortunas, cuius uirtute terribilior erat populus R. exteris gentibus, iuſtitia carior? in eius igitur copias cum ſe ſubito ingurgitauiſſet, exultabat gaudio perſona de mimo, modo egens, repente diues. ſed, ut eſt apud poetam neſcio quem, Male parta male dilabuntur: incredibile ac ſimile portenti eſt, quonam modo illa tam multa, quàm paucis, non dico menſibus, ſed diebus effuderit. maximus uini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretioſa ueſtis, multa & lauta ſuppellex & magnifica multis locis, nō illa quidem luxurioſi hominis, ſed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ ſi fuit, fuit animal unum. Oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas, tam cito abſorbere potuiſſe. nihil erat clauſum, nihil obſignatum, nihil ſcriptum: apothecæ totæ nequiſſimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: ſuggerebantur etiam ſæpe (non enim ſemper iſte felix) damna aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos uideres. quamobrem deſinite mirari, hæc tam celeriter eſſe conſumpta. non modo unius

patrimonium, quamuis amplum, ut illud fuit, ſed urbes, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuiſſet. at eiuſdem ædes etiam & hortos. ò audaciam immanem: tu ingredi illam domum auſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importuniſſimum oſtendere? quam domum aliquandiu nemo aſpicere poterat, nemo ſine lacrymis præterire, hac te in domo tam diu diuerſari non pudet? in qua, quamuis nihil ſapias, tamen nihil tibi poteſt eſſe iucundum. an tu, illa ueſtibula, roſtra, ſpolia cum aſpexiſti, domum tuam te introire putas? fieri non poteſt. quamuis enim ſine mente, ſine ſenſu ſis, ut es: tamen & te, & tua, & tuos noſti. nec uero te unquam neque uigilantem, neque in ſomnis credo mente poſſe conſiſtere. neceſſe eſt, quamuis ſis, ut es, uiolentus, & furens, cum tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis uiri, perterritum de ſomno excitari, furere etiam ſæpe uigilantem. me quidem miſeret parietum ipſorum, atque tectorum. quid enim unquam domus illa uiderat, niſi pudicum? niſi ex optimo more, & ſanctiſſima diſciplina? fuit enim ille uir P. C. *ſicut ſcitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neque rebus externis magis laudandus, quàm inſtitutis domeſticis. huius in ſedibus pro cubiculis ſtabula, pro triclinijs popinæ ſunt. etſi iam negat. nolite, nolite quærere. frugi factus eſt. mimam illam ſuá ſuas res ſibi habere iuſſit: ex duodecim tabulis clauès ademit, exegit. quàm porro ſpectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni uita nihil eſt honeſtius, quàm quòd cum mima fecit diuortium. At quàm crebro uſurpat, & conſul, & Antonius?*

hoc eſt dicere, & conſul, & impudiciſſimus, & conſul, & homo nequiſſimus. quid enim eſt aliud Antonius? nam ſi dignitas ſignificaretur in nomine, dixiſſet aliquando, credo, auus tuus, et conſul, et Antonius. nunquam dixit. dixiſſet etiam collega meus, patruus tuus. niſi tu ſolus es Antonius. ſed omitto ea peccata, quæ non ſunt earum partium propria, quibus tu rẽp. uexauiſti: ad ipſas tuas partis redeo, id eſt, ad ciuile bellum. quod natum, conflatum, ſuſceptum opera tua eſt. cur ei bello cum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuiſti? guſtaras ciuilem ſanguinem, uel potius exorbueras: fueras in acie Pharſalica anteſignanus: L. Domitium, nobiliſſimum & clariſſimum uirum, occideras: multos, qui de prœlio effugerant, quorum Cæſar non nullos fortaſſe ſeruaſſet, crudeliſſime perſecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus geſtis, quid fuit cauſæ, cur in Africam Cæſarem non ſequerere, cum præſertim belli pars tanta reſtaret? itaque quem locum apud ipſum Cæſarem poſt eius ex Africa reditum obtinuiſti? quo numero fuiſti? cuius tu imperatoris quæſtor fueras, dictatoris magiſter equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ ſocius, teſtamenti, ut ipſe dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro ſectione debebas. primo reſpondiſti plane ferociter: &, ne omnia uidear contra te, propemodum æqua & iuſta dicebas. á me C. Cæſar pecuniam? cur potius, quàm ego ab illo? an ille ſine me uicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis cauſam attuli: ego leges pernicioſas rogaui: ego arma contra conſules, imperatoreſq; po-

puli

puli R. contra ſenatum populumq; R. contra deos patrios, araſq; & focos, contra patriam tuli. num ſibi ſoli uicit? quorum facinus cōmune, cur non ſit eorum præda communis? ius poſtulabas: ſed quid ad rem? plus ille poterat. itaque excuſſis tuis uocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites miſit; cum repente à te præclara illa tabula prolata, qui riſus hominum de te erat? tantam eſſe tabulam, tam uarias, tam multas poſſeſſiones, ex quibus, præter partem Miſeni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, poſſet ſuum dicere. auctionis uero miſerabilis aſpectus. ueſtis Pompeii non multa, eaq; maculoſa, eiuſdem quædam argentea uaſa colliſa, ſordidata mancipia: ut doleremus quidquam eſſe ex illis reliquiis, quod uidere poſſemus. hanc tamen auctionem hæredes L. Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quò ſe uerteret, non habebat. quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus deprehenſus dicebatur eſſe cum ſica. de quo Cæſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquam, qui in ſuis partibus, id eſt, in ſuis fortunis tam timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt tandem aliquando in Hiſpaniam; ſed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni, aut, cum ſuſcepiſſes, defendenda uſque ad extremum. ter depugnauit Cæſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pu-

gnis Dolabella : in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. ſi de meo iudicio quæris, nollem : ſed tamen conſilium à primo reprehendendum, laudanda conſtantia. tu uero quid cenſes? Cn. Pompeij liberi primum patriam repetebant. eſto, fuerit hæc cauſa communis. repetebant præterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem, in quæ tu inuaſeras. hæc cum repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen erat æquiſſimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem. an tu Narbone in menſas hoſpitum cum uomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbone reditus? & tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P. C. cauſam reditus mei. uolui, ſi poſſem, etiam ante calendas Ian. prodeſſe reip. nam quod quærebas, quo modo rediſſem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, & toga, nullis nec Gallicis, nec lacerna. at etiam aſpicis me, & quidem, ut uideris, iratus. næ tu iam mecum in gratiam redeas, ſi ſcias, quàm me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipſum non pudet. ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi, nullum audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi uiderere, in proximum annum conſulatum peteres, uel potius rogares, per municipia, coloniaſq; Galliæ, à qua, cum conſulatus noſter petebatur, non rogabatur, petere conſulatum ſolebamus, cum Gallicis & lacerna cucurriſti. at uidete leuitatem. cum hora diei decima fere ad Saxa rubra ueniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. inde ci=

ſio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſa uenerat, deducitur, eiq; epiſtolam tradidit. quam cum illa legeret flens, (erat enim amatoriè ſcripta): caput autem literarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abieciſſe illinc, atque in hanc transfudiſſe) cum mulier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. ò hominem nequam: (quid enim aliud dicam? magis propriè nihil poſſum dicere) ergo, ut te catamitum, neque opinato cum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret, iccirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti? & domi quidem cauſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes ſuos uenderet. productus autem in concionem à tribuno pl. cum reſpondiſſes, te rei tuæ cauſa ueniſſe, populum etiam dicacem in te reddidiſti. ſed nimis multa de nugis. ad maiora ueniamus. C. Cæſari ex Hiſpania redeunti obuiam longiſſime proceſſiſti: celeriter iſti, & rediſti, ut cognoſceret te ſi minus fortem, attamen ſtrenuum. factus es ei rurſus neſcio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæſar: quem plane perditum ære alieno, egentemq;, ſi eundem nequam hominem, audacemq; cognouerat, hunc in familiaritatem libentiſſime recipiebat. his igitur rebus præclare commendatus, iuſſus eſt renunciari conſul, & quidem cum ipſo. nihil queror de Dolabella, qui tum eſt impulſus, inductus, eluſus. qua in re quanta fuerit utriuſque ueſtrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: pro-

miſſum, & receptum interuertit, ad ſeq; tranſtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuam adſcripſiſti. ueniunt kalendæ Ian. cogimur in ſenatum: inuectus eſt copioſius multo in iſtum, & paratius Dolabella, quàm nunc ego. hic autem iratus quæ dixit, dij boni? cùm primum Cæſar oſtendiſſet, ſe prius, quàm proficiſceretur, Dolabellam cõſulem eſſe iuſſurum: quem negant regem, qui & faceret ſemper eiuſmodi aliquid, & diceret: ſed cum Cæſar ita dixiſſet, tum hic bonus augur eo ſe ſacerdotio præditum eſſe dixit, ut comitia auſpicijs, uel impedire, uel uitiare poſſet: idq; ſe facturum eſſe aſſeuerauit. in quo primum incredibilem ſtupiditatem hominis cognoſcite. quid enim? iſtuc, quod te ſacerdotij iure facere poſſe dixiſti; ſi augur non eſſes, & conſul eſſes, minus facere potuiſſes? uide, ne etiam facilius: nos enim nunciationem ſolum habemus, conſules, & reliqui magiſtratus etiam ſpectionem. eſto hoc imperite: (nec enim ab homine nunquam ſobrio poſtulanda prudentia) ſed uidete impudentiam. multis antè menſibus in ſenatu dixit, ſe Dolabellæ comitia aut prohibiturum auſpicijs, aut id facturum eſſe, quod fecit. quiſquam'ne diuinare poteſt, quid uitij in auſpicijs futurum ſit, ne ſi quidem de cœlo ſeruare conſtituit? quod neque licet comitijs per leges: &, ſi quis ſeruauit, non habitis comitijs, ſed, prius, quàm habeantur, debet nunciare. uerũ implicata inſcitia impudentia eſt, nec ſcit, quod augurem; nec facit, quod pudentem decet. atque ex illo die recordamini eius uſque ad idus Mart. conſulatum. quis unquam apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipſe poterat: omnia

rogabat: caput in aduerſam lecticam inſerens, beneficia, quæ uenderet, à collega petebat. ecce Dolabellæ comitiorum dies: ſortitio prærogatiuæ: quieſcit. renunciatur: tacet. prima claſſis uocatur: renunciatur. deinde, ut aſſolet, ſuffragia. tum ſecunda claſſis: quæ omnia citius ſunt facta, quàm dixi. confecto negotio bonus augur, (Lælium diceres) Alio die, inquit. ò impudentiam ſingularem. quid uideras? quid ſenſeras? quid audieras? nec enim te de cœlo ſeruaſſe dixiſti, neque hodie dicis. igitur obuenit uitium, quod tu iam calendis Ian. futurum eſſe præuideras, & tanto ante prædixeras. ergo hercule magna, ut ſpero, tua potius, quàm reip. calamitate ementitus es auſpicia, obſtrinxiſti populum R. religione, augur auguri, conſul conſuli nunciauiſti. nolo plura; ne acta Dolabellæ uidear conuellere: quæ neceſſe eſt aliquando ad noſtrum collegium deferantur. ſed arrogantiam hominis inſolentiamq; cognoſcite. quandiu tu uoles, uitioſus conſul Dolabella: rurſus, cum uoles, ſaluis auſpicijs creatus. ſi nihil eſt, cum augur his uerbis nunciat, quibus nunciaſti: confitere te, cum, Alio die, dixeris, ſobrium, non fuiſſe. ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis: ea quæ ſit, augur à collega requiro. ſed ne forte ex multis rebus geſtis M. Antonij, rem unam pulcherrimam tranſiliat oratio, ad Lupercalia ueniamus. non diſſimulat P. C. apparet eſſe commotum: ſudat: pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat: quod in porticu Minucia fecit. quæ poteſt eſſe turpitudinis tantæ defenſio? cupio audire; ut uideam, ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. ſedebat in Roſtris collega tuus,

amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus: aſcendis: accedis ad ſellam: ita eras Lupercus, ut te eſſe conſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis: gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reijciebat. tu ergo unus ſcelerate inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem collegam regni habebas, dominum habere uelles, & idem tentares, quid populus R. ferre, et pati poſſet. at etiam miſericordiam captabas: ſupplex te ad pedes abijciebas: quid petens? ut ſeruires? tibi uni peteres, qui ita à puero uixeras, ut omnia paterere, ut facile ſeruires: à nobis populoq; R. mandatum id certe non habebas. ô præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus concionatus. quid hoc turpius? quid fœdius? quid ſupplicijs omnibus dignius? num expectas, dum te ſtimulis fodiam? hæc te, ſi ullam partem habes ſenſus, lacerat, hæc cruentat oratio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorum gloriam: dicam tamen dolore commotus. non ne indignum eſt uiuere eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit? at etiam inſcribi iuſſit in faſtis ad Lupercalia, C. Cæſari, dictatori perpetuo, M. Antonium, conſulem, populi iuſſu regnum detuliſſe, Cæſarem uti noluiſſe. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odiſſe, ſed etiam lucem, cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiam in diem uiuere: ubi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs eſſe poteſt, quæ tu, quantum in

te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. Tarqui-
nius exactus, Sp. Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius
necati, ut multis poſt ſeculis à M. Antonio, quod fas
non eſt, rex Romæ conſtitueretur? ſed ad auſpicia re-
XXV deamus. de quibus rebus idibus Mart. fuit in ſenatu
88 Cæſar acturus, quæro, tum tu quid egiſſes? audiebam
quidem te paratum ueniſſe, quod me de ementitis au-
ſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat, putares eſſe di-
cturum. ſuſtulit illum diem fortuna populi R. num
etiam tuum de auſpicijs iudicium interitus Cæſaris ſu-
ſtulit? ſed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in
quas ingreſſa erat oratio, prætereundum non ſit. quæ
tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conſcien-
tiam ſcelerum deſperatio uitæ: cum ex illa fuga bene-
ficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe uolue-
89 runt, clam te domum recepiſti? ò mea fruſtra ſemper
ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebam illis in
Capitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire uel-
lent, ut ad defendendam remp. te adhortarer; quoad
metueres, omnia te promiſſurum; ſimul ac timere
deſiſſes, ſimilem te futurum tui. itaque cum cæteri
conſulares irent, redirent, in ſententia manſi; neque
te illo die, neque poſtero uidi, neque ullam ſocietatem
optimis ciuibus cum importuniſſimo hoſte fœdere ul-
lo confirmari poſſe credidi. poſt diem tertium ueni in
ædem Telluris, & quidem inuitus, cum omnes adi-
90 tus armati obſiderent, qui tibi ille dies M. Antoni fuit?
quanquam mihi ſubito inimicus extitiſti: tamen me
XXVI tui miſeret, quòd tibi inuideris. qui tu uir, dij immor
tales, & quantus fuiſſes, ſi illius diei mentem ſerua-

re potuiſſes: pacem haberemus, quæ erat facta per obſidem puerum nobilem, M. Antonij filium, M. Bambalionis nepotem: quanquam te bonum timor faciebat, non diuturni magiſter officij; improbum fecit ea, quæ, dum timor abeſt, à te non diſcedit, audacia. etſi tum, cum optimum te putabant, me quidem diſſentiente, funeri tyranni illius ſceleratiſſimi præfuiſti. tua illa pulchra laudatio, tua miſeratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendiſti, & eas, quibus ſemiuſtulatus ille eſt; & eas, quibus incenſa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte ſeruorum, quos nos ui, manuq; repulimus, in noſtras domos immiſiſti. idem tamen, quaſi fuligine abſterſa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. feciſti, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, ne ue cuiuſquam beneficij figeretur. meminiſti ipſe, de exulibus; ſcis, de immunitate quid dixeris. optimum uero, quòd dictaturæ nomen in perpetuum de rep. ſuſtuliſti. quo quidem facto tantum te cepiſſe odium regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum dictatorem tolleres metum. conſtituta reſp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebam. num igitur me fefellit? aut num diutius potuit ſui eſſe diſſimilis? inſpectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur, neque ſolum ſingulis ueniebant immunitates, ſed etiam populis uniuerſis: ciuitas non tum ſingillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaque ſi hæc manent, quæ ſtante rep. manere non poſſunt: prouincias uniuerſas P. C. perdidiſtis, neque uectigalia ſo-

lum, ſed etiam imperium populi R. huius domeſticis nundinis diminutum eſt. ubi eſt ſepties millies ſeſtertiũ? quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis, patebat: funeſtæ illius quidem pecuniæ, ſed tamen ſi iis, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis poſſet uindicare. tu autem ſeſtertium quadringẽties, quod idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante calendas Apr. debere deſiiſti? quid ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuerſis emebantur, non inſciente te: ſed unum egregium de rege Deiotaro populi R. amiciſſimo decretũ in Capitolio fixum. quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet continere: quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæſar? æque, atque huic ordini, ut equeſtri, ut Maſſilienſibus, ut omnibus, quibus remp. populi R. caram eſſe ſentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præſens, nec abſens quidquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. compellarat hoſpitem præſens: computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus ſuis collocarat: Armeniam abſtulerat à ſenatu datam. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus uerbis? modo æquum ſibi uideri, modo non iniquum: mira uerborum complexio. atque ille nunquam (ſemper enim abſenti affui Deiotaro) quidquam ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, æquum dixit uideri. ſyngrapha HS centies per legatos, uiros bonos, ſed timidos, & imperitos, ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum regis ſententia, facta in Gynecæo. quo in loco plurimæ res uenierẽ, & ueneunt. qua ex ſyngrapha quid ſis

acturus, meditere, cenſeo: rex enim ipſe ſua ſponte, nullis commentarijs Cæſaris, ſimul atque audiuit eius interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit. ſciebat, homo ſapiens, ius ſemper hoc fuiſſe, ut, quæ tyranni eripuiſſent, ea tyrannis interfectis ij, quibus erepta eſſent, recuperarent. nemo igitur iureconſultus, ne iſte quidem, qui tibi uni eſt iureconſultus, per quem hæc agis, ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante ſyngrapham recuperatæ: non enim à te emit, ſed prius, quàm tu ſuum ſibi uenderes, ipſe poſſedit. ille uir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores ſunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palam uenditent. itaque tanti acerui nummorum apud iſtum conſtruuntur, ut iam appendantur, non numerentur pecuniæ. at quàm cæca auaritia eſt. nuper fixa tabula eſt, qua ciuitates locupletiſſimæ Cretenſium liberantur, ſtatuiturq́; ne poſt M. Brutum proconſulem ſit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non conſtringendus? an Cæſaris decreto Creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Cæſare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciã Cretam perdidiſtis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. & de exulibus legem, quam fixiſti, Cæſar tulit? nullius inſector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum cauſam diſſimilem Cæſar iudicauerit: deinde neſcio, cur reliquis idẽ non tribuas: neque enim plus quàm

tres, aut quatuor reliqui ſunt, qui ſimili calamitate fuerint. cur tua miſericordia ſimili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluiſti: quem etiam ad cenſuram petendam impuliſti, eamq; petitionem comparaſti, quæ & riſus hominum, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuiſti? an quia tribunus pl. fulmen ſiniſtrum nunciabat? tua quid intereſt? nulla auſpicia ſunt tuorum, cum ſis religioſus. quid? eundem in ſeptemuiratu non ne deſtituiſti? interuenit enim. quid? metuiſti credo, ne ſaluo capite negare non poſſes. omnibus eum cõtumelijs oneraſti; quem patris loco, ſi ulla pietas eſſet, colere debebas. filiam eius, ſororem tuam eieciſti, alia conditione quæſita, & ante perſpecta. non eſt ſatis: probri inſimulaſti pudiciſſimam fœminam. quid eſt, quod addi poſſit? contentus eo non fuiſti. frequentiſſimo ſenatu calendis Ian. ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Dolabella odij cauſam auſus es dicere, quòd ab eo ſorori, & uxori tuæ ſtuprum oblatum eſſe comperiſſes. quis interpretari poteſt, impudentior ne, qui in ſenatu; an improbior, qui in Dolabellam; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miſeram tam ſpurce, tam impie dixeris? ſed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæſaris pacis cauſa confirmata ſunt à ſenatu. quæ quidem Cæſar egiſſet, non ea, quæ Cæſarem egiſſe dixiſſet Antonius. unde iſta erumpunt? quo auctore proferuntur? ſi ſunt falſa, cur probantur? ſi uera, cur ueneunt? at ſic placuerat, ut ex calendis Iun. de Cæſaris actis cum conſilio cognoſceretis. quod fuit conſilium? quem unquam

aduocaſti? quas calendas Iun. expectaſti? an eas, ad quas te, peragratis ueteranorum colonijs, ſtipatum armis retuliſti? ò præclaram illam percurſationem tuam menſe Aprili atque Maio, tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodum illam adieris, uel potius pene non abieris, ſcimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud, pene, tollatur. at quàm nobilis tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus? quid furioſam uinolentiam tuam proferã? tua iſta detrimenta ſunt: illa noſtra. agrum Campanum, qui cum de uectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum reip. uulnus putabamus; hunc tu compranſoribus tuis, & colluſoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro Campano collocatos. quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes in populi Romani patrimonio glandiferæ, & fructuoſæ ferebantur. medico tria millia iugerum. quaſi te ſanum feciſſet? rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet? ſed ad iter, Italiamq; redeamus. deduxiſti coloniam Caſilinum, quò Cæſar ante deduxerat. conſuluiſti me per literas de Capua tu quidem, ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſes'ne, ubi colonia eſſet, eò coloniam nouam iure deducere. negaui in eam coloniã, quæ eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos aſcribi poſſe, reſcripſi. tu autem inſolentia elatus, omni auſpiciorũ iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quò erat paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam

Capuæ pęne perſtrinxiſti, ut florentis coloniæ territoriũ minueretur. ab hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis, ſanctiſſimi, atque integerrimi uiri, fundum Caſſinatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredum L. Rubrij, quo in hæredum L. Turſecij prædia, quo in reliquas innumerabiles poſſeſſiones. et ſi ab haſta ualeant tabulæ, modo Cæſaris, non tuæ, quibus debuiſti, non quibus tuę te liberauiſti. Varronis quidem Caſſinatem fundum quis ueniſſe dicit? quis haſtam iſtius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? miſiſſe te dicis Alexandriam, qui emeret à Ceſare. ipſum enim expectare magnum fuit. quis uero audiuit unquam (nullius autem ſalus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam eſſe detractam? quod ſi etiam ſcripſit ad te Cæſar, ut redderes: quid ſatis poteſt dici de tanta impudentia? remoue gladios illos paulumper, quos uidemus: iam intelliges aliam cauſam eſſe haſtæ Cæſaris, aliam confidentiæ, & temeritatis tuæ: non enim te dominus modo illis ſedibus, ſed quiuis amicus, uicinus, hoſpes, procurator arcebit. at

LI. *quàm multos dies in ea uilla turpiſſime es perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. ò tecta ipſa miſera, quàm diſpari domino: quanquam quo modo iſte dominus? ſed tamen quàm à diſpari tenebantur: ſtudiorum enim ſuorum M. Varro uoluit eſſe illud, non libidinum, diuerſorium. quæ in illa uilla antè dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis mandabantur? iura populi R. monumenta maiorum, omnis ſapientiæ ratio, omniſq; doctrinę. at uero te inquilino (non enim domino) perſonabant omnia uocibus*

ebriorum, natabant pauimenta uino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta inter matres familias uerſabantur. Caſſino ſalutatum ueniebāt, Aquino, Interamna: admiſſus eſt nemo: iure id quidem: in homine enim turpiſſimo obſoleſcebant dignitatis inſignia. cum inde Romam proficiſcens ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequēs municipium, magna ſane multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per oppidum, ut mortuus. ſtulte Aquinates: ſed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cum eſſent deuij, obuiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tanquam ſi eſſet conſul, ſalutarent. incredibile dictu: ſed tamen inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, præſertim cum duos ſecum Anagninos haberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. quid ego illas iſtius minas, contumeliasq; commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos, uexauit Puteolanos, quòd C. Caſſium, quòd Brutos patronos adoptaſſent, magno quidem iudicio, ſtudio, beniuolentia, caritate; non, ut te, ut Baſillum, ui & armis, & alios ueſtri ſimiles, quos clientes nemo habere uelit, non modo eſſe illorum cliēs, interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu uenerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui una fuerunt, concidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo ualuiſſe, & arma. collegam quidem de cœlo detraxiſti, effeciſtiq;, non tu quidem etiam nunc, ut ſit ſimilis tui, ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memi-

neramus, Cinnam nimis potentem : Syllam poſtea dominantem : modo Cæſarem regnantem uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed tamen ij abſconditi, nec ita multi: iſta uero quæ, et quãta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladijs ſequuntur ſcutati milites: ſcutorũ lecticas portari uidemus. atque his quidem iam inueteratis P. C. cõſuetudine obduruimus: calendis Iun. cum in ſenatũ, ut erat conſtitutum, uenire uellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iſte, qui ſenatu nõ egeret, neque deſiderauit quenquam, & potius diſceſſu noſtro lætatus eſt, ſtatimq; illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæſaris defendiſſet lucri ſui cauſa, is leges Cæſaris, eaſq; præclaras, ut remp. cõcutere poſſet, euertit: numerum annorum prouincijs prorogauit: idemq;, cum actorum Cæſaris defenſor eſſe deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæſaris reſcidit. in publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum. leges alias ſine promulgatione ſuſtulit; alias ut tolleret, promulgauit: teſtamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt. ſigna, tabulas, quas populo Cæſar una cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. & tu in Cæſaris memoria diligens? tu illum, tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem cõſecutus erat, quàm ut haberet puluinar, ſimulacrum, faſtigium, flaminem? eſt ergo flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, ſic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem: uide, qui te inauguret: collegæ ſumus: nemo negabit. ò deteſtabilem hominem, ſiue quòd tyran=

ni ſacerdos es, ſiue quòd mortui. quæro deinceps, num, hodiernus dies qui ſit, ignores? neſcis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut quintus præterea dies Cæſari tribueretur? cur non ſumus prætextati? cur honorem Cæſaris tua lege datum deſeri patimur? an, ſupplicationes addendo, diem contaminari paſſus, puluinaria noluiſti? aut undiq; religionem tolle, aut uſquequaque conſerua. quæres, placeat ne mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem? mihi uero nihil iſtorum placet. ſed tu, qui acta Cæſaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? niſi forte uis fateri, te omnia quæſtu tuo, non illius dignitate metiri. quid ad hæc tandem? expecto enim eloquentiam tuam. diſertiſſimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunquam nudus eſt concionatus: tuum hominis ſimplicis pectus uidimus. reſpondebis ne ad hæc, aut omnino hiſcere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te reſpondere poſſe confi-
das? ſed præterita omittamus. hunc unum diem, hūc XLIV.
unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum tem- 112
poris, quo loquor, defende, ſi potes. cur armatorum corona ſenatus ſeptus eſt? cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium, maxime barbaros Ityreos, cum ſagittis deducis in forum? præſidij ſui cauſa ſe facere dicit. non ne igitur millies perire eſt melius, quàm in ſua ciuitate ſine armorum præſidio non poſſe uiuere? ſed nullum eſt iſtuc, mihi crede, præſidium. caritate, & beneuolentia ciuium ſeptum oportet eſſe, non armis.

113 armis. eripiet, extorquebit tibi iſta populus R. utinam
ſaluis nobis: ſed quoquo modo nobiſcum egeris; dum
iſtis conſilijs uteris, non potes eſſe, crede mihi, diutur-
nus: etenim iſta tua minime auara coniux, quam ego
ſine contumelia deſcribo, nimium debet diu populo
R. penſionem tertiam. habet populus R. ad quos gu-
bernacula reip. deferat: qui ubicunque terrarum ſunt,
ibi eſt omne reip. præſidium, uel potius ipſa reſp. quæ
ſe adhuc tantummodo ulta eſt, nondum recupera-
uit. habet quidem certe reſp. adoleſcentes nobiliſſi-
mos, paratos defenſores. quàm uolent, illi cedant, o-
tio conſulentes: tamen à rep. reuocabuntur. & no-
men pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris. ſed inter pa-
cem et ſeruitutem plurimum intereſt. pax eſt tranquil-
la libertas: ſeruitus, poſtremum malorum omnium, non
114 modo bello, ſed morte etiam repellendum. quòd ſi ſe ip-
ſos illi noſtri liberatores è conſpectu noſtro abſtulerunt:
at exemplum facti reliquerunt. illi, quod nemo fece-
rat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello eſt perſecutus:
qui tamen rex fuit, cum eſſe Romæ regem licebat. Sp.
Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius propter ſuſpicionem
regni appetendi ſunt necati. hi primi cum gladijs non
in regnum appetentem, ſed in regnantem impetum fe-
cerunt. quod cum ipſum factum per ſe præclarum eſt,
atque diuinum eſt, tum expoſitũ ad imitandum; præ-
ſertim cum illi eam gloriam conſecuti ſint, quæ uix cœ-
lo capi poſſe uideatur: etſi enim ſatis in ipſa conſcien-
tia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immorta-
LV litatem non arbitror contemnendam. recordare illum
115 M. Antoni diem, quo dictaturam ſuſtuliſti: pone ante

oculos lætitiam ſenatus populiq; R. confer cum numeratione tua tuorumq;: tum intelliges, quantum inter laudem & lucrum interſit. ſed nimirum, ut quidam morbo aliquo et ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiunt; ſic libidinoſi, auari, facinoroſi ueræ laudis guſtum non habent. ſed ſi te laus allicere ad recte faciendum non poteſt, ne metus quidem à fœdiſſimis factis poteſt auocare? iudicia non metuis. ſi propter innocentiam, laudo: ſi propter uim, non intelligis, is, qui iſto modo iudicia non timeat, quid timendum ſit? quòd ſi non metuis uiros fortes, egregioſq; ciues, quòd à corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quæ eſt autem uita, dies & noctes timere à ſuis? niſi uero aut maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quoſdam habuit ex ijs, à quibus eſt interfectus; aut tu es ulla re cum eo comparandus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello geſſerat, quamuis reip. calamitoſas, attamen magnas: multos annos regnare eſt meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiarijs, epulis multitudinem imperitam lenierat: ſuos præmijs, aduerſarios clementiæ ſpecie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim patientia conſuetudinem ſeruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre poſſum: cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. ſed ex plurimis malis, quæ ab illo reip. ſunt inuſta, hoc tamen boni eſt, quòd didicit iam populus R. quantum cuique crederet, quibus ſe committeret, à quibus caueret. hæc igitur non

cogitas? nec intelligis ſatis eſſe uiris fortibus, didiciſſe, quàm ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum, tyrannum occidere? an, cum illum homines non tulerint, te ferent? certatim poſthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occaſionis tarditas expectabitur. reſpice quæſo aliquando remp. M. Antoni: quibus ortus ſis; non quibuſcum uiuas, conſidera: mecum, ut uoles; cum rep. redi in gratiam. ſed de te tu ipſe uideris: ego de me ipſo profitebor. defendi remp. adoleſcens, non deſeram ſenex: contempſi Catilinæ gladios, non pertimeſcam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, ſi repræſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt; ut aliquando dolor populi R. pariat, quod iam diu parturit. etenim ſi ab hinc annos prope uiginti hoc ipſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe conſulari: quanto uerius nunc negabo ſeni? mihi uero P. C. iam etiam optáda mors eſt, perfuncto rebus iis, quas adeptus ſum, quaſq; geſſi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum R. liberum relinquam; hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil poteſt: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de rep. quiſque mereatur.

amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus: aſcendis: accedis ad ſellam: ita eras Lupercus, *ut te eſſe conſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis: gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reiiciebat, tu ergo unus ſcelerate inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem collegam regni habebas, dominum habere uelles, & idem tentares, quid populus* R. *ferre, et pati poſſet. at etiam miſericordiam captabas: ſupplex te ad pedes abiiciebas: quid petens? ut ſeruires? tibi uni peteres, qui ita à puero uixeras, ut omnia paterere, ut facile ſeruires: à nobis populoq;* R. *mandatum id certe non habebas. ò præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus concionatus. quid hoc turpius? quid fœdius? quid ſupplicijs omnibus dignius? num expectas, dum te ſtimulis fodiam? hæc te, ſi ullam partem habes ſenſus, lacerat, hæc cruentat oratio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorum gloriam: dicam tamen dolore commotus. non ne indignum eſt uiuere eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit? at etiam inſcribi iuſſit in faſtis ad* Lupercalia, C. Cæ*ſari, dictatori perpetuo,* M. Antonium, *conſulem, populi iuſſu regnum detuliſſe, Cæſarem uti noluiſſe. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odiſſe, ſed etiam lucem, cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiam in diem uiuere: ubi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs eſſe poteſt, quæ tu, quantum in*

te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. T*arquinius exactus,* Sp. C*aſſius,* Sp. *Melius,* M. M*anlius necati, ut multis poſt ſeculis à* M. A*ntonio, quod fas non eſt, rex* R*omæ conſtitueretur? ſed ad auſpicia re-*
XXXV *deamus. de quibus rebus idibus* M*art. fuit in ſenatu*
88 C*æſar acturus, quæro, tum tu quid egiſſes? audiebam quidem te paratum ueniſſe, quod me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat, putares eſſe dicturum. ſuſtulit illum diem fortuna populi* R. *num etiam tuum de auſpicijs iudicium interitus* C*æſaris ſuſtulit? ſed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas ingreſſa erat oratio, prætereundum non ſit. quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conſcientiam ſcelerum deſperatio uitæ: cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe uolue-*
89 *runt, clam te domum recepiſti? ò mea fruſtra ſemper ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebam illis in* C*apitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire uellent, ut ad defendendam remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promiſſurum; ſimul ac timere deſiſſes, ſimilem te futurum tui. itaque cum cæteri conſulares irent, redirent, in ſententia manſi; neque te illo die, neque poſtero uidi, neque ullam ſocietatem optimis ciuibus cum importuniſſimo hoſte fœdere ullo confirmari poſſe credidi. poſt diem tertium ueni in ædem* T*elluris, & quidem inuitus, cum omnes adi-*
90 *tus armati obſiderent. qui tibi ille dies* M. A*ntoni fuit? quanquam mihi ſubito inimicus extitiſti: tamen me*
XXXVI *tui miſeret, quòd tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, & quantus fuiſſes, ſi illius diei mentem ſerua-*

re potuiſſes, pacem haberemus, quæ erat facta per obſidem puerum nobilem, M. Antonij filium, M. Bambalionis nepotem: quanquam te bonum timor faciebat, non diuturni magiſter officij; improbum fecit ea, quæ, dum timor abeſt, à te non diſcedit, audacia. etſi tum, cum optimum te putabant, me quidem diſſentiente, funeri tyranni illius ſceleratiſſimi præfuiſti. tua illa pulchra laudatio, tua miſeratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendiſti, & eas, quibus ſemuſtulatus ille eſt; & eas, quibus incenſa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte ſeruorum, quos nos ui, manuq; repulimus, in noſtras domos immiſiſti. idem tamen, quaſi fuligine abſterſa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. feciſti, ne qua poſt idus Mart. immunitatis tabula, ne'ue cuiuſquam beneficij figeretur. meminiſti ipſe, de exulibus; ſcis, de immunitate quid dixeris. optimum uero, quòd dictaturæ nomen in perpetuum de rep. ſuſtuliſti. quo quidem facto tantum te cepiſſe odium regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum dictatorem tolleres metum. conſtituta reſp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebam. num igitur me fefellit? aut num diutius potuiſti eſſe diſſimilis? inſpectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur, neque ſolum ſingulis ueniebant immunitates, ſed etiam populis uniuerſis: ciuitas non tam ſingillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaque ſi hæc manent, quæ ſtante rep. manere non poſſunt: prouincias uniuerſas P. C. perdidiſtis, neque uectigalia ſo=

lum, ſed etiam imperium populi R.: huius domeſticis nundinis diminutum eſt. ubi eſt ſeptie milliés ſeſtertiū? quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis, patebat: funeſtæ illius quidem pecuniæ, ſed tamen, ſi iis, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis poſſet uindicare. tu autem ſeſtertium quadringéties, quod idibus Mart. debuiſti, quonam modo ante calendas Apr. debere deſiiſti? quid ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuerſis emebantur, non inſciente te: ſed unum egregium de rege Deiotaro populi R. amiciſſimo decretū in Capitolio fixum. quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet continere: quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæſar? æque, atque huic ordini, ut equeſtri, ut Maſſilienſibus, ut omnibus, quibus remp. populi R. caram eſſe ſentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præſens, nec abſens, quidquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus. compellarat hoſpitem præſens: computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus ſuis collocarat: Armeniam abſtulerat à ſenatu datam. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus uerbis? modo æquum ſibi uideri, modo non iniquum: mira uerborum complexio. atque ille nunquam (ſemper enim abſenti affui Deiotaro) quidquam ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, æquum dixit uideri. ſyngrapha HS centiés per legatos, uiros bonos, ſed timidos, & imperitos, ſine Sexti, ſine reliquorum hoſpitum regis ſententia, facta in Gynecæo. quo in loco plurimæ res uenierunt, & ueneunt. qua ex ſyngrapha quid ſis

acturus, meditere, cenſeo: rex enim ipſe ſua ſponte, nullis commentarijs Cæſaris, ſimul atque audiuit eius interitum, ſuo Marte res ſuas recuperauit. ſciebat, homo ſapiens, ius ſemper hoc fuiſſe, ut, quæ tyranni eripuiſſent, ea tyrannis interfectis ij, quibus erepta eſſent, recuperarent. nemo igitur iureconſultus, ne iſte quidem, qui tibi uni eſt iureconſultus, per quem hæc agis, ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante ſyngrapham recuperatæ: non enim à te emit, ſed prius, quàm tu ſuum ſibi uenderes, ipſe poſſedit. ille uir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores ſunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palam uenditent. itaque tanti acerui nummorum apud iſtum conſtruuntur, ut iam appendantur, non numerentur pecuniæ. at quàm cæca auaritia eſt. nuper fixa tabula eſt, qua ciuitates locupletiſſimæ Cretenſium liberantur, ſtatuiturq́; ne poſt M. Brutum proconſulem ſit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non conſtringendus? an Cæſaris decreto Creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Cæſare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciã Cretam perdidiſtis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. & de exulibus legem, quam fixiſti, Cæſar tulit? nullius inſector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum cauſam diſſimilem Cæſar iudicauerit: deinde neſcio, cur reliquis idẽ non tribuas: neque enim plus quàm

tres, aut quatuor reliqui ſunt, qui ſimili calamitate fuerint. cur tua miſericordia ſimili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluiſti: quem etiam ad cenſuram petendam impuliſti, eamq́; petitionem comparaſti, quæ & riſus hominum, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuiſti? an quia tribunus pl. fulmen ſiniſtrum nunciabat? tua quid intereſt? nulla auſpicia ſunt tuorum, cum ſis religioſus. quid? eundem in ſeptemuiratu non ne deſtituiſti? interuenit enim. quid? metuiſti credo, ne ſaluo capite negare non poſſes. omnibus eum cõtumeliis oneraſti, quem patris loco, ſi ulla pietas eſſet, colere debebas. filiam eius, ſororem tuam eiecisti, alia conditione quæſita, & ante perſpecta. non eſt ſatis: probri inſimulaſti pudiciſſimam fœminam. quid eſt, quod addi poſſit? contentus eo non fuiſti. frequentiſſimo ſenatu calendis Ian. ſedente patruo, hanc tibi eſſe cum Dolabella odii cauſam auſus es dicere, quòd ab eo ſorori, & uxori tuæ ſtuprum oblatum eſſe comperiſſes. quis interpretari poteſt, impudentior ne, qui in ſenatu; an improbior, qui in Dolabellam; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miſeram tam ſpurce, tam impie dixeris? ſed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæſaris pacis cauſa confirmata ſunt à ſenatu, quæ quidem Cæſar egiſſet, non ea, quæ Cæſarem egiſſe dixiſſet Antonius. unde iſta erumpunt? quo auctore proferuntur? ſi ſunt falſa, cur probantur? ſi uera, cur ueneunt? at ſic placuerat, ut ex calendis Iun. de Cæſaris actis cum conſilio cognoſceretis. quod fuit conſilium? quem unquam

aduocaſti? quas calendas Iun. expectaſti? an eas, ad quas te, peragratis ueteranorum colonijs, ſtipatum armis retuliſti? ò præclaram illam percurſationem tuam menſe Aprili atque Maio, tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodum illam adieris, uel potius pene non abieris, ſcimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud, pene, tollatur. at quàm nobilis tua illa peregrinatio: quid prandiorum apparatus? quid furioſam uinolentiam tuam proferã? tua iſta detrimenta ſunt: illa noſtra: agrum Campanum, qui cum de uectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum reip. uulnus putabamus; hunc tu compranſoribus tuis, & colluſoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P. C. Campano collocatos. quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes in populi Romani patrimonio glandiferæ, & fructuoſæ ferebantur. medico tria millia iugerum, quaſi te ſanum feciſſet? rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet? ſed ad iter, Italiamq; redeamus. deduxiſti coloniam Caſilinum, quò Cæſar ante deduxerat. conſuluiſti me per literas de Capua tu quidem, ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſes'ne, ubi colonia eſſet, eò coloniam nouam iure deducere. negaui in eam coloniã, quæ eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos aſcribi poſſe, reſcripſi. tu autem inſolentia elatus, omni auſpiciorũ iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quò erat paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam

Capuæ pęne perſtrinxiſti, ut florentis coloniæ territoriũ
minueretur. ab hac religionum perturbatione aduolas
in M. Varronis, ſanctiſſimi, atque integerrimi uiri, fun
dum Caſſinatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies,
quo in hæredum L. Rubrij, quo in hæredum L. Tur-
ſecij prædia, quo in reliquas innumerabiles poſſeſſiones.
et ſi ab haſta, ualeant tabulæ, modo Cæſaris, non tuæ,
quibus debuiſti, non quibus tu ſe te liberauiſti. Varro-
nis quidem Caſſinatem fundum quis ueniſſe dicit? quis
haſtam iſtius uenditionis uidit? quis uocem præconis au
diuit? miſiſſe te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæſa-
re. ipſum enim expectare magnum fuit. quis uero au-
diuit unquam (nullius autem ſalus curæ pluribus fuit)
de fortunis Varronis rem ullam eſſe detractam? quod
ſi etiam ſcripſit ad te Cæſar, ut redderes: quid ſatis po-
teſt dici de tanta impudentia? remoue gladios illos pa-
rumper, quos uidemus: iam intelliges aliam cauſam
eſſe haſtæ Cæſaris, aliam confidentiæ, & temeritatis
tuæ: non enim te dominus modo illis ſedibus, ſed qui-
uis amicus, uicinus, hoſpes, procurator arcebit. at
quàm multos dies in ea uilla turpiſſime es perbaccha-
tus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur.
ô tecta ipſa miſera, quàm diſpari domino: quanquam
quo modo iſte dominus? ſed tamen quàm diſpari te-
nebantur: ſtudiorum enim ſuorum M. Varro uoluit
eſſe illud, non libidinum, diuerſorium. quæ in illa uil
la ante dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis man-
dabantur? iura populi R. monumenta maiorum, om-
nis ſapientiæ ratio, omniſq; doctrina. at uero te inqui
lino (non enim domino) perſonabant omnia uocibus

ebriorum, natabant pauimenta uino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, ſcorta inter matres familias uerſabantur. Caſſino ſalutatum ueniebāt, Aquino, Interamna: admiſſus eſt nemo: iure id quidem: in homine enim turpiſſimo obſoleſcebant dignitatis inſignia. cum inde Romam proficiſcens ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequēs municipium, magna ſane multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per oppidum, ut mortuus. ſtulte Aquinates: ſed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cum eſſent deuij, obuiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tanquam ſi eſſet conſul, ſalutarent. incredibile dictū: ſed tamen inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, præſertim cum duos ſecum Anagninos haberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. quid ego illas iſtius minas, contumeliasq; commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos, uexauit Puteolanos, quòd C. Caſſium, quòd Brutos patronos adoptaſſent, magno quidem iudicio, ſtudio, beniuolentia, caritate; non, ut te, ut Baſillum, ui & armis, & alios ueſtri ſimiles, quos clientes nemo habere uelit, non modo eſſe illorum cliēs. interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu uenerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui una fuerunt, concidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo ualuiſſe, & arma. collegam quidem de cœlo detraxiſti, effeciſtiq;, non tu quidem etiam nunc, ut ſit ſimilis tui, ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memi-

neramus Cinnam nimis potentem : Syllam poſtea dominantem : modo Cæſarem regnantem uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed tamen ij abſconditi, nec ita multi: iſta uero quæ, et quãta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladijs ſequuntur ſcutarii milites: ſcutorũ lecticas portari uidemus. atque his quidem iam inueteratis P. C. cõſuetudine obduruimus: calendis Iun. cum in ſenatũ, ut erat conſtitutum, uenire uellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iſte, qui ſenatu nõ egeret, neque deſiderauit quenquam, & potius diſceſſu noſtro lætatus eſt, ſtatimq; illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæſaris defendiſſet lucri ſui cauſa, is leges Cæſaris, eaſq; præclaras, ut remp. cõcutere poſſet, euertit: numerum annorum prouincijs prorogauit: idemq; cum actorum Cæſaris defenſor eſſe deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæſaris reſcidit. in publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum. leges alias ſine promulgatione ſuſtulit; alias ut tolleret, promulgauit: teſtamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt. ſigna, tabulas, quas populo Cæſar una cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. & tu in Cæſaris memoria diligens? tu illum, tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem cõſecutus erat, quàm ut haberet puluinar, ſimulacrum, faſtigium, flaminem? eſt ergo flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, ſic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem: uide, qui te inauguret: collegæ ſumus: nemo negabit. ò deteſtabilem hominem, ſiue quòd tyran-

ni ſacerdos es, ſiue quod mortui. quæro deinceps, num, hodiernus dies qui ſit, ignores? neſcis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut quintus præterea dies Cæſari tribueretur? cur non ſumus prætextati? cur honorem Cæſaris tua lege datum deſeri patimur? an, ſupplicationes addendo, diem contaminari paſſus, puluinaria noluiſti? aut undiq; religionem tolle, aut uſquequaque conſerua. quæres, placeat ne mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem? mihi uero nihil iſtorum placet. ſed tu, qui acta Cæſaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? niſi forte uis fateri, te omnia quæſtu tuo, non illius dignitate metiri. quid ad hæc tandem? expecto enim eloquentiam tuam. diſertiſſimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunquam nudus eſt concionatus: tuum hominis ſimplicis pectus uidimus. reſpondebis ne ad hæc, aut omnino hiſcere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te reſpondere poſſe confidas? ſed præterita omittamus. hunc unum diem, hũc XLIV.
unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, ſi potes. cur armatorum corona ſenatus ſeptus eſt? cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium, maxime barbaros Ityreos, cum ſagittis deducis in forum? præſidij ſui cauſa ſe facere dicit. non ne igitur millies perire eſt melius, quàm in ſua ciuitate ſine armorum præſidio non poſſe uiuere? ſed nullum eſt iſtuc, mihi crede, præſidium. caritate, & beneuolentia ciuium ſeptum oportet eſſe, non armis.

113 *armis. eripiet, extorquebit tibi iſta populus R. utinam*
ſaluis nobis: ſed quoquo modo nobiſcum egeris; dum
iſtis conſilijs uteris, non potes eſſe, crede mihi, diutur-
nus: etenim iſta tua minime auara coniux, quam ego
ſine contumelia deſcribo, nimium debet diu populo
R. penſionem tertiam. habet populus R. ad quos gu-
bernacula reip. deferat: qui ubicunque terrarum ſunt,
ibi eſt omne reip. præſidium, uel potius ipſa reſp. quæ
ſe adhuc tantummodo ulta eſt, nondum recupera-
uit. habet quidem certe reſp. adoleſcentes nobiliſſi-
mos, paratos defenſores. quàm uolent, illi cedant, o-
tio conſulentes: tamen à rep. reuocabuntur. & no-
men pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris. ſed inter pa-
cem et ſeruitutem plurimum intereſt. pax eſt tranquil-
la libertas: ſeruitus, poſtremum malorum omnium, non
114 *modo bello, ſed morte etiam repellendum. quòd ſi ſe ip-*
ſos illi noſtri liberatores è conſpectu noſtro abſtulerunt:
at exemplum facti reliquerunt. illi, quod nemo fece-
rat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello eſt perſecutus:
qui tamen rex fuit, cum eſſe Romæ regem licebat. Sp.
Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius propter ſuſpicionem
regni appetendi ſunt necati. hi primi cum gladijs non
in regnum appetentem, ſed in regnantem impetum fe-
cerunt. quod cum ipſum factum per ſe præclarum eſt,
atque diuinum eſt, tum expoſitũ ad imitandum; præ-
ſertim cum illi eam gloriam conſecuti ſint, quæ uix cæ-
lo capi poſſe uideatur: etſi enim ſatis in ipſa conſcien-
tia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immorta-
XLV *litatem non arbitror contemnendam. recordare illum*
115 *M. Antoni diem, quo dictaturam ſuſtuliſti: pone ante*

CCC

oculos lætitiam ſenatus populiq; R. confer cum numeratione tua tuorumq; : tum intelliges, quantum inter laudem & lucrum interſit. ſed nimirum, ut quidam morbo aliquo et ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiunt; ſic libidinoſi, auari, facinoroſi ueræ laudis guſtum non habent. ſed ſi te laus allicere ad recte faciendum non poteſt, ne metus quidem à fœdiſſimis factis poteſt auocare? iudicia non metuis. ſi propter innocentiam, laudo: ſi propter uim, non intelligis, [illegible], qui iſto modo iudicia non timeat, quid timendum ſit? quòd ſi non metuis uiros fortes, egregioſq; ciues, quòd à corpore tuo prohibentur armis: tui te, mihi crede, diutius non ferent. quæ eſt autem uita, dies & noctes timere à ſuis? niſi uero aut maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quoſdam habuit ex ijs, à quibus eſt interfectus; aut tu es ulla re cum eo comparandus. fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello geſſerat, quamuis reip. calamitoſas, attamen magnas: multos annos regnare eſt meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitarat, effecerat: muneribus, monumentis, congiarijs, epulis multitudinem imperitam lenierat: ſuos præmijs, aduerſarios clementiæ ſpecie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim patientia conſuetudinem ſeruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre poſſum: cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. ſed ex plurimis malis, quæ ab illo reip. ſunt inuſta, hoc tamen boni eſt, quòd didicit iam populus R. quantum cuique crederet, quibus ſe committeret, à quibus caueret. hæc igitur non

cogitas? nec intelligis ſatis eſſe uiris fortibus, didiciſſe, quàm ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum, tyrannum occidere? an, cum illum homines non tule=
118 *rint, te ferent? certatim poſthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occaſionis tarditas expectabitur. re=ſpice quæſo aliquando remp. M. Antoni: quibus ortus ſis, non quibuſcum uiuas, conſidera: mecum, ut uo=les; cum rep. redi in gratiam. ſed de te tu ipſe uide=ris: ego de me ipſo profitebor. defendi remp. adoleſcens, non deſeram ſenex: contempſi Catilinæ gladios, non pertimeſcam tuos. quin etiam corpus libenter obtule=rim, ſi repræſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt;*
119 *ut aliquando dolor populi R. pariat, quod iam diu parturit. etenim ſi ab hinc annos prope uiginti hoc ip=ſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe con=ſulari: quanto uerius nunc negabo ſeni? mihi uero P. C. iam etiam optāda mors eſt, perfunctο rebus his, quas adeptus ſum, quaſq; geſſi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum R. liberum relinquam; hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil poteſt: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de rep. quiſque mereatur.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA. ORATIO XLV.

Erius omnino P.C. quàm tempus reip. poſtulauit, aliquando tamen conuocati ſumus. quod flagitabam equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunaſq; noſtras ab homine profligato, ac perdito non comparari, ſed geri iam, uiderem. expectantur calendæ Ian. quas non expectat Antonius, qui in prouinciam D. Bruti, ſummi & ſingularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua ſe inſtructum, & paratum ad urbem uenturum eſſe minitatur. quæ eſt igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio temporis? quanquam enim adſunt calendæ Ian. tamen breue tempus longum eſt imparatis. dies enim affert, & hora potius, niſi prouiſum eſt, magnas ſæpe clades. certus autem dies non, ut ſacrificij, ſic conſilij expectari ſolet. quod ſi aut calendæ Ian. fuiſſent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hæ non eſſent expectatæ: bellum iam nullum haberemus: auctoritate enim ſenatus conſenſuq; populi R. facile hominis amentis fregiſſemus audaciam: quod confido equidem conſules deſignatos, ſimul ac magiſtratum inierint, eſſe facturos: ſunt enim optimo animo, ſummo conſilio, ſingulari concordia. mea autem feſtinatio non uictoriæ ſolum auida eſt, ſed etiam celeritatis. quouſque enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium pri-

uatis conſilijs propulſabitur? cur non quamprimũ publica accedit auctoritas? C. Cæſar, adoleſcens, pęne potius puer, incredibili, ac diuina quadam mente, atque uirtute, tum, cũ maxime furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundiſio crudelis et peſtifer reditus timeretur, nec poſtulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri poſſe non uidebatur, firmiſſimum exercitum inuicto genere ueteranorum militum comparauit, patrimoniumq; ſuum effudit. quanquam non ſum uſus eo uerbo, quo debuit: non enim effudit, ſed in ſalute reip. collocauit. cui quanquam gratia referri tanta non poteſt, quanta debetur: habenda tamen tanta eſt, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt. quis enim eſt tam ignarus rerum, tam nihil de rep. cogitans, qui nõ intelligat, ſi M. Antonius à Brundiſio cum ijs copijs, quas ſe habiturum putauerat, Romam, ut minabatur, uenire potuiſſet, nullum genus crudelitatis eum præteriturum fuiſſe? quippe qui in hoſpitis tectis Brundiſij fortiſſimos uiros, ciues optimos iugulari iuſſit: quorum ante pedes eius morientium ſanguine os uxoris reſperſum eſſe conſtabat. hac ille crudelitate imbutus, cũ multo bonis omnibus ueniret iratior, quàm illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem ueſtrum, aut cui omnino bono pepercisset? qua peſte remp. priuato conſilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæſar liberauit. qui niſi in hac rep. natus eſſet, remp. ſcelere Antonij nullam haberemus. ſic enim perſpicio, ſic iudico, niſi unus adoleſcens illius furentis impetus, crudeliſſimosq; conatus cohibuiſſet, remp. funditus interituram fuiſſe. cui quidem hodierno die P. C. (nunc

enim primum ita conuenimus, ut (illius beneficio poſſemus, quæ ſentiremus, libere dicere) tribuenda eſt auctoritas, ut remp. non modo à ſe ſuſceptam, ſed etiam à nobis commendatam poſſit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de rep. licet) ſileri poteſt: quis enim unus fortior, amicior unquam reip. fuit, quàm legio Martia uniuerſa? quæ cum hoſtem populi R. M. Antonium iudicaſſet, comes eius eſſe amentiæ noluit; reliquit conſulem: quod profecto non feciſſet, ſi eum conſulem iudicaſſet, quem nihil aliud agere, nihil moliri, niſi cædem ciuium, atque interitum ciuitatis, uideret. atque ea legio conſedit Albæ, quam potuit urbem eligere, aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum populo R. ciuium? huius legionis uirtutem imitata quarta legio, duce L. Egnatuleio, quæſtore, ciui optimo, & fortiſſimo, Cæſaris auctoritatem, atque exercitum perſecuta eſt. faciendum eſt igitur nobis P. C. ut ea, quæ ſua ſponte clariſſimus adoleſcens, atque omnium præſtantiſſimus geſſit, & gerit, hæc auctoritate noſtra comprobentur; ueteranorumq; fortiſſimorum uirorum, tum legionis Martiæ, quartæq; mirabilis conſenſus ad remp. recuperandam laude, et teſtimonio noſtro confirmetur; eorumq; commoda, honores, præmia, cum conſules deſignati magiſtratum inierint, curæ nobis fore, hodierno die ſpondeamus. Atque ea quidem, quæ dixi de Cæſare, deq; eius exercitu, iam diu nota ſunt nobis: uirtute enim admirabili Cæſaris, conſtantiaq; militum ueteranorũ, legionumq; earum optimo iudicio, quæ auctoritatem noſtram, li-

bertatem populi R. uirtutem Cæſaris ſecutæ ſunt, à ceruicibus noſtris eſt depulſus Antonius. ſed, ut dixi, hæc ſuperiora. hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante propoſitum eſt, certe ſilentio non poteſt præteriri: pollicetur enim ſe prouinciam Galliam retenturum in ſenatus populiq; R. poteſtate. ò ciuem natum reip. memorem ſui nominis, imitatoremq; maiorum: neque enim, Tarquinio expulſo, maioribus noſtris tam fuit optata libertas, quàm eſt, repulſo Antonio, retinenda nobis. illi regibus parere iam à condita urbe didicerant: nos poſt reges exactos ſeruitutis obliuio ceperat. atque ille, quem maiores noſtri non tulerunt, non crudelis, non impius, ſed ſuperbus habitus eſt, & dictus. quod nos uitium in priuatis ſæpe tulimus, id maiores noſtri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem ſuperbum non tulit: Decimus Brutus ſceleratum, atque impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit & facit Antonius? ſenatum etiam reges habebant: nec tamen, ut Antonio ſenatum habente, in conſilio regis uerſabantur barbari armati. ſeruabant auſpicia reges: quæ hic conſul augurq; neglexit; neque ſolum legibus contra auſpicia ferendis, ſed etiam collega una ferente, quem ipſe ementitis auſpicijs uitioſum fecerat. quis autem rex unquam fuit tam inſigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non uel ſingulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuerſis prouincijs uendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum ac-

*cepimus: at uero huius domi inter quaſilla pendeba-
tur aurum: numerabatur pecunia: una in domo o-
mnes, quorum intererat, totum imperium populi R.
nundinabantur. ſupplicia uero in ciuis R. nulla Tar-
quinij accepimus: at hic & Sueſſæ iugulauit eos, quos
in cuſtodiam dederat; & Brundiſij trecentos fortiſſi-
mos uiros, ciuiſq; optimos trucidauit. poſtremo Tar-
quinius pro populo R. bellum gerebat tum, cum ex-
pulſus eſt: Antoniuscontra populum R. exercitum ad-
ducebat tum, cum, à legionibus relictus, nomen Cæſa-
ris exercitumq; pertimuit; neglectiſq; ſacrificijs ſolen-
nibus, ante lucem ea uota, quæ nunquam ſolueret,
nuncupauit; & hoc tempore in prouinciam populi R.
conatur inuadere. maius igitur à D. Bruto beneficium
populus R. & habet, & expectat, quàm maiores no-
ſtri acceperunt à L. Bruto, principe huius maxime
conſeruandi generis, & nominis. cum autem omnis
ſeruitus eſt miſera: tum uero intolerabile eſt ſeruire
impuro, impudico, effœminato, nunquam, ne in metu
quidem, ſobrio. hunc igitur qui Gallia prohibet, priua-
to præſertim conſilio; iudicat, uerißimeq; iudicat, non
eſſe conſulem. faciendum eſt igitur P. C. nobis, ut D.
Bruti priuatum conſilium auctoritate publica compro
bemus. nec uero M. Antonium conſulem poſt Luperca
lia putare debuiſtis: quo enim ille die populo R. inſpe-
ctante, nudus, unctus, ebrius concionatus eſt: & id e-
git, ut collegæ diadema imponeret; eo die non modo con
ſulatu, ſed etiam libertate ſe abdicauit: eſſet enim ipſi
certe ſtatim ſeruiendum, ſi Cæſar ab eo regni inſi-
gne accipere uoluiſſet. hunc igitur ego conſulem,*

hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioſo die, & quid pati Cæſare uiuo poſſet, & quid eo mortuo conſequi ipſe cuperet, oſtendit? nec uero de uirtute, conſtantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri poteſt: eſt enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis: tantus autem eſt conſenſus municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Galliæ, ut omnes ad auctoritatem huius ordinis, maieſtatemq; populi R. defendendam conſpiraſſe uideantur. quamobrem tribuni pl. quanquam uos nihil aliud, niſi de præſidio, ut ſenatum tuto conſules calendis Ian. habere poſſent, retuliſtis: tamen mihi uidemini magno conſilio, atque optima mente poteſtatem nobis de tota rep. feciſſe dicendi. cum enim tuto ſenatum haberi ſine præſidio non poſſe iudicauiſtis, illud etiam ſtatuiſtis, intra muros Antonij ſcelus audaciamq; uerſari. quaobrem omnia mea ſententia complectar, uobis, ut intelligo, non inuitis; ut & præſtantiſſimis ducibus à nobis detur auctoritas; & fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur præmiorum; & iudicetur non uerbo, ſed re, non modo non conſul, ſed etiam hoſtis Antonius. nam ſi ille conſul; fuſtuarium meruerunt legiones, quæ conſulem reliquerunt; ſceleratus Cæſar, Brutus nefarius, qui contra conſulem priuato conſilio exercitus comparauerunt. ſin autem militibus exquirendi ſunt honores noui propter eorum diuinum, atque immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem poteſt gratia; quis eſt, qui eum non hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſequuntur, conſeruatores reip. iudicantur? at quam cōtumelioſus in edi-

ctis? quàm barbarus? quàm rudis? primum in Cæſarem maledicta congeſſit, deprompta ex recordatione impudicitiæ, & ſtuprorum ſuorum: quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum ueteris ſanctitatis? quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem obijcit C. Cæſaris filio. cuius etiam naturalis pater, ſi uita ſuppeditaſſet, conſul factus eſſet. VII Aricina mater. Trallianam, aut Epheſiam putes dicere. uidete, quàm deſpiciamur omnes, qui ſumus è municipijs, id eſt, omnes plane: quotus enim quiſque non eſt? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere deſpicit, uetuſtate antiquiſſimum, iure fœderatum, propinquitate pene finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimũ? hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges: hinc multæ ſellæ curules & patrum memoria, & noſtra: hinc equites R. lautiſſimi plurimi, & honeſtiſſimi. ſed ſi Aricinam uxorem non probas, cur probas Tuſculanam? quanquam huius ſanctiſſimæ fœminæ, atque optimæ pater M. Atius Balbus in primis honeſtus, prætorius fuit. tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter hæſitantiam linguæ, ſtuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. VIII at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cum palla, & cothurnis nummos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. uellem, hanc contemptionem pecuniæ ſuis reliquiſſet: haberetis nobilitatem generis glorioſam. qui autem cõuenit, ut Iulia natus, ignobilis uideatur, cum tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quæ porro amen-

tia eſt, eum dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanã, proditoris filiam, habuerit uxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? ſed hoc clariſſimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem; C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certo ſcio dignitatis optimarum fœminarum non pœnitere. Idem etiã Q. Ciceronem, fratris mei filium, compellat edicto: nec ſentit amens commendationem eſſe compellationem ſuam: quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius, quàm cognoſci ab hominibus Cæſaris conſiliorum eſſe ſocium, Antonij furoris inimicum? at etiam gladiator auſus eſt ſcribere, hunc de patris & patrui parricidio cogitaſſe. ò admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eum adoleſcentem hæc ſcribere audere, quem ego & frater meus, propter eius ſuauiſſimos atque optimos mores, præſtantiſſimumq́; ingenium, certatim amamus, omnibusq́; horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me iiſdem edictis, neſcit, lædat, an laudet. cum idem ſupplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de ſceleratiſſimis ſumpſerim; laudare uidetur, quaſi imitari uelit. cum autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat; tum à ſui ſimilibus inuidiam aliquam in me cõmoueri putat. ſed ipſe quid fecit? cum tot edicta propoſuiſſet; edixit, ut adeſſet ſenatus frequens ad VIII. kal. Dec. eo die ipſe non affuit. at quo modo edixit? hæc ſunt, opinor, uerba in extremo. Si quis non affuerit, hunc omnes exiſtimare poterunt & interitus mei, & perditiſſimorum cõſiliorum auctorem fuiſſe. Quæ ſunt perdita conſilia? an ea, quæ pertinet ad libertatem po-

puli R. recuperandam? quorum conſiliorum Cæſari me auctorem & hortatorem et eſſe et fuiſſe fateor: quanquam ille non eguit conſilio cuiuſquam: ſed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non eſſet auctor, cum in eo ſalus, & uita optimi cuiuſque, & libertas populi R. dignitasq; conſiſteret? ſed cum tam atroci edicto nos concitauiſſet, cur ipſe non affuit? num putatis aliqua re triſti ac ſeuera? uino, & epulis retentus & alea eſt: ſi epulæ potius, quàm popinæ nominandæ ſunt. diem edicti obire neglexit: in ante diem IIII. kal. Dec. diſtulit: adeſſe in Capitolio iuſſit: quod in templum ipſe, neſcio qua, per Gallorum cuniculum aſcendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, ſed immemores dignitatis ſuæ: is enim erat dies, ea fama, is, qui ſenatum uocarat, ut turpe ſenatori eſſet, nihil timere. ad eos tamen ipſos, qui conuenerant, ne uerbum quidem auſus eſt facere de Cæſare, cum de eo conſtituiſſet ad ſenatum referre. ſcriptam attulerat conſularis quidam ſententiam. quid eſt aliud, ſeipſum hoſtem indicare, niſi de eo referre non audere, qui contra ſe conſulem exercitum duceret? neceſſe enim erat alterum eſſe hoſtem: nec poterat aliter de aduerſariis ducibus iudicari. ſi igitur C. Cæſar hoſtis, cur conſul nihil refert ad ſenatum? ſiue ille à ſenatu notandus non fuit, quid poteſt dicere, quin, cum de illo tacuerit, ſe hoſtem eſſe confeſſus ſit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in ſenatu ne improbum quidem dicere audet. at in rebus triſtiſſimis quàtos excitat riſus? ſententiolas edicti cuiuſdam memoriæ mandaui: quas uidetur ille peracutas

putare. ego autem, qui intelligeret, quid dicere uellet,
22 *adhuc neminem inueni.* NVLLA CONTVME-
LIA EST, QVAM FACIT DIGNVS.
primum quid eſt, DIGNVS? *nam etiam malo di-*
gni multi, ſicut ipſe. an quam facit is, qui cum digni
tate eſt? quæ autem poteſt eſſe maior? quid eſt porro fa
cere contumeliam? quis ſic loquitur? deinde. NEC
TIMOR, QVEM DENVNCIAT INIMI-
CVS. *quid ergo? ab amico timor denunciari ſolet? ho*
rum ſimilia deinceps. non'ne ſatius eſt mutum eſſe,
quàm, quod nemo intelligat, dicere? en, cur magiſter
eius ex oratore arator factus ſit, poſſideat in agro publi
co populi R. *campi Leontini duo millia iugerum immu*
nia, ut hominem ſtultum magis etiam infatuet merce
23 *de publica. ſed hæc leuiora fortaſſe. illud quæro, cur*
tam ſubito manſuetus in ſenatu fuerit, cum in edictis
tam fuiſſet ferus? quid autem attinuerit, L. *Caſſio, tri*
buno pl. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui, mortem de-
nunciare, ſi in ſenatum ueniſſet? D. *Carfulenum, be-*
ne de rep. ſentientem, à ſenatu ui & minis mortis ex-
pellere? TI. *Canutium, à quo erat honeſtiſſimis conten*
tionibus & ſæpe, & iure uexatus, non templo ſolum,
uerum etiam aditu prohibere Capitolij? cui S.C. *ne in-*
tercederent, uerebatur? de ſupplicatione credo M. *Le-*
pidi, clariſſimi uiri: atque id erat periculum, de cuius
honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne
24 *eius uſitatus honos impediretur. ac ne ſine cauſa uide-*
retur edixiſſe, ut ſenatus adeſſet: cum de rep. relatu-
rus fuiſſet, allato nuncio de legione quarta, mente con-
cidit, effugere feſtinãs S. C. *de ſupplicatione per diſceſ-*

ſionem fecit, cum id factum eſſet antea nunquam. quæ uero profectio poſtea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorũ, lucis, urbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum S. C. illo ipſo die ueſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio; diuina uero opportunitas, ut, quæ cuique apta eſſet, ea cuique obueniret. præclare igitur facitis tribuni pl. qui de præſidio conſulum, ſenatusq; referatis: meritoq; ueſtro maximas uobis gratias omnes & agere, & habere debemus: qui enim carere metu, & periculo poſſumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus & perditus, quæ de ſe expectat iudicia grauiora, quàm amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naſo, omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouinciã, nullam Antonij ſortitionem fuiſſe iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, uir auo, patre, maioribusq; ſuis digniſſimus. in eadem ſententia fuit, homo ſumma integritate, atque innocentia, M. Turanius. idem fecit P. Oppius. ipſi etiã, qui amicitiam M. Antonij ueriti, plus ei tribuerunt, quàm fortaſſe uellent, M. Piſo, meus neceſſarius, & uir & ciuis egregius, pariq; innocentia, M. Velleius, ſenatus auctoritati ſe obtẽperaturos eſſe dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius ſpectata multis magniſq; rebus ſingularis integritas minus admirabilem facit huius honeſtiſſimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam itẽ magno animo & conſtanti C. Ceſetius repudiauit. qui ſunt igitur reliqui, quos ſors diuina delectet? L. Annius, & M. Antonius. o felicem utrunque: nihil enim

mutauerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoque felicem: hanc enim ſemper habebat in ore prouinciam. C. Caluiſius Africam. nihil felicius: modo ex Africa deceſſerat, et, quaſi diuinans ſe rediturum, duos legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliã, Q. Caſſius Hiſpaniam. non habeo, quid ſuſpicer. duarum credo prouinciarum ſortes minus diuinas fuiſſe. ò C. Cæſar, (adoleſcentem appello) quam tu ſalutem reip. attuliſti? quàm improuiſam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret inſequẽs? etenim in concione dixerat, ſe cuſtodem futurum urbis, uſque ad calendas Maias ad urbem exercitum habiturum. ò præclarum cuſtodem ouium, ut aiunt, lupum. cuſtos ne urbis, an direptor, & uexator eſſet Antonius? & quidem ſe introiturum in urbem dixit, exiturumq; cũ uellet. quid illud? non'ne audiente populo ſedens pro æde Caſtoris dixit, niſi qui uiciſſet, uicturum neminem? hodierno die primum P. C. longo interuallo in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defenſor, ſed etiam conſeruator fui. cum autem id facere non poſſem, quieui, nec abiectè, nec ſine aliqua dignitate caſum illum temporum, et dolorem tuli. hanc uero teterrimam belluam quis ferre poſſet, aut quo modo? quid eſt in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus eſt. nihil apparet in eo ingenuũ, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum. quapropter, quoniam res in id diſcrimen adducta eſt, utrũ ille pœnas reip. luat, an nos ſeruiamus: aliquando per deos immortales P. C. patrium animum, uirtutemq;

capiamus: aut libertatem propriam Romani generis, & nominis recuperemus, aut mortem ſeruituti anteponamus. multa, quæ in libera ciuitate ferenda non eſſent, tulimus, & perpeſſi ſumus, alij ſpe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. ſed ſi illa tulimus, quæ nos neceſſitas ferre coegit, quæ uis quædam pene fatalis, quæ tamen ipſa non tulimus: etiam ne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudeliſſimumq; dominatum? quid hic faciat, ſi poterit, iratus, qui, cum ſuccenſere nemini poſſet, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui nullam adeptus uictoriam, tanta ſcelera poſt Cæſaris interitum fecerit, refertam eius domum exhauſerit, hortos compilarit, ad ſe omnia ex his ornamenta tranſtulerit, cædis & incendiorum cauſam quæſierit ex funere, duobus aut tribus S. C. bene & è rep. factis, reliquas res ad lucrum prædamq; reuocauerit, uendiderit immunitates, ciuitates liberauerit, prouincias uniuerſas ex imperij populi R. iure ſuſtulerit, exules reduxerit, falſas leges C. Cæſaris nomine, & falſa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit, earumq; rerum omnium domeſticū mercatum inſtituerit, populo R. leges impoſuerit, armis & præſidijs & populum & magiſtratus foro excluſerit, ſenatum ſtipauerit armatis, armatos in cella Concordiæ, cum ſenatum haberet, incluſerit, ad legiones Brundiſium cucurrerit, ex his optime ſentientis centuriones iugulauerit, cum exercitu Romam ſit ad interitum noſtrum, et ad diſperditionem urbis uenire conatus? atque is ab hoc impetu abſtractus conſilio & copijs Cæſaris, conſenſu ueteranorum,

ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere deſinit; in Galliam mutilatum ducit exercitum; cum una legione, & ea uacillante, L. fratrem expectat; quo neminem reperire poteſt ſui ſimiliorem. ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit ſtrages, ubicũque poſuit ueſtigia? cædit greges armentorum, reliqui pecoris quodcunque nactus eſt: epulantur milites: ipſe autem ſe, ut fratrem imitetur, obruit uino: uaſtantur agri: diripiuntur uillæ: matres familias, uirgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur. hæc eadem, quacunque exercitum duxit, fecit M. Antonius. his uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos unquam in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. conſpirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus hoc amiſſo. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. ſi in Galliam uenerit, non illis armis ſolum, ſed etiam noſtris decretis urgendus eſt. magna uis eſt, magnũ nomen, unum & idem ſentientis ſenatus. uidetis refertum forum? populum R. ad ſpem recuperandæ libertatis erectum? qui longo interuallo cum frequentes hic uidet nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe. hunc ego diem expectans, M. Antonij ſcelerata arma uitaui, tum, cum ille in me abſentem inuehens, non intelligebat ad quod tempus me, & meas uires reſeruarem. ſi enim illi, tum cædis initium à me quærenti, reſpondere uoluiſſem; nunc reip. conſulere non poſſem. hanc uero nactus facultatem, nul-

lum tempus P. C. dimittam neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi R. de dignitate ueſtra, quod cogitandum ſit, cogitem; quod agendum, atque faciendum, idem non modo non recuſem, ſed appetam etiam, atque depoſcam. hoc feci ſemper, dum licuit; intermiſi, quoad non licuit: iam non ſolum licet, ſed neceſſe eſt etiam; niſi ſeruire malumus, quàm, ne ſeruiamus, animis armiſq; decernere. dij immortales nobis hæc præſidia dederunt, urbi Cæſarem, Brutum Galliæ. ſi enim ille urbem opprimere potuiſſet ſtatim, ſi Galliam tenere paulo poſt, optimo cuique pereundum, reliquis eſſet ſeruiendum. hanc igitur occaſionem oblatam tenete per deos immortales P. C. & ampliſſimi orbis terræ conſilij principes uos eſſe, aliquando recordamini. ſignum date populo R. conſilium ueſtrum non deeſſe reip. quoniam ille uirtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur. nihil eſt, quod moneam: nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi indormierimus huic tempori, non modo crudelem ſuperbamq; dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam & flagitioſam eſſe ferendam. noſtis inſolentiam Antonij, noſtis amicos, noſtis totam domum. libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire, ea eſt ſumma miſeria, ſummo dedecore coniuncta. quòd ſi iam, quod dij omen auertant, fatum extremum reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt, ut honeſte decumbant; faciamus nos principes orbis terrarum gentiumq; omniũ, ut cum dignitate potius cadamus, quàm cũ ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil fœdius ſeruitute. ad decus, et libertatem nati ſumus. aut hæc

teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertum eſt: omnes iam patefecerunt, in utranque partem quid ſentiant, quid uelint. ſunt impij ciues, pro caritate reip. nimium multi; pro multitudine bene ſentientium, admodum pauci: quorum opprimendorum dij immortales incredibilem reip. poteſtatem, et fortunam dederunt: ad ea enim præſidia, quæ habemus, iam accedunt conſules ſumma prudentia, uirtute, concordia, multos menſes de populi R. libertate commentati, atque meditati. his auctoribus, & ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilantibus, & multum in poſterum prouidentibus, populo R. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio. quas ob res, quod tribuni pl. uerba fecerunt, uti ſenatus calendis Ian. tuto haberi, ſententiæq; de ſumma reip. libere dici poſſint; de ea re ita cenſeo, uti C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, dent operã, ut ſenatus calendis Ian. tuto haberi poſſit: quodq; edictum D. Bruti imperatoris, conſulis deſignati, optime de rep. meriti, propoſitum ſit, ſenatum exiſtimare, D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, optime de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defendat: quodq; Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortiſſimorum uirorum, amiciſſimorumq; populo R. ciuium, exercitumq; in ſenatus poteſtate retineat, id eum, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ recte, atque ordine, exq; rep. feciſſe, & facere. ſenatum ad ſummam reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto et ab L.

Planco imperatoribus, conſulibus deſignatis, itemq; à cæteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex. S. C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eoſq; dare operam, ut eæ prouinciæ Galliæq; exercitusq; in ſenatus populiq; R. poteſtate, præſidioq; reip. ſint: cumq; opera, uirtute, conſilio C. Cæſaris, ſummoq; conſenſu militum ueteranorum, qui eius auctoritatem ſecuti reip. præſidio ſunt, & fuerunt, & à grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, & hoc tempore defendatur; cumq; legio Martia Albæ conſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq; ad ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatem contulerit; quòd pari conſilio eademq; uirtute legio quarta uſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatem defendat, ac defenderit; ſenatui magnæ curæ eſſe, ac fore, ut pro tantis eorum in remp. meritis honores eis habeantur, gratiæq; referantur; ſenatui placere, uti C. Panſa, A. Hirtius, conſules deſignati, cum magiſtratum inierint, ſi eis uidebitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant; ita ut è rep. fideq; ſua cenſuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA. ORATIO XLVI.

FRequentia ueſtrum incredibilis Quirites, concioq; tanta, quantam meminiſſe non uideor, & alacritatem mihi ſummam affert reip. defendendæ, & ſpem recuperandæ libertatis. quanquam animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerunt. quæ ſimul ac primum aliquid lucis oſtendere uiſa ſunt, princeps ueſtræ libertatis defendendæ fui. quod ſi ante facere conatus eſſem, nunc facere non poſſem. hodierno enim die Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta ſunt iacta reliquarũ actionum: nam eſt hoſtis à ſenatu nondum uerbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius. nunc uero multo ſum erectior, quòd uos quoque, hoſtẽ illum eſſe, tanto conſenſu, tantoq; clamore approbauiſtis. neque enim fieri poteſt, ut non aut ij ſint impij, qui contra conſulem exercitum comparauerunt; aut ille hoſtis, contra quem iure arma ſumpta ſunt. hanc igitur dubitationem, quanquã nulla erat, tamen, ne qua poſſet eſſe, ſenatus hodierno die ſuſtulit. C. Cæſar, qui remp. libertatemq; ueſtram ſuo ſtudio, conſilio, patrimonio denique tutatus eſt, et tutatur, maximis ſenatus laudibus ornatus eſt. laudo, laudo uos Quirites, cum gratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis, uel pueri potius: ſunt enim facta eius immortalitatis, nomen ætatis. multa memini: multa audiui: multa

legi: nihil ex omni ſeculorum memoria tale cognoui: qui, cum ſeruitute premeremur, & in dies malum creſceret, præſidij nihil haberemus, capitalem, & peſtiferum Brunduſio M. Antonij reditum timeremus; hoc inſperatum omnibus conſilium, incognitum certe, ceperit, ut exercitum inuictum ex Hiſpanis militibus conſiduceret, Antonijq; furorem crudeliſſimis conſilijs incitatum à pernicie reip. auerteret. quis eſt enim, qui hoc non intelligat, niſi Cæſar exercitum parauiſſet, non ſine exitio noſtro futurum Antonij reditum fuiſſe? ita enim ſe recipiebat ardens odio ueſtri, cruentus ſanguine ciuium, quos Sueſſæ, quos Brundiſij occiderat, ut nihil niſi de reip. pernicie cogitaret. quod autem erat præſidium ſalutis, libertatiſq; ueſtræ, ſi C. Cæſaris, fortiſſimorum ſui patris militum exercitus non fuiſſet? cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini immortaleſq; debentur, mihi ſenatus aſſenſus paulo ante decreuit, ut primo quoque tempore referretur. quo decreto quis non perſpicit, Antonium hoſtem eſſe iudicatum? quem enim appellare poſſumus eum, cōtra quem qui exercitus ducunt, iis ſenatus arbitratur ſingulares exquirendos honores? quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxiſſe nomen, à quo populum R. generatum accepimus: non ne ipſa ſuis decretis prius, quàm ſenatus, hoſtem iudicauit Antoniū? nam ille ſi non hoſtis; hos qui conſulem reliquerunt, hoſtes, neceſſe eſt, iudicemus. præclara et luculenta reclamatione ueſtra factum pulcherrimum Martialium comprobaſtis, qui ſe ad ſenatus auctoritatem, ad libertatem ueſtram, ad uniuer=

ſam remp. contulerunt, hoſtem illum, & latronem, & parricidam patriæ reliquerunt: nec ſolum id animoſe, & fortiter, ſed conſiderate etiam, ſapienterq; fecerunt: Albæ conſtiterunt, in urbe opportuna, munita, propinqua, fortiſſimorum uirorum, fideliſſimorum ciuium, atque optimorum. huius Martiæ legionis legio quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quem ſenatus merito paulo ante laudauit, C. Cæſaris exercitum proſecuta eſt. quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæſar fertur in cœlum, qui contra te exercitum comparauit: laudatur exquiſitiſſimis uerbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ à te accerſitæ ſunt; quæ tuæ eſſent, ſi te conſulem, quàm hoſtem, maluiſſes: quarum legionum fortiſſimum, ueriſſimumq; iudicium confirmat ſenatus, comprobat uniuerſus populus R. niſi forte uos Quirites conſulem, non hoſtem iudicatis Antonium. ſic arbitrabar uos iudicare, ut oſtenditis. municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales una mente conſentiunt, omnia arma eorum, qui hæc ſalua uelint, contra illam peſtem eſſe capienda. quid D. Bruti iudicium Quirites, quod ex hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis? num cui tandem contemnendum uidetur? recte, & uere negaſtis Quirites: eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio et munere datum reip. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi R. uel conſtituendam, uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excluſit prouincia: exercitu obſtitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuoq; iudicio excitatam. ſi conſul Anto-

nius: Brutus hoſtis. ſi conſeruator reip. Brutus: hoſtis Antonius. num igitur, utrum horum ſit, dubitare poſſumus? atqui, ut uos una mente unaq; uoce dubitare uos negatis, ſic modo decreuit ſenatus, D. Brutum opti me de rep. mereri, cum ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatem, imperiumq; defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoſte: quæ eſt enim alia laudanda defenſio? deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq; ornatur uerbis ampliſſimis à ſenatu, quòd reſiſtat Antonio. quem ſi conſulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno ſcelere ſe aſtringeret: omnes enim ſub conſulis iure, & imperio debent eſſe prouinciæ. negat hoc D. Brutus imperator, conſul deſignatus, natus reip. ciuis; negat Gallia, negat cuncta Italia, negat ſenatus, negatis uos. quis igitur illum conſulem, niſi latrones putant? quanquam ne ij quidem ipſi, quod loquuntur, id ſentiunt, nec à iudicio omnium mortalium, quamuis impij, nefarijq; ſint, ſicut ſunt, diſſentire poſſunt. ſed ſpes rapiendi, atque prædandi cæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorũ aſſignatio, non illa infinita Pompeij haſta ſatiauit: qui ſibi urbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædam propoſuerunt: qui, dũ ſit, quod rapiãt, quod auferant, nihil ſibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (ò dij immortales auertite, & deteſtamini quæſo hoc omen) urbem ſe diuiſurum eſſe promiſit. Ita uero ei, ut precamini, eueniat, quo huius amentiæ pœna in ipſum familiamq; eius recidat. quod ita futurum eſſe confido. iam enim non ſolum homines, ſed etiam deos immortales ad remp. conſeruandam arbitror conſenſiſſe.

ſiue enim prodigijs, atque portentis dij immortales nobis futura prædicunt; ita ſunt aperte denunciata, ut & illi pœna, & nobis libertas appropinquet: ſiue tantus conſenſus omnium ſine impulſu deorum eſſe non potuit; quid eſt, quod de uoluntate cœleſtium dubitare
11 *poſſimus?* Reliquum *eſt* Quirites, *ut uos in iſta ſententia, quam præ uobis fertis, perſeueretis. faciam igitur, ut imperatores inſtructa acie ſolent; quanquam paratiſſimos milites ad præliandum uideant, ut eos tamen adhortentur. ſic ego uos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. non eſt, non eſt uobis* Quirites *cum eo hoſte certamen, quocum aliqua pacis conditio eſſe poſſit: neque enim ille ſeruitutem ueſtram, ut antea, ſed iam iratus ſanguinem concupiſcit. nullus ei ludus uidetur eſſe iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ci-*
12 *uium. non eſt uobis* Quirites *res cum ſcelerato homine, atque nefario, ſed cum immani tetraq; bellua: quæ quoniam in foueam incidit, obruatur. ſi enim illinc emerſerit, nullius ſupplicij crudelitas erit recuſanda. ſed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iam habemus, mox ijs, quas paucis diebus noui conſules comparabunt. incumbite in cauſam* Quirites, *ut facitis. nunquam ueſter conſenſus maior in ulla cauſa fuit: nunquam tam uehementer cum ſenatu conſociati fuiſtis. nec mirum: agitur enim, non qua condi-tione uicturi, ſed uicturi ne ſimus, an cum ſupplicio*
13 *ignominiaq; perituri. quanquam mortem quidem omnibus natura propoſuit: crudelitatem mortis, & dedecus uirtus propulſare ſolet: quæ propria eſt* Romani

generis, & ſeminis. hanc retinete quæſo Quirites: quam uobis tanquam hæreditatem maiores ueſtri reliquerunt. quanquam omnia alia incerta ſunt, caduca, mobilia: uirtus eſt una altiſſimis defixa radicibus: quæ nunquam ulla ui labefactari poteſt, nunquam demoueri loco. hac maiores noſtri primum uniuerſam Italiam deuicerunt, deinde Karthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentiſſimos reges, bellicoſiſſimas gentes in ditionem huius imperij redegerunt. ac maioribus quidem ueſtris Quirites cum eo hoſte res erat, qui haberet remp. curiam, ærarium, conſenſum, et concordiam ciuium, rationem aliquam, ſi ita res tuliſſet, pacis & fœderis: hic ueſter hoſtis ueſtram remp. oppugnat, ipſe habet nullam: ſenatum, id eſt orbis terræ conſilium, delere geſtit, ipſe conſilium publicum nullum habet: ærarium ueſtrum exhauſit, ſuum non habet: nam concordiam ciuium qui habere poteſt, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quæ poteſt cum eo eſſe ratio, in quo eſt incredibilis crudelitas, fides nulla? eſt igitur Quirites populo R. uictori omnium gentium, omne certamen cum excurſore, cum latrone, cum Spartaco. nam quòd ſe ſimilem Catilinæ eſſe gloriari ſolet: ſcelere par eſt, belli induſtria inferior. ille cum exercitum nullum haberet, repente conflauit: hic eum exercitum, quem accepit, amiſit. ut igitur Catilinam diligentia mea, ſenatus auctoritate, ueſtro ſtudio, et uirtute fregiſtis: ſic Antonij nefarium latrocinium ueſtra cum ſenatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate & uirtute exercituum, ducumq; ueſtrorum breui tempore oppreſſum audietis. equidem, quantum

cura, labore, uigilijs, auctoritate, conſilio eniti atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem ueſtram pertinere arbitrabor: neque enim id pro ueſtris ampliſſimis in me beneficijs ſine ſcelere facere poſſum. hodierno autem die primum, referente uiro fortiſſimo, uobisq; amiciſſimo, M. hoc Seruilio, collegisq; eius, ornatiſſimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo, me auctore, & principe, ad ſpem libertatis exarſimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA.
ORATIO XLVII.

Nihil unquam longius calēdis Ian. mihi uiſum eſt patres conſcripti: quod idem intelligebam per hos dies unicuique ueſtrum uideri. qui enim bellum cum rep. gerunt, hunc diē non expectant: nos autem tum, cum maxime conſilio ueſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret, in ſenatum non uocabamur. ſed querelam præteritorum dierum ſuſtulit oratio conſulum: qui ita locuti ſunt, ut magis exoptatæ calendæ Ian. quàm ſeræ, eſſe uideantur. atque ut oratio conſulum animum meum erexit, ſpemq́; attulit non modo ſalutis conſeruandæ, uerum etiam dignitatis priſtinæ recuperandæ: ſic me perturbaſſet eius ſentētia, qui primus rogatus eſt, niſi ueſtræ uirtuti, conſtantiæq́; I.
2 conſiderem. hic enim uobis P. C. dies illuxit, hæc poteſtas data eſt, ut, quantum uirtutis, quantum conſtantiæ, quantum grauitatis in huius ordinis conſilio eſſet, populo R. declarare poſſetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus cōſenſus ueſtrum, quanta uirtus, quanta conſtantia, quantam ſitis à populo R. laudem, quantam gratiam conſecuti. atque illo die P. C. ea conſtituiſtis, ut uobis nihil iam ſit integrum, niſi aut honeſta pax, aut bellum neceſſarium.
3 pacem uult M. Antonius. arma ponat; roget, deprecetur: neminem æquiorem me reperiet; cui quidem, dum ſe ciuibus impijs commendat, inimicus eſſe, quàm

amicus maluit . nihil eſt profecto , quod dari poſſit bellum gerenti : erit fortaſſe aliquid , quod concedi poſſit roganti . legatos uero ad eum mittere , de quo grauiſſimum iudicium nudius tertius decimus feceritis , non iam leuitatis eſt , ſed , ut , quod ſentio , dicam , dementiæ . primum enim eos duces laudauiſtis, qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent : deinde milites ueteranos ; qui cum ab Antonio *in colonias eſſent deducti, illius beneficio libertatem populi* R. *antepoſuerunt. quid legio* Martia*? quid quarta ? cur laudantur ? ſi enim conſulem ſuum reliquerunt , uituperandæ ſunt : ſi inimicum populi* R. *iure laudantur . atqui cum conſules nondum haberetis , decreuiſtis, ut & de præmijs militum , & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur . placet eodem tempore præmia conſtituere ijs , qui contra* Antonium *arma ceperunt , & legatos ad* Antonium *mittere ? ut iam pudendum ſit , honeſtiora decreta eſſe legionum, quam ſenatus : ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere cõtra* M. Antonium *, ſenatus decernit legatos ad* Antonium *. utrum hoc eſt confirmare militum animos , an debilitare uirtutem ? hoc dies duodecim profecerunt, ut, quem, nemo præter* Cotylam *tum inuentus ſit, qui defenderet , is habeat iam patronos etiam conſulares ? qui utinam omnes ante me ſententiam rogarentur . quanquam ſuſpicor , quid dicturi ſint quidam eorum , qui poſt me rogabuntur . facilius contradicerem, ſi quid uideretur: eſt enim opinio, decreturum aliquem* M. Antonio *illam ultimam* Galliã*, quam* Plancus *obtinet . quid eſt aliud, omnia ad bellũ ciuile hoſti arma largiri ? primum ner=*

uos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget; deinde equitatum, quantum uelit: equitatum dico? dubitabit credo gentis barbaras ſecum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui, cum uidet, decernit, impius. tu ciuem ſceleratum, & perditum, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs inſtrues? nullæ iſtæ excuſationes ſunt: Meus amicus eſt: ſit patria prius. Meus cognatus: an poteſt cognatio ulla propior eſſe, quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio uidere, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero, facile erit ſtatuere, quam ſententiam dicatis, aut quam ſequamini. agitur, utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ reip. cædis faciendæ, bonorum diripiendorum, urbis, agrorum ſuis latronibus condonandi, populi R. ſeruitute opprimendi; an horum nihil facere ei liceat, dubitatis? an non cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta ſe defendere dicit, eius leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? ille paludes ſiccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini, L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auſpicia ferre potuit? ſed augur uerecundus ſine collegis de auſpicijs. quanquam illa auſpicia non egent interpretatione augurum: Ioue enim tonante cum populo agi nõ eſſe fas, quis ignorat? tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Cæſaris, ille biennij, iſte ſexennij. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ne ante lata, quàm ſcripta? non-

ne ante factam uidimus, quàm futuram quiſquam eſt ſuſpicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recenti lege Iunia, & Licinia? poſſunt'ne hæ leges ratæ eſſe ſine interitu legum reliquarum? eccui poteſtas in forum introeundi fuit? quæ porro illa tonitrua? quæ tempeſtas? ut, ſi auſpicia M. Antonium non mouerent, ſuſtinere tamen, ac ferre poſſe tantam uim tempeſtatis, imbris, ac turbinũ, mirum uideretur. quam legem igitur ſe augur dicit tuliſſe non modo tonante Ioue, ſed prope cæleſti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auſpicia latam confiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipſe fecit ſua nunciatione uitioſum; nihil'ne ad auſpicia bonus augur arbitratus eſt pertinere? ſed auſpiciorum nos fortaſſe erimus interpretes, qui ſumus eius collegæ: num etiam armorum interpretes quærimus? primum omnes fori aditus ita ſepti, ut, etiam ſi nemo obſtaret armatus, tamen, niſi ſeptis reuulſis, introiri in forum nullo modo poſſet. ſic uero erant diſpoſita præſidia, ut, quo modo aditus hoſtium prohibentur, ita caſtellis, & operibus ab ingreſſione fori populum tribunoſq; pl. propulſari uideres. quibus de cauſis eas leges, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, omnes cenſeo per uim, & contra auſpicia latas, iiſq; legibus populum non teneri. ſi quã legem de actis Cæſaris confirmandis, de'ue dictatura in perpetuum tollenda, de'ue colonis in agros deducendis tuliſſe M. Antonius dicitur, eaſdem leges de integro, ut populum teneant, ſaluis auſpicijs ferre placet. quãuis ergo bonas leges uitioſe, per uimq; tulerit, tamen hæ leges non ſunt habendæ, omniſq; audacia gla-

diĉtatoris amentis auctoritate noſtra repudianda eſt. illa 11
uero diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt, per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti ſimile uideatur, tantam pecuniam populi R. *tam breui tempore perire potuiſſe. quid illi immanes quæſtus? ferendi ne? quos* M. *Antonij tota exhauſit domus. decreta falſa uendebat: regna, ciuitates, immunitates in æs, accepta pecunia, iubebat incidi. hæc ſe ex commentarijs Cæſaris, quorum ipſe auctor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius reip. nundinæ: mulier ſibi felicior, quàm uiro, auctionem prouinciarum, regnorumq; faciebat: reſtituebantur exules quaſi lege, ſine lege. quæ niſi auctoritate ſenatus reſcinduntur, quoniã ingreſſi in ſpem reip. recuperandæ ſumus; imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neque ſolum commentarijs commenticijs,* 12
chirographiſq; uenalibus innumerabilis pecunia congeſta in illam domum eſt, cum, quæ uendebat Antonius, *ea ſe ex actis Cæſaris agere diceret: ſed ſenatus etiam conſulta, pecunia accepta, falſa referebat: ſyngraphæ obſignabantur:* S.C. *tanquam facta ad ærarium referebantur. huius turpitudinis teſtes erant etiam exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi prouinciæq; liberatæ: earumq; rerum falſæ tabulæ, gemente populo* R. *toto* Capitolio *figebantur. quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata eſt, ut, ſi hoc genus in unum redigatur, non ſit pecunia populo* R. *defutura. Et etiam legem iudiciariam tulit, homo caſtus, atque integer, iudiciorum & iuris auctor. in quo nos fefellit. anteſignanos, & manipulares, &*

alaudas

alaudas iudices ſe conſtituiſſe dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. ò conſeſſum iudicum præclarum: ò dignitatem conſilij admirandam. pauet animus, apud illud conſiliũ pro reo dicere. Cydam Cretenſem, portentum inſulæ, hominem audaciſſimum, & perditiſſimum. ſed facita non eſſe. num latine ſcit? num ex iudicum genere, & forma? num leges noſtras mores ue nouit? num denique homines? eſt enim nobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. delectus autem et notatio iudicum etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis noſſe potuit? nam Lyſiadem Athenienſem plerique nouimus: eſt enim Phedri, philoſophi nobilis, filius: quo nemo præterea magis feſtiuus: ut ei cum M. Curio, conſeſſore eodemq; colluſore, facillime poſſit conuenire. quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, excuſeturq; Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiet ne excuſationem is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Athenienſium antiquiſſimas leges negliget? qui porro ille conſeſſus dij boni? Cretenſis iudex, iſq; nequiſſimus. quem ad hunc reus alleget? quo modo accedat? dura natio eſt. at Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem, qui quotidie periculum fortunæ faciat. ſunt item lecti iudices: qui fortaſſe excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem, exilij cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille demens iudices legiſſet, horum nomina ad ærarium detuliſſet, his magnam partem reip. credidiſſet, ſi ullam ſpeciem reip. cogitauiſſet? atque

ego de notis iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, cithariſtas, totum denique comeſſationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe collectum. hæc cauſa, cur lex tam egregia, tamq; præclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iudices haberemus, quos ſocios ad epulas habere hoſpites nemo uelit, ſcelerum magnitudo, conſcientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta eſt, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæſiti, quàm honeſtis iudicibus nocentium ſalus deſperata eſt. ſed illud os, illam impuritatem * feciſſent, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur reip. dedecus: unum, quòd tam turpes iudices eſſent: alterum, quòd patefactum eſſet, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. hanc ego & reliquas eiuſmodi leges, etiam ſi ſine ui ſaluis auſpicijs eſſent rogatæ, cenſerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas cenſeam, quas iudico non rogatas? an illa non grauiſſimis ignominijs, monumentiſq; huius ordinis ad poſteritatis memoriam ſunt notanda, quòd unus M. Antonius in hac urbe palam ſecum habuerit armatos? quod neque reges fecerunt, neque ij, qui, regibus exactis, regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini: uidi Syllam, modò Cæſarem: hi enim tres poſt ciuitatem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quàm uniuerſa reſp. non poſſum affirmare nullis telis eos ſtipatos fuiſſe: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc peſtem agmen armatorum ſequebatur: Claſſitius, Muſtella, Tyro,

gladios oſtentantes; ſui ſimiles greges ducebant per fo-
rum: certum agminis locum tenebant barbari ſagit-
tarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gra-
dus complebantur, lecticæ collocabantur, non quo ille
ſcuta occulta eſſe uellet, ſed ne familiares, ſi ſcuta ipſi
VII. ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu, non
modo aſpectu, in cella Concordiæ collocari armatos la-
trones ſicarios, è templo carcerem fieri, opertis ualuis
Concordiæ, cum inter ſubſellia ſenatus uerſarentur la-
trones, patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiam
niſi uenirem calendis Sept. fabros ſe miſſurum, &
domum meam diſturbaturum eſſe dixit. magna res,
credo, agebatur: de ſupplicatione referebatur. ueni
poſtridie: ipſe non uenit. locutus ſum de rep. minus ex-
quidem libere, quàm mea conſuetudo, liberius tamen,
quàm pericula, minæq; poſtulabant. at ille, homo ue-
hemens, & uiolentus, qui hanc conſuetudinem libe-
re dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idem maxima
cum laude L. Piſo XXX diebus ante me) inimici-
tias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII
cal. Oct. ipſe interea decem & ſeptem dies de me in
Tyburtino Scipionis declamitauit, ſitim quærens: hæc
enim ei cauſa eſſe ſolet declamandi. cum is dies, quo
me adeſſe iuſſerat, ueniſſet; tum uero agmine qua-
drato in ædem Concordiæ uenit, atque in me abſentem
orationem ore impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per a-
micos mihi cupienti in ſenatum uenire licuiſſet, cædis
initium feciſſet à me: ſic enim ſtatuerat. cum autem
ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cæ-
dendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. ete-

nim aderat Lucius frater, gladiator Aſiaticus, qui myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinem noſtrum ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones notabat, & urbanas, & ruſticas: huius mendicitas auiditate coniuncta in fortunas noſtras imminebat: diuidebat agros quibus & quos uolebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantum quiſque habebat poſſeſſor, quantum reliquerat diuiſor Antonius. quæ quanquam, ſi leges irritas feceritis, rata eſſe non poſſunt: tamen ſeparatim ſuo nomine notanda cenſeo; iudicandumq;, nullos ſeptemuiros fuiſſe; nihil placere ratum eſſe, quod ei egiſſent, aut quod ab ijs actum diceretur. M. uero Antonium, quis eſt, qui VIII
ciuem poſſit iudicare potius, quam teterrimum, & crudeliſſimum hoſtem, qui pro æde Caſtoris ſedens, audiente populo R. dixerit, niſi uictorem uicturum neminem? num putatis P. C. dixiſſe eum minacius, quàm facturum fuiſſe? quid uero quod in concione dicere auſus eſt? ſe, cum magiſtratu abiſſet, ad urbem uenturum cum exercitu, introiturum quotieſcunque uellet; quid erat aliud, niſi denunciare populo R. ſeruitutem? quod autem eius iter Brundiſium, quæ feſtinatio, quæ ſpes, niſi ut ad urbem eorum exercitum maximum adduceret? qui autem dilectus centurionum? quæ effrenatio impotentis animi? cum eius promiſſis legiones fortiſſimæ reclamaſſent, domum ad ſe uenire iuſſit centuriones, quos bene de rep. ſentire cognouerat; eoſq; ante pedes ſuos, uxoriſq; ſuæ, quam ſecum, grauis imperator, ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo ani-

mo hunc futurum fuiſſe cenſetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquam uiderat, tam crudelis fuiſſet? et quàm auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum ſanguinem concupiſſet? quorum ipſorum bona, quantacunque erant, ſtatim ſuis comitibus, com
23 potoribusq; deſcripſit. atque ille furens infeſta iam patriæ ſigna Brundiſio inferebat; cum Cæſar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, conſilij magnitudine, cum ſua ſponte eximiaq; uirtute, tum approbatione auctoritatis meæ colonias patris adijt, ueteranos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. poſtea uero quàm legio Martia ducem præſtantiſſimum uidit, nihil egit aliud, niſi ut aliquando liberi eſſemus. quam eſt imitata quarta legio. quo ille nuncio audito, cum ſenatum uocaſſet, adhibuiſſetq; conſularem, qui ſua ſententia C. Cæſarem hoſtem iudicaret, repen
24 te concidit. poſt autem, neque ſacrificijs ſolennibus factis, neque uotis nuncupatis, non profectus eſt, ſed profugit paludatus: at quò? in prouinciam firmiſſimorum, & fortiſſimorum ciuium: qui illum, ne ſi ita quidem ueniſſet, ut nullum bellum inferret, ferre potuiſſent, impotentem, iracundum, contumelioſum, ſuperbum, ſemper poſcentẽ, ſemper rapientem, ſemper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quiſquam ferre poſſet, bellum intulit prouinciæ Galliæ; circunſedit Mutinã, firmiſſimam, et ſplendidiſſimam populi R. coloniã; oppugnat D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, ciuem non ſibi, ſed nobis & reip. natum. ergo Annibal hoſtis, ciuis Antonius? quid il-

le fecit hoſtiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, niſi depopulationes, uaſtationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat Annibal, quia multa ad uſum reſeruabat: hæc ij, qui in horam uiuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuium, ſed ne de utilitate quidem ſua cogitauerunt. ad hunc, dij boni, legatos mitti placet? norunt iſti homines formam reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maieſtas, quid ſenatus ſeueritas poſtulet? legatos decerniſſis: ſi, ut deprecentur, contemnet: ſi, ut impereſſis, non audiet. denique quamuis ſeuera legatis mandata dederimus, nomen ipſum legatorum hunc, quem uidimus, populi R. reſtinguet ardorem, municipiorum atque Italiæ franget animos. ut omittam hæc, quæ magna ſunt; certe iſta legatio moram, & tarditatem afferet bello. quamuis dicant, quod quoſdam audiam dicturos; legati proficiſcantur, bellum nihilo minus paretur: tamen legatorum nomen ipſum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. minimis momentis P. C. maximæ inclinationes temporum fiunt cum in omni caſu reip. tum in bello, & maxime ciuili, quod opinione plerunque & fama gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis legatos miſerimus: nomen ipſum legationis ultro miſſæ timoris eſſe ſignum uidebitur. recedat à Mutina, deſinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: non eſt uerbis rogandus, cogendus eſt armis: non enim ab Annibalem mittimus, ut à Sagunto recedat, ad quem miſerat olim ſenatus P. Valerium Flaccum, & Q. Bebium Tamphilum;

qui, ſi Annibal non pareret, Karthaginem ire iuſſi ſunt. noſtros legatos quò iubebimus ire, niſi paruerit Antonius? ne imperatorem, coloniamq; populi R. oppugnet? ita ne uero per legatos rogandũ eſt? quid intereſt per deos immortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq; populi R. præſidij cauſa collocatam? belli Punici ſecundi, quod contra maiores noſtros Annibal geſſit, cauſa fuit Sagunti oppugnatio. rectè ad eum legati miſſi. mittebantur ad Pœnum, mittebantur pro Annibalis hoſtibus, noſtris etiam ſocijs. quid ſimile tandem? nos ad ciuem mittemus, ne imperatorem populi R. ne exercitum, ne coloniam circunſedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis? age, ſi paruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut poſſumus? ante diem XIII. cal. Ian. decretis ueſtris eum concidiſtis: conſtituiſtis, ut hæc ad uos cal. Ian. referrentur, quæ referri uidetis, de honoribus & præmijs bene de rep. meritorũ, & merentium: quorum principem iudicaſtis eum, qui fuit, C. Cæſarem; qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæſarem ſecuti ſunt: tum illas cœleſtes, diuinasq; legiones, Martiam, & quartam, quibus, cum conſulem ſuum non modo reliquiſſent, ſed bello etiam perſequerentur, honores & præmia ſpopondiſtis: eodemq; die D. Bruti, præſtantiſſimi ciuis, edicto allato, atque propoſito, factum eius collaudaſtis; quodq; ille bellum priuato conſilio ſuſceperat, id uos auctoritate publica comprobaſtis. quid igitur illo die aliud egiſtis, niſi ut hoſtem iudicaretis Antonium? his ueſtris decretis, aut

Ille uos æquo animo aſpicere poterit, aut uos illum ſine dolore ſummo uidebitis? excluſit illum à rep. diſtraxit, ſegregauit non ſolum ſcelus illius, ſed etiam, ut mihi uidetur, fortuna quædam reip. quid, ſi legatis paruerit, Romamq́; redierit, num quando perditis ciuibus uexillum, quò concurrant, defuturum putatis? ſed hoc minus uereor. ſunt alia, quæ magis nunquam parebit ille legatis. noui hominis inſaniam, arrogantiam: noui perdita conſilia amicorum, quibus ille eſt deditus. Lucius quidem frater eius, ut pote qui peregre depugnauit, familiam ducit. ſi per ſe ipſe ſanus, quod nunquam erit; per hos eſſe ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigeſcent. unde eſt adhuc bellum, niſi ex retardatione, & mora? ut primum poſt diſceſſum latronis, uel potius deſperatam fugam libere ſenatus haberi potuit, ſemper flagitaui, ut conuocaremur. quo die primum conuocati ſumus, cum deſignati conſules non adeſſent; ieci ſententiamea, maximo ueſtro conſenſu, fundamenta reip. ſerius omnino, quàm decuit: nec enim ante potui: ſed tamen, ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet, bellum profecto nullum haberemus. omne malum naſcens facile opprimitur, inueteratum fit plerunque robuſtius. ſed tum expectabantur calendæ Ian. fortaſſe non recte: uerum præterita omittamus. etiam'ne hanc moram afferemus, dum proficiſcantur legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet: bello autem dubio, quod poteſt ſtudium eſſe dilectus? quamobrem P. C. legatorum mentionem nullam cenſeo faciendam:

rem adminiſtrandam arbitror ſine ulla mora, & confe
ſtim gerendam cenſeo: tumultum decerni, iuſtitium
indici, ſaga ſumi, dico oportere, dilectum haberi ſubla edici :.
tis uacationibus in urbe, & in Italia præter Galliam
32 totam. quæ ſi erunt facta, opinio ipſa & fama ueſtræ noſtrae :.
ſeueritatis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam: ſentiet
ſibi bellum cum rep. eſſe ſuſceptum: experietur conſen
tientis ſenatus neruos, atque uires: ná nunc quidé par
tium contentionem eſſe dictitat: quarum partium? al
+ teri uicti ſunt: alteri ſunt è medijs C. Cæſaris partibus.
niſi forte Cæſaris partes à Panſa, & Hirtio conſulibus,
& à filio C. Cæſaris oppugnari putamus. hoc uero bel
lum nõ ex diſſenſione partium, ſed ex nefaria ſpe per=
ditiſſimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortu=
næq; noſtræ notatæ ſunt, & iam ad cuiuſque opinio=
33 nem diſtributæ. legi epiſtolam Antonij, quã ad quen
dam ſeptemuirum, capitalem hominem, collegam ſuũ
miſerat. Quid concupiſcas, tu uideris: quod concupiue Sc :.
ris, certe habebis. Hem, ad quem legatos mittamus; cui Em :.
bellum moremur inferre. qui ne ſorti quidem fortunas
noſtras deſtinauit, ſed libidini cuiuſque nos ita addixit,
ut ne ſibi quidem quidquam integrum, quod non ali=
cui promiſſum iam ſit, reliquerit. cum hoc P. C. bello,
bello, inquam, decertandum eſt, idq; confeſtim: lega
34 torum tarditas repudianda eſt. quapropter ne multa
nobis quotidie decernenda ſint, conſulibus totam remp. cotidie :.
committendam cenſeo, iiſq; permittendum, ut remp. commendandam :.
defendant, prouideantq;, ne quid reſp. detrimenti acci=
piat: cenſeoq;, ut ijs, qui in exercitu Antonij ſunt, ne
ſit ea res fraudi, ſi ante calẽdas Febr. ab eo diſceſſerint.

+ dicebat Antonius contentionem quandam partium eſse: quod ſibi ſe [illegible] oppugnarent Pompeiani, ſequerentur Caeſariani. id refellit Cicero, et ait alteros victos eſse, [illegible] Pompeianos, alteros in Antonium ire ſequentes Caeſaris filium, et conſules.

hæc ſi cenſueritis patres conſcripti, breui tempore liber-tatem populi R. auctoritatemq; ueſtram recuperabitis. ſin autem lenius agetis, tamen eadem, ſed fortaſſe ſe-rius, decernetis. De rep. quoad retuliſtis, ſatis decreuiſ-ſe uideor. Altera res eſt de honoribus: de quibus dein- XIII
ceps intelligo eſſe dicendum. ſed qui ordo in ſententijs 35
rogandis ſeruari ſolet, eundem tenebo in uiris fortibus honorandis. à Bruto igitur conſule deſignato more ma-iorum capiamus exordium. cuius, ut ſuperiora omit-tam, quæ ſunt maxima illa quidem, ſed adhuc homi-num magis iudicijs, quàm publice laudata: quibuſnã uerbis eius laudes huius ipſius temporis conſequi poſſu-mus? neque enim ullam mercedem tanta uirtus, præ-ter hanc laudis gloriæq;, deſiderat: qua etiam ſi careat, tamen ſit ſe ipſa contenta, atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, poſita lætetur. laus igitur iudicij, teſtimonijq; ueſtri tribuenda Bruto eſt. quam- 36
obrem his uerbis patres conſcripti S. C. faciendum cen- XIV
ſeo: Cum D. Brutus imp. conſul deſignatus, pro- 37
uinciam Galliã in ſenatus populiq; R. poteſtate teneat; cumq; exercitum tantum, tam breui tempore, ſum-mo ſtudio municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Gal-liæ, optime de rep. meritæ, merentiſq;, conſcripſerit, com pararit; id eum recte, & ordine, exq; rep. feciſſe, idq; D. Bruti præſtantiſſimum meritum in remp. ſenatui populoq; R. gratum eſſe, et fore; itaque ſenatum popu lumq; R. exiſtimare, D. Bruti imp. conſulis deſignati opera, conſilio, uirtute, incredibiliq; ſtudio, & con-ſenſu prouinciæ Galliæ, reip. difficillimo tempore eſſe ſubuentum. huic tanto merito Bruti P. C. tantoq; in 37

remp. beneficio, quis eſt tantus honos, qui non debeatur? nam ſi M. Antonio patuiſſet Gallia; ſi, oppreſſis municipiis, & coloniis imparatis, in illam ultimam Galliam penetrare potuiſſet: quantus reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentiſſimus, atque omnibus conſiliis præceps, & deuius, non ſolum cũ exercitu ſuo, ſed etiam cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis, ut eius furorem ne alpium quidem muro cohibere poſſemus. hæc igitur habenda gratia eſt D. Bruto, qui illum, nondum interpoſita auctoritate ueſtra, ſuo conſilio, atque iudicio, non, ut conſulem, recepit, ſed, ut hoſtem, arcuit: Gallia, ſeq; obſideri, quàm hanc urbem, maluit. habeat ergo huius tanti facti, tamq; præclari decreto ueſtro teſtimonium ſempiternum; Galliaq;, quæ ſemper præſidet, atque præſedit huic imperio, libertatiq; communi, merito iureq; laudetur, quòd ſe, ſuasq; uires non tradidit, ſed oppoſuit Antonio. atque etiam M. Lepido pro eius egregiis in remp. meritis decernendos honores quamampliſſimos cenſeo. ſemper ille populum R. liberum uoluit; maximumq; ſignum illo die dedit uoluntatis, & iudicii ſui, cum, Antonio diadema Cæſari imponente, ſe auertit, gemituq; et mœſtitia declarauit, quantum haberet odiũ ſeruitutis, quàm populum R. liberum cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporum magis neceſſitate, quam iudicio tuliſſet. quanta uero is moderatione uſus ſit in illo tempore ciuitatis, quod poſt mortem Cæſaris conſecutum eſt, quis noſtrum obliuiſci poteſt? magna hæc; ſed ad maiora properat oratio. quid enim, ò dii immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius po

pulo R. accidere potuit, quàm, cum bellum ciuile maximum eſſet, cuius belli exitum omnes timeremus, ſapientia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in diſcrimen adducere? quòd ſi eadem ratio Cæſaris fuiſſet in illo tetro miſeroq; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij ſummi & ſingularis uiri, filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi eſſe non debet. utinam omnes M. Lepidus ſeruare potuiſſet: facturum fuiſſe declarauit in eo, quod potuit, cum Sex. Pompeium reſtituit ciuitati, maximum ornamentum reip. clariſſimum monumentum clementiæ ſuæ. grauis illa fortuna populi R. graue fatum: Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumen fuit, extincto, interfectus eſt patris ſimillimus filius. ſed omnia mihi facta uidentur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio reip. conſeruato. quàm ob cauſam iuſtam, atque magnam, & quòd periculoſiſſimũ ciuile bellum maximumq;, humanitate & ſapientia ſua, M. Lepidus ad pacem concordiamq; conuertit, S.C. his uerbis cenſeo perſcribendum. Cum à M. Lepido imp. pontifice max. ſæpenumero reſp. & bene, & feliciter geſta ſit, populusq; R. intellexerit ei dominatum regium maxime diſplicere; cumq; eius opera, uirtute, conſilio, ſingulariq; clementia, & manſuetudine bellũ acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctum, Sextusq; Pompeius Cn. F. Magnus huius ordinis auctoritate ab armis diſceſſerit, & à M. Lepido imp. pont. max. ſumma ſenatus populiq; R. uoluntate ciuitati reſtitutus ſit; ſenatum populumq; R. pro maximis plurimiſq; in remp. M. Lepidi meritis magnam ſpem in eius uirtute, au-

ctoritate, felicitate reponere otij, pacis, concordiæ, libertatis; eiusq; in remp. meritorum ſenatum populũq; R. memorem fore; eiq; ſtatuam equeſtrem inauratam in Roſtris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. qui honos P. C. mihi maximus uidetur: primum, quia iuſtus eſt: non enim ſolum datur propter ſpem temporum reliquorum, ſed pro ampliſſimis meritis redditur. nec uero cuiquã poſſumus cõmemorare hunc honorem à ſenatu tributum
XVI *iudicio ſenatus ſoluto, & libero. Venio ad C. Cæſa-*
42 *rem P. C. qui niſi fuiſſet, quis noſtrum eſſe potuiſſet? aduolabat ad urbem à Brundiſio homo impotẽtiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omnẽs bonos, cum exercitu, Antonius. quid huius audaciæ, & ſceleri poterat opponi? nondum ullos duces habebamus, non copias, nullum erat conſilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus*
43 *omnes: quæ ipſa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adoleſcẽtem deus? qui, cum omnia ad perniciem noſtram peſtifero illi ciui paterent, ſubito præter ſpem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, quàm quiſquam hoc eum cogitare ſuſpicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cum eſſet adoleſcens: & quidem iure: ſubuenit enim reip. ſed ætate multo robuſtior, & militum ducem quærentium ſtudio paratior, & in alio genere belli: non enim omnibus Syllæ cauſa grata: declarat multitudo proſcriptorum, tot*
44 *municipiorum maximæ calamitates. Cæſar autem annis multis minor ueteranos cupientẽs iam requieſcere*

armauit: eam complexus eſt cauſam, quæ eſſet ſenatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ diis omnibus gratiſſima. & Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremq; exercitum acceſſit: Cæſar ſe ad neminem adiunxit; ipſe princeps exercitus faciendi, et præſidij comparandi fuit. ille, aduerſariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, ſed amicioribus libertatis, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præſidio Antonij dominatus oppreſſus eſt. demus igitur imperium Cæſari, ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt: ſit pro prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quanquam eſt magnus illi ætati, tamen ad neceſſitatem rerum gerendarum, non ſolum ad dignitatem, ualet. itaque illa quæramus, quæ uix hodierno die conſequemur. ſed ſæpe ſpero fore huius adoleſcentis ornandi honorandiq; & nobis & populo R. poteſtatem. hoc autem tempore ita cenſeo decernendum. Quòd C. Cæſar C. F. pont. pro pr. ſummo reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi R. cohortatus ſit, eosq; conſcripſerit; quodq; legio Martia, quartaq; ſummo ſtudio, optimoq; in remp. conſenſu, C. Cæſare duce & auctore remp. libertatem populi R. defendant, defenderint; & quòd C. Cæſar pro prætore Galliæ prouinciæ cũ exercitu ſubſidio profectus ſit, equites, ſagittarios, elephantos in ſuam populiq; R. poteſtatem redegerit, difficillimoq; reip. tempore ſaluti, dignitatiq; populi R. ſubuenerit; ob eas cauſas ſenatui placere, C. Cæſarem C. F. pont. pro pr. ſenatorem eſſe, ſententiamq; loco prætorio dicere; eiusq;

rationem, quæcunque appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, ſi anno ſuperiore quæſtor fuiſſet. quid eſt enim P. C. cur eum non quamprimum ampliſſimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiorem ætatem ad conſulatum conſtituebant, adoleſcentiæ temeritatem uerebantur. C. Cæſar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiaq; uirtute progreſſum ætatis expectari non oportere. itaque maiores noſtri, ueteres illi admodũ antiqui, leges annales non habebant: quas multis poſt annis attulit ambitio, ut gradus eſſent petitionis inter æquales. ita ſæpe magna indoles uirtutis prius, quàm reip. prodeſſe potuiſſet, extincta fuit. at uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autem memoria ſuperior Africanus, T. Flamininus admodum adoleſcentes conſules facti tantas res geſſerunt, ut populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet, non'ne tertio & trigeſimo anno mortem obijt? quæ eſt ætas noſtris legibus decem annis minor, quàm conſularis. ex quo iudicari poteſt, uirtutis eſſe, quàm
XVIII ætatis, curſum celeriorem. Nam quòd ij, qui Cæſari inuident, ſimulant ſe timere: ne uerendum quidem eſt, ut tenere ſe poſſit, ut moderari, ne honoribus noſtris elatus intemperantius ſuis opibus utatur. ea natura rerũ eſt P. C. ut, qui ſenſum ueræ gloriæ ceperit, quiq; ſe ab ſenatu, ab equitibus R. populoq; R. uniuerſo ſenſerit ciuem carum haberi, ſalutaremq; reip. nihil cum hac gloria comparandum putet. utinam C. Cæſari, patri dico, contigiſſet adoleſcenti, ut eſſet ſenatui, atque

optimo cuique cariſſimus. quod cum conſequi neglexiſſet, omnem uim ingenij, quæ ſumma fuit in illo, in populari leuitate conſumpſit: itaque cum reſpectum ad ſenatum, & ad bonos non haberet, eam ſibi uiam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas, quam uirtus liberi populi ferre non poſſet. eius autem filij longiſſime diuerſa ratio: qui cum omnibus eſt, tum optimo cuique cariſſimus. in hoc ſpes libertatis poſita eſt: ab hoc accepta iam ſalus: huic ſummi honores & exquiruntur, & parati ſunt. cuius igitur ſingularem prudentiam admiramur, 50
eius ſtultitiam timemus? quid enim ſtultius, quàm inutilem potentiam, inuidioſas opes, cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam anteferre ueræ, graui, ſolidæ gloriæ? an hoc uidit puer: ſi ætate proceſſerit, non uidebit? at eſt quibuſdam inimicus clariſſimis atque optimis ciuibus. nullus iſte timor eſſe debet. omnes Cæſar inimicitias reip. condonauit: hanc ſibi iudicem conſtituit, hanc moderatricem omnium factorum: ita enim ad remp. acceſſit, ut eam confirmaret, non ut euerteret. omnes habeo cognitos ſenſus adoleſcentis: nihil eſt illi rep. carius, nihil ueſtra auctoritate grauius, nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius. quamobrem ab eo non modo 51
nihil timere, ſed maiora & meliora expectare debetis; neque in eo, qui ad D. Brutum obſidione liberandum profectus ſit, timere, ne memoria maneat domeſtici doloris, quæ plus apud eum poſſit, quàm ſalus ciuitatis. audebo etiam obligare fidem meam P. C. uobis, populoq; R. quod profecto, cum me nulla uis cogeret, facere non auderem, pertimeſceremq; in re maxima

periculoſam

*periculoſam opinionem temeritatis. promitto, recipio,
ſpondeo patres conſcripti* C. *Cæſarē talem ſemper fore ci
uem, qualis hodie ſit, qualemq́; eum maxime uelle*
52 *& optare debemus. quæ cum ita ſint, de Cæſare ſatis*
XIX *hoc tempore dictum habeo.* Nec *uero de* L. *Egnatuleio,
fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciue, amiciſſimoq́; reip.
ſilendum arbitror, ſed tribuendum teſtimonium uirtu-
tis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæſarem ad-
duxerit, quæ præſidio conſulibus, ſenatui, populoq́;* R.
reiq́; pub. eſſet: ob eā cauſam placere, uti L. *Egnatuleio
triennium ante legitimum tempus magiſtratus petere,
capere, gerere liceat. in quo* P. C. *non tam commodum
tribuitur* L. *Egnatuleio, quàm honos: in tali enim re*
53 *ſatis eſt nominari.* De *exercitu autem* C. *Cæſaris ita cen
ſeo decernendum: ſenatui placere, militibus ueteranis,
qui Cæſaris pontificis, auctoritatemq́; huius ordinis de-
fenderint, atque defendant, his liberiſq́; eorum mili-
tiæ uacationem eſſe; utiq́;* C. *Panſa,* A. *Hirtius conſu-
les, alter, ambo'ue cognoſcerent, qui ager colonus eſſet,
quò milites ueterani deducti eſſent, qui contra legem
Iuliam poſſideretur, ut is militibus ueteranis diuidere-
tur: de agro Cāpano ſeparatim cognoſcerent, inirentq́;
rationem de commodis militum ueteranorum augēdis,
legioniq́; Martiæ, & legioni quartæ, & ijs militibus,
qui de legione ſecunda, trigeſima quinta ad* C. *Pan-
ſam,* A. *Hirtium conſules ueniſſent, ſuaq́; nomina de-
diſſent, quòd his ſenatus, populiq́;* R. *libertas cariſſi-
ma ſit, & fuerit, uacationem militiæ ipſis, liberiſq́; eo-
rum eſſe placere, extra tumultū Gallicum, Italicumq́;;
eas legiones bello confecto miſſas fieri, placere; quan-*

tamq́; pecuniam militibus earum legionum in ſingulos C. Cæſar pontifex pro prætore pollicitus ſit, tantam dari placere; utiq́; C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambó ue rationem agri habeant, qui ſine iniuria priuatorum diuidi poſſit, isq́; militibus legionis Martiæ, et legionis quartæ ita daretur aſſignaretur, ut quibus militibus ampliſſime dati aſſignati eſſent. Dixi ad ea omnia conſules, de quibus retuliſtis: quo ſine mora, matureq́; decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & neceſſitas flagitat. celeritate autem opus eſt: qua ſi eſſemus uſi, bellum, ut ſæpe dixi, nullum haberemus.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA.

ORATIO XLVIII.

1 Vdita uobis eſſe arbitror Quirites, quæ ſint acta in ſenatu, quæ fuerit cuiuſque ſententia: res enim ex calendis Ian. agitata, paulo ante confecta eſt, minus quidem illa ſeuere, quàm decuit, non tamen omnino diſſolute. mora eſt allata bello, non cauſa ſublata. quamobrem quod quæſiuit à me P. Appuleius, homo et multis officijs mihi, et ſumma familiaritate coniunctus, et uobis amiciſſimus; ita reſpondebo, ut ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. Cauſa fortiſſimis optimiſq; conſulibus calendis Ian. de rep. primũ referendi fuit, ex eo, quod XIII. cal. Ian.

2 ſenatus me auctore decreuit. eo die primum Quirites fundamenta iacta ſunt reip. fuit enim longo interuallo ita liber ſenatus, ut uos aliquando liberi eſſetis. quo quidem tempore, etiam ſi ille dies uitæ finem mihi allaturus eſſet, ſatis magnum ceperam fructum, cum uos uniuerſi una mente, atque uoce iterum à me conſeruatam eſſe remp. conclamaſtis. hoc ueſtro iudicio tanto tamq; præclaro excitatus, ita calendis Ian. ueni in ſenatum, ut meminiſſem, quam perſonam impoſitam à uobis ſuſtinerem. itaque bellum nefarium illatum reip. cum uiderem, nullam moram interponendam inſequendi M. Antonium putaui; hominemq; audaciſſimum, qui, multis nefarijs rebus ante commiſſis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniam ueſtram

fidiſſimam, fortiſſimamq́; obſideret, bello cenſui perſequendum. tumultum eſſe decerni, iuſticium indici, ſaga ſumi, dixi placere, quo omnes acrius, grauiusq́; incumberent ad ulciſcendas reip. iniurias, ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcepta à ſenatu uiderent. itaque hæc ſententia ſic per triduum ualuit, ut, quanquam diſceſſio facta non eſſet, tamen, præter paucos, omnes mihi aſſenſuri uiderentur. hodierno autem die, neſcio qua obiecta re, remiſſior ſenatus fuit: nam plures eam ſententiam ſecuti ſunt, ut, quantum ſenatus auctoritas, ueſterq́; conſenſus apud Antonium ualiturus eſſet, per legatos experiremur. intelligo Quirites à uobis hanc ſententiam repudiari: neque iniuria: ad quem enim legatos? ad eum ne, qui pecunia publica diſſipata, atque effuſa, per uim, & contra auſpicia impoſitis reip. legibus, fugata concione, obſeſſo ſenatu ad opprimendam remp. Brundiſio legiones accerſierit? ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circumſideat? quæ uobis poteſt cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis, legationis eſſe cōmunitas? quanquam Quirites non eſt illa legatio, ſed denunciatio belli, niſi paruerit: ita enim eſt decretum, ut ſi legati ad Annibalem mitterentur: mittuntur enim qui nuncient, ne oppugnet conſulem deſignatum, ne Mutinam obſideat, ne prouinciã depopuletur, ne delectus habeat, ſit in ſenatus populiq́; R. poteſtate. facile uero huic denunciationi parebit, ut in patrũ conſcriptorũ, atque in ueſtra poteſtate ſit, qui in ſua nunquam fuerit? quid enim ille unquam arbitrio ſuo fecit, ſemper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas,

quò furor, quò uinolentia? ſemper eum duo diſſimilia genera tenuerunt, lenonum, & latronum: ita domeſticis ſtupris, forenſibus parricidijs delectatur, ut mulieri citius auariſſimæ paruerit, quam ſenatui, populoq; R. itaque quod paulo ante feci in ſenatu, faciam apud uos. teſtificor, denuncio, ante prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ ſunt legatis mandata, facturum, uaſtaturum agros, Mutinam obſeſſurum, delectus, quà poſſit, habiturum: is eſt enim ille, qui ſemper ſenatus iudicium et auctoritatem, ſemper uoluntatem ueſtrã, poteſtatemq; contempſerit. an ille id faciat, quod paulo ante decretum eſt, ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis eſt Galliæ, educeret, dum ne propius urbem Romam CC mil. admoueret? huic denunciationi ille pareat? ille ſe fluuio Rubicone CC mil. circunſcriptum eſſe patiatur? non is eſt Antonius: nam ſi eſſet, non commiſiſſet, ut ei ſenatus, tãquam Annibali initio belli Punici, denunciaret, ne oppugnaret Sagũtum. quòd uero ita auocatur à Mutina, ut ab urbe tanquã peſtifera flamma arceatur: quam habet ignominiam? quod iudicium ſenatus? quid, quòd à ſenatu dantur mandata legatis, ut D. Brutum, militeſq; eius adeant, hiſq; demonſtrent, ſua in remp. merita, beneficiaq; eorum grata eſſe ſenatui populoq; R. hiſq; eam rem magnæ laudi, magnoq; honori fore? paſſurum'ne cenſetis Antonium, introire Mutinam legatos? exire inde tuto? nunquam patietur, mihi credite. noui uiolentiam: noui impudentiam: noui audaciã. nec uero de illo ſicut de homine aliquo debemus, ſed ut de importuniſſima bellua cogitare. quæ cum ita ſint, non omnino diſſolutũ

eſt, quod decreuit ſenatus. habet atrocitatis aliquid legatio. utinam nihil haberet moræ. nam cum pleriſque in rebus gerendis tarditas, & procraſtinatio odioſa eſt: tum hoc bellum indiget celeritatis. ſuccurrendum eſt D. Bruto: *omnes undique copiæ colligendæ, horam eximere nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere poſſumus. an ille non potuit, ſi* Antonium *conſulem, ſi* Galliam Antonij *prouinciam iudicaſſet, legiones* Antonio, *et prouinciã tradere? domum redire? triumphare? primus in hoc ordine eſſe, quoad magiſtratum iniret, quid negotij fuit? ſed cum ſe* Brutum *eſſe meminiſſet, ueſtræq; libertati natum: quid egit aliud, niſi ut pene corpore ſuo* Gallia *prohiberet* Antonium? *ad hunc utrum legatos, an legiones ire oportebat? ſed præterita omittamus. properent, quod uideo eſſe facturos. uos ſaga parate: eſt enim ita decretum, ut, ſi ille auctoritati ſenatus non paruiſſet, ad ſaga iretur. ibitur: non parebit: nos, amiſſos tot dies rei gerendæ, queremur. nõ metuo* Quirites, *ne cum audierit* Antonius, *me hoc in ſenatu, & in concione confirmaſſe, nunquam illum futurum in ſenatus poteſtate; refellendi mei cauſa, ut ego nihil uidiſſe uidear, uertat ſe, ſenatui pareat: nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me ſapientem à uobis, quam ſe modeſtũ exiſtimari. quid? ipſe ſi uelit, num etiam* Lucium *fratrem paſſurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad* Tibur, *ut opinor, cum ei labare* M. Antonius *uideretur, mortem fratri eſſe minitatus. etiã ne ab hoc* Myrmillone Aſiatico *ſenatus mãdata, legatorum uerba audientur? nec enim ſecerni à fratre poterit, tanta præſertim auctoritate.*

nam hic inter illos Africanus eſt : pluris habetur, quam L. Trebellius; pluris, quàm T. Plancus, adoleſcens nobilis. qui omnibus ſententijs maximo ueſtro plauſu condemnatus, neſcio quo modo ſe coniecit in turbã, atque ita mœſtus redijt, ut retractus, non reuerſus, uideretur, ſic contemnit, tãquam ſi illi aqua & igni interdictum ſit. aliquando negat ei locum eſſe oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebellium ualde iam diligit: oderat tum, cum ille tabulis nouis aduerſabatur: iam fert in oculis, poſtquam ipſum Trebelliũ uidit ſine tabulis nouis ſaluum eſſe non poſſe. audiſſe enim uos arbitror Quirites, quod etiam uidere potuiſtis, quotidie ſponſores, & creditores L. Trebellij conuenire. ò fides: hoc enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomen. quæ poteſt eſſe maior fides, quàm fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum ire ad arma? ubi plauſus ille in triumpho eſt, ſæpe ludis? ubi ædilitas delata ſummo ſtudio bonorum? quis eſt, qui hunc non caſu exiſtimet recte feciſſe? nequitia eſt: ſcelus eſt. ſed redeo ad amores, deliciasq; noſtras, L. Antonium: qui uos omnes in fidem ſuam recepit. negatis? num quiſpiam eſt ueſtrum, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptarunt. rurſus reclamatis. aſpicite à ſiniſtra illam equeſtrem ſtatuam inauratam: in qua quid inſcriptum eſt? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO. POPVLI R. igitur eſt patronus L. Antonius. malam quidem illi peſtem: clamori enim ueſtro aſſentior. non modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit, ſed quis

unquam tantis opibus, tantis rebus geſtis fuit, qui ſe populi R. uictoris, dominiq; omnium gentium, tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij ſtatuam uidemus, ſicut illam Q. Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Caſtoris. ô impudentiam incredibilem. tantum'ne ſibi ſumpſit, quia Mylaſis Myrmillo Thracem iugulauit familiarem ſuum? quonam modo iſtum ferre poſſemus, ſi in hoc foro ſpectantibus uobis depugnaſſet? ſed hæc una ſtatua. altera ab equitibus R. equo publico: qui item adſcribunt, PATRONO. *quem unquam iſte ordo patronum adoptauit? ſi quenquam, debuit me. ſed me omitto: quem Cæſarem? quem imperatorem? agrum his diuiſit. ô ſordidos, qui acceperunt; improbum, qui dederit. ſtatuerunt etiam tribuni militares, qui in exercitibus Cæſaris duobus fuerunt. quis eſt iſte ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuiſit Semurium. campus Martius reſtabat, niſi prius cum fratre fugiſſet. ſed hæc agrorum aſſignatio paulo ante Quirites L. Cæſaris, clariſſimi uiri, & præſtantiſſimi ſenatoris, ſententia diſſoluta eſt: huic enim aſſenſi, ſeptemuirum acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. nam poſſeſſores animo æquiore diſcedent: nullam impenſam fecerant: non dum inſtruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. ſed illa ſtatua palmaris: de qua, ſi meliora tempora eſſent, non poſſem ſine riſu dicere.* L. ANTONIO, IANI MEDII PATRONO. *ita ne? Ianus medius in L. Antonij cliẽtela ſit? quis unquã in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummũ*

VI. ferret expenſum? ſed nimis multa de nugis: ad cau-
ſam bellumq́; redeamus: quanquam non alienum fuit,
13 perſonas quaſdam à uobis recognoſci, ut, quibuſcum
bellum gereretur, poſſitis taciti cogitare. Ego autem
uos hortor Quirites, ut, etiam ſi melius aliud fuit, ta-
men legatorum reditum expectetis animo æquo. celeri-
tas detracta de cauſa eſt: boni tamen aliquid acceſſit
16 ad cauſam: cum enim legati renunciarint, quod certe
renunciabunt, non in ueſtra poteſtate, non in ſenatus
eſſe Antonium; quis erit tam improbus ciuis, qui illum
ciuem habendum putet? nunc enim ſunt pauci illi qui-
dem, ſed tamen plures, quàm rep. dignum eſt, qui ita
loquantur: ne legatos quidem expectabimus? iſtam
certe uocem, ſimulationemq́; clementiæ extorquebit his
res ipſa publica. quo etiam, ut confitear uobis Quiri-
tes, minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut
mihi ſenatus aſſentiens tumultum decerneret, ſaga ſu-
mi iuberet. malui uiginti diebus poſt ſententiam meam
laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari.
17 quapropter Quirites expectate legatorum reditum, &
paucorum dierum moleſtiam deuorate. qui cum redie-
rint; ſi pacem afferent, cupidum me; ſi bellum, pro-
uidum iudicatote. an ego non prouideam meis ciuibus?
non dies nocteſq́; de ueſtra libertate, de reip. ſalute cogi
tem? quid enim non debeo uobis Quirites, quem uos à
ſe ortum, hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus
prætuliſtis? an ingratus ſum? quis minus? qui partis
honoribus, eoſdem geſſi in foro labores, quos in peten-
dis. rudis in rep.? quis exercitatior? qui uiginti iam
VII annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamob-

rem Quirites conſilio, quantum potero, labore plus pe ne, quàm potero, excubabo, uigilaboq́; pro uobis: etenim quis eſt ciuis, præſertim hoc gradu, quo me uos eſſe uoluiſtis, tam oblitus beneficij ueſtri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis ſuæ, quem non excitet, non inflammet tantus ueſter iſte conſenſus? multas, magnasq́; habui conſul conciones, multis interfui: nullam unquam uidi tantam, quanta nunc ueſtra eſt. unum ſentitis omnes, unum ſtudetis, M. Antonij conatum auertere à rep. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia: itaque ſenatum ſua ſponte bene firmum, firmiorem ueſtra auctoritate feciſtis. uenit tempus Quirites, ſerius omnino, quàm dignum populo R. fuit, ſed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc ſi quis erit, erit uoluntarius. populum R. ſeruire fas non eſt, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremū eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet Quirites, quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequemini: aut quiduis potius, quàm ſeruiatis. aliæ nationes ſeruitutem pati poſſunt: populi R. eſt propria libertas.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA.

ORATIO XLIX.

1 PArvis de rebus, ſed fortaſſe neceſſarijs,
conſulimur patres conſcripti: de Ap-
pia uia & de Moneta conſul, de Lu-
percis tribunus pl. refert. quarum re-
rum etſi facilis explicatio uidetur, ta-
men animus aberrat à ſententia, ſuſpenſus curis maio-
ribus: adducta eſt enim P. C. res in maximum pericu-
lum, & extremum pene diſcrimen. non ſine cauſa le
gatorum iſtam miſſionem ſemper timui, nunquam pro-
baui: quorum reditus quid ſit allaturus, ignoro: expe
ctatio quidem quantum afferat languoris animis, quis
non uidet? non enim ſe tenent ij, qui ſenatū dolent ad
auctoritatis priſtinæ ſpem reuiuiſcere, coniunctū huic
ordini populum R. conſpirantem Italiam, paratos exer
2 citus, expeditos duces. iam nunc fingunt Antonij re-
ſponſa, eaq; defendunt. alij, poſtulare illum, ut om-
nes exercitus dimittantur. ſcilicet legatos ad eum miſi-
mus, non ut pareret, & dicto audiens eſſet huic ordi
ni, ſed ut conditiones ferret, reſerare nos exteris genti-
bus Italiam iuberet, ſe præſertim incolumi, à quo ma-
ius periculum, quàm ab ullis nationibus, extimeſcen-
dum eſt. alij, remittere eum nobis Galliam citeriorem,
3 illam ultimam poſtulare. præclare: ex qua non legio-
nes ſolum, ſed etiam, nationes ad urbem conetur addu-
cere. alij, nihil eum iam niſi modeſti poſtulare. Mace-
doniam ſuam uocat omnino: quoniam C. frater eſt inde

reuocatus. ſed quæ prouincia eſt, ex qua illa fax excitare non poſſit incendium? itaq; iidem, quaſi prouidi ciues, & ſenatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt, ſuſcipiunt partis patrocinium: qui ſic diſputát. irritari Antonium non oportuit. nequam eſt homo ille, atque confidens; multi præterea improbi. quos quidem à ſe primum numerare poſſunt: qui hæc loquuntur. eos cauendos eſſe denunciant. utrum igitur, in nefarijs ciuibus ulciſcendis, cum poſſis, an pertimeſcendis, diligentior eſt cautio? atque hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabátur. ex quo intelligi poteſt, animo illos abhorruiſſe ſemper ab optimo ciuitatis ſtatu, non uoluntate fuiſſe populares. qui enim conuenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re una maxime populari, quòd eadem ſalutaris populo R. ſit, improbos ſe, quàm populares, eſſe malint? me quidem, ſemper, uti ſcitis, aduerſatũ multitudinis temeritati, hæc fecit præclariſſima cauſa popularem. & quidem dicuntur, uel potius iidem ipſi ſe dicunt conſulares. quo nomine dignus eſt nemo, niſi qui tanti honoris nomen poteſt ſuſtinere. faueas tu hoſti? literas tibi ille mittat de ſua ſpe rerum ſecũdarum? eas tu lætus proferas? recites? deſcribendas etiam des improbis ciuibus? eorũ augeas animos, bonorum ſpem, uirtutemq; debilites? et te conſularem, aut ſenatorem, aut denique ciuem putes? accipiet in optimam partem C. Panſa, fortiſſimus conſul, atque optimus: etenim dicam animo amiciſſimo: hunc ipſum, mihi hominem familiariſſimum, niſi talis conſul eſſet, ut omnes uigilias, curas, cogitationes in reip. ſalute configeret, con-

6 ſulem non putarem. quanquam nos ab ineunte illius ætate uſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorum ſocietas, ſimilitudoq́; coniunxit: eiuſdemq́; cura incredibilis in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpe non modo ſalutis, ſed etiam dignitatis meæ tamen eundem, ut dixi, niſi talis conſul eſſet, negare eſſe cōſulem auderem. idem non modo conſulem eſſe dico, ſed etiam memoria mea præſtantiſſimum, atque optimum conſulem: non quia non pari uirtute, & uoluntate alij fuerint: ſed tantam cauſam non habuerunt, in qua & uirtutem, & uoluntatem ſuam declararent.

7 huius magnitudini animi, grauitati, ſapientiæ tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. tum autem illuſtratur conſulatus, cum gubernat remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore. magis autem neceſſarium

III P. C. nullum tempus unquam fuit. itaque ego ille, qui ſemper pacis auctor fui, cuique pax, præſertim ciuilis, quanquam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum induſtriæ noſtræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulſandis elaboratum eſt: hinc honores ampliſſimos, hinc mediocris opes, hinc dignitatem, ſi quam habemus, conſecuti ſu

8 mus: ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quantuſcunque ſum, (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certe non fuiſſem: (periculoſe dico: quemadmodum accepturi P. C. ſitis, horreo: ſed pro mea perpetua cupiditate ueſtræ dignitatis retinendæ & augendæ quæſo oroq́; uos P. C. ut primo, ſi erit uel acerbum auditu, uel incredibile à M. Cicerone eſſe dictum, accipiatis ſine offenſione, quod dixero, ne'ue id prius,

quàm quale ſit explicauero, repudietis) ego ille, dicã ſæpius, pacis ſemper laudator, ſemper auctor, pacem cum M. Antonio eſſe nolo. magna ſpe ingredior in reliquam orationem P. C. quoniam periculoſiſſimum locũ ſilentio ſum præteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſſe non poteſt. quæ tria dum explico, peto à uobis P. C. ut eadem benignitate, qua ſoletis, uerba mea audiatis. Quid eſt inconſtantia, mobilitate, leuitate cum ſingulis hominibus, tum uero uniuerſo ſenatui turpius? quid porro inconſtantius, quàm, quem modo hoſtem non uerbo, ſed re, multis decretis iudicauiſtis, cum hoc ſubito pacem uelle coniungi? quaſi uero, cum C. Cæſari meritos quidem illos honores, & debitos, ſed tamen ſingulares, et immortales decreuiſtis, unam ob cauſam, quòd contra M. Antonium exercitum comparauiſſet; non hoſtem Antonium iudicaueritis: nec tum hoſtis eſt à uobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate ueſtra ueterani milites, qui Cæſarem ſecuti eſſent: nec tum hoſtem Antonium iudicaſtis, cũ fortiſſimis legionibus, quòd illum, qui conſul appellabatur, cum eſſet hoſtis, reliquiſſent, uacationes, pecunias, agros ſpopondiſtis. quid? cum Brutum, omine quodam illius generis & nominis natum ad remp. liberandam, exercitũq; eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq; fideliſſimam atque optimam, Galliam laudibus ampliſſimis affeciſtis, tum non hoſtem iudicaſtis Antonium? quid? cum decreuiſtis, ut conſul alter, ambóue ad bellum proficiſcerentur; quod erat bellum, ſi hoſtis Antonius non erat? quò igitur profectus eſt uir

fortiſſimus, meus collega, et familiaris, A. Hirtius con-
ſul? at qua imbecillitate? qua macie? ſed animi uires
corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, pu
tauit, uitam, quam populi R. uotis retinuiſſet, pro li
13 bertate populi R. in diſcrimen adducere. quid? cum de-
lectus haberi tota Italia iuſſiſtis, cum uacationes omnes
ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis non eſt iudicatus? armorum
officinas in urbe uidetis; milites cum gladijs ſequuntur
conſulem; præſidio ſunt ſpecie conſuli, re & ueritate
nobis; omnes ſine ulla recuſatione, ſummo etiam cum
ſtudio nomina dant, parent auctoritati ueſtræ: non eſt
14 iudicatus hoſtis Antonius? at legatos miſimus. heu me
miſerum, cur ſenatum cogor, quem laudaui ſemper,
reprehendere? quid? uos cenſetis P. C. legatorum miſ-
ſionem populum R. probaſſe? non intelligitis, nō au
ditis, meam ſententiam flagitari? cui cum pridie fre-
quentes eſſetis aſſenſi, poſtridie ad ſpem eſtis inanem
pacis deuoluti. quàm turpe porro eſt legiones ad ſenatū
legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quanquam
illa legatio non eſt: denunciatio eſt paratum illi exitiū,
niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio eſt
grauior: miſſos enim legatos omnes uident, decreti ue-
V ſtri non omnes uerba nouerunt. retinenda eſt igitur uo
bis conſtantia, grauitas, perſeuerantia: repetenda eſt
uetus illa ſeueritas: ſiquidē auctoritas ſenatus, decus,
honeſtatem, laudem, dignitatem deſiderat: quibus hic
ordo nimiū caruit diu: ſed erat tunc excuſatio oppreſſis,
miſera illa quidē, ſed tamen iuſta; nunc nulla eſt libe-
ratis iam regio dominatu urgebamur armis domeſticis:
ea ipſa depulimus nunc quidem ui extorquenda ſunt.

quod ſi non poſſumus facere, (dicam, quod dignum eſt
ſenatore et R. homine) moriamur. quanta enim erit illa 15
reip. turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, di-
cere in hoc ordine ſententiam M. Antonium conſulari
loco? cuius ut omittam innumerabilia ſcelera urbani
conſulatus, in quo pecuniam publicam maximam diſ-
ſipauit, exſules ſine lege reſtituit, uectigalia uendidit,
prouincias de populi R. imperio ſuſtulit, regna addixit
pecunia, leges ciuitati per uim impoſuit, armis obſe-
dit, aut excluſit ſenatum: ut hæc, inquam, omittam,
ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniā
populi R. conſulem deſignatum obſederit, depopula-
tus agros ſit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties
ob has ipſas cauſas hoſtis iudicatus ſit. quàm fœdum,
flagitioſumq́; ſit? uidetis. ſatis multa de turpitudine.
Dicam deinceps, ut propoſui, de periculo: quod ſi mi- 16
nus eſt fugiendum, quàm turpitudo; tamen offendit
animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur VI
exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium
uideatis, uel potius Antonios? niſi forte contemnitis Lu-
cium. ego ne Caium quidem. ſed, ut uideo, domina-
bitur Lucius: eſt enim patronus XXXV. tribuum,
quarum ſua lege, qua cum C. Cæſare magiſtratus par-
titus eſt, ſuffragium ſuſtulit; patronus centuriarum
equitum, quas idem ſine ſuffragio eſſe uoluit; patro-
nus eorum, qui tribuni militares fuerunt; patronus 17
Iani medij? quis huius potētiam poterit ſuſtinere? præ-
ſertim cum eoſdem in agros etiam deduxerit. quis un-
quam omnes tribus? quis equites R.? quis tribunos mi-
litaris? Gracchorum potentiam maiorem fuiſſe arbi-
tramini,

tramini, quàm huius gladiatoris futura ſit? quem gla
diatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. An
tonius gladiator appellari ſolet; ſed ut appellant ij, qui
plane, & latine loquuntur. Myrmillo *in* Aſia *depu=*
gnauit: cum ornaſſet Threcidicis *comitem & familia=*
rem ſuum, illum miſerum fugientem iugulauit: lucu
lentam tamen ipſe plagã accepit, ut declarat cicatrix.
qui familiarem iugularit, quid hic occaſione data fa=
ciet inimico? & qui illud animi cauſa fecerit, hunc
prædæ cauſa quid facturum putatis? non rurſus impro
bos decuriabit; non ſolicitabit rurſus agrarios? non
quæret expulſos? M. *uero* Antonius *non is erit, ad quẽ*
omni motu concurſus fiat ciuium perditorum? ut nemo
ſit alius, niſi illi, qui una ſunt; & hi, qui hic ei nunc
aperte fauent: parum'ne erunt multi? præſertim cum
boni iam præſidijs ceſſerint, illi parati ſint ad nutum fu
turi. ego uero metuo, ſi hoc tempore conſilio lapſi eri=
mus, ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe uidean
tur. nec ego pacem nolo, ſed pacis nomine bellum inuo=
lutum reformido. quare ſi pace frui uolumus, bellum
gerendum eſt. ſi bellum omittemus, pace nunquam
fruemur. eſt autem ueſtri conſilij P. C. *in poſterum*
quamlongiſſime prouidere. idcirco in hac cuſtodia tan=
quam in ſpecula collocati ſumus, ut uacuum metu po=
pulum R. *noſtra uigilia, & prouidentia redderemus.*
turpe eſt, ſummo conſilio orbis terræ, præſertim in re
tam perſpicua, conſilium intelligendi defuiſſe. eos con
ſules habemus, eam populi R. *alacritatem, eum con=*
ſenſum Italiæ, *eos duces, eos exercitus, ut nullam ca=*
lamitatem reſp. accipere poſſit ſine culpa ſenatus. equi=

quod ſi non poſſumus facere, (dicam, quod dignum eſt ſenatore et R. homine) moriamur. quanta enim erit illa 15 reip. turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine ſententiam M. Antonium conſulari loco? cuius ut omittam innumerabilia ſcelera urbani conſulatus, in quo pecuniam publicam maximam diſſipauit, exſules ſine lege reſtituit, uectigalia uendidit, prouincias de populi R. imperio ſuſtulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim impoſuit, armis obſedit, aut excluſit ſenatum: ut hæc, inquam, omittam; ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniā populi R. conſulem deſignatum obſederit, depopulatus agros ſit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipſas cauſas hoſtis iudicatus ſit. quàm fœdum, flagitioſumq́; ſit? uideitis. ſatis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut propoſui, de periculo: quod ſi minus eſt fugiendum, quàm turpitudo; tamen offendit 16 animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur VI exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uideatis, uel potius Antonios? niſi forte contennitis Lucium. ego ne Caium quidem. ſed, ut uideo, dominabitur Lucius: eſt enim patronus XXXV. tribuum, quarum ſua lege, qua cum C. Cæſare magiſtratus partitus eſt, ſuffragium ſuſtulit; patronus centuriarum equitum, quas idem ſine ſuffragio eſſe uoluit; patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt; patronus 17 Iani medij? quis huius potētiam poterit ſuſtinere? præſertim cum eoſdem in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis equites R.? quis tribunos militares? Gracchorum potentiam maiorem fuiſſe arbitramini,

tramini, quàm huius gladiatoris futura ſit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari ſolet; ſed ut appellant ij, qui plane, & latine loquuntur. Myrmillo in Aſia depugnauit: cum ornaſſet Threcidicis comitem & familiarem ſuum, illum miſerum fugientem iugulauit: luculentám tamen ipſe plagá accepit, ut declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic occaſione data faciet inimico? & qui illud animi cauſa fecerit, hunc prædæ cauſa quid facturum putatis? non rurſus improbos decuriabit; non ſolicitabit rurſus agrarios? non quæret expulſos? M. uero Antonius non is erit, ad quẽ omni motu concurſus fiat ciuium perditorum? ut nemo ſit alius, niſi illi, qui una ſunt; & hi, qui hic ei nunc aperte fauent: parum'ne erunt multi? præſertim cum boni iam præſidijs ceſſerint, illi parati ſint ad nutum futuri. ego uero metuo, ſi hoc tempore conſiliò lapſi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe uideantur. nec ego pacem nolo, ſed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare ſi pace frui uolumus, bellum gerendum eſt. ſi bellum omittèmus, pace nunquam fruemur. eſt autem ueſtri conſilij P. C. in poſterum quamlongiſſime prouidere. idcirco in hac cuſtodia tanquam in ſpecula collocati ſumus, ut uacuum metu populum R. noſtra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe eſt, ſummo conſilio orbis terræ, præſertim in re tam perſpicua, conſilium intelligendi defuiſſe. eos conſules habemus, eam populi R. alacritatem, eum conſenſum Italiæ, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem reſp. accipere poſſit ſine culpa ſenatùs. equi-

dem non deero, monebo, prædicabo, denunciabo, & teſtabor ſemper deos, hominesq́;, quid ſentiam: nec ſolum fidem meam, quod fortaſſe uidetur ſatis eſſe, ſed in principe ciui non eſt ſatis, curam, conſilium uigilantiamq́; præſtabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidē poſſe pacem, de tribus enim, quæ propoſui, hoc extremum eſt. Quæ poteſt eſſe pax M. Antonio primum cum ſenatu? quo ore ille uos poterit, quibus uiciſſim uos illum oculis intueri? quis ueſtrum illum, quem ille ueſtrum non oderit? age, uos ille ſolum, & uos illum? quid ij, qui Mutinam circumſident? qui in Gallia dilectus habent? qui in ueſtras fortunas imminent? amici uobis unquam erunt, aut uos illis? an equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas, iudiciumq́; de M. Antonio. qui frequentiſſimi in gradibus Concordiæ ſteterunt, qui nos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, ſaga, bellum flagitauerunt, me una cum populo R. in concionem uocauerunt, hi Antonium diligent? cum his pacem ſeruabit Antonius? nam quid ego de uniuerſo populo R. dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me una mente, atque uoce in concionem uocauit, declarauitq́; maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. itaq; quod erat optabile antea, ut populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducem. quæ eſt igitur ſpes, qui Mutinam circumſident, imperatorem populi R. exercitumq́; oppugnantes, pacem cum populo R. habere poſſe? an cum municipijs pax erit? quorum tanta ſtudia cognoſcuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in ſingulis oppidis curiam

populi R. non deſideretis, laudandi ſunt ex huius ordinis ſententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. reſpondendum honorifice eſt Marrucinis, qui ignominia notandos cenſuerunt eos, qui militiam ſubterfugiſſent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eiſdem? his cum illo? quæ poteſt maior eſſe diſcordia? in diſcordia autem pax ciuilis ullo pacto eſſe poteſt? ut omittam multitudinem: L. Naſidio, equiti R. homini in primis ornato, atque honeſto, ciuiq; ſemper egregio, cuius ego excubias, & cuſtodias mei capitis cognoui in conſulatu meo, qui uicinos ſuos non cohortatus eſt ſolum, ut milites fierent, ſed etiam facultatibus ſuis ſubleuauit; huic, inquam, tali uiro, quem nos S. C. collaudarimus, poterit ne eſſe pacatus Antonius? quid Cæſari, qui illum urbe; quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? iam uero ipſe ſe placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua excluſus & repudiatus eſt? omnia uidebitis P. C. niſi proſpicitis, plena odiorum, plena diſcordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur id uelle, quod fieri non poteſt; & cauete per deos immortales P. C. ne ſpe præſentis pacis perpetuam pacem amittatis. quorſum hæc omnis ſpectat oratio? quid enim legati egerint, nondum ſcimus. at uero erecti, citati, parati, armati animis iam eſſe debemus, ne blanda, aut ſupplici oratione, aut æquitatis ſimulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denunciata ſunt, prius, quàm aliquid poſtulet: Brutum exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ Galliæ populari deſtiterit: ad Brutũ adeundi legatis poteſtatem fecerit: exercitum citra flu=

men Rubiconem eduxerit : nec propius urbem millia paſſuum ducenta admouerit : fuerit in ſenatus populiq; R. poteſtate : hæc ſi fecerit, erit integra poteſtas nobis deliberandi: ſi ſenatui non paruerit, non illi ſenatus, ſed ille populo R. bellum indixerit. ſed uos moneo P.C. libertas agitur populi R. quæ eſt commendata uobis; uita & fortuna optimi cuiuſque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius; auctoritas ueſtra, quam nullam habebitis, niſi nunc retinueritis. tetram & peſtiferam belluam ne incluſam & conſtrictam dimittatis; cauete. te ipſum moneo Panſa (quanquam non eges conſilio, quo uales plurimum: tamen etiam ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus à uectoribus admoneri ſolent) hunc tuum tantum apparatum, tamq; præclarum ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit unquam : hac grauitate ſenatus, hoc ſtudio equeſtris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum remp. metu, & periculo liberare.

Quibus de rebus refers, P. Servilio adsentior.

Haec verba librariorum culpa in fine huius orationis omissa erant: quae in illo optimo libro leguntur. sed fortasse melius legeretur, refertis, ut et ad cos. et ad trib. referatur. cogita.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA OCTAVA.

ORATIO I.

Confuſius heſterno die eſt acta res C. Panſa, quam poſtulabat inſtitutum conſulatus tui. parum mihi uiſus es eos, quibus cedere non ſoles, ſuſtinere. nam cum ſenatus ea uirtus fuiſſet, quæ ſolet; & cum re uiderent omnes eſſe bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in diſceſſione fuit ad lenitatem propenſior. uicta igitur eſt propter aſperitatem te auctore noſtra ſententia: uicit L. Cæſar, ampliſſimus uir, qui, uerbi atrocitate dempta, oratione fuit, quàm ſententia, lenior. quanquam is quidem, antequam ſententiam diceret, propinquitatem excuſauit. idem fecerat me conſule in ſororis uiro, quod hoc tempore in ſororis filio; ut & luctu ſororis moueretur, et ſaluti reip. prouideret. atque ipſe tamen Cæſar præcepit uobis quodam modo P. C. ne ſibi aſſentiremini, cum ita dixit, aliam ſententiã ſe dicturum fuiſſe, eamq; ſe ac rep. dignam, niſi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus. num etiã uos auunculi, qui illi aſſenſi eſtis? at in quo fuit controuerſia? belli nomen ponendum in ſententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum, ſed etiam uerborum. poteſt enim eſſe bellum ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt. quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt

tumultus. itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quòd erat domeſticus; tumultum Gallicum, quòd erat Italiæ finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem eſſe tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum ſine tumultu poſſit, tumultus ſine bello eſſe non poſſit. etenim cum inter bellum & pacem medium nihil ſit, neceſſe eſt tumultum, ſi belli non ſit, pacis eſſe. quo quid abſurdius dici, aut exiſtimari poteſt? ſed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus patres conſcripti: quā quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem ſolere. Nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites fiant ſine ui, ſine tumultu, ſtudio & uoluntate? quam, ut pecunias in remp. polliceantur? ſi enim belli nomen tollitur, municipiorum ſtudia tolluntur: conſenſus populi R. qui iam deſcendit in cauſam, ſi nos langueſcimus, debilitetur neceſſe eſt. ſed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non eſt bellum? Mutina obſidetur: ne hoc quidem bellum eſt? Gallia uaſtatur: quæ poteſt pax eſſe certior? illud uero quis poteſt bellum eſſe dicere, quò fortiſſimum uirum cum exercitu miſimus; qui cum eſſet infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam ſibi putauit excuſationem eſſe oportere, cum ad reip. præſidium uocaretur. C. quidem Cæſar non expectauit noſtra decreta. præſertim cum eſſet illius ætatis: bellum contra Antonium ſua ſponte ſuſcepit: decernendi enim tempus nondum uenerat: belli autem gerendi tempus

ſi prætermiſiſſet, uidebat rep. oppreſſa nihil poſſe decerni. ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uerſantur: non eſt hoſtis is, cuius præſidium Claterna deiecit Hirtius: non eſt hoſtis, qui armatis conſulem deſignatum oppugnat: nec illa hoſtilia uerba, nec bellica, quæ paulo ante ex collegæ literis Panſa recitauit: DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. quæ pax poteſt eſſe maior? dilectus tota Italia decreti ſublatis uacationibus: ſaga cras ſumentur: conſul ſe cum præſidio deſcenſurum dixit. utrum hoc bellum non eſt? an etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit? cæteris enim bellis, maximeq́; ciuilibus, contentionem reip. cauſa faciebat. Sylla cum Sulpicio de iure legum, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio de nouorū ciuium ſuffragijs: rurſus cum Mario & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, et ut clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur necem. horum omnium bellorum cauſæ ex reip. contentione natæ ſunt. de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro cauſam, deteſtor exitum. hoc bellum quintum ciuile geritur: atque omnia in noſtram ætatem inciderunt: primum non modo diſſenſione, et diſcordia ciuium, ſed in maxima conſenſione, incredibiliq́; concordia. omnes idem uolunt, idem defendunt, idem ſentiunt. cum omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quæ eſt igitur in medio belli cauſa poſita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, ſedesq́; populi R. aras, focos,

ſepulcra maiorum, nos leges, iudicia, libertatem, coniũ ges, liberos, patriam defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædam reip. cauſam belli putet, fortunas noſtras partim diſſipet, partim diſpartiat parricidis. in hac tam diſpari ratione belli miſerrimum illud eſt, quod ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurum confirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræq; peſtes, quæ ſequuntur Antonium, ædes ſibi optimas, hortos, Tuſculana, Albana definiunt: atque etiam homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius, quam pecudes, inani ſpe ad aquas uſque Puteolanas prouehuntur. ergo habet Antonius, quod ſuis polliceatur. quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſthac eiuſmodi quidquam poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta Cæſaris P.C. multis improbis & ſpem affert, et audaciam: uiderunt enim ex mendicis fieri repente diuites: itaque haſtam ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora: ſcelerum enim promiſſio, et iis, qui expectant, pernicioſa eſt; & iis, qui promittunt. nos noſtris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperiũ orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta, tetra, ſcelerata, dijs hominibusq; inuiſa, nec diuturna, neque ſalutaria: noſtra cõtra, honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. hic mihi etiã Q. Fufius, uir fortis, ac ſtrenuus,

amicus meus, pacis commoda commemorat. quaſi ue=
ro, ſi laudanda pax eſſet, ego idem commode facere non
poſſem: ſemel enim pacem defendi, non ſemper otio ſtu
dui: quod cum omnibus bonis utile eſt, tum præcipue
mihi. quem enim curſum induſtria mea tenere potuiſ=
ſet ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine iudicijs?
quæ eſſe non poſſunt ciuili pace ſublata. ſed quæſo Ca=
lene, quid? tu ſeruitutem pacem uocas? maiores qui=
dem noſtri, non modo ut liberi eſſent, ſed etiam ut im=
perarent, arma capiebant. tu arma abijcienda cen=
ſes, ut ſeruiamus. quæ cauſa iuſtior eſt belli gerendi,
quàm ſeruitutis depulſio? in qua etiam ſi non ſit mole
ſtus dominus, tamen eſt miſerrimum poſſe, ſi uelit.
immo alia cauſa iuſta, ac neceſſaria eſt. niſi forte ad te
hoc non putas pertinere, quòd te ſocium fore ſperas do=
minationis Antonij. in quo bis falleris: primum, quòd
tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd
quidquam ſtabile in regno, aut iucundum putas. nō,
ſi tibi antea profuit, ſemper proderit. quin etiam de il=
lo homine queri ſolebas: quid te facturum de bellua pu
tas? atqui es, qui ſemper pacem optaris, ſemper omnis
ciuis ſaluos uolueris. honeſta oratio, ſed ita, ſi bonos,
& utilis reip. ciuis: ſin eos, qui natura ciues ſunt, uo
luntate hoſtes, ſaluos uelis, quid tandem intereſt inter
te, & illos? quid? pater olim tuus, quo utebar ſene
adoleſcens, homo ſeuerus, & prudens, non primas om=
nium ciuium P. Naſicæ, qui Ti. Gracchum interfecit,
dare ſolebat? eius uirtute, conſilio, magnitudine ani=
mi liberatam remp. arbitrabatur. quid? nos à patri=
bus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, ſi tempori=

bus illis fuiſſes, non probaretur, quia non omnes ſaluos eſſe uoluiſſet? quòd L. Opimius conſul uerba fecit de rep. de ea re ita cenſuerunt, uti Opimius conſul remp. defenderet. ſenatus hæc uerbis, Opimius armis. num igitur eum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij conſulares? P. Lentulum, principem ſenatus? complures alios ſummos uiros, qui cum L. Opimio conſule armati Gracchum in Auentinum perſecuti ſunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius conſularis, eiusq; duo adoleſcentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnis ſaluos eſſe uoluerunt. ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio conſulibus ſenatus remp. defendendam dedit: L. Saturninus tribunus pl. Glaucia prætor eſt interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Craſſi arma ſumpſerunt: num aut conſules illos, aut clariſſimos uiros uituperandos putas? ego Catilinam perire uolui: num tu, qui omnes ſaluos uis, Catilinam ſaluum eſſe uoluiſti? hoc intereſt Calene inter meam ſententiam & tuam. ego nolo quemquam ciuem committere, ut morte multandus ſit: tu, etiam ſi commiſerit, conſeruandum putas. in corpore ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, uri, ſecariq; patimur, ut aliquid membrorum potius, quàm totum corpus intereat. ſic in reip. corpore, ut totum ſaluum ſit, quidquid eſt peſtiferū, amputetur. dura uox: multo illa durior: ſalui ſint improbi, ſcelerati, impij: deleantur innocentes, honeſti, boni, tota reſp. uno in homine Q. Fuſi fateor te uidiſſe plus, quàm me. Ego

P. Clodium arbitrabar pernicioſum ciuem, ſceleratum, libidinoſum, impium, audacem, facinoroſum: tu contra ſanctum, temperantem, innocentem, modeſtum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc uno te plurimum uidiſſe, multum me erraſſe concedo. Nam me tecum iracunde agere dixiſti ſolere. non eſt ita: uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino iraſci amicis non temere ſoleo, ne ſi merentur quidem: itaque ſine uerborum contumelia à te diſſentire poſſum, ſine animi ſummo dolore non poſſum: parua eſt enim mihi tecum, aut parua de re diſſenſio? ego huic uidelicet faueo, tu illi? immo uero ego D. Bruto faueo. tu M. Antonio. ego conſeruare coloniam populi R. cupio, tu expugnari ſtudes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quouſque enim dicis pacem uelle te? res geritur: conductæ uineæ ſunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, miſimus tres principes ciuitatis: hos contempſit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes conſtantiſſimus defenſor Antonij. & quidẽ, quo melior ſenator uideatur, negat ſe illi amicum eſſe debere, cum ſuo magno beneficio ueniſſe eum contra ſe. uide, quanta caritas ſit patriæ. cum homini ſit iratus, tamen reip. cauſa defendit Antonium. ego te, cum in Maſſilienſes tam ſis acerbus Fufi, non animo æquo audio: quouſque enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quem ſublata eſt urbs ea, ſine qua nunquam ex tranſalpinis gentibus maiores noſtri triumpharunt. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quanquam proprios dolores

ſuarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fideliſſimæ miſerias, nemo erat ciuis, qui à ſe alienas arbitraretur. Cæſar ipſe, qui illis fuerat iratiſſimus, tamen propter ſingularem eius ciuitatis grauitatem, et fidem quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nullæ ſua calamitate ciuitas ſatiare tam fidelis poteſt? rurſus me iam iraſci fortaſſe dices. ego autem ſine iracundia dico omnia; nec tamen ſine dolore. neminem illi ciuitati inimicum eſſe arbitror, qui amicus ſit huic ciuitati. excogitare, quæ tua ratio ſit, Calene non poſſum. antea deterrere te, ne popularis eſſes, non poteramus: nunc, ut ſis popularis, exorare non poſſumus. ſatis multa cum Fufio, ac ſine odio omnia, nihil ſine dolore. credo autem, qui generi querelam moderate ferat, æquo animo laturum amici.

VII Venio nunc ad reliquos conſulares: quorum eſt nemo (iure meo hoc dico) qui non mecum habeat aliquam coniunctionē gratiæ; alij maximam, alij mediocrem, nemo nullam. quàm heſternus dies nobis, conſularibus dico, turpis illuxit. iterum legatos? quid? ille ut faceret inducias? ante conſules, oculoſq; legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus oſtendebat, munitionemq; legatis: ne punctum quidem temporis, cum legati adeſſent, oppugnatio reſpirauit. ad hunc legatos? cur? an ut eorū reditu uehementius pertimeſcatis? equidem cum antea legatos decerni non cenſuiſſem, hoc me tamen conſolabar, quòd cum illi ab Antonio contempti, & reiecti reuertiſſent, dixiſſentq; ſenatui, non modo illum è Gallia non diſceſſiſſe, ut cenſuimus, ſed ne à Mutina quidem receſſiſſe, poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non

fuiſſe; putabam fore, ut omnes inflammati odio, exci-
tati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto ſubueniremus.
nos etiam languidiores facti ſumus, poſtquam Antonij
non ſolum audaciam, & ſcelus, ſed etiam inſolentiam,
22 ſuperbiamq; perſpeximus. utinam L. Cæſar ualeret,
Ser. Sulpicius uiueret: multo melius hæc cauſa agere-
tur à tribus, quàm nunc agitur ab uno. dolenter hoc
dicam potius, quàm contumelioſe. deſerti, deſerti, in-
quam, ſumus P. C. à principibus. ſed, ut iam ſæpe di-
xi, omnes in tanto periculo, qui recte & fortiter ſen-
tient, erunt conſulares. animum nobis afferre legati
debuerunt, timorem attulerunt: quanquam mihi qui-
dem nullum. unquam timorem: quamuis de illo, ad
quem miſſi ſunt, bene exiſtiment, à quo etiam man-
VIII data acceperunt. pro dij immortales, ubi eſt ille mos,
23 uirtuſq; maiorum? C. Popillius apud maiores noſtros,
cum ad Antiochum regem legatus miſſus eſſet, & uer
bis ſenatus denunciaſſet, ut ab Alexandria diſcederet,
quam obſidebat; cum tempus ille differret, uirgula
ſtantem circumſcripſit, dixitq;, ſe nunquam renuncia-
turum ſenatui, niſi prius ſibi reſpondiſſet, quid factu-
rus eſſet, quàm ex illa circumſcriptione excederet. præ-
clare: ſenatus enim faciem ſecum attulerat, auctori-
tatem reip. cui qui non paret, non ab eo mandata ac-
24 cipienda ſunt, ſed ipſe eſt totus repudiandus. an ego
ab eo mandata acciperem, qui ſenatus mandata con-
temneret? aut ei cum ſenatu quidquam commune iu-
dicarem, qui imperatorem populi R. ſenatu prohibente
obſideret? at quæ mandata? qua arrogantia? quo ſtu-
pore? quo ſpiritu? cur autem ea legatis noſtris dabat?

cum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum, atque arcem amicorum ſuorum, hominem ædilicium? ſi uero tum fuit ædilis, cum eum iuſſu Antonij in conuiuio ſerui publici loris ceciderunt. at quàm modeſta mandata? fert? ij ſumus P. C. *qui quidquam huic negemus?* VTRANQVE PROVINCIAM, *inquit,* REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. *hæc ſunt enim uerba. redire ad ſe uidetur.* OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO: *ſed quid adiungit?* SI LEGIONIBVS MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM, AGRVMQVE DEDERITIS. *his etiã præmia poſtulat: quibus ut ignoſcatur, ſi poſtulet, impudentiſſimus iudicetur. addit præterea, quos ipſe cum* Dolabella *dederit agros, teneant ij, quibus dati ſint. hic eſt* Campanus *ager &* Leontinus*: quæ duo maiores noſtri annonæ perfugia ducebant. cauet mimis, aleatoribus, lenonibus:* Caphoni *etiam, &* Saxæ *cauet, quos centuriones pugnaces, & lacertoſos, inter mimorum, & mimarũ greges collocauit. poſtulat præterea, ut chirographorum, & commentariorum ſua, collegæq; ſui decreta maneant. quid laborat? ut habeat, quod quiſque mercatus eſt: ſi quid accepit, habeat qui uendidit? & ne tangantur rationes ad* Opis*, id eſt ne ſeſtertium ſepties millies recuperetur: ne fraudi ſit ſeptéuiris, quod egiſſent.* Nucula*, credo admonuit. uerebatur fortaſſe, ne amitteret tantas clientelas. caueri etiam uult ijs, qui ſecum ſint, qui quid contra legem*

commiſerunt. Muſtellæ, & Tironi proſpicit: de ſe nihil laborat: quid enim commiſit unquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem occidit, aut ſecum habuit armatos? ſed quid eſt, quòd de ijs laboret? poſtulat enim, ne ſua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid eſt quod metuat? an, ne ſuorum aliquis a Cyda, Lyſiade, Curio condemnetur? neque tamen nos urget mandatis pluribus: remittit aliquantum, & relaxat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO. OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO. cum ſex legionibus, inquit, iiſq; ſuppletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex delectu ſuo, tádiuq; ut obtineat, quandiu M. Brutus, C. Caſſius conſules pro'ue conſulibus prouincias obtinebũt. huius comitijs C. frater eius eſt enim annus, tum repulſam tulit. VT QVINQVENNIVM, inquit, OBTINEAM. at iſtud uetat lex Cæſaris, & tua. hæc tu mandata L. Piſo, & tu L. Philippe, principes ciuitatis, non dico animo ferre, uerum auribus accipere potuiſtis? ſed, ut ſuſpicor, terror erat quidam: nec uos ut legati apud illũ fuiſtis, nec ut conſulares: nec ueſtram nec reip. dignitatem tenere potuiſtis: & tamen neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod ego non poſſum, non nimis irati reuertiſtis. uobis M. Antonius nihil tribuit, clariſſimis uiris, legatis populi R. nos quid non legato M. Antonij Cotylæ conceſſimus? cui portas huius urbis patere ius non fuit, huic hoc templum patuit, huic aditus in ſenatum fuit, hic heſterno die ſententias noſtras in codicillos, & omnia uerba referebat, huic ſe etiam

ſummis honoribus uſi cōtra dignitatem ſuam uendita-
bant. o dij immortales, quam magnum eſt perſonam 29
in rep. tueri principis: quæ non animis ſolum debet,
ſed etiam oculis ſeruire ciuium. domum recipere lega-
tum hoſtium, in cubiculum admittere, etiam reduce-
re, hominis eſt nihil de dignitate, nimium de periculo
cogitantis. quod autem eſt periculum? nam ſi maxi-
mum in diſcrimen uenitur, aut libertas parata ui-
ctori, aut mors expoſita uicto. quorum alterum opta-
bile eſt, alterum effugere nemo poteſt: turpis autem
fuga mortis omni eſt morte peior. nam illud quidem, nō 30
adducor, ut credam, eſſe quoſdam, qui inuideant ali-
cuius conſtantiæ, qui laboribus, qui eius perpetuam in
rep. adiuuanda uoluntatem & à ſenatu & à populo
R. probari moleſte ferant. omnes id quidem facere de-
bebamus, eáq; erat non modo apud maiores noſtros,
ſed etiam nuper ſumma laus conſularium, uigilare,
cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro rep. aut fa-
cere, aut dicere. ego Q. Scæuolam augurem, me- 31
moria teneo, bello Marſico, cum eſſet ſumma ſenectu-
te, & perdita ualetudine, quotidie, ſimul atque lu-
ceret, facere omnibus conueniendi ſui poteſtatem: nec
que eum quiſquam in bello uidit in lecto: ſenexq; &
debilis primus ueniebat in curiam. huius induſtriam,
maxime quidem uellem, ut imitarentur ij, quos opor-
tebat: ſecundo autem loco, ne alterius labori inuide-
rent. etenim P. C. cum in ſpem libertatis ſexēnio ſimus
ingreſſi, diutiuſq; ſeruitutem perpeſſi, quàm captiui 32
frugi & diligentes ſolent: quas uigilias, quas ſolicitu-
dines, quos labores liberandi populi R. cauſa recuſare
debemus?

debemus? equidem P. C. quanquam hoc honore uſi, togati ſolent eſſe, cum eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamen, à uobis cæteriſq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi R. non differre ueſtitu. non enim ita gerimus nos hoc bello conſulares, ut æquo animo populus R. uiſurus ſit noſtri honoris inſignia; cum partim è nobis ita timidi ſint, ut omnẽ populi R. beneficiorum memoriam abiecerint; partim ita à rep. auerſi, ut huic ſe hoſti fauere præ ſe ferant, legatos noſtros ab Antonio deſpectos eſſe & irriſos facile patiantur, legatum Antonij ſubleuatum uelint: huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere; et in eodem excipiendo ſententiam meã corrigebant. quibus morem geram. redeat ad imperatorem ſuum Varius, ſed ea lege, ne unquam Romam reuertatur. cæteris autem, ſi errorem ſuum depoſuerint, & in reip. gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dandam puto. quas ob res ita cenſeo, eorum, qui cum M. Antonio ſunt, qui ab armis diſceſſerint, & aut ad Panſam, aut ad Hirtium conſules, aut ad D. Brutum imperatorem, conſulem deſignatum, aut ad C. Cæſarem pro prætore ante idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne ſit, quod cum M. Antonio fuerint: ſi quis eorum, qui cum M. Antonio ſunt, fecerit quo honore, præmio'ue quis dignus eſſe uideatur, uti C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo'ue, ſi eis uideatur, de eius honore, præmio'ue, primo quoque die ad ſenatum referant; ſi quis poſt hoc ad Antonium profectus fuerit, præter L. Varium, ſenatũ exiſtimaturum, eum contra remp. feciſſe.

PHILIPPICA NONA.
ORATIO LI.

Ellem, dij immortales feciſſent P. C. ut uiuo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quàm mortuo honores quæreremus. nec uero dubito, quin, ſi ille uir legationem renunciare potuiſſet, reditus eius & nobis gratus fuerit, & reip. ſalutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Piſoni, aut ſtudium, aut cura defuerit in tanto officio, tantoq; munere: ſed cùm Ser. Sulpicius ætate illos anteiret, ſapientia omnes, ſubito ereptus è cauſa totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. quòd ſi cuiquam iuſtus honos habitus eſt in morte legato, in nullo iuſtior, quàm in Ser. Sulpicio reperietur. cæteri, qui in legatione mortem obierunt, ad incertum uitæ periculum ſine ullo mortis metu profecti ſunt: Ser. Sulpicius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium ſpe profectus eſt, nulla reuertendi. qui cum ita affectus eſſet, ut, ſi ad grauem ualetudinem labor acceſſiſſet, ſibi ipſe diffideret: non recuſauit, quo minus uel in extremo ſpiritu, ſi quam opem reip. ferre poſſet, experiretur. itaque non illum uis hiemis, non niues, non longitudo itineris, non aſperitas uiarũ, non morbus ingraueſcens retardauit: cumq; iam ad congreſſum, colloquiumq; eius perueniſſet, ad quem erat miſſus, in ipſa cura, & meditatione obeundi ſui muneris exceſſit è uita. ut igitur alia, ſic hoc Panſa preclare, quòd nos ad ornandum Ser. Sulpi-

cium cohortatus es, et ipſe multa copioſe de illius laude dixiſti. quibus à te dictis, nihil præter ſententiam dicerem, niſi P. Seruilio reſpondendum putarem: qui hunc honorem ſtatuæ nemini tribuendum cenſuit, niſi qui ferro eſſet in legatione interfectus. ego autem P. C. ſic interpretor ſenſiſſe maiores noſtros, ut cauſam mortis cenſuerint, non genus eſſe quærendum. etenim cui legatio ipſa morti fuiſſet, eius monumentum extare uoluerunt, ut in bellis periculoſis obirent homines legationis munus audacius. non igitur exempla maiorũ quærenda, ſed conſilium eſt eorum, à quo ipſa exempla nata ſunt, explicandum. Lar Tolumnius, rex Veientum, quatuor legatos populi R. Fidenis interemit: quorum ſtatuæ in Roſtris ſteterunt uſque ad noſtram memoriam: iuſtus honos: iis enim maiores noſtri, qui ob remp. mortem obierant, pro breui uita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauij, clari et magni uiri, qui primus in eam familiam, quæ poſtea uiris fortiſſimis floruit, attulit conſulatum, ſtatuam uidemus in Roſtris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo uirtutem non honorabat. at ea fuit legatio Octauij, in qua periculi ſuſpicio non ſubeſſet. nam cum eſſet miſſus à ſenatu ad animos regum perſpiciendos, liberorumq́; populorũ, maximeq́;, ut nepotem Antiochi regis, eius, qui cum maioribus noſtris bellum geſſerat, claſſis habere, elephantos alere prohiberet; Laodiceæ in gymnaſio à quodam Leptine eſt interfectus. reddita eſt ei tum à maioribus ſtatua pro uita, quæ multos per annos progeniem eius honeſtaret, nunc ad tantæ familiæ memoriam ſola reſtaret. atque & huic, & Tullo Cliuio, & L. Roſcio, et

Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veientium rege cæſi
ſunt, non ſanguis, qui eſt profuſus in morte, ſed ipſa
mors ob remp. obita, honori fuit. itaque P. C. ſi Ser. III
Sulpicio caſus mortem attuliſſet, dolerem quidem tan-
to reip. uulnere, mortem uero eius non monumentis, ſed
luctu publico eſſe honorandam putarem: nunc autem
quis dubitat, quin ei uitam abſtulerit ipſa legatio? ſe-
cum enim ille mortem extulit: quam, ſi nobiſcum re-
manſiſſet, ſua cura, optimi filij, fideliſſimæ coniugis di-
ligentia uitare potuiſſet. at ille, cum uideret, ſi ueſtræ
auctoritati non paruiſſet, diſſimilem ſe futurũ ſui, ſed
munus ſibi illud pro rep. ſuſceptum uitæ finem allatu-
rum: maluit in maximo populi R. diſcrimine mori,
quàm minus, quàm potuiſſet, uideri reip. profuiſſe.
multis illi in urbibus, quà iter faciebat, reficiendi ſe,
& curandi poteſtas fuit: aderat & hoſpitum inuitatio
liberalis pro dignitate ſummi uiri, & eorum hortatio,
qui unà erant miſſi, ad requieſcendum, & uitæ ſuæ
conſulendum. at ille properans, feſtinansq́;, mandata
noſtra conficere cupiens, In hac conſtantia morbo aduer
ſante perſeuerauit. cuius cum aduentu maxime per-
turbatus eſſet Antonius, quòd ea, quæ ſibi iuſſu no-
ſtro denunciarentur, auctoritate erant, & ſententia
Ser. Sulpicij conſtituta: declarauit, quàm odiſſet ſena-
tum, cum, auctorem ſenatus extinctum, læte, atque
inſolenter tulit. non igitur magis Octauium Leptines,
nec Veientium rex eos, quos modo nominaui, quàm Ser.
Sulpicium occidit Antonius: is enim profecto mortem
attulit, qui cauſa mortis fuit. quocirca ad poſteritatis
etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fue-

rit de hoc bello iudicium ſenatus: erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, ut legati interitus honoris memoriam conſecutus ſit. quòd ſi excuſationem Ser. Sulpicij P. C. legationis obeundæ recordari uolueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore mortuo, quam uiuo iniuriam fecimus, ſarciamus. uos enim P. C. (graue dictu eſt, ſed dicendum tamen) uos, inquam, Ser. Sulpicium uita priuaſtis. quem cum uideretis ſe magis morbo, quàm oratione, excuſantem, non uos quidem crudeles fuiſtis: quid enim minus in hunc ordinem conuenit? ſed cum ſperaretis nihil eſſe, quod non illius auctoritate, & ſapientia effici poſſet, uehementius excuſationi obſtitiſtis, atque eum, qui ſemper ueſtrum conſenſum grauiſſimum iudicauiſſet, de ſententia deieciſtis. ut uero Panſæ conſulis acceſſit cohortatio grauior, quàm aures Ser. Sulpicij ferre didiciſſent, tum filium meq; item ſeduxit, atque ita locutus eſt, ut auctoritatem ueſtram uitæ ſuæ ſe diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non auſi ſumus eius aduerſari uoluntati. mouebatur ſingulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: ſed uterque noſtrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationiſq; grauitati; cum quidem ille maxima laude, et gratulatione omnium ueſtrum pollicitus eſt, ſe, quod uelletis, eſſe facturum, neque eius ſententiæ periculum uitaturum, cuius ipſe auctor fuiſſet. quem exequi mandata ueſtra properantem mane poſtridie proſecuti ſumus. qui quidem diſcedens mecum ita locutus eſt, ut eius oratio omen fati uideretur. reddite igitur P. C. ei uitam, cui ademiſtis: uita enim mortuorum

in memoria uiuorum eſt poſita. perficite, ut is, quem uos ad mortem inſcij miſiſtis, immortalitatem habeat à uobis. cui ſi ſtatuam in Roſtris decreto ueſtro ſtatueritis, nulla eius legationem poſteritatis inobſcurabit obliuio. nam reliqua Ser. Sulpicij uita multis erit præclariſq; monumentis ad omnem memoriam commendata. ſemper illius grauitatem, conſtantiam, fidem, præſtantiam, in rep. tuenda curam, atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. nec uero ſilebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & pene diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicanda, ſcientia. omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio nõ ſunt comparandi: neque enim ille magis iuris conſultus, quàm iuſtitiæ fuit: ita ea quæ proficiſcebantur à legibus, & à iure ciuili, ſemper ad facilitatem, æquitatemq; referebãt; neque conſtituere litium actiones malebat, quàm controuerſias tollere. ergo hoc ſtatuæ monumento non eget: habet alia maiora: hæc enim ſtatua mortis honeſtæ teſtis erit, illa memoria uitæ glorioſæ: ut hoc magis monumentum grati ſenatus, quàm clari uiri futurum ſit. multum etiam ualuiſſe ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quanquam afflictus luctu non adeſt, tamen ſic animati eſſe debetis, ut ſi ille adeſſet. eſt autem ita affectus, ut nemo unquam unici filij mortem magis doluerit, quam ille mæret patris. equidem etiam ad famam Ser. Sulpicij filij arbitror attinere, ut uideatur honorem debitum patri præſtitiſſe. quanquam nullum monumentum clarius Ser. Sulpicius relinquere po

tuit, quàm effigiem morum ſuorum, uirtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenij, filium: cuius luctus aut honore ueſtro, aut nullo ſolatio leuari poteſt. mihi autem recordanti Ser. Sulpicij multos in noſtra familiaritate ſermones, gratior illi uidetur, ſi quis eſt ſenſus in morte, ænea ſtatua futura, & ea pedeſtris magis, quàm inaurata equeſtris; qualis eſt L. Syllæ prima ſtatua. magnifice enim Ser. Sulpicius maiorum continentiam diligebat, huius ſeculi inſolentiam uituperabat. ut igitur ſi ipſum conſulam, quid uelit, ſic pedeſtrem ex ære ſtatuam tanquam ex eius auctoritate & uoluntate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, & deſiderium honore monimenti minuet, & leniet. atque hanc meam ſententiam P. C. P. Seruilij ſententia probari neceſſe eſt: qui ſepulcrum publice decernendum Ser. Sulpicio cenſuit, ſtatuam non cenſuit. nam ſi mors legati ſine cæde, atque ferro nullum honorem deſiderat: cur decernit honorem ſepulturæ, qui maximus haberi poteſt mortuo? ſin id tribuit Ser. Sulpicio, quod non eſt datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum eſt, huic dandum eſſe non cenſet? maiores quidem noſtri ſtatuas multis decreuerunt, ſepulcra paucis. ſed ſtatuæ intereunt tempeſtate, ui, uetuſtate: ſepulcrorum autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla ui moueri, neque deleri poteſt. atque ut cætera extinguuntur, ſic ſepulcra fiunt ſanctiora uetuſtate. augeatur igitur iſto etiam honore is uir, cui nullus honor tribui non debitus poteſt: grati ſimus in eius morte decoranda, cui nullam aliam gratiam referre iam poſſumus: notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis ſcelerata au-

dacia: his enim honoribus habitis Ser. Sulpicio, repudiatæ, reiectæq; legationis ab Antonio manebit teſtificatio ſempiterna. quas ob res ita cenſeo: Cum Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo reip. tempore, graui, periculoſoq; morbo affectus, auctoritatem ſenatus, ſalutemq; populi R. uitæ ſuæ præpoſuerit, contraq; uim, grauitatemq; morbi contenderit, ut ad caſtra Antonij, quò ſenatus eum miſerat, perueniret, iſq;, cum iam prope caſtra ueniſſet, ui morbi oppreſſus uitam amiſerit in maximo reip. munere, eiusq; mors conſentanea uitæ fuerit ſanctiſſime honeſtiſſimeq; actæ, in qua ſæpe magno uſui reip. Ser. Sulpicius & priuatus, & in magiſtratibus fuerit; cum 16
talis uir ob remp. in legatione mortem obierit, ſenatui placere, Ser. Sulpicio ſtatuam pedeſtrem æneam in Roſtris ex huius ordinis ſententia ſtatui, circumq; eam ſtatuam locum gladiatoribus, ludiſq; liberos, poſterosq; eius quaquè uerſus pedes quinque habere, quòd is ob remp. mortem obierit, eamq; cauſam in baſi inſcribi: utiq; C. Panſa, A. Hirtius conſules, alter, ambo'ue, ſi eis uidebitur, quæſtoribus urbanis imperent, ut eam baſim, ſtatuamq; faciendam, & in Roſtris ſtatuendam locent; quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori ſoluendam, attribuendamq; curent: cumq; antea ſenatus auctoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentiſq; oſtenderit, placere, eum quamampliſſime ſupremo die ſuo efferri: & cum Ser. Sulpi- 17
picius Q. F. Lemonia Rufus ita de rep. meritus ſit, ut his ornamentis decorari debeat, ſenatum cenſere, atque è rep. exiſtimare, ædiles curules edictum, quod

de funeribus habeant, Ser. Sulpicij Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, utiq; locum ſepulcro in campo Eſquilino C. Panſa conſul, ſeu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquo uerſus aſſignet, quo Ser. Sulpicius inferatur. quod ſepulcrum ipſius, liberorum, poſterorumq; eius ſit, uti quod optimo iure ſepulcrum publice datum eſt. eſset ∵

funer reimittere ∵

eſset ∵

ORATIO LII.

Aximas tibi Panſa gratias omnes & habere, & agere debemus: qui, cum hodierno die ſenatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti, præſtantiſſimi ciuis, literas accepiſti, ne minimam quidem moram interpoſuiſti, quin quamprimum maximo gaudio et gratulatione frueremur. cum factum gratum omnibus debet eſſe, tum uero oratio, qua recitatis literis uſus es: declaraſti enim uerum eſſe id, quod ego ſemper ſenſi, neminem alterius, qui ſuæ confideret, uirtuti inuidere. itaque mihi, qui plurimis officijs ſum cum Bruto, & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicenda ſunt: quas enim ſententias mihi ipſe ſumpſeram, eas præoccupauit oratio tua. ſed mihi P. C. neceſſitatem attulit paulo plura dicendi ſententia eius, qui rogatus eſt ante me: à quo ita ſæpe diſſentio, ut iam uerear, ne, id quod minime fieri debet, minuere amicitiam noſtram uideatur perpetua diſſenſio. Quæ eſt enim iſta tua ratio Calene, quæ mens, qui nunquam poſt calendas Ian. idem ſenſeris, quod is, qui te ſententiam primum rogat? cur nunquam tam frequens ſenatus fuit, ut unus aliquis tuam ſententiam ſecutus ſit? cur ſemper tui diſſimiles defendis? cur, cum te & uita, & fortuna tua ad otium & ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea ſentis, quæ ſunt inimica & otio commu-

ni, & dignitati tuæ? nam, ut ſuperiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. quod eſt tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes penè uenerari debemus, ſolus oppugnas? alterum circumſederi non moleſte fers, alterum tua ſententia ſpoliat ijs copijs, quas ipſe ſuo labore, & periculo ad reip. non ad ſuum præſidium, per ſe, nullo adiuuante confecit: quis eſt iſte tuus ſenſus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes; Antonios probes? quos omnes cariſſimos habent, tu oderis? quos acerbiſſime omnes oderũt, tu conſtantiſſime diligas? ampliſſimæ tibi fortunæ ſunt, ſummus honoris gradus, filius, ut & audio, & ſpero, natus ad laudem: cui cum reip. cauſa faueo, tum etiam tua. quæro igitur, eum Brutine ſimilem malis, an Antonij? ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quem uelis. ~~D. Brutus melior eſt~~, inquies. cur igitur non ijs faues, eos laudas, quorũ ſimilem filium tuum eſſe uis? ſimul enim reip. conſulis, & proponis illi exẽpla ad imitandum. hoc uero Q. Fufi ~~copioſum~~ ſine offenſione noſtræ amicitiæ, ſic tecum, ut a te diſſentiens ſenator, ~~quæro~~. ita enim dixiſti, & quidem de ſcripto: nam te inopia uerbi lapſum putarem, niſi tuam in dicendo facultatem noſſem: literas Bruti recte & ordine ſcriptas uideri. quid eſt aliud, librarium Bruti laudare, non Brutum? uſum in rep. Calene magnum iam habere & debes, & potes: quando ita decerni uidiſti? aut quod S. C. huius generis, (ſunt enim innumerabilia) bene ſcriptas literas, decretum à ſenatu? quod uerbum tibi non excidit, ut ſæpe fit, fortuitu: ſcriptum, meditatum, cogitatum attuliſti. hanc tibi conſuetudi-

nem pleriſque in rebus bonis obtrectandi ſi quiſ detraxerit; qui tibi uelit obtrectare, non relinquetur. quãobrem collige te, placáq; animum aliquando, & mitiga: audi uiros bonos, quibus uteris multum: loquere cum ſapientiſſimo homine, genero tuo, ſæpius, quàm tu ipſe tecum: tum denique ampliſſimi honoris nomen obtinebis. an uero hoc pro nihilo putas, in quo equidem pro amicitia tuam uicem dolere ſoleo, efferri hæc foras, & ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus ſententiam dixerit, neminem aſſenſum? quod etiam hodie futurum arbitror. legiones abducis à Bruto: quas? nempe eas, quas ille ab Antonij ſcelere auertit, & ad remp. ſua auctoritate traduxit. rurſus igitur uis nudatum illum, atque ſolum à rep. relegatum uideri. uos autem P.C. ſi M. Brutum deſerueritis, & prodideritis, quem tandem ciuem unquam ornabitis? cui fauebitur? niſi forte eos, qui diadema impoſuerint, conſeruandos, eos, qui nomen regis ſuſtulerint, deſerendos putatis. ac de hac quidem diuina atque immortali laũde Bruti ſilebo: quæ gratiſſima memoria omnium ciuiũ incluſa, non dum publica auctoritate teſtata eſt. tantam'ne patientiam, dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modeſtiam? qui cum prætor urbanus eſſet, urbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperaſſet: cumq; concurſu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri ſolebat, præſidioq; Italiæ cunctæ ſeptus poſſet eſſe, abſens iudicio bonorũ defenſus eſſe maluit, quàm præſens manu: qui ne Apollinares quidem ludos pro ſua populiq; R. dignitate apparatos præſens fecit, ne quam

uiam patefaceret ſceleratorum hominum audaciæ. quanquam qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cum in ſingulis uerſibus populus R. maximo clamore & plauſu Bruti memoriam proſequebatur? corpus aberat liberatoris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. at hunc his ipſis ludorum diebus uidebam in inſula clariſſimi adoleſcentis, Luculli, propinqui ſui, nihil niſi de pace et concordia ciuium cogitantem. eundem uidi poſtea Veliæ cedentem Italia, ne qua oriretur belli ciuilis cauſa propter ſe. ò ſpectaculum illud non modo hominibus, ſed undis ipſis, & litoribus luctuoſum, cedere è patria ſeruatorem eius, manere in patria proditores. Caſſii claſſis paucis poſt diebus conſequebatur: ut me puderet. P.C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. ſed, quo cõſilio redierim, initio audiſtis, poſt eſtis experti. expectatum igitur tempus à Bruto eſt. nam quoad uos omnia pati uidit, uſus eſt ipſe incredibili patientia: poſteaquam uos ad libertatem ſenſit erectos, præſidia ueſtræ libertati parauit. at cui peſti, quantæq; reſtitit? ſi enim C. Antonius, quod animo intenderat, perficere potuiſſet, (potuiſſet autem, niſi eius ſceleri uirtus M. Bruti obſtitiſſet) Macedoniam, Illyricum, Græciã perdidiſſemus: eſſet uel receptaculum pulſo Antonio, uel agger oppugnandæ Italiæ Græcia: quæ quidẽ nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copijs non inſtructa ſolum, ſed etiam ornata tendit dexteram Italiæ, ſuumq; ei præſidium pollicetur. quod qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum, & præſidium firmiſſimum adimit reip. equidem cupio hæc quamprimum Antonium

audire, ut intelligat, non D. Brutum, quem uallo cir=
cumſidet, ſed ſe ipſum obſideri. tria tenet oppida toto in
orbe terrarum: habet inimiciſſimam Galliam, eos etiã,
quibus confidebat, alieniſſimos tranſpadanos: Italia o=
mnis infeſta eſt: exteræ nationes, à prima ora Græciæ
uſque ad Aegyptum, optimorum & fortiſſimorum ci=
uium imperijs, & præſidijs tenentur. erat ei ſpes una
in C. Antonio: qui duorum fratum ætatibus medius
interiectus, uitijs cum utroque certabat: qui, tanquã
extruderetur à ſenatu in Macedoniam, & non contra
prohiberetur proficiſci, ita cucurrit. quæ tempeſtas, dij 11
immortales, quæ flamma, quæ uaſtitas, quæ peſtis
Græciæ fuiſſet, niſi incredibilis ac diuina uirtus furen=
tis hominis conatũ atque audaciam compreſſiſſet? quæ
celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ uirtus? etſi ne illa
quidem Antonij celeritas contemnenda eſt. quem niſi
in uia caducæ hæreditates retardaſſent, uolaſſe eum,
non iter feciſſe diceres. alios ad negotium publicum ire
cum cupimus, ui ſolemus extrudere. hunc retinentes
excluſimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyr=
rhachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij impe=
ratoris exercitu? ſuccedebat, ut ipſe dicebat, Horten=
ſio. certi fines Macedoniæ, certa conditio: certiſſimo mo
do erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero, & cũ
Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto qui= 12
dem. id enim fortaſſe quiſpiam improbus dixerit. om=
nes legiones, omnes copiæ, quæ ubique ſunt, populi R.
ſunt: neque enim legiones, quæ Antonium reliquerunt,
Antonij potius, quàm reip. fuiſſe dicuntur. omne enim
exercitus & imperij ius amittit is, qui eo imperio &

exercitu remp. oppugnat. quod ſi ipſa reſp. iudicaret,
aut ſi omne ius decretis eius ſtatueretur: Antonió ne an
Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolaret
ſubito ad direptionem peſtemq; ſociorum, & quacunque iret, omnia uaſtaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipſum populum R. uteretur. alter
uero eam ſibi legem ſtatuerat, ut, quocunque ueniſſet, lux ueniſſe quædam & ſpes ſalutis uideretur. denique alter ad euertendam remp. præſidia quærebat,
alter ad conſeruandam. nec uero nos hoc magis uidebamus, quàm ipſi milites: à quibus tanta in iudicando
13 prudentia non erat poſtulanda. cum VII. cohortibus
iſſe Apolloniam ſcribit Antonium. qui iam aut captus
eſt, quod dij dent: aut certe homo uerecundus in Macedoniam non accedit, ne contra ſenatum feciſſe uideatur. dilectus habitus in Macedonia eſt ſummo Q. Hortenſij ſtudio & induſtria. cuius animum egregium, dignumq; & ipſo, & maioribus ſuis ex Bruti literis perſpicere potuiſtis. legio, quam L. Piſo ducebat, legatus
Antonij, Ciceroni ſe filio meo tradidit. equitatus, qui
in Syriam ducebatur bipartito, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Theſſalia, ſeſeq; ad Brutum contulit; alterum in Macedonia Cn. Domitius, adoleſcens
ſumma uirtute & conſtantia, à legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui & antea iure laudatus à
nobis, & hoc tempore merito laudandus eſt, aperuit
14 Dyrrhachij portas Bruto, & exercitum tradidit. tenet
igitur populus R. Macedoniam, tenet Illyricum, tuetur Græciam: noſtræ ſunt legiones, noſtra leuis armatura, noſter equitatus, maximeq; noſter eſt Brutus,

ſemperq́; noſter, cum ſua excellentiſſima uirtute reip. natus, tum fato quodam paterni materniq́; generis, et nominis. ab hoc igitur quiſquam bellum timet, qui, antequã nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacere, quàm in bello uigere maluit? quãquam ille quidem nunquam iacuit, nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præſtantiam poteſt: erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium: tantum autem aberat à bello, ut, cum cupiditate libertatis Italia *arderet, defuerit ciuium ſtudijs potius, quàm eos in armorum diſcrimen adduceret. itaque illi ipſi, ſi qui ſunt, qui tarditatem* Bruti *reprehendant, tamen iidem moderationem, patientiamq́; mirantur. ſed iam uideo, quid loquantur: neque enim id occulte faciunt. timere ſe dicunt, quo modo ferant ueterani, exercitum* Brutum *habere. quaſi uero quidquam interſit inter* A. Hirtij, C. Panſæ, D. Bruti, C. Cæſaris, *& hunc exercitum* M. Bruti. *nam ſi quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro populi* R. *libertate arma ceperunt: quid eſt, cur* M. Bruti *exercitus non in eadem cauſa reponatur? at enim ueteranis ſuſpectum eſt nomen* M. Bruti *magis, quàm* Decimi? *equidem nõ arbitror. etſi eſt enim* Brutorum *commune factum, & laudis ſocietas æqua:* D. *tamen* Bruto *iratiores ij, qui id factum dolebant, quo minus ab illo rem illam dicebãt fieri decuiſſe. quid ergo nunc agunt tot exercitus, niſi ut obſidione* D. Brutus *liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? ij, credo, qui* Cæſaris *res actas euerti, qui cauſam ueteranorum prodi uolunt. ſi ipſe uiueret* Cæſar, *acrius, credo, acta ſua defenderet, quàm uir for-*

tiſſimus,

tiſſimus defendit Hirtius: aut amicior cauſæ quiſquam inueniri poteſt, quàm filius? at eorum alter nondum ex longinquitate grauiſſimi morbi recreatus, quidquid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit ſe à morte reuocatum: alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum iſtis ipſis ueteranis ad D. Brutum liberandum profectus eſt. igitur illi certiſſimi, iſdemq; acerrimi Cæſaris actorum patroni pro D. Bruti ſalute bellum gerunt. quos ueterani ſequuntur. de libertate enim populi R. non de ſuis commodis armis decernendum uident. quid eſt igitur, cur ijs, qui D. Brutum omnibus copijs conſeruatum uelint, M. Bruti ſit ſuſpectus exercitus? an uero, ſi quid eſſet, quod M. Bruto timendum uideretur, Panſa id non uideret? aut, ſi uideret, non laboraret? quis aut ſapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulſandum metum diligentior? atqui huius animũ erga M. Brutum ſtudiumq; uidiſtis. præcepit oratione ſua, quid decernere nos de Bruto, quid ſentire oporteret: tantumq; abfuit, ut periculoſum reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmiſſimum reip. præſidium & grauiſſimum poneret. ſcilicet hæc Panſa, aut non uidet, (hebeti enim ingenio eſt) aut negligit: quæ enim Cæſar egit, ea rata eſſe non curat: de quibus confirmandis et ſanciendis legem comitijs centuriatis ex auctoritate noſtra laturus eſt. deſinant igitur aut ij, qui non timent, ſimulare ſe timere, ſe proſpicere reip. aut ij, qui omnia uerentur, nimium eſſe timidi; ne illorum ſimulatio, horum ſit ignauia. quæ, malum, eſt iſta ratio, ſemper optimis cauſis ueteranorum nomen oppo-

nere? quorum etiam ſi amplecterer uirtutem, ut facio: tamen, ſi eſſent arrogantes, non poſſem ferre faſtidium. an nos conantes ſeruitutis uincula rumpere impediet, ſi quis ueteranos nolle dixerit? non ſunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo eſt, præter ueteranos milites, uir, qui ad ſeruitutem propulſandam ingenuo dolore excitetur. poteſt igitur ſtare reſp. freta ueteranis ſine magno ſubſidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, ſeruitutis auctores ſequi non debetis. poſtremo (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) ſi ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eorum uoluntatem dicta factaq; noſtra referuntur: optanda mors eſt, quæ ciuibus R. *ſemper fuit ſeruitute potior. omnis eſt enim miſera ſeruitus: ſed fuerit quædam neceſſaria: ecquodnam principium putatis libertatis capeſſendæ? an cum illum neceſſariũ, & fatalem pene caſum non tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota* Italia *deſiderio libertatis exarſit: ſeruire diutius non poteſt ciuitas: ſerius populo* R. *hunc ueſtitum, atque arma dedimus, quàm ab eo flagitati ſumus: magna nos quidem ſpe, & prope explorata, libertatis cauſam ſuſcepimus: ſed ut concedam incertos exitus eſſe belli, martemq; communem: tamen pro libertate, uitæ periculo decernendum eſt: non enim in ſpiritu uita eſt, ſed ea nulla eſt omnino ſeruienti. omnes nationes ſeruitutem ferre poſſunt; noſtra ciuitas non poteſt. nec ullam aliam ob cauſam, niſi quòd illæ laborem doloremq; fugiunt; quibus ut careant, omnia perpeti poſſunt: nos ita à maioribus inſtituti, at-*

que imbuti ſumus, ut omnia conſilia atque facta ad uirtutem et dignitatem referamus. ita præclara eſt recuperatio libertatis, ut ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. quòd ſi immortalitas conſequeretur præſentis periculi fugam: non tamen eo magis et fugienda uideretur; quod diuturnior eſſet ſeruitus. cum uero dies, & noctes omnia nos undique fata circunſtent, non eſt noſtrũ, nominiſq; Romani dubitare, eum ſpiritum, quem naturæ ſuis debeat, patriæ reddere. concurritur undique ad commune incendium reſtinguendum: ueteraniq; primi Cæſaris auctoritatem ſecuti, conatum Antonij repulerunt: poſt eiuſdem furorem Martia legio fregit, quarta afflixit. ſic à ſuis legionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam ſibi armis animiſq; infeſtam inimicamq; cognouit. hunc A. Hirtij, C. Cæſaris exercitus inſecuti ſunt: poſt Panſæ delectus urbem totamq; Italiam erexit. unus eſt omniũ hoſtis. quanquam habet ſecum L. fratrem, cariſſimum populo R. ciuem, cuius deſiderium ciuitas ferre diutius non poteſt. quid illa tetrius bellua? quid immanius? qui ob eam cauſam natus uidetur, ne omnium mortalium turpiſſimus eſſet Antonius. eſt una Trebellius, qui iam cum tabulis nouis redit in gratiam: T. Plancus, cæteri pares, qui id pugnant, id agunt, ut contra remp. reſtituti eſſe uideantur: ſolicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipſi ruſtici, atque agreſtes, qui hanc remp. nec uiderunt unquam, nec uidere conſtitutam uolunt, qui non Cæſaris, ſed Antonij acta defendunt, quos auertit agri Campani infinita poſſeſſio: cuius eos non pudere miror, cum uideant ſe mimos, & mimas habe=

re uicinos. ad has peſtes opprimendas, quid eſt, cur mo-
leſte feramus, quòd M. Bruti acceſſit exercitus? immo-
derati, credo, hominis, & turbulenti: uide, ne nimium
pene patientis: etſi in illius uiri conſiliis, atque factis
nihil nec nimium, nec parum fuit unquam. omnis uo
luntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens aucto
ritatem ſenatus, libertatem populi R. intuetur, hæc
habet propoſita, hæc tueri uult: tentauit, quid patientia
proficere poſſet: nihil cum proficeret, contra uim ui ex-
periendum putauit. cui quidem P. C. uos idem tribue-
re hoc tempore debetis, quod ad XIII. cal. Ian. D.
Bruto, et C. Cæſari me auctore tribuiſtis: quorũ priua-
tum de rep. conſilium et factum auctoritate ueſtra eſt
comprobatum, atque laudatum: quod idem in M. Bru
to facere debetis, à quo inſperatum, & repentinũ reip.
præſidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ,
& firmæ copiæ comparatæ ſunt: adiungendusq; eſt
Hortenſius: qui, cum Macedoniam obtineat, adiutorem
ſe Bruto ad comparandum exercitum fideliſſimum, &
conſtantiſſimũ præbuit. nam de M. Appuleio ſepara-
tim cenſeo referendum: cui teſtis eſt per literas Brutus,
eum principem fuiſſe ad conatum exercitus comparan-
di. quæ cum ita ſint: Quòd C. Panſa conſul uerba fe-
cit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto pro conſule al-
latæ, & huic ordini recitatæ ſunt; de ea re ita cenſeo:
cum Q. Cæpionis Bruti pro conſule opera, conſilio, in-
duſtria, & uirtute, difficillimo reip. tempore prouin-
cia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones,
exercitus, equitatus in conſulum, ſenatus, populiq; R.
poteſtate ſint; id Q. Cæpionem Brutum pro conſul

bene, & è rep. & ſua, maiorumq; ſuorum dignitate, conſuetudineq; reip. bene gerẽdæ feciſſe, eamq; rem ſenatui populoq; R. gratam eſſe, & fore; utiq; Q. Cæpio Brutus pro conſul prouinciam Macedoniam, Illyricum, totamq; Græciam tueatur, defendat, cuſtodiat, incolumemq; conſeruet, eiq; exercitui, quem ipſe conſtituit, comparauit, præſit, pecuniaq; ad rem militarem, ſi qua opus ſit, quæ publica ſit, & exigi poſſit, utatur, exigat, à quibus uideatur, ad rem militarem mutuam ſumat, frumentũ imperet, operamq; det, ut cum ſuis copijs quamproxime Italiá ſit: cumq; ex literis Q. Cæpionis Bruti pro conſule intellectum ſit, Q. Hortenſij pro conſule opera & uirtute uehementer remp. adiutam, omniaq; eius conſilia cum conſilijs Q. Cæpionis Bruti pro conſule coniuncta fuiſſe, eamq; rem magno uſui reip. fuiſſe Q. Hortenſium pro conſule recte & ordine exq; rep. feciſſe; ſenatuiq; placere, Q. Hortenſium pro conſule cum Q. Cæpione proconſule & legatis ſuis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S. C. ſucceſſum ſit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VNDECIMA. ORATIO LIII.

Agno in dolore ſum P. C. uel mœrore potius, quem ex crudeli, & miſerabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatiſſimiq; hominis accepimus: ineſt tamen aliquid, quod reip. profuturum putem. perſpeximus enim, quanta in his, qui contra patriam ſcelerata arma ceperunt, ineſſet immanitas: nã duo hæc capita nata ſunt poſt homines natos teterrima, et ſpurciſſima, Dolabella, et Antonius: quorum alter effecit, quod optabat; de altero patefactum eſt, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perſeuerans: L. Sylla uehemens: neque ullius horum in ulciſcendo acerbitas progreſſa ultra mortem eſt: quæ tamẽ pœna in ciuis nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in ſcelere par, inuſitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque quorum ſummum quondam inter ipſos odium, bellumq; meminiſtis, eoſdem poſtea ſingulari inter ſe conſenſu, & amore deuinxit impuriſſimæ naturæ, & turpiſſimæ uitæ ſimilitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. ſed ille cum procul abeſſet à conſulibus, exercitibusq; noſtris, nec dum ſenatum cum populo R. conſpiraſſe ſenſiſſet; fretus Antonij copijs ea ſcelera ſuſcepit, quæ Romæ iam ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris ſui. quid ergo hunc aliud moliri, quid optare cenſetis? aut quam omnino cauſam eſſe belli?

*omnes, qui libere de rep. ſenſimus, qui dignas nobis ſen
tentias diximus; qui populum R. liberum eſſe uolui=
mus, ſtatuit ille quidem non inimicos, ſed hoſtes: ma=
iora in nos, quàm in hoſtem, ſupplicia meditatur: mor
tem naturæ pœnam putat eſſe, iracundiæ tormenta,
atque cruciatum. qualis igitur hoſtis habendus eſt is,
à quo uictore ſi cruciatus abſit, mors in beneficij par=
te numeretur? quamobrem P. C. quanquam hortatore
non egetis, (ipſi enim ueſtra ſponte exarſiſtis ad liber=
tatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo maiore ani=
mo ſtudioq́; libertatem defendite, quo maiora propoſi-
ta uictis ſupplicia ſeruitutis uidetis. in Galliam inua=
ſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienam uterque
prouinciam. alteri ſe Brutus obiecit, impetumq́; furen
tis, atque omnia diuexare, ac diripere cupientis uitæ
ſuæ periculo colligauit., à progreſſu arcuit, à reditu re-
frænauit: obſideri ſe paſſus, ex utraque parte conſtrin
xit Antonium. alter in Aſiam irrupit curſim, ut in
Syriã patebat uia certa, neque longa. quid opus fuit
cum legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcele
rato latrone, atque egente, qui popularetur agros, ue=
xaret urbes, non ad ſpem conſtituendæ rei familiaris,
quam tenere eum poſſe negant, qui norunt, (mihi
enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum
mendicitatis ſuæ. conſecutus eſt Dolabella nulla ſuſpi=
cione belli: quis enim id putaret? ſecutæ collocutiones
familiariſſimæ cum Trebonio, complexusq́; ſummæ be=
niuolentiæ falſi indices extiterunt in amore ſimulato:
dextræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt,
& ſcelere uiolatæ. qui nocturnus introitus Smyrnam?*

quaſi in hoſtium urbem, quæ eſt fideliſſimorum antiquiſſimorumq; ſociorum: oppreſſus Trebonius; ſi ut ab eo, qui aperte hoſtis eſſet, incautus; ſin ut ab eo, qui ciuis etiam tum ſpeciem haberet, miſer. ex quo nimirum documentum nos capere fortuna uoluit, quid eſſet uictis extimeſcendum. conſularem hominem, conſulari imperio prouinciam Aſiam obtinentem, Samario exuli tradidit: interficere ſtatim captum noluit, ne nimis, credo, in uictoria liberalis uideretur: cum uerborũ contumelijs optimum uirum inceſto ore laceraſſet, tum uerberibus, ac tormentis quæſtionem habuit pecuniæ publicæ, idq; per biduum: poſt à ceruicibus caput abſcidit, idq; fixum geſtari iuſſit in pilo: reliquum corpus tractum, atque laceratum abiecit in mare. cum hoc hoſte bellandum eſt, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria ſuperata eſt. quid loquar de cæde ciuium R.? de direptione fanorum? quis eſt, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Aſia uagatur, uolitat ut rex, nos alio bello detineri putat. quaſi uero non unum idemq; bellum ſit contra hoc iugum impiorum nefarium. imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta eſt: ab hoc illa Dolabellæ ſcelerum præcepta ſunt tradita. nunc leniorem, quàm in Aſia Dolabella fuit, in Italia, ſi liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille perueniſſe uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius ullius ſupplicij adhibendi, ſi poteſtatem habeat, ullam partem eſt relicturus. ponite igitur ante oculos P. C. miſeram quidem illam, & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos

animos ueſtros neceſſariam, nocturnum impetum in urbem Aſiæ clariſſimam, irruptionem armatorum in Trebonij domum; cum ille miſer prius latronum gladios uideret, quàm, quæ res eſſet, audiſſet; furentis introitum Dolabellæ, uocem impuram, atque os illud infame; uincla, uerbera, equuleum, carnificem, tortoremq́; Samarium. quæ tuliſſe illum fortiter & patienter ferunt. magna laus, meoq́; iudicio omnium maxima: eſt enim ſapientis, quicquid homini accidere poſſit, id præmeditari ferendum modice eſſe, ſi euenerit. maioris eſt omnino conſilij, prouidere, ne quid tale accidat: ſed animi non minoris, fortiter ferre, ſi euenerit. ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quanquam eius nunquam particeps fuerit, ut ſuam inſatiabilem crudelitatem exercuerit non ſolum in uiuo, ſed etiam in mortuo; ac in eius corpore lacerando, atque uexando, cum animum ſatiare non poſſet, oculos pauit ſuos. ò multo miſerior Dolabella, quàm ille, quem tu miſerrimum eſſe uoluiſti. dolores Trebonius pertulit magnos; multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miſeros, ſed laborioſos dicere ſolemus. longus fuit dolor bidui: at compluribus hominibus annorum ſæpe multorum. nec uero grauiora ſunt carnificum tormenta, quàm interdum cruciamenta morborum. alia ſunt, alia, inquam, ò perditiſſimi homines & amentiſſimi multo miſeriora: nam quo maior uis eſt animi, quàm corporis, hoc ſunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa, quæ corpore. miſerior igitur, qui ſuſcipit in ſe ſcelus; quàm is, qui alterius facinus ſubire cogitur. cruciatus eſt à Dolabella

Trebonius: & quidem à Carthaginienſibus Regulus. in qua re cũ crudeliſſimi Pœni iudicati ſint in hoſte, quid in ciue Dolabella iudicandus eſt? an uero hoc conferendum eſt? an dubitandum, uter miſerior, is ne, cuius mortẽ ſenatus populuſq; R. ulciſcetur; an is, qui cuncti ſenatus ſententia hoſtis eſt iudicatus? nam cæteris quidem uitæ partibus, quis eſt, qui poſſit ſine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cum Dolabellæ? alterius conſilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alteri à puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinum turpitudo, ut in hoc ſit ſemper lætatus, quòd ea faceret, quæ ſibi obijci ne ab inimico quidem poſſent uerecundo. & hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus: occulta enim erant uitia non inquirenti. neque nunc fortaſſe alienus ab eo eſſem, niſi ille uobis, niſi mœnibus patriæ, niſi huic urbi, niſi dijs penatibus, niſi aris, & focis omnium noſtrum, niſi denique naturæ, & humanitati inuentus eſſet inimicus. à quo admoniti, diligentius & uigilantius caueamus Antoniũ: etenim Dolabella non ita multos ſecum habuit notos, ac inſignes latrones: at uidetis, quos, & quàm multos habeat Antonius: primum L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quòd ſcelus? quem gurgitem? quam uoraginem? quid eum non ſorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius ſanguinem non bibere cenſetis? in cuius poſſeſſiones atque fortunas non impudentiſſimos oculos ſpe & mente defigere? quid Cenſorinum? qui ſe uerbo prætorẽ eſſe urbanum cupere dicebat, re certe noluit. quid Be-

ſtiam? qui ſe conſulatum in Bruti locum petere profite-
tur. atque hoc quidem deteſtabile omen auertat Iuppi-
ter. quàm abſurdum autem, qui prætor fieri non po-
tuerit, eum petere conſulatum? niſi forte damnationẽ
pro prætura putat. alter Cæſar Vopiſcus, *ille homo ſum-*
mo ingenio, ſumma potentia, qui ex ædilitate ad con-
ſulatum, ſoluatur legibus. quanquam leges eum non
tenent. credo, dignitate. at hic me defendẽte quinquies
abſolutus eſt. ſexta palma urbana etiam in gladiatore
difficilis. ſed hæc iudicum culpa, non mea eſt. ego de-
fendi fide optima: illi debuerunt clariſſimum, & præ-
ſtantiſſimum ſenatorem in ciuitate retinere. qui tamẽ
nunc nihil aliud agere uidetur, niſi ut intelligamus il-
los iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene,
12 *& è rep. iudicauiſſe. neque hoc in hoc uno eſt. ſunt*
alij in iiſdem caſtris honeſte condemnati, turpiter re-
ſtituti. quod horum conſilium, qui omnibus bonis ho-
ſtes ſunt, niſi crudeliſſimum putatis fore? accedit Saxa
neſcio quis: quem nobis Cæſar *ex ultima* Celtiberia *tri-*
bunum pl. dedit; caſtrorum antea metator, nunc, ut
ſperat, urbis: à qua cum ſit alienus, ſuo capiti ſaluis
nobis ominetur. cum hoc ueteranus Capho: *quo nemi-*
nem ueterani peius oderunt. his, quaſi præter dotem,
quam in ciuilibus malis acceperant, agrum Campanũ
eſt largitus Antonius, *ut haberent reliquorum nutricu-*
las prædiorum. quibus utinam contenti eſſent: ferre-
mus: etſi tolerabile non erat: ſed quiduis patiendum
VI *fuit, ut hoc teterrimum bellum non haberemus. quid*
13 *illa caſtrorum* M. Antonij *lumina, non'ne ante oculos*
proponitis? primum duos collegas Antoniorum, *&* Do-

labellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ diuiſores lege ea, quam ſenatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus eſt mimos, alter egit tragœdiam. quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proſcripta uidimus: tanta procuratorum eſt negligentia. at hic nuper ſororis filio infudit uenenum, non dedit. ſed non poſſunt non prodige uiuere, qui noſtra bona ſperant, cum effundunt ſua. uidete etiam P. Decij auctionem clariſſimi uiri: qui maiorum ſuorum exempla perſequens, pro alieno ſe ære deuouit emptori. hominem ridiculum, qui ſe exire ære alieno putaret poſſe, cum uenderet aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultæ uidentur Furiæ debitorum; uindicis enim tabularum nouarum nouam tabulam uidimus. quid de Planco? quem præſtantiſſimus ciuis Aquila Pollentia expulit, & quidem crure fracto. quod utinam ante illi accidiſſet, ne huc redire potuiſſet. lumen & decus illius exercitus pene præterij, Caniniũ Cimbrum, Lyſidici filium, Lyſidicum ipſum græco uerbo, qui omnia iura diſſoluit: niſi forte iure Germanum Cimber occidit. cum hanc, & huius generis copiam tantã habeat Antonius, quod ſcelus omittet, cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu & copia? quapropter ut inuitus ſæpe diſſenſi à Q. Fufio, ita ſum eius ſententiæ libenter aſſenſus, ex quo iudicare debetis, me non cum homine ſolere, ſed cũ cauſa diſſidere. itaque non aſſentior ſolũ, ſed etiam gratias ago Q. Fufio: dixit enim ſeueram, grauem, rep. dignam ſententiam: iudicauit hoſtem Dolabellam: bona eius cenſuit publice poſſidenda. quò

cum addi nihil poſſet: quid enim atrocius potuit, quid
ſeuerius decernere? dixit tamẽ, ſi quis eorum, qui poſt
ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam
ſe iturum. quam ſeueritatem quis poteſt non laudare?
VII nunc quoniam iudicatus eſt hoſtis Dolabella, bello eſt
16 perſequendus: neque enim quieſcet: habet legionem:
habet fugitiuos: habet ſceleratam impiorum manum:
eſt ipſe confidens, impotens, gladiatorio generi mortis
addictus: quamobrem quoniam cum Dolabella heſter-
no die hoſte decreto bellum gerendum eſt, imperator eſt
diligendus. duæ dictæ ſunt ſententiæ: quarum neu-
tram probo: alteram, quia ſemper, niſi cum eſt neceſ-
ſe, periculoſam arbitror: alteram, quia alienam his
17 temporibus exiſtimo. nam extraordinarium ſemper im
perium populare atque uentoſum eſt, minime ueſtræ
grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochi ma-
gno, & graui, cum L. Scipioni, P. F. obueniſſet
Aſia, parumq́; in eo putaretur eſſe animi, parum ro-
boris, ſenatusq́; ad collegam eius C. Lælium huius ſa-
pientis patrem negotium deferret: ſurrexit P. Africa-
nus, frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam fa-
miliæ deprecatus eſt, dixitq́;, et in fratre ſuo ſummam
uirtutem eſſe, ſummumq́; conſilium, neque ſe ei lega-
tum id ætatis iiſq́; rebus geſtis defuturum. quod cum
ab eo eſſet dictum, nihil eſt de Scipionis prouincia com-
mutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id
bellum quæſitum, quàm duobus antea maximis Puni-
cis bellis, quæ à conſulibus, aut à dictatoribus geſta
ſunt; aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm poſt
Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod populus R.

ita ſibi ipſe delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eũ tamen bellum gerere conſulem uellet. cum Ariſtonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio conſulibus, rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Craſſus, conſul, pontifex maximus Flacco collegæ, flamini Martiali, multã dixit, ſi à ſacris diſceſſiſſet. quam multam populus remiſit, pontifici tamen flaminem parere iuſſit. ſed ne tum quidem populus R. ad priuatum detulit bellum. quanquam erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat: qui cum longe omnes belli gloria & uirtute ſuperaret, duas tantum tribus tulit: ita populus R. conſuli potius Craſſo, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs, ſummi uiri, atque omnium principis, tribuni pl. turbulenti tulerunt: nam Sertorianũ bellum à ſenatu priuato datum eſt, quia conſules recuſabant, cum L. Philippus pro conſulibus ſe eum mittere dixit, non pro conſule. quæ igitur hæc comitia? aut quàm ambitionem conſtantiſſimus & grauiſſimus ciuis L. Cæſar in ſenatum introduxit? clariſſimo uiro atque innocentiſſimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus impoſuit. aſſenſero: ambitionem induxero in curiam. negauero: uidebor ſuffragio meo, tanquam comitijs, honorem homini amiciſſimo denegauiſſe. quòd ſi comitia placet in ſenatu haberi, petamus, ambiamus, modo tabella detur nobis, ſicut populo data eſt. cur comitijs Cæſar? ita, ut aut præſtãtiſſimus uir, ſi tibi non ſit aſſenſum, repulſam tuliſſe uideatur; aut unuſquiſque noſtrũ præteritus, ſi, cum pari dignitate ſimus, eodem honore digni non putemur. at enim

(nam id exaudio) C. Cæſari adoleſcenti imperiũ extraordinarium mea ſententia dedi. ille enim mihi præſidiũ extraordinariũ dederat. cum dico mihi, ſenatui dico, populoq; R. à quo reſp. præſidium ne cogitatũ quidem tantũ haberet, ut ſine eo ſalua eſſe non poſſet; huic extraordinarium imperiũ non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandũ fuit. quæ eſt enim ratio? aut qui poteſt fieri, ut ſine imperio teneatur exercitus? non igitur, quod ereptũ non eſt, id exiſtimandum eſſe datum. eripuiſſetis C. Cæſari P. C. imperiũ, niſi dediſſetis. milites ueterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen ſecuti pro rep. arma ceperant, uolebant ſibi ab illo imperari: legio Martia, & quarta ita ſe contulerat ad auctoritatem ſenatus, populiq; R. dignitatem, ut eum depoſcerent imperatorem, & ducem Cæſarẽ. bellum neceſſitas, faſces ſenatus dedit. ocioſo uero, nihil agenti, priuato, obſecro te L. Cæſar, (cum peritiſſimo homine mihi res eſt) quando imperium ſenatus dedit? ſed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amiciſſimo, ac de me optime merito uidear: etſi quis poteſt refragari non modo non petenti, uerum etiam recuſanti. Illa uero P. C. aliena conſulum dignitate, aliena temporum grauitate ſententia eſt, ut conſules Dolabellæ perſequendi cauſa Aſiam & Syriam ſortiatur. dicam, cur inutile reip. ſed prius, quàm turpe conſulibus ſit, uidete. Cum conſul deſignatus obſideatur, in eo liberando ſalus ſit poſita reip. cumq; à rep. peſtiferi ciues, parricidæq; deſciuerint; cumq; id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus, & , ſi in poteſtatem quis Antonij uene=

rit, propoſita ſint tormenta atque cruciatus; cumq́; harum rerum omnium decertatio conſulibus optimis et fortiſſimis commiſſa & commendata ſit: Aſiæ & Syriæ mentio fiet? ut aut ſuſpicioni crimen, aut inuidiæ materiam dediſſe uideamur. at uero ita decernunt, ut 22 liberato Bruto. id enim reſtabat, ut relicto, deſerto, prodito. ego uero mentionem omnino prouinciarũ factam dico alieniſſimo tempore: quamuis enim intentus animus tuus ſit C. Panſa, ſicut eſt, ad fortiſſimum uirum, & omnium clariſſimum liberandum; tamen rerum natura cogit te neceſſario referre animũ aliquando ad Dolabellam perſequendũ, & partem aliquam in Aſiam, & Syriam deriuare curæ, et cogitationis tuæ. ſi autẽ fieri poſſet, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non poteſt, iſtoc animo, quem habes præſtantiſſimũ, atque optimum, nihil uolumus niſi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maxime incumbis: duas ta- 23 men res, magnas præſertim, non modo agere uno tempore, ſed ne cogitando quidem explicare quiſquam poteſt. incitare & inflammare tuum iſthuc præſtantiſſimum ſtudium, non ad aliam ullã ex parte curam transferre debemus. adde iſtuc ſermones hominum, adde ſuſpiciones, adde inuidiam: imitare me, quem tu ſemper laudaſti, qui inſtructam, ornatamq́; à ſenatu prouinciam depoſui, ut incendium patriæ omiſſa omni cogitatione reſtinguerem. nemo erit, præter unum me, quicum profecto, ſi quid intereſſe putaſſes tua, pro ſumma familiaritate noſtra communicauiſſes, qui credat te inuito prouinciam tibi eſſe decretam. hanc quæſo

pro

pro tua ſingulari ſapientia reprime famam; atque ef-
24 *fice, ne id, quod non curas, cupere uideare. quod qui-dem uehementius eo tibi laborandum eſt, quia in eandem cadere ſuſpicionem collega, uir clariſſimus, non poteſt: nihil horum ſcit: nihil ſuſpicatur: bellum gerit: in acie ſtat: de ſanguine, et de ſpiritu decertat: ante prouinciam ſibi decretam audiet, quàm potuerit tempus ei rei datum ſuſpicari. uereor, ne exercitus quoque noſtri, qui non delectus neceſſitate, ſed uoluntarijs ſtudijs ſe ad remp. contulerunt, tardentur animis, ſi quicquã aliud nobis, niſi de inſtanti bello, cogitatum putabunt. quòd ſi prouinciæ conſulibus expetendæ uidentur, ſicut ſæpe multis clariſſimis uiris expetitæ ſunt: reddite prius nobis* Brutum, *lumen, & decus ciuitatis; qui ita conſeruandus eſt, ut id ſignum, quod de cœlo delapſum* Veſtæ *cuſtodijs continetur; quo ſaluo, ſalui ſumus futuri: tunc in cœlum uos, ſi fieri poterit, humeris noſtris tollemus: prouincias certe digniſſimas uobis deligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberi'ne uiuamus, an mortem obeamus: quæ certe ſer-*
25 *uituti anteponenda eſt. quid, ſi etiam affert tarditatem iſta ſententia ad* Dolabellam *perſequendum? quando enim ueniet conſul? an id expectamus, quo ne ueſtigium quidem* Aſiæ *ciuitatum, atque urbium relinquatur? at mittent aliquem de ſuo numero. ualde mihi probari poteſt, qui paulo ante clariſſimo uiro priuato imperiũ extra ordinem non dedi. at hominem dignum mittent. num* P. Seruilio *digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. quod ergo ipſe nemini putat dandum ne à ſenatu quidem, id ego unius iudicio delatum com-*

probem? expedito nobis homine, & parato P. C. opus 26
eſt, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præ-
terea auctoritatem, nomen, exercitum, perſpectum
animum in rep. liberanda. quis igitur is eſt? aut M. XI
Brutus, aut C. Caſſius, aut uterque. decernerem pla-
ne, ſicut multa, conſulem alterum, amboúe, ni Bru-
tum colligaſſemus in Græcia: & eius auxilium ad Ita-
liam uergere, quàm ad Aſiam, maluiſſemus; non ut eò
ex acie reſpectum haberemus, ſed ut ipſa acies ſubſidium
haberet etiam tranſmarinum. præterea P. C. M. Bru-
tum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apollo-
niam magnam urbem, & grauem: tenet, opinor, Byl-
lidem: tenet Amantiam: inſtat Epiro: urget Illyricum,
habet aliquot cohortes, habet equitatum. hinc ſi Bru-
tus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certe ami
ſerimus. eſt autem etiam de Brunduſio, atque illa ora
Italiæ prouidendum. quanquam miror tandiu morari
Antonium: ſolet enim accipere ipſe manicas, nec diu-
tius obſidionis metum ſuſtinere. quòd ſi confecerit Bru-
tus, et intellexerit, plus ſe reip. profuturum, ſi Dolabel
lam perſequatur, quàm ſi in Græcia maneat: aget ip-
ſe per ſeſe, ut adhuc quoque fecit; neque in tot incen-
dijs; quibus confeſtim ſuccurrendum eſt, expectabit
ſenatum: nam & Brutus & Caſſius multis iam in re- 27
bus ipſe ſibi ſenatus fuit. neceſſe eſt enim, in tanta con
uerſione, & perturbatione omnium rerum, tempori-
bus potius parere, quàm moribus. nec enim nunc pri
mum aut Brutus, aut Caſſius ſalutem libertatemq; pa
triæ, legem ſanctiſſimam, & morem optimum iudica-
uit. itaque, ſi ad nos nihil referretur de Dolabella per-

ſequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum eſſent tales uirtute, auctoritate, nobilitate ſummi uiri, quorum alterius iam notus nobis eſt exercitus, alterius auditus. non igitur Brutus expectauit decreta noſtra, cum xii
ſtudia noſſet: neque enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus, in Macedoniam alienam aduolauit: omnia ſua putauit, quæ uos ueſtra eſſe uelletis: legiones conſcripſit nouas, excepit ueteres: equitatum ad ſe abduxit Dolabellæ, atque eum nondum tanto parricidio oblitum, hoſtem ſua ſententia iudicauit. nam ni ita eſſet, quo iure equitatum à conſule abduceret? quid C. 28
Caſſius, pari magnitudine animi & conſilij præditus, non'ne eo ex Italia conſilio profectus eſt, ut prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipſe ſanxit; ut omnia, quæ reip. ſalutaria eſſent, legitima & iuſta haberentur. eſt enim lex nihil aliud, niſi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria. huic igitur legi paruit Caſſius, cum eſt in Syriam profectus, alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis uterentur; his uero oppreſſis, ſuam lege naturæ. ſed ut ea ueſtra quoque au- 29
ctoritate firmetur; cenſeo: Cum P. Dolabella, quiq; eius crudeliſſimi, & teterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt, hoſtes populi R. à ſenatu iudicati ſint; cumq; ſenatus P. Dolabellam bello perſequendum cenſuerit; ut is, qui omnia deorum, hominumq; iura nouo, inaudito, inexpiabili ſcelere polluerit, nefarioq; patriæ ſe parricidio obſtrinxerit, pœnas dijs hominibusq; meritas, debitasq; perſoluat*, ſenatui placere, C. Caſ- 30.
ſium pro conſule prouinciam Syriam obtinere, uti qui

eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eumq́; à Q. Martio Criſpo *pro conſule.* L. Statio Murco *pro conſule* A. Alieno *legato exercitus accipere, eoſq́; ei tradere, cũq́; his copijs, & ſi quas præterea parauerit, bello* P. Dolabellam *terra mariq́; perſequi: eius belli gerendi cauſa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniam, cæteraq́;, quæ ad id bellum gerendum pertineant: ut imperandi in* Syria, Aſia, Bithynia, Ponto *ius poteſtatemq́; habeat: utq́;, quancunque in prouinciam eius belli gerendi cauſa aduenerit, ibi maius imperium* C. Caſſij *pro conſule ſit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cum* C. Caſſius *pro conſule in eam prouinciam uenerit: regem* Deiotarum *patrem, & regem* Deiotarum *filium, ſi, ut multis bellis ſæpenumero, imperium populi* R. *iuuerint, item* C. Caſſium *pro conſule copijs ſuis opibusq́; iuuiſſent, ſenatui populoq́;* R. *gratum eſſe facturos: itemq́; ſi cæteri reges, tetrarchæ, dynaſtæq́; feciſſent,* S. P. Q. R. *eorum officij non immemorem futurum: utiq́;* C. Panſa, A. Hirtius *conſules, alter, ambo'ue, ſi eis uideretur, rep. recuperata de prouincijs conſularibus, prætorijs ad hunc ordinem primo quoque tempore referant. interea prouinciæ ab his, quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuique ex* S.C. *ſucceſſum ſit. hoc* S.C. *ardentem inflammabitis, & armatum armabitis* Caſſium*: nec enim animũ eius poteſtis ignorare, nec copias. animus is eſt, quem uidetis: copiæ, quas audiſtis: fortis & conſtantis uiri, qui ne uiuo quidem* Trebonio Dolabellæ *latrocinium in* Syriam *penetrare ſiuiſſet.* Alienus, *familiaris & neceſſarius meus, poſt interitum* Trebonij *profectus, ne dici*

quidem ſe legatũ Dolabellæ uolet. eſt Q. Cæcilij Baſſi, priuati illius quidem, ſed fortis, & præclari uiri, robu
33 *ſtus & uictor exercitus: Deiotari regis et patris & filij & magnus, & noſtro more inſtructus exercitus: ſumma in filio ſpes, ſumma ingenij indoles, ſumma uirtus. quid de patre dicam? cuius beneuolentia in populum R. eſt ipſius æqualis ætati: qui non ſolum ſocius imperatorum noſtrorum fuit in bellis, uerum etiam dux copiarum ſuarum. quæ de illo uiro Sylla, quæ Muræna, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornate, quàm honorifice, quàm grauiter ſæpe in ſenatu prædi*
34 *cauerunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarũ in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq; beneuolum, unum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego et M. Bibulus in propinquis finitimisq; prouincijs: ab eodem rege adiuti ſumus, & equitatu, & pedeſtribus copijs. ſecutum eſt hoc acerbiſſimum et calamitoſiſſimum ciuile bellum. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non eſt neceſſe, præſertim cum contra, ac Deiotarus ſenſit, uictoria belli iudicarit. quo in bello ſi fuit error, communis ei fuit cum ſenatu: ſin recta ſententia, ne uicta quidem cauſa uituperanda eſt. ad has copias accedent*
35 XIV *alij reges, etiam delectus accedent: neque uero claſſes deerunt; tanti Tyrij Caſſium faciunt, tantum eius in Syria nomen, atque Phœnice eſt. paratum habet imperatorem C. Caſſium P. C. reſp. contra Dolabellam, nec paratum ſolum, ſed peritum atque fortem. magnas illeres geſſit ante Bibuli, ſummi uiri, aduentum, cum Parthorum nobiliſſimos duces, maximasq; copias fudit,*

Syriamq; immani Parthorum impetu liberauit. maxi-
mã eius et ſingularem laudem prætermitto: cuius enim
prædicatio nondũ omnibus grata eſt, hanc memoriæ po
tius, quàm uocis teſtimonio conſeruemus. animaduerti 36
P.C. dici iam à quibuſd, exornari etiam nimium à me
Brutum, nimium Caſſium ornari, Caſſio uero ſententiæ
mea dominatũ et principatum dari. quos ego orno? nem
pe eos, qui ipſi ſunt ornamenta reip. quid D. Brutum?
non'ne omnibus ſententijs ſemper ornaui? num igitur
reprehenditis? an Antonios potius ornarem, non modo
ſuarum familiarum, ſed Romani nominis probra, at-
que dedecora? an Cenſorinum ornem, in bello hoſtem,
in pace ſectorem? an cætera ex eodem latrocinio nau-
fragia colligam? ego uero iſtos ocij, concordiæ, legum,
iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abeſt, ut ornem,
ut effici non poſſit, quin eos tam oderim, quàm remp.
37 *diligo. uide, inquit, ne ueteranos offendas: hoc enim*
uel maxime exaudio. ego autem ueteranos tueri debeo;
ſed hos, quibus ſanitas eſt, certe timere non debeo; eos
uero ueteranos, qui pro rep. arma ceperunt, ſecutiq;
ſunt C. Cæſarem auctoritate beneficiorum paternorum,
hodieq; remp. defendunt cum magno periculo, non tue-
ri ſolum, ſed etiam commodis augere debeo. qui autem
quieſcunt, ut VI & VIII legio; in magna gloria,
et laude ponẽdos puto. comites uero Antonij, qui, poſt-
quam beneficia Cæſaris comederunt, conſulem deſigna-
tum obſident, huic urbi ferrum, ignemq; minitantur,
Saxæ ſe & Caphoni tradiderunt, ad facinus prædamq;
natis; num quis eſt, qui tuendos putet? ergo aut boni
ſunt, quos etiam ornare; aut quieti, quos conſeruare

debemus; aut impij, quorum contra furorem & bel-
XV. *lum & iuſta arma cepimus. quorum igitur ueterano=*
38 *rum animos ne offendamus, ueremur? eorum'ne, qui*
D. Brutum obſidione cupiunt liberare? quibus cum
Bruti ſalus cara ſit, qui poſſunt Caſsij nomen odiſſe?
an eorum, qui utriſque armis uacant? non uereor, ne
acerbus ciuis quiſquam iſtorum ſit, qui ocio delectan=
tur. tertio uero generi non militum ueteranorum, ſed
importuniſſimorum hoſtium cupio quam acerbiſſimum
dolorem inurere. quanquam P. C. quouſque dicemus
ſententias, ueteranorum arbitratu? quod eorum tãtum
faſtidium eſt, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium
39 *illorum, imperatores etiam deligamus? ego autem (di=*
cendum eſt enim P. C. quod ſentio) non tam ueteranos
intuendos nobis arbitror, quàm quid tirones milites, flos
Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandam patriam pa
ratiſſimæ, quid cuncta Italia de ueſtra grauitate ſen=
tiat: nihil enim ſemper floret: ætas ſuccedit ætati: diu
legiones Cæſaris uiguerunt, nunc uigent Panſæ, ui=
gent Hirtij, uigent Cæſaris filij, uigent Planci: uin=
cunt numero, uincunt ætatibus; nimirum etiam au=
ctoritate uincunt: id enim bellum gerunt, quod ab
omnibus gentibus cõprobatur. itaque his promiſſa ſunt
præmia, illis perſoluta. fruantur his illi: perſoluan=
tur his, quæ ſpopondimus: id enim deos immortales
40 *ſpero æquiſſimum iudicare. quæ cum ita ſint, eam,*
quam dixi, ſententiam uobis P. C. cenſeo comproban=
dam.

IN M. ANTONIVM PHI- LIPPICA DVODECIMA. ORATIO LIIII.

Tſi minime decere uidetur P. C. *falli, decipi, errare eum, cui uos maximis ſæpe de rebus aſſentiamini: conſolor me tamen, quoniam uobiſcum pariter & una cum ſapientiſſimo conſule erraui. nam cum duo conſulares ſpem honeſtæ pacis nobis attuliſſent, quòd erant familiares* M. *Antonij, quòd domeſtici, noſſe aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum eſſet, uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, aperte fauere* Antonio. *hi ſubito hortari ad pacem, quod iam diu non feciſſent, non ſine cauſa uidebantur. acceſſit conſul hortator: at qui conſul? ſi prudentiam quærimus, qui minime falli poſſet; ſi uirtutem, qui nullam pacem probaret, niſi* Antonio *cedẽte, atque uicto; ſi magnitudinem animi, qui præferret mortem ſeruituti. uos autem* P. C. *non tam immemores ueſtrorum grauiſſimorũ decretorũ uidebamini, quàm, ſpe allata deditionis, quã amici pacem appellare mallent, de imponẽdis, non de accipiendis legibus cogitare: auxerat autem meam quidẽ ſpem, credo item ueſtram, quòd domum* Antonij *afflictam mœſtitia audiebam, lamentari uxorem: hic etiam fautores* Antonij, *quorum in uultu habitant oculi mei, triſtiores uidebam. quod ſi non ita eſt, cur à* Piſone, & *à* Caleno *potiſſimum, cur hoc tempore, cur tam improuiſo, cur tam repente pacis eſt facta mentio? ne-*

gat Piſo ſcire ſe, negat audiſſe quicquam: negat Calenus, rem ullam nouam allatam eſſe: atque id nūc negant, poſteaquam nos pacificatoria legatione implicatos putant. quid ergo opus eſt nouo conſilio, ſi in re ni

II. hil omnino noui eſt?, decepti, decepti, inquam; ſumus patres conſcripti: Antonij eſt acta cauſa ab amicis eius, non publica. quod uidebam equidem, ſed quaſi per caliginem, præſtrinxerat aciem animi D. Bruti ſalus. quòd ſi in bello dari uicarij ſolerent, libenter me,

4 ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atque hac uoce Q. Fufij capti ſumus: Ne ſi à Mutina quidem receſſerit, audiemus Antonium? ne ſi in ſenatus quidem poteſtate futurum ſe dixerit? durum uidebatur: itaque fracti ſumus, ceſſimus. recedit igitur à

III Mutina? neſcio. paret ſenatui? credo, inquit Calenus; ſed ita, ut teneat dignitatem. ualde uobis Hercule laborandum eſt P. C. ut ueſtram dignitatem amittatis, quæ maxima eſt; Antonij, quæ neque eſt ulla, neque eſſe poteſt, retineatis; ut eam per uos recuperet, quam per ſe perdidit. ſi iacens id nobiſcum ageret, audirem fortaſſe. quanquam: ſed hoc malo dicere, audirem. ſtanti reſiſtendum eſt, aut concedenda una cum dignitate

5 libertas. at non eſt integrum: conſtituta legatio eſt. quid autem integrum non eſt ſapienti, quod reſtitui poteſt? cuiuſuis hominis eſt errare: nullius, niſi inſipientis, in errore perſeuerare: poſteriores enim cogitationes (ut aiunt) ſapientiores ſolent eſſe. diſcuſſa eſt illa caligo, quàm paulo ante dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos ſolum, ſed admonemur à noſtris. attendiſtis paulo ante, præſtātiſſimi uiri quæ eſſet ora-

tio. mœſtam, inquit, domum offendi, coniugẽm, libe
ros. admirabantur boni uiri, accuſabant amici, quòd
ſpe pacis legationem ſuſcepiſſem: nec mirum P. Serui-
li: tuis enim uerißimis, grauißimisq; ſententijs omni
eſt, non dico dignitate, ſed etiã ſpe ſalutis ſpoliatus An- II
tonius. ad eum te ire legatum, quis non miraretur? de 6
me experior: cuius idem conſilium, quod tuum, ſen-
tio quàm reprehendatur. nos reprehendimur ſoli? quid?
uir fortißimus Pãſa ſine cauſa tam accurate paulò ante
locutus eſt tandiu? quid egit, niſi uti falſam à ſe ſuſpi
cionem depelleret? unde autem eſt iſta ſuſpicio? ex pa-
cis patrocinio repentino, quod ſubito ſuſcepit eodem ca-
ptus errore, quo nos. quòd ſi eſt erratum, P. C. ſpe fal 7
ſa, atque fallaci, redeamus in uiam. optimus eſt por-
tus pœnitenti mutatio conſilij. quid enim per deos im- III
mortales poteſt reip. prodeſſe noſtra legatio? prodeſſe di
co? quid, ſi etiam obfutura eſt? obfutura? quid, ſi iam
obfuit? an uos acerrimam illam, & fortißimam popu
li R. libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminu-
tam ac debilitatam putatis legatione pacis audita? quid
municipia cenſetis? quid colonias? quid cunctam Ita-
liam? futuram eodem ſtudio, quo contra commune in-
cendium exarſerat? an non putamus fore, ut eos pœ-
niteat profeſſos eſſe, & præ ſe tuliſſe odium in Antoniũ,
qui pecunias polliciti ſunt, qui arma, qui ſe totos &
animis, & corporibus in ſalutem reip. contulerunt?
quemadmodum ueſtrum hoc cõſilium Capua probabit?
quæ temporibus his Roma altera eſt. illa impios ciues iu
dicauit, eiecit, excluſit. illi, illi, inquam, urbi for-
tiſſimæ conanti è manibus eſt ereptus Antonius. quid? 8

legionum noſtrarum neruos non'ne his conſilijs incidi- mus? quis eſt enim, qui ad bellum inflammato animo ſit futurus, ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia cœleſtis et diuina legio hoc nuncio langueſcet, & mollietur, at- que illud pulcherrimum Martium nomen amittet: exci dent gladij: fluent arma de manibus: ſenatum enim ſecuta, non arbitrabitur ſe grauiori odio in Antonium eſſe debere, quàm ſenatum. pudet huius legionis, pu det quartæ, quæ pari uirtute noſtram auctoritatem probans, non ut conſulem, & imperatorem ſuum, ſed ut hoſtem, & oppugnatorem patriæ reliquit Anto- nium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus, qui profectus ad Mutinam eſt: qui ſi pacis, id eſt timoris noſtri, nomen audiuerit; ut non referat pedem, inſiſtet certe: quis enim reuocan te, & receptui canente ſenatu properet dimicare? quid autem hoc iniuſtius, quàm nos, inſcientibus ijs, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec ſolum inſcienti- bus, ſed etiam inuitis? an uos A. Hirtium, præclariſ- ſimum conſulem, C. Cæſarem, deorum beneficio natũ ad hæc tempora, quorum epiſtolas ſpem uictoriæ decla rantes in manu teneo, pacem uelle cenſetis? uincere illi expetunt, paciſq; dulciſſimum & pulcherrimum no- men non pactione, ſed uictoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram pu- tatis? illa enim huius belli propulſandi, adminiſtran- di, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nu- tum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij ſuum totum corpus obiecit: exhauritur: ua-

ſtatur: uritur, omnes æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum ſeruitutis. & ut 10
omittam reliquas partes Galliæ; nam ſunt omnes pares: Patauini alios excluſerunt, alios eiecerunt miſſos ab Antonio: pecunia, militibus, &, quod maxime deerat, armis noſtros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem cauſa erant, & propter multorum annorum iniurias alienati à ſenatu putabantur. quos minime mirum eſt communicata cum his rep. fideles eſſe, qui etiam expertes eius fidem ſuam ſemper præſtiterunt. his igitur omnibus uictoriam ſpe- V
rantibus pacis nomen afferemus, id eſt deſperationem uictoriæ? quid, ſi ne poteſt quidem ulla eſſe pax? quæ 11
enim eſt conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi poteſt? multis rebus à nobis eſt inuitatus ad pacem Antonius: bellum tamen maluit. miſſi legati repugnante me, ſed tamen miſſi: delata mandata: non paruit. denunciatum eſt, ne Brutum obſideret, à Mutina diſcederet: oppugnauit etiam uehementius. & ad eum legatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem'ne coram putamus in poſtulando fore, quàm fuerit tum, cum miſit mandata ad ſenatum? atqui tum ea poſtulabat, quæ uidebantur improba omnino, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi: nondum erat ueſtris tam grauiſſimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; conciſus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo poſſumus, niſi prius uolumus nos bello uictos confiteri. S. C. falſa delata ab eo iudica 12
uimus: num ea uera poſſumus iudicare? leges ſtatuimus per uim, & contra auſpicia latas, ijsq; nec popu-

pars huius orationis quam his duobus signis inclusi ⌈ ⌉ est in illo optimo libro, sed stupidus et indoctus librarius eam coniecit in orationem praecedentem, et cum ea commiscuit ac continuavit quasi eadem esset.

lum, nec plebem teneri: num eas reſtitui poſſe cenſetis? ſeſtertium ſepties millies auertiſſe Antonium pecuniæ publicæ iudicauiſtis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, ſacerdotia, regna uenierunt: num figentur rurſus eæ tabulæ, quas uos decretis ueſtris refixiſtis? quòd ſi ea, quæ decreuimus, obruere uolumus: num etiam memoriam rerum delere poſſumus? quando enim obliuiſcetur ulla poſteritas, cuius ſcelere in hac ueſtitus fœditate fuerimus? ut centurionum legionis Martiæ Brundiſij profuſus ſanguis eluatur, num elui prædicatio crudelitatis poterit? ut media præteream, quæ uetuſtas tollet operũ circa Mutinam tetra monumenta, ſceleris indicia, latrocinijq; ueſtigia? huic igitur importuno atque impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales, quod remittamus? An Galliam ultimam, & exercitum? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellũ? nec ſolum prorogare bellum, ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, quacũque conditione in hanc urbem cum ſuis armis uenerit? nunc omnia tenemus: auctoritate ualemus plurimum: abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem: tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cenſetis, cum tot uno tempore irruperint, nos arma poſuerimus, illi non poſuerint? non'ne nos noſtris conſilijs uictos in perpetuum fore? ponite ante oculos M. Antonium conſularem: ſperantem conſulatum Lucium adiungite: ſupplete cæteros, neque noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditantes: nolite ne tirones quidem Numiſios, & Muſtellas, Saxas'ue con-

temnere. cum his facta pax, non erit pax, ſed pactio ſeruitutis. L. *Piſonis, ampliſſimi uiri, præclara uox à te non ſolum in hoc ordine* Panſa, *ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurum ſe ex* Italia *dixit, deos penatis & ſedes patrias relicturũ, ſi, quod dij omen auerterent, remp. oppreſſiſſet* Antonius. *quæro igitur à te* Piſo, *non'ne oppreſſam remp. putes, ſi tot, tam impij, tam audaces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nondum tantis parricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nũc omni ſcelere coopertos tolerabiles cenſes ciuitati fore? aut iſto tuo, mihi crede, conſilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, uitam inopem, uagamq́ perſequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atque in patria cadendum eſt. ubi ſunt* C. Panſa *illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te excitatus ſenatus, inflammatus populus* R. *non ſolum audiuit, ſed etiam didicit, nihil eſſe homini* R. *fœdius ſeruitute? iccirco ne ſaga ſumpſimus, arma cepimus, iuuentutem omnem ex tota* Italia *exciuimus, ut de exercitu florentiſſimo, & maximo legati ad pacem mitterentur? ſi poſtulandam, quid timemus? ſi accipiendam, cur non rogamur? in hac ego legatione ſim? aut ad id conſilium admiſcear, in quo, ne ſi diſſenſero quidem à cæteris, ſciturus populus* R. *ſit? ita fiet, ut, ſi quid remiſſum aut conceſſum ſit, meo periculo peccet* Antonius, *cum ei peccandi poteſtas à me conceſſa uideatur. quòd ſi habenda cũ* Antonij *latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen perſona ad iſtam pacem conciliandam minime fuit deligenda. ego nunquam legatos mittẽdos cenſui: ego ante legatorum reditum auſus ſum dicere; pacem ipſam ſi afferrent,*

*quoniam ſub nomine pacis bellum lateret, repudian=
dam: ego princeps ſagorum: ego ſemper illum hoſtem
appellaui, cum alij aduerſarium; ſemper hoc bellum,
cum alij tumultum: nec hæc in ſenatu ſolum, eadem
ad populum ſemper egi. nec ſolum in ipſum, ſed in
eius ſocios, facinorum miniſtros, & præſentis, & eos,
qui una ſunt, in totam denique M. Antonij domum
ſum ſemper inuectus. itaque ut alacres, & læti ſpe
pacis oblata inter ſe impij ciues, quaſi uiciſſent, gratu=
labantur: ſic me iniquum eiurabant, de me quereban=
tur: diffidebant etiam Seruilio: meminerant eius ſen=
tentijs confixum Antonium: L. Cæſarem, fortem qui=
dem illum, & conſtantem ſenatorem, auunculum ta
men; Calenum procuratorem, Piſonem familiarem, te
ipſum Panſa, uehementiſſimum & fortiſſimum con=
ſulem, factum iam putant leniorem: non quo ita ſit,
aut eſſe poſſit: ſed mentio à te facta pacis, ſuſpicionē
multis attulit immutatæ uoluntatis. inter has perſo=
nas me interiectum, amici Antonij moleſte ferunt. qui=
bus gerendus mos eſt, quoniam ſemel liberales eſſe cœ=
pimus. proficiſcantur legati optimis ominibus, ſed ij,
in quibus non offendatur Antonius. quòd ſi de Anto=
nio non laboratis, mihi certe P. C. conſulere debetis. par
cite oculis ſaltem meis, & aliquam ueniam iuſto dolori
date. quo enim aſpectu uidere potero, omitto hoſtem pa
triæ, ex quo mihi odium in illum commune uobiſcum
eſt; quo modo aſpiciam mihi uni crudeliſſimum hoſtem,
ut declarant eius de me acerbiſſimæ conciones? adeóne
me ferreum putatis, ut cum eo congredi, aut illum aſpi
cere poſſim? qui nuper cum in concione donaret eos, qui*

ei de parricidis audaciſſimi uidebantur; mea bona donare ſe dixit Petiſſio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana ſaxa proiectus eſt. an L. Antonium aſpicere potero? cuius ego crudelitatem 20
effugere non potuiſſem, niſi me mœnibus, & portis, & ſtudio municipij mei defendiſſem. atque idem hic myrmillo Aſiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cum Aquilæ primipili nummos aureos daret, de meis bonis ſe dare dixit: ſi enim de ſuis dixiſſet, ne aquilam quidem ipſam credituram putauit. non ferēt inquam oculi Saxam, Caphonem; non duo prætores, non tribunum pl. non duo deſignatos tribunos, non Beſtiam, non Trebellium, non Plancum. non poſſum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam ſceleratos hoſtes; nec id faſtidio meo, ſed caritate reip. ſed uin= 21
cam animum, mihiq; imperabo: dolorem iuſtiſſimum, ſi non potuero frangere, occultabo. quid? uitæ cenſetis'ne P.C. habendam mihi aliquam eſſe rationem? quæ mihi quidem minime cara eſt, præſertim cum Dolabella fecerit, ut optanda mors eſſet, modo ſine cruciatu atque tormentis. uobis tamen, & populo uilis eſſe ſpiritus meus non debet: is enim ſum, niſi forte me fallo, qui uigilijs, curis, ſententijs, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbiſſimū omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obſtarent reip. ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita ſit, nihil'ne 22
mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic cum in urbe ſum, ac domi, tamen multa ſæpe tentata ſunt, ubi me non ſolum amicorum fidelitas, ſed etiam uniuerſæ ciuitatis oculi cuſtodiunt: quid cenſetis, cum iter

ingreſſus

ingreſſus ero, longum præſertim, nullas'ne inſidias pertimeſcendas? tres uiæ ſunt ad Mutinam, quò feſtinat animus, ut quamprimum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum aſpicere poſſim: cuius in complexu libenter extremum uitæ ſpiritum ediderim, cum omnes actiones bonorum, omnes ſententiæ meæ peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propoſitus. tres ergo, ut dixi, uiæ; à ſupero mari, Flaminia; ab infero, Aurelia; media Caſſia. nunc quæſo attendite, num aberret à coniectura ſuſpicio periculi mei. Etruriam diſcriminat Caſſia. ſcimus ne igitur Panſa, quibus in locis nunc ſit Lentonis Ceſenij ſeptemuiralis auctoritas? nobiſcum nec animo certe eſt, nec corpore. ſi autem aut domi eſt, aut non longe à domo: certe in Etruria eſt, id eſt in uia. quis igitur mihi præſtat, Lentonem uno capite eſſe contentum? dic mihi præterea Panſa, Ventidius ubi ſit. cui fui ſemper amicus, antequam ille reip. boniſq; omnibus tam aperte eſt factus inimicus. poſſum Caſſiam uitare, tenere Flaminiam. quid, ſi Anconam, ut dicitur, Ventidius uenerit, poterone Ariminum tuto accedere? reſtat Aurelia. hic quidem etiā præſidia habeo: poſſeſſiones enim ſunt P. Clodij: tota familia occurret: hoſpitio inuitabit propter familiaritatem notiſſimam: hiſce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in ſuburbium, ut eodem die reuerterer, ire non auſus ſim? domeſticis me parietibus uix tueor ſine amicorum cuſtodijs. itaque in urbe maneo; ſi licebit, manebo. hæc mea ſedes eſt, hæc uigilia, hæc cuſtodia, hoc præſidium ſtatiuum. teneant alij caſtra, regna, res bellicas, oderint hoſtem: nos, ut dicimus,

ſemperq́; fecimus, urbem & res urbanas uobiſcum pariter tuebimur: neque uero recuſo munus hoc. quanquam populum R. uideo pro me recuſare. nemo minus timidus, nemo cautior. res declarat. uigeſimus annus eſt, cum omnes ſcelerati me unum petunt. itaque ipſi, ne dicam mihi, reip. pœnas dederunt: me ſaluum adhuc reſp. conſeruauit ſibi. timide hoc dicam: ſcio enim quiduis homini accidere poſſe. ueruntamen ſemel circunſeſſus lectis ualentiſſimorum hominum uiribus cecidi ſciens, ut honeſtiſſime exurgere poſſem. poſſumne igitur ſatis uideri cautus, ſatis prouidus, ſi me huic itineri tam infeſto, tamq́; periculoſo cõmiſero? gloriam in morte debent ij, qui in rep. uerſantur, non culpæ reprehenſionem, & ſtultitiæ uituperationem relinquere. quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & uiri? at ſunt qui dicant, (dure illi quidem, ſed tamen dicunt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioq́; non cauerit: etenim qui multorum cuſtodem ſe profiteatur, eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. cum ſeptus ſis legibus, & iudiciorum metu, non ſunt omnia timenda, neque ad omnes inſidias præſidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari uia, quis bene comitatum, quis illuſtrem aggredi? hæc neque hoc tempore, neque in me ualent: non modo enim pœnam non extimeſcet, qui mihi uim attulerit; ſed etiam gloriam ſperabit à latronum gregibus & præmia. hæc ergo in urbe præuideo: facilis eſt circunſpectus, unde exeam, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad ſiniſtram ſit. num idem in Appen-

nini tramitibus facere potero? in quibus, etiam ſi non erunt inſidiæ, quæ facillime eſſe poterunt, animus tamen erit ſolicitus, ut nihil poſſit de officijs legationis attendere. ſed effugi inſidias: perrupi Appenninum. *nempe in* Antonij *congreſſum, colloquiumq́; ueniendũ eſt. quinam locus capietur? ſi extra caſtra: cæteri uiderint; ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrænatam uiolentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq́; naturæ ne uino quidem permixta temperari ſolet, hic ira, dementiáq́; inflammatus, adhibito fratre* Lucio, *teterrima bellua, nunquam profecto à me ſacrilegas manus, atque impias abſtinebit. memini colloquia, & cum acerrimis hoſtibus, & cum grauiſſime diſſentientibus ciuibus.* Cn. Pompeius, Sexti *filius, conſul me præſente, cum eſſem tyro in eius exercitu, cum* P. Vectio Catone, *duce* Marſorum *inter bina caſtra collocutus eſt. quò quidem memini* Sex. Pompeium, *fratrem conſulis, ad colloquium ipſum* Roma *uenire, doctum uirum, atque ſapientem. quem* Cato *cum ſalutaſſet; quem te appellem, inquit? at ille uolũtate hoſpitem, neceſſitate hoſtem. erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla ſuberat ſuſpicio: mediocre etiam odium: non enim, ut eriperent nobis ſocij ciuitatem, ſed ut in eam reciperentur, petebant.* Sylla *cum* Scipione *inter* Cales, *&* Teanum, *cum alter nobilitatis florem, alter belli ſocios adhibuiſſet, de auctoritate ſenatus, de ſuffragijs populi, et de iure ciuitatis legis inter ſe conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem, à ui tamen periculoq́; abfuit. poſſumus ne igitur in* Antonij *latrocinio æque*

eſſe; ~~ut hi~~? non poſſumus: aut, ſi cæteri poſſunt, me poſſe diffido. quòd ſi non extra caſtra congrediemur, 28
quæ ad colloquium caſtra ſumentur? in noſtra ille nunquam ueniet, multo minus nos in illius. reliquum eſt, ut & accipiantur, & remittantur poſtulata per literas. ergo erimus in caſtris. mea ad omnia poſtulata una ſententia. quam cum hic uobis audientibus dixero, iſſe & rediſſe me putatote. Legationem confecero. omnia ad ſenatum mea ſententia reijciam, quæcunque poſtulabit Antonius: neque enim licet aliter, neque permiſſum eſt nobis ab hoc ordine, ut bellis confectis decem legatis permitti ſolet more maiorum: neque ulla omnino à ſenatu mandata accepimus. quæ cum agam in conſilio non nullis, ut arbitror, repugnantibus, nonne metuendum eſt, ne imperita militum multitudo per me pacem diſtineri putet? facite hoc meum conſilium 29
legiones nouas non improbare: nam Martiam, et quartam nihil præter dignitatem, & decus probaturas eſſe, certè ſcio. quid? ueteranos non ueremur? nam timeri ſe ne ipſi quidem uolunt. ſed quonam modo accipient ſeueritatem meam? multa enim falſa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, ut uos optimi teſtes eſtis, ſemper ego ſententia, auctoritate, oratione firmaui. ſed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt ſuis. ſunt autem fortes illi quidem, ſed propter memoriam rerum, quas geſſerunt, pro populi R. libertate, & ſalute reip. nimis feroces,
& ad ſuam uim omnia noſtra conſilia reuocantes. horum ego cogitationem non uereor, impetum pertimeſco. hæc quoque pericula tanta ſi effugero, ſatiſ ne tu-

tum reditum putatis fore? cùm enim & ueſtra aucto ritate, & meo me more defendero, & meam fidem reip. conſtantiamq; præſtitero; tum erunt mihi non hi ſolum, qui me oderunt, ſed illi etiam, qui inuident, extimeſcendi. cuſtodiatur igitur mea uita reip. eaq;, quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriæ reſer uetur. mors autem neceſſitatem habeat fati, aut, ſi an te oppetenda eſt, oppetatur cum gloria. hæc cum ita ſint, et ſi hanc legationem reſp. ut leuiſſime dicam, non deſiderat, tamen, ſi tuto licebit ire, proficiſcar. omnino P.C. totum huiuſce rei conſilium non periculo meo, ſed utilitate reip. metiar. de qua mihi, quoniam liberum eſt ſpatium, multum etiam, atque etiam conſiderandum puto, idq; potiſſimum faciendum, quod maxime intereſſe reip. iudicauero.

Vlyſſes apud Eurip. in Cyclo. Ἀλλ' εἰ θανεῖν δεῖ, κατθανούμεθ' εὐκλεῶς, ἢ ζῶντες αἶνον τὸν πάρος γ' διασώσομεν.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIII. ORATIO LV.

Rincipio huius belli P.C. quod cum impijs ciuibus, ſceleratiſq; ſuſcepimus, timui, ne conditio inſidioſa pacis libertatis recuperandæ ſtudia reſtingueret. dulce enim nomen eſt pacis, res uero ipſa tum iucunda, tum ſalutaris. nam nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere, quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat; eumq; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. itaque ſiue Sylla, ſiue Marius, ſiue uterque, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterum Sylla, ſiue alter Marius, et Carbo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit, eum deteſtabilem ciuem reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, eum ipſum iure cæſum fateimur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: ſi aut ciuis, aut homo habendus eſt, qui ciuile bellum concupiſcit. ſed hoc primum uidendũ eſt P. C. cum omnibus ne pax eſſe poſſit, an ſit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex ſit ſeruitutis. pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat deſperandum, ſi conueniſſet, fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cum Octauio confirmare uoluiſſet; hominum in rep. ſanitas remanere potuiſſet. proximo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæſar dimi-

ſiſſet; & pacem ſtabilem, & aliquam remp. nobis habere licuiſſet. hoc uero quid eſt? cum Antonijs pax poteſt eſſe? cum Cenſorino, Ventidio, Trebellio, Beſtia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli cauſa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemq; ipſi cernitis reliquorum. addite illa naufragia Cæſaris amicorum, Barbas, Caſſios, Barbatios, Polliones: addite Antonij colluſores, & ſodales, Eutrapelum, Melam, Cælium, Pontium, Craſſicium, Tironem, Muſtellam, Petiſſium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt alaudæ, cæteriq; ueterani, ſeminarium iudicum tertiæ decuriæ, qui, ſuis rebus exhauſtis, beneficijs Cæſaris deuoratis, fortunas noſtras concupiuerunt. ô fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit. ô ratū religioſumq; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc ſi M. Antonius uiolare conabitur, Lucij eum ſanctitas à ſcelere reuocabit, illis locus ſi in hac urbe fuerit, urbi ipſi locus non erit. ora uobis eorum ponite P.C. ante oculos, & maxime Antoniorum, inceſſum, aſpectum, uultum, ſpiritum, latera tegentes alios, ſequentes alios, alios prægredientes amicos. quem uini anhelitum, quas contumelias fore cenſetis, minasq; uerborum? niſi forte eos pax ipſa leniet, maximeq; cum in hunc ordinem uenerint: ſalutabunt benigne: comiter appellabunt unumquenque ueſtrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos ſententias dixeritis? acta Antonij reſcidiſtis, leges refixiſtis, per uim, & contra auſpicia latas decreuiſtis: totius Italiæ delectum excitaſtis: collegam, & ſocium ſcelerum omnium, hoſtem iudicauiſtis. cum hoc, quæ

pax eſſe poteſt? ſi eſſet externus hoſtis, tamen id ipſum uix talibus factis poſſet aliquo modo. ſed ſi maria, montes, regionum magnitudines intereſſent, odiſſes eum, quem non uideres. hi in oculis hærebunt, &, cum licebit, in faucibus: quibus enim ſeptis tam immanes belluas continebimus? at incertus exitus belli eſt. eſt omnino fortium uirorum, quales uos eſſe debetis, uirtute præſtare tantum, ut poſſint fortunæ culpam non extimeſcere: ſed quoniã ab hoc ordine non fortitudo ſolum, uerum etiam ſapientia poſtulatur; quanquam uidentur hæc non poſſe ſeiungi, ſeiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iuſtum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. quid ſapientia? cautioribus utitur conſilijs, in poſterum prouidet, eſt omni ratione protectior. quid igitur cenſet? parendum eſt enim; atque id optimum iudicandum, quod ſit ſapientiſſime conſtitutum. ſi hoc præcipit, ne quid uitæ exiſtimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne diſcrimen: quæram ex ea, etiam ne fuerit, cum id fecero, ſeruiendum. ſi annuerit: næ ego iſtam ſapientiam, quamuis ſit erudita, non audiam. ſin reſponderit, tu uero ita uitam, corpusq; ſeruato, ita fortunas, ita rem familiarem, ut hæc poſteriora libertate ducas, itaque his uti uelis, ſi liberare remp. poſſis, nec pro his libertatem, ſed pro libertate hæc proijcias tanquam pignora iniuriæ: tum ſapientiæ uocem audire uidear, eiq; ut deo paream. itaque ſi receptis illis, poſſumus eſſe liberi, uincamus odium, pacemq; patiamur. ~~ſin liberi nisi his, incolumibusq; eſſe nullus poteſt~~: lætemur decertandi oblatam eſſe fortunam: aut

enim uictis his fruemur uictrice rep. aut oppreſſi, quod omen auertat Iupiter, ſi non ſpiritu, at uirtutis laude uiuemus. at enim nos M. Lepidus, imperator iterum, pontifex maximus, optime proximo ciuili bello de rep. meritus, ad pacem adhortatur. nullius apud me P. C. auctoritas maior eſt, quàm M. Lepidi, uel propter ipſius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita, ac mea quædam in illum. maximum uero eius beneficium numero, quòd hoc animo in remp. eſt: quæ mihi uita mea ſemper fuit carior. nam cum Magnum Pompeium, clariſſimum adoleſcentem, præſtantiſſimi uiri filium, auctoritate adduxit ad pacem, remq; publicã ſine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus quàm pro uirili parte obligatum puto. itaque ei & honores decreui, quàm potui ampliſſimos, in quibus uos mihi eſtis aſſenſi: nec unquam de illo & ſperare optime, & loqui deſtiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum reſp. obligatum tenet. ſumma nobilitas eſt, omnes honores, ampliſſimum ſacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipſius, fratris, maiorumq; monumenta, probatiſſima uxor, optatiſſimi liberi, res familiaris cum ampla, tum caſta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & miſericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione labi poteſt, uoluntate à rep. diſſidere nullo pacto poteſt: pacem uult M. Lepidus. præclare, ſi talem poteſt efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeii filiũ reſp. aſpiciet, ſuoq; ſinu complexuq; recipiet; neque ſolum illum, ſed cum illo ſe ipſam ſibi reſtitutam putabit.

hæc cauſa fuit, cur decerneretis ſtatuam in Roſtris eum inſcriptione præclara, cur abſenti triumphum: quanquam enim magnas res bellicas geſſerat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario, nec Pópeio, qui maiora bella geſſerunt. ſed quòd ſilentio ciuile bellum confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos contuliſtis. exiſtimaſne igitur M. Lepide, qualem Pompeium reſp. habiturа ſit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cum hos compello, prætereo omnino ex grege latrocinij neminē) libidines, ſcelera, ad omne facinus im̄manis audacia. deinde obſecro uos P. C. quis hoc ueſtrum non uidet, quod Fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus, Pompeio ſua domus patebit, eamq́; non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeij domum filius. ò rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multū́q; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redegiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædam, quæ poſſidet Antonius. nam argentum, ueſtem, ſupellectilem, uinum amittet æquo animo, quæ ille helluo diſſipauit. Albanum, Firmanum à Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio Tuſculanum: hiq́;, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obſident, de Falerno anſeres depellentur. ſunt alij plures fortaſſe: ſed mea memoria dilabuntur.

ego etiam eos dico, qui hoſtium numero non ſunt, Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros.
12 ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere: retinere uero quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Cæſaris, agri Lucani poſſeſſiones occupauit? atque illud ſepties millies, quod adoleſcenti. P. C. ſpopondiſtis, ita deſcribite, ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio ſuo collocatus. hæc ſenatus. reliqua populus R. in ea familia, quam uidit ampliſſimam, perſequetur. in primis paternum auguratus locum: in quem ego eum, ut, quod à patre accepi, filio reddam, mea nominatione cooptabo. utrum igitur augurem Iouis optimi maximi, cuius interpretes internuncijq́; conſtituti ſumus, utrum populus R. libenter ſanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium uidetur hoc fortuna uoluiſſe, ut actis Cæſaris firmis ac ratis, Cn. Pompeij filius poſſet & dignitatem & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidem ſilentio P. C. prætereundum
VI 13 puto, quòd clariſſimi uiri, legati, L. Paullus, Q. Thermus, C. Fannius; quorum habetis cognitam uoluntatem in remp. eamq́; perpetuam, atque conſtantẽ, nunciant, ſe Pompeij conueniendi cauſa diuertiſſe Maſſiliã, eumq́; cognouiſſe paratiſſimo animo, ut cum ſuis copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum animos offendere. eſt uero eius patris filius, qui ſapienter faciebat non minus multa, quàm fortiter. itaque intelligitis & animum ei præſto fuiſſe, nec conſilium defuiſ-

ſe. atque etiam hoc M. Lepido prouidẽdum eſt, ne quid arrogãtius, quàm eius mores ferunt, facere uideatur: ſi enim nos exercitu terret, non meminit illum exerci= 14 *tum ſenatus populiq́; R. atque uniuerſæ reip. eſſe, non ſuum. at uti poteſt pro ſuo. quid tum? omniáne uiris* 16 *bonis, quæ facere poſſunt, facienda ſunt? etiam ne, ſi turpia, ſi pernicioſa erunt, ſi facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut fœdius, aut quod minus deceat, quàm contra ſenatum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitum: ſi quidem lice=* IIII *re id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutiſq́; conceditur: neque enim, quod quiſque poteſt, id ei licet: neque ſi non obſtatur, propterea etiam permittitur: tibi enim exercitum Lepide, tanquam maioribus tuis, patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem, fines imperij propagabis, ſenatui populoq́; R. parebis, ſi* 17 *quam ad aliam rem te forte traduxerit. hæc ſi cogitas,* VII *es M. Lepidus, pontifex maximus, M. Lepidi, pontificis* 15 *maximi pronepos. ſin hominibus tantum licere iudicas, quantum poſſunt: uide, ne alienis exemplis, hiſq́; recentibus uti, quàm & antiquis & domeſticis malle uideare. quòd ſi auctoritatem interponis ſine armis, magis quidem laudo; ſed uide ne hoc ipſum non ſit neceſſe: quanquam enim eſt tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobiliſſimo; tamen ſenatus ſe ipſe nõ contemnit; nec uero fuit unquam grauior, conſtantior, fortior. incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non poteſt ullius auctoritate tantus ſenatus po=* 18

Licere quid dicatur.

pulíq; R. ardor extingui : odimus : iratí pugnamus :
extorqueri de manibus arma non poſſunt : receptui ſi=
gnum, aut reuocationem à bello audire non poſſumus:
ſperamus optima; pati uel difficillima malumus, quàm
16 *ſeruire . Cæſar confecit inuictum exercitum : duo for=*
tiſſimi conſules adſunt cum copijs : L. Planci, conſulis
deſignati, uaria, & magna auxilia non deſunt: de D.
Bruti ſalute certatur : unus furioſus gladiator cum te=
terrimorum latronum manu , contra patriam , con=
tra deos penates, contra aras, & focos , contra quatuor
conſules gerit bellum . huic cedamus ? huius conditiones
VIII *audiamus ? cum hoc pacem fieri poſſe credamus ? at pe*
riculum eſt , ne opprimamur . non metuo , ne is , qui
ſuis ampliſſimis fortunis , niſi bonis ſaluis , frui non po
teſt , prodat ſalutem ſuam . bonos ciues primum natu=
ra efficit , adiuuat deinde fortuna : omnibus enim bo=
nis expedit ſaluam eſſe remp. ſed in ijs , qui fortunati
17 *ſunt , magis id apparet . quis fortunatior Lepido , ut*
ante dixi ? quis eodem ſanior ? uidit eius mœſtitiam ,
atque lacrymas populus R. Lupercalibus : uidit, quàm
abiectus , quàm confectus eſſet , cum Cæſari diadema
imponens Antonius , ſeruum ſe illius, quàm collegam,
eſſe malebat . qui ſi reliquis flagitijs , & ſceleribus ſe
abſtinere potuiſſet , tamē unum ob hoc factum dignum
illum omni pœna putarem . nam ſi ipſe ſeruire poterat,
nobis dominum cur imponebat? & ſi eius pueritia per=
tulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiā
ne in noſtros liberos dominum , & tyrannum compa=
rabat ? itaque illo interfecto , qualem eum in nos eſſe
18 *uoluit, talis ipſe in cæteros extitit : qua enim in barba=*

ria quiſquam tam teter, tam crudelis tyrannus, quàm in hac urbe armis barbarorum ſtipatus Antonius? Cæſare dominante ueniebamus in ſenatum; ſi non libere, attamen tuto: hoc archipirata, quid enim dicã tyranno? hæc ſubſellia ab Ithyreis occupabantur. prorupit ſubito Brunduſium, ut inde agmine quadrato ad urbẽ accederet: lautiſſimum oppidum, nunc municipium, honeſtiſſimorũ quondam colonorum, Sueſſam fortiſſimorum militum ſanguine impleuit: Brunduſij in ſinu non modo auariſſimæ, ſed etiam crudeliſſimæ uxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit: inde ſe quo furore, quo ardore ad urbem, id eſt ad cædem optimi cuiuſque rapiebat? quo tempore dij immortales ipſi præſidium improuiſum nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæſaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens ledere ſe putabat edictis, ignorans, quæcunque falſo is diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea uere recidere in memoriam pueritiæ ſuæ. ingreſſus urbem eſt, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente populo R. minaretur dominis, notaret domus, diuiſurum ſe urbem palam ſuis polliceretur. redijt ad milites. ibi peſtifera illa Tiburi concio. inde ad urbem curſus: ſenatus in Capitolium: parata de circumſcribendo adoleſcente ſentẽtia conſularis, cum repente (nam Martiam legionem Albæ conſediſſe ſciebat) affertur ei de quarta nuncius. quo perculſus abiecit conſilium referendi ad ſenatum de Cæſare: egreſſus eſt non uijs, ſed tramitibus paludatus: eoq; ipſo die innumerabilia S. C. fecit: quæ quidem omnia citius dela-

20 ta, quàm ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, &
fuga in Galliam: Cæſarem ſequi arbitrabatur cum le-
gione Martia, cum quarta, cum ueteranis: quorum
illæ nomen præ metu ferre non poterat: eiq́; in Galliam
penetranti D. ſe Brutus obiecit: qui ſe totius belli flucti-
bus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi
maluit, Mutinamq́; illi exultanti tanquam frænos fu-
roris iniecit. quam cum operibus munitionibusq́; ſepſiſ-
ſet, nec eum florentiſſimæ coloniæ dignitas, neque con-
ſulis deſignati maieſtas à parricidio deterreret: tum me,
teſtor & uos, & populum R. & omnes deos, qui huic
urbi præſident, inuito, & repugnante, legati miſſi
tres conſulares ad latronem M. Antonium, gladiatorũ
21 ducem. quis tam barbarus unquam? tam immanis?
tam ferus? non audiuit: non reſpondit: neque eos ſolũ
præſentes, ſed multo magis nos, à quibus illi erant miſ-
ſi, ſpreuit, & pro nihilo putauit. poſtea quod ſcelus,
quod facinus parricida non edidit? circumſedit colonos
ueſtros, exercitum populi R. imperatorem, conſulem
deſignatum: agros diuexat ciuium optimorum: hoſtis
teterrimus, omnibus bonis cruces ac tormẽta minitatur.
cum hoc M. Lepide pax eſſe quæ poteſt? cuius ne ſup-
plicio quidem ullo ſatiari uidetur poſſe populus R. quòd
22 ſi quis adhuc dubitare potuit, quin nulla ſocietas huic
ordini populoq́; R. cum illa importuniſſima bellua poſ-
ſit eſſe: deſinat profecto dubitare, his cognitis literis,
quas mihi miſſas ab Hirtio cõſule modo accepi. eas dum
recito, dumq́; de ſingulis ſententijs breuiter diſputo,
P. C. ut adhuc feciſtis, me attente audiatis. ANTO-
NIVS HIRTIO ET CAESARI. neque ſe

imperatorem, neque Hirtium conſulem, nec pro præa tore Cæſarem: ſatis hoc quidem ſcite: deponere alienum nomen ipſe maluit, quàm illis ſuum reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVAM DOLVI. *uidete, quid ſe gauiſum, quid doluiſſe dicat: facilius de pace deliberabitis.* DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. *ò Spartace, quem enim te potius appellem? cuius propter nefanda ſcelera tolerabilis fuiſſe uidetur Catilina: lætandum eſſe, auſus es ſcribere, Trebonium dediſſe pœnas? ſceleratum Trebonium? quo ſcelere, niſi quòd te idibus Mart. à debita tibi peſte ſeduxit? age, hoc lætaris: uideamus, quid moleſte feras.* HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM, EO QVOD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CARIOREM POPVLO RO. FILIVM SCVRRAE, QVAM C. CAESAREM, PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. *quid ingemiſcis, hoſtem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis, delectu tota Italia habito, conſulibus miſſis, Cæſare ornato, ſagis denique ſumptis, hoſtem iudicatum? quid eſt autem ſcelerate, quòd gemas, hoſtem Dolabellam iudicatum*

dicatum

dicatum à ſenatu? quem tu ordinem omnino eſſe nullum putas. ſed eam tibi cauſam belli gerendi proponis, ut ſenatum funditus deleas; reliqui boni, & locupletes omnes ſummum ordinem ſubſequantur. at ſcurræ filium appellat: quaſi uero ignotus nobis fuerit ſplendidus eques R. Trebonij pater. is autem humilitatem deſpicere audet cuiuſquam, qui ex Fadia ſuſtulerit liberos? ACCERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRTI ORNATVM ET BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. equidem negare non poſſum, à Cæſare Hirtium ornatum: ſed illa omnia ornamenta in uirtute, & induſtria poſita lucent: tu uero, qui te ab eodem Cæſare ornatũ negare non potes, quid eſſes, ſi tibi ille non tam multa tribuiſſet? ecquò te tua uirtus prouexiſſet? ecquò genus? in luſtris, popinis, alea, uino tempus ætatis omne conſumpſiſſes, ut faciebas, cum in gremijs mimarum mentum mentemq; deponeres. ET TE O PVER. puerum appellat, quem non modo uirum, ſed etiam uirum fortiſſimum ſenſit, et ſentiet. eſt iſthuc quidem nomen ætatis, ſed ab eo minime uſurpandum, qui ſuã amentiam puero huic præbet ad gloriam. QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: debet uero, ſoluitq; præclare. ſi enim ille patriæ parens eſt, ut tu appellas; ego, quid ſentiã, uidero: cur non hic parens uerior, à quo certe uitã habemus è tuis facinoroſiſſimis manibus ereptam? ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA. turpem uero actionem, qua defenditur ampliſſimi au-

ctoritas ordinis contra crudeliſſimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICA HAEC LIBERETVR OBSIDIONE? *ueneficam audes appellare eum uirum, qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quem ita obſides noue Annibal, aut ſi quis acutior imperator fuit; ut te ipſe obſideas, neque te iſthinc, ſi cupias, poſſis explicare. receſſeris: undique omnes inſequentur. manſeris: hærebis. nimirum recte ueneficam appellas, à quo tibi præſentem peſtem uides comparatam.* VT QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS? *putes Cenſorium dicere, aut Ventidium, aut etiam ipſos Antonios. cur autem nolint, potentes eſſe non modo optimos, & nobiliſſimos uiros, ſed ſecum etiam in reip. defenſione coniunctos?* NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. *quæ tandem?* CASTRA POMPEII SENATVM APPELLATIS. *an uero tua caſtra ſenatum appellaremus? in quibus tu es uidelicet conſularis, cuius totus conſulatus eſt ex omni monumentorum memoria reuulſus: duo prætores ſine cauſa diffiſi ſe aliquid habituros: nos enim Cæſaris beneficia defendimus. prætorij Philadelphus Annius, & innocens Gallius: ædilicij Coricus laterum, & uocis meæ Beſtia, & fidei patronus, fraudator creditorum, Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Cœlius, columenq; amicorum Antonij, Cotula Varius: quos Antonius deliciarum cauſa loris in conuiuio cædi iubebat à ſeruis publicis: ſeptemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ, atque amores populi R. L. Antonius: tribuni*

primum duo deſignati, Tullus Hoſtilius, qui ſuo iure in porta nomen inſcripſit; qui cum prodere imperatorem ſuum non poſſet, reliquit. alter eſt deſignatus, Viſeius neſcio quis, fortis, ut aiunt, latro, quem tamen temperantem fuiſſe ferunt Iſauri balneatorem. ſequuntur alij tribunicij, T. Plancus in primis: qui ſi ſenatum dilexiſſet, nunquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam urbem rediјt armis, á qua exceſſerat legibus. ſed hoc ei cõmune cũ plurimis diſſimillimis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici ſolet, perire eum non poſſe, niſi ei crura fracta eſſent. fracta ſunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. eſt etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor, Muribus Decijs: itaque Cæſaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarũ uirum memoria renouata eſt. Saxã uero Decidium præterire qui poſſum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum tribunum pl. uideremus, quem ciuem nunquam uideramus. eſt quidem alter Saſerna. ſed omnes tamen tantam habent ſimilitudinem inter ſe, ut in eorum prænominibus errem. nec uero Exitius, Philadelphi frater, quæſtor, prætermittendus eſt, ne, ſi de clariſſimo adoleſcente ſiluero, inuidiſſe uidear Antonio. eſt etiam Aſinius quidam, ſenator uoluntarius, lectus ipſe á ſe. apertam curiam uidit poſt Cæſaris mortem: mutauit calceos: pater conſcriptus repente factus eſt. non noui Sex. Albedium: ſed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonij ſenatu. arbitror me aliquos præterijſſe: de ijs tamen, qui occurrebant,

tacere non potui. hoc igitur fretus ſenatu, Pompeia-
num ſenatum deſpicit: in quo decem fuimus conſula-
res: qui ſi omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuiſ-
ſet; auctoritati ceſſiſſet audacia. ſed quantum præſidij 29
fuerit in cæteris, hinc intelligi poteſt, quòd ego unus
relictus è multis, contudi, et fregi, adiuuantibus uobis,
exultantis prædonis audaciam. quòd ſi fortuna nobis XIV
modo non eripuiſſet Ser. Sulpicium, eiuſq; collegam an
te M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? ſi duos con-
ſules amiciſſimos patriæ ſimul ex Italia eiectos, ſi L. A- 31
franium ſummum ducem, ſi P. Lentulum, ciuem cum
in cæteris rebus, tum in ſalute mea ſingularem, ſi Bi-
bulum, cuius eſt in remp. merito ſemper laudata con-
ſtantia; ſi L. Domitium, præſtantiſſimum ciuem, ſi
App. Claudium pari nobilitate, & uoluntate prædi-
tum, ſi P. Scipionē, clariſſimū uirum, maiorumq; ſuo-
rum ſimillimum reſp. tenere potuiſſet: certe his conſu-
laribus non eſſet Pompeianus deſpiciendus ſenatus. utrū 30
igitur æquius, utrum melius reip. fuit, Cn. Pom-
peium, an ſectorem Cn. Pompeij uiuere Antonium?
qui uero prætorij? quorum princeps M. Cato, idemq;
omnium gentium uirtute princeps. quid reliquos cla-
riſſimos uiros commemorem? noſtis omnes. magis ue-
reor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingra-
tum in prætereundo putetis. qui ædilicij? qui tribuni-
cij? qui quæſtorij? quid multa? talis ſenatorum et di- 32
gnitas & multitudo fuit, ut magna excuſatione opus
ijs ſit, qui illa in caſtra non uenerunt. nunc reliqua XV
attendite. VICTVM CICERONEM DV-
CEM HABVISTIS. eo libentius ducem audio,

quòd certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro: fatum enim meum eſt ſine rep. nec uinci poſſe, nec uincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. *& quidem fratri tuo, qui à uobis nihil degenerat, extorſimus.* AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. *hic cum C. fratre putat ſe litigare.* IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. *non igitur ſentis, huic cauſæ orbem terræ parere, te, extra munitiones*
31 *tuas, ueſtigium ubi imprimàs, non habere?* CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS. *quid ergo? ut Marullum, ut Cæſetium, à rep. remoueremus eum, per quem, ut neque idem hoc poſthac, neque multa huiuſmodi accidere poſſent, conſecuti ſumus?* VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS. *Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perrhorreſcit, quo auſus eſt obrutus uino, unguentis oblitus, nudus gementem populum R. ad ſeruitutem cohortari?* VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, ET S.C. SVSTVLISTIS. *nos ſuſtulimus, an contra lege comitijs centuriatis lata ſanximus? uide, ne tu ueteranos, tamen eos, qui erânt perditi, perdideris, in eumq́; locum deduxeris, ex quo ipſi iam ſentiunt ſe*
32 *nũquam exituros.* MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. *nihil diſputo de iure belli: magis facilis diſputatio eſt, quàm neceſſaria. illud tamen animaduertite P.C. quàm ſit*

huic reip. natus hoſtis Antonius, qui tantopere eam XVI
ciuitatem oderit, quam ſcit huic reip. ſemper fuiſſe a-
miciſſimam: NEMINEM POMPEIA-
NVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE
HIRTIA DIGNITATES. *qui quæſo iam le-*
gis Hirtiæ mentionem facit? cuius non minus arbitror
latorem ipſum, quàm eos, de quibus lata eſt, pœnitere.
omnino mea quidem ſentẽtia legem illam appellare fas
non eſt: &, ut ſit lex, non debemus illam Hirtij legem
putare. APPVLEIANA PECVNIA BRV-
TVM SVBORNASTIS. *quid, ſi omnibus ſuis*
copijs excellentem uirum reſp. armaſſet, quem tandem
bonum pœniteret? nec enim ſine pecunia exercitum a-
lere, nec ſine exercitu fratrem tuum capere potuiſſet.
SECVRI PERCVSSOS PÆTVM ET 33
MENEDEMVM CIVITATE DONA-
TOS ET HOSPITES CAESARIS, LAV- 34
DASTIS. *non laudamus, quod ne audiuimus qui-*
dem: ualde enim nobis in tanta perturbatione reip. de
duobus nequiſſimis Græculis cogitandũ fuit. THEO-
POMPVM NVDVM EXPVLSVM A
TREBONIO CONFVGERE ALEXAN-
DRIAM NEGLEXISTIS. *magnum cri-*
men ſenatus; de Theopompo ſummo homine neglexi-
mus: qui ubi terrarum ſit, quid agat, uiuat denique,
an mortuus ſit, quis aut ſcit, aut curat? SER.
GALBAM EODEM PVGIONE
SVCCINCTVM IN CASTRIS
VIDETIS. *nihil tibi de Galba reſpondeo, for-*
tiſſimo, & conſtantiſſimo ciue: coram aderit: præſens

tibi & ipſe, & ille, quē inſimulas, pugio reſpondebit. MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS, TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS: *ſcilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta, ignorabant ueterani, quid ageretur. non illi ſenatus auctoritatem, aut libertatem populi R. ſequebantur: Cæſaris mortem ulciſci uolebant, quam omnes fatalem fuiſſe arbitrabantur; te uidelicet ſaluum, beatum, florentem eſſe cupiebant. ô miſer cum re, tum hoc ipſo, quòd non ſentis, quàm miſer ſis. ſed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT, *quis? credo enim afferet aliquod ſcelerati hominis exemplum:* CN. POMPEIVS IPSE? *ô nos turpes, ſi quidem Cn. Pompeium imitaturi ſumus:* AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. *poterit, mihi crede: nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit.* POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. *alij iſthuc negāt: ego uero, ne ſi iſta*

quidem feceris, unquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID? HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. *nihil uidi tam integrum, quàm ut oppugnare imperatorem incipiant, quem tanto ſtudio conſenſuq; offenderint.* QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. *deprauati, aut corrupti ſunt, quibus perſuaſum eſt, fœdiſſimum hoſtem iuſtiſſimo bello perſequi.* AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET, SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. *quàm benigne! itaque uſi liberalitate Antonij milites imperatorem reliquerunt, & ſe ad hoſtem metu perterriti contulerunt: per quos ſi non ſtetiſſet, non Dolabella prius imperatori ſuo, quàm Antonius etiam collegæ parentaſſet.* CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE

FACTVROS. VIX ETIAM VERISI-
MILE EST, QVI IVDICAVERINT
HOSTEM DOLABELLAM OB RE-
CTISSIMVM FACINVS, EOSDEM
NOBIS PARCERE POSSE IDEM SEN
TIENTIBVS. *parum'ne uidetur omnium facino-*
rum ſibi cum Dolabella ſocietatem initam confiteri? non
ne cernitis ex uno fonte omnia ſcelera manare? ipſe de-
nique fatetur, hoc quidem ſatis acute, non poſſe eos, qui
hoſtem Dolabellã iudicauerint ob rectiſſimum facinus,
(ita enim uidetur Antonio) ſibi parcere idem ſentienti.
VIII *quid huic facias, qui hæc literis, memoriæq; manda-*
37 *rit, ita ſibi conueniſſe cum Dolabella, ut ille Treboniũ,*
& , ſi poſſet, etiam Brutum, Caſſium diſcruciatos ne-
caret, eademq; adhiberet ſupplicia nobis? conſeruandus
ciuis cum tam pio, iuſtoq; fœdere. is etiam queritur,
conditiones ſuas repudiatas, æquas quidem & uerecun
das, ut haberet Galliam ultimam, aptiſſimam ad bel-
lum renouandum inſtruẽdumq; prouinciam; ut alau-
dæ in tertia decuria iudicarent, id eſt, ut perfugium ſce
lerum eſſet cum turpiſſimis reip. ſordibus; ut acta ſua
rata eſſent, cuius nullum remanet conſulatus ueſtigiũ.
cauebat etiam L. Antonio, qui fuerat æquiſſimus agri
priuati & publici decempedator, Nucula, & Lento-
38 *ne collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS
ANIMADVERTITE, VTRVM SIT
ELEGANTIVS, ET PARTIBVS VTI-
LIVS, TREBONII MORTEM PERSE-
QVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT
AEQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO

FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA TOTIES IVGVLATA; AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *ſi eſſet iugulata, nunquam exurgeret: quod tibi, tuiſq; contingat. utrũ, inquit, elegantius: atqui hoc bello de elegantia quæritur. Et partibus utilius. partes furioſe dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium ſuſcepiſti: oppugnas Mutinam: circumſides cõſulem deſignatum: bellum contra te duo conſules gerunt, cumq; his pro prætore Cæſar: cuncta contra te Italia armata eſt: iſtas tu partes potius, quàm à populo R. defectionem uocas? potius M. Trebonij mortem, quàm Cæſaris perſequimur? Trebonij ſatis perſecuti ſumus, hoſte iudicato Dolabella: Cæſaris mors facillime defenditur obliuione & ſilentio. ſed uidete, quid moliatur. cum mortẽ Cæſaris ulciſcendam putat, mortem proponit non ijs ſolum, qui illam rem geſſerunt, ſed ijs etiam, qui nõ moleſte tulerũt.* QVIBVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EO FELIX EST, VT IISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. *pergit in mea maledicta. quaſi uero ei pulcherrime priora proceſſerint: quem ego inuſtum ueriſſimis*

maledictorum notis tradã hominum memoriæ ſempiter
næ. ego laniſta? & quidem non inſipiens: deteriores
enim iugulari cupio, meliores uincere. utri ceciderint,
41 ſcribit lucro nobis futurũ. ò præclarum lucrum, quo te
uictore, quod dij omen auertant, beata mors eorũ futu
ra ſit, qui è uita exceſſerint ſine tormẽtis. à me deceptos
ait eiſdem ornamentis Hirtium, et Cæſarẽ. quod quæſo
adhuc à me eſt tributum Hirtio ornamentum? nã Cæ=
ſari plura, et maiora debentur. deceptũ autem patrem
à me Cæſarem dicere audes? tu, tu, inquã, illum occi=
diſti Lupercalibus: cuius homo ingratiſſime flaminium
cur reliquiſti? ſed iã uidete magni & clari uiri admira
42 bilem grauitatẽ atque conſtantiam. MIHI QVI=
DEM CONSTAT, NEC MEAM CONTV
MELIAM, NEC MEORVM FERRE, NEC
DESERERE PARTES, QVAS POMPE=
IVS ODIVIT, NEC VETERANOS SE=
DIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SIN
GVLOS AD CRVCIATVM TRAHI,
NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI
DOLABELLAE: omitto alia: fidem Dolabellæ,
ſanctiſſimi uiri, deſerere homo pius non poteſt: quam fi
dem? an optimi cuiuſque cædis, urbis, & Italiæ parti=
tionis, ſuis dandarũ diripiendarumq; prouinciarum?
nam quid erat aliud, quod inter Antoniũ & Dolabel=
lam, impuriſſimos parricidas, fœdere, ac fide ſanciretur?
43 NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLA=
RE, PIISSIMI HOMINIS: tibi cum Lepi=
do ſocietas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, ſicut
ille eſt; ſed homine ſano? id agis, ut Lepidum aut

ſimus hoc nuper falſo nuncio, uero propediem ſentie-mus. quæ ſi tecum ipſe recolis, æquiore animo & ma-
46 *iore conſolatione moriere.* DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNA NOBISCVM CAESARIS MORTEM. *hac Antonij ſententia cognita, dubitaturos ne* A. Hirtium, C. Panſam *con-ſules putatis, quin ad Antonium tranſeant?* Brutum *obſideant? Mutinam expugnare cupiant? quid de* Pan*ſa &* Hirtio *loquar?* Cæſar*, ſingulari pietate adole-ſcens, poterit ſe tenere, quin* D. Bruti *ſanguine pœnas patrias perſequatur? itaque fecerunt, uti his literis le-ctis ad munitiones propius accederent. quo maior adole ſcens* Cæſar*, maioreq́; deorum immortalium beneficio reip. natus eſt, qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate abductus unquã eſt. intelligit maximam pietatẽ*
47 *conſeruatione patriæ cõtineri. quod ſi partium certamẽ eſſet, quarum omnino nomen extinctum eſt:* Anto-nius *ne potius, &* Ventidius *partes* Cæſaris *defende-rent, quàm primum* Cæſar*, adoleſcens ſumma pietate, & memoria parentis ſui, deinde* Panſa*, &* Hirtius*, qui quaſi cornua duo tenuerunt* Cæſaris*, tum cum illæ uere partes uocabantur? hæ uere quæ ſunt partes, cum alteris ſenatus auctoritas, populi* R. *libertas, reip. ſa-lus propoſita ſit, alteris cædes bonorum, urbis,* Italiæq́; XXI *partitio? Veniamus aliquando ad clauſulam.* LEGATOS VENIRE NON CREDO. *bene me no-*

uit. BELLVM QVO VENIAT. *propoſito*
præſertim exẽplo Dolabellæ, *ſanctiores erunt credo iure*
legati, quàm duo conſules; cõtra quos arma fert; quàm
Cæſar, *cuius patris flamen eſt; quàm cõſul deſignatus ,*
quẽ oppugnat; quàm Mutina, *quam obſidet; quàm pa*
tria, cui ignem ferrumq; minitatur. CVM VENE- 48
RINT; QVAE POSTVLENT, COGNO-
SCAM. *quin tu abis in malam peſtem , malumq;*
cruciatum. ad te quiſquam ueniat, niſi Ventidij *ſimilis?*
oriens incendium qui reſtinguerent , ſummos uiros mi-
ſimus ; repudiaſti : nunc in tantam flammam tamq;
inueteratam mittamus , cum locum tibi reliquum non
modo ad pacem , ſed ne ad deditionem quidem feceris?
hanc ego epiſtolam P. C. *non quo illum dignum puta-*
rem , recitaui ; ſed ut confeſſionibus ipſius omnia pate-
facta eius parricidia uideretis . cum hoc pacem M. Le- 49
pidus , uir ornatiſſimus omnibus & uirtutis & fortu-
næ bonis , ſi hæc uideret , denique aut uellet , aut fieri
poſſe arbitraretur? prius undis flamma , ut ait poeta
neſcio quis : prius denique omnia , quàm aut cum An-
tonijs reſp. aut cum rep. Antonij *redeant in gratiam .*
monſtra quædam ſunt iſta , & portenta , & prodigia
reip. moueri ſedibus ſuis huic urbi melius eſt , atque in
alias , ſi fieri poſſit , terras demigrare , unde Antonio-
rum nec facta , nec nomen audiat , quàm illos , Cæſa-
ris uirtute eiectos , Bruti *retentos , intra hæc mœnia ui*
dere . optatiſſimum eſt uincere : ſecundum eſt, nullum
caſum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum
putare . quod reliquum eſt , non eſt tertium , ſed poſtre
mum omnium , maximam turpitudinem ſuſcipere ui-

50 *tæ cupiditate. quæ cum ita ſint, de mandatis literiſq; M. Lepidi, uiri clariſſimi, Seruilio aſſentior; & hoc amplius cenſeo: Magnum Pompeiũ Cn. F. pro patris, maiorumq́; ſuorum animo, ſtudioq́; in remp. ſuaq́; priſtina uirtute, induſtria, uoluntate feciſſe, quòd ſuam eorumq́;, quos ſecum haberet, operam ſenatui populoq́; R. pollicitus eſſet; eamq́; rem ſenatui populoq́; R. gratam acceptamq́; eſſe; eiq́; honori dignitatiq́; eam rem fore. hoc uel coniungi cum hoc S. C. licet, uel ſeiungi poteſt, ſeparatimq́; perſcribi, ut proprio S. C. Pompeius collaudatus eſſe uideatur.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMAQVARTA.

ORATIO LVI.

I, ut ex literis, quæ recitatæ ſunt P. C. ſceleratiſſimorum hoſtium exercitũ cæſum fuſumq́; cognoui, ſic id, quod & omnes maxime optamus, & ex ea uictoria, quæ parta eſt, conſecutum arbitramur, D. *Brutum egreſſum iam Mutina eſſe cognouiſſem: propter cuius periculum ad ſaga iſſemus, propter eiuſdem ſalutem redeundum ad priſtinum ueſtitum ſine ulla dubitatione cenſerem. ante uero quàm ſit ea res, quam auidiſſime ciuitas expectat, allata: lætitiæ uſus ſatis eſt maximæ præclariſſimæq́; pugnæ: reditum ad ueſtitum confectæ uictoriæ reſeruate. confectio autem huius belli eſt* D. *Bruti ſalus. quæ autem* 2 *eſt iſta ſententia, ut in hodiernum diem ueſtitus mutetur, deinde cras ſagati prodeamus? nos uero, cum ſemel ad eum, quem cupimus, optamusq́;, ueſtitum redierimus; id agamus, ut eum in perpetuum retineamus: nam hoc quidem cum turpe eſt, tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad ſaga ſumenda diſcedere. atque ani* 3 *maduerto* P. C. *quoſdam huic fauere ſententiæ: quorum ea mens, idq́; conſilium eſt, ut, cum uideant illum glorioſiſſimum* D. *Bruto futurum diem, quo die propter eius ſalutem redierimus ad ueſtitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ poſteritatiq́; prodatur, propter unius ciuis periculum populum* R. *ad*

ſaga

ſaga iſſe, propter eiuſdem ſalutem rediſſe ad togas. tollite hanc, nullam tam prauæ ſententiæ cauſam reperietis. uos uero P. C. *conſeruate auctoritatem ueſtram: manete in ſententia: tenete ueſtra memoria, quod ſæpe oſtendiſtis, huius totius belli in unius uiri fortiſſimi & maximi uita poſitum eſſe diſcrimen. ad* D. Brutum *liberandum legati miſſi principes ciuitatis, qui illi hoſti ac parricidæ denunciarent, ut à* Mutina *diſcederet: eiuſdem* D. Bruti *conſeruandi gratia conſul ſortitu ad bellum profectus* A. Hirtius: *cuius imbecillitatem ualetudinis animi uirtus & ſpes uictoriæ confirmauit;* Cæſar, *cum exercitu per ſe comparato tum primis peſtibus remp. liberaſſet, nequid poſtea ſceleris oriretur, profectus eſt ad eundem* Brutum *liberandum, uicitq; dolorem aliquem domeſticum patriæ caritate. quid* C. Panſa *egit aliud delectibus habendis, pecunijs comparandis,* S. C. *faciendis grauiſſimis in* Antonium, *nobis cohortandis, populo* R. *ad cauſam libertatis uocando, niſi ut* D. Brutus *liberaretur? à quo populus* R. *frequens ita ſalutem* D. Bruti *una uoce depopoſcit, ut eam non ſolum commodis ſuis, ſed etiam neceſſitati uictus anteferret. quod ſperare nos quidem debemus* P. C. *aut inibi eſſe, aut iam confectum: ſed ſpei fructum rei conuenit, & euentui reſeruari, ne aut deorum immortalium beneficium feſtinatione præripuiſſe, aut uim fortunæ ſtultitia contempſiſſe uideamur. ſed quoniam ſignificatio ueſtra ſatis declarat, quid hac de re ſentiatis: ad literas ueniam, quæ ſunt à conſulibus, & à pro prætore miſſæ; ſi pauca ante, quæ ad ipſas literas pertineant, dixero. Imbuti ſanguine gladij* P. C.

legionum, exercituumq; noſtrorum, uel madefacti potius duobus conſulum, tertio Cæſaris prælio. ſi hoſtium fuit ille ſanguis, ſumma militum pietas: nefarium ſcelus, ſi ciuium. quouſque igitur is, qui omnes hoſtes ſcelere ſuperauit, nomine hoſtis carebit? niſi mucrones etiam noſtrorum militum tremere uultis, & dubitare utrum in ciue, an in hoſte figantur. Supplicationem decernitis: hoſtem non appellatis: gratæ uero noſtræ dijs immortalibus gratulationes erunt, gratæ uictimæ, cum interfecta ſit ciuium multitudo? de improbis, inquit, & audacibus. nam ſic eos appellat clariſſimus uir; quæ ſunt urbanarū maledicta litium, non inuſtæ belli internecini notæ. teſtamenta, credo, ſubijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adoleſcentulos circumſcribunt: his enim uitijs affectos, & talibus, malos & audaces appellare conſuetudo ſolet. bellum inexpiabile infert quatuor conſulibus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum ſenatu populoq; R. omnibus, quanquam ruit ipſe ſuis cladibus, peſtem, uaſtitatem, cruciatum, tormenta denunciat: Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria poſſet agnoſcere, id ſuo conſilio factum eſſe teſtatur: quæq; eſſet facturus in hac urbe, niſi eum hic ipſe Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repuliſſet, declarauit in Parmenſium calamitate, quos, optimos uiros, honeſtiſſimosq; homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq; R. dignitate coniunctos, crudeliſſimis exemplis interemit, proludium illud, & portentum, L. Antonius, inſigne odium omnium hominum, uel, ſi etiam dij oderint, quos oportet, omnium

9 deorum. refugit animus P.C. eáq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmenſium liberis, & coniugibus effecerit: quas enim turpitudines Antonij libenter ſubierunt, eaſdem per uim lætantur alijs ſe intuliſſe. ſed uis calamitoſa eſt, quam illis intulerunt: libido flagitioſa, qua Antoniorum oblita eſt uita. eſt igitur quiſquam, qui hoſtes appellare non audeat, quorum ſcelere crudelitatem Carthaginienſium uictam eſſe fateatur? qua enim in urbe tam immanis Annibal rapta, quàm in Parma ſurrepta Antonius? niſi forte huius coloniæ, & cæterarum, in quas eodem eſt animo, non
10 eſt hoſtis Antonius putandus. ſi uero coloniarum, & municipiorũ ſine ulla dubitatione hoſtis eſt, quid tandẽ huius cenſetis urbis? quam ille ad explendas egeſtates latrocinij ſui concupiuit: quam iam peritus metator et callidus decempeda ſua Saxa diuiſerat. recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timuerimus, à domeſticis hoſtibus, ideſt, qui intra mœnia hoſtes ſunt, rumoribus improbiſſimis, diſſipatis. quis liberos, quis coniugem aſpicere poterat ſine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut fœdiſſimam mortem omnes, aut miſerabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hoſtes appellare dubitamus? grauius ſi quis attulerit nomen, libenter aſſentiar: hoc uulgari contentus uix ſum, leuiore non utar.
11 itaque cum ſupplicationes iuſtiſſimas ex ijs literis, quæ recitatæ ſunt, decernere debeamus, Seruiliusq; decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præſertim cum communiter tribus ducibus ſint decernendæ. ſed hoc primum faciam, ut imperatores appellem eos, quo-

rum uirtute, conſilio, felicitate maximis periculis ſeruitutis, atque interitus liberati ſumus. etenim cui uiginti his annis ſupplicatio decreta eſt, ut non imperator appellaretur, aut minimis rebus geſtis, aut plerunque nullis? quamobrem aut ſupplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda non fuit; aut uſitatus honos, peruulgatusq; tribuendus ijs, quibus etiam noui & ſingulares debentur. at ſi quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidiſſet, non eum hac conſuetudine, quæ increbuit, imperatorem appellaret ſenatus? tot legionibus cæſis, tanta multitudine interfecta, hoſtiũ dico, ita, inquã, hoſtium, quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducibus ſupplicationum honorem tribuimus, imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipſi huius urbis liberatores, cum heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem & prope triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim 13
demum eſt mea quidem ſententia iuſtus triumphus, ac uerus, cum bene de rep. meritis teſtimonium a conſenſu ciuitatis datur. nam ſiue in communi gaudio populi R. uni gratulabantur, magnum iudicium: ſiue gratias agebant, eo maius: ſiue utrunque, nihil magnificentius excogitari poteſt. tu igitur ipſe de te, dixerit quiſpiam. & quidem inuitus. ſed iniuriæ dolor facit me præter cõſuetudinem glorioſum. non'ne ſatis eſt, ab hominibus uirtutis ignaris gratiã bene merentibus non referri? etiam in eos, qui omnes ſuas curas in reip. ſalute defigunt, crimen inuidiaq; quæretur? ſcitis enim 14

per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem, per Idus Quint. qui dies hodie eſt, cum faſcibus deſcenſurum. aliquem ne imperatorem? credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam eſſe confictum; non in eum, qui, ne quid tale in rep. fieri poſſet, effecerit. an ut ego, qui Catilinam hæc molientem ſuſtulerim, euerterim, afflixerim, ipſe exiſterem repente Catilina? quibus auſpicijs iſtos faſces augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quenquam ne fuiſſe tam ſceleratum, qui hoc fingeret; tam furioſum, qui crederet? unde igitur iſta ſuſpicio, uel potius iſte ſermo? cum, ut ſcitis, hoc triduo uel quatriduo triſtis à Mutina fama manaret, inflati lætitia atque inſolentia impij ciues unum ſe in locum ad illam curiam furijs potius ſuis, quàm reip. infelicem congregabant: ibi cum conſilium inirent de cæde noſtra, partirenturq́; inter ſe, qui Capitolium, qui oſtia, qui urbis portas occuparent; ad me concurſum futurum ciuitatis putabant. quod ut cum inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo, famam iſtam faſcium diſſipauerunt, faſces ipſi ad me delaturi fuerunt. quod cum eſſet quaſi mea uoluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quaſi in tyrannum, parabatur: ex quo cædes eſſet omnium ueſtrum conſecuta. quæ res pateſcit P. C. ſed ſuo tempore totius huius ſceleris fons aperietur. itaque P. Appuleius, tribunus pl. meorum omnium conſiliorum periculorumq́; iam inde à conſulatu meo teſtis, conſcius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo R. unum atque idem ſentiente. in qua concione cum me pro ſumma noſtra con

iunctione & familiaritate liberare ſuſpicione faſcium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil eſſe à me unquam de rep. niſi optime cogitatum. poſt hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatiſſimi nuncij & literæ uenerunt, ut idem dies non modo me iniquiſſima inuidia liberarit, ſed etiam celeberrima populi R. gratulatione auxerit. hæc interpoſui P. C. non 17
tam ut pro me dicerem, (male enim mecum ageretur, ſi parum uobis eſſem ſine defenſione purgatus) quàm ut quoſdam nimis ieiuno animo, & anguſto monerem, id quod ſemper ipſe feciſſem, uti excellentium ciuium uirtutem, imitatione dignam, non inuidia putarent. magnus eſt in rep. campus, ut ſapienter dicere Craſſus ſolebat: multis apertus curſus ad laudem.
utinam quidē illi principes uiuerent, qui me poſt meum VII
conſulatum, cum ijs ipſe cederem, principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore in tanta inopia conſtantium, & fortium conſularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male ſentire, alios nihil omnino curare uideam, alios parum conſtanter in ſuſcepta cauſa permanere, ſententiamq; ſuam non ſemper utilitate reip. ſed cum ſpe, tum timore moderari? quòd ſi 18
quis de contentione principatus laborat, quæ nulla eſſe debet, ſtultiſſime facit, ſi uitijs cum uirtute contendit: ut enim curſu curſus, ſic in uiris fortibus uirtus uirtute ſuperatur. tu, ſi ego de rep. optime ſentiam; ut me uincas, ipſe peſſime ſenties? aut ſi ad me bonorum concurſum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollem, primum reip. cauſa, deinde etiam dignitatis tuæ. ſed ſi principatus ageretur, quem nunquam

expetiui: quid tandem mihi eſſet optatius? ego enim malis ſententijs uinci non poſſum, bonis forſitan poſ-
19 *ſum, & libenter. hæc populum* R. *uidere, animaduertere, iudicare, quidam moleſte ferunt. poterat'ne fieri, ut non perinde homines quoque, ut quiſque mereretur, iudicarent? ut enim de uniuerſo ſenatu populus* R. *ueriſſime iudicat, nullis reip. temporibus hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem fuiſſe: ſic de uno quoque noſtrum, & maxime, qui hoc loco ſententias dicimus, ſciſcitantur omnes; auent audire, quid quiſque ſenſerit; ita de unoquoque, ut quenque meritum*
20 *arbitrantur, exiſtimant. memoria tenent, me ante diem* XIII. *cal.* Ian. *principem reuocandæ libertatis fuiſſe; me ex cal.* Ian. *ad hanc horam inuigilaſſe reip. meam domum, measq; aures dies & noctes omnium præceptis monitisq; patuiſſe; meis literis, meis nuncijs, meis cohortationibus omnes, qui ubique eſſent, ad patriæ præſidiũ excitatos; meis ſententijs à cal.*Ian. *nunquam legatos ad* Antonium, *ſemper illum hoſtem, ſemper hoc bellum; ut ego, qui omni tempore ueræ pacis auctor fuiſſem, huic eſſem nomini peſtiferæ pacis ini-*
21 *micus. idem* Ventidium, *cum alij tribunum pl. uoluiſſent, non ego ſemper hoſtem? has in ſententias meas ſi conſules deſignati diſceſſionem facere uoluiſſent, omnibus iſtis latronibus auctoritate ipſa ſenatus iam pri-*
VIII *dem de manibus arma cecidiſſent. ſed quod tum non licuit* P. C. *id hoc tempore non ſolum licet, uerum etiam neceſſe eſt; eos, qui re ſunt hoſtes, uerbis notari, ſenten-*
22 *tijs noſtris hoſtes iudicari. antea cum hoſtem, aut bellum nominaſſem; ſemel, & ſæpius ſententiam meam*

de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod in hac cauſa iam fieri non poteſt; ex literis enim C. Panſæ A. Hirtij *conſulum,* C. Cæſaris *pro prætore, de honore dijs immortalibus habendo ſententias diximus. ſupplicationem modo qui decreuit, idem imprudens hoſtes iudicauit: nunquam enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt: decretam dico? ne uictoris quidem literis poſtulata eſt. ciuile bellum conſul* Sylla *geſſit: legionibus in urbem adductis, quos uoluit, expulit; quos potuit, occidit: ſupplicationis mentio nulla. graue bellum* Octauianum *inſecutum eſt: ſupplicatio* Cinnæ *nulla uictoris.* Cinnæ *uictoriam imperator ultus eſt* Sylla*: nulla ſupplicatio decreta à ſenatu. ad te ipſum* P. Seruili *num miſit ullas collega literas de illa calamitoſa pugna* Pharſaliæ*? num te de ſupplicatione uoluit referre? profecto noluit: at miſit poſtea de* Alexandria*, de* Pharnace*:* Pharſalicæ *uero pugnæ ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna illa ſuſtulerat, quibus non modo uictoribus, ſed etiam uiuis & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet: quod idem contigerat ſuperioribus bellis ciuilibus: nam mihi conſuli ſupplicatio nullis armis ſumptis, non ob cædem hoſtium, ſed ob conſeruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta eſt: quamobrem aut ſupplicatio ob remp. pulcherrime geſtam poſtulantibus ueſtris imperatoribus deneganda eſt, quod præter* Gabinium *contigit nemini: aut ſupplicatione decernenda, hoſtes eos, de quibus decernitis, iudicetis neceſſe eſt. quod ergo illi re, id ego etiam uerbo, cum imperatores eos appello. hoc ipſo nomine, & eos qui iam deuicti*

ſunt, & eos, qui ſuperſunt, hoſtes iudico, cum uictores appello imperatores: quo modo enim potius Panſam appellem? & ſi habet honoris ampliſſimi nomen. quo Hirtium? eſt ille quidem conſul: ſed alterum nomen beneficij eſt populi R. alterum uirtutis atque uictoriæ. quid Cæſarem deorum beneficio reip. procreatum; dubitem'ne appellare imperatorem? qui primus Antonij immanem & fœdam crudelitatem non ſolum à iugulis noſtris, ſed etiam à membris, & uiſceribus auertit. unius autem diei quot & quantæ uirtutes, dij immortales, fuerunt? princeps enim omnium Panſa prælij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius ſi acerrimum impetum cohibere potuiſſet, uno prælio confecta res eſſet. ſed cum libertatis auida legio effrænatius in aciem hoſtium irrupiſſet, ipſeq; in primis Panſa pugnaret; duobus periculoſis uulneribus acceptis, ſublatus è prælio, reip. uitam reſeruauit. ego uero nó ſolum imperatorem, ſed etiam clariſſimum imperatorem iudico; qui cum aut morte, aut uictoria ſe ſatisfacturum reip. ſpopondiſſet, alterum fecit, alterius dij immortales omen auertant. quid dicam de Hirtio? qui, re audita, è caſtris duas legiones eduxit incredibili ſtudio atque uirtute, quartam illam, quæ relicto Antonio ſe olim cum Martia legione coniunxit; & ſeptimam, quæ conſtituta ex ueteranis docuit illo prælio, militibus ijs, qui Cæſaris beneficia ſeruaſſent, ſenatus populiq; R. carũ nomen eſſe. his uiginti cohortibus, nullo equitatu, Hirtius ipſe aquilam quartæ legionis cum inferret, qua nullius pulchriorem ſpeciem imperatoris acce-

pimus, cum tribus Antonij legionibus equitatuq; con-
flixit, hoſteſq; nefarios, huic Ioui maximo, cæteriſq;
deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati po
puli R. noſtræ uitæ, ſanguiniq; imminentes proſtrauit,
fudit, occidit, ut cum admodum paucis, nocte tectus,
metu perterritus, princeps latronum duxq; fugerit. ò
ſolem ipſum beatiſſimum, qui, antequam ſe abderet,
ſtratis cadaueribus parricidarum, cum paucis fugien-
tem uidit Antonium. an uero quiſquam dubitabit ap- 28
pellare Cæſarem imperatorem? ætas eius certe ab hac
ſententia neminem deterrebit, quandoquidem uirtute
ſuperauit ætatem. ac mihi ſemper eo maiora beneficia
C. Cæſaris uiſa ſunt, quo minus erant ab ætate illa po-
ſtulanda. cui cum imperium, eodem tempore etiã ſpem
nominis eius deferebamus: quod, cum eſt ſecutus, au-
ctoritatem noſtri decreti rebus geſtis ſuis comprobauit.
hic ergo adoleſcens maximi animi, ut ueriſſime ſcribit
Hirtius, caſtra multarum legionum paucis cohortibus
tutatus eſt, ſecundumq; prælium fecit. ita trium im-
peratorum uirtute, conſilio, felicitate uno die locis plu
ribus reſp. eſt conſeruata. decerno igitur eorum trium XI.29
nomine L dierum ſupplicationes. quas, ut honorificen-
tiſſimis uerbis conſequi potero, complectar ipſa ſenten-
tia. eſt autem fidei pietatiſq; noſtræ, declarare fortiſſi-
mis militibus, quàm memores ſimus, quamq; grati.
quamobrem promiſſa noſtra, atque ea, quæ legioni-
bus bello confecto tributuros nos ſpopondimus, hodier-
no S. C. renouanda cenſeo: æquum eſt enim, militum,
talium præſertim, honorem coniungi. atque utinam 30
P. C. ciuibus omnibus ſoluere nobis præmia liceret. quã-

quam nos ea, quæ promiſimus, ſtudioſe, quanquam multa, reddemus. ſed id quidem reſtat, ut ſpero, uictoribus: quibus ſenatus fides præſtatur: quàm quidẽ cum difficillimo reip. tempore ſecuti ſunt, eos nunquam oportebit conſilij ſui pœnitere. ſed facile eſt bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. illud admirabilius, & maius, maximeq́; proprium ſenatus ſapientis eſt, grata eorum uirtutẽ memoria pro-
31 *ſequi, qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certe non præteribo, quæ maxime occurrunt: quorum alterum pertinet ad uirorũ fortiſſimorum gloriam ſempiternam, alterum ad leniendum mœrorem, & luctũ*
XII *proximorum. Placet igitur mihi P. C. legionis Martiæ militibus, & eis, qui una pugnantes occiderunt, monumentum fieri quamampliſſimum. magna atque incredibilia ſunt in remp. huius merita legionis. hæc ſe prima latrocinio abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc ſe ad Cæſarem contulit: hanc imitata quarta legio parem uirtutis gloriã conſecuta eſt. quarta uictrix deſiderat neminem: ex Martia non nulli in ipſa uictoria conciderunt. ò fortunata mors, quæ naturæ debita pro*
32 *patria eſt potiſſimum reddita. nos uero patriæ natos iudico: quorum etiam nomen à Marte eſt: ut idem deus urbem hanc gentibus, uos huic urbi genuiſſe uideatur. in fuga fœda mors eſt, in uictoria glorioſa: etenim Mars ipſe ex acie fortiſſimum quenque pignerari ſolet. illi igitur impij, quos cecidiſtis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent: uos uero, qui extremum ſpiritum in uictoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem, & locum conſe-*

cuti. breuis autem uobis uita data eſt, at memoria bene reddita uitæ ſempiterna. quæ ſi non eſſet longior, quàm hæc uita; quis eſſet tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad ſummã laudem gloriamq; contenderet? actum igitur præclare uobiſcum fortiſſimi, dum uixiſtis, nunc uero etiam ſanctiſſimi milites, quòd ueſtra uirtus nec obliuione eorum, qui nunc ſunt, nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit, cum uobis immortale monumentum ſuis pene manibus ſenatus populusq; R. extruxerit. multi ſæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fecerunt: nec tamen ullis tale genus honoris tributum eſt. atque utinã maiora poſſemus; quandoquidem à uobis maxima accepimus. uos ab urbe furentem Antonium auertiſtis: uos redire molientem repuliſtis. erit igitur extructa moles opere magnifico, inciſæq; literæ, diuinæ uirtutis teſtes ſempiternæ: nunquáq; de uobis eorum, qui aut uidebunt ueſtrum monumentum, aut audient, gratiſſimus ſermo conticeſcet. ita pro mortali conditione uitæ, immortalitatem eſtis conſecuti. ſed quoniam P. C. gloriæ munus optimis & fortiſſimis ciuibus monumẽti honore perſoluitur, conſolemur eorum proximos, quibus optima eſt hæc quidem conſolatio; parentibus, quòd tanta reip. præſidia genuerunt; liberis, quòd habebũt domeſtica exempla uirtutis; coniugibus, quòd ijs uiris carebunt, quos laudare, quàm lugere, præſtabit; fratribus, quòd in ſe, ut corporum, ſic uirtutum ſimilitudinem eſſe cõfident. atque utinam his omnibus abſtergere fletum ſententijs noſtris, conſultiſq; poſſemus, uel aliqua talis his adhiberi publice poſſet oratio, qua

deponerent mœrorem, atque luctum, gauderentq; potius, cum multa & uaria impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod eſſet pulcherrimum, ſuis obtigiſſe, eoſq; nec inhumatos eſſe, nec deſertos; quod tamen ipſum pro patria non miſerandum putatur; nec diſperſis buſtis humili ſepultura crematos, ſed contectos publicis operibus, atque muneribus, eaq; extructione,
35 quæ ſit ad memoriam æternitatis, ara uirtutis. quamobrem maximum quidem ſolatium erit propinquorum, eodem monumento declarari & uirtutem ſuorum, & pietatem, & ſenatus fidem, & crudeliſſimi memoriã belli. in quo niſi tanta militum uirtus extitiſſet, parricidio M. Antonij nomen populi R. occidiſſet. atque etiã cenſeo P. C. quæ præmia militibus promiſimus nos rep. recuperata tributuros, ea uiuis uictoribuſq; cumulate, cum tempus uenerit, perſoluenda. qui autem ex ijs, quibus illa promiſſa ſunt, pro patria occiderunt; eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem
XIV tribuenda cenſeo. ſed ut aliquando ſententia comple-
36 ctar, ita cenſeo: Cum C. Panſa, conſul, imp. initium cum hoſtibus confligendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi R. defenderit, quod idem legiones tironum fecerint; ipſeq; C. Panſa, conſul, imp. cum inter media hoſtium tela uerſaretur, uulnera acceperit; cumq; A. Hirtius, conſul, imp. prælio audito, & cognito, fortiſſimo, præſtantiſſimoq; animo exercitum caſtris eduxerit, impetumq; in M. Antonium, exercitumq; hoſtiũm fecerit, eiuſq; copias occidione occiderit, ſuo exercitu ita incolumi, ut
37 ne unum quidẽ militem deſiderauerit; cumq; C. Cæſa

pro pr. imp. conſilio diligentiaq́; ſua caſtra feliciter defenderit, copiasq́; hoſtium, quæ ad caſtra acceſſerant, profligarit, occiderit; ob eas res ſenatum exiſtimare, et iudicare, eorum trium imperatorum uirtute, imperio, conſilio, grauitate, conſtantia, magnitudine animi, felicitate populum R. fœdiſſima crudeliſſimaq́; ſeruitute liberatum. cumq́; remp. urbem, templa deorum immortalium, bona, fortunasq́; omnium, liberosq́; conſeruarint dimicatione, & periculo uitæ ſuæ; uti ob eas res bene, fortiter, feliciterq́; geſtas C. Panſa, A. Hirtius, conſules, imperatores, alter, ambó ue, aut, ſi aberint, M. Cornutus, prat. urbanus ſupplicationes per dies L ad omnia puluinaria conſtituat: cumq́; uirtus legionū digna clariſſimis imperatoribus extiterit; ſenatum, quæ ſit antea pollicitus legionibus, exercitibusq́; noſtris, ea ſummo ſtudio rep. recuperata perſoluturum: cumq́; legio Martia princeps cum hoſtibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hoſtium contenderit, ut plurimos cæderent, caperent nō nullos; cumq́; ſine ulla retractatione pro patria uitam profuderint; cumq́; ſimili uirtute reliquarum legionum milites pro ſalute & libertate populi R. mortem oppetiuerint; ſenatui placere, ut C. Panſa, A. Hirtius conſules, imperatores, alter ambó ue, ſi his uideatur, ijs, qui ſanguinem pro uita, libertate, fortuniſq́; populi R. pro urbe, templisq́; deorum immortalium profudiſſent, monumentum quamampliſſimum locandum, faciendumq́; curent, ad eam rem pecuniam dare, attribuere, ſoluere iubeant, ut extet ad memoriam poſteritatis ſempiternam, ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtium, militumq́; diuinam uirtu-

tem, utq́; , quæ præmia ſenatus militibus ante conſtituit, ea ſoluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus; iiſq́; tribuantur, quæ militibus ipſis tribui oporteret, ſi illi uixiſſent, qui morte uicerunt.

INCERTI AVCTORIS DECLAMATIO IN M. TVLLIVM, SALLVSTII NOMINE.

GRauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, ſi te ſcirem iudicio magis, quàm morbo animi, petulantia iſta uti. ſed cum in te neque modum, neque modeſtiam ullam animaduerto, reſpondebo tibi, ut, ſi quam uoluptatem male dicendo cepiſti, eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorem P. C. diripi remp. atque audaciſſimo cuique eſſe perfidiæ locum? apud populum R.? qui ita largitionibus corruptus eſt, ut ſeſe, ac fortunas ſuas uenales habeat: an apud uos P. C? quorum auctoritas turpiſſimo cuique & ſceleratiſſimo ludibrio eſt: ubi M. Tullius leges, iudicia populi R. defendit, atque in hoc ordine ita moderatur, quaſi unus reliquus ex familia uiri clariſſimi, Scipionis Africani, ac non repetitius, accitus, & paulo ante inſitus huic urbi ciuis. an uero M. Tulli facta ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita à pueritia uixiſti, ut nihil flagitioſum corpori tuo putares, quod alteri collibuiſſet? an ſcilicet iſtam immoderatam eloquentiam apud M. Piſonem non pudicitiæ iactura perdidiciſti? itaque minime mirandum eſt, ſi eam flagitioſe uenditas, quam turpiſſime paraſti. uerum, ut opinor, ſplendor domeſticus tibi animos tollit. uxor ſacrilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior atque obſequentior, quàm parenti par eſt. domum ipſam tuam ui, & rapinis funeſtam

ſtam

ſtam tibi ac tuis comparaſti; uidelicet ut nos commonefacias, quàm conuerſa eſt reſp. cũ in ea domo habitares homo flagitioſiſſime, quæ P. Craſſi, uiri conſularis, fuit. atque hæc cum ita ſint, tamen ſe Cicero dicit in concilio deorum immortalium fuiſſe, inde miſſum huic urbi, ciuibusq́; cuſtodem. abſque carnificis nomine, qui ciuitatis incommodum in gloriam ſuam ponit. quaſi uero non illius coniurationis cauſa fuerit conſulatus tuus, et iccirco reſp. diſiecta eo tempore, quo te cuſtodem habebat. ſed, ut opinor, illa te magis extollunt, quæ poſt conſulatum cum Terentia uxore de rep. conſuluiſti, cum legis Planciæ iudicia domi faciebatis. ex coniuratis alios pecunia condemnabas, cum tibi alius Tuſculanum, alius Pompeianam uillam ædificabat, alius domum emebat. qui uero nihil poterat, is erat calumniæ proximus; is aut domum tuam oppugnatum uenerat, aut inſidias ſenatui fecerat, denique de eo tibi compertum erat. quæ ſi tibi falſa obijcio, redde rationem, quantum patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tuſculanum, & Pompeianum infinito ſumptu ædificaueris: aut, ſi retices, cui poteſt eſſe dubium, quin opulentiam iſtam ex ſanguine & miſerijs ciuium parauerís? uerum, ut opinor, homo nouus Arpinas ex C. Marij familia eius uirtutem imitatur, contemnit ſimultatem hominum nobilium, remp. caram habet, neque terrore, neque gratia commouetur. illud uero amicitiæ tantum, ac uirtutis eſt animi? immo uero homo leuiſſimus, ſupplex inimicis, amicis contumelioſus, modo harũ modo illarum partium, nemini fidus, leuiſſimus ſenator, mercenarius

patronus, cuius nulla pars corporis à turpitudine uacat, lingua uana, manus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces; quæ honeſte nominari non poſſunt, inhoneſtiſſima. atque is cum eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: O fortunatam natam me conſule Romam. te conſule fortunatam Cicero? immo uero infelicem, & miſeram, quæ crudeliſſimã proſcriptionem perpeſſa eſt, cum tu turbata rep. metu perculſos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas; cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant; cum tu, ſublata lege Porcia, erepta libertate, noſtrorum omnium uitæ neciſq; poteſtatem ad te unũ reuocaueras. atque parum eſt, quòd impune feciſti: uerum etiam commemorando exprobras, neque licet obliuiſci ſeruitutis ſuæ. egeris, oro te, Cicero, perfeceris, quod libet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiam'ne aures noſtras onerabis tuo odio? etiam ne moleſtiſſimis uerbis inſectabere? Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ. quaſi uero togatus, & non armatus ea, quæ gloriaris, confeceris; atque inter te Syllamq; dictatorem præter nomen imperij quicquam interfuerit. ſed quid ego plura de tua inſolẽtia commemorem? quem Minerua omnes artes docuit, Iupiter optimus max. in concilio deorum admiſit, Italia exulem humeris ſuis reportauit. oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirtute omnes Paullos, Scipiones, Fabios ſuperaſti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes reip. placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui inſidias in ciuitate feciſti, ancillaris. quo iure, cum de exilio tuo Dyrrhachio rediſti, eum ſequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc poten-

tiæ faues? qui tibi ante optimates uidebantur, eoſdem nunc dementes, ac furioſos uocas? Vatinij cauſam agis? de Sextio maleexiſtimas? Bibulum petulantiſſimis uerbis lædis? laudas Cæſarem? quem maxime odiſti, ei maxime obſequeris? aliud ſtans, aliud ſedens, de rep. ſentis? his maledicis, illos odiſti, leuiſſime transfuga, neque in hac neque in illa parte fidem habens.

EIVSDEM, VT VIDETVR, AVCTORIS IN C. SALLVSTIVM CRISPVM RESPONSIO.

EA demum magna uoluptas eſt Criſpe Salluſti, æqualem, ac parem uerbis uitam agere, neque quicquam tam obſcænum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpondeat, ut omnis oratio moribus conſonet: neque enim quì ita uiuit, ut tu, aliter; ac tu, loqui poteſt; neque, qui tam illoto ſermone utitur, uita honeſtior eſt. Quò me uertam patres conſcripti? unde initium ſumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior eſt uterque noſtrum: quòd aut ſi de mea uita, atque actibus huic conuiciatori reſpondero, inuidiam gloria ſequatur: aut, ſi huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem uitium incidam procacitatis, quod huic obijcio. id uos, ſi forte offendimini, iuſtius huic, quàm mihi, ſuccenſere debetis, qui initium introduxit. ego dabo operam, ut & pro me minimo cum faſtidio reſpondeam, & in hunc minime mentitus eſſe uidear. ſcio me P. C. reſpondendo non habere magnam expectationem, quòd nullum uos ſciatis nouum crimen in Saluſtium audiruros, ſed omnia uetera recognituros, queis & meæ, & ueſtræ iam, & ipſius aures calent. uerum eo magis odiſſe debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus poſuit rudimentum, ſed ita ingreſſus eſt, ut neque ab alio uinci poſſit, neque ipſe ſe omnino reliqua ætate præterire.

itaque nihil aliud ſtudet, niſi ut lutulentus ſus cum quouis uolutari. longe uero fallitur opinione: non enim procacitate linguæ uitæ ſordes eluuntur. ſed eſt quædam calumnia, quam unuſquiſque noſtrum teſtante animo ſuo fert de eo, qui falſum crimen bonis obiectat. quòd ſi uita iſtius memoriam uicerit, aliam P. C. non ex oratione, ſed ſuis ex moribus ſpectare debetis. iam dabo operam, quàm maxime potero, ut breue id faciam. neque hæc altercatio noſtra uobis inutilis erit P. C. plerunque enim reſp. priuatis creſcit inimicitijs: ubi nemo ciuis, qualis ſit uir, poteſt latere. primum igitur, quoniam omniũ maiores Criſpus Salluſtius ad unum exemplũ et regulam quærit; uelim mihi reſpondeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones & Metellos, et Fabios ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res geſtæ ſuæ, & uita innocentiſſime acta commendauit? quòd ſi hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis: cur non æque de nobis exiſtimetur, cuius & res geſtæ illuſtres, & uita integerrime acta? quaſi uero tu ſis ab illis uiris Salluſti ortus. quòd ſi eſſes, non nullos iam tuæ turpitudinis pigeret. ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut, ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ: tu tuis uitæ, quam turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras; ut, etiam ſi fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionem. quare noli mihi antiquos uiros obiectare: ſatius eſt enim me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti; & ita uiuere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. neque me cum ijs conferri decet P. C. qui iam deceſſerunt, omniq; odio carent, &

inuidia; ſed cum eis, qui mecum unà in rep. uerſati ſunt. ſed ſi fuerim, aut in honoribus petendis nimis ambitioſus (non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem confiteor; ſed illam pernicioſam contra leges; cuius primos ordines Salluſtius *duxit) aut in gerendis magiſtratibus, aut in uindicandis maleficijs tã ſeuerus, aut in tuenda rep. tam uigilans, quam tu proſcriptionẽ uocas, credo, quòd nõ omnes tui ſimiles incolumes in hac urbe uixiſſent. at quãto meliore loco reſp. ſtaret, ſi tu, par, ac ſimilis ſceleſtorũ ciuium, una cum illis adnumeratus eſſes. an ego tunc falſo ſcripſi,* Cedant *arma togæ, qui togatus armatos, et pace bellum oppreſſi? an illud mentitus ſum, fortunatam natam me conſule* Romam*, qui tantum inteſtinum bellum, ac domeſticum urbis incendiũ extinxi? neque te tui piget homo leuiſſime, cum ea culpas, quæ in hiſtorijs gloriæ mihi ducis: an turpius eſt* P. C. *ſcribentem mentiri, quàm illum palam hoc ordine dicẽtem?* Nam *quòd meã ætatem increpuiſti: tãtum me abeſſe puto ab impudicitia, quantũ tu à pudicitia. ſed quid ego de te plura querar? quid enim mentiri turpe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam ut uitium obijcere, cuius ſemper nocens eguiſti patrocinio? an ullum exiſtimas poſſe fieri ciuem egregium, qui non his artibus, & diſciplinis ſit eruditus? an ulla alia putas eſſe rudimẽta, et incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? ſed minime mirum eſt* P. C. *ſi homo, qui deſidiæ, ac luxuriæ plenus ſit, hæc noua, atque inuſitata miratur.* Nã *quòd iſta inuſitata rabie petulãter in uxorem, et in filiã meam inuaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à uiris abſtinuerunt, quàm tu*

uir à uiris: ſatis doctè ac peritè feciſti: non enim me ſperaſti mutuam tibi gratiam relaturum, ut uiciſſim tuos compellarem: unus enim ſatis es materiæ habens; neque quicquam domi tuæ turpius eſt, quàm tu. Multum uero te opinio fallit, qui mihi parare putaſti inuidiam ex mea re familiari: quæ mihi multo minor eſt, quàm habere dignus ſim. atque utinam ne tanta quidem eſſet, quanta eſt; ut potius amici mei uiuerent; quàm ego teſtamentis eorum locupletior eſſem. Ego fugax Criſpe Salluſti? furori tribuni pl. ceſſi: utilius duxi, quamuis fortunam unus experiri, quàm uniuerſo populo R. ciuilis eſſem diſſenſionis cauſa. qui poſtea quàm ille ſuum annum in rep. perbacchatus eſt, omniáq; quæ commouerat, pace & ocio reſederunt: hoc ordine reuocante, atque ipſa rep. manu trahente me, reuerti. qui mihi dies ſi cum omni reliqua uita conferatur, animo meo quidem ſuperet, cum uniuerſi uos, populusq; R. frequens aduentu meo gratulatus eſt: tanti me fugacem, mercenarium patronum hi æſtimauerunt. Neque hercule mirum eſt, ſi ego ſemper iuſtas omnium amicitias exiſtimaui. non enim uni priuatim ancillatus ſum, neque me addixi: ſed quantum quiſque reip. ſtuduit, mihi tantum fuit aut amicus, aut inimicus. ego nihil plus uolui ualere, quàm pacem: multi priuatorum audacias nutrierunt. ego nihil timui niſi leges: multi arma ſua timeri uoluerunt. ego nunquam uolui quicquam poſſe niſi pro uobis: multi ex uobis potentia freti, in uos ſuis uiribus abuſi ſunt. itaque non eſt mirum, ſi nullius amicitia uſus ſum, qui non perpetuo reip. amicus fuit. neque me pœnitet,

ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus ſum, aut Seſtij inſolentiam repreſſi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut uirtutibus Cæſaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & unicæ ſunt. quæ ſi tu mihi ut uitia obijcis, temeritas tua reprehendetur, non mea uitia culpabuntur. plura dicerem, ſi apud alios mihi eſſet dicendum P. C. non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. ſed ubi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt uerbis? Nunc ut ad te reuertar Salluſti, patremq; tuum prætercam; qui ſi nunquam in uita ſua peccauit, tamen maiorem iniuriam reip. facere non potuit, quàm quòd te talem filium genuit: neque, tu ſi qua in pueritia peccaſti, exequar, ne parentem tuum accuſare uidear, qui eo tẽpore ſummam tui poteſtatem habuit, ſed qualem adoleſcentiam egeris: hac enim demõſtrata, facile intelligetur, quàm petulanti pueritia tam impudicus & procax adoleueris: poſteaquam immenſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleuerat; cupiditatibus infinitis efferebaris, ut, quæ ipſe corpori tuo turpia non duxiſſes, in alijs experireris. ita non eſt facile reputare P. C. utrum inhoneſtioribus corporis partibus rem quæſierit, an amiſerit. domum paternam uiuo patre turpiſſime uenalem habuit, uendidit. & cuiquam dubium poteſt eſſe, quin mori coegerit eum, quo hic nondum mortuo pro hærede geſſerit omnia? neque pudet eum à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet, cum ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius habitet paterna domo. at hercule lapſus ætatis tirocinio,

poſtea ſe correxit. non ita eſt, ſed abijt in ſodalitium ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit, & ita diſceſſit, ut non hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtimarentur. primum honorē in quæſtura adeptus, hunc locum et ordinē deſeruit deſpectus, cuius aditus ſibi quoque ſordidiſſimo homini patuiſſet. itaque timens, ne facinora eius clam uos eſſent, cum omnibus matribus familiarum opprobrio eſſet, confeſſus eſt uobis audientibus adulterium, neque erubuit ora ueſtra. uixeris, ut libet, Salluſti: egeris, quæ uolueris: ſatis ſit, unum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe: noli nobis languorem & ſoporem nimium exprobrare. ſumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum uxorum: ſed ita experrecti non ſumus, ut à te cauere poſſimus: audacia tua uincit ſtudia noſtra. ecquod hunc mouere poſſit P. C. factum ac dictū turpe, quem non puduit palam uobis audientibus adulterium confiteri? quòd ſi tibi nihil per me reſpondere uoluiſſem, ſed illud cenſorium elogium App. Claudij, & L. Piſonis integerrimorum uirorum, quo uſus eſt quiſque eorum, pro lege palam uniuerſis recitarem: non'ne tibi uiderer æternas inurere maculas, quas reliqua uita tua eluere non poſſit? neque poſt illum delectum ſenatus unquam te uidimus: niſi forte in ea te caſtra conieciſti, quò omnis ſentina reip. confluxerat. at idem Salluſtius, qui in pace ne ſenator quidem manſerat; poſteaquam reſp. armis oppreſſa eſt, & idem uictores, qui exules, reduxit, in ſenatum poſt quæſturam eſt reductus. quem honorem ita geſſit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. ita

igitur egit, ut nihil non æquum, ac uerum duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter uexauit, ac debuit, ſi quis prædæ loco magiſtratũ accepiſſet: peracta quæſtura, poſteaquam magna pignora eis dederat, cũ quibus ſimilitudine uitæ ſe coniunxerat, unus iam ex illo grege uidebatur: eius enim partis erat exemplar Salluſtius, quo tanquam in unam uoraginem cœtus omnium uitiorum exceſſerat. quicquid impudicorum, cylonum, parricidarum, ſacrilegorum, debitorum fuit in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota, ſicut in fretis ſubſederant, nominis perditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti, niſi licentia uitiorum, & cupiditate rerum nouarum. at poſteaquam prætor eſt factus, modeſte ſe geſſit, & abſtinenter. non'ne ita prouinciam uaſtauit, ut nihil neque paſſi ſint, neque expectarint grauius in bello ſocij noſtri, quàm experti ſunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantũ hic exhauſit, quantum potuit aut fide nominum traijci, aut in naues contrudi. tantum, inquam P.C. exhauſit, quantum uoluit. ne cauſam diceret, ſeſtertiũ duodecies cum Cæſare paciſcitur. quòd ſi quippiam eorum falſum eſt, his palam refelle, unde tu, qui modo ne paternam quidem domum relinire potueris, repente, tanquam ſomnio beatus, hortos pretioſiſſimos, uillam Tiburti, C. Cæſaris reliquas poſſeſſiones paraueris. neque piguit quærere, cur ego P. Craſſi domum emiſſem, cum tu ueteris uillæ dominus ſis, cuius paulo ante fuerat Cæſar. modo, inquam, patrimonio non comeſo, ſed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluẽs, & tam beatus? nam quis te faceret hæredem, quem ne amicum

quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit, niſi ſimilis ac par tui? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt. quorum ſiue tu ſimilis es, ſiue illi tui: nihil ad omnium ſcelus, ac nequitiam addi poteſt. Verum, ut opinor, honores tui te faciunt inſolentem. tu C. Salluſti tantidem putas eſſe bis ſenatorem, & bis quæſtorem fieri, quanti bis conſularem, & bis triumphalem. carere debet omni uitio, qui in alterum paratus eſt dicere. is demum maledicit, qui non poteſt uerum ab altero audire. ſed tu omnium menſarum aſſeclà, omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem poſtea adulter, omnis ordinis turpitúdo es, & ciuilis belli memoria: quid enim grauius pati potuimus, quàm quòd te incolumem in hoc ordine uideamus? deſine bonos petulãtiſſima conſectari lingua: deſine morbo procacitatis iſto uti: deſine unumquenque moribus tuis æſtimare. his moribus amicum tibi facere non potes, uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P. C. faciã: ſæpe enim grauius uidi offendere animos auditorũ eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt; quàm eos, qui commiſerunt. mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Salluſtius merito debeat audire, ſed ut ea dicam, ſi qua ego honeſte effari poſſum.

Veritatem Iouis filiá vocat Pindarus Ld. 6. ὀλυ.

REGISTRVM.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr ſſſ ttt uuu xxx yyy zzz.
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO.

Omnes ſunt quaterniones.

APVD PAVLVM MANVTIVM,
ALDI FILIVM.

VENETIIS,
M. D. LIIII.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

image
not
available